

สารตถูปกาสินี นาม สัญญาบัตรนิกายภิกษุสงฆ์
สพายนวคุณคุณณา
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
สพายนสัญญาบัตรคุณณา

ประมปณณาสกคุณณา

สพายนวคุณคุณณา ประเม จกฺขุณฺติ เทว จกฺขุณฺติ ฌาน-
จกฺขุเจว มํสจกฺขุ จ ฯ ตตฺถ ฌานจกฺขุ ปณฺจวิธํ พุทฺธจกฺขุ
ธมฺมจกฺขุ สมฺนตจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ ปณฺณจกฺขุติ ฯ เตสุ พุทฺธ-
จกฺขุ นาม อาสยानุสยฌานญเจว อินฺทฺริยปรโรปรียตตฌานญจ
ยํ พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลเณโตติ (๑) อากตํ ฯ ธมฺมจกฺขุ นาม
เหตุจกฺขุมา ตโย มกฺคา ตินฺนิ จ ผลานิ ยํ วิรชํ วิตมลํ
ธมฺมจกฺขุ อุตฺปาทีติ (๒) อากตํ ฯ สมฺนตจกฺขุ นาม สพฺพญญต-
ฌานํ ยํ ปาสาทมารุห สมฺนตจกฺขุณฺติ(๓) อากตํ ฯ ทิพฺพจกฺขุ
นาม อาโลกํ วฑฺฒณน อฺปฺปนฺนํ ฌานํ ยํ ทิพฺพเพน
จกฺขุณา วิสุทฺธนาติ (๔) อากตํ ฯ ปณฺณจกฺขุ นาม จตฺสจ-
ปริจฺเจทกฌานํ ยํ จกฺขุ อุตฺปาทีติ (๕) อากตํ ฯ

๑. วิ. มหา. ๔/๕/๑๑ ฯ ม. ม. ๑๒/๓๒๓/๓๒๕ ฯ

#ม. ม. ๑๓/๕๑๑/๔๖๓ ฯ ๒. วิ. มหา. ๔/๑๖/๒๒ ฯ

#ม. ม. ๑๓/๕๕๕/๕๕๕ ฯ ๓. วิ. มหา. ๔/๘/๑๐ ฯ

ม. ม. ๑๒/๓๒๒/๓๒๕ ฯ ม. ม. ๑๓/๕๑๐/๔๖๓ ฯ

#๔. วิ. มหา. ๑/๓/๓ ฯ ๕. วิ. มหา. ๔/๑๕/๑๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๒

มัสจกฺขุปี ทฺวิธํ สสมฺภารจกฺขุ ปสาทจกฺขุติ ฯ เตสุ ยฺวายํ
อกฺขิณฺุปกเ อกฺขิณฺุเลหิ ปรีวาริโต มัสปิณฺุโท ยตฺถ จตฺตฺโส
ธาตฺุโย วณฺณคนฺุชโรสชา สมฺภโว ชีวิตํ ภาโว จกฺขุปสาโท
กายปสาโทติ สจฺเขปโต เตรสฺ สมฺภารา โหนฺติ ฯ วิตุถารโต
ปน จตฺตฺโส ธาตฺุโย วณฺณคนฺุชโรสชา สมฺภโวติ อิมํ ปน
จตฺตฺสมฺภุจฺจานวเสน ฉตฺตฺสํ ชีวิตํ ภาโว จกฺขุปสาโท กายป-
สาโทติ อิมํ กมฺมสมฺภุจฺจานา ตาว จตฺตฺวาริโต จตฺตฺวาฬิส
สมฺภารา โหนฺติ ฯ อิทํ สสมฺภารจกฺขุ นาม ฯ ยํ ปเนตฺถ
เสตมณฺุทลปรีจฺฉินฺุเนน กณฺุหมณฺุทเลน ปรีวาริเต ทิฏฺฐมณฺุทเล (๑)
สนฺุณิวิฏฺฐรฺุพทฺสสนสมตฺถิ (๒) อิทํ ปสาทจกฺขุ นาม ฯ ตสฺส
ตโต ปเรสฺลจฺ โสตาทีนํ วิตุถารกถา วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตาว ฯ

ตตฺถ ยทิทํ ปสาทจกฺขุ ตํ กเหตุวา ภควา จกฺขุ
ภิกฺขเว อนิจฺจนฺุติอาทิมาห ฯ ตตฺถ จตฺุหิ การณฺุหิ อนิจฺจํ
อุทฺยพฺุพฺุยวณฺุตฺตยาติอาทิณา นเยน วิตุถารกถา เหฏฺฐา
ปกาสิตาเยว ฯ โสตถฺุจาทิ (๓) ปสาทโสตฺเมว อธิปฺุเปตํ ฯ ตถาปี
จฺมานชิวฺุหกายา ฯ มโนติ เตฏฺฐมกสมฺมสนจฺจารจิตฺตํ ฯ อิติ อิทํ สุตฺตํ
ฉสฺ อชฺฉมตฺติกายตเนสฺ ตินฺุณิ ลกฺขณานิ ทสฺเสตฺตฺวา กถิตะ
พฺุชฺฉนกันํ อชฺฉาเสยเน วุตฺตํ ฯ

ทฺุติยํ เทว ลกฺขณานิ ตติยํ เอกลกฺขณํ ทสฺเสตฺตฺวา
กถิตะ พฺุชฺฉนกันํ อชฺฉาเสยเน วุตฺตํ ฯ เสตานิ ปน เตหิ
๑ ม. ทิฏฺฐิมณฺุทเล ฯ ๒ ม. เอตฺถนฺุตเร ปสาทมตฺตฺนฺุติ ทิสฺสติ ฯ
๓ ม. โสตมฺปิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตณสัพพัญญูตวณณา หน้ ๓

สกลกขิตานี จ (๑) เอตตเกเนว ตั (๒) สกลกขเสสนุตตีติ ฯ

จตุตเถ ฯ รูปคนุชรสโฬฏฐพพา จตุสมฏฐานา สทโท
ทวิสมฏฐานโน ฐมมาติ เตฏฐมกฐมมารมมณั ฯ อิทมปิ พาหิเรสุ
ณสุ आयตनेสุ ตिलกขณั ทสเสตวา กถิตे पुञ्जनगानं वसेन
वृत्तं ฯ पञ्चमे ण्णुजे ज तुद्यत्तयेसु वृत्तसतिस्व नโย ฯ

สตุตมาทีนั อตีตानากเตसु जग्धातीसु अनिज्जलकण्णमातीनั
สกลกขेतวา ปจจุปปนเนสุ พลวคาเหน กิลมนุตานั วเสน
วृत्तानि ฯ सेत्ति सपुपुत्त हेणुजा वृत्तनयमेवाति ฯ

อนิज्जวคโค ปจโม ฯ

ยมกวกคสสุ ปจมทุตयेสุ ฯ อชมตตีกานนุติ อชมตตวเสน (๓)
อชมตตีกานั ฯ โย(๔) ปน เนत्ติ อชมตตีกภาโว นนุทราคสสุ
อธิมตตพลวตาย เวทิตพโพ ฯ มนุสสานั หิ อนุโตมริ วिय
ณ อชมตตีกายตนาณิ ฆรูปจาริ วिय ณ พาหิรายตนาณิ ฯ
ยถา เนत्ติ ปุตตทารชนธณุปุณณเณ อนุโตมเร นนุทราโค
อธิมตตพลวา โหติ ตตถ กสฺสจि पविस्सिद्धु न तेनुติ अप्पมคเตन
ภาชนสททมคเตนาปี กิ เอตनुติ वृत्तारो ग्वनुति एवमेव
ณสุ อชมตตีกेसु आयतनेसु अथिमत्तवल्वन्नุทราโคติ ฯ อิติ อิมาย
ณนุทราคพลวตาย ตานि अचमत्तकानिदि वृत्तानि ฯ
ฆรูปजारे ปน โน ตถา พลวา โหติ ฯ ตตถ जरण्णे
मनुस्सेपि जत्तुपपानिपि न सहसा निवारणेदि कियजापि न
๑ ม. วา ฯ ๒ สี่. วาติ ฯ ม.วา ฯ ๓ ม. อชมตตชมตตวเสน ฯ
๔ ม. โส ฯ

วาเรนฺติ อนิจฺจนฺตา ปน ปัสฺสจฺฉิมฺตมฺปิ กหิตฺติ น วาเรนฺติ (๑) ฯ
อิตฺติ เนลฺลํ ตตฺถ น อธิมฺตฺตพฺลวณฺนุทราโค โหติ ฯ รูปาทีสุปี
ตตฺถ (๒) น อธิมฺตฺตพฺลวณฺนุทราโค ตสฺมา ตานี พาหิรานีตี
วฺตฺตทานี ฯ วิตุถารโถ ปน อชฺฉตฺติกพาหิรกถา วิสุทฺธิมคฺเค
วฺตฺตาว ฯ เสลฺลํ ทวีสุปี สุตฺเตสุ เหนฺจฺจา วฺตฺตตนฺยเมว ฯ ตถา
ตตฺถิจฺจตฺตฺเตสุ ฯ

ปญฺจเม นิสฺสฐาตี นิกฺขนฺตา ฯ วิสณฺณตฺตาทิ
โนลฺลํยฺตฺตา ฯ วิปฺปมฺตฺตาทิ โนอธิมฺตฺตาทิ ฯ วิมฺริยาทิกเตน (๓)
เจตฺตาทิ นิมฺมฺริยาทิกเตน เจตฺตาทิ ฯ ยํ หิ กิเลสชาตํ วา
วญฺญํ วา อปฺปหีนํ โหติ เตน เสขานํ จิตฺตํ สมฺริยาทิกตํ
นาม ฯ ยํ ปหีนํ เตน วิมฺริยาทิกตํ ฯ อธิ ปน สพฺพโส
กิเลสานํ เจว วญฺญสฺส จ ปหีนตฺตา วิมฺริยาทิกเตน
กิเลสวญฺญปริยาทํ อตฺถิกนฺเตน (๔) [๕] วิหรีสุตี อตฺถโถ ฯ ญฺเจปี
เอเสว นโย ฯ ญฺสุปี ปเนเตสุ จตฺตจฺจเมว กถิตนฺติ
เวทิตพฺพิ ฯ

สตฺตมาทีสุ จตฺตสุ วญฺญวิวญฺญเมว กถิตํ ฯ อนฺนุปฺพุพิทถา
ปน เนลฺลํ เหนฺจฺจา วฺตฺตตนฺยเนว เวทิตพฺพาทิ ฯ

ยมกวกฺโก ทฺติโย

๑. ม. น เทนฺติ ฯ ๒. ม. ตเถว ฯ ๓. ย. วิมฺริยาทิกเตน ฯ

๔. ม. อตฺถิกนฺเตน ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร จิตฺเตนาตี ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพตตวณณา หน้า ๕

สพฺพวคฺคสฺส ปจฺเม สพฺพํ โว ภิกฺขเวติ สพฺพํ นาม
จตุพฺพิริํ สพฺพสพฺพํ อายตนสพฺพํ สกฺกายสพฺพํ ปเทสสพฺพนฺติ ฯ
ตตฺถ

น ตสฺส อทฺธิฏฺฐมฺริตฺถิ กิลฺลิจิ
อโถ อวิณฺณตมชานิตพฺพํ
สพฺพํ อภิลฺลวาสี ยทตฺถิ เนยฺยํ
ตถาคโถ เตน สมฺนตจกฺขุติ (๑)

อิทํ สพฺพสพฺพํ นาม ฯ สพฺพํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ตํ
สุณฺณาถาติ (๒) อิทํ อายตนสพฺพํ นาม ฯ สพฺพธมฺมมฺมูลปริยาขํ โว
ภิกฺขเว เทสิสฺสามิติ (๓) อิทํ สกฺกายสพฺพํ นาม ฯ สพฺพธมฺเมสุ
วา ปจฺมสมฺนนาหาโร อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสิํ ฯเป ฯ
ตชฺชวา มโนวิณฺณธฺราตฺถุติ (๔) อิทํ ปเทสสพฺพํ นาม ฯ อิติ
ปญฺจารมฺมณฺมตฺตํ ปเทสสพฺพํ ฯ เตภูมกธฺมมา สกฺกายสพฺพํ ฯ
จตุภูมกธฺมมา อายตนสพฺพํ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ เนยฺยํ สพฺพสพฺพํ ฯ
ปเทสสพฺพํ สกฺกายสพฺพํ น ปาปฺปณาติ ฯ สกฺกายสพฺพํ
อายตนสพฺพํ น ปาปฺปณาติ ฯ อายตนสพฺพํ สพฺพสพฺพํ น
ปาปฺปณาติ ฯ กสฺมา ฯ สพฺพญฺญตฺถวณฺณสฺส อัยํ นาม ธมฺโม
อารมฺมณฺํ น โหตีติ นตฺถิตาย ฯ อิมสฺมี ปน สุตฺเต

- # ๑. บ. มหา. ๒๕/๓๒๓/๔๓๖ ฯ บ. จ. พ. ๓๐/๒๑๖/๑๑๓ ฯ
- # บ. ป. ๓๑/๒๕๑/๑๕๓ ฯ ๒. ส. ส. พ. ๑๘/๒๔/๑๕ ฯ
- # ๓. ม. ม. ๑๒/๑/๑ ฯ ๔. อ. วิ. ๓๕/๑๓๐/๑๑๐ ฯ

อายตนสพฺพ อธิปเปตํ ฯ

ปจฺจกฺขายาติ ปฏิกฺขิปปิตฺวา ฯ วาจาวัตถุกเมวสุสาติ (๑) วาจา
วัตถุกเมว วัตถุกเมว ภาเวยฺย ฯ อิมานิ ปน ทฺวาทสยตนานิ
อติกกมิตฺวา อัย นาม อญฺโฆ สภาวธมฺโม อตฺถิติ ทสฺเสตฺถ
น สกฺกณฺเษยฺย ฯ ปุญฺโฆ จ น สมฺปาเปยฺยยาติ (๒) กตมํ อญฺญํ
สพฺพํ นามาติ ปุญฺญโต อิทํ นามาติ วจเนน สมฺปาเทตฺถ
น สกฺกณฺเษยฺย ฯ วิมาตํ อาปชฺเชยฺยยาติ ทุกํ อาปชฺเชยฺย ฯ
ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมินฺติ เอตถ ตนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ
ยถาติ การณวจันํ ฯ ยสฺมา อวิสเย ปุญฺโฆติ อตฺโถ ฯ
อวิสยสฺมี หิ สตฺตานํ วิมาโตว โหตีติ (๓) ฯ กุฎาการมตฺตลิตํ
สีเสน อุกฺขิปปิตฺวา กมฺภีเร อุกฺเก ตรณํ อวิสโย ตถา
จหนฺทิมสุริยานํ อากทฺติตฺวา ปาตณํ ตสฺมี อวิสเย วายมนฺโต
วิมาตเมว อาปชฺชติ เอวํ อิมสฺมิมปิ อวิสเย วิมาตเมว
อาปชฺเชยฺยยาติ อธิปปาโย ฯ

ทฺติเย ฯ สพฺพ ปหานายาติ (๔) สพฺพสฺส ปหานาย ฯ
จกฺขุสมฺพสฺสปจฺจยา อูปชฺชติ เวทิตนฺติ จกฺขุสมฺพสฺสํมูเล ปจฺจยํ (๕)
กตฺวา อูปปนฺนา สมฺปฏิกฺขณฺนสนฺตีรณโวฏฺฐพพชฺวณเวทนา ฯ
จกฺขุวิณฺณณสมฺปยุตฺตสฺส ปน วัตถุกเมว นตฺถิ ฯ โสต-
ทฺวาราทิเวทนาปจฺจยาทีสุปิ เอเสว นโย ฯ เอตถ ปน มโนติ
#๑. ม. วัตถุกเมวสุส ฯ ย. วัตถุเรวสุส ฯ ๒. ย. สมฺปาเปยฺย ฯ
๓. ม. โหติ ฯ ๔. ม. ย. สพฺพปฺปหานาย ฯ
๕. ม. จกฺขุสมฺพสฺสํ มูเลปจฺจยํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูนิคายกถา หน้า ๘

ภวญฺจจิตฺตํ ๑ ฐมฺมาติ อารมฺมณํ ๑ มโนวิญญาณนฺติ สหาวชฺชนกํ
ชวณํ ๑ มโนสมฺผลฺโสติ ภวญฺจสทฺธาโต ผลฺโส ๑ [๑] เวทิตนฺติ
ชวณสทฺธาตา เวทนา ๑ สหาวชฺชนน ๑ ภวญฺจสทฺธาตาปี
วตฺตติเยว ๑ ยา ปเนตฺถ เทสฺนา อนุสนฺธิสฺตาสฺนา(๒) อัย ปณฺณตฺติ
นามาติ ๑

ตฺติเย ๑ สพฺพํ อภิญาปริญา ปหานายาติ สพฺพํ
อภิชาเนตฺวา ปริชาเนตฺวา ปชฺชนตฺถาย ๑ อภิญาปริญา
ปหาดพฺพนฺติ อภิชาเนตฺวา ปริชาเนตฺวา ปหาดพฺพ ๑ เสถ
วตฺตตนเยเนว เวทิตพฺพ ๑

จตฺตเถ ๑ อนภิชาณํ อปริชาณํ อวิราชย์ อปฺปชฺชนนฺติ
อนภิชาณนฺโต อปริชาณนฺโต อวิราชฺชนฺโต อปฺปชฺชนนฺโต ๑ เอตฺถ
จ อวิราชฺชนฺโตติ อวิกจฺญาเปนฺโต(๓) ๑ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต ติสฺโสปี
ปริญา กถิตา โหณฺติ ๑ อภิชาณนฺติ หิ วจฺเนน ญาตปริญา
กถิตา ๑ ปริชาณนฺติ วจฺเนน ตีรณปริญา วิราชย์ ปชฺชนนฺติ
ทฺวีหิ ปหานปริญาติ ๑

ปญฺจเม จกฺขุวิญญาณวิญญาตพฺพา ฐมฺมาติ เหฏฺฐา
คหิตฺรูปเมว คณฺหิตฺวา ทสฺเสติ ๑ เหฏฺฐา วา อาปาถคตฺ

- #๑. ม. เอตฺถนฺตเร เวทิตนฺติ สหาวชฺชนเวทนาย ชวณเวทนา ๑
- # ภวญฺจสมฺปยุตฺตตาย ปน วตฺตพฺพเมว นตฺถิ ๑ อาวชฺชนํ ภวญฺจโต
- # อโมเจตฺวา มโนติ สหาวชฺชนน ๑ ภวญฺจํ ทญฺจพฺพ ๑
- # ฐมฺมาติ อารมฺมณํ ๑ มโนวิญญาณนฺติ ชวณวิญญาณํ ๑
- # มโนสมฺผลฺโสติ ภวญฺจสทฺธาโต สมฺผลฺโสติ ทิสฺสติ ๑
- #๒. กตฺถจฺจิ. อนุสนฺธิสฺตาสฺนํ ๑ ๓. ม.อวิกจฺญาเปนฺโต ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคควณณนา หน้ ๘

คหิต อธิ อนาปาถคต ๑ อิท ปเนตถ สนนิกฺขจัน ๑
อนาปาถคตมปิ อนาปาถคตมปิ คหิตเมว ๑ อธิ ปน จกฺขุ-
วิญญาณสมฺปยุตฺตา ตโย ขนฺธา ๑ เต หิ จกฺขุวิญญาณน
สท วิญญาตพฺพตฺตา จกฺขุวิญญาตพฺพาทิ(๑) วุตฺตา ๑ เสสฺสเปตฺสฺปิ
เอเสว นโย ๑

ฉกฺขเจ ๑ คยาสีเสติ คยาคามสฺส หิ อวิหฺวเร คยาคี เอกา
โปกฺขจรมฺปิ อตฺถิ นทีปปี คยาสีสนามโก อตฺถิ กุมภสทิสฺ (๒)
ปิฏฺจิปาสาณปิ ๑ ยตถ ภิกฺขุสทสฺสโองาสฺ ปโหติ ภควา ตตฺถ
วิหฺรติ ๑ เตน วุตฺตํ คยาสีเสติ ๑ ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิตี เตสฺ
สปฺปายชมฺมเทสนํ วิจินฺตฺวา ตํ ทเสสฺสามิตี อามนฺเตสฺ ๑
ตตฺรารํ อนุปฺพุทฺธิกา ๑

อิโต กิร ทฺวานวฺเต กปฺเป มหินฺโท นาม ราชา
อโหสิ ๑ ตสฺส เชฏฺจปฺตฺโต ปฺสฺโส (๑) นาม โสปรฺตปารมฺ
ปจฺฉิมภวีกสฺตฺโต ปรีปากคเต ญาณ โพรธมณฺหํ อารุยฺห
สพฺพณฺตํ ปฏฺวิชฺฉิ ๑ กนิฏฺจปฺตฺโต ตสฺส อคฺคสาวโก อโหสิ ๑
ปฺโรหิตปฺตฺโต ทฺตฺยสาวโก ๑ ราชา จินฺเตสฺสิ มยฺหํ เชฏฺจปฺตฺโต
นิกฺขมิตฺวา พุทฺโธ ชาโต กนิฏฺจปฺตฺโต อคฺคสาวโก ปฺโรหิต-
ปฺตฺโต ทฺตฺยสาวโกติ ๑ โส อมฺหากํเยว พุทฺโธ อมฺหากํ ชมฺโม
อมฺหากํ สงฺฆมฺติ วิหฺาริ การเตว วิหฺารทฺวารโกฏฺจกโต ยาว
๑. ม. จกฺขุวิญญาณวิญญาตพฺพาทิ ๑ ๒. ม. หตฺถิกุมภสทิสฺ ๑
๓. ม. ผุสฺโส ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพยตณสัตตตวณณนา หน้ ๕

อตุตโน ฆรทวรวา อุกโต เวพุกิตติภุกาหิ (๑) ปริกขิปิตวา มตุถเก
สวณตารกขจิตสโมสริตคณฐทามมลาทามวิตานัน พนฐาเปตวา
เหฐฐา รชตวณณัน วาลิกั สณจเรตวา(๒) ปุปฺพานิ วิกิธาเปตวา
เตน มกฺเคน ภควโต อากมนัน การเสตี ๗ สตุถา วิกิธาสมิเยว
จิตฺ จิวรี ปารุปีตวา อนฺโตสณนิยว สทฺธี ภิกฺขุสงฆเม
ราชเคหัน อากจฺจติ กตภตฺตกิจฺจโ อนฺโตสณนิยว กจฺจติ ๗
โกจิ กฏจฺจภิกฺขมตฺติ ทาทฺ น ลภติ ๗ ตโต นาคธา อุชฺฌายีสุ
พฺพุโธ โลเก อุปฺปนฺโน น จ มยฺ ปฺนฺณณานิ กาทฺ ลภาม
ยถา หิ จนนฺทิมสุริยา สพฺเพสฺส อโลกั กโรนฺติ เอวํ พุทฺธา
นาม สพฺเพสฺส หิตตฺถาย อุปฺปชฺชนฺติ อยฺ ปน ราชธา สพฺเพสฺส
ปฺนฺณเจตฺตนิ (๑) อตุตโนเยว อนฺโต ปเวเสตีติ ๗

ตสฺส จ รมฺโถ อณฺเณ ตโย ปฺตฺตา อตุถิ ๗ นาคธา
เตหิ สทฺธี เอกโต หุตฺวา สมมฺนตฺยีสฺส ราชกุเลหิ สทฺธี
อฏฺโฏ นาม นตฺติ เอกํ อุปายํ กโรมาตี ๗ เต ปจฺจนฺเต โจเร
วฏฺฐาเปตวา กติปยา คามา ปหตฺตาตี สาสนํ อหฺรธาเปตวา
รมฺโถ อโรจยีสฺส ๗ ราชธา ปฺตฺเต ปกฺโกธาเปตวา ตาตา
อหํ มหฺลลโก กจฺจถ โจเร วุปฺสมเถตี เปเสตี ๗ ปฺยตุตฺตโจธา
อิโต จิตฺ จ วิปฺปกริตฺวา (๔) เตสฺส สนฺติกเมว อากมฺยีสฺส ๗ เต
#๑. สี.เวพุกิฏิกาหิ ๗ ม.เวพุกิตฺติภุกาหิ ๗ ๒. ม. สนฺถริตฺวา ๗
#๓. สี. ปฺนฺณกฺเขตฺตํ ๗ ๔. ม. อวิปฺปกริตฺวา ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพายตณสังเขปคตวณณา หน้า ๑๐

อนาวาเส คาเมว เปเสตวา (๑) วุปสมิตา โจราติ อาคนตวา
 ราชานัน วนุทิตวา อฏฐิสฺ ๗ ราชา ตฎุโจ ตาตา วริ โว
 เทมีติ อาห ๗ เต อธิวาเสตวา คนตวา นาคเรหิ สทฐี
 มนุคยีสฺ รมโย อมุหากัน วโร ทินโน กิ คณหามาติ ๗
 อยยุปุตต อมุหากัน หตฺติอสุสาทโย น ทุลลภา พุทฺชรตนํ ปน
 ทุลลกัน น สพพกาลิ อุปฺปชชติ ตุมุหากัน เขฎฐภาติกสฺส
 ปุสฺสพุทฺธสฺส ปฏิกฺขคฺคนวาริ คณหธาติ ๗ เต เอวิ กริสฺสามาติ
 นาครานัน ปฏิสฺสูณิตวา กตมสฺสคฺคมา นุหทานุติตฺตา (๒) รมโย
 สนุติกัน คนตวา เทว วร โน เทธาติ ยาจิสุ ๗ คณหิสฺสธ
 ตาตาติ ๗ เทว อมุหากัน หตฺติอาทิหิ อตฺโต นคฺติ เขฎฐ-
 ภาติกสฺส โน ปุสฺสพุทฺธสฺส ปฏิกฺขคฺคนวาริ เทธาติ ๗ อัย วโร
 น สกฺกา มยา ชิวมาเนน ทาตฺนุติ เทว คณณเปิถเกสิ (๓) ๗
 เทว น ตุมุเห อมุหหิ พลคฺกาเรน วริ ทาปีตา ตุมุหหิ
 อตฺตรุจिया ตฎุเจหิ ทินโน กิ เทว ราชกฺลสฺส เทว กถา
 วฏฺฏนุติต(๔) สจฺจวาทิตาย คณหีสฺ ๗ (๔)

ราชา วินิวคฺติตฺตํ อลภนฺโต ตาตา สคฺต สํวจฺจเร
 สคฺต มาเส สคฺต จ ทิวเส อุปฺภูจฺหิตวา ตุมุหากัน ทสฺสามิติ
 อาห ๗ สุนฺทรํ เทว ปาฏิโกคํ เทธาติ ๗ กิสฺส ปาฏิโกคํ
 #๑. ม. คาเม วาเสตวา ๗ ๒. ม. สุนฺหตา สฺวลิตฺตา ๗ ๓. ม. ปิทหิ ๗
 #๔. ส. วฏฺฏนุติ มยฺ สจฺจวาทิตาย คณหิมุหธาติ อาหุสุ ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยุดตวณณา หน้า ๑๑

ตาตาคีฯ เอตตัก กาลิ อมรณ ปาฏิโกคิ เทถาคีฯ ตาตา
 น ยุตตปาฏิโกคิ ทาเปถ น สกุกา เอวิ ปาฏิโกคิ ทาคู
 ตินคเค อุตสาวพินทุสทิส สุตตานัน ชีวิตนุติฯ โน เจ เทว
 ปาฏิโกคิ เทถ มยิ อนุตตรา มตา กิ กุสลิ กริสสามาติฯ
 เตนหิ ตาตา ฉ สัจจจรานิ เทถาคีฯ น สกุกา เทวาคีฯ
 เตนหิ ปณจ จตตาริ ตินนิ เทว เอกสวจจริ ฉ มาเส เทถาคี(๑)
 มาสมตติ เทถาคีฯ น สกุกา เทว(๒) ตาตาคีฯ เตนหิ สุตต-
 ทิวสมตต เทถาคีฯ สาธุ เทวาคี สุตต ทิวเส สมปฏิจจนิสสุฯ
 ราชา สุตต สัจจจเร สุตต มาเส สุตต ทิวเส กตตพพ-
 สกุการิ สุตตสุเยว ทิวเสสุ อกาสิฯ

ตโต ปุตตานัน วสนญจัน สุตตาริ เปเสตุ อญจอุสภ-
 วิตถติ มคคิ อลงการาเปสิฯ มชญญจันเน จตุอุสภปมาณัน
 ปเทสิ หตถิหิ มทุทาเปตวา กสิณมณฺฑลสทิส กตวา วาติกาย
 สณฺจจราเปตวา ปุฬากิกิณฺณ อกาสิฯ คตถ ตตถ กททลโย
 จ ปุณฺณณฺเฏ จ ฐเปตวา ฐชปฏากา อุกุขิปาเปสิฯ อุตเก
 อุตเก โปกุขรณิ ขนาเปสิฯ อปรภาเถ ทวิส ปสฺเสสุ คนฺธ-
 มาลาปุฬापणे ปसारาเปสิฯ มชญญจันเน จตุอุสภวิทถารสฺส
 อลงกตมคคสฺส อุโกสุ ปสฺเสสุ เทว เทว อุตภวิทถาร-
 มคเค ขาณฺณญเเก หราเปตวา ทณฺฑทปิภาโย การาเปสิฯ

#๑. ม. เทถฯ ๒. ม. สกุกา เทวาคีฯ

ราชปุโตปี อุตโน อาณาปวตติฏฺจนาเน โสฬสอุสภมคฺคิ เตเว
อลงการาเปสส ฯ

ราชา อุตโน อาณาปวตติฏฺจนาเนสส เกทาสิมิ คนฺตวา
สตถาริ วนฺทิตฺวา ปริเทวมาโน(๑) ตาตา มยฺหิ ทกฺขินกฺขี
อุปฺปาญฺเจตฺวา คณฺหนฺตวา วิย คจฺจลฺล(๒) ฯ เอวํ คณฺหิตฺวา คตา
ปน พุทฺธานิ อนุจฺฉวิกิ กเรยฺยาถ มา สุราโสณฺทา วิย
ปมตฺตา วิจริตฺถาติ อาห ฯ เต ชานิสฺสาม มยฺหิ เทวติ
สตถาริ คเหตุวา คตา วิหาริ กาทฺตฺวา สตฺถุ นียฺยาเตตฺวา
ตตฺถ สตถาริ ปฏฺิขคฺคนฺตวา กาลเณ เถราสเน กาลเณ
มชฺฉิมาสเน กาลเณ สงฺฆนวกาสเน ติฏฺจนฺติ ฯ ทานํ อุปฺปริกฺขยฺ(๓)
ติณฺณปี ชนानํ ทานํ เอกสทิสเมว อโหสิ ฯ เต อุปฺกฏฺจาย
วสุสฺวาปนายิกาย จินฺตยฺสิ กถํ นุ โข สตฺถุ อชฺฉาสยฺ
คณฺเฬยฺยามาติ ฯ อถ เนลฺลํ เอตทโหสิ พุทฺธา นาม ชมฺม-
ครุโน น อามิสครุโน สีเล ปตฺติฏฺจมานา (๔) มยฺหิ สตฺถุ อชฺฉาสยฺ
คเหตุํ สกฺขิสฺสามาติ ทานลฺลวิธายเก(๕) มนฺนุเส ปกฺโกสาเปตฺวา
ตาตา อิมินาว นีหาเรณ ยากฺกตฺตขาทนียาทีนํ สมฺปาเทนฺตวา
ทานํ ปวตฺเตถาติ วตฺวา ทานลฺลวิทหนปฺลิโพธิํ จินฺทิสฺสุ ฯ

อถ เนลฺลํ เชฏฺฐภากา ปญฺจสเต ปุริเส อาทาย ทสสีเลสุ

#๑. ม. ปริเทวมาโน ฯ ๒. ม. คณฺหนฺตวา วิย คจฺจลฺล ฯ ๓. สี่. #อุปฺปริกฺขมานา ฯ ม. อุปฺปริกฺ
ขมานานุ ฯ ๔. ม. ปตฺติฏฺจมานา ฯ

#๕. ม. ทานลฺลวิธายเก ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังเขตวณณา หน้า ๑๓

ปติฏฺฆาย เทว กาสายานิ อจฺจาทเตว กปฺปิยฺ อุกกั
ปฺริภุชฺมาโน วาสั กปฺเปสิ ฯ มชฺฉิมิโม กิหิ(๑) กนิฏฺโจ ทฺวิหิ
ปฺริสสเทหิ สทฺธิ เตเว ปฺฏิปชฺชิ ฯ เตน(๒) ยาวชิวํ [๓]
อุปฏฺฐหีสฺสุ ฯ สตฺถา เตสฺสเยว สนฺตฺติเก ปฺรินิพฺพายิ ฯ

เตปิ กาลั กตฺวา ตโต ปฏฺฐาย ทฺวานวฺตฺติกปฺเป เทวโลกโต
มนุสฺสโลกั มนุสฺสโลกโต เทวโลกั สัสรนฺตา อมฺหากั สตฺถ
กาเล เทวโลกา จิตฺวา มนุสฺสโลกे นิพฺพตฺตีสฺสุ ฯ เตสฺ ทานกฺเค
วาจโก (๔) มหาอมจฺโจ องฺกมคฺชานั ราชา พิมฺพิสาโร หุตฺวา
นิพฺพตฺติ ฯ เต ตสฺเสว รณฺโณ รกฺขเจ พุราหฺมณฺมหาสาถกฺเก
นิพฺพตฺตีสฺสุ ฯ เชฏฺฐภาทา เชฏฺฐโจว ชาโต (๕)มชฺฉิมิกนิฏฺฐาย
เตปิ เตสฺ ปฺริวารมนุสฺสา จ ชาตา(๕) ฯ เต วุฑฺฒิมนฺวาย
ตโยปิ ชนา ตั ปฺริสสทฺสสั อาทาย นิกฺขมิตฺวา ตาปฺสา
หุตฺวา อูรฺเวลาย นทีตีเร วสีสฺสุ ฯ องฺกมคฺชวาสิโน มาเส มาเส
เตสฺ มหาสกฺการิ อภิหรนฺติ ฯ

อถ อมฺหากั โพธิสฺสโต กตฺวาภินิกฺขมโน อนฺุพฺเพน
สพฺพณฺณตฺตํ ปตฺวา ปวตฺติตปฺวธมฺมจกฺโก ยสาทโย กุลปฺตฺเต
วินิตฺวา สกฺกึ อรหนฺโต ฌมฺมเทสนตฺถาย ทิสาสฺสุ อฺยโยเชตฺวา
#๑. ม. ตีหิ ฯ ๒. ม. เต ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร สตฺถารนฺติ ทิสฺสตี ฯ
#๔. ม. พยาโวฏฺฐิ ฯ ๕. ม. มชฺฉิมิกนิฏฺฐา มชฺฉิมิกนิฏฺฐาย ฯ
#เยปิ เตสฺ ปฺริวารมนุสฺสา เต ปฺริวารมนุสฺสาว ชาตา ฯ

สยั ปตตจิวรมาทาย เต ตโย ชฎิลภาติเก ทเมตฺสสามิติ
อुरुเวถั คนตุวา อเนเกหิ ปาฎิหาริยสเทหิ เตถั ทิฎฐิสิ ฆินฺทิตฺวา
เต ปพฺพาเชสิ ๑ โส ตั อิทฺธิมยปตตจิวรธริ สมณสทฺสตั
อาทาย คยาสีถั คนตุวา เตถั (๑) ปริวาริโต นิสีทิตฺวา กตฺรา
นุ โข เอเตถั ฌมฺมกถา สປປายาติ จินฺเตนุโต อิมเ สยั
ปาตํ อคฺคิ ปริจฺรนฺติ อิมถั ทฺวาทสยตฺนานิ อาทิตฺตานิ
สมປชฺชลิตฺตานิ วิย กตฺวา เทเสตฺสสามิ เอว อิมเ อรหตฺตํ
ปาປุณฺณิถุ สกฺขิสฺสนฺติตฺติ สนฺนิฎฺฐานมกาสิ ๑ อถ เนถั อเนเกหิ
ปาฎิหาริย สเทหิ กตฺวา ฌมฺม เทเสตฺ อิมเ อาทิตฺตปฺริยายั
อภาสิ ๑ เตน วุคฺตํ ฆิกฺขุ อามนฺเตสิติ ๑ เตถั สປປาย-
ฌมฺมเทสนั วิจินฺตฺวา ตั เทเสตฺสสามิติ อามนฺเตสิติ ๑
ตตฺถ อาทิตฺตคฺคณฺติ ปทิตฺตํ สมປชฺชลิตํ ๑ เสถั วุคฺตคฺคณฺเมว ๑
อิตฺติ อิมสฺสมิ สฺสคฺเต ทฺกฺขลคฺคณฺณํ กถิตํ ๑
สคฺคตฺเม ๑ อทฺธคฺคณฺติ อธิฎฺถํ อชฺโฆคฺคณฺติ อປทฺทคฺคณฺติ
อคฺคโถ ๑ อิมสฺสมิมฺปิ สฺสคฺเต ทฺกฺขลคฺคณฺณเมว กถิตํ ๑
อฎฺฐคฺคณฺ ๑ สพฺพมณฺเฑสิตสมฺมคฺคณฺตสารถุປປนฺติ สพฺเพถั
คณฺหามานทิกฺขุจิมณฺเฑสิตานิ สมฺมคฺคณฺตคฺคณฺ อณฺจจฺจวิคฺ ๑ อิทฺธาติ
อิมสฺสมิ สาสเน ๑ จกฺขุ น มณฺเฑสิติ จกฺขุ อหนฺติ วา
มมฺนฺติ วา ปโรติ วา ปฺรสุสฺสาติ วา น มณฺเฑสิติ ๑ จกฺขุสฺสมิ
๑. ม. เตหิ ๑

ทสเสติ ฯ อิมสุมิ สุตเต อฏจจตตافیสาธกสเสสุ(๑) จาเนสุ อรหตฺตํ
ปาเปตฺวา วิปฺสฺสนา กถิตา ฯ

ทสเม ฯ เอตํ มมาตืออาทึหิ ตึหิ ตึหิ ปเทหิ ตณฺหา-
มานทฎจคฺคาเห ทสเสตฺวา ติปริวฏฺณเยน เทสฺนา กตา ฯ
ปฏฺฐิปาฎฺฐิยา ปน ตึสุปี อิมสฺ สุตเตสุ สห วิปฺสฺสนาย
จตฺตาโรปี มคฺคา กถิตา ฯ

สพฺพวคฺโค ตติโย ฯ

ชาติธมฺมวคฺเค ชาติธมฺมนฺติ ชายนธมฺมํ นิพฺพตฺตธมฺมํ
นิพฺพตฺตนสฺภาวํ ฯ ชฺรธาธมฺมนฺติ ชฺรธฺนสฺภาวํ ฯ พฺยาธิธมฺมนฺติ
พฺยาธินอ อฺปฺปตฺติปจฺจยภาเวน พฺยาธิสฺภาวํ ฯ มรณธมฺมนฺติ
มรณสฺภาวํ ฯ โสกธมฺมนฺติ โสกสฺส อฺปฺปตฺติปจฺจยภาเวน
โสกสฺภาวํ ฯ สงฺกิลฺลธมฺมนฺติ สงฺกิลฺลสฺภาวํ ฯ (๒) ขยธมฺมนฺติ
ขยคฺมนสฺภาวํ ฯ วยธมฺมาทึปี เอเสว นโยติ ฯ

ชาติธมฺมวคฺโค จตฺตโถ ฯ

อนิจฺจวคฺเค ฯ อภินฺนฺเยยฺยนฺติ ฌาตฺปริณฺญา อาคตา ฯ
อิตฺรา ปน เทว คหิตาเยวาทิ เวทิตฺพฺพา ฯ ปริณฺนฺเยย-
ปฺหาตฺพฺพเทสุปี ตีรณฺปฺหานปริณฺญาว อาคตา ฯ อิตฺราปี
ปน เทว คหิตาเยวาทิ เวทิตฺพฺพา ฯ สจฺจนิกาทฺพฺพนฺติ ปจฺจกฺขํ
กาทฺพฺพํ ฯ อภินฺนฺเยยฺยา ปริณฺนฺเยยฺยนฺติ อิทฺราปี ปฺหานปริณฺญา
๑. ม. อฏจจตฺตาฟีสาธ ฯ ๒. ส. สงฺกิลฺลิสฺสนสฺภาวํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนวคฺควณณา หน้า ๑๘

มิกขาลวคฺคสฺส ปจเม ฯ จกฺขุวิญญฺเวยยาติ จกฺขุวิญญาณน
ปสฺสิตพฺพา ฯ โสตวิญญฺเวยยาทีสุปี เอเสว นโย ฯ อัญญาติ ปริยัญญา
วา โหนตุ มา วา อัญญารมฺมณฺฏตาติ อตุโถ ฯ กนฺตาติ กมนียา ฯ
มณาปาติ มนวทฺฒนกา ฯ ปิยรูปาติ ปิยชาติกา ฯ กามุปสฺสยหิตาติ
อารมฺมณฺ์ กตฺวา อุปฺปชฺชมาเนน กามเนน อุปสฺสยหิตา ฯ รชณียาติ(๑)
รชณียา รากุปรปตฺติการณฺฏตาติ อตุโถ ฯ นนฺทีติ ตณฺหानนฺที(๒) ฯ
สยฺโลโคติ สยฺโลชนํ ฯ นนฺทีสยฺโลชนํสํยฺตุโตติ(๓) นนฺทีพฺนฺชเนน
พทฺโธ ฯ อรณฺณวณฺปตฺถานีติ อรณฺณานิ จ วณฺปตฺถานี จ ฯ

ตตฺถ กิลฺยาปี อภิธมฺเม นิปฺปริยาเยน นิกฺขมิตฺวา
พหิ อินฺทขีลา สพฺพเมตํ อรณฺณนฺติ (๔) วุตฺตํ ตถาปี ยนฺตํ
ปญฺจธนฺสติกํ ปจฺฉิมนฺติ(๕) อรณฺณกงฺคณฺิปรฺพาทกํ เสนาสนํ วุตฺตํ ฯ
ตทฺเว อธิปฺเปตฺนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ วณฺปตฺถนฺติ กามนฺตํ อติกฺกมิตฺวา
มนฺุสฺสานํ อนฺุปรจารญฺจานํ ยตฺถ น กสิยติ น วปรฺปิยติ ฯ
วุตฺตมฺปิ เจตํ วณฺปตฺถนฺติ พุรานเมตํ เสนานํ อธิวจนํ
วณฺปฏฺจนฺติ ฯ วณฺสณฺทานเมตํ วณฺปฏฺจนฺติ ภิสนฺกานเมตํ
วณฺปตฺถนฺติ สโลมฺหํสานเมตํ วณฺปตฺถนฺติ ปริยณฺตานเมตํ
วณฺปตฺถนฺติ มนฺุสฺสุปรหารานํ เสนาสนานเมตํ อธิวจนฺนฺติ(๖) ฯ

- # ๑. ม. ย. รชณียา ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. ม. ตณฺหานนฺที ฯ
- # ๓. ม. สยฺโลชนํสํยฺตุโต ๔. อภิ. วิ. ๓๕/๖๑๖/๓๓๘ ฯ
- # ๕. วิ. มหาวิ. ๒/๑๖๖/๑๔๖ ฯ ๖. อภิ. วิ. ๓๕/๖๑๘/๓๓๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฤณณา หน้า ๒๐

อาษาจนสุตโต ปญจาย ปญจสุปี สุตเตสุ วญญววิญญเมว
กถิตี ฯ

สตตเม ฯ สัตวเนติ เอวันามเก สุตานวเน ฯ สปปโสนุชก-
ปพุภาเรติ สปปผนสทิสตาย เอवलทุชนาม ปพุภาเร ฯ
อุปเสนสุสชาติ ชมมเสนาปติโน กนิญจภาติกอุปเสนสุส ฯ อาสีวิโส
ปติโต โหตีติ เถโร กิร กตภคตทิจโจ มหาจีวรึ คเหตุวา
เลณจฉายาย มณทมณเฑน วาตปานวาเตน วิชียมาโน
นีสีทิตวา ทุปญญนิवासเน สัจจิมมํ กโรติ ฯ ตสมี ขณ
เลณจทเน เทว อาสีวิสโปตกา กิลนติ ฯ เตสุ เอโก ปโกญเฑวา เทรสุส อัสกุญเ อวตถาสี
ฯ โส จ ผุญจวิโส โหติ ฯ ตสฺมา
ปติตญฺจานโต ปญจาย เทรสุส กายทีปสิขา วิย วญฺญิปรียาทิย-
มานเมวสุส วิสํ โอดิณณํ เถโร วิสสุส ตถาคมนํ ทิสฺวา
กิญจาปี ตํ ปติตมตฺตเมว ขถาปริจฺเจเทน คตํ อตฺตโน ปน
อิทฺธิพเลน อัย อตฺตภาโว เลณ มา วินสุสฺตฺติ อธิญฺจหิตฺวา
ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ฯ ปุราณกาโย(๑) อิเชว วิกิริตีติ ยาว น วิกิริตี
ตาว นํ พหิทฺธา นีหฺร ตาตาทิ(๒) อตุโล ฯ อณฺณตฺตฺตฺนติ
อณฺณถาภาวํ ฯ อินฺทฺริยานํ วา วิปริณามนฺติ จกฺขุโสตาทีนํ
อินฺทฺริยานํ ปกตฺติวิขหนภาวํ ฯ ตตฺถเภาว วิกิริตี พหิ นีหฺริตฺวา
จปีตญฺจานเน มณฺจกสฺมีเยว วิกิริ ฯ
#๑. ม. ปุรายํ กาโย ฯ ๒. ม. นีหฺรถาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังยุตตวณณา หน้า ๒๑

อภูจเม รูปปปฏิสัเวทีติ นิลปีตาภิเกทำ อารมมณั ววภูจ-
เปนุโต รูป ปฏิสัวิทิต กโรติ ตสุมารูปปฏิสัเวที นาม
โหติ ๑ รุปราคปปฏิสัเวทีติ กิเลสสส อตติภาเวเนว ปน
รูปราคั ปฏิสัวิทิต กโรติ นาม ตสุมารูปราคปปฏิสัเวทีติ
วุจจติ ๑ สนุทธิภูจโกติอาทีนิ วิสุททธิมคเค วุตตตถาเนว ๑ โน
จ รุปราคปปฏิสัเวทีติ กิเลสสส นตติภาเวเนว น รุปราคัปฏิสัวิทิต
กโรติ นาม ตสุมารูปราคปปฏิสัเวทีติ วุจจติ ๑
อิมสัมี สุตเต เสชาเสขานั ปจจเวกขณา กถิตา ๑

นวม ๑ ผสสายตนาณนุติ ผสสาการั(๑) ๑ อวูตตินุติ อวุตถั ๑
อารกาติ ทูเร ๑ เอตถาทำ ภาณเต อนสสสนุติ (๒) ภาณเต อหั
เอตถ อนสสสี นภูโจ นาม อหนุติ วทติ ๑ ภควา อัย
ภิกขุ อหั นาม อิมสัมี สาสเน นภูโจติ วทติ ๑ กิ
นุขวสส อณเณสุ ธาตุกมมภูจจานกสิณาทิสู อภิโยโค อตถิติ
จินเตควา ตมปิ อปสสนุโต กตรั นุ โข กมมภูจจัน อิมสส
สปปายั ภวิสสตีติ จินเตสิ ๑ ตโต อายตณกมมภูจจานเมว
สปปายนุติ ทิสวา ตั กเถนุโต ตั กิ มณณสิ ภิกขุติ-
อาทิมหา ๑ สาฐุติ ตสส พุยากรณ สมนัหัสนั ๑ เอเสวนุโต
ทูกขสสชาติ อยเมว วภูจทูกขสสนุโต ปริจเณโท นิพพานนุติ
อตุโถ ๑

- # ๑. ม. ผสสายตนาณนุติ ผสสาการัน ๑
- # ๒. สี่. ย. อนสสาสินุติ ๑ ม. อนสสสนุติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนวคฺควณณา หน้า ๒๒

ทสเมฯ ปนสฺสสนฺติ(๑) ปนสฺมี นฺญฺโจ นาม นมฺหิเจว
อตุโธฯ อายตี อปฺนพฺภวายาติ เอตฺถ อายตี อปฺนพฺภโว นาม
นิพฺพานํ อนิพฺพตฺตฺนตฺถาย (๒) ปฺหิณฺนํ ภวิสฺสตีติ อตุโธฯ

เอกาทสเม อนสฺสสนฺติ อปฺนตฺโธฯ ปนสฺสสนฺติ
อติตฺโธ(๓)ฯ เสถํ วุตฺตฺนยฺเนว เวทิตฺพฺพนฺติฯ

มิกฺขาลวคฺโค พุติโยฯ

กิลานวคฺคสฺส ปจฺเม อมฺกสฺมินฺติ อสฺกสฺมีฯ อยฺเมว วา
ปาโหฯ อปฺปฺลฺยฺวาโตติ อลฺยฺวาโต อปากฺโฏฯ นโวปี หิ โกจิ
ปฺลฺยฺวาโต โหติฯ ราหุคฺคฺเถโร วีย สฺมฺนสามเณโร วีย จฯ อยฺ
ปฺน นโว เจว อปฺลฺยฺวาโต จฯ เสสเมตฺถ วุตฺตฺนยฺเมวาทิฯ
ตฺถา อิตฺ ปเรสุ จตฺตฺสุฯ

นฺญฺเจฯ อนิจฺจโต ชานโตติ พุทฺธานตฺตฺวเสนปี [๔]
ปฺหิยฺยติเยวฯ อิทํ ปน อนิจฺจลฺกขณฺมํ ทสฺเสตฺวา วุตฺเต
พฺพชฺฉนฺนคฺคสฺส อชฺฉมาสเยน วุตฺตํฯ

สคฺคตฺเมฯ สพฺเพ ฐมฺมาติ สพฺเพ เตภูมกฐมฺมาฯ นาลิ
อภินิเวสายาติ อภินิเวสปรามาสคฺคาเหน คาทฺหุ (๕) น ยุตฺตาฯ
สพฺพนิมิตฺตานีติ สพฺพานิ สงฺขารนิมิตฺตานิฯ อลฺยฺวาโต ปสฺสตีติ
ยถา อปฺริยฺวาตาทินิเวโส ชโน ปสฺสตีติ ตโต อลฺยฺวาโต

๑. ม. อนสฺสสนฺติฯ เอวมฺรปฺริปีฯ ๒. ม. นิพฺพานตฺถายฯ

๓. สี. ปนสฺสสนฺติ ปนฺญฺโจ อสฺสํ อติตฺตฺนฺญฺโจฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร ชานโตปีติ ทิสฺสตีติ ๕. ม. คณฺหิตุํฯ

ปสฺสติ ฯ อปริณฺญาตาภินิเวโส หิ ชโน สพฺพนิมิตฺตานปิ อตฺตโต
ปสฺสติ ฯ ปริณฺญาตาภินิเวโส ปน อนตฺตโต ปสฺสติ โน อตฺตโตติ ฯ
เอวํ อิมสฺมี สุตฺเต อนตฺตลกฺขณเมว กถิตํ ฯ

อฏฺฐเม ฯ อธิ โนติ เอตฺถ โนกาโร นิปาตมตฺตเมว ฯ เสถิ
อตฺตตานตฺถเมว ฯ เกวลํ อธิ ทุกฺขลกฺขณํ กถิตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

นวเม ฯ ลฺลชฺชตีติ ปฺลชฺชติ ภิชฺชติ ฯ อธิ อนิจฺจลกฺขณํ
กถิตํ ฯ

ทสเม ฯ ฉินฺนปฺปญฺเจติ ตณฺหาปฺปญฺจสฺส ฉินฺนตฺตา
ฉินฺนปฺปญฺเจ ฯ ฉินฺนวฏฺฐเมติ ตณฺหาวฏฺฐมสฺเสว ฉินฺนตฺตา
ฉินฺนวฏฺฐเม ฯ กิ ปุจฺจามิติ ปุจฺจติ อติกกนฺเต พุทฺเธ หิ
ปรีวาริตานิ จกฺขุโสตาทีนิ ปุจฺจามิติ ปุจฺจติ ฯ อถวา ฯ
สเจ มคฺเค ภาวเตปิ อนาคเต จกฺขุโสตาทีวฏฺฐํ วฏฺฐเยย ตํ
ปุจฺจามิติ ปุจฺจติ ฯ

กิตานวคฺโค ตติโย ฯ

ฉนฺนวคฺคสฺส ปจฺเม ปโลกรมฺมนฺติ ภิชฺชนกสภาวํ ฯ
เอวเมตฺถ อนิจฺจลกฺขณเมว กถิตํ ฯ

ทฺติเย ฯ อตฺตนิเยนาติ อตฺตโน สนฺตเคน ปรีกฺษาเรน ฯ
เอวเมตฺถ อนตฺตลกฺขณเมว กถิตํ ฯ ตติยํ ขนฺธิยวคฺเค

อานนฺโทวาเท (๑) วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

#๑. ส. ข. ๑๓/๑๕๓/๑๒๘ ฯ

จตุตเถ ฌนุโนติ เอวํนามโก เถโร น อภินิกขมนํ
 นิกขนตตุเถโร ฯ ปฏิสตุลลนาติ ผลสมาปตฺติโต ฯ คิลานปฺจุจกาทิ
 คิลานปฺจุจกานํ นาม พุทฺธปสตุํ พุทฺธวณฺณิตํ ตสฺมา
 เอวมาห ฯ สีเสเวจํ ทเทยยาติ สีเสเวทน์(๑) ตํ จ ทเทยย ฯ
 สตุถนฺติ ชีวิทการกสตุํ ฯ นาวกขฺขามิติ น อิจฺฉามิ ฯ
 ปริจฺฉินฺโณติ ปริจฺจโรติ ฯ มนาเปนาติ มนฺวทฺตฺนเกน กาย-
 กมฺมาทินา ฯ เอตฺถ จ สตุตฺต เสกฺขา ปริจฺจรฺนฺติ นาม ภควา
 ปริจฺจาริยติ นาม อรหา ปริจฺจโร(๒) นาม ภควา ปริจฺจโร
 นาม ฯ เอตํ หิ อาวุโส สาวกสฺส ปฏฺฐูปนฺติ อาวุโส
 สาวกสฺส นาม เอตํ อนุจฺฉวิกํ ฯ อนุปวชฺชนฺติ อนุปวตฺติกํ
 อนุปฏฺฐิสนฺธิกํ ฯ

ปฺจุจกาวุโส สาริปฺพุตฺต สตุตฺวา เวทิสฺสามาติ(๓) อัยฺย สาวก-
 ปริวารณา นาม ฯ เอตํ มมาติอาทินิ ตณฺหามาณทิกฺกุจิกฺคาห-
 วเสน วุตฺตานิ ฯ นิโรธํ ทิสฺวาติ ขยวຍํ ญตฺวา ฯ เนตํ มม
 เนโสทมฺสุมิ น เมโส อตฺตาคติ สมนฺุปสฺสามิติ อนิจฺจํ ทุกฺขํ
 อนตฺตาคติ สมนฺุปสฺสามิ ฯ เอตฺตเกสฺสุ จาเนสฺสุ ฌนฺนตฺเถโร สารี-
 ปฺพุตฺตเถเรน ปฺจุจกิตํ ปณฺหํ อรหตฺตํ ปกฺขิปิตฺวา กเถสิ ฯ สารี-
 ปฺพุตฺตเถโร ปนสฺส ปฺจุชฺชนภาวํ ญตฺวาปิ ตํ ปฺจุชฺชนโนติ วา
 จินฺนาสโวติ วา อวตฺวา ตณฺหีเยว อโหสิ ฯ จุนฺทเถโร ปนสฺส
 #๑. ม. สีเส เวทน์ สีเสเวจํ ฯ ๒. สี. ปริจฺจโร ฯ ม.ปริจฺจโร ฯ ๓. สี. เทสิสฺสามิติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังยุตตวณณา หน้า ๒๕

ปุณฺณชนภาวํ สลฺยาเปสฺสามีติ (๑) จินฺเตตฺวา โยวาทํ อทาสี ฯ
 ตตฺถ ตสฺมาติ ยสฺมา มารณฺนตฺกั เวทนํ อธิวเสตฺถุ
 อสฺกโกนฺโต สตฺถิ อหฺรามีติ วทตี ตสฺมา ปุณฺณชนโน อายสฺมา
 เตน อิทฺมปิ มนฺสิกโรมีติ (๒) ทีเปติ ฯ ยสฺมา วา ฉนฺนํ
 อายตนานํ นิโรธํ ทิสฺวา จกฺขาทินิ ตินฺณํ คาหํ วเสน
 น สมฺนุสฺสามีติ วทตี ตสฺมา อิทฺมปิ ตสฺส ภควโต สาสนํ
 อายสฺมา มนฺสิกตฺตพฺพนฺติปิ ปุณฺณชนภาวเมว ทีเปนฺโต วทตี ฯ
 นิจฺจกปฺปนฺติ นิจฺจกาลี ฯ นิสฺสิตฺตสฺสาติ ตณฺหามานทิกฺขีหิ
 นิสฺสิตฺตสฺส ฯ จลิตฺตฺต วิปฺพนฺติตํ โหติ ฯ ยถยิทํ อายสฺมาโต
 อูปฺปนฺนํ เวทนํ อธิวเสตฺถุ อสฺกโกนฺตสฺส อหิ เวทยามิ มม
 เวทนาติ อปฺปหีนฺคคาหสฺส อิทานิ วิปฺพนฺติตํ โหติ อิมินาปิ นํ
 ปุณฺณชนโนว ตฺวนฺติ วทตี ฯ ปสฺสทฺธีติ กายจิตฺตปสฺสทฺธี
 กิเลสฺปสฺสทฺธี นาม โหตีติ อตฺถโถ ฯ นนฺทีติ ตณฺหานนฺทียา ฯ (๓)
 อสตีติ ภวตฺถาย อายสฺส นิกนฺติ ปริยฺญฺจฺจเน อสตี ฯ อากตฺติคฺติ
 น โหตีติ ปฏฺฐินฺทริวเสน อากตฺติ นาม จุตฺตวเสน คมนํ
 นาม น โหติ ฯ จุตฺตปฺปาโตติ จวนวเสน จุตฺติ อูปฺปชฺชนวเสน
 อูปฺปาโต ฯ เนวริช น หุริ น อุกฺขมฺนตฺเรนาติ น อธิ โลเก
 น ปฺรโลเก น อุกฺขตฺถ โหติ ฯ เอสฺวานฺโต ทฺกฺขสฺสาติ วฏฺฏ-
 ทฺกฺขกิเลสฺทฺกฺขสฺส อยเมว อนฺโต อัยฺ ปริจฺเจโท ปฺริวฏฺฏมภาโว
 # ๑. ม. สลฺยาเปสฺสามีติ ฯ ๒. ม. มนฺสิกโรหีติ ฯ
 # ๓. ม. นตฺยติ ตณฺหานตฺยิยา ฯ

โหติ ฯ อยเมว हि ऐत्तु ओत्तो ฯ ये पन् ओयमनुत्เรนาคि
वन्नि कहेत्ता अनुत्तराग्वि ओच्चनुत्ति तेस्सि वन्नि निरत्तुत्ति ฯ
अनुत्तरा गवत्तु हि गावो ओच्चिममे प्रकिञ्चित्तोयेव ฯ अनुत्तरनात्ति
वन्नि पन् विकप्पन्नत्तिपन्नि ฯ तस्समा अयमेत्तु ओत्तो नेव ओत्त
न् हुँ ओप्पो विकप्पो न् ओच्चनुत्ति ฯ

สตถัง อหเรสิตติ ชีวิตหารัง สตถัง อหริ [๑] กณจ-
นาพัง ฉินฺนุติ ฯ อถสฺส ตสฺมี ขณฺเณ มรณญญํ โอกกมฺมิ คตฺตินิมิต्तํ
อุปฏฺฐาสฺสิ ฯ โส อตฺตโน ปุณฺณชฺชนกาวั ลตฺตวา สํวิคฺคจฺจิตฺโต
วิปสฺสन्नํ ปฏฺฐเปตฺตวา สงฺขารे ปรีคฺคณฺหนฺโต อรหत्ตํ ปตฺตวา
สมสิสิ หุตฺตวา ปรีนิพฺพุตฺโต ฯ สมมุขายเว อนุปวชฺชตา พุยาถตาคี
กิลฺยจายี อิทํ เถรสฺส ปุณฺณชฺชนกาเล พุยาถรณฺณํ โหติ เอเตน ปน
พุยาถรณฺเนน อนนฺตฺรนาปสฺส (๒) ปรีนิพฺพานํ อโหสิ ฯ ตस्सมา
ภควา ตเทว พุยาถรณฺณํ คहेत्ता กเถสิ ฯ อุปวชฺชกฺุลาณิตี
อุปสงฺกมิตฺตพฺพุลาณิ ฯ อิมินา เถโร ภนฺเต เอวํ อุปฏฺฐาเกสุ
จ อุปฏฺฐายิกาสฺ จ วิชฺชमानาสฺ โส ภิกฺขุ คฺคฺมุหาคํ สาสเน
ปรีนิพฺพายิสฺสตีตติ ปุพฺพภาเค ปฏฺิปปตฺติยํ กุลสํสคฺค-
โทสํ ปุจฺจนฺโต (๓) ปุจฺจติ ฯ อถสฺส ภควา กุเลส สํสคฺคาภาวั
ตีเปนฺโต โหณฺติ เหเต สารีปฺพุตฺตาคีอาทิมาย ฯ อิมสฺมี กิรญฺจाने
๑. ม. ऐत्ตุนฺตเร อหริตฺวาตี ทิสฺสตี ฯ ๒. สී. อนนฺตฺรนาเยวสฺส ฯ
ม. อนนฺตฺรนาเยวสฺส ฯ #๓. ม. ทสฺเสนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังยุตตวณณา หน้า ๒๗

เถรสสุ กุเลสุ อัสสญฺฐภาโว ปากโต อโหสิ ฯ เสสิ สพฺพตถ
อุตฺตทานเมว ฯ

ปลฺลจเม ตณฺเจติ ตํ จกฺขุญฺเจว รุปฺปลจ ฯ นนฺทิสฺมุตฺยา
ทฺกฺขสมฺมทโยติ ตณฺหยา สโมชานน ปลฺลจกฺขนฺธา ทฺกฺขสฺส
สโมชานํ โหติ ฯ อิติ ฉสุ ทฺวาเรสุ ทฺกฺขสมฺมทโยติ ทฺวินฺนํ
สจฺจจันํ วเสน วฏฺฐํ มตฺถกํ ปาเปตฺวา ทสฺเสสิ ฯ

ทฺุติยนเย นิโรโธ มกฺโขติ ทฺวินฺนํ สจฺจจันํ วเสน วิวฏฺฐํ
มตฺถกํ ปาเปตฺวา ทสฺเสสิ ฯ อิมินา ตฺวํ ปุณฺณชาติ เอโก (๑)
อนุสนฺธิ ฯ เอวํ ตาว วฏฺฐวิวฏฺฐวเสน เทสนํ อรหตฺเต
ปฏฺจิปิตฺวา อิทานิ ปุณฺณตฺเถริ สตฺตสฺส จานฺตฺส สีหนาทํ
นทาเปตฺตฺอิมินา ตฺวนฺตฺอิทาติมาห ฯ

จณฺฆาติ ทฺุจฺจา กิพฺพิสา ฯ ผรุสชาติ กกฺขพา ฯ อกฺโก-
สิสฺสนฺตฺติติ ทสฺหิ อกฺโกสวตฺถุหิ อกฺโกสิสฺสนฺตฺติ ฯ ปริภาสิสฺสนฺตฺติ
กํ สมฺโณ นาม ตฺวํ อิทลฺยจ เต อิทลฺยจ กริสฺสามาติ
ตฺชเชสฺสนฺตฺติ ฯ เอวเมตฺถาติ เอวํ มยฺหํ เอตฺถ ภาวิสฺสติ ฯ ทณฺฑเฑนาติ
(๒)จตุหตฺถทณฺฑเฑน ขทฺิริมุกฺคเรณ วา (๒) สตฺถเฑนาติ เอกโต-ธาราทีนา ฯ

สตฺถหารกํ ปริเยสนฺตฺติ ชิวิตฺหารกสตฺถํ ปริเยสนฺตฺติ ฯ
อิทํ เถโร ตตฺติยปาราชิกวตฺถุสฺมี อสุภกถํ สุตฺวา อตฺตภาเวณ

๑. ม. ปาฏฺิเยกฺโก ฯ

๒. ม.จตุหตฺถทณฺฑเฑน ขทฺิริทณฺฑเฑน วา ฆฏฺิกมุกฺคเรณ วา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวฤควณณา หน้า ๒๘

ชิจุจณนทานัน ภิภุขุณัน สตุถหารกปริเยสนัน สนนุชทายาห ๑
ทมูปสเมนาติ เอตุถ ทมูติ(๑) อินุทริยสัวราทินัน เอตุ นามัน ๑
สจเจน ทนุโต ทมสา อุเปโต เวทนุตคฺ วุสิตพฺรหฺมจริโยติ (๒)
เอตุถ หิ อินุทริยสัวโร ทโมติ วุตุโต ๑ ยทิ สจจา ทมา
จาคา ขนุตุยาภิชโยช วิชชตีติ (๓) เอตุถ ปณฺญา ทโมติ วุตุตา ๑
ทานน ทเมน สลฺลเมน สจจวาเจนาติ (๔) เอตุถ อุโปสถกมมฺ
ทโมติ วุตุตฺ ๑ อิมสมฺ ปน สตุเต ขนุติ ทโมติ เวทิตพฺพา ๑
อุปสโมติ ตสฺเสว เวจัน ๑

อชโย อายสฺมา ปุณฺโณติ โโก ปเนส ปุณฺโณ กสฺมา
จ ปเนตฺถ กนุตุกาโม อโหสีติ สุนาปรนุตวาสิโกเอว เอส
สาวตุถิชฺ ปน อสปฺปายวิหารี สลฺลกเขตุวา ตตุถ กนุตุกาโม
อโหสี ๑ ตตุรายัน อนุปฺพุพิถา ๑

สฺนาปรนุตฺรภูเจ กิร เอกสมฺ วาณิชคาม เอเต เทว
ภาตโร ๑ เตสฺ กทาจิ เชฏฺโฐ ปณฺจ สกฺกฺสตานิ คเหตุวา
ชนปทํ กนุตุวา ภาณํ อหารติ กทาจิ กนิฏฺโฐ ๑ อิมสมฺ
ปน สมเย กนิฏฺฐํ ฆเร จเปตุวา เชฏฺฐภาติโก ปณฺจ สกฺกฺสตานิ
คเหตุวา ชนปทจาริกํ จรณฺโต อนุปฺพุเพน สาวตุถิ ปตุวา
เขตวนสฺส นาติพุเร สกฺกฺสตํ(๕) นิเวเสตุวา กุตุตปาตราโส

- #๑. ม. ทโมติ ๑ ๒. ส. ส. ๑๕/๖๖๐/๒๔๖ ๑
- #๓. ส. ส. ๑๕/๘๔๕/๓๑๖ ๑ ๔. ที. ส. ๕/๕๔/๖๘ ๑
- #ม. ม. ๑๓/๒๕๓/๒๕๒ สจจวชฺเชนาติ ๑ ๕. ม. สกฺกฺสตุถิ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังยุตตวณณา หน้า ๒๕

ปริชนปริวโต ผาสุกฏจนาเน นิสีทิฯ เตน จ สมเยน สาวตถิ-
 วาสโน ภูตตปาดราสา อุโปสถงฺกานิ อธิฏฺจาย สุตฺตตฺตรา-
 สงฺคา คนฺธปฺปฺพมาทิตฺถา เยน พุทฺโธ เยน ฌมฺโม เยน
 สงฺโฆ ตนฺนิณฺณา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา หุตฺวา ทกฺขินฺทฺวาเรน
 นิกฺขมิตฺวา เขตฺวานํ คจฺจนฺติฯ โส เต ทิสฺวา กหํ อิม
 คจฺจนฺตฺติ เอกํ มนุสฺสํ ปุจฺฉิฯ กิํ ตวํ อโย โน
 ชานาสิ โลก พุทฺธชฺมมฺลํฆรตฺนานิ นาม อุปฺปนฺนานิ อิจฺเจส
 มหาชนฺ สจฺจ สนฺติกํ ฌมฺมกถํ โสคํ คจฺจนฺตฺติฯ ตสฺส พุทฺโธติ
 วจฺนํ นวิจฺจมาทินิ นินฺทิตฺวา อภฺจิมิณฺชํ อาหจฺจ อฏฺฐาสิ ฯ
 อตฺตโน ปริสปริวโต ตาย ปริสาย สทฺธี วิหารํ คนฺตฺวา
 สจฺจ มจฺจรสฺสเรน ฌมฺมํ เทเสนฺตสฺส ปริสปรียนฺเต จิโต ฌมฺมํ
 สุตฺวา ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ อุปฺปาเทสิ ฯ

อถ ตถาคเตน กาลํ วิทิตฺวา ปริสาย อโยชิตาย สจฺจถาริ
 อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา สุวตฺตนาถ นิมฺนเตตฺวา ทุตฺยทิวเส
 มณฺฑปํ กาทเรตฺวา อาสนานิ ปณฺญาเปตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส
 สงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา ภูตตปาดราโส อุโปสถงฺกานิ
 อธิฏฺจาย ภาณฺฑาคาริกํ ปกฺโกสาเปตฺวา เอตฺตํ ฌนํ วิสฺสชฺชิตฺตํ
 เอตฺตํ ฌนํ น(๑) วิสฺชชิตฺตพฺพนฺติ สพฺพิ อจฺจิกฺขิตฺวา อิมํ
 สาทฺเตยฺยํ มยฺหํ กนิฏฺจสฺส เทหิติ สพฺพิ นียฺยาเตตฺวา สจฺจ
 #๑. ม. นสทฺโท นตฺถิ ฯ

สนตฺติเก ปพฺพชิตฺวา กมฺมภูจจานปรายโน อโหสิ ฯ อถสฺส
กมฺมภูจจัน มนสิกรโณตฺสส กมฺมภูจจัน น อฺปฺภุจาทิ ฯ ตโต
จินฺตสิ อัย ชนปโท มยฺหํ อสฺปฺปาโย ยนฺนุนาหิ สคฺค
สนตฺติเก กมฺมภูจจัน คเหตุวา สกฺภูจจานเมว (๑) คจฺเจยฺยนฺติ ฯ อถ
ปฺพพฺนุหสมเย ปิณฺฑทาย จริตฺวา สายนฺเห ปฺภุสฺสถานา
วฺภูจฺหิตฺวา ภควนฺตํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา กมฺมภูจจัน กถาเปตฺวา สคฺค
สีหนาทเ นทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ เตน วุคฺคํ อถโข อายสฺมา
ปฺภุจโณ ฯ เป ฯ วิหรตฺติติ ฯ

กคฺค ปนายิ วิหาสิติ จคฺค จานสฺ วิหาสิ ฯ
สฺนาปรนฺตฺรภูจํ ตาว ปวิสิตฺวา จ (๒) อพฺพหคฺคปพฺพเต นาม
ปวิสิตฺวา (๒) วาณิชาคมํ ปิณฺฑทาย ปาวิสิติ ฯ

อถ นํ กนิฏฺฐภาทา สลฺยชานิตฺวา ภิกฺขํ ทตฺวา ภนฺเต
อณฺถคฺค อคนฺตฺวา อิเชว วสถาติ ปฺภุญฺญํ การเตตฺวา ตตฺเถว
วสาเปสิ ฯ ตโต สมฺมทฺทคิริวิหาริ นาม อคฺมาสิ ฯ ตตฺถ
อยกนฺตปาสาณหิ ปฺริจฺฉินฺทิตฺวา กตจฺงกโม อคฺคิ โกจิ
ตํ สมตฺโต นาม นคฺคิ ฯ ตตฺถ สมฺมทฺทวิจิโย อากนฺตฺวา
อยกนฺตปาสาณสฺ ปฺหริตฺวา มหาสทฺทํ กโรนฺติ ฯ เถโร
กมฺมภูจจัน มนสิกรโณตฺตานํ ฬาสฺวิหาโร โหคฺคติ สมฺมทฺทํ นิสฺสทฺทํ
๑. ม. สกรภูจเมว ฯ ๒. ส. อพฺพหคฺคปพฺพตํ นาม ปตฺวา ฯ
อชฺชหคฺคปพฺพเต นาม ปวิสิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนสังยุตตวณณา หน้า ๓๑

กตุวา อธิฐฐาสี ฯ ตโต มาตุลกีรี นาม อคมาสี ฯ ตตถ
 สกณฺสจฺโฆ อุตฺตสนฺโน รตฺตติยจ ทิวา จ สหุโท เอกาพฺพุโห ว
 อโหสี ฯ เถโร อิทํ จานํ น ผาสฺกนฺติ ตโต สมกฺกุลการาม-
 วิหารํ (๑) นาม คโต ฯ โส วาณิชคามสฺส นาติทุโร นาจฺจาสนฺโน
 คมนาคมนสมฺปนฺโน วิวิตโต อปฺปสทฺโท เถโร อิมํ จานํ
 ผาสฺกนฺติ ตตถ รตฺตติจฺจานทิวาจฺจานจฺงกมฺมจฺจานาทีนํ การตฺวา
 วสฺสํ อุปคจฺฉิ ฯ เอวํ จตฺตฺส จาเนสฺสุ วิหาสี ฯ อเถกทิวสฺสํ ตสฺมีเยว
 อนฺโตวสฺเส ปญฺจ วาณิชตฺตานํ ปฺรสมฺมทฺทํ คจฺฉามาคิ นาวาย
 ภณฺทํ ปกฺกขิปฺปีสุ ฯ นาวาโรหณทิวสฺเส เถรสฺส กนิฏฺฐภาตา เถริ
 โภเชตฺวา เถรสฺส สนฺติเก สิग्ขาปทานํ คเหตฺวา วนฺทิตฺวา
 ภนฺเต สมฺมทฺโท นาม อสทฺเทโย(๒) อเมห อวชฺเชยฺยาถาติ
 วตฺวา นาวํ อภิรุยฺหิ ฯ นาวา อุตฺตมชเวน คจฺฉมานา
 อณฺฺตรํ ทิปกํ ปาปฺมุณี ฯ มนฺุสฺสา ปาตฺราสฺสํ กริสฺสามีติ
 ทิปโต โอตฺติณฺณา(๓) ฯ ตสฺมี ปน ทิปเก อณฺฺลํ กิณฺุจํ นตฺถิ
 จนฺทนนเมว อโหสี ฯ

อเถโก วาสียา รุกฺขํ อาโกเกตฺวา โลहितจฺนทนนภาวํ ญตฺวา
 อาห โภ มยํ ลากตฺถาย ปฺรสมฺมทฺทํ คจฺฉาม อิตโต จ อุตฺตรํ
 ลาโภ นาม นตฺถิ จตฺรจฺจกฺลตฺตา ฆฏฺฐิกา สตฺสหฺสฺสํ อคฺฉตฺติ
 # ๑. สี่. มงฺกุลการามวิหารํ ฯ ม. มงฺกุลการามวิหารํ ฯ
 # ๒. สมฺมทฺเทโย อนกนฺตราโยติปิ ปาโจ ฯ ๓. ม. ทิปเก อุตฺติณฺณา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สัพพัญญูธรรม หน้า ๓๒

หารัตตพยุหตุตถิ ภาณํ หารัตตวา จนนทสฺส ปุเรสุสามาติ ฯ
 เต ตถา กรีสฺสุ ฯ จนนทวเน อธิวตฺถา อมฺนุสฺสา กุชฺฉิตฺวา
 อิมหิ อมฺหากํ จนนทวณํ นาสิตํ ฆาตเสสาม เนติ จินฺเตตฺวา
 อิเชว ฆาติตฺสฺส สพฺพิ เอกกฺกณปี พหิ ภวิสฺสติ สมฺมุตฺตมชฺเฌ
 เนถํ นาวํ โอสีเทสุสามาติ อาหํสุ ฯ อถ เตถํ นาวํ อภิรฺยฺห
 มฺหุตฺตํ คตฺถาเลเยว อุปฺปตฺติกํ (๑) อุปฺภุจฺเปตฺวา สยมฺปี เต อมฺนุสฺสา
 ภาณานกานิ รูปานิ ทสฺสยีสฺสุ ฯ ภูติตา มนฺุสฺสา อตฺตโน อตฺตโน เทวตานี
 นมสฺสนฺติ ฯ เณรสฺส กนิฏฺโจ จุลลปฺนุณฺณกฺกมฺพิโก มยฺหํ ภาตา
 อวสฺสโย โหตุติ เณรสฺส นมสฺสมาโน (๒) อภฺุจาสิ ฯ เณโรปี กิร
 ตสฺมีเยว ขณฺเ อวชฺเชตฺวา เตถํ พยฺสนุปฺปตฺตี ฉตฺวา เวหาถํ
 อุปฺปตฺติตฺวา อภิมุโข อภฺุจาสิ ฯ อมฺนุสฺสา เณโร ทิสฺวาว อโยโย
 ปฺนุณฺณตฺเถโร เอตฺติติ อปฺกมฺมีสุ อุปฺปตฺติกํ สนนฺนีสฺสิทฺธิ ฯ เณโร
 มา ภายิตฺถาติ เต อสฺสาเสตฺวา กหํ เต คนฺตุคามาติ (๓)
 ปฺุจฺฉิ ฯ ภาณเต อมฺหากํ สกฺกฺจฺจานเมว คจฺฉามาติ ฯ เณโร นาวํ
 ฆณฺเ (๔) อกฺกมิตฺวา เอเตถํ อิจฺฉิตฺกฺจฺจานํ คจฺฉตฺตุติ อธิภฺุจาสิ ฯ
 วาณิขกา สกฺกฺจฺจานํ คนฺตุตฺวา ตํ ปวตฺตี ปฺุตฺตทวารสฺส
 อารโจะตฺวา เอตฺ (๕) เณโร สรณํ คจฺฉามาติ ปฺนุจฺสตานิ อตฺตโน
 ปฺนุจฺหิ มาตฺถคามสเตหิ สทฺธิ์ ตีสฺสุ สรณฺเสุ ปตฺติภฺุจาย อุปาสกตฺตํ
 ปฺนุทฺธิปาเทสฺส ฯ ตโต นาวาย ภาณํ โอตฺตารเตตฺวา เณรสฺสเสกํ
 # ๑. ภูติกา. อุปฺปตฺติกํ ฯ ม. อุปฺปตฺติกํ ฯ ๒. ส. เณรสฺส นามํ สรมาโน ฯ
 # ๓. ม. คนฺตุคามตฺถาติ ฯ ๔. ส. ขณฺเ ฯ ม. คณฺเ ฯ ๕. ม. เอถ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยุดตวณณา หน้า ๓๑

โกฏฐาสี กตุวา อัย ฆนเต ตุมหากัง โกฎฐาโสติ อาหิสฺส ๑
เถโร มยฺหํ วิสฺสุ โกฎฐาสกัจจํ นตฺถิ ๑ สตุถา ปน ตุมะหิ
ทิกฺขุสปฺพุโพติ ๑ น ทิกฺขุสปฺพุโพ ฆนเตติ ๑ เตนหิ อิมินา สตุถ
มณฺฑลมาถํ กโรถ เอวํ สตุถาริ ปสฺสิสฺสธธาติ ๑ เต สาธุ
ฆนเตติ ๑ เตนว โกฎฐาเสน อตฺตโน จ โกฎฐาเสหิ มณฺฑลมาถํ
กาตุ อารภิสฺส ๑

สตุถา กิร ตํ อารทฺชกาลโต ปฏฺจาย ปริโภกํ อกาสิ ๑
อารกฺขมณฺุสสา รตฺตี โอกาสิ ทิสฺวา มหเสกฺขา เทวตา
อตุถิติ สณฺณํ กริสฺส ๑ อุปาสกา มณฺฑลมาถจ ภิกฺขุสงฺฆสฺส
จ เสนาสนานิ นิฏฺฐาเปตฺวา ทานสมฺภาริ สชฺเชตฺวา กตํ
ฆนเต อเมหิ อตฺตโน กิจฺจํ สตุถาริ ปกฺโกธธาติ เณรสฺส
อาโรเจสฺส ๑ เถโร สายนฺุสมเย อิทฺธิยา สวตฺถิ คณฺตุวา
ฆนเต วาณิชคามวาสินอ ตุมะห ทฏฺฐุกามา เตสํ อนุกมฺปิ
กโรธาติ ภควนฺตุํ ยาจิ ๑ ภควา อธิวเสสิ ๑ เถโร
สกฏฺฐานเมว ปจฺจาคโต ๑ ภควาปิ อานนฺุทตฺเถริ อามนฺุเตสิ
อานนฺุท เสว สุนาปรนฺุเต วาณิชคาม ปิณฺุทาย จริสฺสาม
ตุวํ เอกฺขนปญฺุจสถานํ ภิกฺขุณฺุํ สลากํ เทหิติ ๑ เถโร สาธุ
ฆนเตติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ตมตฺถิ อารอเจตฺวา อากาสจาริ ภิกฺขุ (๑)
สลากํ คณฺุหนตฺตุติ(๑) อาห ๑ ตํทิวสํ ภิณฺุชธานตฺเถโร (๒) ปจฺมํ
สลากํ อคฺคเหสิ ๑ วาณิชคามวาสินอปี เสว กิร สตุถา

#๑. ม. ชนปทจาริกภิกฺขุ สลากํ คณฺุหนตฺตุติ ๑

#๒. ม. โภณฺุชธานตฺเถโร ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคควณณนา หน้ ๓๔

อคมิสฺสตีติ คามมชฺเฒ มณฺฑปํ กตฺวา ทานคฺคํ สชฺชยีสฺสุ ฯ
 ภควา ปาโถว สรโรปภิชคฺคณํ กตฺวา คนฺธกฺฎฺฐี ปวิสิตฺวา
 ผลสมปตฺตี อปฺเปตฺวา นิสีทึ ฯ สกฺกสฺส ปณฺฑมฺพลลิตาสนํ
 อุณฺ्हํ อโหสิ ฯ โส ที อิทฺนฺติ อวชฺเชตฺวา สตฺถ
 สฺนาปรนฺตคฺมณํ ทิสฺวา วิสฺสคฺมมํ อามนฺเตสิ ตาต อชฺช
 ภควา คีสมตฺตานี โยชนสฺตานี ปิณฺฑจาร์ คมิสฺสตี ปณฺจ
 กฺฎฺฐาคารสฺตานี มาเปตฺวา เชตวนทฺวารโกฏฺฐมฺตฺถเก คมน-
 สชฺชานี กตฺวา จเปหีติ ฯ โส ตถา อกาลี ฯ ภควโถ กฺฎฺฐาคารี
 จตฺมฺขํ อโหสิ ทฺวินฺนํ อคฺคสวากานํ ทฺวิมุขานี เสสานี
 เอกมุขานี สตฺถา คนฺธกฺฎฺฐโถ นิกฺขมฺม (๑) ปฺภิปาภฺยิยา จปีต-
 กฺฎฺฐาคารเสฺสฺ รุรฺกฺฎฺฐาคารี ปาวิสิตฺวา(๒) ฯ เทว อคฺคสวากเ อาทึ
 กตฺวา เอกฺนปณฺจภิกฺขุสฺตานี อหฺสฺสุ ฯ เอกํ ตฺจจฺนํ กฺฎฺฐาคารี
 อโหสิ ฯ ปณฺจปี กฺฎฺฐาคารสฺตานี อากาเส อุปฺปตีสฺสุ ฯ

สตฺถา สจฺจพฺนฺรปพฺพตฺตํ นาม ปตฺวา กฺฎฺฐาคารี อากาเส
 จเปสิ ฯ ตสฺมี ปพฺพเต สจฺจพฺนฺโร นาม มิจฺฉาทิภฺจิตาปโส
 มหาชนํ มิจฺฉาทิภฺจึ อคฺคณฺหาเปนฺโถ ลากคฺคยสคฺคปฺตฺโถ หุตฺวา
 วสตี อพฺภนฺตเร จสฺส อนฺโถจาภฺยิ ปทึโป วิย อรหฺตฺตผลสฺส
 อุปฺนิสฺสโย ชลตี ฯ ตํ ทิสฺวา ฐมฺมชฺชสฺส กเถสฺสามีติ คนฺตฺวา
 ฐมฺมํ เทเสสิ ฯ ตาปโส เทสนาปริโยसानเ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิ ฯ
 #๑. ม. นิกฺขมิตฺวา ฯ ๒. ส. ปวิสิตฺวา นิสีทึ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณฺณา หน้า ๓๕

ปตฺเตเนวสฺส อภิญญา อากตา โส เอหิกฺกขุ หุตฺวา อิทธิมย-
ปตฺตจิวรรโธ ภูฏาคารี ปาวีสี ฯ

ภควา ภูฏาคารคเตหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สทฺธี วาณิช-
คามํ คนฺตฺวา ภูฏาคารานิ อทิสฺสमानกานิ กตฺวา วาณิชคามํ
ปาวีสี ฯ วาณิชา พุทฺธปฺปมุขสฺส สงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา
สตฺถารี ภูฏาคารี (๑) นยีสฺสุ ฯ สตฺถา มณฺฑลมาลี ปาวีสี ฯ
มหาชนิน ยาว สตฺถา ภตฺตทรรถํ ปฏิปฺปสฺสสมฺภเทติ ตาว ปาตฺราลี
กตฺวา อุโปสถฺกานิ สมายาย พหุํ คนฺธญฺจ ปุํปฺผญฺจ
อาทาย ฆมฺมสฺสวณฺตถาย อารามํ ปจฺจจากมาสิ ฯ สตฺถา ฆมฺม
เทเสสิ ฯ มหาชนสฺส พนฺชนโมกฺโข ชาโต มหนฺตํ พุทฺธโกลาหลํ
อโหสิ ฯ

สตฺถา มหาชนสฺส สงฺคหตฺถาย สตฺตาหํ ตฺตเถว วสติ ฯ
อรุณํ ปน มหาคนฺธกฺกขียเยว อุปฺภูจเปสิ ฯ สตฺตาหมฺปิ ฆมฺม-
เทสณาปริโยसानเ จตฺตราสีติยา ปาณสทฺสสานํ ฆมฺมาภิสมโย
อโหสิ ฯ ตตฺถ สตฺตาหํ วสติตฺวา วาณิชคามเ ปิณฺฑาย จริตฺวา
ตฺวํ อิเชว วสาหิตี ปุณฺณตฺถเริํ นีวตฺเตตฺวา อนฺตเรณ(๒)
นวมฺทานที นาม อตฺถิ ตสฺสา ตีริ อคมาสิ ฯ นวมฺทา(๓) นาม
นาคราชา สตฺถุ ปจฺจกฺกมณํ [๔] ปเวเสตฺวา ติณฺณํ รตนานํ
๑. ม. มกฺลการามํ ฯ ๒. ม. อนฺเรน ฯ ๓. ที. นวมฺโท ฯ
๔. ม. เอตฺถนฺตเร กตฺวา นาคภวณฺนติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๓๖

สกุการิ อกาสิ ฯ สตุถา ตสฺส ชมฺมํ กเถตฺวา นาคภวนา
นิกฺขมิ ฯ โส มยุหิ ภนฺเต ปริจฺจิตพฺพํ เทถาติ ยาจิ ฯ
ภควา นมฺมทานทีตีเร ปทเจตฺยิ ทสฺเสติ ฯ ตํ วิจีสฺสุ อาคตา-
คตาสุ ปิถียฺยติ(๑) คตาสุ วิวริยฺติ ฯ มหาสกุการสมฺปตฺตํ อโหสิ ฯ
สตุถา ตโต นิกฺขมิตฺวา สจฺจพฺนฺชปพฺพตฺตํ คนฺตฺวา สจฺจพฺนฺช
อาห ตยา มหาชนฺ อปายมฺกฺเค โอตาริโต ตฺวํ อิเชว วสิตฺวา
เอเตสํ ทฺธิ วิสฺสชฺชาเปตฺวา นิพฺพานมฺกฺเค ปติฏฺฐาเปหิตี ฯ
โสปี ปริจฺจิตพฺพํ ยาจิ ฯ สตุถา จมนปีฏฺฐิปาสาณ อลฺลมตฺติก-
ปิณฺฑมฺหิ ลลฺขณํ วิย ปทเจตฺยิ ทสฺเสติ ฯ ตโต เชตวนเมว
กโต ฯ เอตมตฺถิ สนฺชาย เตเนว อนฺตรวสฺเสนาติอาทิ วุตฺตํ ฯ
ปรินิพฺพายิตฺติ อนฺุปาทิสฺสาย ปรีนิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพายิ ฯ
มหาชนฺ เณรสฺส สตฺต ทิวสานิ สรีรปฺุชฺชํ กตฺวา พฺนฺนิ
คณฺชกฺกุจฺจานิ สโมชานตฺวา ปรีชฺฌาเปตฺวา(๒) ชาตฺโย อาทาย
เจตฺยิ อกาสิ ฯ สมฺพหฺลฺลา ภิกฺขุติ เณรสฺส อาสนฺนุจฺจาน(๓) จิตา
ภิกฺขุ ฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมว ฯ จฺญจฺจํ อุตฺตานเมว ฯ
สตุตเม ฯ เอชาติ ตณฺหา ฯ สา हि จลนฺนุจฺเจน เอชาติ
วฺจฺจติ ฯ สาว พาชนฺนุจฺเจน โรโค ฯ อนฺโต ทสฺสนนฺนุจฺเจน
คณฺโฑ นิกนฺตฺนุจฺเจน สลฺลํ ฯ ตสฺมาติ ยสฺมา(๔) เอชา ตณฺหา
เจว โรโค จ(๔) สลฺลยฺจ ตสฺมา ฯ จกฺขุ น มณฺเฑยฺยาติอาทิ
๑. ม. อาคตาสุ ปรียฺติ ฯ ๒. ม. สรีร ฌาเปตฺวา ฯ
๓. ม. อาพาหนนุจฺจาน ฯ ๔. ม. เอชา โรโค เจว คณฺโฑ จ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยุดตวณณา หน้า ๓๗

วุดตนยเมว อีธาปี สพุนฺติ เหฏฺฐา คหิตเมว กทฺตฺติว
 ทสฺสิตํ ๑ เป ๑ อฏฺฐมํ วุดตนยเมว ๑
 นวเม ๑ ทวยนฺติ เทว เทว โภฏฺฐาเส ๑
 ทสเม ๑ อิตฺถตํ ทวยนฺติ เอวเมตํ ทวยํ ๑ จลญฺเจว
 พุยถญฺจาติ อตฺตโน สภาเวน อสณฺจหนโต (๑) จลติ เจว พุยาธิญฺจ
 โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโยติ จกฺขุวิญญาณสฺส วตฺถารมฺมณํ
 เหตุ เจว ปจฺจโย จ ๑ จกฺขุโตว นิจฺจํ ภวิสฺสตีติ เกน การณน
 นิจฺจํ ภวิสฺสตี ๑ ยถา ปน ทาสสฺส ทาสียา กุจฺฉิสฺมี
 ชาโต ปฺตฺโต มเตว(๒) ทาโส โหติ เอวํ อนิจฺจเมว โหตีติ
 อตฺถโถ ๑ สงฺกตีติ สหคฺติ ๑ สนนฺิปาโตติ เอกโต สนนฺิปตฺนํ ๑
 สมวาโยติ เอกโต สมวาคโม ๑ อยํ วุจฺจติ จกฺขุสมฺผลฺโสติ อิมินา
 สงฺกตี สนนฺิปาตสมวายสงฺขาเตน ปจฺจเยน อุปฺปนฺนตฺตา ปจฺจย-
 นามเนว สงฺกตี สนนฺิปาโต สมวาโยติ ๑ อยํ วุจฺจติ จกฺขุ-
 สมฺผลฺโส ๑ โสปี เหตุติ ผลฺสสฺส วตฺถุ อารมฺมณสหชาตา ตโย
 ขนฺธาติ อยํ เหตุ ๑ สฺมุจฺจโสติ(๓) อุปโยคคฺฤเต ปจฺจตฺตํ ผลฺเสน
 สฺมุจฺจเมว โคจฺริ เวทนา เวเทติ เจตนา เจเตติ สลฺยณา
 สลฺยชานาตีติ อตฺถโถ ๑ สฺมุจฺจโติ วา ผลฺสสมงฺคี ปุคฺคโถ ผลฺเสน
 สฺมุจฺจา อารมฺมณเมว เวทนาทีหิ เวเทติ เจเตติ สลฺยชานาตีปี วตฺตํ
 โหติ ๑ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต สมตีส ขนฺธา กถิตา โหนฺติ ๑
 กถิ จกฺขุทวารे ตาว วตฺถุญฺเจว (๔) อารมฺมณญฺจ รูปฺกฺขนฺโธ
 #๑. ม. อสณฺจกนโต ๑ ๒. ม. ปโรว ๑ ๓. ม. สฺมุจฺจโติ ๑
 ๔. ม. จกฺ ขุญฺเจว ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๓๘

ผุฏโฐ เวเทตฺติ เวทนาภุขนุโฐ เจเตตฺติ สงฺขารภุขนุโฐ
สณฺขานาตฺติ สณฺหาภุขนุโฐ วิชานาตฺติ วิญฺญาณภุขนุโฐติ ฯ
เสสทฺวารเรสุปี เอเสว นโย ฯ มโนทฺวารเรปี หิ วตฺถุรูป
เอกนฺตโต รูปภุขนุโฐ รูปเณ อารมฺมเณ สติ อารมฺมณฺมปี
รูปภุขนุโฐติ ฯ ฉ ปญฺจกา จ(๑) โหนฺติ ฯ สงฺเขเปน ปเนเต
ฉสุปี ทฺวารเรสุ ปญฺจภุขนุธา ฯ ตีส ปจฺจเย ปญฺจภุขนุเท
อนิจฺจาติ วิตฺถาเรตฺวา วุจฺจมานเ พุชฺฌนฺกานํ อชฺฌาตฺเยน
อิทํ สุตฺตํ เทสิตฺนฺติ ฯ

ฉนฺนวคฺโค จตฺตโถ ฯ

ฉพวคฺคสฺส ปจฺเม ฯ อทฺนฺตาทิ อทฺมิตา ฯ อคฺคตฺตาทิ
อโคปีตา ฯ อรฺกฺขิตาติ น รกฺขิตา ฯ อสํวฺตาทิ อปีหิตา ฯ
ทฺกฺขาธิวาทา โหนฺตฺติ เนรยิกาทิเกทํ อธิกฺทฺกฺขอวาทนฺกา
โหนฺติ ฯ สฺวาทฺธิวาทา โหนฺตฺติ ฉานมคฺคผลปฺปเกทํ อธิกฺสุขํ
อวาทนฺกา โหนฺติ ฯ อธิวาทนฺกา โหนฺติ ฯ อธิวาทาติปี ปาโฐ ฯ
เอเสว อตฺโถ ฯ

ฉเพวาทิ ฉ เอว ฯ อสํวฺโต ยตฺถ ทฺกฺขํ นิกจฺจตฺติ
เยสุ อายตฺเนสุ สํวณฺนวิริหิตอ ทฺกฺขํ ปาปฺณาติ ฯ เตสญฺจ
เย สํวณฺณํ อเวทิสฺสูติ(๒) เย เตสํ อายตฺนानํ สํวณฺณํ วิญฺญิตฺสู
ปฏฺฐิตฺสู ฯ วิหรนฺตานวสุตฺตาทิ(๓) วิหรนฺติ อนวตฺตติตฺสทิสสา ฯ

๑. ม. ฉ ปญฺจกา ตีส ฯ ๒. ย. อเวทิสฺสู ฯ ๓. สฺยา. วิหรนฺตานวสุตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูนิคายกถา หน้า ๓๕

รูปานีติ(๑) อสาทวนุต จ มธฺร จ ฯ ผสฺสทวยํ สุขทฺกฺขํ อุเปกฺเขตฺติ (๒)
 สุขทฺกฺเข ทฺกฺขสมฺผสฺสํ วาติ อิทํ ผสฺสทวยํ อุเปกฺขอุเปกฺข-
 เมเวตฺถ อุปฺปาเทยฺยาติ อตฺถโถ ฯ ผสฺสทวยํ สุขทฺกฺขนฺติ
 วา ปาโจ ฯ ผสฺสเหตุกํ สุขทฺกฺขํ อุเปกฺขา (๓) สุขฺเข อนุโรธํ
 ทฺกฺขเว วโรธํ อนุปฺปาเทนฺโต อุเปกฺขโก ภาเวยฺยาติปิ อตฺถโถ ฯ
 อนานฺรทฺโธ อวิรฺทฺธ เกณจฺจิติ เกณจฺจ สทฺธิ เณว อนฺรทฺโธ
 น วิรฺทฺโธ ภาเวยฺยาติ ฯ ปฺปญฺจสฺสณฺนาติ กิเลสฺสณฺนํ ปฺปญฺจ-
 สณฺนา นาม หุตฺวาฯ อิตฺริตฺตรา นราติ ลามกาลามกสฺตฺตาฯ
 ปฺปญฺจยฺนฺตา อุปฺยนฺตีติ ปฺปญฺจยฺมานา วฏฺฏํ อุปฺกจฺจณฺติ ฯ
 สณฺณินฺติ สสณฺนา สตฺตาฯ มโนมยํ เกหสิตฺถจฺจ สพฺพนฺติ
 สพฺพเมว ปญฺจกามคฺคณฺเณสิตฺตี มโนมยํ วิตฺกํ ฯ ปนฺชฺชาติ
 ปนฺชฺชิตฺวา นีหริตฺวา ฯ เนกฺขมฺมสิตฺตี อิริยตีติ ทพฺพชาติโก ภิกฺขุ
 เนกฺขมฺมสิตฺตี อิริเยน อิริยตี ฯ ฉสฺสฺ ยทา สุภาวิตฺตี ฉสฺ อารมฺมณฺสฺ
 ยทา สุภฺจฺ ภาวิตฺ ฯ สุภฺจฺสฺ จิตฺตํ น วิกมฺปเต กฺวจฺจิติ
 สุขผสฺเสน วา ทฺกฺขผสฺเสน วา สุภฺจฺสฺ กิสมฺมยฺจิจิตฺตํ
 น กมฺปติ น เวชฺติ ฯ ภาว (๔) ชาติมรณฺสฺส ปารคาติ ชาติ-
 มรณํ ปารี นิพฺพานํ คมกา โหถ ฯ

ทฺติเย มาลुकฺยปฺตฺโตติ มาลुकฺยพฺุราหฺมณฺนิยา ปฺตฺโตติ ฯ
 เอตฺถาติ เอตฺถมฺมี ตาว โอวาทายาจเน ฯ อิมินา เถโร อปฺสาเทติปิ
 # ๑. ม. อสาทิตฺถจฺจ สาทฺนฺติ ฯ ๒. ย. อุเปกฺโขติ ฯ ๓. ม. อุเปกฺโข ฯ
 # ๔. ม. ภาวตฺถ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๔๑

ฉนุทาทโย อุปฺปชเชยฺยุนฺติ ปุจฺจติ

ทิกฺกุเจ ทิกฺกุจฺจมตฺตุนฺติ รูปายตเน จกฺขุวิญญาเณ น
ทิกฺกุจฺจมตฺตํ ๑ จกฺขุวิญญาณํ หิ รูปे รูปมตฺตเมว ปสฺสติ น
นิจฺจาทิสภาวํ อิติ เสตวิญญาเณหิปี เม เอตถ ทิกฺกุจฺจมตฺตเมว
จิตฺตํ ภวิสฺสตีติ อตฺโถ ๑ อถวา ทิกฺกุเจ ทิกฺกุจฺจํ นาม จกฺขุวิญญาณํ
รูปे รูปวิชานนฺนติ อตฺโถ ๑ มตฺตตาดิ ปมาณํ ๑ ทิกฺกุจฺจมตฺตา
อสฺสชาติ ทิกฺกุจฺจมตฺตํ จิตฺตํ จกฺขุวิญญาณมตฺตเมว เม จิตฺตํ
ภวิสฺสตีติ อตฺโถ ๑ อิํ ๑ วุตฺตํ โหติ ยถา อาปาถคตฺตรูปे
จกฺขุวิญญาณํ น รชฺชติ น ทุสฺสติ น มฺยุหติ เอวํ รากาที-
วิเรน จกฺขุวิญญาณมตฺตเมว ชวนํ ภวิสฺสติ จกฺขุวิญญาณป-
ปมาเณเนว ชวนํ จเปสฺสสามีติ ๑ อถวา ทิกฺกุจฺจํ นาม จกฺขุ-
วิญญาเณน ทิกฺกุจฺจรูปํ ทิกฺกุเจ ทิกฺกุจฺจมตฺตํ นาม ตตฺถเอว อุปฺปนฺน-
สมฺปฏฺธิจฺจนฺนสนฺตีรณโวกฺกุจฺจพฺพนสงฺฆาตจิตฺตคฺคตฺตํ ยถา ตํ น
รชฺชติ น ทุสฺสติ น มฺยุหติ เอวํ อาปาถคเต รูปे เตเนว
สมฺปฏฺธิจฺจนฺนาทิปฺปมาเณน ชวนํ อุปฺปาเทสฺสามิ นาสฺส (๑) ตํ
ปมาณํ อตฺถกฺกมิตฺวา รชฺชนาทิวเสน อุปฺปชฺชิตฺตํ ทสฺสามีติ
อยเมตถ อตฺโถ ๑ เอเสว นโย สุตฺตมฺเตสฺสุ ๑ วิญญาเต วิญญาตมตฺตุนฺติ
เอตถ ปน วิญญาตํ นาม มโนทวาราวชฺชเนน วิญญาตา-
รम्मณํ ตสฺมี วิญญาเต วิญญาตมตฺตุนฺติ อวชฺชนปฺปมาณํ ๑
๑. ม. นาหิ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคคุณณา หน้า ๔๒

ยถา อวชชเนน น รชชติ น ทุสฺสติ น มุยฺหติ เอว
รชชนาทิวเสน อุปฺปชฺชิตฺตํ อทคฺวา อวชชนปฺปมาณเนน จิตฺตํ
จเปสฺสามีติ อยเมตฺถ อคฺโถ ๑ ยโตติ ยทา ๑ ตโตติ ตทา ๑
น เตนาคิ เตน ราเคน วา รคฺโต โทเสน วา ทุญฺโจ
โมเหน วา มุโฬห น ภวิสฺสติ ๑ ตโต ตฺวํ มาลुकฺยปฺปุตฺต น
ตคฺคาคิ ยทา ตฺวํ เตน ราเคน วา โทสโมเหหิ วา รคฺโต
วา ทุญฺโจ วา มุโฬห วา น ภวิสฺสติ ตทา ตฺวํ น
ตคฺคตฺต สํมิ ทิฏฺฐเจ วา สุตฺตมฺตวิญฺญาเต วา ปฏฺิพฺพุโธ อลฺลโน
ปฏฺิฏฺฐิจฺโง นาม ภวิสฺสติ ๑ เนวริชฺชาติอาทิ วุคฺคตฺถเมว ๑

สตี มุญฺจาคิ สตี นญฺจ ๑ ตณฺจ อชฺโฆสาคิ ตํ
อารมฺมณํ คิลิตฺวา ๑ อภิขฺฌมา จ วิหเสา จาคิ อภิขฺฌมาย
จ วิหเสาย จ ๑ อถวา ตสฺส วจฺจณฺนตีติ ปเทนปี สทฺธิ
โยเชตพฺพํ อภิขฺฌมา จ วิหเสา จาคิ อิมปี เทว ชมฺมา
ตสฺส วจฺจณฺนตีติ อคฺโถ ๑ จิตฺตมสฺสูปฺพหฺลณฺตีติ อภิขฺฌมาวิหเสาหิ
อสฺส จิตฺตํ อุปฺพหฺลณฺตี ๑ อาจिनฺโตติ อาจिनฺนตสฺส ๑ อารา
นิพฺพาน วุจฺจตีติ เอวรูปสฺส ปุคฺคกสฺส นิพฺพานํ นาม ทูเร
ปวฺจจติ ๑ ฆตฺวาติ(๑) ฆายิตฺวา ๑ โภคฺวาติ ภูคฺวา สายิตฺวา
เลหิตฺวา ๑ สฺสฺสาติ สฺสิตฺวา ๑

ปฏฺิสฺสโตติ ปฏฺิสฺสตีสงฺขาตาย สติยา ยุตฺโต ๑ เสวโต จาปี
เวทนนฺติ จตฺตมกฺคสมฺปยุตฺตํ นิพฺพตฺติตฺตโลกุตฺตรเวทนํ เสวณฺตสฺส ๑

๑. ม. ฆตฺวา ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยัตตวณณา หน้า ๔๓

จियยตีติ ขยั กจจติ ฯ กี่ ตั ฯ ทุกขมปิ กิเลสชาตมปิ ฯ

อณุตโรติ อสีติยา มหาสาวกานัน อพภนุติโร เอโก ฯ อิติ

อิมสมิ์ สุตเต คาถาหิปี วภูฏวิวภูฏเมว กถิตั ฯ

ตติเย ฯ ปรีหานธมมุนติ ปรีหานสภาวั ฯ อภิภายตนาณิตี
อภิภวิตานิ आयตนาณิ ฯ สรสงกปุปาติ เอตถ สรณตีติ สรา
ชวานตีติ อตุโถ ฯ สรา จ เต สรกกปุปา จ สรสงกปุปา ฯ
สญโชนิยาติ พนุชนิยา พนุชนสส ปุจจยภูตา ฯ ตถเจ ภิกขุติ
ตั เอวั อูปปนุณกิเลสชาตัม ตั วา อารมมณัม ฯ อธิวาเสตีติ
จิตเต อาโรเปตฺวา วาเสตี ฯ นปฺปชหตีติ ฉนฺทราคปฺปหานน
น ปชหตี ฯ เอวั สพฺพเพหิ โยเชตพฺพ ฯ อภิภายตณฺ เหน้
วุดตัม ภควตตีติ เอตัม พุทฺเธน ภควตา อภิภวิตัม आयตनฺนติ
กถิตั ฯ อิช ฌมมัม ปุจจิตฺวา วิภชนฺเตน ปุคฺคเลน ฌมฺโม
ทสฺสีโต ฯ

จตุตเถ ฯ อสํวตฺตสฺสตีติ อปีหิตสฺส น ปีหิตฺวา สํวริตฺวา
จปีตสฺส ฯ พุยาสิณฺจตีติ(๑) วิทยาสิณฺจตีติ กิเลสตีนิตัม หุตฺวา วตฺตตีติ ฯ
ปาโมชฺชนฺตีติ ทุพฺพลปีตีติ ฯ ปีตีติ พลวปีตีติ ฯ ปสฺสทฺธีตีติ ทรณฺป-
ปสฺสทฺธีติ ฯ ฌมฺมา น ปาตุภวณฺตีติ สมถวิปสฺสนา ฌมฺมา
น อูปปชฺชนฺตีติ อิมสมิ์ สุตเต ปุคฺคลัม ปุจจิตฺวา ภาชนฺเตน
ฌมฺเมน ปุคฺคโล ทสฺสีโต ฯ

ปณฺจเม กถณฺจ ภิกฺขเว อสํวโรตี อิทัม มคฺคกฺกุสฺลสฺส(๒)

๑. ม. ย. พุยาสิณฺจตีติ ฯ ๒. ม. มคฺคกฺกุสฺลสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๔๕

อภิภวิตวา จิตฺตสมฺมิตฺติ วทติ ฯ อปฺลิจตํ คณฺหมลนฺตฺติ อขตํ (๑) ทุกฺข-
 มลฺลํ ฯ ปฺลิจฉินฺตฺติ ปฺลิจตํ มยา ขณฺติวา จิตฺตสมฺมิตฺติ ทิเปติ ฯ
 มาตาเปตฺตติคสมฺภวสฺสชาติ มาติโต จ ปิตฺติโต จ นิพฺภเตน
 มาตาเปตฺตติเกน สุกฺกโสณฺตีเตน สมฺภุตสฺส ฯ โอทนํกุมฺมา-
 สฺสฺสฺสจฺยสฺสชาติ โอทเนน เจว กุมฺมาเสน จ อฺปฺจิตฺตสฺส จ ฯ
 อนิจฺจจฺจนฺตฺนปฺริมทฺทฺนเกทฺนวิทฺธฺสนธฺมมสฺสชาติ เอตฺถ อຍ် กายโ
 หุตฺวา อภาวญฺเจเน อนิจฺจธฺมโม ทฺกคฺนฺธวิฆฺมาตฺตฺถาย คนฺธ-
 วิเลปนฺเนน (๒) อฺจฺจนฺตฺนธฺมโม อํกฺปจฺจจฺกปาชาวิโนทฺนตฺถาย อฺทก-
 สมฺพาหเนน (๓) ปฺริมทฺทฺนธฺมโม ทฺทรกาเล วา อฺรูสุ สยาเปตฺวา
 กพฺภวาเสน ทฺสฺสณฺจิตฺตํ เตสํ เตสํ อํกํ สณฺจํจํสมฺปาท-
 นตฺถํ อณฺชนปฺิพฺนาทิวเสน ปฺริมทฺทฺนธฺมโม เอวํ ปฺริทฺริโตปฺิ
 จ ฯ เกทฺนวิทฺธฺสนธฺมโม ภิชฺชติ เจว วิทฺริติ จ ฯ เอวญฺจ
 สภาโวติ อตฺถโ ๑ ตตฺถ มาตาเปตฺตติคสมฺภวโอทนํกุมฺมาสฺสฺสจฺย-
 ปฺริมทฺทฺนปฺเทหิ วุฑฺฒิ กถิตฺวา อนิจฺจเกทฺนวิทฺธฺสนปฺเทหิ
 ปฺริทานิ ฯ ปฺริเมหิ วา ตีหิ สมฺทโย ปฺจฺฉิเมหิ อตฺถจฺกโมติ ฯ
 เอวํ จาตฺมมหาภูตฺติคสฺส กายสฺส วุฑฺฒิปฺริทานินิพฺพตฺติเกทา
 ทสฺสิตฺวา ฯ เสสํ อตฺถตฺนตฺถเมวาทิ ฯ

สพฺวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ทฺติโย ปณฺณาสโก ฯ

๑. ฐีกา. อวขตํ ๑ ม. อปฺริจตํ ๑ ๒. ม. ตฺนุวิเลปนฺเนน ๑

๓. ม. ขุทฺทกสมฺพาหเนน ๑

ตติยปรุณาสกถกถา

โยคกฺเขมิวคฺคสฺส ปจฺเม ฯ โยคกฺเขมิปริยายนฺติ จตฺตฺหิ โยเคหิ
เขมิโน การณฺภูตํ ฯ ฐมฺมปริยายนฺติ ฐมฺมการณํ ฯ อกฺขาสิ
โยคนฺติ ยุตฺตี กเถสิ ฯ ตสฺมา ยสฺมา ก็ อกฺขาตตฺตา อุทาหุ
ปหีนตฺตา หิ อกฺขาเนน โยคกฺเขมิ นาม โหติ ฯ

ทฺติเย ฯ เวทนาสุขทฺกฺขํ กถิตํ ตํ ปน วิปากสุขทฺกฺขํ
วฏฺฏติ ฯ

ตติเย ฯ ทฺกฺขสฺสาติ วฏฺฏทฺกฺขสฺส ฯ

จตฺตฺเถ ฯ โลกสฺสาติ สงฺขารโลกสฺส ฯ ปณฺจมาทิสฺส ยํ
วตฺตพฺพํ สฺยา ตํ ขนฺธียวคฺเค วตฺตนยเมว ฯ

โยคกฺเขมิวคฺโค ปจฺโม ฯ

โลกกามคฺคณวคฺคสฺส ปจฺเม อาวาสคโตติ วสฺนญฺจานํ
คโต ฯ มารสฺส วสคโตติ มารสฺส วสํ คโต ฯ ปฏฺมิทฺกฺกสฺส
มารปาโสติ อสฺส คีวาย มารปาโส ปฏฺมิทฺกฺโก ปเวสิโต ฯ
ทฺติยํ อุตฺตทานเมว ฯ

ตติเย ฯ โลกสฺสาติ จกฺกวาพโลกสฺส ฯ โลกสฺส อนฺตฺนฺติ
สงฺขารโลกสฺส อนฺตํ ฯ วิหารํ ปาวิสีติ มย วิหารํ ปวิญฺเจ
อิมํ ภิกฺขุ อิมํ อุทฺเทสิ อานนฺทํ ปุจฺฉิสฺสนฺติ โส จ เตสิ
มม สพฺพพณฺณตฺตวาณนํ สํสนฺหิตฺวา กเถสฺสติ ตโต นํ
โถเมสฺสามิ มม โถมนํ สุตฺวา ภิกฺขุ อานนฺทํ อุปสงฺกมิตพฺพํ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังยุตตวณณา หน้า ๔๗

วจนมุปีสส (๑) โสตพัพ สทฐาตพัพ มณณิสสนนติ ตัง เนสั ภวิสสติ
ทีฆมรตตัม หิตาย สุขายาติ จินฺเตตฺวา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสส
วิตฺถารณ อตฺถํ อวิกฺขิตฺตวาว นิสินฺนาสเน อนฺตรหิตโต คนฺธกฺกุญฺธิ
ปาดฺรโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ อญฺญาสาสนา วิหาริ ปาวิสสีติ ฯ
สตุถุ เจว สัวณฺณโิตติ สตุถารา จ ปสตุโธ ฯ วิญฺญนฺนติ
อิทมปิ กรณตฺเถ สามีวจนํ ปณฺตฺติเตหิ สพฺรหฺมจารีหิ จ
สมฺภาวิทฺติ อตฺถโธ ฯ ปโหสีติ สกโกติ ฯ

อติกกมฺเมว มฺลํ อติกกมฺเมว ขนฺธนฺติ สारो นาม มฺล
วา ขนฺธเ วา ภเวยฺย ตมฺปิ อติกกมิตฺวาติ อตฺถโธ ฯ เอว
สมฺปทมิทฺนติ เอวสมฺปตฺติกํ อีทิสนฺติ อตฺถโธ ฯ อตฺถิตฺวาติ
อติกกมิตฺวา ฯ ชานํ ชานาตีติ ชานิตพฺพเมว ชานาติ ฯ ปสฺสํ
ปสฺสตีติ ปสฺสิตพฺพเมว ปสฺสติ ฯ ยถา วา เอกจฺโจ วิปริตํ
คณฺหนฺโต ชานนฺโตปิ น ชานาติ ปสฺสนฺโตปิ น ปสฺสติ น เอว
ภควา ฯ ภควา ปน ชานนฺโต ชานาติ ปสฺสนฺโต ปสฺสตีเยว
สุวายํ ทสฺสนปริณายกฺกุญฺเณ จกฺขุญฺโต ฯ วิทิตกรณฺญเณ ฌาณ-
ญฺโต ฯ อวิปริตสภาวกฺกุญฺเณ ปริยตฺติชฺมมปวตฺตนโต วา ททเยน
จินฺเตตฺวา วาจา ย นิจฺจาริตชฺมมมโยติ ชฺมมญฺโต ฯ เสฏฺฐกฺกุญฺเณ
พฺรหฺมญฺโต ฯ อถวา จกฺขุ วิย ญฺโตติ จกฺขุญฺโต ฯ เอวเมเตสุ
ปเทสุ อตฺถโธ เวทิตพฺโพ ฯ สุวายํ ชฺมมสฺส วตฺตนโต วตฺตา ฯ

๑. ม. วจนณจสส ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๔๘

ปวตตนโต ปวตตาฯ หตุถึ นีหริตวา ทสสนสมตถตาย
อตถสฺส นีโต(๑) อมตาทิกมาย (๒) ปฏิปตฺตี เทเสตฺตีติ อมตสฺส
ทาทาฯ อกรฺรฺ กริตฺวาติ ปุณฺปุณฺนี ยาจาเปนฺโตปี กรฺรฺ กตฺมา
นามฯ อตฺตโน เสกขปฏิสมฺภิทาณาณ จตฺวา สีนฺรฺปาทโต
วาลิกํ อุตฺธรฺมาโน วีย ทฺวิญญฺเยยฺยํ กตฺวา กเถนฺโตปี กรฺรฺ
กโรติเยว นามฯ เอวํ อกตฺวา อเมห ปุณฺปุณฺนี อยาจาเปตฺวา
สฺวิญญฺเยยฺยํปี โน กตฺวา กเถหีติ วุตฺตํ ฯ

ยํ โข โวติ ยํ โข ตุมฺหากํฯ จกฺขุณา โข อาวุโส
โลกสฺมี โลกสญฺญี โหติ โลกมานีติ จกฺขุํ หิ โลกเ อปฺปหีน-
ทิกฺขุจิปฺปชฺชโน สตฺตโลกวเสน โลกโกติ สญฺชานาติ เจว มญฺจติ
จ ตถา จกฺกวาพฺโลกวเสนฯ น หิ อญฺจตฺร จกฺขุวาทีหิ
ทฺวาทสอายุตเนหิ ตสฺส สว สญฺญา วา มาโน วา
อฺปปชฺชติฯ เตน วุตฺตํ จกฺขุณา โข อาวุโส โลกสฺมี โลกสญฺญี
โหติ โลกมานีติฯ อิมสฺส จ โลกสฺส คมเนน อนฺโต นาม
ถาคฺคํ วา ปตฺตํ วา น สกฺกาฯ ลฺลชฺชนญฺเจน ปน ตสฺเสว
จกฺขุวาทีเกทสฺส โลกสฺส นิพฺพานสงฺฆาตํ อนฺตํ อปฺปตฺวา
วญฺญุทฺทกฺขสฺส อนฺตกิริยา นาม นตฺถีติ เวทิตฺตพฺพาฯ

เอวํ ปญฺหํ วิสฺสชฺเชตฺวา อิทานิ สาวเกน ปโยห กถิตฺติ
มา นิกฺกขฺษา อหฺวตฺถ อยํ ภกฺวา สพฺพญฺญตฺถาณตฺถํ

๑. สฺยา. นินฺเนตา ฯ ๒. ม. อมตาทิกมสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังยุตตวณฺณนา หน้า ๔๕

คเหตุวา นิสินฺโน อิจฺจมานา ตเมว อุปสงฺกมิตฺวา นิกฺกงฺขา
โหถาติ อุกฺโขเชนฺโต อากฺขมานาปนาตโอาทิมาท ๑ อิเมหิ อากาเรหิตฺติ
อิเมหิ การณฺเห จกฺกวาพโลกสฺส อนฺตาทาวการณฺเห เจว
สงฺขารโลกสฺส อนฺตาทปตฺติการณฺเห จ ๑ อิเมหิ ปเทหิตฺติ อิเมหิ
อกฺขรสฺมปฺปิณฺฑาเนหิ ๑ พุชฺชเนหิตฺติ ปาฏฺฐิเยกฺกอกฺขเรหิ ๑
ปณฺฑิตฺโตติ ปณฺฑิตฺติเจเน สมนฺนาคโต ๑ จตฺตุหิ การณฺเห
ปณฺฑิตฺโต ธาตฺตฺกฺสโล อายตนกฺสโล ปจฺจยาการกฺสโล การณ-
การณกฺสโลติ ๑ มหาปณฺโถติ มหนฺเต อตฺถ มหนฺเต ฐมฺเม
มหนฺตา นิสฺส
มहाปณฺธาย สมนฺนาคโต ๑ ยถา ตํ อานนฺเทนาคติ ยถา
อานนฺเทน พุยาถตํ ตํ สนฺชาย วุตฺตํ ๑ ยถา อานนฺเทน
ตํ พุยาถตํ อหฺมปฺปิ ตํ เอวเมว พุยาถเรยฺยนฺติ อตฺถโถ ๑

จตฺตฺถ ๑ ย เมติ ย มม ๑ เจตโส สมนฺนฺจปฺพุพาติ
จิตฺเตน อนฺนฺจปฺพุพา ๑ ตตฺตร เม จิตฺตํ พหุลํ กจฺจมานํ
คจฺจเยยฺยาติ เตสฺส ปาสาทคฺคสฺส ตตฺตยตีวิธนาฏฺกาภิเกทสมฺปตฺติวเสน
อนฺนฺจปฺพุเพสฺส ปณฺจสฺส
จฺจปฺปนฺเนสฺส วาติ อธิ ปธานจฺริย-
กาเล นพฺพสฺส
ทิกฺกฺส
๑. ม. ...วนสณฺฑชาตานิ ทิชคณาทีนํ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๕๐

เอวรฺุเปสฺสุ ปจฺจุปฺปนเนสฺสุ วา พหุลฺลํ อุปฺปชฺเชยฺยาติ ทสฺเสติ ฯ
อปฺปปี วา อนาคเตสฺสุติ อนาคเต เมตฺเตยฺโย นาม พุทฺโธ
ภวิสฺสตี สจฺโข นาม ราชา เกตุมตี นาม ราชชานีติ อาทิวเสณ (๑)
ปริตฺตกเมว อนาคเตสฺสุ กามคฺุณฺเณสฺสุ อุปฺปชฺเชยฺยาติ ทสฺเสติ ฯ
ตตฺร เม อตฺตฺรฺุเปนาติ ตตฺร มยา อตฺตโน หิตกามชาติเกณ ฯ
อปฺปมาโทติ สาทจฺจกิริยา ปณฺจสฺสุ กามคฺุณฺเณสฺสุ จิตฺตสฺส
อโวสฺสสโก ฯ สตีติ อารมฺมณฺปริภุคฺคหิตสตี ฯ อารกฺโขติ อัย
อปฺปมาโท จ สตี จ เจตโส อารกฺโข กรรมโย ฯ เอวฺ เม
อโหสีติ ทสฺเสติ อารกฺขตฺถาย อิม เทว ฐมฺมา กตฺตพฺพชาติ
วุดฺธํ โหติ ฯ ตสฺมาติห ภิกฺขเว เส(๒) อายตเน เวทิตพฺเพติ
ยสฺมา เจตโส อารกฺขตฺถาย อปฺปมาโท จ สตี จ กาทพฺพา
ยสฺมา ตสฺมี อายตเน วิทิตอ ปฺปมาเทน วา สตียา วา
กาทพฺพิ นตฺถิ ตสฺมา เส อายตเน เวทิตพฺเพ ตํ การณฺ
ชานิตพฺพนฺติ อตฺถโถ ฯ สพายตนนโรชนฺติ สพายตนนโรชฺโ วุจฺจติ
นิพฺพานํ ตํ สนฺชาย ภาสิตนฺติ อตฺถโถ ฯ นิพฺพานสฺมี หิ
จกฺขุอาทึหิ เจว นโรชนฺติ รูปสญฺญาทโย จ นโรชนฺตีติ ฯ
เสสํ วุดฺدنยเมว ฯ

ปณฺจเม ฯ ทิฏฺฐเจว ฐมเมติ อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว ฯ
ปรินิพฺพายนฺตีติ กิเลสปรินิพฺพานเนน ปรินิพฺพายนฺติ ฯ ตํ
๑. ที. ปา. ๑๑/๔๘/๘๒ ฯ ๒. ย. เย ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๕๑

นิสฺสิตํ วิญญาณํ โหตีติ ตณฺหานิสฺสิตกมฺมวิญญาณํ โหติ ฯ
ตทฺฐปาทานนฺตํ ตํคหณํ ตณฺหากหณฺน สหคตํ วิญญาณํ โหตีติ
อตุโถ ฯ ฉญฺจํ อุตฺตทานเมว ฯ

สตฺตเม ฯ สนนฺตานุสฺสตีติ ฉญฺเจตฺตํ วิจฺเจตฺตํ(๑) ปาปฺปณฺตี
น ทสฺสตี ฯ

อฏฺฐเม ฯ วิมุตฺติปริปาจนียาติ วิมุตฺตี ปริปาจนฺตีติ
วิมุตฺติปริปาจนียา ฯ ชมฺมาติ ปณฺณรตฺต ชมฺมา เต สทฺธิ-
ทฺธิยาทีนํ วิสฺสุทฺธิกรณฺวเสน เวทิตพฺพา ฯ วุตฺตํ เหนฺติ อสทฺเช
ปุกฺกเล ปริวชฺชยโต สทฺเช ปุกฺกเล เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต
ปสาทนีเย สตฺตณฺเต ปจฺจเวกฺขโต อิมฺเห ตีหากาเรหิ สทฺธิทฺธิ-
วิสฺสุทฺตํ ฯ กุสฺสีเต ปุกฺกเล ปริวชฺชยโต อารทฺทวิริเย ปุกฺกเล
เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต สมนฺนปฺปชานฺเน ปจฺจเวกฺขโต อิมฺเห
ตีหากาเรหิ วิริยฺนทฺธิวิริยํ วิสฺสุทฺตํ ฯ มุจฺจสฺสตี ปุกฺกเล ปริวชฺชยโต
อุปญฺจิตสฺสตี ปุกฺกเล เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต สติปญฺจานฺเน
ปจฺจเวกฺขโต อิมฺเห ตีหากาเรหิ สติทฺธิวิริยํ วิสฺสุทฺตํ ฯ อสมฺมาหิเต
ปุกฺกเล ปริวชฺชยโต สมนฺนปฺปชานฺเน ปุกฺกเล เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต
ฉานฺนวิโมกฺখে ปจฺจเวกฺขโต อิมฺเห ตีหากาเรหิ สมนฺนทฺธิวิริยํ
วิสฺสุทฺตํ ฯ ทฺฐปฺปณฺเต ปุกฺกเล ปริวชฺชยโต ปณฺณวณฺเต ปุกฺกเล
เสวโต ภาชโต ปยฺรูปาสโต คมฺภีรณฺณจริเย (๒) ปจฺจเวกฺขโต อิมฺเห
๑. ม. โยควิจฺเจตฺตํ ฯ ๒. ฎีกา. คมฺภีรณฺณจริเย ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคควณณา หน้ ๕๒

ตีหการเรหิ ปณณินุทริยิ วิสุชฌติ ๗ อิติ อิเม ปณจ ปุคคเล
ปรีวชชยโต ปณจ ปุคคเล เสวโต ภชโต ปยิรูปาสโต ปณจ
สุตตุนเต ปจจเวกขโต อิเมหิ ปณณรสหิ อการเรหิ อิมานิ
ปณจินุทริยานิ วิสุชฌนุตีติ ๗ (๑)

อปเร ปณณรส ฌมมา วิมุตติปรีปจนิยา สทฐา-
ปณจมานิ อินุทริยานิ อนิจจสณณา อนิจเจ ทุกขสณณา
ทุกখে อนตตสณณา ปหานสณณา วิราคสณณาติ อีมา ปณจ
นิพเพชภากิยา สณณา เมฌมิตฺเตรสฺส กถิตา กลุยาณ-
มิตฺตตาทโย ปณจ ฌมมาติ ๗ กาย ปน เวลาย ภควโต
เอตทโหสิ ปจจสสมเข โลกํ โวลเณตฺตสฺส ๗

อนเกานิ เทวตาสหสฺसानีติ อายสมฺตาราหุเลน
ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต ปาทมฺมูเล ปาลีตนาคราชกาลे ปณฺจัน
ปณฺจเปเนเตน สทฺธิ ปณฺจัน ปณฺจปีตเทวตาสฺ ปน กาจิ ภูมฺมภูจกา
เทวตา กาจิ อนตฺตลิกฺขภูจกา กาจิ จาตุมฺมหาราชิกา กาจิ เทวโลเก
กาจิ พุรหฺมโลเก นิพฺพตฺตทา ๗ อิมสมฺมึ ปน ทิวเส สพฺพปาปี
ตา เอกภฺจจาเน อนุชฺวณสมฺมึเขว สนนิปตีตา ตา สนุชฺชายาห อนเกานิ
เทวตาสหสฺसानีติ ๗

ฌมมจกฺขุนฺติ อิมสมฺมึ สุตฺเต จตฺตารอ จ มคฺคา จตฺตาริ
จ ผลานิ ฌมมจกฺขุติ เวทิตพฺพานิ ๗ ตตฺถ หิ กาจิ เทวตา

๑. พุ. ปฎิ. ๓๑/๔๒๔/๓๐๑ ๗

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๕๑

โสตปาปนา อเหตุ กัจ สกทาคามี อนาคามี จีณาสวา
ตาส จ ปน เทวตานัน เอตตกาติ คณนวเสน ปริจเฉโท
นคฺติ ฯ เสถ สฬพตฺต อุตฺตทานเมว ฯ นวมทสมานี อนิฏฺฐา-
รम्मณวเสน กถิยมาเน พุชฺฌนกันัน วเสน วุตฺตานิติ ฯ

โลกกามคฺคณวคฺโค ทฺติโย ฯ

คหปติวคฺคสฺส ปจเม อคฺคโคติ ปณฺธิตทายกันัน อคฺคโค(๑)
โส ภควตา เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สวากันัน ปณฺธิตทายกันัน
ยทิตฺถํ อคฺคโค คหปติตฺติ เอวํ เอตทคฺคเ จปิตฺโต ฯ เสสเมเตสุ
เจว ทฺวิสุ ตติเย จ วุตฺตตฺตเมว ฯ

จตุตฺเถ ฯ ปิณฺฑํ อุลมาโน ปริเยสมาโน ปพฺพชิตฺติ
ปิณฺฑโทโล ฯ โส กิร ปริชิตฺตโภโก พุราหฺมโณ อโหสิ ฯ
อถ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ลาสกฺกการิ ทิสฺวา ปิณฺฑตฺตถาย นิกฺขมิตฺวา
ปพฺพชิตฺโต โส มหนฺตํ กปลฺลปตฺตํ คเหตุวา จรติ ฯ เตน
กปลฺลปฺปฺริ ยาคู ปิวติ กปลฺลปฺปฺรปุเว ขาทติ กปลฺลปฺปฺริ ภตฺตํ
ภุญฺชติ ฯ อถสฺส มหคฺคสมภาวํ สตฺถ อโรจยีสฺสุ ฯ สตฺถา ตสฺส
ปตฺตตวิกิ นานุชานี ฯ เหฏฺฐจามญฺเจ ปตฺตํ นิกฺขุชฺชตฺวา จเปติ ฯ
โส จเปนฺโตปิ ฆมฺสนฺโตว ปณฺนามตฺวา จเปติ คณฺหนฺโตปิ
ฆมฺสนฺโตว อากกฺขิตฺตฺวา คณฺหาติ ฯ ตํ คจฺจนฺเต กाले
ฆมฺสเนน ปริกฺขิณฺณํ นาฬิกาทนฺนตฺตเมว คณฺหนกฺกํ ชาตํ ฯ
๑. ม. อคฺคคฺคโค ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๕๔

ตโต สตุถุ อารโจะสุ ๑ อถสสุ สตุถา ปตตถวิกิ อนุชานี ๑
เถโร อปรน สมเยน อินุทริยภาวนั ภาเวตฺวา อคฺคผล
อรหตฺเต ปตฺถุจาสี ๑ อิติ โส ปิณฺฑตฺถาย ปพฺพชิตตฺตา
ปิณฺฑโฆโล โคตฺเตน ปน ภารทฺวาโชติ อุกฺขิ เอกโต กตฺวา
ปิณฺฑโฆลภารทฺวาโชติ วุจจติ ๑

อุปสงฺกมิตฺติ อุกฺคตฺตคฺคเตหิ มหาอมฺจเจหิ ปรีวฺโต อุปสงฺกมิ ๑
เถโร กิร เอกทิวสั สวตฺถิยั ปิณฺฑทฺาย จริตฺวา กตฺถตฺตกิจฺโจ
นิตาฆสมเย สิตฺถุจฺานเน ทิวาวิหาริ นิสิตฺธิสฺสามิตฺติ อากาเสน
คณฺตฺวา กงฺกาคีเร อูเทนสฺส รลฺโธ อูทกฺกุจฺานัน(๑) นาม อูยฺยานัน
อตุถิ ตตฺถ วิจริตฺวา (๒) อณฺณตฺตรสฺมี รุกฺขมฺมูลे ทิวาวิหาริ นิสิตฺธิ
สีเตน อูทกฺวาเตน วิชฺยมาโน ๑

อุเทโนปี โข นาม ราชา สตุตฺตาหิ มหาปานัน ปวีตฺวา สตุตฺเต
ทิวเส อูยฺยานัน ปฏฺิษคฺคาเปตฺวา มหาชนปรีวาโร อูยฺยานัน
คณฺตฺวา มงฺกลสิลาปตฺเต อณฺณตฺตรสฺมี รุกฺขเ อฏฺุจฺรกาย เสยฺยาย
นิปฺชชฺิ ๑ ตสฺส เอกา ปรีจาริกา ปาเท สมฺพาหมาณา
นินฺนนา ๑ ราชา กเมน นินฺทหิ โอกฺกมิ ๑ ตสฺมี นินฺทหิ
โอกฺกมฺนเต นาฏฺกิตฺถิโย ยสฺสตฺถาย มยฺ คีตาทีนินิ ปโยเชยฺยาม
โส นินฺทหิ อุปคโต น จ นินฺททาเกเล ปหาสั (๓) กาคู วุฏฺฐิตฺติ
อตุตฺโน อตุตฺโน ตูริยานินิ จเปตฺวา อูยฺยานัน ปกฺกนฺตา(๔) ตา ตตฺถ
๑. ม. อูทปานัน ๑ ๒. ม. ปวีตฺวา ๑ ๓. ม. มหาสทฺหิ ๑
๔. ม. อูยฺยานัน ปกฺกนฺตา ๑

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๕๕

ผลาผลานิ ขาทมานา ปุ่ปฺพานิ ปิถนุชมานา วิจฺรณฺติโย เถโร
ทิสฺวา มา สทฺทมกริตฺถาติ อญฺณมณฺณํ นิวารยมานา วณฺทิตฺวา
นีสึทิสฺสุ ฯ เถโร อิตฺถา ปหาตพฺพา มจฺเณโร วิโนทตพฺพนฺติ
อาทินา นเยน ตาสึ[๑] ฐมฺมกถํ กเถสิ ฯ

สาปี โข รณฺโณ ปาเท สมฺพาหมานา นิสินฺนา อิตฺถิ ปาเท
จาลตฺวา ราชานํ ปโปเชสิ ฯ โส กหนฺตา กตาติ ปุ่จฺฉิ ฯ
ก็ ตาสึ ตุมฺหหิ ตา เอกํ สมณํ ปรีวาเรตฺวา นิสินฺนาติ ฯ
ราชา กุทฺโธ อุตฺเทน ปกฺขิตฺตโลณํ วิย ภูตฺถตฺยามาโน
อุฏฺฐหิตฺวา(๒) ตมฺพทปิปลฺลิกาหิ นํ ขาทาเปสฺสามิตฺติ คจฺฉนฺโต เอกสฺมี
อโสกรุกฺเข ตมฺพทปิปลฺลิกานํ ปุ่กฺกํ ทิสฺวา หตฺถေနากทฺฐิตฺวา สาขํ
คณฺหิตฺตํ นาสกฺขิ ฯ กิปลฺลิกานํ ปุ่กฺกํ นินฺทิตฺวา (๓) รณฺโณ สีสฺเส
ปติ สกฺลสฺริโร สาลิตฺถเสหิ ปรีกณฺณํ วิย ทณฺฑททปิภาหิ
ณฺมาปียมานํ (๔) วิย จ อโหสิ ฯ เถโร รณฺโณ ทุฏฺฐภาวํ ญตฺวา
อิทฺฐิยา อากาสํ ปกฺขนฺทิตฺติ ฯ ตาปี อิตฺถิโย อุฏฺฐาย รณฺโณ
สนฺตีกํ คนฺตฺวา สฺริโร ปุ่ณฺณนฺติโย วิย ภูมียํ ปติตฺตปติตา
กิปลฺลิกาโย คเหตุวา สฺริเร จิปรมานา สพฺพา มุขสฺตติหิ
วิษณฺณิสฺสุ ก็ นามตํ อญฺเณ ราชานो ปพฺพชิตฺเต ทิสฺวา วณฺทนฺติ
อัย ปน ราชา กิปลฺลิกปุ่กฺกํ สีสฺเส กิณฺทิตฺกาโม ชาโตติ ฯ ราชา
๑. ม. เอตฺถนฺตเร อนฺนรูปนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อุฏฺฐหิตฺวา ฯ
๓. ม. นิชฺชิตฺวา ฯ ๔. ม. ทายฺหมานํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๕๗

กเถสิ ฯ อินุทริยสัวรสมิ หิ อุปนินุชจิตตัง วิโสธิตัง(๑) น
 ลภติ ฯ ราชา ตัง สุตฺวา ตตฺถ โอตินฺณจิตฺโต อจฺจริยิ โภ ภารทฺวาชาตืออาทิมหา ฯ
 อรฺกฺขิตฺเตเนว กายเณนาตืออาทิสฺสุ หตฺถปาทฺเท กิพฺพาเปนฺโต คีว
 ปริวตฺเตนฺโต กายิ น รฺกฺขติ นาม นานปฺปการิ ทฺกฺกฺขลลํ
 กเถนฺโต วจัน น รฺกฺขติ นาม กามวิตกฺกาทโย วิตกฺเกนฺโต จิตฺตํ
 น รฺกฺขติ นาม ฯ รฺกฺขิตฺเตเนว กายเณนาตืออาทิสฺสุ วุตฺตวิปริยาเยน
 อตฺโถ เวทิตฺตพฺโพ ฯ อติวिय มํ ตสฺมี สมเย โลกธมฺมา
 ปริสหนฺตึติ มํ ตสฺมี สมเย อตฺกุกมิตฺวา โลโก อธิภวตึติ
 อตฺโถ ฯ อุปฺภุจิตาย สติยาติ กายคตฺตาย สติยา อุปฺภุจิตาย ฯ
 น มํ ตถา ตสฺมี สมเยติ ตสฺมี สมเย มํ ยถา ปฺพเพน
 ตถา โลโก อตฺกุกมิตฺวา อุปฺปชฺชตึติ อตฺโถ ฯ ปริสหนฺตึติ ปทสฺส
 อุปฺปชฺชนฺตึติปิ อตฺโถเยว ฯ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต ตโย กายา
 กถิตา ฯ กถิ ฯ อิมเมว กายนฺติ เอตฺถ หิ กรชฺชกาโย
 กถิตฺโต ภาวิตกาโยติ เอตฺถ ปญฺจทฺวาริกกาโย ฯ รฺกฺขิตฺเตเนว
 กายเณนาติ เอตฺถ โจปนกาโย กายวิญฺญตฺตึติ อตฺโถ ฯ ปญฺจมํ
 อุตฺตทานเมว ฯ

จฺญฺเจ ฯ รูปา จ มนาปาติ รูปา จ มนาปา
 สัวิชฺชนฺติ ฯ จกฺขุวิญฺญาณญฺจาติ จกฺขุวิญฺญาณํ (๒) สัวิชฺชติ ฯ
 # ๑. ม. วิหะเรตฺถุ ฯ ๒. ม. จกฺขุวิญฺญาณญฺจ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนวคฺควณฺณา หน้า ๕๘

สุขเวทนิยํ ผสฺสฺนฺติ จกฺขุวิญญาณสมฺปยุตฺตํ อุปนิสฺสยวเสน ชวนกาเล
สุขเวทนาย ปจฺจยภูตํ ผสฺสํ ฯ สุขฺวา เวทนาติ เอกํ ผสฺสํ
ปฏฺิจฺจ ชวนน (๑) สุขเวทนา อุปฺปชฺชติ ฯ เสสฺสเปเตสุปี เอเสว
นโย ฯ

อิตฺติ อิมสฺมี สุตฺเต เตวีสติ ชาติโย กถิตา ฯ กถํ ฯ
เอตฺถ หิ จกฺขุปฺปสาโท จกฺขุชาติ ตสฺสสารมฺมณา รูปชาติ
จกฺขุวิญญาณชาติยา สหชาติตา ตโย ขนฺธา ฆมฺมชาติ เอวํ
ปฺลยจฺสุ ทฺวารเสสุ จคฺคฺนํ จคฺคฺนํ วเสน วีสติ ฯ มโนทฺวาร
มโนชาติตฺติ อวชฺชนจิตฺตํ กหิตํ อารมฺมณฺณเจว หทยวตฺถุญจ
ฆมฺมชาติ วตฺถุณิสฺสิตํ จิตฺตํ มโนวิญญาณชาติตฺติ เอวํ เตวีสติ
โหนติ ฯ เอวํ วิสาย(๒) ชาตินํ วเสน ชาตินฺนํตฺตํ วุตฺตํ ภกฺวตาติ
ทสฺเสติ ฯ

สตุตฺตเม ฯ มนาปํ อิตฺถตฺตฺติ ปชานาตีติ ยํ มเนน
มนาปํ รูปํ ทิฏฺฐํ ตํ อิตฺถตฺตฺติ เอวเมว ตํ มนาปเมว
ตฺตฺติ ปชานาติ ฯ จกฺขุวิญญาณํ สุขเวทนิยญจ ผสฺสํ ปฏฺิจฺจจาติ
จกฺขุวิญญาณญเจว โย จ อุปนิสฺสยโกภฺภิยา วา อนนฺตร-
โกภฺภิยา วา สมนฺนฺตรโกภฺภิยา วา สมฺปยุตฺตโกภฺภิยา วา
สุขเวทนาย ปจฺจโย ผสฺสโต ตํ สุขเวทนิยํ ผสฺสํ จ ปฏฺิจฺจ
อุปฺปชฺชติ สุขเวทนาติ ฯ เอส นโย สฬพฺพตฺถ ฯ อิตฺติ อิมสฺสุ
๑. ม. ชวนวเสน ฯ ๒. ม. เตวีสติยา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณฺณนา หน้า ๕๕

ทวิสุ สุตเตสุ กิริยมโนวิญญาณชาตุ อวชฺชนกิจฺจา มโน-
ชาตุเยว วา สมานา มโนชาตุ นามเนน วุตตาคี เวทิตพฺพา ฯ
อภฺจมี อุตฺตทานเมว ฯ

นวมเม มกฺกรกณฺเฑติ เอวํนามเก นคเร ฯ อรณฺณกุกฺกิกายนฺติ
อรณฺณเ กตาย ปาฏฺฐิเยกฺกาย กุกฺกียํ น วิหารปจฺจนตฺตกุกฺกียํ ฯ
มาณวกาตี เขปี ตตฺถ มหฺลลกา เต มหฺลลกกาเลปี อนฺเตวาลิกตฺตาย
มาณวกาเตวว วุตฺตา ฯ เตนฺอุปสงฺกมฺมีสุตฺติ ปาโธ ติปฺปํ อุกฺคณฺหิตฺวา
สํยํ อจฺริยสฺส กุกฺกฺจํ อหริสฺสามาติ อรณฺณํ ปวิสิตฺวา
วิจฺรนฺตา เยน สํ กุกฺกิกํ เตนฺอุปสงฺกมฺมีสุ ฯ ปรีโธ ปรีโธ
กุกฺกิกายาติ ตสฺสา กุกฺกิกาย สมฺนตฺโต สมฺนตฺโต ฯ เสเลยฺยกานฺตี(๑)
อณฺณมณฺณสฺส ปิฏฺฐิจิ คเหตฺวา ลงฺกิตฺวา อิโต จิโต จ ตาปนกีพนานิ(๒)
มฺณฺชกาตีอาทิสฺส มฺณฺชโฑติ สมฺโณติ จ สมฺณาติ วุตฺตํ วฏฺเญยฺย ฯ อิเม ปน กีพนฺตา
มฺณฺชสมณฺณกาตี อาหฺสฺส ฯ อิพฺภาติ คหฺปตฺติกา ฯ กณฺหาติ กภาพกาตี อตฺโถ ฯ
พฺนฺธฺรฺปาทปจฺจาตี เอตฺถ พฺนฺธฺรฺตฺติ พฺรหฺมา อธิปฺเปโต ฯ ตํ หิ พฺรหฺมณฺนา ปิตามโหติ
โวหฺรนฺติ ฯ ปาทานํ อปจฺจา ปาทาปจฺจา พฺรหฺมฺโน ปิฏฺฐิปาทโต ชาโตติ
อธิปฺปาโย ฯ เตสํ กิร อํยํ ลทฺธิ พฺรหฺมณฺนา พฺรหฺมฺโน มุขโต นิภฺขนฺตา
ขตฺติยา อูโรโต เวสฺสา นากิโต สฺสุทฺทา ชานฺโต สมณฺนา ปิฏฺฐิปาทโตติ ฯ
ภฺรตฺกานนฺติ

๑. สุขา. เสเลยฺยกานฺตี ฯ ๒. ม. จงฺกมณกีพนานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคควณณา หน้า ๖๒

จ อุทุมพรปลาสเวพुरुกขานัน อณตโรโต คหิตัน วงกทณทกฏจยาติ (๑)
อตุโธฯ อุทกาจมนานิ จาติ อุทเกน มุขปริมชชานานิฯ วณณา เอเต
พุราหุมนานนุติ เอเต พุราหุมนานัน ปริกขารภณทกวนณานันติ ทสเสติฯ
กตกิลยจิกขภาวนาติ กตา กิลยจิกขภาวนาฯ อยเมว วา ปาโจ อามิสกิลยจิกขส
วทตณตถาย กตनुติ อตุโธฯ เอวั เอตโรหิ พุราหุมนานัน มทํ นิมาเตตวา
ปุน โปราณพุราหุมนานัน วณณัน กเถนโต จิตตลยจ สุตมาหิตนุติอาทิมายาฯ
ตตล สุตมาหิตนุติ เตสํ พุราหุมนานัน จิตตํ อุปจารปฺปนาสมาธิหิ สุตมาหิต
อโหสิติ ทสเสติฯ อชิลนุติ มุทฺ อถทฺฯ โส มกุโธ พุราหุมนปตฺติยาติ โส
เสฏฺฐปตฺติยา มกุโธ ตุมฺเห ปน กิ พุราหุมนาน นามาติ ทีเปนโต เอวมายาฯ
อคมํสุ นุ ขุริชาติ อคมํสุ นุ โข อธิฯ อธิมุจจตีติ กิลสวเสน อธิมุจโต
กิทฺโร โหติฯ พุยาปชชตีติ พุยาปาทวเสน ปุติจิตตํ โหติฯ ปรีตฺตเจตโสติ
อนุปฺภูจิตตตีตยาตย สงฺกิลสจิตฺเตน ปรีตฺตจิตฺโตฯ เจโตวิมุตฺตินุติ ผลสมาธิฯ
ปญฺญาวิมุตฺตินุติ ผลปญฺญํฯ
อูปฺปมาณเจตโสติ อุปฺภูจิตตตีตยาตย นิกฺกิลสจิตฺเตน อูปฺปมาณจิตฺโตฯ
๑. ม. วงกทณทกฏจยาติฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยุดตวณณา หน้า ๖๓

ทสเม กามณฺฑายนฺติ เอวํนามเก นคเร ฯ ยคุฆเติ โจอทนตเถ
นิปาโต ฯ เสสิ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

คหปติวคฺโค ตติโย ฯ

เทวทหฺวคฺคสฺส ปจเม เทวทหนฺติ นปฺปกลิ่งเคน ลทฺธนาโม
นิคโม ฯ มโนรมมาติ มนํ รมยฺนฺติ(๑) มนาปาทิ อตุโถ ฯ อมโนรมมาติ อมนาปา ฯ

ทฺติเย ฉสฺสสายตฺนิกา นามาติ วิสิํ ฉสฺสสายตฺนิกา นาม นิริโย
นตฺติ ฯ สพฺเพสฺสปีติ หิ เอกตฺตีสฺมหานิริเยสฺส ฉทฺวารสฺสสายนปฺลฺลตฺติ โหติเยว ฯ
อิทํ ปน อวิจิมหานิริยํ สนุชฺาย วุตฺตํ ฯ สกฺกาติ อธิปปี ตาวตีสฺปรเมว อธิปฺเปตํ ฯ
กามาจรเทวโลเก ปน เอตสฺมิมีปปี ฉสฺสสายตฺนปฺลฺลตฺติยา อภาโว นาม
นตฺติ ฯ อิมินา กิํ ทีเปติ นิริเย เอกนตฺตทฺกขสมปฺปีตภาเวน เทวโลเก จ
เอกนตฺตสฺขสมปฺปีตตฺตา เอกนตฺตจิทฺทวารตฺวิเสสน อฺปฺนฺนปฺมาเทน มคฺคพฺรหฺมจฺริยวาลิํ
วสิตฺตํ น สกฺกา ฯ มนุสฺสโลโก ปน โวภินฺณสฺสทฺกฺโข อธิเชว อปาโยปปี สกฺโคปปี
ปฺลฺลยติ ฯ อยํ มคฺคพฺรหฺมจฺริยสฺส กมฺมฏฺมิ นาม สฺวา ตฺเมหฺหิ ลทฺธา ฯ ตสฺมา
เย โว อิมเม มานุสฺสกา ขนฺธา ลทฺธา เต โว ลากา ฯ ยํ จ โว อิทํ มนุสฺสตฺตํ
ลทฺธํ ปฺภีลทฺธโร โว พฺรหฺมจฺริยวาสสฺส ขโณ สมโยติ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตฺ (๒)
โปราณห

๑. ม. รมยฺนฺตา ฯ ๒. ม. เหนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตฺตวคฺควณฺณา หน้า ๖๔

อัย กมฺมภูมิจิ อธิ มคฺคภาวณา

จานานิ สํเวชนียา พหุ อธิ

สํเวคสํโยชนียเยสุ วตฺตสุ

สํเวคชาโตว ปยุตฺต (๑) โยนิโตติ ฯ

ตติเย รุปสมฺมุทิตาติ รุปสมฺมุทิตา [๒] ทฺกฺขาทิ ทฺกฺขิตา ฯ สุโขติ
นิพฺพานสุเขน สุจิตฺโต ฯ

เกวลาติ สกฺลา ฯ ยาวตฺตตฺถิติ วุจฺจตฺถิติ ยตฺตกา อตฺถิติ วุจฺจติ ฯ เอเต
โวติ เอตฺถ วอกาโร นิปาตมตฺตํ ฯ ปจฺจณิกมิตฺทํ โหติ สพฺพโลเกน ปสฺสตฺตนฺติ
ยํ อิทํ ปสฺสตฺตนํ ปณฺชิตนํ ทสฺสณํ ตํ สพฺพโลเกน ปจฺจณิกํ โหติ วิรุทฺธํ ฯ
โลโกติ(๓) ปณฺจกฺขนฺเช นิจฺจา สุขา อตฺตา สุภาติ มณฺณติ ปณฺชิตา อนิจฺจา
ทฺกฺขา อนตฺตา อสุภาติ ฯ สุขโต อาหุติ สุขนฺติ กเถนฺติ ฯ สุขโต วิหฺว สุขนฺติ
ชานาติ ฯ สพฺพเมตฺตํ นิพฺพานเมว สนฺธาย วตฺตํ ฯ สมฺมุพฺเพตฺถาติ เอตฺถ
นิพฺพานสมฺปฺมุพฺหา ฯ อวิทฺทฺสูติ พาลา ฯ สพฺเพหิ ฉนฺนฺวฺติปาสณฺจฺทินิ นิพฺพานํ
ปาปฺณิสฺสามาติ สลฺยฺวินิ โหณฺติ เต ปน นิพฺพานํ นาม อิทนฺติปิ น
ชานนฺติ ฯ นิวุตฺตานนฺติ กิเลสํนํวเรณฺน นิวุตฺตํ ปรีโยนฺทฺธานํ ฯ อนฺธกาโร
อปสฺสตฺตนฺติ อปสฺสตฺตนํ อนฺธกาโร

๑. ม. ปยุตฺต ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร ปโมทิตาติ ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. โลโก หิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๖๕

โหติ ฯ กิ ตัง เอวัง โหติ นิพพานัง วา นิพพานทสสนัง วา ฯ อปสฺสนุตานัง หิ
พาลานัง นิพพานมปิ นิพพานทสสนมปิ กภาพเมฆอวจฺฉาทิตัง วिय [๑] กฺกฺกาเห
ปฏฺฐิตฺตปฺตฺโต วिय จ (๒) นิจฺจกาโม วิปวฺภูฏัง วिय จ (๒) สมฺปชฺชติ ฯ
สตฺถจ วิวฺภูฏัง โหติ อาโลโก ปสฺสตามิวาติ สตฺถจ สปฺปฺริสถานัง
ปฺลฺลวาทสฺสเนน ปสฺสุตานัง นิพพานัง อาโลโก วिय วิวฺภูฏัง โหติ ฯ สนฺติเก น
วิชานนฺติ มกา ชฺมฺมสฺส อโกวิทาทิ ยํ อตฺตโน สรีเร เกเส วา โลมาทิสฺสุ
วา อลฺลตฺรโกฏฺฐาถํ ปริจฺฉินฺนิตฺตวา อนนฺตรเมว อธิคฺนตฺตพฺพโต อตฺตโน วา
ขนฺธานัง นิโรธมคฺคโต (๓) สนฺติเก นิพพานัง ตัง เอวัง สนฺติเก สมานมปิ
มกฺกุตฺตา ชนา มกฺคามคฺคชฺมฺมสฺส จตฺตจฺจสฺส ชฺมฺมสฺส วา อโกวิทา น
ชานนฺติ ฯ มารเชยฺยานุปฺนเนหิติ (๔) เตฏฺฐมกฺกวฺภูฏัง มารสฺส นีวาสฺสจฺฉานัง
อนุปฺนเนหิ ฯ โก นุ อลฺลตฺรเมรียะหิติ จเปตฺวา อริเย โโก นุ อลฺลโ
นิพพานัง (๕) ปชานิตฺตํ อรหติ ฯ สมฺมทลฺลวาย ปฺริณิพฺพนฺติติ อรหตฺตปฺลฺลวาย
สมฺมา ชานิตฺตวา อนนฺตรเมว อนาสวา หุตฺวา กิลฺลสฺปฺริณิพฺพานน
ปฺริณิพฺพนฺติ ฯ อถวา สมฺมทลฺลวาย อนาสวา หุตฺวา อนเต ขนฺธปฺริณิพฺพานน
ปฺริณิพฺพายนฺติ ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร จนฺทมณฺฑลนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ส. นิจฺจกาถํ ตโม วิวฺภูฏัง วिय จ ฯ

๓. ม. นิโรธํ มคฺคโต ฯ ๔. ม. มารเชยฺยานุปฺนเนหิติ ฯ ๕. ม. นิพพานปํทํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพยตทวคคณณน หน้ ๖๖

จตุตถั สุกุธิกั กตุว ทยสยมณ ทยุณนทณั อชณสยน
วตุตถั ๑ ปณจมทินี ตถ ๓ตถ ทยุณนทณั อชณสยน วตุตถณั ๑ อตุโถ ปน
เตสั ปกโฎเยวติ ๑

เทวททวคโค จตุตุโถ ๑

นวปรณทวคคสส ปจเม นวปรณณันติ นวณั จ ปรณณัน จ ๑
จกขุ กิกขเว ปรณกมมณติ น จกขุ ปรณั กมมเมว ปรณั กมมโต ปน
นัพทตตตท ปรจยณมณ เอว วตุตถั ๑ อกิสงขตตติ ปรจยยหิ อกิสมคณตุว
กตั ๑ อกิสณเจตยิตตติ เจตณย ปกปปีตติ ๑ เวทณัย ทฎฐพพณติ เวทณย วตุตุติ
ปสสตีตพพั ๑ นโรธา วิมุตตี สุตตีติ อิมสส ตวิทกมมสส นโรเชน วิมุตตี
สุตตี ๑ อัย วุจตีติ อัย ตสสา วิมุตติย ทรมมณฎโต นโรเช กมมณโรเชติ
วุจติ ๑ อติ อิมสมั สุตเต ปุพพททกวิปสสน ๑ กติท ๑

ทติเย นัพพททสปปายนติ นัพพททสส สปปายั อปกรปฎิปทั ๑
ตติยทิสูปิ เอเสว นโย ๑ ปฎิปฎิย ๑ ปน จตุสूपิ เอเตส สุตเตส สท
วิปสสนย ๑ จตุทโร มคค ๑ กติท ๑

ณฎฐเอ อนนุเตวทสีกนติ อนุโต วสทนกเกสวริทตี ๑
อนจรยิกนติ อจรณกเกสวริทตี ๑ อนนุสส วสนตีติ อนุโต อสส วสนติ ๑
เต นั สมุทจรนตีติ เต เอตั อธิกวนติ อชโฆตถนติ สิกขทเปนติ ว ๑ เอว
เวชชกมม กโรหิ เอว

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๖๗

ทุดกมฺมนฺติ อิติ สิกฺขาปนสงฺขาเตน สมฺมาจรณญฺเณนฺตฺส เต อจฺริยา นาม
โหนฺติ เตหิ อจฺริเยหิ สจฺจริยโกติ ฯ (๑) เสตเมตฺถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ
สตฺตมํ เหฏฺฐา กถิตนยเมว ฯ

อฏฺฐเม ยํ ปริยาโย อคฺคมาติ ยํ การณํ อคฺคมฺ ฯ อณฺเฏเรว
สทฺธาयाติ วินา สทฺธาย สทฺธํ อปนฺเตวา ฯ เอตฺถ จ สทฺธาติ น ปจฺจกฺขา
สทฺธา ฯ โย ปน ปรสฺส เอวํ กิร เอวํ กิราติ กเถนฺตสฺส สฺตฺวา อุปฺปสนฺโน
สทฺทหนากาโร ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ รุจิอาทิสฺสปี รุจาเปตฺวา ขมาเปตฺวา
อตุเถตฺตฺติ กหณากาโร รุจิ นาม เอวํ กิร ภวิสฺสตีติ อนุสฺสวณฺ อนุสฺสโว
นีสิตฺตฺวา เอตํ การณํ จินฺเตนฺตสฺส การณํ อุปฺภูจฺจาติ เอวํ อุปฺภูจิตฺตฺส
อตุเถตฺตฺติ กหณํ อการปริวิตกโก นาม กรณฺวิตกโกติ อตุโถ ฯ การณํ
จินฺเตนฺตสฺส ปาปีกา ลทฺธิ อุปฺปชฺชติ ตํ อตุเถสชาติ กหณากาโร
ทิฏฺฐินิหฺมณากฺขณฺติ นาม ฯ อณฺเฏญํ พุยากรเยยฺยาติ อิมานิ ปรณฺญจฺจานานิ
มฺญจิตฺตฺวา อรหตฺตํ พุยากรเยยฺย ฯ อิมสฺมี สฺตฺเต เสกฺขอเสกฺขานํ ปจฺจเวกฺขณา
กถิตา ฯ

นวเม อินฺทฺริยสมฺปนฺโนติ ปริพฺพณฺณินฺทฺริโย ฯ ตตฺถ เยน ฉ อินฺทฺริยานิ
สมฺมสฺติตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตํ โส เตหิ นิพฺพิเสวเนหิ อินฺทฺริเยหิ สมฺนฺนาคตฺตฺตา
จกฺขวาทีนํ วา ฉ

๑. ม. สจฺจริยโกติ วุจฺจติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๖๘

อินฺทฺริยานิ สมฺมสนฺตสฺส อุปฺปนฺเนหิ สทฺธาทีหิ อินฺทฺริเยหิ สมฺนฺนาคตฺตฺตา
ปฺริปฺนฺณินฺทฺริโย นาม โหติ ตํ สนฺชายน ภควา จกฺขฺนฺทฺริเย เจตฺถาทีนํ นเยน
เทสนํ วิตฺถาเรตฺวา เอตฺตฺวาตา โข ภิกฺขุ อินฺทฺริยสมฺปนฺโน โหตีติ อาย ๑
ทสมํ เหฏฺฐา วุตฺตฺนยเมวาทิ ๑

นวปฺรณวคฺโค ปญฺจโม ๑

ตฺติยปฺรณาสกฺวณณา นิฏฺฐิตา ๑

จตฺตฺตปฺรณาสกฺวณณา

นนฺทิกฺขยวคฺคสฺส ปจฺเม นนฺทิกฺขยา รากฺกฺโข รากฺกฺขยา นนฺทิกฺโขติ
นนฺทิกฺขา จ รากฺสฺส จ อตฺถโต เอกตฺตา (๑) วุตฺติ ๑ สุวิมุตฺตฺนฺติ
อรหตฺตผลวิมุตฺตฺตฺวเสน สุฏฺฐุ วิมุตฺติ ๑ เสสเมตฺถ ทฺติยาทีสุ จ อุตฺตฺนเมว ๑

ปญฺจมํ สมาริวิกฺกลานํ นฏฺฐิ ปฏฺฐิสลฺลานวิกฺกลานํ จิตฺเตกฺกตฺตฺตฺต
กายวิเวกฺกฺจ ลภนฺตฺนํ เอเตสํ กมฺมฏฺฐานํ ผาตี (๒) คมฺิสฺสนฺตีติ ฅตฺวา
กถิตํ ๑ ตตฺถ โอกฺขายติ ปจฺจกฺขายติ ปญฺญายติ ปากฺกฺ โหติ ๑ อิติ ทฺวีสุปี
เอเตสุ สห วิปฺสฺสนาย จตฺตาโร มคฺคา กถิตา ๑

สจฺจมาทีสุ ตีสุ เถรสฺส วิมุตฺติปฺริปาจฺริยา ฅมฺมา (๓) กถิตา ๑

๑. สี. เอกตฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๖๕

ทสมาทินี ตีณิ ปาฎิเยกุกเณ ปุคฺคชฆาตยวเสน วุตตานิ ฯ เตสํ
อตุโถ วุตตนเยเนว เวทิตพุโพติ ฯ

นนุทิกขยวคฺโค ปจโม ฯ

ตทนนฺตโร สฎฺฐิเปยฺยาโถ นาม โหติ โส อุตฺตตานตุโถว ฯ ยานิ
ปเนตฺต สฎฺฐิ วุตตานิ สุตฺตานิ ตานิ ฉนฺโท ปหาตพุโพติ เอวํ ตสฺส ตสฺเสว
ปทสฺส วเสน พุชฺฌนกันํ อชฺฆาตยวเสน วุตตานิ ฯ อิติ สฬพฺพานิ ตานิ
ปาฎิเยกุกเณ ปุคฺคชฆาตยวเสน กถิตานิ ฯ เอเกกสฺสุตฺตปริโยसानเ เจตฺต สฎฺฐิ
สฎฺฐิ ภิกฺขุ อรหตฺตํ ปตฺตตติ ฯ

สฎฺฐิเปยฺยาลวคฺโค ฯ

สมฺมททวคฺคสฺส ปจเม จกฺขุ ภิกฺขเว ปุริสสฺส สมฺมทโทติ ยถิ
ทุปฺปุรณฺณเจเน สมฺมททณฺณเจเน ยถิ วา สมฺมททณฺณเจเน สมฺมทโท จกฺขุเมว
สมฺมทโท ฯ ตสฺส หิ ปจวิโต ยาว อกนิฏฺฐพฺรหฺมโลกา นีลาทอิารมฺมณฺ
สโมสรนฺตํ ปรีปฺพณฺณภาวํ กาทฺตํ น สกฺโกติ เอวํ ทุปฺปุรณฺณเจเนปิ สมฺมทโท ฯ
จกฺขุ จ เตสฺส เตสฺส นีลาทิสฺส อารมฺมณฺสฺส สมฺมทโทติ อสฺสวฺตํ หุตฺวา อุตฺสหนํ(๑)
กิลฺลสุปฺปตฺติยา การณฺภาเวน สโทสคมเนน คจฺจตฺติติ สมฺมททณฺณเจเนปิ สมฺมทโท ฯ
ตสฺส รูปมโย เวโคติ สมฺมททสฺส อปฺปมาโณ อุมิมโย เวโค วีย ตสฺสาปิ
จกฺขุสมฺมททสฺส สโมสรนฺตสฺส นีลาทิเกทสฺส อารมฺมณฺสฺส วเสน อปฺปเมยฺโย
รูปมโย เวโค เวทิตพุโพ ฯ

๑. ม. ไอสรนํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๗๐

โย ตัม รุปมยั เวคัง สหิตติ โย ตัม สมุทเท สโมสชช(๑) รุปมยั เวคัง มนาเป
รูปเป รากัง อมนาเป โทสั อสมเปกขิตเต โมหนติ เอวัง รากาทิกิเลส
อนุปปาเทนโต อุปกขกภาเวน สหติ ฯ สอุมินฺตืออาทิสฺสู กิเลสอุมิตติ สอุมิ ฯ
กิเลสาวกฺกุเหสิ สาวกฺกุเหสิ ฯ กิเลสคฺคาเหหสิ สคฺคาหัง ฯ กิเลสรกฺขเสหสิ สรกฺขสั ฯ
โกธูปายาสสฺส จ วเสน สอุมิ ฯ วุตตัม เหติ อุมิกฺขนฺตติ โข กิขเว
โกธูปายาสสฺสเสติ อธิวจัน(๒) กามคฺคณวเสน สาวกฺกุเหสิ ฯ วุตตัม เหติ อวากฺกุคฺคา
โหติ(๓) โข กิขเว ปณฺจณฺเนตัม กามคฺคณานํ อธิวจันนฺตติ ฯ (๔) มาตฺคคามวเสน
สคฺคาหัง สรกฺขสั ฯ วุตตัม เหติ คาทฺรคฺคโสตติ โข กิขเว มาตฺคคามสฺสเสติ
อธิวจันนฺตติ ฯ (๕) เสสวาเรสุปี เอเสว นโย ฯ สภยั ทุตฺตรั อจฺจตฺริตติ อุมิกฺขเณ
สภยั ทฺรตฺติกฺกมัม อตฺติกฺกมิม ฯ โลกนฺตคฺคตติ สงฺขารโลกสฺส อนตัม คโต ฯ ปาริ คโตติ
วฺจจฺจตฺติ นินฺพพานํ คโตติ กตฺติยฺยติ ฯ

ทฺตติเย สมุทฺโทติ สมุทฺททนฺนฺจเณ สมุทฺโท กิเลสนฺนฺจเณ เตมนฺนฺจเณนาติ
วุตตัม โหติ ฯ เขภฺยฺยเณนาติ จเปตฺวา อธิยฺยสาเว ฯ สมุทฺททาติ (๖) กิณฺนฺนา
ติณฺตนา นินฺมคฺคา ฯ กนฺตนา กุลกฺขาคาติอาทิ

๑. ม. จกฺขุสมุทฺเท สโมสทัม ฯ ๒. บ. อิติ. ๒๕/๒๘๕/๓๑๖ ฯ

ม. ม. ๑๓/๑๕๑/๑๕๕ ฯ อัง. จตฺตฺก. ๒๑/๑๒๒/๑๖๕ ฯ

๓. สฺยา. อวากฺกุคฺคาโหติ ฯ ๔. ส. สพา. ๑๘/๓๒๓/๒๒๕ ฯ

๕. บ. อิติ. ๒๕/๒๘๕/๓๑๖ ฯ ๖. ม. ย. สมนฺนฺนาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๗๑

เหฏฐา วิตุถาริตเมว ฯ มจฺจุชโหติ ตโย มจฺจุ ชหิตฺวา จิตฺโต ฯ นิรุปรีติ ตีหิ
อุปรีหิ อนุปรี ฯ อปฺนพฺภวายาติ นิพฺพานตฺถาย ฯ โมหียิ มจฺจฺจฺราชนฺติ ยถาสฺส
คตฺตี น ชานาติ เอวํ มจฺจฺจฺราชนํ เหฏฐา(๑) คโต ฯ ตตฺถิยํ วุตฺตนยเมว ฯ

จตุตฺถเ อปฺปหีนฺนฺนฺเจน อตฺถิ เตเนวาท โส อปฺปหีนฺติ ฯ ปริตฺตาทิ
ปพฺพตมตฺตมฺปิ หิ รูปี อทฺถิ จ อรชณิยํ ปริตฺตํ นาม โหติ เอวฺรฺปาปิสฺส รูปา
จิตฺตํ ปริยาทियนฺตีติ ทสฺเสติ ฯ โก ปน วาโท อธิมตฺตานนฺติ อธิจฺจารมฺมณํ
ปนสฺส รชณิยํ วตฺถุ จิตฺตํ ปริยาทियสฺสตีติ เอตฺถ กวา กถา ฯ เอตฺถ จ
นขปฺปิฏฺจิปฺปมาณมฺปิ มณฺนิมุตฺตาทิรชณิยํ วตฺถุ อธิมตฺตารมฺมณเมวาทิ เวทิตฺตพฺพํ ฯ
สาโรติอาทีน(๒) ตีณฺปิ อลฺลยมณฺณํ เวจฺจนาเนว ฯ กิณฺนฺเทยฺยาติ (๓) ปทเรยฺย
ปทาเลยฺย วา ฯ

ปญฺจเม ตทฺถุยนฺติ ตํ อุกฺกํ ฯ อุกฺกํ อุตฺตานเมว ฯ

สตุตฺตเม อนนฺกปริยาเยนาติ อนนฺเกหิ การณฺเหหิ ฯ อติปายนฺติ อติปิ
อัย ฯ อิมสฺมี สุตฺเต อนิจฺเจน อนตฺตลกฺขณํ กถิตํ ฯ

อฏฺฐเม อนุพฺยฺยชนโส นิमितฺตคฺคาโหติ หตฺถา โสภนา ปาทา
โสภนาติ เอวํ อนุพฺยฺยชนวเสน นิमितฺตคฺคาโห ฯ นิमितฺตคฺคาโหติ หิ สํสนฺนเตตฺวา
คหณํ อนุพฺยฺยชนคฺคาโหติ

๑. ม. โมเหตฺวา ฯ ๒. สฺยา. ททโรติ ฯ ๓. ม. อากิณฺนฺเทยฺยาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพยตทวคคณณน หน้ ๑๒

วิกตติคหณ ๑ นิมิตตคคทอิ กุมภีลสทอิ สพพเมว คณหติ อนุพยชชคคทอิ
รตุตปสทอิ วิกชิตว หตุตปททอิ ส ต ต โกฎจาส ๑ อิม ปน เทว ทท
เอกชวทวเรปี ลพทนติ นนทชวทวเร วตุตพพเมว นตุติ ๑ นิมิตตสสทคคิตนติ
นิมิตตสสทคคเทน จ คณติต พนุช ๑ วิชณณนติ กมมวิชณณณ ๑ ตสมี เจ สมเย
กถ กเรยชติ น โกจิ สงกิติฎเจน จิตเตน กถ กโรนุโต นม อตุติ ๑
สพพสตุตทน หิ ทวเจเนว กถกิริย โหติ ๑ กิเลสภย ปน ทสเสนุโต
เอวมาท ๑ สมยวเสน วา เอว วตุต ๑ จกขทวทรสมี หิ อปถคเต อารมมณ
รตุตจิตต วา ทฎจจิตต วา มพหจิตต วา อารมมณรล อนุกิตว ทวค
โอตริติ ทวเจ จตุว กถกิริย กโรติ ๑ ตสมี สมเย กถ กโรนตุตส เทว
คคิโย ปทกทงข อิมสส สมยสส วเสน ต วตุต ๑ อิม ชวท กิกขเว
อทททนติ อิม อนกนนิ วสสสคสทสสทนิ นริเย อนุกิตพพิ ทกข
สมปสสทมาโน เอว วทมิ ตตุตย อโยสทกย อกขินี อลชทเปตุกทโมติ ๑
อิมินา นเยน สพพตุต อตุโถ เวทิตพโพ ๑ อโยสกุณนติ อยสุเลน ๑
สมปติมฎจนติ เทวปี กณณจกิทททนิ วินิวิชณิตว ปจวิย ออกฎนทวเสน
สมปติมฎจ ๑

ตติยวเร สมปติมฎจนติ นขจเจทน (๑) ปเวเสตุว อุกขิปิตว

๑. ส. นิขาทน ๑

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณฺณนา หน้า ๗๓

สท ธุนฺณเจเน (๑) ฉินฺทิตฺวา ปาตนวเสน สมฺปลิมฺภูจฺจ ๑ จตุตฺถวาเร
สมฺปลิมฺภูจนฺติ พนฺชนมฺมถึ เจตฺวา ปาตนวเสน สมฺปลิมฺภูจฺจ ๑ ปญฺจมาเว
สมฺปลิมฺภูจนฺติ ติจิณฺยา สตฺตฺติยา กายปฺสาทํ อุปฺปาญฺเจตฺวา ปาตนวเสน
สมฺปลิมฺภูจฺจ ๑ สตฺตฺติยาติ เอตฺถ มหตี ทณฺฑทกฺวาสิ เวทิตฺตฺวา ๑ โสตฺตฺตฺติ(๒)
นิปฺชชิตฺวา นิทฺโทกฺกมฺนํ ๑ ยถารูปานํ วิตฺกฺกานํ วสํ คโต สํฆํ ภินฺนุเทยฺยาติ
อิมินา วิตฺกฺกานํ ยาว สํฆเกทา ปาปฺกมฺมาวหนฺตา ทสฺสตีตา ๑ เสสเมตฺถ
อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑

นวมเม หตฺถเสสุ ภิกฺขเว สตีติ หตฺถเสสุ วิชฺชมาเนสุ ๑

ทสเม น โหตีติ วุจฺจมาเน พุชฺฌนฺกานํ อชฺฌมาสเยน (๓) วุตฺตํ ๑
ทวิสุปี เจตฺตฺตฺตฺตฺตฺต วิปาคสุขทฺกฺขเมว ทสฺเสตฺตฺวา วฏฺฏวิวฏฺฏํ กถิตฺตฺตฺต ๑

สมฺมทฺทวคฺโค นิฏฺฐิตฺโต ๑

อาสีวิสวคฺคสุส ปจฺจเม ภิกฺขู อามนฺเตสตีติ เอกจาริกทฺวิจาริกตฺติจาริก-
จตุจาริกปญฺจจาริกเส สภาควุตฺตฺตฺตโน การเก ยุตฺตปยุตฺเต สพฺเพปี
ทฺกฺขลทฺกฺขณกมฺมฏฺฐานิกเ ปรีวาเรตฺตฺวา นิสินฺเน โยคาวจเร ภิกฺขู อามนฺเตสิ ๑
อิทํ หิ สุตฺตํ ปุคฺคลชฺฌมาสเยน วุตฺตํ ๑ ปุคฺคเสสุปี อุกฺกมฺภูตฺตฺตฺตฺต (๔)

ทิสาวาสิกานํ ทฺกฺขลทฺกฺขณกมฺมฏฺฐานิกานํ อุปฺภูจฺจานเวลายํ อากนฺตฺวา สตฺถารํ

๑. ส. สท ธุนฺนเตน ๑ ๒. ย. สุตฺตํ ๑ ๓. ม. อชฺฌมาสยวเสน ๑

๔. ม. วิปฺลจิตฺตฺตฺต ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคความณณา หน้า ๗๔

ปริวารตฺวา นิสินฺนํ วเสณ วุตฺตํ ๑ เอวํ สนฺเตปี อุกฺขมฺภิตฺตญฺญาทีนํ
จตฺนุนมฺปิ ปุคฺคตาณํ ปจฺจยภฺตเมเวตฺติ ๑

อฺกฺขมฺภิตฺตญฺญ ปุคฺคโล หิ อิมสฺส สุตฺตสฺส มาติกานิกฺเขเปเนว
อรหตฺตํ ปาปุณฺนิสฺสตี วิปลฺลจิตฺตญฺญ มาติกา ย วิตฺถารภาชเนน เนยฺยปุคฺคโล
อิมเมว สุตฺตํ สชฺฌายนฺโต ปริปฺพุจฺจนฺโต โยนิโสมนสฺสิกโรนฺโต กลฺยาณมิตฺเต
เสวนฺโต [๑] ปิยฺรูปาสนฺโต อรหตฺตํ ปาปุณฺนิสฺสตี ปทปรมสฺเสตฺติ สุตฺตํ
อนาคเต วาสนา ภวิสฺสตีติ เอวํ สพฺเพสมฺปิ อูปการภาวํ ฌตฺวา ภควา สึเนรฺ
อฺกฺขิปนฺโต วีย อากาสํ วิตฺถารเณนฺโต วีย จกฺกฺวาพฺพพฺพตฺติ กมฺเปนฺโต วีย จ
มหนฺเตน อฺสฺสาเหณฺ เสยฺยถาปี ภิกฺขเวติ อิมํ อาสีวิโสปมฺสฺสุตฺตํ อารภี ๑

ตตฺถ จตฺตาโร อาสีวิสาตี กฺกฺจฺมฺโข ปุติมฺโข อกฺคิมฺโข สตฺถมฺโขติ
อิมเ จตฺตาโร ๑ เตสฺ กฺกฺจฺมฺเขน ทฺกฺจฺสฺส สกฺลสฺสรีริ สุกฺขกฺกฺจฺจํ วีย
ถทฺธํ โหติ สนฺธิปพฺเพสฺ อธิมตฺตํ อยฺสฺสสฺมปฺปีตํ วีย ตฺติกฺจฺติ ๑ ปุติมฺเขน
ทฺกฺจฺสฺส ปกฺกปฺปฺติปนฺสํ วีย วิปฺพพฺกภาวํ อาปชฺชิตฺวา ปกฺขมฺรติ จงฺควาเร
ปฺกฺขิตฺตอฺทกํ วีย โหติ ๑ อกฺคิมฺเขน ทฺกฺจฺสฺส สกฺลสฺสรีริ ฉายิตฺวา ภสฺสมฺมุจฺจิ
วีย ภสฺสมฺมุจฺจิ (๒) วีย จ วิปฺปฺกรียติ ๑ สตฺถมฺเขน ทฺกฺจฺสฺส สกฺลสฺสรีริ ฉิขฺชติ
อสฺนิปาตฺกฺจฺจํ วีย มหานิขาทเนน ขตฺสนฺธิมฺขํ วีย จ โหติ ๑

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ภขนฺโตติ ทิสฺสตี ๑ ๒. ม. อฺสฺสมฺมุจฺจิ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยุดตวณณา หน้า ๑๕

เอว วิสวเสน วิภคตา จตุตาโร อาสีวิสาฯ วิสเววิกาเรน ปเนเต โสพล
โหนติฯ กฏุมุโข หิ ทฏุวิโส ทิฏุวิโส มุฏุวิโส วาติวิโสติ จตุพิโซ
โหติฯ เตน หิ ทฏุมุปี มุฏุมุปี คสส วาเตน(๑) ปหฏุมุปี สรีร์
วุดตปฺการเนน ถทุธิ โหติฯ เสเสสุปี เอเสว นโยติฯ เอว วิสเววิการวเสน
โสพล โหนติฯ ปุน ปุคฺคกฺลปณฺณตฺติวเสน จตุสฏุจี(๒) โหนติฯ กถ
กฏุมุเขสุ ตาว ทฏุวิโส อาคตวิโส จ โฆรววิโส จ โฆรววิโส จ เนวาคตวิโส
น โฆรววิโสติ จตุพิโซ โหติฯ

ตคฺคต ยสฺส วิสํ สมปฺชชติตติณฺณกาย อคฺคิ วิย สีมํ อภิรุหิตฺวา
อกฺขินี กเหตุวา ขนฺธิ กเหตุวา สีสํ กเหตุวา จิตนฺติ วตฺตพฺพตํ อาปฺชชติ
มณฺิสปฺปาทีนํ วิสํ วิย มนฺตํ ปน ปรีวตฺเตตฺวา กณฺณวาตํ ทตฺวา ทณฺฑเกน
ปหฏุมุคฺเต โอตริตฺวา ทฏุจฏุจนาเนเวว ติฏุจติ อัย อาคตวิโส โน โฆรววิโส
นามฯ

ยสฺส ปน วิสํ สณฺิกํ อภิรุหติ อารุพฺหารุพฺหฏุจนาเน ปน อัย
สีตอกฺกํ วิย โหติ อุกสปฺปาทีนํ วิสํ วิย ทฺวาทสวสฺสจฺเจเนนาปี
กณฺณปิฏุจขนฺธิปฏุจิกาทีสุ คณฺฑปิปกาทีวเสน [๓] ปณฺณายติ
มนฺตปรีวตฺตนาทีสุ จ

- # ๑. ม. นาสวาเตน ฯ ๒. ม. จตุสโฆรววิโส โน อาคตวิโส อาคตวิโสฏุจี ฯ
- # ๓. ม. เอตฺถนฺตเร คณฺฑปิปกาทีวเสนาคี ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนุกวณณา หน้า ๗๖

กยิรมานาสู สี่งม น โอตริติ อัย โฆริวิโส โน อาคตวิโส นาม ๑

ยสุส ปน วิส สี่งม อภิรุหติ น สี่งม โอตริติ อนนพกสปปาทีน วิส
วีย อัย อาคตวิโส จ โฆริวิโส จ ๑

ยสุส ปน วิส มนุท โหติ โอตาริยมานมปิ สุเขเนว โอตริติ
นิลสปปรมมนิสปปาทีน วิส วีย อัย เนว อาคตวิโส น โฆริวิโส นาม ๑

อิมินา อุปาเยน กฏจมุเข ทฎจวิสาทโย ปุติมุขาทีสุ จ ทฎจวิสาทโย
เวทิตพพาติ ๑ เอวิ ปุกุกลปนณตติวเสน จตุสฎจิจิ ๑ เตสุ อณทชา
นาคาติอาทีนา ๑ (๑) โยนิวเสน เอเกกั จตุธา วิภชิตุวา ฌปนณณาสาธิกานี
เทว สตานี โหนติ ๑ เต ชลชาถลชาติทวิคณิตา ทวาทสาธิกานี ปณจสตานี
โหนติ เต กามรูปอกามรูปานั วเสน ทวิคณิตา จตุวิสาธิกสหัสสสงขา
โหนติ ๑ ปุน คตมกคสุส ปฎิโลมโต สงขิปมานา กฏจมุขาทีวเสน จตุตาโรว
โหนติติ ๑ เต สนุชาย ภควา เสยยุถาปี ภิกุขเว จตุตาโร อาสีวิสาติ อาห ๑
กุลวเสน ที เอเต คหิตา ๑

ตตุถ อาสีวิสาติ อาสีตตุตวิสาติปี อาสีวิสา อสีตวิสาติปี อาสีวิสา
อสีสทิสวิสาติปี อาสีวิสา ๑ อาสีตตุตวิสาติ

๑. ส. ข. ๑๓/๕๑๘/๒๕๘ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคณณนา หน้า ๗๘

อิหิ อตถจรกสฺส วณฺเณ เวทิตพฺพํ ฯ ตสฺส กิร ปุริสสฺส เอวํ อาสิวิเส
ปฏฺฐิปาทะตฺวา อัย โว อูปฏฺฐาโกติ จตฺตฺส เปลาตฺส (๑) จปีตานิ อาสิวิสานิ
อาโรเจนฺติ ฯ อเถโก นิกขมิตฺวา อากมฺม ตสฺส ปุริสสฺส ทกฺขินปาทานุสาเรณ
อภฺรฺหิตฺวา ทกฺขินหตฺถํ มณฺนิพนฺธโต ปฏฺฐาย เวเจตฺวา ทกฺขินกณฺณโสตมฺมูเล
ผณฺเณ กตฺวา สุตฺตํ กโรนฺโต นิปชฺชํ ฯ อปโร วามปาทานุสาเรณ อภฺรฺหิตฺวา
ตเถว วามหตฺถํ เวเจตฺวา วามกณฺณโสตมฺมูเล ผณฺเณ กตฺวา สุตฺตํ กโรนฺโต
นิปชฺชํ ตติโย นิกขมิตฺวา อภิมุขํ อภฺรฺหิตฺวา กุจฺฉิ เวเจตฺวา คลวาทกมฺมูเล
ผณฺเณ กตฺวา สุตฺตํ กโรนฺโต นิปชฺชํ จตฺตฺสโต ปฏฺฐิจาเคน อภฺรฺหิตฺวา คีว
เวเจตฺวา อูปริมุทฺธนิ ผณฺเณ จเปตฺวา สุตฺตํ กโรนฺโต นิปชฺชํ ฯ

เอวํ จตฺตฺส อาสิวิเสสฺส สรฺริรฏฺฐเกสฺสเยว ชาเตสฺส เอโก ตสฺส ปุริสสฺส
อตฺถจรกปริโส ตํ ทิสฺวา กิณฺเต โภ ปุริส ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ ตโต เตน อิม
เม โภ หตฺถเส หตฺถกฏฺกํ วิย พาทาสฺ เกยฺรํ วิย กุจฺฉิมฺหิ กุจฺฉิเวจนสาฎฺฐโก
วีย กณฺเณสฺส กณฺณจลฺลิกา วิย คเล มุคฺตาวลฺลิว วิย สีเส สีสปฺสาธนํ
วีย เกจิ อลงฺการวิเสสา รณฺณา ทินฺนาติ วุคฺเต โส อาห โภ อนฺธพาล
มา เอวํ มณฺณิตฺถล' รณฺณา เม ตฺถุเจเนตํ ปฺสาธนํ ทินฺนุนฺติ ฯ ตวํ รณฺโณ
อาคฺจาริ โจโร อิม จ จตฺตาโร อาสิวิสา

๑. ม. จาเนสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตณสยุดตวณณนา หน้า ๘๕

ทูปปฏิชคคิยา เอกสมี่ อฎจาทุกาเม เอโก นหายิตุกาโม โหติ เอกสมี่
นหายิตุกาเม เอโก ฎยชิตุกาโม เอกสมี่ ฎยชิตุกาเม เอโก นิปชชิตุกาโม ฯ
เตสุ ยสเสว อิจจนา น ปุริติ โส ตตเถว ฌเสตวา มาเรตีติ ฯ อตถิ ปน
โก เอว สนเต โกจิ โสตถิมคโคติ ฯ อาม ราชปุริสถาน วิกขิตตภาว ฌตวา
ปลาณน โสตถิภาโวติ วตวา ย เต กรรมิย ต กโรหิติ วเทย ฯ

ต สุตวา อิตโร จตุนน อาสีวิสถาน ปมาทกขณ ราชปุริเสหิ จ
ปวิวิตต ทิสวา วามहतเถน ทกขิมहतถิ เวเจตวา ทกขิมกณณจลลิกาย
ผณ ฌเปตวา สยิตาสีวิสส สรริ ปริมชชนโต วिय สณิกิ ตอปเนตวา
เอเตเนวปาเยน เสเสปี อปเนตวา เตสิ กิโต ปลาเยย ฯ อถ น เต
อาสีวิสา อย อมหากิ รมถา อฎจาทโก ทินโนติ อนุพนฐมานา
อนุพนฐมาจเจยฺย (๑) ฯ อิท สนุชาย อถโข โส กิกุเว ปุริโส กิโต
จตุนน อาสีวิสถาน ฯเป ฯ ปลาเยถาติ วุตต ฯ

ตสมี่ ปน ปุริเส เอว อากตมคคิ ओโลเกตวา ओโลเกตวา ปลาณนเต
ราชา ปลาโต โส ปุริโสติ สุตวา โก นุ โข ต อนุพนฐิตวา ฌาเตต
สกขิสสตีติ วิจिनนโต ตสเสว ปจจตถิเก ปญจ ชเน ลกิตวา คจจถ น
อนุพนฐิตวา

๑. ม. อนุพนฐมานา อากเจยฺย ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคควณณา หน้า ๘๐

มาเตถาติ เปเสยย ๑ อตสส อตุถจรา ปุริสา ตํ ปวตุตี ฌตุวา อาโรเจยย ๑
โส ภียโยโส มตุตตาย ภิโต ปลาเขต ๑ อิมมตุถิ สนุชาย ตเมนน เอิ
วทยยุนตุอิอาทิ วตุตุ ๑

นฎุโธ อนุตรจโร วรโกติ ปจम्म อาสีวิเสหิ อนุพทุโธ อิโต จิโต จ
เต วณเจนุโต ปลาหิ อิทานิ ปณจหิ ปจจตุถิเกหิ อนุพทุโธ สฎุจตุตรี ปลาหติ
น สกกา โส เอิ คเหตุ อูปลาพนาย ปน สกกา ตสุมมา ทหรกกาลโต
ปฎุจาย เอกโต ขายิตุวา จ ปิวิตุวา จ สมพนั (๑) อนุตรจริ วรกมสส
เปเสถาติ อมจเจหิ วตุเต น รณณา ปรีเยสตีตุวา เปสิโต อนุตรจโร วรโก ๑
โส ปสเสยย สุลณั คามนติ นีวตุตตีตุวา โอโลเกนุโต ปทํ ขายิตุวา
ขายิตุวา เวเคนากจณนเต จตุตาโร อาสีวิเส ปณจ วรเก ปจจตุถิเก นฎุจณจ
อนุตรจริ วรกั นีวตุต โภ มา ปลาหิ ปตุตทาเรน สทุธี กามะ ปรีฎุณษนุโต
สุขั วสิสสสีตี วตุวา อากจณนตุํ ทิสฺวา ภียโยโส มตุตตาย เยน วา เตน วา
ปลาหนุโต ปจจอนุตรฎุเจ อภิมุขคตุํ เอกั น กุฎิกั สุลณั คามั ปสเสยย ๑
ริตุตกัเขว ปวีเสยยาติ ฌนชณณมณจปีจาทิหิ วิรหิตตุตา ริตุตกณเวย
ปวีเสยย ๑

ตุจจกั สุลณกนตุติ เอตสเสว เววจนั ๑ ปรีมเสยยาติ สจเจ(๒) ปานีโย
ภวิสฺสตี ปวีสฺสามิ สเจ ภตุตุํ ภวิสฺสตี ฎุณษิสฺสามิติ

๑. ม. สนุถว ๑ ๒. ม. สเจ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนสังยุตตวณณา หน้า ๘๑

อาสาฬหวิจิริตวา(๑) หตถัม อนุโต ปเวเสตวา ปริมเสยย ๑ ตเมนน เหว
วทยยุนุติ จนนัน ฆรรัน เอกฆเรปี กิณจิจ อลภิตวา คามมชฺเณ เอโก
สนุทจฺฉาโย รุกฺโข อตฺถิ ตตฺถ วฏฺกผลกัม อฏฺฐตัม ทิสฺวา อิธ ตาว นิสฺสิทิสฺสามีติ
คณฺตวา ตตฺถ นิสฺสินัน มนุทมนุเทน วาเตน วิชฺชิตฺวานัน ตตฺถกมตฺตมปี สฺขัม
สนุทโต อสฺสาทยมานัน ตเมนน ปริสฺสึ เกจิทเว อตฺถจฺรกา พหิ ปวตฺตี ฌตฺวา
อาคตา เหว วทยยุย ๑ อิทานิมฺโห ปริสฺสาคิ อิทานิ อมฺโห ปริสฺส ๑ โจรา
คามฆาตกาติ ยเทเวตฺถ ลภิสฺสาม ตัม คณฺหิสฺสาม วา ฆาเตสฺสาม วาติ
อาคตา จ คามฆาตกโจรา ๑ อุตฺถกณฺณวณฺติ คมฺภีริ ปุณฺณํ อุตฺถกัม ๑ คมฺภีริมฺปี
หิ อปุณฺณํ ปุณฺณํ วา อคมฺภีริ น อณฺณโวติ วุจฺจติ ยมฺปน คมฺภีริณฺจ
ปุณฺณณฺจ ตสฺเสเวตฺถ นามํ ๑ สาสงกัม สปฺปฏฺธิกยฺนุติ จคฺคณฺณํ อาสิวิสานัน ปณฺจจฺนัน
วชฺชานัน ฌฏฺฐสฺส อณฺตรจฺรสฺส จคฺคณฺณณฺจ คามฆาตกโจรานัน วเสน สาสงกัม
สปฺปฏฺธิกยฺ ๑ เขมฺม อปฺปฏฺธิกยฺนุติ เตสฺสเยว อาสิวิสาทินัน อภาเวน เขมณฺจ
นิพฺภยณฺจ วิจิตฺรอุยฺยานวริ พหุวนฺนปานัน เทวณฺครสทิสฺ ๑ นตฺถสฺส (๒)
นาวา สนฺตารณฺนิติ อิมาย นาวาย โอริมตฺริโต ปรีตฺริ คมฺิสฺสนุติติ เหว
จปีตา จ สนฺตารณฺนิ นาวา น ภเวยฺย ๑ อุตฺตรเสตฺ วาติ
รุกฺขเสตฺชงฺฆเสตฺสกฺกเสตฺจัน อณฺณตโร
๑. ม. วิวริตฺวา ๑ ๒. ม. น จสฺส ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนาวกคณณา หน้า ๘๒

อุตุตเรเสตุ วา น ภเวยฺย ๑ ตัญฺจติ พุราหุมนโณติ น โข เอส พุราหุมนโณ ๑
กสฺมา นํ พุราหุมนโณติ อาห เอตุตคานํ ปจฺจตุตถิกานํ พาหิตตฺตา เทสนํ วา
วินิวตฺเตนฺโต เอกํ ชีณาสวพุราหุมนํ ทสฺเสตฺตุมฺปิ เอวมาห ๑

ตสฺมี ปน เอวํ อุตุตถิณฺเณ จตฺตาโร อาสีวิสา น ลทฺโฆวตาสี อเมหฺหิ
อชฺช เต มุรุมุราย (๑) ชีวิตํ ขาทิตฺวา ฉทฺเตยฺยามา ๑ ปณฺจ ปจฺจตุตถิกา น
ลทฺโฆวตาสี อเมหฺหิ อชฺช เต ปรีวาเรตฺวา องฺกมฺงคานิ ฉินฺทิตฺวา รมฺโโล
สนฺตํกํ คตา สตํ วา สหสฺสํ วา ลเภยฺยาม ๑ ฉญฺโโจ อนฺตรจโร น ลทฺโฆวตาสี
มยา อชฺช เต ผลิกวณฺเณน อสีนา สีสํ ฉินฺทิตฺวา เสนาปตฺติจฺจานํ ลภิตฺวา
สมฺปตฺตี อนฺภวเวยฺยนฺติ (๒) ฉ โจรา น ลทฺโฆวตาสี อเมหฺหิ อชฺช เต
วิวิทฺตานิ กมฺมกรณานิ การेतฺวา พุทฺธนํ อหฺราเปสฺสามาติ จินฺเตตฺวา อุทกณฺณวํ
โอตฺริตฺตํ อสฺกโกนฺดา รมฺโโล อาณาย โกปิตตฺตา ปฺรโต คนฺตุมฺปิ อวิสหนฺตา
ตตฺถเวว สฺสูตฺติวา มเรยฺย ๑

อุปมา โข มฺยายนฺติ เอตถ เอวํ อาทิตฺโต ปญฺจาย โอปมฺมลฺสฺสนฺทนํ
เวทิตฺพุทฺ ๑ ราชา วิย หิ กมฺมํ ทญฺจพุทฺ ราชปฺราธิกปฺริโส วิย วญฺญนิสฺสูติโต
ปฺลุชฺชนฺ อจตฺตาโร อาสีวิสา วิย จตฺตาริ มหาญฺจทานิ รมฺโโล ตสฺส จตฺตาโร
๑. ม. มุรุมุราย ๑ ๒. ม. อนฺภวเวยฺย ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังเขปคตวณณา หน้า ๘๓

อาสิวิเส ปฏิจญาปิตกาโล วิย กมมุนา ปุถุชชนสส ปฏิสนธิกษณเยว จตุนัน
มหาภูตานิ ทินนกาโล อิมส อสิวิसानัน ปมาทกษณ ราชปฺริสถานญจ วิวิตตกษณ
นิกษमितฺวา ยี เต อมฺโก ปฺริส กรณียี ตํ กโรหิตี วจเนน ปลายสฺสูติ
วุตตกาโล วิย สตถารา อิมสส ภิกฺขุโน มหาภูตกมมฺภูจัน กเถตฺวา อิมส
จตฺตฺส มหาภูเตสฺ นินฺพิพินฺท วิรชช (๑) เอวํ วญฺญโต ปฺริมฺลจิสฺสตีติ กถิตกาโล
ตสฺส ปฺริสสฺส อตฺถจรรวจัน สุตฺวา จตุนัน อาสิวิसानัน ปมาทกษณ ราชปฺริสถานญจ
วิวิตตกษณ นิกษमितฺวา เยน วา เตน วา ปลายัน วิย อิมสส ภิกฺขุโน สตถ
สนฺติเก กมมฺภูจัน ลภิตฺวา มหาภูตาสิวิเสหิ ปฺริมฺจจนฺตถาย ฌาณปลายเนน
ปลายัน ฯ

อิทานิ จตุนนตฺติ มหาภูตานิ อธิวจัน ปจฺวิชาตฺยา อาโปชาตฺยาติอาทิสฺ
จตฺตฺมหาภูตกถา จ ปญฺจปฺปาทานกษณฺชกถา จ อายตนกถา จ วิสฺสุทฺธิมคฺเค
วิตถาริตนเยเนว เวทิตพฺพา ฯ เอตฺถ จ กญฺจมุขอาสิวิโส วิย ปจฺวิชาตฺ ฏญฺจพฺพา
ปฺุตฺติมฺขอคฺคิมฺขสคฺคิมฺขา วิย เสสชาตฺโย ฯ ยเถว หิ กญฺจมุขเนน ฏญฺจสฺส สกถกาโย
ถทฺโร โหติ เอวํ ปจฺวิชาตฺปโกเปนาปี ฯ ยถา จ ปฺุตฺติมฺขาทิหิ ฏญฺจสฺส ปคฺขมฺรติ
เจว ฌายติ จ ฉิชฺชติ จ เอวํ อาโปชาตฺเตโชชาตฺวาโยชาตฺปโกเปนาปีติ ฯ เตนานุ
อญฺจกถาจรียา

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคฺควณณา หน้า ๘๔

ปตฺถทุโธ ภวตี กายโย	ทญฺโโจ กญฺจมุเขน วา
ปจฺจวิชาตูปโกเปน	โหติ กญฺจมุเขว โส ฯ
ปฺปติโก ภวตี กายโย	ทญฺโโจ ปฺปติมุเขน วา
อาโปชาตูปโกเปน	โหติ ปฺปติมุเขว โส ฯ
สนฺตตฺโต ภวตี กายโย	ทญฺโโจ อคฺคิมุเขน วา
เตโฆชาตูปโกเปน	โหติ อคฺคิมุเขว โส ฯ
สณฺนิโน ภวตี กายโย	ทญฺโโจ สตฺถมุเขน วา
วาโยชาตูปโกเปน	โหติ สตฺถมุเขว โสติ ฯ

เอวํ ตาวะคฺค วิเสสโต สทิสภาโว (๑) เวทิตพฺโพ ฯ

อวิเสสโต ปน อาสยโต วิสเวกการโต อนตฺถคหณโต ทฺรุปญฺจานโต
ทฺรุตสทโต อกตลฺลตฺโต อวิเสสการโต อนนฺตโทสฺสปทฺทวโตติ อิมหิ การณหิ
เอเตสํ อาสิวิสสทิสตา เวทิตพฺพา ฯ

ตตฺถ อาสยโตติ อาสิวิสานํ หิ วมฺมิโก อาสโย ตตฺถเอว เต วสนฺติ ฯ
มหาญฺจทานมฺปิ กายวมฺมิโก อาสโย ฯ อาสิวิสานญจ
รฺกขสฺสูริตฺธิณฺปนฺณคหณสงฺการญฺจานานิปิ อาสโย ฯ เอเตสฺปิ หิ เต วสนฺติ ฯ
มหาญฺจทานมฺปิ กายสฺสูริ กายคหณํ กายสงฺการญฺจานํ อาสโยติ ฯ เอวํ ตาว
อาสยโต สทิสตา เวทิตพฺพา ฯ

๑. สี. สรีรสมภโว ฯ ม. สทิสภาโว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังเขปคตวณณา หน้า ๘๕

วิสเวคการโตติ อาสีวิสา หิ กุลวเสน กฏมฺขาทิเกทโต จตฺตารโ ๗
ตตฺถ เอเกโก วิสวการโต วิภชฺชมาโน ทฏฺฐวิสวาทิวเสน จตฺตพฺพิโ ๗ โหติ ๗
มหาภูตานิปี ปจฺจตตฺถลภฺขณวเสน ปจฺจวิอาทิเกทโต จตฺตาริ ๗ เอตฺถ เอเกกํ
กมฺมสมฺภูจํนาทิวเสน จตฺตพฺพิโ ๗ โหติ ๗ เอวํ วิสเวคการโต สทิสตา เวทิตพฺพา ๗

อนตฺถคคฺคหณโตติ อาสีวิเส คณฺหนฺตา ปญฺจ อนตฺถเอ คณฺหนฺติทฺถคฺคณฺธิ
คณฺหนฺติ อสุจํ คณฺหนฺติ พฺยาธิ คณฺหนฺติ วิสํ คณฺหนฺติ มรณํ คณฺหนฺติ ๗
มหาภูตานิปี คณฺหนฺตา ปญฺจ อนตฺถเอ คณฺหนฺติทฺถคฺคณฺธิ คณฺหนฺติ อสุจํ
คณฺหนฺติ พฺยาธิ คณฺหนฺติ ชริ คณฺหนฺติ มรณํ คณฺหนฺติ ๗ เตนานุ โปราณา

เย เกจิ สປປိ คณฺหนฺติ	มิพฺพหฺลิตฺตํ มหาวิสํ
ปญฺจ คณฺหนฺตฺยนตฺถานิ(๑)	โลเก สປປาภินฺนฺทิโน ๗
ทฺถคฺคณฺธิ อสุจํ พฺยาธิ	วิสํ มรณฺปญฺจํ
อนตฺถา โหนฺติ ปญฺเจเต	มิพฺพหฺลิตฺเต ภูชฺจกเม ๗
เอวเมวํ อกฺุสลา	อนฺธพาลปฺปฺภุชฺชนา
ปญฺจ คณฺหนฺตฺยนตฺถานิ	ภเว ชาตานิณฺนฺทิโน ๗
ทฺถคฺคณฺธิ อสุจํ พฺยาธิ	ชริ มรณฺปญฺจํ
อนตฺถา โหนฺติ ปญฺเจเต	มิพฺพหฺลิตฺเตว ปนฺนเกติ ๗(๒)

เอวํ อนตฺถคคฺคหณโต สทิสตา เวทิตพฺพา ๗

๑. ม. คณฺหนฺตฺยนตฺถานิ ๗ ๒. ส. มิพฺพหฺลิตฺเต ภาวนฺตเรติ ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสังเขปคตวณณา หน้า ๘๗

โรคานัน วเสน อยเมวคโต วิภาเวตพุโพติ ฯ เอวํ ทูราสทโต สทิสตา
เวทิตพุพา ฯ

อกตลณุตโตติ อาสีวิสา หิ อกตลณูโน โหนติ นุหาปียมานาปี
โกชียมานาปี คนุขมาลาทีหิ ปุชียมานาปี เปพายํ ปกุชียปิตุวา ปริหริยมานาปี
โอดารเมว คเวสนุติ ฯ ยตุถ โอดาร์ ลกนุติ ตตุเถว นํ ทํสิตฺวา มาเรनुติ ฯ
อาสีวิเสหิ มหาภูตानेव อกตลณูตฺรานี ฯ เอเตสํ หิ กตํ นาม (๑) นตุถิ
สีเตน वा อุณฺहन वा นิम्मलेन ชलेन นุหาปียमानานีปี คนุขมาลาทีหิ
สกุกรियमानานีปี มุทฺวคฺถมฺทฺสยनฺมฺทฺวาสนาทีหิ ปริหริยमानานีปี วรโกชน
โกชียमानานีปี วรปานํ ปายापียमानานีปี โอดารเมว คเวสนุติ ฯ ยตุถ โอดาร์
ลกนุติ ตตุเถว กุปฺปิตุวา อนนยพฺยสนํ ปาเปनुตีติ ฯ เอวํ อกตลณูตฺโต สทิสตา
เวทิตพุพา ฯ

อวิเสสการิตฺโตติ อาสีวิสา หิ อัย ชตุตีโย वा พฺราหฺมणे वा เวสุส
วา สฺทูโท वा คหฺนุโจ वा ปพฺพชิตฺโต วาติ วิเสสํ น กโรนุติ สมฺปตฺตสมฺปตฺตเมว
ทํสิตฺวา มาเรनुติ ฯ มหาภูตानีปี อัย ชตุตีโย वा พฺราหฺมणे वा เวสุส वा
สฺทูโท वा คหฺนุโจ वा ปพฺพชิตฺโต वा เทโว वा มนุสฺสो वा มารो वा พฺรหฺมา
วา นิกฺकुโณ वा สกุโณ

๑. ม. มนาปี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนวคฺคความณณา หน้า ๘๘

วาติ วิเสถํ น กโรนฺติ ฯ ยถิ หิ เนถํ อัยํ คฺคฺคฺวาติ ลชฺชา อุปฺปชฺเชยฺย สเทวเก
โลเก อคฺคฺคฺคฺคฺเต ตถาคเต ลชฺชํ อุปฺปาเทยฺย ฯ อถาปิ เนถํ อัยํ มหาปญฺโญ
อัยํ มหิทฺธิโก อัยํ ฐตฺวาโท จาติอาทินา นเยน ลชฺชา อุปฺปชฺเชยฺย
ธมฺมเสนาปตีสาริปฺตฺตฺตฺเถราทีสุ ลชฺชํ อุปฺปาเทยฺย ฯ อถาปิ เนถํ อัยํ นิคฺคฺคฺโน
ทารุโณ ฤทฺโธติ ภูยํ อุปฺปชฺเชยฺย สเทวเก โลเก นิคฺคฺคฺนทารุณทฺธานํ (๑)
อคฺคฺคฺคฺคฺเต ทเวทตฺตฺตฺส ฉนฺนํ วา สตฺถารานํ ภาเยยฺย น จ ลชฺชนฺติ น จ
ภายนฺติ กฺุปฺปิควา ยงฺกิลฺลิจิ อนนยพฺยสนํ อาปาเทนฺติเยว ฯ เอวํ อวิเสสการิโต
สทิสตา เวทิตพฺพา ฯ

อนนตฺโทสุปฺทฺทวโตติ อาสิวิเส นิสฺสาย อุปฺปชฺชนกานํ หิ โทสุปฺทฺทวานํ
ปฺมาณํ นคฺคฺคฺคฺคฺเต ฯ ตถาเหเต ทํสิทฺวา กานมฺปิ กโรนฺติ ชุชฺชมฺปิ ปิจสฺสปีมฺปิ
เอกปฺกฺขลมฺปิติ เอวํ อปฺริมาณํ วิปฺปการํ ทสฺเสนฺติ ฐตฺวานิปี กฺุปฺปิตานิ
กานาทิภาเวสุ น กิลฺลิจิ วิปฺปการํ น กโรนฺติ อปฺปมาโณ เอเตถํ โทสุปฺทฺทวโตติ ฯ
เอวํ อนนตฺโทสุปฺทฺทวโต สทิสตา เวทิตพฺพา ฯ

อิทาเนตฺถ จตฺตฺมหาภูตวเสน ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ กเถตพฺพํ ลียา
ตํ วิสุทฺธิมคฺเค จตฺตฺราคววตฺถานนินฺทเทเส กถิตเมว ฯ

๑. ม. นิคฺคฺคฺนทารุณทฺธานํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๕๐

กตุวา ยาว อรหตุตฺ (๑) กมฺมภูจจัน กเถตพพฺ สียา ตมฺปี วิสุทฺธิมคฺเค กถิตเมว ๗

ณฺฏโจ อนฺตรจโร วรโก อุกฺขิตฺตาสโกติ โข ภิกฺขเว นนฺทีราคสฺเสตฺ
อริวจฺนนฺติ เอตฺถ ทฺวิหการเอหิ นนฺทีราคสฺส อุกฺขิตฺตาสิกวธกสฺทิสฺตา เวทิตพฺพา
ปฺลฺญาสิรปาทนโต จ โยนิสมฺปฺปฏิปาทนโต จ ๗ กถิ จกฺขุทฺวารสฺมี หิ
อิฏฺฐารมฺมเณ อาปาลกเถ ตํ อารมฺมณฺ์ นิสฺสาย โลโก อฺปฺปชฺชติ เอตฺตาวตา
ปฺลฺญาสิสํ ปติตํ นาม โหติ โสตทฺวาราทิสฺปี เอเสว นโย ๗ เอวํ ตาว
ปฺลฺญาสิรปาทนโต สทิสฺตา เวทิตพฺพา ๗ นนฺทีราโค ปเนส อณฺฑชฺชาทิเกทา
จตฺสฺโส โยนิโย อฺปนฺติ ๗ ตสฺส โยนิอฺปคฺมนมฺมูกานิ ปฺลฺจวิสฺติ มหาภยานิ
ทวตฺตีส กมฺมกรณานิ จ อากตาเนว โหนฺตีติ เอวํ โยนิสมฺปฺปฏิปาทนโตปฺลฺส
อุกฺขิตฺตาสิกวธกสฺทิสฺตา เวทิตพฺพา ๗

อิติ นนฺทีราควเสนาปี เอกสฺส ภิกฺขุโน กมฺมภูจจัน กถิตเมว โหติ ๗
กถิ อัยฺ หิ นนฺทีราโค สงฺขารกฺขนฺโธ ตํ สงฺขารกฺขนฺโธติ ววตฺถเปตฺวา
ตํสมฺปยุตฺตา เวทนา เวทนาภฺกฺขนฺโธ สลฺยา สลฺยาภฺกฺขนฺโธ จิตฺตํ วิญฺญาณภฺกฺขนฺโธ
เตสํ วตฺถารมฺมณฺ์ รูปภฺกฺขนฺโธติ เอวํ ปฺลฺจภฺกฺขนฺเช ววตฺถเปติ ๗ อิทานิ เต
ปฺลฺจภฺกฺขนฺเช นามรูปวเสน ววตฺถเปตฺวา เตสํ ปฺจจยปริเยสนโต

๑. ม. อรหตุตา ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยัตตวณณา หน้า ๕๑

ปฏุชย วิปสฺสนํ วฑฺฒเตตฺวา อนุปฺพุเพน เอโก อรหตฺตํ ปาปฺณาติติ เอว
นนฺทีราควเสน กมฺมฏฺฐานํ กถิตํ โหติ ฯ ฉนฺนํ อชฺฌตฺติกายตนาณํ สฺยลลคามน
สทิสตา ปาติยฺเขว อาคตา ฯ อัย ปเนตฺถ กมฺมฏฺฐานนโย

ยถา จ เต จ โจรา ฉกฺกุกํ สฺยลลคามํ ปวิสิตฺวา
อปรารฺปี วิจฺรนฺตา กิณฺจิ อลภิตฺวา คามน อนตฺถิกา โหนฺติ เอวเมว (๑) ภิกฺขุ
ฉสุ อชฺฌตฺติกายตเนสุ อภินิวิสิตฺวา วิจฺฉินฺนโต อหนฺติ วา มมนฺติ วา
คเหตุพฺพิ กิณฺจิ อทิสฺวา เตหิ อนตฺถิโก โหติ ฯ โส วิปสฺสนํ ปฏฺจเปสฺสามิติ
อุปาถารูปกมฺมฏฺฐานวเสน จกฺขุปสาทาทย ปริกฺคเหตุวา อัย รุปกฺขนฺโรติ
ววตฺถเปติ มนายตฺนํ อรูปกฺขนฺโรติ ฯ อิติ สพฺพานิ เจตานิ (๒) นามณฺเจว
รูปฺลจฺจาติ นามรูปวเสน ววตฺถเปตฺวา เตสํ ปจฺจยํ ปรีเยสิตฺวา วิปสฺสนํ
วฑฺฒเตตฺวา สงฺขารे สมฺมสนฺโต อนุปฺพุเพน อรหตฺเต ปติฏฺฐาติ ฯ อิทํ เอกสฺส
ภิกฺขุโน ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ กถิตํ โหติ ฯ

อิทานิ พาหิรานํ คามฆาตกโจเรหิ สทิสตํ ทสฺเสนฺโต โจรา คามฆาตกาติ
โชติอาทิมหา ฯ

ตตฺถ มนาปามนาเปสฺสูติ กรณฺตเถ ภูมฺมํ มนาปามนาเปหิติ
อตฺถโต ฯ ตตฺถ โจเรสุ คามํ หนนฺเตสุ ปญฺจ กิจฺจานิ
๑. ม. เอวเมว ฯ ๒. ม. สพฺพานิเปตานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยัตตวณณา หน้า ๕๓

สมุปรายโก ๑ อิมานิปิ พหิรายตนานิ เอกสฺส ภิกฺขุโน กมฺมกฺขจฺจานวเสเนว
กถิตานิ ๑

เอตฺถ หิ รูปาทีนึ จตฺตาริ อฺปาหารูปาณิ โฝฏฺฐพฺพายตฺนึ ติสฺโส ชาตฺโย
ธมฺมายตเน อาโปชาตฺยา สทฺธิ์ ตา จตฺสฺโสติ อิมานิ จตฺตาริ กฺุทานิ เตสฺ
ปริจฺเจทวเสเน อาภาสชาตฺ ลหฺตาทิวเสเน ลหฺตาทโยติ เอวมิทฺ สพฺพมฺปิ
กฺุตฺปาทายรูปึ รูปฺกฺขนฺโร ตทารมฺมณา เวทนาทโย จตฺตาริ อฺรูปฺกฺขนฺธา ๑
ตตฺถ รูปฺกฺขนฺโร รูปึ จตฺตาริ อฺรูปิโน ขนฺธา นามนฺติ นามรูปึ ววตฺถเปตฺวา
ปฺริมนเยเนว ปฏฺิพฺชนฺตฺสฺส ยาว อรหฺตฺตา กมฺมกฺขจฺจานํ กถิตํ โหติ ๑

โอฆานนฺติ เอตฺถ ทฺรุตฺตรณฺฺจ โอมกฺุจ ๑ เอเต หิ สึลสฺวริ ปฺเรตฺวา
อรหฺตํ ปาปฺนิสฺสามิติ อชฺฌาสยํ สมฺกฺุจฺจาเปตฺวา กลฺยาณมิตฺเต นิสฺสาย สมฺมา
วายนฺเตน ตริตฺพฺพา เยน วา เตน วา (๑) อิมินา ทฺรุตฺตรณฺฺจเณ โอฆาติ
วฺจฺจนฺติ ๑ เตปิ เอกสฺส ภิกฺขุโน กมฺมกฺขจฺจานวเสเน กถิตา ๑ จตฺตาริปี หิ เอโก
เอโก สงฺขารกฺขนฺโร วาติ ๑ เตสฺ นนฺทีราเถ วฺตฺตฺนเยเนว โยเชตฺวา
วิตฺถารेतฺพุทฺ ๑

สกฺกาเยสฺเสตํ อธิวจฺจนฺติ สกฺกาโยปิ หิ อาสิวิสาทีหิ อฺทกฺกณฺณวสฺส
โอริมฺตีริ วิย จคฺคฺมหาภูตาทิหิ สาสงฺกสฺปฺปฏิภโย

๑. ม. ยานเนน วา เรณ วา อตรา ทฺรุตฺตรา ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๕๔

โสปี เอกสฺส ภิกฺขุโน กมฺมฏฺฐานวเสเนว กถิตฺ๑ สกฺกาโย หิ เตภูมิกา
ปฺลยฺกขฺนฺธา เต จ สมาสโต นามรूपเมวาทิ เอวเมตฺถ นามรूपวตฺถานํ อาทึ
กตฺวา ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ วิตฺถาเรตฺตพฺพนฺติ๑

นิพฺพานสฺเสตํ อธิวจฺนนฺติ นิพฺพานํ หิ อุตฺกณฺณวสฺส ปาริมตีริ วีย
จตฺมฺหาภูตาทึหิ เขมํ อปฺปฏิภยํ๑ วีริยารมฺภสฺเสตํ อธิวจฺนนฺติ เอตฺถ
จิตฺตกิริยาทสฺสนตฺถํ เหฏฺฐา วุตฺตํ วายามเมว วีริยนฺติ คณฺหิตฺวา ทสฺเสตึ๑
ติณฺโณ ปารงฺคโตติ ตริตฺวา ปารี กโต๑

ตตฺถ ยถา สาสงฺกโอริมตีเร จิตฺเต น อุตฺกณฺณวณฺตริตฺตกาเมน กติปาหํ
วสิตฺวา สณฺนิกํ นาวิ สขฺเขตฺวา อุตฺกถิพฺ กิพฺนฺเตน วีย น นาวิ อภิรฺูหิตพฺพา๑
เอวํ กโรนฺโต หิ อนารุโพหฺว พฺยสนํ ปาปฺณาติ๑ เอวเมว กิเลสณฺณวํ
ตฺริตฺตกาเมน ตฺรุณฺ ตาวมฺหิ มหฺลลกกาเล อฏฺฐงฺกิกมกฺคกฺกฺลํ พนฺธิสฺสามิตี
ปฺปฺลยฺโจ น กาทพฺโพ๑ เอวํ กโรนฺโต หิ มหฺลลกกาลํ อปฺปตฺวาปี วินาสํ
ปาปฺณาติ ปตฺวาปี กาคฺ์ น สกฺโกติ๑ ภาทฺเทกรตฺตาทีนึ ปนฺ อนุสฺสริตฺวา
เวเคนเนว อยํ อริยมกฺคกฺกฺลโล พนฺธิตพฺโพ๑ ยถา จ กฺกฺลํ พนฺชนตฺส
หตฺถปาทปารีปฺริ อิจฺฉิตพฺพา๑ กฺกฺจปาโท หิ ขณฺขปาโท วา ปตฺติฏฺฐาตุ
น สกฺโกติ ฌณฺหตฺถกาทโย ตินฺปณฺณาทีนึ คเหตฺ์ น สกฺโกนฺติ๑ เอวมิมฺมปี

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนสังเขปคณิศร หน้า ๕๕

อริยมคคกุลล์ พนฺชนตสฺส สีลปาทานํ เจว สทฺธาหตฺถสฺส จ ปารีปุริ
 อิจฺฉิตพฺพาฯ น หิ ทฺสฺสีโล อสฺสทฺโธ สาสเน อปติญฺจโธ ปฏิปตฺตี
 อสฺสทฺทหนฺโต อริยมคคกุลล์ พนฺชิตฺตฺสโกติฯ ยถา จ ปริปุณฺณหตฺถปาโทปี
 ทฺพฺพลโธ พฺยาริปีโธ กุลล์ พนฺชิตฺตฺ น สกโกติ งามสมฺปนฺโนว สกโกติ เอวํ
 สีลวา สทฺโธปี อลโธ กุสีโธ อิมํ มคคกุลล์ พนฺชิตฺตฺน สกโกติ อารทฺธวีริโยว
 สกโกตีติ อิมํ พนฺชิตฺตฺกาเมน อารทฺธวีริเยน ภวิตพฺพํฯ ยถา โส ปุริโส กุลล์
 พนฺชิตฺตฺวา ตีเร จตฺวา โยชนวิตถารํ อุทกณฺณวํ อัย มยา ปจฺจตฺตปริสการํ
 นิสฺสาย นิตฺถริตพฺโพติ มานสิ พนฺชติ เอวํ โยคินาปี จงฺกมํ (๑) โอรุยฺห อชฺช
 มยา จตฺตมคคกุลล์ กิเลสณฺณวํ ตริตฺวา อรหตฺเต ปติญฺจาทพฺพนฺติ มานสิ
 พนฺชิตพฺพํฯ

ยถา จ โส ปุริโส กุลล์ นิสฺสาย อุทกณฺณวํ ตรนฺโต กาวตฺมตฺตํ
 คนฺตฺวา นีวตฺติตฺตฺวา โอลเณฺนโต เอกโกญฺจาสํ อติกฺกนฺโตมฺหิ อญฺเณ ตโย
 เสสชาติ ชานาติ อปรมฺปิ กาวตฺมตฺตํ คนฺตฺวา นีวตฺติตฺตฺวา โอลเณฺนโต เทว
 อติกฺกนฺโตมฺหิ เทว เสสชาติ ชานาติ อปรมฺปิ กาวตฺมตฺตํ คนฺตฺวา ตโต
 นีวตฺติตฺตฺวา โอลเณฺนโต ตโย อติกฺกนฺโตมฺหิ เอโก เสสชาติ ชานาติ ตมฺปิ
 อติกฺกมฺม นีวตฺติตฺตฺวา โอลเณฺนโต จตฺตาโรปีเม โกญฺจาสา

๑. ม. จงฺกมา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตฺตนิคายภูจฺจถา หน้า ๘๖

อติกกนฺตาทิ ชานาติ ตยจ กุลลํ ปาเทน อติกกมิตฺวา(๑) โสตาภิมุขํ จิปีตฺวา
อตุตฺตริตฺวา(๒) ตีเร ติฏฺฐติ ฯ เอวํ อยมปี ภิกฺขุ อริยมคฺคกุลลํ นิสฺสาย
กิลเสณฺณวณฺตฺรณฺโต โสตาปตฺติมคฺเคน ปจฺจวมคฺควชฺเฌ กิลเส ตริตฺวา
มคฺคานนฺตฺเร ผลे จิโต ปจฺจเวกฺขณฺณาณฺน นีวตฺตติตฺวา โอลเณฺโต
จตฺตมคฺควชฺเฌ เม กิลเสณํ เอโก โภจฺจสาโส ปหีนํ อิตฺเร ตโย เสสชาติ
ชานาติ ปุณฺ คเถว อินฺทฺริยพลโพชฺฌณฺคานิ สโมชานตฺวา สงฺขาร
สมฺมสนฺโต สกทากามิมคฺเคน ทุตฺติยมคฺควชฺเฌ กิลเส ตริตฺวา มคฺคานนฺตฺเร
ผลे จิโต ปจฺจเวกฺขณฺณาณฺน นีวตฺตติตฺวา โอลเณฺโต จตฺตมคฺควชฺเฌ เม
กิลเสณํ เทว โภจฺจสาสา ปหีนา อิตฺเร เทว เสสชาติ ชานาติ ฯ ปุณฺ คเถว
อินฺทฺริยพลโพชฺฌณฺคานิ สโมชานตฺวา สงฺขาร สมฺมสนฺโต อนากามิมคฺเคน
ตุตฺติยมคฺควชฺเฌ กิลเส ตริตฺวา มคฺคานนฺตฺเร ผลे จิโต ปจฺจเวกฺขณฺณาณฺน
นีวตฺตติตฺวา โอลเณฺโต จตฺตมคฺควชฺเฌ เม กิลเสณํ ตโย โภจฺจสาสา ปหีนา
เอโก เสสชาติ ชานาติ ปุณฺ คเถว อินฺทฺริยพลโพชฺฌณฺคานิ สโมชานตฺวา
สงฺขาร สมฺมสนฺโต อรหตฺตมคฺเคน จตฺตมคฺควชฺเฌ กิลเส ตริตฺวา
มคฺคานนฺตฺเร ผลे จิโต ปจฺจเวกฺขณฺณาณฺน นีวตฺตติตฺวา โอลเณฺโต
สพฺพกิลเส เม ปหีนาคิ ชานาติ ฯ

๑. ม. อกกมิตฺวา ฯ ๒. ม. อตุตฺตริตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนสังยุตตวณณา หน้า ๕๑

ตโต ยถา โส ปุริโส ตํ กุลลํ โสเต ปวาเหตุวา อุตฺตริตฺวา เถเถ จิตฺโต
นคฺริ ปวิสิตฺวา อุปริปาสาทวรคโต เอตฺตเถน วตฺมฺหิ อนตฺเถน มุตฺโตติ
เอกคฺคจิตฺโต ตฺถุจฺमानโส นิสิตฺติ เอวํ ตสฺมึเยว วา อาสเน อญฺเณสุ วา
รตฺตติจฺจ
มุตฺโตติ นิพฺพานารมฺมณํ ผลสฺมาปตฺตี อปฺเปตฺวา เอกคฺคจิตฺโต ตฺถุจฺमानโส
นิสิตฺติ ฯ อิํ ภา สนฺธาย วุตฺตํ ติณฺโณ ปารจฺคโต เถเถ ติจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
โฆ ภิกฺขเว อรฺหโต เอตํ อธิวจฺนนฺติ ฯ เอวํ ตาเวตฺถ นานากมฺมจฺจฺจฺจฺจ
กถิตานิ

สโมชานตฺวา ปน สฬฺพานิปี เอกเมว กตฺวา ทสฺเสตฬฺพานิ ฯ เอกํ
กตฺวา ทสฺเสนฺเตนาปี ปญฺจกฺขนฺชวเสเนว วินิวตฺเตตฬฺพานิ ฯ กถํ เอตฺถ หิ
จตฺตาริ มหาญฺจ
ธมฺมายตเน ปนฺนรสฺสขุมรูปานิ สกฺกายสฺส เอกเทโสติ อญฺ รุปกฺขนฺโฆ
มฺนายตฺนํ วิญฺญาณกฺขนฺโฆ ธมฺมายตเนกเทโส จตฺตาริ โธฆา
สกฺกายเอกเทโสติ อิมเ จตฺตาริ อรูปิโน ขนฺธา ฯ ตตฺถ รุปกฺขนฺโฆ รูปํ
(๑)อรูปิโนขนฺธา นามนฺติ อิํ นามรูปํ(๑) ตสฺส นนฺทิราโค กาโมโฆ ภโวโฆ
ธมฺมายตเนกเทโส

๑. ม. จตฺตาริ อรูปิโน ขนฺธา นามนฺติ อิํ นามรูปํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตทวคคณณนา หน้า ๕๘

สกกากะเทโสติ อิมะ ปจฺจยาฯ อิติ สปปจฺจยํ นามรูปํ ววตฺตเปติ นามฯ
สปปจฺจยํ นามรูปํ ววตฺตเปตฺวา ติลกขณฺํ อารโหเปตฺวา วิปสฺสนํ วทฺตเมตฺวา
สงฺขาระ สมฺมสนฺโตะ อรหตฺตํ ปาปฺณาตีติ อิทเมกสฺส ภิกฺขุโน นียฺยานมฺขํฯ
ตตฺถ จตฺตารโห มหาวุตฺตา ปญฺจอุปาทานกฺขนฺธา อชฺฉตฺติกพาหิรานิ
เอกาทสยตฺตานานิ ชมฺมาตเนกเทโส ทิฏฺฐโฆโฆ อวิชฺโชโฆ สกกากะเทโสติ อิทํ
ทูกฺขสจฺจํ นนฺทิราโค ชมฺมาตเนกเทโส กาโมโฆ ภโวโฆ สกกากะเทโสติ
อิทํ สมฺมทสจฺจํ ปาริมตีรสงฺขาตํ นิพฺพานํ นิโรธสจฺจํ อริยมคฺโค มคฺคสจฺจํฯ
ตตฺถ เทว สจฺจานิ วฏฺฐํ เทว วิวฏฺฐํ เทว โลกียานิ เทว โลกุตฺตรานีติ
จตฺตาริ สจฺจานิ โสพสหากาเรหิ สญฺจिनยสสฺเสหิ (๑) วิภิชิตฺวา สฺเสตพฺพานีติฯ
เทสฺนาปรีโยสฺสานะ วิปญฺจิตฺตญฺญะ ปญฺจสตา ภิกฺขุ อรหตฺเต ปติฏฺฐหีสุฯ สุตฺตํ
ปนํ ทูกฺขลกฺขณวเสน กถิตํฯ
ทฺติเย สุขโสมนสฺสพฺพฺโหลติ กายิกสุขญฺเจว เจตสิกโสมนสฺสญฺจ
พฺพฺลํ อสฺสาตี สุขโสมนสฺสพฺพฺโหลฯ โยนิ จสฺส อารทฺธา โหตีติ การณํ จสฺส
ปรีปฺณณฺํ โหตีฯ อาสวานํ ขยายาตี อิท อาสวกฺขโยตี อรหตฺตมคฺโค อธิปฺเปโต
ตทตฺถายาตี อตฺถโธฯ โอรสฺตปโตโทติ(๒) รณมชฺเช ติริยํ จปีตปโตโทฯ
๑. ม. สทฺธี นยสสฺเสหิฯ ๒. ม. โอรสฺตปโตโทฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสยุดตวณณา หน้า ๕๕

เยนิจณกนฺติ เยน ทิสภาเคน อิจฺฉติ ฯ ยทิจฺฉกนฺติ ยํ ยํ คมนํ อิจฺฉติ ฯ
สาเรยยาติ เปเสยฺย ฯ ปจฺจาสาเรยยาติ ปฏฺวิวินิตฺเตยฺย ฯ อารกฺขายาติ
รกฺขนตฺถาย ฯ สยฺยลมายาติ เวคณิกคฺคหณตฺถาย ฯ ทมายาติ นิพฺพิเสวนตฺถาย ฯ
อุปสมายาติ กิเลสฺอุปสมตฺถาย ฯ เอวเมว โขติ เอตฺถ ยถา อกฺุสสสฺส สารถิโน
อทฺนเต สินฺชเว โยเชตฺวา วิสมมคฺเคน รถํ เปเสนตฺสฺส จกฺกานิปิ ภิขฺชนฺติ
อกฺุโขปี สินฺชวานํ จ ชุรา อตฺตนาปี อนนฺยพฺยสนํ ปาปฺณาติ น จ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺเตน
คฺมเนน สารตฺถํ สกฺโกติ เอวํ นสฺ อินฺทฺริเยสฺ อคฺคตฺทวโร ภิกฺขุ น อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺ
สมณฺรตี อนฺนวิคฺคํ สกฺโกติ ฯ ยถา ปน เณโก (๑) สารถิ ทนฺเต สินฺชเว โยเชตฺวา
สเม ภูมิภาเค รถํ โอตฺวาเรตฺวา รสฺมิโย คเหตฺวา สินฺชวานํ ชุเรสฺ สตี
จเปตฺวา ปโตทํ อาทาย นิพฺพิเสเวน กตฺวา เปเสนโต อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺเตน คฺมเนน
สารถิ เอวเมว นสฺ อินฺทฺริเยสฺ คฺคตฺทวโร ภิกฺขุ อิมสฺมี สาสเน
อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺ สมณฺรตี อนฺนโกติ สเจ อนิจฺจานุปสฺสนาภิมุขํ ฅานํ เปเสตฺกาโม
โหติ ตทภิมุขํ ฅานํ กจฺฉติ ฯ ทฺกฺขานุปสฺสนาทีสุปี เอสฺว นโย ฯ

โกชนเน มคฺคตฺถยฺยติ โภชนมฺหิ ปมาณฺยฺย ตคฺคท เทว ปมาณานิ
ปฏฺิกคฺคหณปฺปมาณญจ ปรีโกคปฺปมาณญจ ฯ ตคฺคท

๑. ม. ปรมจฺเณโก ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคควณณา หน้ ๑๐๐

ปฏิกคหณปพมาณ ทายกสส วโส เวทิตพโพ(๑) เทยชมมสส วโส
เวทิตพโพ อตตโน ถาโม เวทิตพโพ ๑ เอวรโป หิ ภิกขุ สเจ เทยชมโม
พหุโก โหติ ทายโก อปปี ทาตุกาโม ทายกสส วเสน อปปี คณหาคี ๑
เทยชมโม อปโป ทายโก พหุ ทาตุกาโม เทยชมมสส วเสน อปปี
คณหาคี ๑ เทยชมโมปี พหุ ทายโกปี พหุทาตุกาโม อตตโน ถามิ ถตุวา
ปมาณน คณหาคี ๑ โส ตาย ปฏิกคหณมตตถตุตตาย ออุปนน จ ถากิ
อุปปาเทติ อุปปนถจ ถาวริ กโรติ ชมมิกตีสสมหาราชกาล
สตุตวสสิโก สามณโร วีย ๑

รณโธ กิร ปณจหิ สกฏสเทหิ คุพ อหริสุ ๑ ราชา มนาโป ปณณากาโร
อຍຍหิ วินา น ขาหิสสามาติ อทุตเตยยานิ สกฏสทานิ มหาวิหาริ เปเสตุวา
สยมปี ภูตตปาตราโส อคมาสิ ๑ เกรียา ปหญาท ทวาทสภิกขุสสสุทานิ
สนนปตีสุ ๑ ราชา เอกมนเต จิโต อารามิกิ ปกโกสาเปตุวา อห รณโธ
นาม ทานน ปตตปุโรว ปมาณิ คหิตถาชนิ ปุเรตุวา วเทหิ สเจ โกจิ
มตตปฏิกคหณน จิโต น คณหาคี มยหิ อโรเจยยาสิตี ๑

อถโก มหาถโร มหาโพธิ มหาเจตยานิ วนุทิสสามิติ เจตียปพพตา
อากนตุวา วิหาริ ปวิสนโต มหามณพฏจानน ภิกขุ คุพ คณนเต ทิสวา
ปจจโต อากจจนตติ สามณริ

๑. ม. ชานิตพโพ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัตยุตตวณณา หน้า ๑๐๑

อาห นตฺถิ เต กุเพน อตฺโถติ ฯ อาม ภนฺเต นตฺถิติ ฯ สามเณร มยฺ มคฺคกิลนฺตา
เอเคน กปิฏฺฐผลปตฺเตน ปิณฺฑเกน อมฺหากํ อตฺโถติ ฯ สามเณโร ถาลกํ
นีหริตฺวา เณรสุส วสฺสคฺคปฏฺธิปาฏฺธิยํ อฏฺฐาสิ ฯ อารามิโก ถาลกํ กหณฺูปคํ (๑)
ปุเรตฺวา อุกฺขิปี สามเณโร องฺคุลี จาเลสิ ฯ ตาต สามเณร ราชกฺุลานํ ทาเน
ภาชนปุรเมว ปมาณํ ถาลกปุริ คณฺหาหิติ ฯ อาม อุปาสก ราชานो นาม
มหชฺฆมาสยา โหนฺติ อมฺหากํ (๒) อุปชฌายสุส เอตฺตเกเนว อตฺโถติ ฯ

ราชา ตสฺส กถํ สุตฺวา กิ โภ สามเณโร ภณฺตีติ ตสฺส สนฺติกํ
อาคโต ฯ (๓) อารามิโก อาห สามเณรสุส ภาชนํ ชุทฺทกํ พหุํ น คณฺหาหิติ ฯ
ราชา อาห อาเนตฺภาชนํ ปุเรตฺวา คณฺหถ ภนฺเตติ ฯ มหาราช ราชานो นาม
มหชฺฆมาสยา โหนฺติ อุกฺขิตฺตภาชนํ ปุเรตฺวา ว ทาคฺคามา อมฺหากํ ปน
อุปชฌายสุส เอตฺตเกเนว อตฺโถติ ฯ ราชา จินฺเตสิ อยฺ สตฺตวสฺสติกทารโก
อชฺชาปีสุส มฺขโต ชีรคฺนฺโธ น มฺจฺจติ คเหตฺวา ฆณฺเณ (๔) วา กุณฺุมภเว วา
ปุเรตฺวา เสวปี ปฺนทิวเสปี ขาทิสฺสามาติ น วทติ น (๕) สกฺกา พุทฺธสุส
ปริคฺคเหตฺนฺติ ปุริเส อาณาเปสิ โภ ปสนฺโน ปสนฺโนมฺหิ สามเณรสุส
อิตรานิปิ อทฺตมเตยฺยานิ สกฺกฺสตาณิ

๑. ม. คหณมานํ ฯ ๒. ม. อมฺหากํ ปน ฯ ๓. ม. คโต ฯ ๔. กุณฺเณ ฯ

๕. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๑๐๒

อาเนตฺวา สงฺฆสฺส เทธาติ ฯ

โสเยว ปน ราชา เอกทิวสํ ติตฺตฺติรมํสํ ขาทิตฺตกาโม จินฺเตสิ สเจ อหํ
องฺคารปกุํ ติตฺตฺติรมํสํ ขาทิตฺตกาโมมฺหิตี อญฺญสฺส กเถสฺสามิ สมฺนฺดา
โยชนฺภูจฺจเน ติตฺตฺติรสฺมฺกฺฆาตํ กริสฺสนฺตฺติ อูปฺปนฺนํปิ ปาสํ อธิวาเสนฺโต ติณฺ
ลํวจฺจฺจราณี วิตฺตินาเมสิ ฯ อถสฺส กณฺเณสุ ปุพฺโพ สญฺชายิ(๑) โส อธิวาเสตฺ
อสกฺโกนฺโต อตฺถิ นฺ โข โภ อมฺหากํ โภจฺจि อูปฺภูจฺจาคุปาสโก สีสฺรภฺขโกติ
ปฺจฺจฺจิ ฯ อาม เทว อตฺถิ ติสฺโส นาม โส อขณฺฑาสีลํ รภฺขตีติ ฯ อถ นํ
วิมฺลิตฺตกาโม ปกฺโกสาเปสิ ฯ โส อาคนฺตฺวา ราชานํ วนฺทิตฺวา อญฺจาสี ฯ ตโต นํ
อาห ตฺวํ ตาต ติสฺโส นามาคี ฯ อาม เทวาติ ฯ เตนฺหิ กจฺจมาติ ฯ ตสฺมี กเต
เอกํ กุกฺกฺกฺ ออาหาราเปตฺวา เอกํ ปฺริสํ อาณาเปสิ กจฺจ ติสฺลํ วทาหิ อิมํ
ตีหิ ปาเกหิ ปจฺจิตฺวา อมฺหากํ อูปฺภูจฺจาเปหิตี ฯ โส คนฺตฺวา ตถา อโวจ ฯ โส
อาห สเจ โภ อยํ มตฺโก อสฺส ขธา ชานามิ ตถา ปจฺจิตฺวา อูปฺภูจฺจฺเจยฺย
ปาณาติปาตํ ปนาหํ กโรมีติ ฯ โส อาคนฺตฺวา รณฺโณ อาโรเจสิ ฯ

ราชา ปฺน เอกวาริ กจฺจมาติ เปเสสิ ฯ โส คนฺตฺวา ราชูปฺภูจฺจานํ นาม
ภาริขิ มา เอวํ กริ ปฺนํปิ ลีลํ สกฺกา

๑. ม. สญฺจาสี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยัตนวณณา หน้า ๑๐๓

สมาทาคู เจตุนติ (๑) อาห ๑ อถ นั ติสุโส อโวจ โภ เอกสมิ นาม อตุตภาเว
ฐวั เอกิ มรณิ นาหิ ปาณาติปาตํ กริสฺสามิติ ๑ โส ปุณฺปิ รณฺโณ อาโรเจสิ ๑
ราชา ตติยมฺปิ เปเสตฺวา อสมฺปฏฺิจฺจนฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อตุตฺนา ปุจฺฉิ ๑
रणฺโณปิ ตเถว ปฏฺิวจฺฉิ อทาสิ ๑ อถ ราชา ปุริเส อาณาเปสิ อัย รณฺโณ อาณํ
โกเปติ กจฺจเตสฺส อาฆาตฺนคณฺฑิกายิ จเปตฺวา สีสํ ฉินฺทเถติ ๑ รโห จ น
เนตํ สลฺยณฺมทาสิ อิมิ สนนฺตชฺชยฺมานา (๒) เนตฺวา สีสมฺสฺส อาฆาตฺนคณฺฑิกายิ
จเปตฺวา อาคนฺตฺวา มยฺหิ आरोजेถาติ ๑

เต ตํ อาฆาตฺนคณฺฑิกายิ นิปชฺชาเปตฺวา ตมฺสฺส กุกฺกุณฺฑิ หตฺเถสุ จปยีสฺสุ ๑
โส ตํ หทยे จเปตฺวา อหิ ตาต มม ชีวิตํ ตฺยฺหิ เทมิ ตว ชีวิตํ อหิ
คณฺหามิ ตฺวํ นิพฺภโย กจฺฉาติ วิสฺสชฺเชสิ ๑ กุกฺกุณฺฑิ ปกฺเข ปปฺโผฏฺเตตฺวา
อากาเสน คนฺตฺวา วฏฺฏรฺกฺเข นิสฺสิยิ ๑ ตสฺส กุกฺกุณฺฑสฺส อภยทินฺนญฺจानํ กุกฺกุณฺฑิ
นาม ชาตํ ๑

ราชา ตํ ปวตฺตี สฺตฺวา อมจฺจปฺตฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สพฺพพากรณฺเหหิ
อลงฺกริตฺวา อาห ตาต มยา ตฺวํ เอตฺทตฺถเมว วิมฺลิตํ มยฺหิ ติตฺติรมํสํ
ขาทิกฺกามสฺส ตีณิ สํวจฺจรานิ อติกฺกนฺตานิ สกฺขิสฺสสฺสิ เม ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺธิ
กตฺวา อุปฏฺุจเปตฺนฺติ ๑

๑. ม. ปเจตุนติ ๑ ๒. ส. สนนฺตชฺชยฺมานา ๑

*เลมที่ ๑๒ สพายตนาวกุณณา หนา ๑๐๔

เอตํ นาม เทว มยหํ กมมุนฺติ นิกฺขมิตฺวา ทวารนฺตเร จิตฺโต เอกํ ปุริสํ ปาโตว
ตโย ติตฺติเร คเหตุวา ปวิสฺนตํ ทิสฺวา เทว กหาปณฺเ ทตฺวา ติตฺติเร อาทาย
ปริโสเชตฺวา จีรกาทีหิ วาเสตฺวา อํคารเรสุ สุปฺกเก ปจิตฺวา รณฺโณ

อุปฺภูจาเปสิ ฯ ราชา มหาตเล สิริปฺลลฺงเก นิสินฺโนว เอกํ คเหตุวา โลกํ
ฉินฺนิตฺตฺวา มุเข ปกฺขิปี ตาวเทวสุสฺ สตฺตรสหรณฺีสหฺสฺตานิ ผริตฺวา อฏฺฐาสี ฯ

ตสฺมี สมเย ภิกฺขุสํฆํ สริตฺวา มาทีโส นาม ปจฺวิสุสโร ราชา ติตฺติรมตํ
ชาทิตฺตกาโม ตีณฺิ ตํวจฺจรานิ น ลภิ ปจฺจมาโท(๑) ภิกฺขุสงฺฆํ กุโธ ลภิสฺสตีติ
มุเข ปกฺขิตฺตขณฺํ ภูมียํ ฉทฺเทสิ ฯ อมจฺจปฺตุโต ชนฺนุเกหิ ปติตฺวา มุเข
คณฺหิ ฯ ราชา อเปหิ ตาต ชานามหํ ตว นิทฺโทสภาวํ อิมินา นาม การณฺน
มยา เอตํ ฉทฺทิตฺตฺนฺติ กเถตฺวา เสสํ กํ ตเถว สงฺโกลเปตฺวา จเปหีติ อาห ฯ

ปฺนทิวเส ราชกฺลุปโก เถโร ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ อมจฺจปฺตุโต ตํ ทิสฺวา
ปตฺตํ คเหตุวา ราชเคหํ ปเวเสสิ ฯ อณฺฺตโร วุฑฺฒปพฺพชฺโิตปี เถรสฺส
ปจฺจาสมโณ วิย หุตฺวา อนฺุพฺนฺรฺนฺโต ปาวิสิ ฯ เถโร รณฺณา ปกฺโกสาปีตภิกฺขุ
ภวิสุสตีติ ปมชฺชิ ฯ อมจฺจปฺตุโตปี เถรสฺส อุปฺภูจาโก ภวิสุสตีติ

#๑. ม. ปจฺจมาโน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนุคความณณา หน้า ๑๐๖

สมานุปชฌายานัน ทมมิตี ฯ อปรานิปิ อฏฐ เทมิตี ฯ ตานิ ภิกขุสงฆสฺส เทมิตี ฯ
อปรานิปิ อฏฐ เทมิตี ฯ สามเณโร อธิวาเสสิ ฯ เอวํ ตํ ปฏิกุคฺคหณฺมตฺตํ
ชานนุโต อนุปฺปนฺนญฺเจว ลากิ อุปฺปาเทติ อุปฺปนฺนญฺจ ถาวริ กโรติ ฯ อิํ
ปฏิกุคฺคหณฺปมาณํ นาม ฯ ตตฺถ ปรีโภคปฺมาณํ ปจฺจเวกฺขณปโยชนํ

อิทฺมตฺตํ ยํ โภชนํ ภูณฺชิสฺสสามิติ ปน ปจฺจเวกฺขิตปรีโภคสฺเสว ปโยชนตฺตา
ปรีโภคปฺมาณํเยว นาม ตํ อิธ อธิปฺเปตํ ฯ เตเนว ปฏิสงฺขา โยนิโสติอาทิมายา ฯ
อิตรมฺปิ ปน วฏฺฏติเยว ฯ

สีหเสยฺยนฺติ เอตถ กามโภกิสฺเสยฺยา เปตเสยฺยา สีหเสยฺยา ตถาคตเสยฺยติ
จตฺสฺโส เสยฺยา ฯ ตตฺถ เขภฺยเยน ภิกฺขเว กามโภกิ วาเมน ปสฺเสน เสนตฺติติ (๑)
อัย กามโภกิสฺเสยฺยา ฯ เตสํ หิ เขภฺยเยน ทกฺขิณปสฺเสน สยาโน นาม นตฺติ ฯ
เขภฺยเยน ภิกฺขเว เปตา อุตฺตานา เสนตฺติติ (๑) อัย เปตเสยฺยา ฯ เปตา หิ
อฺปฺปมํสโลหิตตฺตา อฏฺฐิสงฺฆาฏฺฐฎฺฐิตา เอเกน ปสฺเสน สยิตฺตํ น สกฺโกนฺติ
อุตฺตานาว สยนฺติ ฯ เขภฺยเยน ภิกฺขเว สีโห มิคราชา นงฺคุฏฺจํ อนฺตรสตฺถิมฺหิ
อนฺปกฺขิปิตฺวา ทกฺขิณฺน ปสฺเสน สยิตฺติ (๑) อยมฺปิ สีหเสยฺยา ฯ เตชฺสฺสทตฺตา
หิ สีโห มิคราชา เทวํปี ปุริมปาเท เอกสฺมึ ปจฺฉิมปาเท เอกสฺมึ จาเน จเปตฺวา
นงฺคุฏฺจํ อนฺตรสตฺถิมฺหิ ปกฺขิปิตฺวา ปุริมปาทปจฺฉิมปาทนงฺคุฏฺจานํ จิโตกาถํ
สฺลลกฺเขตฺวา

๑. อัง. จตุกก. ๒๑/๒๔๖/๓๓๑ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญุตวณณา หน้า ๑๐๗

ทวินัน ปุริมปาทานัน มตถกัม สีสัม จเปตวา สยติ ทิวสมปี สยิตวา ปพุชฌมาโน
 น อุตฺรสนฺโต ปพุชฌติ สีสัม ปน อุกฺกปิตฺวา ปุริมปาทาทีนํ จิตฺกาสัม
 สลลกฺกเขตฺติ ฯ สเจ กิลฺลจฺจ งามัน วิชฺหิตฺวา จิตฺตํ โหติ นยิทํ ตฺยหํ ชาตฺติยา
 สฺตรภาวสฺส จ อนฺนรูปนฺติ อนตฺตมโน หุตฺวา ปน ตตฺถเว (๑) สยติ น โคจฺราย
 ปกฺกมตฺติ ฯ อวิชฺหิตฺวา จิตฺตํ ปน ตฺยหํ ชาตฺติยา จ สฺตรภาวสฺส จ อนฺนรูปมิตฺตํ
 หญฺจตฺตฺวา โส อญฺญาช สีสัมวิชฺมภิตฺตํ วิชฺมภิตฺตฺวา เกสฺรภาริ วิชฺชนิตฺตฺวา ติกฺขตฺตํ
 สีสัมนาทํ นทิตฺตฺวา โคจฺราย ปกฺกมตฺติ ฯ จตฺตตฺถชฺฌมานเสยฺยา ปน ตถาคตเสยฺยาติ
 วุจฺจติ ฯ ตาสฺม อธิ สีสัมเสยฺยาฟ อากตฺตา ฯ อโย หิ เตชฺสสฺสทอิริยาปถตฺตา
 อุตฺตมเสยฺยา นาม ฯ ปาเท ปาทนฺติ ทกฺกขิณปาเท วามปาทํ ฯ อจฺจาชายาติ
 อติอาชาย อีสกัม อติกฺกมมฺม จเปตฺวา ฯ โคปฺมเกน หิ โคปฺมเก ชนฺนุนา วา
 ชานฺนุหิ สงฺฆญฺญิยมาเน อภินฺนํ เวทนา อฺปฺปชฺชติ จิตฺตํ เอกคฺคํ น โหติ เสยฺยา
 อผาสฺสกา โหติ ฯ ยถา ปน น สงฺฆญฺญเฐติ เอวํ อติกฺกมมฺม จเปเต เวทนา นฺปฺปชฺชติ
 จิตฺตํ เอกคฺคํ โหติ เสยฺยา ผาสฺสกา โหติ ฯ ตสฺมา เอวํ เสยฺยํ กปฺเปติ ฯ
 สโต สมฺปชาโนติ กถํ นิตฺตฺวา ยนฺโต สโต สมฺปชาโน โหติติ สติสมฺปชฌนฺตส
 อปฺปหานเนน ฯ อโย หิ ทิวสญฺเจว สกถยามญฺญ(๒)

๑. สีสัม. ตถเว ฯ ม. หุตฺวา ตตฺถเว ฯ ๒. ม. สกถยามญฺจ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพยตตทวคคณณน หน้ ๑๐๘

อวรณียเหหิ ฐมเมหิ จิตตํ ปรีโสเชตว ปรหมยมวสเน จงกม ใอรุยห
ปาทะ ใรวนุใตปี มลทกมมฏจัน อวิขหนุใตว ใรวติ ตํ อวิขหนุใตว ทวาร์
วืวริติ มลเจ นิสีทติ อวิขหนุใตว นืททํ ใอกกมติ ๑ ปพุชณนุใต ปน
มลทกมมฏจัน คเหตุวาว ปพุชณนุติ ๑ เอว นืททํ ใอกกมมनुใตปี สใต
สมปชาน ใหติ ๑ เอตํ ปน ถณชชคคณนุติ น ใรอยีสุ ๑

วตตตนย ปรนส จิตตํ ปรีโสเชตว ปรหมยมวสเน อปาทินนค
สรีริ นืททาย สมสสเสยยามีติ (๑) จงกม ใอรุยห มลทกมมฏจัน อวิขหนุใตว
ปาทะ ใรวติ ทวาร์ วืวริติ มลเจ ปน นีสีทติว มลทกมมฏจัน ปหาย
ขนุชว ขนุเชสุ ชชคคโยว ชชคคสุ ปฎีหณณนุติติ สเนสนน ปจจเวกขนุใต
กเมน นืททํ ใอกกมติ ปพุชณนุใต ปน มลทกมมฏจัน คเหตุวาว ปพุชณนุติ ๑
เอว นืททํ ใอกกมมनुใตปี สใต สมปชาน นาม ใหติติ เวทิตพุโพ ๑
อติ อิมสมี สุตเต ติวงกิกา ปุพพภคควิปสสนาว กถิตา ๑ เอตตเกเนว
ปน ใวสณ ในปชชิตว ตาเนว ในุทริยพลโพชณณจคณนุ สใมชชเนตว
วืปสสน ใวทเตตว ใกขุ อรหคตํ ปาปณนุติติ ๑ เอว ยาว อรหคต ใเทสน
กถेतพุพา ๑

ตติย ใกมโมติ อฏจิกมโม ๑ กจจไปติ ตสเสว เววจัน ๑

๑. ม. สมสสเสยสามิ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูนิทกัณฐกถา หน้า ๑๐๕

อนุนทีตีเรติ นทียา อนุตีเร ฯ โคจรปสุโตติ สเจ กิณฺจิ ผลาผลํ ลภิสฺสามิ
ขาทิสฺสามิติ โคจรตถาย ปสุโต อุตฺตกุโก ตนฺนิพนฺโห ฯ สโมทหิตฺวาติ สมฺกุเ
วีย ปกฺขิปิตฺวา ฯ สํกสายตีติ อจฺฉติ ฯ

สโมทหนฺติ สโมทหนฺโต จเปฺนฺโต ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา กุมฺโม อํกานิ
สเก กปาเล สโมทหนฺโต สิงฺกาลสฺส โอตาริ น เทติ น จ นํ สิงฺคาโล
ปสฺหติ เอวํ ภิกฺขุ อุตฺตโน มโนวิตกฺเก สเก อารมฺมณกปาเล สโมทหนฺโต
กิลฺลสมารสฺส โอตาริ น เทติ น จ นํ มาโร ปสฺหติ ฯ

อนิสฺสึโตติ ตณฺหาทิกฺกฺขินิสฺสเยหิ อนิสฺสึโต ฯ อณฺณมฺเหจฺยานนฺติ อณฺณ
กณฺจิ ปุคฺคํ อวิเหจฺนฺโต ฯ ปรินิพฺพุโตติ กิลฺลสปรินิพฺพานนฺ ปรินิพฺพุโต ฯ
น อุปฺวเทยฺย กณฺจิติ อณฺณํ กณฺจิ ปุคฺคํ สีลวิปฺตฺติยา วา อจฺจารวิปฺตฺติยา
วา อุตฺตานิ อุกฺกัเสตฺตูกามตาย วา ปริ วมฺเภตฺตูกามตาย น อุปฺวเทยฺย อณฺณทตฺต
ปญฺจ ฐมฺเม อชฺฉตฺตํ อุปฺภุจเปตฺวา กาเลน วกฺขามิ โน อกาเลน ภูเตน
วกฺขามิ โน อภูเตน สณฺเฑน วกฺขามิ โน ผรุเสน อตฺถสฺสฺหิตฺเตน
วกฺขามิ โน อนตฺถสฺสฺหิตฺเตน เมตฺตจิตฺโต วกฺขามิ โน โทสนฺตโรติ เอวํ
อุลฺลุมฺปนสฺภาวสณฺจิตฺเตน (๑) จิตฺเตน วิหฺรติ ฯ

จตฺตเถ อทฺทสาติ กงฺคาตีเร ปญฺจตฺตวฺรพฺพฐาสนเ

๑. สี. อุลฺลุมฺปน... ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคความณณา หน้า ๑๑๐

นินินโน อททส ๗ วุหमानนติ จตุรสสิ ตจเจตวา ปพพตบุตรเร จปีต
วาตาดเปน สุปริสุกขิ ปาวุสสเก เมเม วสสนเต อุทเกน อุปลวิตวา
อนุปุพเพน คงกาย นทिया โสเต ปติต เตน โสเตน วุหमान ๗ ภิกุช
อามนุเตลิตี อิมินา ทารุกขนุเชน สทิส กตวา มม สาสเน สทฐาปพพิชิต
กุลปุตต ทสสิสสามิติ ฌมม เทเสตุกามตาย อามนุเตลิตี ๗ อมม มหนต
ทารุกขนุช คงกาย นทिया โสเตน วุหमानนติ อิท ปน อฏฐโทสวิมุตตตดา
โสตปฏิปนุสส ทารุกขนุชสส อปเร สมุททปคตिया อนตตรายกเร อฏฐ โทเส
ทสเสตุอารภี ๗ ตตรสส เอว อฏฐโทสวิมุตตตดา เวทิตพพา ๗

เอโก หิ คงกาย นทिया อวิทูเร ปพพตเตล ชาโต นานาวลลิตีหิ ปริเวจิต
ปณทุปลาตติ อापชชิตวา อุปจิตาทีหิ ขชชมาโน ตสมิเยว จาเน
อปณตตติกาวิ คจจติ อัย ทารุกขนุช คงค โอตริตวา วงกฏจาเนสุ
วิลาสมาโน สาคร์ ปตวา มณิวนุณเ อุมิปปูเจ โสภิตุน ลภติ ๗

อปโร คงคาตีเร พหิมุโล อนุโตสาโข หุตวา ชาโต อัย กิญจาปี
กาเลน กาลิ โอลมพินีหิ สาขาหิ อุทกั ผุสติ พหิมุลตตดา ปน คงค โอตริตวา
วงกฏจาเนสุ (๑) วิลาสมาโน สาคร์ ปตวา มณิวนุณเ อุมิปปูเจ โสภิตุ น
ลภติ ๗

๑. ม. คงคาจาเนสุ ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูนิคายกถา หน้า ๑๑๑

อปโร มชฺเฌ กงฺคาย ชาโต ทพฺพมูเลน ปน สุปฺปติฏฺฐิตฺวา พหิทฺธา(๑)
จสฺส กงฺคาวงฺกสาขา นานาวลฺลึหิ อापทฺธา อัยปี ทพฺพมุตฺตา พหิทฺธา
วลฺลึหิ อापทฺชตฺตา จ กงฺคํ โอตริตฺวา ฯเป ฯ โสภิตฺถุน ลภติ ฯ อปโร
ปติตฺถุจฺจเนยว วาฬิกาย โอบุจฺจโต ปุตฺติภาวํ อापชฺชติ อัยปี กงฺคํ โอตริตฺวา
ฯเป ฯ น ลภติ ฯ อปโร ทฺวินฺนํ ปาสาณานํ อนฺตเร ชาตตฺตา สุนิชาโต วีย
นิจฺจโล จิโต อากตาคคํ อุทกํ ทฺวิธา ผาเลติ อัย ปาสาณนฺตเร สฺกุจ
ปติฏฺฐิตตฺตา สฺกุจ ปติฏฺฐิตตฺตา กงฺคํ โอตริตฺวา ฯเป ฯ น ลภติ ฯ อปโร
อพฺโปกาสฺกุจฺจเน นภํ ปฺเรตฺวา วลฺลึหิ อापทฺชโร จิโต ฯ เอกํ เทวํ สํวจฺจเร
อติกกมิตฺวา อากเต มโหเม (๒) สกึ วา ทฺวิกชตฺตฺวา เตเมติ อัยมปี นภํ
ปฺเรตฺวา จิตตายน เจว เอกสฺส วา ทฺวินฺนํ วา สํวจฺจรานํ อจฺจเยน สกึ วา
ทฺวิกชตฺตฺวา เตมนตายน จ กงฺคํ โอตริตฺวา ฯเป ฯ น ลภติ ฯ

อปโรปี มชฺเฌ กงฺคาทิปเก ชาโต มฺทุกฺขนฺชสาโข โอมเฌ อากเต
อนฺุโสคํ นิปชฺชิตฺวา อุทเก คเต สีสํ อุภฺชิปีตฺวา นจฺจนฺโต วีย ติฏฺฐติ ฯ
ยสฺสตฺถาย สาคโร กงฺคํ เอวํ วีย วทติ โภ กงฺเค ตฺวํ มยฺหํ
จฺนฺทนสารสทพฺสาราทีนึ นานาทารฺฐนึ อหารสิ ทารฺฐกฺขนฺธึ น (๓) อหารสิตี ฯ
สุลโล

๑. ม. พหิ ฯ ๒. กตฺถจ. มหาเมเม ฯ ๓. ม. ทารฺฐกฺขนฺธึ ปน มฺทาทารฺฐกฺขนฺธึ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคฺควณณา หน้า ๑๑๒

เอส เทว ปุณ วาเร ชานิสฺสามิติ ฯ ปุณ วาเร ตมฺพวณฺเณน อุทเกน อาลึงฺคมาณา
วีย อากฺขติ ฯ โสปี ตเถว อนุโสติ นิปชฺชิตฺวา อุทเก กเต สีสิ อุกฺขิปิตฺวา
นจฺจนฺโต วีย ติฏฺฐติ ฯ อัย อตฺตโน มุทฺตาย กงฺกํ โอตฺริตฺวา ฯเป ฯ น ลภติ ฯ

อปโร กงฺกาย นทียา ติริยํ ปติโต วาติกาย โอตฺถริโต อนฺตรเสตุ
วีย พหุณฺนํ ปจฺจโย ชาโต อุโภสุ ตีเรสุ เวพฺพนพฺรณฺชกฺกุธาทโย อุปลฺลวิตฺวา
ตตฺเถว ลคฺคนฺติ ฯ ตถา นานาวิธา กจฺจมา วุญฺหามาณา ภินฺนมนุสฺสภินฺนสฺสฺสฺส-
อหิฏฺกฺกุรฺหตฺถิอฺสฺสาทิกฺกณฺปานีปี ตตฺเถว ลคฺคนฺติ มหาคฺงกาปี นํ อาสชฺช
ภิชฺชิตฺวา ทฺวิธา กจฺจติ มจฺจกจฺจปฺกมฺภีลมฺกราทโยปี ตตฺเถว วาสํ กปฺเปนฺติ ฯ
อยมฺปี ติริยํ ปติตฺวา มหาชนฺสฺส ปจฺจยตฺตกตฺภาเวน (๑) กงฺกํ โอตฺริตฺวา
วงฺกฏฺจानฺเส วีสมาโน สากฺรํ ปตฺวา มณฺวิณฺเณ อุมิปีฏฺเจ โสภิตฺตุน ลภติ ฯ

อิติ ภควา อิมหิ อฏฺฐหิ โทเสหิ วิมฺตตฺตฺตา โสตปฺปฏิปฺนฺนสฺส ทารุกฺขนฺธสฺส
อปฺเร สมฺพุทธฺปตฺติยา อนฺตรายกฺเร อฏฺฐ โทเส ทสฺเสตฺตุ อมม มหนฺตํ ทารุกฺขนฺธํ
กงฺกาย นทียา โสเตน วุญฺหามาณฺติ ฯ

ตตฺถ น ถเล อฺสฺสึทิสฺสตีติ (๒) ถลํ นาภิรฺุหิสฺสตีติ ฯ

๑. สී. ปจฺจยตฺตกตฺภาเวน ฯ ๒. ม. ย. อฺสฺสึทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนสัพพัญญูธรรม หน้าที่ ๑๑๓

น มนุสสุคคาโห คเหตุสตีติ มหาวตัย ทารุกขนุโชติ ทิสวา อุมุเปน
ตรมานา คนุควา โคปานสีอาทีนั อตุถาย มนุสสา น คณหิสสนติ ฯ น
อมนุสสุคคาโห คเหตุสตีติ มหคโฆ อัย จนุทนสโร วิมานทวารเ น
จเปสสามาติ มณณมานา น อมนุสสา คณหิสสนติ ฯ

เอวมเว โขติ เอตุล สทฐี พาหิเรหิ อฏฐหิ โทเสหิ เอว โอบมมัสสนุทนั
เวทิตพพิ กงคาย อทุเร ปพพตถเล ชาโต ตตุเถว อุปจิกาทิหิ ขชชมาโน
อปณณตติกาวั คตทารุกขนุโช วิย หิ นตถิ ทินนุนตติอาทิกาย มิจฉาทิฏฐิยา
สมนุนาคโต ปุคคโล เวทิตพโพ ฯ อัย หิ สาสนสส ทูริฏตตุตา อริยมคคั
โอรุยุห สมาริกลุเล นิสินุโน นิพพานสาคริ ปาปุณิตุน สกโกติ ฯ

กงคาคิเร พหิมุโล อนโตสาโข หุตวา ชาโต วิย อจฉินนคิหิพนุชโน
สมณกุฎุมพิกปุคคโล ทฏฐพโพ ฯ อัย หิ จิตต นามตัง อนิพทฐัง สมโณมุตติ
วทนุโตว คิหิ โหติ คิหิมุหติ วทนุโตว สมโณ โหติ โโก ชานิสุตติ กิ
ภวิสสุตติ มหุลลกกาเล ปพพชชนุโตปี คิหิพนุชนั น วิสสุชเชติ ฯ
มหุลลกปพพชิตานญจ สมปตติ นาม นตถิ ฯ ตสส สเจ จิวริ ปาปุณัติ
อนตจฉินนคั วา ชินุณทพพณณั วา ปาปุณัติ ฯ เสนาสนมปิ วิหารปจจนเต
ปณณสาธา วา มณุทโป วา

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๑๔

ปาปฺปณาคี ๑ ปิณฺฑทาย จรณฺเตนาปี ปุตฺตณฺตตกานํ ทารกานํ ปจฺจนโต จริตพฺพํ
 โหติ ปริยฺนเต นิสํหิตพฺพํ โหติ ๑ เตน โส ทุกฺขิ ทุมฺมโน อสฺสูนิ มุญฺจนโต (๑)
 อตฺถิ เม กุสสนฺตํ ฐนํ กปฺปติ นฺ โข ตํ ขาทนฺเตน ชีวิตฺตุนฺติ จินฺเตตฺวา เอกํ
 วินยธฺรํ ปุจฺฉิ (๒) ก็ ฆนฺเต อาจริย อตฺตโน สนฺตํ วิจารเตตฺวา ขาทีตุํ กปฺปติ
 โน กปฺปตีติ ๑ นตฺถตฺถ โทโส วฏฺฏเตตฺตุนฺติ ๑ (๓) โส อตฺตโน ฆชฺมานเก
 กติเปเย ทพฺพเจ ทฺวารจารเ ภิกฺขุ คเหตุวา สายนฺหสมเย อนฺโตคามํ คนฺตฺวา
 คามมฺขเม จิตฺ คามิเก ปกฺโกสาเปตฺวา อมฺหากํ ปโยคโต อุกฺกจิติ อายํ กสฺส
 เทถาติ อาท ๑ ฆนฺเต ตุมฺเห ปพฺพชิตา มยํ กสฺส ทสฺสามาติ ๑ ก็ ปพฺพชิตานํ
 อตฺตโน สนฺตํ น วฏฺฏตีติ กุทาลปีฏํ กาทาเปตฺวา (๔)
 เขตฺตมริยาทพฺพณฺนาทีนิ กโรนฺโต นานปฺปการิ ปุพฺพณฺณาปรณฺณญฺเจว ผลาผล
 จ สงฺกณฺหิตฺวา เหมนฺตคิมฺหวสฺसानฺสุ ยํ ยํ อิจฺฉติ ตํ ตํ ปจฺจาเปตฺวา
 ขาทนฺโต สมณฺณกฺกมฺพิโก หุตฺวา ชีวติ ๑ เกวลมฺสฺส ปญฺจจุลฺลเกน ทารเกน สทฺธิ
 ปาทปริจาริกาว เอกา นตฺถิ ๑ อยํ ปุคฺคโล กิณฺจาปี โอลมฺพินีหิ สาขาหิ อุทกํ
 สฺสมาโน อนฺโตสาโข รุกฺโข วิย เจตियฺกณฺโพธิยฺกณฺมาทีสุ ภิกฺขุณฺ กายสามคฺคี
 เทติ คิหิพนฺชนฺสฺส ปน อิจฺฉินฺนตฺย พหิมฺลตฺตา อริยมคฺคํ โอตฺริตฺวา
 # ๑. ม. ปุญฺจนฺโต ๑ ๒. ม. ปุจฺฉติ ๑ ๓. ม. กปฺปเตตฺตุนฺติ ๑ ๔. ม. คเหตุวา ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยุดตวณณา หน้า ๑๑๕

สมาธิกุลเต นิสินโน นิพพานสารี ปาปณิถุน สกโกติ ฯ

คงคาย มชฺเณ ชาโต พหิทฺธา วลฺลิตฺติ อापทฺทวฺกสาโข วยิ สัมสนฺตํ
นิสฺสาย ชีวมาโน ภินฺนาชีวปฺคฺคโล ทฺฐจฺโพ ฯ เอกจฺโจ คิหิพนฺธํ ปหาย
ปพฺพชนฺโตปี สารูปฺปฏฺจฺจเน ปพฺพชฺชํ น ลภติ ฯ ปพฺพชฺชา หิ นามเสา
ปฏฺฐิสฺนฺธิคฺคหณฺสทิสฺสา ฯ ยถา มนุสฺสา ยตฺถ ปฏฺฐิสฺนฺธิ คณฺหนฺติ เตสฺสเยว กุลานํ
อาจารย์ สิกฺขณฺติ เอวํ ภิกฺขุปี เยสํ สนฺติเก ปพฺพชนฺติ เตสฺสเยว อาจารย์
คณฺหนฺติ ฯ ตสฺมา เอกจฺโจ อสารูปฺปฏฺจฺจเน ปพฺพชิตฺวา โอวาทานุสฺสาสนิอุทฺเทส-
ปฺริปฺจฺฉาตีหิ ปฺริพาหิโร หุตฺวา ปาโตว มุณฺฑมฺภุํ กเหตุวา อุทกตฺติถํ
คจฺฉติ อจฺริยฺปชฺฌายานํ ภคฺตตฺถาย ขนฺธึ ปตฺติ กตฺวา ภคฺตสาลํ คจฺฉติ
ทพฺพจสามเณเรหิ สทฺธิ นานากิฬํ กิฬติ อารามิกทารเกหิ สํสฺนฺโจ วิหฺรติ ฯ

โส ทหฺรภิกฺขุกาเล อตฺตโน อนฺรูเปหิ ทหฺรภิกฺขุหิ เจว อารามิกเกหิ
จ สทฺธิ สัมภอกํ กตฺวา (๑) อัย ชินฺนสเวหิ อสุกรณฺโย สนฺติกา
ปฏฺฐิกฺคหิตสัมภอกโถ ตุมฺเห สงฺฆสฺส อิทฺถจิทฺถจ น เทถ น หิ ตุมฺหากํ ปวตฺตี
สุตฺวา ราชา วา ราชมฺหามตฺตา วา อตฺตมฺนา ภวิสฺสนฺติ เอตฺถ ทานิ
อิทฺถจิทฺถจ กโรถาติ กุทาลปฏฺกานิ คาหาเปตฺวา เหนฺจฺจาทพากมาติกาสู
๑. สี. ปตฺวา ฯ ม. คนฺตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคความณณา หน้า ๑๑๖

กตตพุกิจจानी การาเปตวา พหุปพพณณาปรณณํ วิหารํ ปเวเสตวา
อารามีเกหิ อตตโน อุปการภาवं สงฆสส อาโรจาเปตี ฯ (๑) สงโฆ อัย ทหโร
พหุปการโ อิมสส สตํ วา ทวิสตํ วา เทถาติ ทาเปตี ฯ อิติ โส อีโต จีโต จ
ลัมสนตเกเนว วฑฒนโต พหิทธา เอกวีสติวิชาหิ อนเนสนาหิ พทฺโธ อริยมคฺคํ
โอดริตวา สมาธิกุลเถ นิสินฺโน นิพพานสาครํ ปาปฺณิตฺตุน สกโกติ ฯ

ปติตฏจानเนยว วาฬิกาย โอดตริตวา ปุตฺติภาवं อาปาतीय(๒) อาลสियมหคฆโส
เวทิตพโพ ฯ เอวรूपํ หิ ปุคคํ อามิสจกขุปจยโลลํ วิสสฏจอาจริยฺชฆมายวตต
° อุทฺเทสปริปฺจญาโยนิโสมนสิการวชฺชิตํ สนฺชาย ปณฺจ นีวรณานิ อตฺถโต เอวํ
วทนฺติ โภ กสส สนฺตีกํ คจฺจมาติ (๓) อถ ถินมิทฺธํ อฏฺฐาย เอวมาท ก็ น
ปสฺสธ เอโส อสฺกวิหารวาสี กุสีตปุคคโล อสฺกํ นาม คามํ คนฺตวา ยาคุมตฺถเก
ยาคุํ ปวมตฺถเก ปุवं ภาตฺตมตฺถเก ภาตฺตํ อชฺโฆหริตฺวา วิหารํ อากมฺม
วิสสฏจสพฺพตฺโต อุทฺเทสาทิวิริหิตอ มณฺจํ อุปคจฺจนฺโต มยฺหํ โอกาสํ
กโรตีติ ฯ

ตโต กามจฺจนฺทนีวรณํ อฏฺฐายาห ตว (๔) โอกาเส กเต มยฺหํ กโตว
โหติ อิทาเนว นิทฺทายิตฺวา กิเลสานฺนรณฺชิตอว ปพฺพชฺฉิตฺวา กามวิตกฺกํ
วิตกฺเกสฺสตีติ ฯ ตโต พยาปาทนีวรณํ

๑. ม. อาโรจาเปตี ฯ ๒. ม. อาปาติตรุกุโข วิย ฯ ๓. ม. คจฺจถาติ ฯ

๔. ม. โภ ตว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยัตนวณณา หน้า ๑๑๗

อุฏฐายาห ตุมหากัม โโอกาเส กเต มยหัม กโตว โหติ อิทาเนว นิพุททายิตฺวา
อุฏฐิตโ' วตตปฏิปตฺตี กโรหติ วุจฺจมาโน โภ อิม อตฺตโน กมมัม อกตฺวา
อเมหฺสุ วา วตติ(๑) นานปฺปการัม ฬรฺสวณฺณํ วทฺนฺโต อุกฺขินิ นีหริตฺวา
วิจริสฺสตีติ ฯ ตโต อุทฺทจฺจนีวณฺณํ อุฏฐายาห ตุมหากัม โโอกาเส กเต มยหัม
กโตว โหติ กุสฺสีโต นาม วตาทโต อคฺคิขณฺโห วิย อุทฺทโต โหตีติ ฯ อถ
กุกฺกจฺจนีวณฺณํ อุฏฐายาห ตุมหากัม โโอกาเส กเต มยหัม กโตว โหติ กุสฺสีโต
นาม กุกฺกจฺจปฺกโต โหติ อกฺปฺปิเย กปฺปิยสฺสณฺณํ กปฺปิเย จ อกฺปฺปิยสฺสณฺณํ
อุปฺปาเทตีติ ฯ อถ วิจิจฺจณานีวณฺณํ อุฏฐายาห ตุมหากัม โโอกาเส กเต มยหัม
กโตว โหติ ฯ เอวฺรูโป หิ อฏฺฐสฺ จานฺนสฺ มหาวิจิจฺจณํ อุปฺปาเทตีติ ฯ (๒)

เอวํ อาลสิยมหกฺขมสํ ปณฺจ นีวณฺณานิ จณฺทสนฺขาทโย วิย สิงฺกจฺฉินฺนํ
ชรคฺวํ อชฺโฆตฺถริตฺวา คณฺหนฺติ ฯ โสปี อริยมคฺคโสถํ โอตริตฺวา สมาริกฺกุลเล
นินฺนโน นิพุพานสาครํ ปาปฺพนินฺนํ สกฺโกติ ฯ ทฺวินฺนํ ปาสาณานํ อนฺตเร
นิขาทมฺูลากาเรน (๓) จิตฺรฺกฺโข วิย ทิฏฺฐิจิ อุปฺปาเทตฺวา จิตฺโต ทิฏฺฐิจิตฺติโก
เวทิตฺตโพ ฯ โส หิ อรูปภเว รุปํ อตฺถิ อสฺสณฺณิภเว จิตฺตํ ปวตฺตติ
พหุจิตฺตกฺขณฺนิโก โลกุตฺตรมคฺโค อนฺุสโย จิตฺตวิปฺปยุตฺโต เต จ สตฺตา
สนฺธาวนฺติ สฺสรนฺตีติ

๑. ม. พุยาวภาติ ฯ ๒. ม. อุปฺปาเทตีติ ฯ ๓. ม. นิชาทสูลาการณ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬยตตทวคคณณน หน้ํ ๑๑๘

วทนุโศ อริฎุโจ วีย กณจกสํมณโร วีย จ วิจรติ ๗ ปัสุณวํโจ ปน โหติ
อุปชฎมยทโย สทฐิวิหํริกํทึทึ กิณทนุโศ วิจรติ ๗ โสปี อริยมคคโศตํ
โศตริตวํ สมํชิคคเล นิสินุโน นิพพนสํคริ ปํปณิตุณ สกุกอติ ๗ อพุโภกํส
นภํ ปุเรตวํ วลลึทึ อพทุโศ จิโศ เอกํ เทว สัจจเร อติคคมิตุวํ อคเต
มโหเม สกึ วํ ทุวิกุชตตุ วํ เตมนรुकุโช วีย มหลลคกํเล ปพพิชิตวํ
ปจจนเต วสํมํโน ทลลภสัสมทสสโน เจว ทลลภคคมมสสวโน จ ปุคคโล
เอจจโจ ทึ วุชคคกํเล ปพพิชิตอ กติปํเหน อุปสมปทํ ลภิตวํ ปณจวสสคคเล
เวทิตพุโพ ๗ ปํติโมกขํ ปคคณํ กตุวํ ทสวสสคคเล วินยคคเรสส สนุติเก
วินยคคกํเล มริจํ วํ หริตคคณทํ วํ มุเข จเปตุวํ วิชเนน มุขํ ปิชาย
นิททายนุโศ นิสึทิตวํ เลสกปเปน กตวินโย นํม หตุวํ ปตตจิวริ อทํย
ปจจนตํ คจจติ ๗

ตตุร นํ มนุสสํ สกุกริตุวํ ภิกขุทสสสนสส ทลลภคคย อึเชว กนุเต
วสคคติ วิหํริ กํเรตุวํ ปุปฺปคคผลลูปคคกฺเข โรเปตุวํ ตตุถ วํเสนุติ ๗ อถ
มหํวิหํริสทิสํ วิหํริ พหุสสคคกํ ภิกขุ ชนปเท จิวรรชนํทึนึ (๑) กตุวํ
อํคมิสสํมํติ ตตุถ คจจนุติ ๗ โส เต ทิสวํ หฎุจตุฎุโจ วตตปฏิวตตุ
๑. ม. จิวรรชนํทึนึ ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพยตณสัพพตวณณน หน้ ๑๑๕

กตว ٱนทิวเส อทย ภิกขจกรคัม ٱวีสิตว อสุโก เถโร สุตตณตโก
อสุโก อภิมมิโก อสุโก วินยธโร อสุโก เตปปีโก เหวรูเป เถเร กท
ลภิสสธ ฌมมสสวณั กเรถติ วทติฯ อปัสก ฌมมสสวณั กเรสสามติ
วิหรรคคั โสเชตว สປปีเตลทนี อทย มหเถรึ อปสงกมิตว ฆนเต
ฌมมสสวณั กเรสสาม ฌมมกถิกนั วิจเรถติ วตว ٱนทิวเส อคณตว
ฌมมึ สณนติฯ

เนวสีกตเถโร อคณตुकนั ٱตตจิวรณั ٱฐีสามนุโต อนุโตคพเพย
ทิวสภกั วิตินาเมติฯ ทิว กถโก อฎฐิจโต สรภณโก ฌณเณ อุกั วมนุโต วิย
สรภณั ฆณิตว อฎฐิจโต ตมปี โส น ชานาติฯ รตติกถโก สกัรึ โขณนุโต(๑)
วิย รตตี กเถตว อฎฐิจโต ตมปี โส น ชานาติฯ ٱจจusstกถโก กเถตว
อฎฐจาสี ตมปี โส น ชานาติฯ ٱาโต ٱน อฎฐจาย มุขั โธวิทว เถรณั
ٱตตจิวรณั อปณามेतว ภิกขจกรึ อปคจณนุโต มหเถรึ อห ฆนเต ทิว
กถโก กตรึ ชาคกั นาม กเถสี สรภณโก กตรึ สุตตึ นาม ฆณิ รตติกถโก
กตรึ ฌมมกถึ นาม กเถสี ٱจจusstกถโก กตรึ ชาคกั นาม กเถสี ฌนฐ
นาม กถิ ฐาคุโย นาม กถิ อยตณั นาม กถิตติฯ เหวรูโป เอกั
๑. ม. โขณนุโตฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๑๒๐

เทว สัมจณรานิ อติกุกมิตวา ภิกขุทสฺสนญเจว ชมฺมสฺสวณญจ ลกฺขณโตปี โไอเฆ
อากเต (๑) อุทเกณ เตมิตสทิสฺ (๑) โหติ ฯ โส เอวํ สัมทสฺสนโต จ
ชมฺมสฺสวณโต จ ปฏิกุกมม ทูเร วสนโต อริยมคฺคํ โอตริตฺวา สมาธิกฺุเล
นินฺนโน นิพฺพานสาครํ ปาปุณฺณิตฺน สกโกติ ฯ

มชฺเฒ คงฺกาย ทีปเก ชาโต มุทฺรูกฺโข วีย มชฺรสรภาณกปฺุคฺคโล
เวทิตพฺโพ ฯ โส หิ อภิญฺญาตานิ อภิญฺญาตานิ เวสฺสนุตฺราทีนํ ชาตกาณิ
อุคฺคณฺหิตฺวา ทุลลภิกขุทสฺสนํ ปจฺจนฺตํ กนฺตฺวา ตตฺถ ชมฺมกถาย
ปสาทิตททเยน ชเนน อุปฏฺุจียมาโน อตฺตानํ อุทฺทิสฺส กเต
สมฺปนฺนปฺุผลรูกฺเข นนฺทนวนาภิรามเ วิหารเ วสติ ฯ อถสฺส ภารหารภิกฺุ
ตํ ปวตฺตี สฺตฺวา อสุโก กิร เอวํ อุปฏฺุจาเกสฺ ปฏฺุพฺุชจิตฺโต วิหฺรติ ปณฺชติโต
ภิกฺุ ปฏฺุพลี พุทฺุชวณฺํ วา อุคฺคณฺหิตฺุ กมฺมฏฺุจานํ วา มนสิกาตุํ อาเนตฺวา
เตน สทฺุธี อสุกตฺเถรสฺส สนฺติเก ชมฺมํ อุคฺคณฺหิตฺุสาม อสุกตฺเถรสฺส สนฺติเก
กมฺมฏฺุจานนฺติ ตตฺถ กจฺจนฺติ ฯ

โส เตสํ วตฺตํ กตฺวา สายนฺุสมยํ วิหารจาริกํ นิกฺุขนฺุเตหิ เตหิ อิมํ
อาวฺโส เจตฺยํ ตยา การิตนฺติ ปฏฺุโจ อาม ภาณฺเตติ วทติ ฯ อยํ โโพธิ
อยํ มณฺุทโป อิทํ อุโปสธาคารํ

๑. ม. อุทเกณ สกึ วา ทวิกฺุชตฺตุ วา เตมิตรูกฺุสทิสฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สัพพัญญูคัมภีร์คัมภีร์ หน้าที่ ๑๒๑

เอสา อคคิสาลา อัย จงกโม ตยา การิโต อิเม รุกเข โรปาเปตวา ตยา
 นนุททวนาภิราโม วิหาโร การิโตติ ฯ อาม ภนุเตติ ฯ โส สายิ เถรปฏุจัน
 คนุตวา วนุทิตวา ปุจันติ กสุมมา ภนุเต อากตตฤตาติ ฯ อาวุโส ติ อาทาย
 คนุตวา อสุกตฤเตรส สนุติเก ชมมึ อุกคณหิตวา อสุกตฤเตรส สนุติเก
 กम्मฏุจัน อสุกตฤมี นาม อรณเเว สมคคา สมณชมมึ กริสฺสามาติ อิมินา
 การณเณ อากตมฺหาติ ฯ สาธุ ภนุเต ตุมฺเห นาม มยฺหิ อตถาย อากตา
 อหฺมปิ จิรนิวาเสน อิช อุกคณจฺโต กจฺจามิ ปตฺตจิวริ คณฺหามิ ภนุเตติ ฯ
 อาวุโส สามณฺเรททรา มคฺเค กิลนฺตา อชฺช วสิตฺวา เสว ปจฺจมาภตฺติ
 คมิสฺสามาติ ฯ สาธุ ภนุเตติ ปุนทิวเส เตหิ สทฺธิ ปิณฺทาย ปาวิสฺสิ (๑)
 คามวาสินฺ อมฺหากิ อโย โพนฺ อากนฺตฺเก ภิกฺขุ กเหตุวา อากโตติ
 อาสนานิ ปณฺญาเปตฺวา ยาคุ ปาเยตฺวา สุขนินฺนถถิ สุตฺวา ภตฺติ
 อหฺริสฺสุ(๒) ฯ เถรา ตฺวํ อาวุโส อนฺนโมทนํ กตฺวา นิกฺขมฺม มยฺ
 อุกทสาสุกฏุจันเณ ภตฺตกิจฺจํ กริสฺสามาติ นิกฺขนฺตา ฯ

คามวาสินฺ อนฺนโมทนํ สุตฺวา ปุจฺฉิสฺสุ (๑) กุโต ภนุเต เถรา อากตาติ ฯ
 เอเต อมฺหากิ อจฺริยฺปชฺฌายา สมานุปชฺฌายา สนฺทิกฺกุสสมฺภตฺตาติ ฯ กสุมมา
 อากตาติ ฯ มํ กเหตุวา

๑. ม. ปวิสฺติ ฯ ๒. ม. อทฺสฺสุ ฯ ๓. สฺ. ปุจฺฉนฺติ ฯ

*เลมที่ ๑๒ สพายตฺตนาฏคณณนา หนา ๑๒๒

คณตฺตคามตฺตยาติ ๑ ตฺตเมห ปน คณตฺตคามมาติ ๑ อาม อาวุโสติ ๑ กิ วเทถ ฆนฺเต
อเมหหิ กสฺส อุโปสถาคาริ การิตํ กสฺส โภชนสาธา กสฺส อคฺคิสาลาทยไ
การิตา มงฺกลามงฺกลเสฏฺฐ กสฺส สนฺตํกํ คมิตฺตสามาติ ๑ มหาอุปาสิกาโยปี
ตตฺตเถว นิสิตฺตวา อสฺสฺสนิ ปวตฺตยีสฺส ๑ ททโร ตฺตเมหฺสฺส เอวํ ทุกฺขิตฺตสฺส อหํ
คณตฺตวา กิ กริตฺตสามาติ เถเร อุกฺขโยเชตฺตสามาติ วิหาริ คโต ๑

เถราปี กตฺตกตฺตกิจฺจา ปตฺตจิวรานิปี คเหตุวา นิสินฺนา ตํ ทิสฺวา ว กิ
อาวุโส จิรายสิ ทิวา โหติ คจฺจมาติ อหํสฺส ๑ อาม ฆนฺเต ตฺตเมหฺ สุกฺขิตา
อสุกฺเคหฺสฺส อิกฺกจฺจกามุถิ จิตฺตจฺจนาเนเนว จิตํ อสุกฺเคหาทินํ จิตฺตกมฺมมฺมูลาทินิ
อตุถิ คตฺตสาลี เม จิตฺตวิกฺเขโป ภาวิสฺสตี ตฺตเมหฺ ปุโรโต คณตฺตวา อสุกฺกวิหาร
จิวโรชฺวรนฺชนาทินิ กโรถ อหํ ตตฺต สมนฺปาปฺนิสฺสามาติ ๑ เต ตสฺส
โอสกฺกิตฺตคามตี ปตฺตวา ตฺวํ ปจฺจนา อากฺขญฺเยยาสีตี ปกฺกมิตฺต ๑

โส เถเร อนฺคณตฺตวา นิวตฺโต วิหารเมว อากณตฺตวา โภชนสาธาทินิ
โอสโลเกนฺโต วิหาริ รามณฺเยยํ (๑) ทิสฺวา จินฺเตสิ สาธุ วตฺตมฺหิ น คโต
สเจ คมิตฺตํ โกจิทเวว ชมฺมกฺกิกฺโก อากณตฺตวา สพฺเพสํ มนํ ฆินฺนิตฺตวา วิหาริ
อตุถโน นิกายสนฺตํกํ กรเยยฺย อถ มยา ปจฺจนา อคฺตฺตวา(๒) ชนฺตฺส(๓) ปจฺจโนโต
ลทฺทฺธิปฺปญฺจํ

๑. ม. รามณฺเยยารามิ ๑ ๒. ม. อากณตฺตวา ๑ ๓. ม. เอตฺตสฺส ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูตถุฎฐกถา หน้า ๑๒๓

ภุชชชชชช จริตพุพิ ภวิสุตตีติ ฯ

โส อปนเรน สมเยน สุณาคี เต กิร ภิกขุ กตภูจانه
เอกนิกายเทวนิกายเอกปิฎกเทวปิฎกาทิวเสน พุทธรวงนํ อุกคณหิตวา
อฏฐกถาจรिया ซาตา วินยธรา ซาตา สตปริวาราปี สหสฺสปริวาราปี จรฺนติ
เย ปเนตฺถ สมณธมฺมํ กาคฺคฺ คตา เต ฆฏฺเณตฺวา วายมนฺตา โสตาปนฺนา ซาตา
สททาคามิโน อนาคามิโน อรฺหนุโต ซาตา มหาสกฺกาเรน ปรีนิจฺพุตฺวาติ ฯ
โส จินฺเตสิ สเจ อหฺมปิ อคมิสฺสํ มยฺหมเปสา สมฺปตฺติ อภวิสุต อิมํ ปนฺนุจํ
มฺลจิจฺจํ อสกฺโกนฺโต อตีวีย ปรีหีนมฺหีติ ฯ อยํ ปุคฺคโล อตฺตโน มฺหุตฺยา ตํ
จํ มฺลจฺนฺโต อริยมคฺคํ โอตฺริตฺวา สมาธิกฺุเล นิสินฺโน นิพฺพานสาคร
ปาปฺณิตฺตํ น สกฺโกติ ฯ

กงฺคาย นทียา ตีริยํ ปตีตฺวา วาติกาย โอตฺถตภาเวน อนฺตรเสตฺถ วีย
หฺมฺคฺวา พหฺนุนํ ปจฺจโย ซาตรุกฺโข วีย รตฺวินิตฺมหาอริยวฺสจฺนฺโทปมาทิจฺฉิปทาสุ
อณฺธตรํ ปฏิจฺฉํ อุกคฺเหตฺวา จิโต [๑] โอตฺถนฺวตฺติโก ปุคฺคโล เวทิตฺพุโพ ฯ โส
หิ ตํ ปฏิจฺฉตฺตนิสฺสตีตํ ธมฺมํ อุกคฺเหตฺวา ปกตฺติยา มณฺชฺสุสโร จิตฺตลปพฺพตฺวาทิสทิสํ
มหนฺตํ จํนํ คนฺตฺวา เจตฺยงฺคณวตฺตาทีนิจิ กโรติ ฯ อถ นํ ธมฺมสุสฺวณคฺคํ ปตฺตํ
อาคณฺตฺกทหฺรา ธมฺมํ กเถหีติ วทฺนฺติ ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร จิโตติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญุตวณณา หน้า ๑๒๕

กหาปณั กุหิณฺดีอาทีนึ วตุวา อณฺณสุสฺ เขตฺตึ คเหตุวา อณฺณสุสฺ เทติ ฯ (๑)
เอวํ อณฺณกเมณ ตํ ตํ ปฏฺิเสเชนฺโต ตสฺส ตสฺส เทนฺโต ตถา อกาสิ ยถา
ยาคฺคหตุถา ปฺวหตุถา ภตฺตหตุถา เตลมรฺฐผาณิตมตาทิหตุถา จ อตฺตโนว
สนฺตึกั อากจฺจนฺตึ ฯ สกลวิหาโร เอกโกลาหโล โหติ เปสลา ภิกฺขุ นึพิชฺช
อปกฺกมีสุ ฯ โสปี อจฺริยฺปชฺฌาเยหิ วิสฺสตุถกานั (๒) พหุณฺนั ทุพฺพจปฺกฺคถานั
อุปชฺฌมึ เทนฺโต วิหารึ ปฺรูเสสิ ฯ อากนฺตฺกกา ภิกฺขุ วิหารทฺวารเร จตฺตวาว วิหารเ
เก วสนฺตีติ ปฺจฺฉินฺตฺวา เอวรฺูปา นาม ภิกฺขุติ สุตฺวา พาหิเรเนว ปกฺกมณฺตึ ฯ
อຍံ ปฺกฺคโล สาสเน ติริยั นึปนฺนตาย มหาชนฺสุสฺ ปจฺจยภาวึ อุปคโต อริยมคฺคั
โอตฺริตฺวา สมาธิกุลฺเล นึสินฺโน นึพฺพานสาครึ ปาปฺฉินฺตฺน สกโกติ ฯ

ภควนฺตึ เอตทโวจาทิ นึพฺพานปฺพการาติ ปเทเน โอสปาปิตั ชมฺมเทสนั
ณฺตฺวา อณฺสนฺธิกฺุสฺสตาย เอตํ กึ นฺุโข ฆนฺเตติ อาทิวจัน อโวจ ฯ ตถาคโตปี
หิ อิมิสฺสั ปฺริสฺติ นึสินฺโน อณฺสนฺธิกฺุสฺสโล ภิกฺขุ อตฺถิ โส มํ ปญฺหึ
ปฺจฺฉินฺตฺสตีติ ตสฺเสว โโอกาสกรณฺตฺถาย อิมิสฺมี จาเน เทสนั นึฏฺฐเปสิ ฯ

อิทานิ โอริมั ตีรณฺตฺอิอาทินา นเยน วุตฺเตสุ

๑. สึ. อณฺณสุสฺ หตุถา คเหตุวา อณฺณสุสฺ หตุถเ เทติ ฯ

๒. สึ. อนฺตฺถิกานั ฯ ๓. ม. โโอกาสกรณฺตฺถาย ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนาวกุณณา หน้า ๑๒๖

อชมตติกายตนาทีสุ เอวํ อุปคมนาอนุคมนาทีนิ (๑) เวทิตพพานิ ฯ มยหํ จกขุ
ปสนนํ (๒) อหํ อุปปมตตคกมปิ รูปารมมณํ ปฏิวิษณิตุํ สกโกมิตติ เอตํ
นิสฺสาย จกขุํ อสฺสาเทนุโตปิ ติมิริกวาตาทีหิ อุปहतปฺปสาโท อมนาปี มยหํ
จกขุ มหนตมปิ รูปารมมณํ วิภาเวตุํ น สกโกมิตติ โทมนสฺสํ อาปชฺชนุโตปิ
จกขุวายนํ อุปคจฺจติ นาม ฯ อนิจฺจํ ทุกขํ อนตฺตาติ ตินฺณํ ลกฺขณานํ วเสน
วิปฺสฺสนุโต ปน น อุปคจฺจติ นาม ฯ โสตาทีสุปี เอสฺว นโย ฯ มนายตเน ปน
มนาปี วต เม มโน กิณฺจิจิ วามโต อคฺคเหตุวา สพฺพํ ทกฺขิมโตว คณฺหาตีติ (๓)
วา มเนน เม จินฺติตฺตจินฺติตฺตสฺส อลาโก นาม นตฺถิตฺติ วา เอวํ อสฺสาเทนุโตปิ
ทฺวจินฺติตฺตจินฺติตฺตสฺส เม มโน อุปปทกฺขิมคฺคาหิติ เอวํ โทมนสฺสํ อุปฺปาเทนุโตปิ
มนายตนํ อุปคจฺจติ นาม ฯ อิกฺกุเจ ปน รูปे รากํ อนิกฺกุเจ ปฏฺธิมฺ อูปฺปาเทนุโต
รูปายตนํ อุปคจฺจติ นาม ฯ สทฺทพายตนาทีสุปี เอสฺว นโย ฯ

นनुทีรากฺสฺเสตํ อธิวจนนฺติ ยถา หิ มชฺเฒ สํสีทิตฺวา ถลํ ปตฺตํ
ทารุกฺขนฺธํ สณฺหณฺตฺวาติกา ปิทหติ โส ปฺน สีสํ อุกฺขิปิตฺนํ สกโกติ เอวํ
นनुทีราเคน อาพทฺโร ปุคฺคโล จตฺตสฺ อปาเยสุ (๔) ปติโต มหาทฺกฺเขน
ปีพิยติ (๕) โส อนเเกหิปี

๑. ม. อุปคมนาอนุคมนาทีนิ ฯ ๒. ม. สมฺปสนนํ ฯ ๓. ม. คณฺหาตีติ ฯ

๔. ม. มหาอปาเยสุ ฯ ๕. ม. ปีธิยติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนสัญญาตถวณณา หน้า ๑๒๗

วสสสหัสเสหิ ปุณ สีส อุกขิปิตุ น สกโกติ ฯ เตน วุตตัม นนุทีรากลสเสตัม
อริวจนนุติ ฯ

อสมิमानสเสตัม อริวจนนุติ ยถา หิ ถเล อารุโพห ทารุกขนุโห เหฏฐา
คงโคทเคน เจว อูปริ วสเสน จ เตเมนุโต อนุกกเมน เสवालปริโยนทุโห
ปาสาโณ นุ โข เอส ขาณุกโกติ วตตพพตัม อาปชชติ เอวเมว อสมิमानน
อนุนโต(๑) ปุคคโล ปัสสูติกกฐาเน ปัสสูติกโก โหติ ชมมกถิกกฐาเน ชมมกถิกโก
ภณทนาการกฐาเน ภณทนาการโก (๒) เวชชกฐาเน เวชชชปี ปีสูนกฐาเนปี
ปิสูนุ ฯ โส นานปปรการิ อนนสนัม อาปชชนุโต ตาหิ ตาหิ อาปตตีหิ ปลิเวจโต
อตุติ นุ โข อสส อพภนตเร กิณจิจิ สีส อูทาหุ นตถิติ วตตพพตัม อาปชชติ ฯ
เตน วุตตัม อสมิमानสเสตัม อริวจนนุติ ฯ

ปลยจนเนตัม กามคณานัม อริวจนนุติ ยถา หิ อวภูญเ ปติตทารุกขนุโห
อนุนโตเยว (๓) ปาสาณาทีสู อาหตสมพพาทโต ภิชชิตวา จุณณวิจุนณัม โหติ
เอวํ ปลยจกามคณาวภูญเ ปติตปุคคโล จตุสุ อปาเยสุ มุมกรณชุปปีปาสาทิทุกเขหิ
อาหตสมพพาทโต ทีฆรตตัม จุณณวิจุนณตัม อาปชชติ ฯ เตน วุตตัม ปลยจนเนตัม
กามคณานัม อริวจนนุติ ฯ

ทุสสีโลติ นิสสีโลติ ฯ ปาปชมโมติ ตามกชมโม ฯ อสุจิติ
๑. ม. อนุนโต ฯ ๒. ม. ภณทนาการิกกฐาเน ภณทนาการโก ฯ
๓. ม. ทารุกขนุโหเยว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคฺควณณา หน้า ๑๒๘

น สฺจิจิ ๑ สงฺกสฺสรสมาจาโรติ อิมสฺส มณฺเณ อิมสฺส มณฺเณ อิทํ กมฺมมฺนฺติ เอวํ
 ปเรหิ สงฺกาย สริตพฺพสมาจาโร ๑ สงฺกาย วา ปเรลํ สมาจาโร จรตีติปิ (๑)
 สงฺกสฺสรสมาจาโร ๑ ตสฺส หิ เทวํ ตโย ชเน กเถนฺเต ทิสฺวา มม โทลํ มณฺเณ
 กเถนฺตีติ เตลํ สมาจาโร สงฺกสฺสรติ ชาวตีติปิ (๒) สงฺกสฺสรสมาจาโร ๑
 สมณปฺปฏิญฺโณติ สลากคฺคหณาทิสฺส กิตฺตกา วิหารเ สมณฺนํ คณนํ
 อารทฺธาย อหฺมปี สมโณ อหฺมปี สมโณติ ปฺปฏิญฺณํ เทติ สลากคฺคหณาทินิ
 กโรติ ๑ พุรหฺมจาริปฺปฏิญฺโณติ อุโปสถปวารณาทิสฺส อหฺมปี พุรหฺมจารีติ ปฺปฏิญฺณาย
 ตานิ กมฺมานิ ปวิสฺติ ๑ อนฺโตปฺปตีติ วกฺกทฺทยาทิสฺส อปฺปติกสฺสปี คฺคณนํ ปฺปติภาเวน
 อนฺโตปฺปตีติ ๑ อวสฺสุโตติ ราเคน ตินฺโต ๑ กสมฺพุทฺทชาโตติ รากาทีหิ กิเลเสหิ
 กจฺจรรชาโต ๑

เอตทโวจาทิ โคคณํ คฺคณฺนํ ราภิมุขํ กตฺวา ปริสฺปริยนฺเต จิโต อาทิตโต
 ปฺปฏิญฺจาย ยาว ปริโยसानา สตฺถุ ชมฺมเทสนํ สุตฺวา สตฺถา โอริมตีราทินํ
 อนฺุปกจฺจนฺตาทิวเสน สกฺกา ปฺปฏิปตฺตี ปฺปุเรตฺตุนฺติ วทติ ยทิ เอวํ ปฺปุเรตฺตฺสฺกฺกา
 อหํ ปพฺพชิตฺวา ปฺปุเรตฺตฺสฺมิติ จินฺเตตฺตฺวา เอตํ อหํ โข ภาณฺเตติ อาทิวจัน
 อโวจ ๑ วจฺจคฺคิทฺธิโยติ วจฺจเสฺสฺส สงฺเกตถเนหิ (๓) ชีรปฺปคฺคฺจรมฺนฺเตหิ
 วจฺจกสฺสเนเนน สยเมว คมฺิสฺสนฺตีติ ๑ นิยฺยาเตเหวาทิ นิยฺยาเตหิเยว ๑

๑. ม. สรตีติปิ ๑ ๒. ม. ชาวตีติ ๑ ๓. ส. สเสนหา ถเนหิ ๑ ม. สกถเนหิ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยัตตวณณา หน้า ๑๒๕

คาวีสู หิ อนิยชาติตาสู โคสามิกา อากนตุวา เอกา คาวี น ทิสฺสตี เอโก
โคโณ เอโก วจฺจโก น ทิสฺสตีติ ตฺยหํ ปิฏฺฐิตโต ปิฏฺฐิตโต วิจฺริตฺตสนฺติ อิติ เต
อผาสูกํ ภวิสฺสตี ฯ ปพฺพชฺชา จ นามเสา สอฺฉิสฺส น รุหตี อณฺณา (๑)
ปพฺพชฺชา จ พุทฺธาทีหิ สํวณฺณิตาติ (๑) ทสฺสทนฺตํ เอวมาห ฯ นิยฺยาตาติ
นิยฺยาติตา ฯ อิมสฺมี สฺสฺเต วณฺณวิวณฺณํ กถิตํ ฯ

ปลฺลจเม กิมฺพิลายนฺติ กิมฺพิลานามเก (๒) นคเร ฯ สงฺกิติฏฺฐนฺติ
ปลฺลจมนฺนกาลโต ปฏฺฐาย อสงฺกิติฏฺฐา นาม อาปตฺติ นตฺถิ เอวรूपํ สงฺกิติฏฺฐํ
อาปตฺตี ฯ น วุฏฺฐานํ ปลฺลญาตฺตีติ ปรีวาสมานตฺตอพฺภานาหิ วุฏฺฐานํ น
ทิสฺสตีติ ฯ

ณฺฎฺเจ นวํ สนฺถาคารนฺติ อรฺุณา การิตํ สนฺถาคารํ เอกา มหาสาลาติ
อตุโธ ฯ อฺยโยคกาลาทีสุ (๓) หิ ราชาโน ตตฺถ จตฺวา เอตฺตกา ปฺรโต
คจฺจนฺตฺ เอตฺตกา ปจฺจมา เอตฺตกา อฺโกหิ ปสฺเสหิ เอตฺตกา หตฺถิ อภิรฺุหนฺตฺ
เอตฺตกา อสฺเส เอตฺตกา รเถสุ ติฏฺฐนฺตฺติ เอวํ สพฺพิ(๔) กโรนฺติ มรียาํ
พนฺธนฺติ ตสฺมา ตํ จานํ สนฺถาคารนฺติ วุจฺจติ ฯ อฺยโยคฏฺฐานโต จ
อากนฺตุวา ยาว เคหฺเส อลฺลโคมยปรีภณฺทาทีนิ การนฺติ ตาว เทว ตีณิ
ทิวสานิ เต ราชาโน ตตฺถ

- # ๑. สී. อนณฺสเสว รุหตี อนนฺวชฺชา จ วิณฺณํ พุทฺธาทีหิ สํวณฺณิตาติ ฯ
- # ๒. สී. กิมฺพิลายนฺติ กิมฺพิลายนฺติ กิมฺพิลานามเก ฯ ๓. สී. อฺยโยธ... ฯ
- # ๔. ม. สนฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๓๐

สนฺถมฺภนฺตฺตีปิ สนฺถาคารี ๗ เตสํ ราชนํ สห อตฺถานุสาสนํ อคารนฺตฺตีปิ
สนฺถาคารี ๗ คณราชาโน หิ เต ตสฺมา อุปฺปนฺนํ กิจฺจํ เอกสฺส วเสน (๑) น
นิจฺชติ สพฺเพสํ ฉนฺโทปิ ลทฺฐํ วัณฺณติ ตสฺมา สพฺเพ ตตฺถ สนฺนิปตฺติวา
อนุสาสนฺติ ๗ เตน วุตฺตํ สห อตฺถานุสาสนํ อคารนฺตฺตีปิ สนฺถาคารนฺติ ๗
ยสฺมา ปน เต ตตฺถ สนฺนิปตฺติวา อิมสฺมี กाले กสิตฺถํ วัณฺณติ อิมสฺมี กाले
วปีตฺนฺติ เอวมาทึนา นเยน ฆราวาสกิจฺจานิ สมฺมมฺนฺตฺยนฺติ ตสฺมา นิตฺททาวนิตฺทํ
ฆราวาสํ ตตฺถ สนฺถาคารี ๗

อจิรการิตํ โหตีติ อิกฺกุจกมฺมสุชากมฺมจิตตกมฺมาทิวเสน สฺสชฺชิตฺติ เทววิมานํ
วिय อธฺรนา นิกฺกุจาปีตํ ๗ สมณฺเนน วาติ เอตฺถ ยสฺมา ฆรวตฺถุปรึคฺคหกาลเยว
เทวตา อตฺตโน วสนฺนฺจานํ คณฺหนฺติ ตสฺมา เทเวเน วาติ อวตฺวา สมณฺเนน
วา พุราหฺมณฺเนน วา เกนจิ วา มนุสฺสญฺเตนาติ วุตฺตํ ๗

เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมีสูติ สนฺถาคารี นิกฺกุจิตฺนฺติ สุตฺวา กจฺฉาม นํ
ปฺสฺสึสฺสสามาติ คนฺตฺวา ทวารโกฏฺจกโต ปญฺจาย สพฺพิ โอลฺเกตฺวา อิหํ
สนฺถาคารี อตีวिय มโนรมํ สฺสสิริกํ เกน ปจฺมํ ปรีกฺตฺตํ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ
หิตาย สุขาย อสฺสาติ จินฺเตตฺวา อมฺหากํ ฅาติเสฏฺฐสฺส ปจฺมํ ทิพยฺมานเป
๑. ม. วจเนน ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพตวณณา หน้า ๑๓๑

สตถุโน อนุจฉวิกิ ทกขิณเยยวเสน ทิยฺยมานเปปี สตถุโนว อนุจฉวิกิ ตสฺมา
สตถุถาริ ปจฺมํ ปริภุชสาเปสฺสาม ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ อากมฺนํ กริสฺสาม ภิกฺขุสฺสเม
อากเต เตปิภฺกํ พุทฺธวจฺนํ อากตเมว ภวิสฺสติ สตถุถาริ ติยามรตฺตี อมฺหากํ
ธมฺมกถํ กถาเปสฺสาม อิติ ตีหิ รตเนหิ ปริภุชตํ ปจฺฉา มยฺยํ ปริภุชิสฺสาม
เอวํ โน ทิฆมรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสติติ สนฺนิฏฺฐานํ กตฺวา อุปสงฺกมฺีสุ ฯ
เยน นวํ สนฺถาคาริ เตนฺอุปสงฺกมฺีสูติ ตํทิวสํ กิรฺ สนฺถาคาริ กิณฺจาปี ราชกฺุลานํ
ทสฺสนตฺถาย เทววิมานํ วิยฺย สฺสชฺชิตานํ โหติ สฺสปฏิชฺคฺคิตํ พุทฺธารหํ ปน
กตฺวา อปฺลฺลตฺตํ ฯ พุทฺธา หิ นาม อรณฺณชฺฆมาสยา อรณฺณารามา อนุโตคาเม
วเสยฺย วา โน วา ตสฺมา ภควโต มนํ ชานิตฺวาว ปฺลฺลยาเปสฺสามาติ
จินฺเตตฺวา เต ภควนฺตํ อุปสงฺกมฺีสุ อิทานิ ปน มนํ ลภิตฺวา ปฺลฺลยาเปตฺกามา
เยน สนฺถาคาริ เตนฺอุปสงฺกมฺีสุ ฯ

สพฺพสนฺถริ (๑) สนฺถาคาริ สนฺถริตฺวาติ ยถา สพฺพเมว สนฺถตํ โหติ เอวํ
ตํ สนฺถราเปตฺวา ฯ สพฺพปจฺมํ ตาว โคมยฺยํ นาม สพฺพมงฺกเลสุ วฏฺฐตีติ
สุธาปริกมฺมกตมฺปี ภูมฺี อลฺลโคมเยน โอปฺลฺลชาเปตฺวา ปริสุกฺขภาวํ ฌตฺวา ยถา
อกฺกนตฺตภูจฺฉาเน ปทํ ปฺลฺลยาติ เอวํ จตฺตฺชชาติยคนฺธเหหิ ลิมฺปาเปตฺวา อุปฺริ
๑. สุธา. สพฺพสนฺถริสนฺถตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนุคความณณา หน้า ๑๓๒

นานาวณณกฏสารเถ สนุถริตุวา เตสั อูปริ มหาปิฏจิกโกชเว อาทิ กตุวา
หตุตตุถอรอสตุตตุถรสีหตุถรพุกุมตุถรจนุหตุถรกสุริยตุถรกจิตตุถรกาทีหิ (๑)
นานาวณณเณหิ อตุถรเกหิ สนุถริตพุกุตตุกั สพโพกาสั สนุถราเปสสฯ เตน
วตุตุ สพพสนุถรี สนุถาการั สนุถริตุวาติฯ

อาसनานิ ปณญาเปตุวาติ มชฌณฺฐาเน ตาว มงฺกอลมฺภั นิสฺสาย มหารหั
พุทฺธาสนั ปณญาเปตุวา ตตุถ ตตุถ ยั ยั มุทฺกณฺจ มโนรมณฺจ ปจฺจตุถรณั
ตั ตั ปจฺจตุถริตุวา อุภโต โลหิตกั มนุญฺลทสฺสนั อูปรานั อูปรหิตฺวา
อูปริ สุวณฺณรชตตารกวิจิตฺตฺวิตานั พนฺธิตุวา กนฺธทามปฺปฺพทามวตุถทามาทีหิ (๒)
อลงฺกริตุวา สมนฺดา ทฺวาทสหตุเถ จาเน ปฺปฺพชฺชาลั การेतฺวา ตีสหตุถมตุตุ จานั
ปฺปฺพสทาณิยา ปริกฺขิปาเปตุวา ปจฺจิมภิตฺตี นิสฺสาย ภิกฺขุสงฺฆสฺส
ปลฺลงฺกปิจอปสฺสยปิจมฺมณฺพิจานิ ปณญาเปตุวา อูปริ เสตปจฺจตุถรเณหิ
ปจฺจตุถราเปตุวาว ปาจिनภิตฺตี นิสฺสาย อตุตโน อตุตโน มหาปิฏจกโกชเว
ปณญาเปตุวา มโนรมานิ หัสมโลมาทิปฺุริตานิ (๓) อูปรานานิ จปาเปสฺสุ
เอวํ อกิลมมานา สพฺพรตฺตี ฌมฺมํ สฺมุณิสฺสามาติฯ อิหํ สนฺธาย
วตุตุ อาसनานิ ปณญาเปตุวาติฯ

๑. สี่. ...พุกุมตุถรกณฺจจนตุถรสุริยตุถรกจิตตุถรกาทีสุฯ ๒. ม. ...ปตุต...ฯ

๓. ม. หัสมโลมาทิปฺุริตานิฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยัตตวณณนา หน้า ๑๓๓

อุทกมณิกัม ปติฏฐาเปตฺวาติ มหาภูจจิกัม อุทกจาญี ปติฏฐาเปตฺวาฯ เอว
ภควา จ ภิกขุสงฺโฆ จ ยถารุจिया หตฺเถหิ โชวิสฺสนฺติ ปาเท วา มุขํ วา
วิกฺขาลเสตฺสนฺตีติ เตสุ เตสุ จานเสสุ มณฺวิณฺณเสสุ อุทกเสสุ ปุราเปตฺวา วาสตถาย
นानาปุปฺพานิ เจว อุทกवासจฺจณฺณานิ จ ปกฺขิปิตฺวา กทฺทลฺปิณฺเณหิ ปิทฺทิตฺวา
ปติฏฐาเปสฺสฯ อิทํ สนฺธาย วุตฺตํ อุทกมณิกัม ปติฏฐาเปตฺวาติฯ

เตลปฺทีปํ อาริเปตฺวาติ รชตฺสวณฺณาติมยทณฺฑทีปิกาสุ
โยนกรูปกิริตรูปกาทีนํ หตฺเถ จปิตฺสวณฺณรชตาทิมยาสุ กปลฺลิกาสุ จ
เตลปฺทีปํ ชาลาเปตฺวาติ อตฺโถฯ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺีสุติ เอตฺถ ปน เต
สกุยราชาโน น เกวลํ สนฺธาคารเมว อถโข โยชนาวภูญฺเญ กปิลวตฺตฺสุสมิ
นกรวีธิโยปิ สมมฺชฺชาเปตฺวา ชเช อุตฺสาเปตฺวา เกหฺทวารเสสุ ปุณฺณมญฺเญ จ
กทฺทลฺโย จ จปาเปตฺวา สกถนกริ ทีปมาลาทีหิ วิปฺปกิณฺณตารกัม วิย กตฺวา
จิรูปเต ทารเก จิริ ปายถ ทหเร กุมารे लहुं लहुं गोचेतฺวา สयाเปถ
อุจฺจาसทฺท์(๑) มา กริตฺถ อชฺช เอกฺรตฺตี สตฺถา อนฺโตะคาเม วสิสฺสตี พุทฺธา
นาม อปฺปสทฺทกามา โหนฺตีติ เภรี จราเปตฺวา สยํ มณฺฑทีปิกา อาทาย เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺีสุฯ

อถโข ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สทฺธี

๑. ม. อุจฺจาสทฺท์ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๓๔

ภิกขุสัณเณ เชน นว สนฺถาคารี เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ ยสฺสทานิ ฆนฺเต ฆควา กาลิ
 มณฺเฐตฺติ เอวํ กิร กาลเ อาโรจิตฺ ฆควา
 ลาขารสตีนฺตรตฺตโกวิพารปฺปฺพวณฺณรตฺตทฺพญฺญํ (๑) กตฺตริยา
 ปทุมํ ฆนฺเตนฺโต วยิ สัวิธาย ติมณฺฑลํ ปฏฺิจฺฉาเทนฺโต นิวาเสตฺวา
 สฺวณฺณปามงฺเคน ปทุมกฺลาปํ ปรีกฺขิปนฺโต วยิ วิชฺชุตฺตาสสฺสึริกํ กายพนฺธนํ
 พนฺธิตฺวา รตฺตกมฺพเลน ธชฺกุมภํ ปรีโยนฺนุชนฺโต วยิ รตนสฺตฺพเพเช
 สฺวณฺณคฺมิเก ปวาพชาลํ ขิปมาโน วยิ สฺวณฺณเจตฺติเย รตฺตกมฺพลกณฺจุกํ
 ปฏฺิมุณฺจนฺโต วยิ กจฺจนฺตํ ปุณฺณจฺนํ รตฺตวณฺณวลาหเกน ปฏฺิจฺฉาทฺยมา
 โน วยิ กาลจฺนปพฺพตมตฺถเก สฺสปกฺกลาขารสํ ปรีสิณฺจนฺโต วยิ
 จิตฺตคฺกุณฺนปพฺพตมตฺถกํ วิชฺชุตฺตาย ปรีกฺขิปนฺโต วยิ จ สจกฺกวาพสิเนรฺยฺกนฺธรํ
 มหาปจฺวี สลฺยจาเลตฺวา กหิตํ นิโอรธปฺลตฺวสฺमानวณฺณํ รตฺตวเรปฺปฺสฺกฺกํ
 ปารุปีตฺวา คนฺธคฺกุณฺนทฺวารโต นิภฺขมิ กาลจฺนคฺกุหโต สีโห วยิ
 อุกฺทยปพฺพตคฺกุณฺนโต ปุณฺณจฺนโท วยิ จ ๑ นิภฺขมิตฺวา ปน คนฺธคฺกุณฺนปมฺุเข
 อญฺจาสิ ๑

อถสฺส กายโต เมฆมฺุเขหิ วิชฺชุกฺลาปา วยิ รสฺมิโย นิภฺขมิตฺวา
 สฺวณฺณรสธาราปรีเสกปิลฺลชฺรปตฺตปฺปฺพลวิญฺเญเป วยิ อารามรฺกฺเข กรีสุ ๑
 ตาวเทว จ อตฺตโน [๒] ปตฺตจิวรมาทฺย มหาภิกฺขุสงฺโฆ ฆควนฺตํ
 ปรีวารสิ ๑ เต ปน

๑. ม. ...สุรตฺตทฺพญฺญํ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตโนติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตณสัยุดตวณณา หน้าที่ ๑๓๕

ปริวาเรตวา จิตา ภิกขุ เอวรูปา อหเสตอปิจญา สนตุฏฐา ปวีวิตตา
อัสสตุถา อารทฐวีริยา วตฺตาโร วจนกฺขมา โจทกา ปาปครหิโน สีลสมฺปนฺนา
สมาธิสมฺปนฺนา ปญฺญาวิมุตฺติวิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺนาฯ เตหิ ปริวาริตฺ ภาควา
รตฺตกมฺพลปริกฺขิตฺโต วย สุวณฺณกฺขนฺโร รตฺตปทุมสณฺฑมชฺฌคตา วย
สุวณฺณนาวา ปวาพเวทิกา ปริกฺขิตฺโต วย สุวณฺณปาสาโท วิโรจิตฺตฯ สารีปุตฺต-
โมคฺคัลลานาทโย มหาเถรานิ นํ เมฆวณฺณํ ปัสฺสูกฺกํ ปารุปีตฺวา มณฺธิมฺมจฺมมิตา(๑)
มหานาภา ปริวารยีสฺสู วนฺตราคา ภินฺนิกิเลสา วิชฺฐิตชฺญา ฉินฺนพนฺธนา กุเล
วา คณฺเ วา อลคฺกาฯ

อิติ ภาควา สยํ วิตฺตราโค วิตฺตราเคหิ วิตฺโทโส วิตฺโทเสหิ วิตฺโมโห
วิตฺโมहेหิ นิตฺตฺตโมห นิตฺตฺตเคหิ นิกฺกิเลโส นิกฺกิเลเสหิ สยํ พุทฺโธ
พหุสฺสุตฺตพุทฺเธหิ ปริวาริตฺ ปตฺตปริวาริตฺ วย เกสรํ เกสรปริวาริตา วย
กณฺณิกา อฏฺฐนาทสสฺสปริวาริตฺ วย ฉทฺทฺนโต นาคราชา นวฺติหัสสทสฺส-
ปริวาริตฺ วย ษฺตรญฺโจ หัสฺราชา เสนาญฺคปริวาริตฺ วย จกฺกวตฺตฺติราชา
มรฺุคณปริวาริตฺ วย สกฺโก เทวราชา พุรฺหมคณปริวาริตฺ วย หาริตฺมหาพุรฺหมมา
ตาราคณปริวาริตฺ วย ปุณฺณจฺนฺโท อสเมน พุทฺธเวเสน อปริมาณณ
พุทฺธวิลาสณ กปิลวตฺตฺถคามินิ
๑. ม. มณฺธิมฺมจฺมมิกา วย ฯ

มคฺคํ ปฏิปชฺชช ๑

อดสฺส ปุรตฺถิมกายโต สุวณฺณวณฺณา รสฺมิ อุจฺจหิตฺวา อสฺตีหตฺถจฺจํ
อคฺคเหสี ปจฺฉิมกายโต ทกฺขิณหตฺถโต วามหตฺถโต สุวณฺณวณฺณา รสฺมิ
อุจฺจหิตฺวา อสฺตีหตฺถจฺจํ อคฺคเหสี ๑ อุปริเกสนฺตโต ปญฺจาย สพฺพเกสาวภูเฐหิ
โมรคฺชีวณฺณา รสฺมิ อุจฺจหิตฺวา คคฺคณตเล อสฺตีหตฺถจฺจํ อคฺคเหสี ๑ เหฏฺฐา
ปาตตเลหิ ปวาลวณฺณา รสฺมิ อุจฺจหิตฺวา ฆนปจฺวี อสฺตีหตฺถจฺจํ อคฺคเหสี ๑
เอวํ สมนฺตา อสฺตีหตฺถจฺจํ ฉพฺพณฺณา พุทฺธรสฺมึโย วิชฺชตฺมานา
วิปฺสนฺทฺมานา กาลญฺจนทณฺฑททีปิกาหิ นิจฺฉริตฺวา อากาสํ ปกฺขนฺทชาลํ(๑) วิย
จตฺตทีปิกมฺหามมโต นิกฺขนฺตวิชฺชุตฺตา วิย วิชฺชาวีสุ ๑ สพฺพทิสากา
สุวณฺณจมฺปกฺปฺเปหิ วิกริยฺมานา วิย สุวณฺณจมฺปโต นิกฺขนฺตสุวณฺณรชฺชาราหิ
สิญฺจมาณา วิย ปสฺริตฺสุวณฺณปฏฺธิกฺขิตฺตา วิย เวรมฺภวาทสมฺภูจิตฺกีสฺสก-
กณฺณการปฺปฺพจฺจณฺสโมกิณฺณา วิย วิปฺปภาสีสุ (๒) ๑

ภควโตปิ อสฺตีอนุพฺยณฺชนปฺปภา ทวตฺตีสวรลฺกขณสมฺมุชฺชลสรฺริ
สมฺมุคตตารกํ วิย คคนถลํ(๓) วิกสิตฺสิว ปทุมวณฺํ สพฺพพาลิสฺสุโล (๔) วิย
โยชนสตีโก ปาริฉตฺตโก ปฏิปาทฺฐิยา จปีตานิ ทวตฺตีสจฺนทานํ ทวตฺตีสสุรียานิ
ทวตฺตีสจฺกกวตฺตินํ

- # ๑. ม. ปกฺขนฺทชาลา ๑ ๒. ม. วิปฺปกริสีสุ ๑ ๓. ม. คคนถลํ ๑
- # ๔. ม. สพฺพพาลิสฺสุโล ๑

*เลมที่ ๑๒ สพายตนวนคความณณา หนา ๑๓๘

เอวํ สพพงคสมปนโน	กมฺปนฺโต วสุนฺธริ
อหฺยณฺโต ปาณานิ	ยาตี โลกวินายโก ฯ
ทกฺขิณํ ปจฺมํ ปาํ	อุทฺตรณฺโต นราสโก
คจฺจนฺโต สิริสมฺปนฺโน	โสภเต ทิปฺพุตฺตโม ฯ (๑)
คจฺจนฺโต พุทฺธเสฏฺฐสฺส	เหฏฺฐาปาตตลํ มุฑุ
สํมํ สมฺมุสฺสเต ภูมี	รชฺสา นุปลิปปตี ฯ
นินฺนฏฺจํ อณฺณมฺติ	คจฺจนฺเต โลกนายเก
อณฺณตลฺลจ สํมํ โหตี	ปจฺวี จ อเจตนา ฯ
ปาสาณา สกฺขรา เจว	กถลา ขาณุกณฺฎกา
สพฺเพ มคฺคา วิวชฺชนฺติ	คจฺจนฺเต โลกนายเก ฯ
นาตีทฺูเร อุทฺตรตี	นาจฺจาสนฺเน จ นิกฺขิปี
อณฺญณฺโต นิยฺยาตี	อุโก ชาณฺุ จ โคปฺผเก ฯ
นาตีสีนํ ปกฺกมฺติ	สมฺปนฺนจฺรโณ มุณี
น จาปี(๒)สณฺิกํ ยาตี	คจฺจมาโน สฺมาหิโต ฯ
อุทฺธํ อโร ติริยญฺจ	ทิสญฺจ วิทิสํ ตถา
น เปกฺขมาโน โส ยาตี	ยฺกมตฺตํ หิ เปกฺขตี ฯ
นาควิกฺกนฺตจาโร โส	กมฺเน โสภตี(๓) ชิโน
จารุคจฺจตี โลกคฺโค	หาสยณฺโต สเทวเก ฯ
อุพฺุราชาว โสภณฺโต	จตฺจาริว เกสรี
โตสยณฺโต พหุ สตฺเต	ปฺริ เสฏฺฐิ อฺุปากมิตี ฯ

๑. ม. ทวิปฺพุตฺตโม ฯ ๒. ม. จาตี ฯ ๓. ม. โสภเต ฯ ๔. ม. อุพฺุราชาว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนสัพพัญญูนิทเทยวาท หน้าที่ ๑๓๕

วณฺณกาโล นาม กิเรส เอวํวิเชสุ กาลเสสุ พุทฺธเสสุ สรียวณฺเณ วา
คณฺวณฺเณ วา ฆมฺมกถิกเสสุ ธาโมเยว ปมาณํ ฯ จุณฺณียปเทหิ(๑) วา คาถาพฺนุชเนน
วา ยตฺตํ สกฺโกติ ตตฺตํ วตฺตพฺพํ ฯ ทุกถิตนฺติ น วตฺตพฺพํ ฯ อปฺปมาณวณฺณา
หิ พุทฺธา ฯ เตสํ พุทฺธาปี อนวเสสโต วณฺณํ วตฺตํ อสมตฺตา ปเคว อิตฺรา
ปชาติ ฯ อิมินาปี สิริวิลาเสน อลงกตปฏฺิยตฺตํ สกฺยราชปฺริ ปวิสิตฺวา ภควา
ปสนฺนจิตฺเตน ชเนน คนฺธฐฺมาสจฺจุณฺณาทีหิ ปุชฺยมาโน สนฺถาคาโร ปาวิสิ ฯ
เตน วตฺตํ อถโข ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สทฺธิํ ภิกฺขุสํเฆน เยน
นํว สนฺถาคาโร เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ ฯ ภควนฺตํเยว ปฺรภฺกฺขตฺวาติ ภควนฺตํ ปฺรโต
กตฺวา ฯ ตตฺตํ ภควา ภิกฺขุชฺนญฺเจว อุปาสาگانญฺจ มชฺเฆ นิสินฺโน คนฺโธทเกน
นหาเปตฺวา ทุกฺคจฺมพฺภูเกน โวทกํ กตฺวา ชาติหิงฺกุลเกน มชฺชิตฺวา
รตฺตกมฺพลปฺลิเวจฺเจเต ปิเฐ จปิตฺรตฺตสฺวณฺณฆนปฏฺิมา วิย อติวิโรจิตฺถ ฯ อัย
ปเนตฺถ ปฺปราณานํ วณฺณภณฺนมคฺโค

คนฺตุวาน มณฺฑลมาลํ นาควิกฺกนฺตจฺวารโณ
โอภาสยฺนโต โลกคฺโค นิสิตฺติ วรมาสเน ฯ
ตหิ นิสินฺโน นรทมฺมสารถิ
เทวาทิตฺเทโว สตปฺปญฺญลภฺขโณ

๑. ม. จุณฺณียปเทหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนาวกุณณา หน้า ๑๔๐

พทุธาสนเน มชฌคโต วิโรจติ

สุวณฺณเนกขั วีย ปณฺฑกมฺพเล ฯ

เนกขั ชมฺโพนทสฺเสว นิกฺขิตฺตํ ปณฺฑกมฺพเล(๑)

วิโรจติ วิตมโล มณฺเวิโรจโน ยถา ฯ

มหาสาโลว สมฺมุโล เนรฺราชาวลงฺกโต

สุวณฺณยฺอุปสงฺกาโส ปทุโม โกกนโท (๒) ยถา ฯ

ชลนฺโต ทิปฺรุกฺโขว ปพฺพตฺตเค ยถา สิจิ

เทวานํ ปาริจฺจโตว สพฺพมุโล วิโรจตีติ ฯ

กาปิลวตฺถเว สเกย พหุเทว รตฺตี ฌมฺมียา กถายาติ เอตฺถ ฌมฺมกถา
 นาม สนฺธาคารานุโมทนปฏิสัชฺชุตฺตา ปกิณฺณกถา เวทิตพฺพา ฯ ตทา หิ ภควา
 อากาสลฺงคํ โอตารนฺโต วีย ปจฺโวชฺชํ อากทฺตมฺโนโต วีย มหาชมฺพพ มตฺถเก
 คเหตุวา จาเลนฺโต วีย โยชนิกํ มรฺกณฺฑํ จกุกยนฺเตน ปิเพตฺวา มรฺกปานํ
 ปายมาโน (๓) วีย กปิลวตฺถวาสิณํ สกฺขยานํ หิตฺสฺชาวหํ ปกิณฺณกถํ กเถสิ ฯ
 อาวาสทานํ นามตํ มหาราช มหนฺตํ ตุมฺหากํ อาวาโส มยา ปรีกฺขฺโต
 ภิกฺขุสัณฺเนน จ ปรีกฺขฺโต มยา จ ภิกฺขุสัณฺเนน จ ปรีกฺขฺโต ฌมฺมรตเนน
 ปรีกฺขฺโตเยวาติ ตีหิ รตเนหิ ปรีกฺขฺโต นาม โหติ ฯ อาวาสทานสฺมี หิ ทินฺเน
 สพฺพทานํ ทินฺนเมว โหติ ฯ ฌมฺมญฺจกปณฺณสาถาย
 # ๑. ม. นิกฺขิตฺตํ ปณฺฑกมฺพเล ฯ ๒. ส. โกกาสโก ฯ ๓. ส. ปาเยนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูนิทกถา หน้า ๑๔๑

วา สาขามณฺฑปสฺส วา อานิสฺโส นาม ปริจฺจินฺทิตฺตํ น สกฺกาฯ อวาสทานานุกาเวน
หิ ภเว ภเว นิพฺพตฺตสฺสาปี สมฺพาธิตคฺคพฺภาวโส (๑) น โหติ ทฺวาทสฺสทฺโถ
โอรโก วย มาตฺตฺกฺจฺฉินฺสพฺภาวโร โหตีติ เอวํ นานานยวิจฺจิตฺตํ พหุํชฺชมฺมิถํ
กเถตฺวา

สีตํ อุณฺ्हํ ปฏฺิหนฺติ ตโต วาพฺมิกานิ จ
สิริสเป จ มกเส สิสิเร จาปี วุฏฺิฉโยฯ
ตโต (๒) วาตาตโป โฆโร สลฺลชาโต (๒) ปฏฺิหฺลยฺติ
เลณฺตฺถจฺจ สฺขตฺถจฺจ ฉายิตฺถจฺจ วิปฺสฺสิตฺตํฯ
วิหารทานํ สงฺฆสฺส อคฺคํ พุทฺเธน วณฺณิตํ
ตสฺมา หิ ปณฺจฺหิตो โปโส สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโนฯ
วิหารเ การเย รมฺเม วาสเยตฺถ พหุสฺสฺเต
เตสํ อนฺนจฺจ ปานจฺจ วตฺถเสนาสนานิ จฯ
ทเทยฺย อฺชฺชฺญเตสฺ วิปฺปสนฺเนน เจตฺสา
เต ตสฺส รมฺมํ เทเสนฺติ สพฺพทฺกฺขาปฺนฺทนํฯ
ยํ โส รมฺมํ อธิชฺชฺญา ย ปรินิพฺพาติ อนาสโวติ (๓)

เอวํ อยมฺปี อาวาเส อานิสฺโส อยมฺปี อาวาเส อานิสฺโสติ พหุทฺเว
รตฺตี อติเรกตฺรํ ทิยทฺตฺตฺตมํ อาวาसानิสฺสํกํ กเถสิฯ ตตฺถ อีมา ตาว[๔]
สงฺคหํ อารุพฺหา ปกิณฺณกฺรมฺมเทสนา ปน สงฺคหํ นาโรหติฯ

๑. สี. สํปิพิต...ฯ ๒. ม. วาตาตเป โฆเร สลฺลชาเตฯ
๓. วิ. จุล. ๓/๑๐๓/๘๓-๘๘ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร กาถายาติ ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๔๒

สนทสฺเสตฺวาติอาทีนึ วุตฺตญฺจนาเนว ฯ อภิกฺกนฺตาติ อติภิกฺกนฺตา เทว ยามา
คตา ฯ ยสฺส ทานึ กาลึ มณฺณถาติ ยสฺส ตฺเมห คมนสฺส กาลึ มณฺณถ
คมนกาโล ตฺมฺหํภํ กจฺจถาติ วุตฺตํ โหติ ฯ กสฺมา ปน ภควา เต อญฺโฆเชตีติ
อนุกมฺปาย ฯ สฺขุมาลา หิ เต ติยามรตฺตี นิสึทิตฺวา วิดีนาเมนฺตานํ สรีเร
อาพาโธ อุปฺปชฺชเยย (๑)ภิกฺขุสงฺโฆปิ จานนีสชฺชานํ โอกาโส ลทฺฐํ ฏญฺฐีติ
อุภยานุกปฺปาย อญฺโฆเชสิ ฯ

วิคตฺถินมิทฺโหติ ตฺตร กิร ภิกฺขุ ยามทฺวยํ จิตาปี นิสินฺนาปี อจาลยึ
ปจฺฉิมยามเ ปน อาหาโร ปริณมตี ตสฺส ปริณตฺตฺตา ภิกฺขุสงฺโฆ วิคตฺถินมิทฺโห
ชาโตติ อการณเมตํ ฯ พุทฺธานํ หิ กถึ สฺขณฺตสฺส กายิกเจตฺตสิทฺถรธา น โหนฺติ
กายจิตฺตลหฺตาทโย อุปฺปชฺชนฺติ เตน เตสึ เทว ยามะ จิตานมฺปิ นิสินฺนานมฺปิ
ธมฺมํ สฺขณฺตานํ ถินมิทฺฐํ วิคตํ ปจฺฉิมยามเปิ สมปฺตฺเต ตถา วิคตเมว ชาตํ ฯ
เตนาห วิคตฺถินมิทฺโหติ ฯ ปิฏฺฐิ เม อาคิลาติตีติ กสฺมา อาคิลาติ ภควโต หิ
นพฺพสฺसानิ มหาปฺธานํ ปทหนฺตสฺส [๒] กายทฺกขํ อโหสิ อถสฺส อปรภาเค
มหลฺลกกกาลे ปิฏฺฐิโรโค(๑) อุปฺปชฺชิตี อการณํ วา เอตํ ปโหติ หิ ภควา
อุปฺปนฺนํ เวทนํ

๑. ม. ภิกฺขุสงฺโฆปิ มหา ตสฺส ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร มหนฺตฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ
๓. ม. ปิฏฺฐิชาโต ฯ

*เล่มีที่ ๑๒ สพายตฺตนาวกุณณา หนา ๑๔๔

กาลํ อติกกมิตฺวา วุฏฺฐหิสฺสามีติ วุฏฺฐานสณฺณํ จิตฺเต จเปตฺวา ตณฺจ โข
อนิทฺทายนฺโตว เณรสฺส ฆมฺมกถํ สฺสนมาโน ฯ

อวสฺสฺตปริยายนฺติ อวสฺสฺตสฺส ปริยายํ อวสฺสฺตสฺส การณนฺติ อตุโถ ฯ
อธิมฺจฺจตีติ กิเลสฺธิมฺจฺจเนน มฺจฺจติ กิฺทฺโร โหติ ฯ พฺยาปชฺชตีติ พฺยาปาทวเสน
ปฺติจิตฺโต โหติ ฯ

จกฺขุโถติ จกฺขุภาเวน ฯ มาโรติ กิเลสฺมาโรปี เทวปฺตฺตมาโรปี ฯ
โธตารนฺติ วิวรํ ฯ อารมฺมณนฺติ ปจฺจยํ ฯ นพาคารตีณาการํ วิย หิ สวิเสวนานิ
อายตฺตานนิ ตินฺนุกา วิย กิเลสฺปฺตฺตฺติรหํ อารมฺมณํ ตินฺนุกาย จปิตฺตจปิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
องฺการสฺส ปชฺชนํ (๑) วิย อารมฺมณ อปาถมากเต(๒) กิเลสํ อุปฺปตฺติ ฯ
เตน วุตฺตํ ลภถ มาโร โธตารนฺติ ฯ สุกฺกปกฺเข พหฺลมตฺตีกปิตฺตฺตวเลปนํ
กูฏฺฏาคารํ วิย นิพฺพิเสวนานิ อายตฺตานนิ ตินฺนุกา วิย วุตฺตปฺปการํ อารมฺมณํ
ตินฺนุกาย จปิตฺตฺตฺตฺตฺต (๓) นิพฺพาปนํ วิย นิพฺพิเสวนานํ อายตฺตานํ อารมฺมณ
อปาถมากเต กิเลสฺปริพาหสฺส อนฺุปฺปตฺติ ฯ เตน วุตฺตํ เนว ลภถ มาโร
โธตารนฺติ ฯ

สฺตฺตเม ทฺกฺขชฺมฺมานนฺติ ทฺกฺขชฺมฺภวชฺมฺมานํ (๔) ฯ ปญฺจสุ หิ ขนฺเชสุ
สฺติ เณทฺนวรพฺนฺชนาทิเกทํ ทฺกฺขํ สมฺภวติ ตฺสฺมา เต

๑. ม. องฺการสฺสชฺชนํ ฯ ๒. มง อปาถมากเต ฯ เอวมฺปริปี ฯ

๓. ม. จปิตฺตจปิตฺตฺตฺต ฯ ๔. ม. ทฺกฺขชฺมฺภวชฺมฺมานํ ฯ

ทุกขสมภวกรรมตา

ทุกขกรรมมาติ วุจจนติ ฯ ตถา โข ปนสฺสาติ เตนากาเรนสฺส ฯ ยถาสฺส กามเม
ปสฺสโตติ เยนากาเรนสฺส กามเม ปสฺสนตฺสสฺส ฯ ยถา จรฺนตฺนติ เยนากาเรน
หฺรณฺจ(๑) วิหารณฺจ อนุพนฺธิตฺวา (๒) จรฺนตฺ ฯ อํการกาสุปฺมา กามา ทิฏฺฐา
โหนตฺตีติ ปฺริเยฏฺฐิมฺลกสฺส เจว ปฏฺฐิสฺนฺธิมฺลกสฺส จ ทุกฺขสฺส วเสน อํการกาสุ
วีย มหาปฺริพาหาคิ ทิฏฺฐา โหนติ ฯ กามเม ปฺริเยสนฺตํ หิ นาวาย มหาสมฺพุทฺโ
คาหณชฺชปถสงฺกุปฺปปฏิปชฺชนอฺกโตพฺยุพฺพหฺสงฺคามปฺกชฺชนนาทิวเสน
ปฺริเยฏฺฐิมฺลกมฺปิ (๓) กามเม ปฺริญฺชชฺชนตํ กามปฺริโภกเจตฺนํ จตฺต
อปาเยสฺส ทินฺนปฏฺฐิสฺนฺธิมฺลกมฺปิ มหาปฺริพาหํ ทุกฺขํ อฺปฺปชฺชติ ฯ เอวเมตฺส
ทฺวิธสฺสาปิ ทุกฺขสฺส วเสน อํการกาสุ วีย มหาปฺริพาหาคิ ทิฏฺฐา โหนติ ฯ

ทายนฺติ อญฺวี ฯ ปฺรโตปิ กณฺณโกติ ปฺริมปสฺเส วิชฺฉิตฺตกาโม วีย
อาสนฺนญฺจानเวย จิตกณฺณโก ฯ ปจฺจโตติอาทิสฺปิ เอเสว นโย ฯ เหฏฺฐา ปน
ปาเทหิ อกฺกนฺตญฺจานสฺส สนฺติเก น อกฺกนฺตญฺจานเวย ฯ (๑) เอวํ โส
กณฺณกคพฺภํ ปวิฏฺฐโ จ วีย ภเวยฺย ฯ มา มํ กณฺณโกติ มา มํ กณฺณโก วิชฺฉิตฺติ
กณฺณกเวธํ รกฺขมาโน ฯ

ทนฺโร ภิกฺขเว สตฺตฺปาโทติ สติยา อฺปฺปาโทเยว ทนฺโร

๑. ม. จารณฺจ ฯ ๒. ม. อนุพนฺธิตฺวา ฯ ๓. ส. อกฺกนฺตญฺจานเวย วา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนุกวณณา หน้า ๑๔๖

อุปฺปนฺนมตฺตาย ปน ตาย ชวติ(๑) กิเลสฺ นิกฺคหิตาว โหนฺติ น
สณฺจาคุสฺสโกณฺติ ฯ จกฺขุทวารสฺมี หิ รากาทีสุ อุปฺปนฺเนสุ ทฺติยชวณวาระน(๒)
กิเลสฺ เม อุปฺปนฺนาติ ฌตฺวา ตติเย ชวณวारे สัวรชวณฺเวย ชวติ ฯ อนฺจฺริย
เจตฺ ยํ วิปฺสฺสโก ตติเย ชวณวारे กิเลสฺ นิกฺคณฺเอย ฯ จกฺขุทวารे ปน
อิฏฺฐารมฺมเณ อาปาถคเต ภวํกํA อาวฺภูฏฺตฺวา(๓) อาวชชนาทีสุ อุปฺปนฺเนสุ
ไวฏฺฐพฺพนานนฺตรํ สมฺปตฺตกิเลสชวณวารี นีวตฺเตตฺวา กุสลเมว อุปฺปาเทติ ฯ
อารทฺทวิปฺสฺสกาณํ หิ อຍမာနိສံโส ภာวนาปฺปฏิสงฺขานเณ ปติฏฺฐิตภาวสฺส ฯ

อภิหฺนฺจํ ปวาระยฺยฺนฺติ สฺทินฺนตฺถเรสฺส วิย รมฺมจฺपालกฺลปฺตฺตสฺส วิย จ
กาเล(๔) สตฺต รตฺนานิ อภิหริตฺวา ตยา(๕) วา อมฺหากํ ฌนโต ยตฺตํ
อิจฺฉสิ ตตฺตํ กณฺหาติ วทฺนฺตา ปวาระยฺย ฯ อนฺุทฺทหนฺตฺติ สรีเร ปฺลิเวจิตฺตฺตา
อฺณฺหปฺริพาหํ ชเนตฺวา อนฺุทฺทหนฺติ สลฺยชาตเสเท วา สรีเร ลกฺกนฺตา อนฺุเสนฺตฺติปิ
อตุโล ฯ ยํ หิ ตํ ภิกฺขเว จิตฺตฺนฺติ อิํ ยสฺมา จิตฺเต อนาวฺภูฏฺนฺเต ปฺกุกฺลสฺส
วตฺตํ นาม นตฺติ ฯ เอวรฺูปญฺหิ จิตฺตํ น วตฺตติ(๖) ตสฺมา วตฺตํ ฯ อิติ
อิมฺสฺมี สฺสุตฺเต วิปฺสฺสนาพลเมว ทีปิตํ ฯ

๑. ม. กาจิ ฯ ๒. ม. ทฺติยชวณวारे ฯ ๓. ม. อาวฺภูฏฺตฺวา ฯ
๔. ม. กายเณ วา ฯ ๕. ม. วาจา ย ฯ ๖. ม. อนาวฺภูฏฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๕๐

เอว นํ พุชฺฌาเปสฺสามิตี กีสฺสโกปมํ อหริ ฯ ตตฺถ ภูตํ วตฺถุกฺตฺวา เอวมตฺโต
วิภาเวตฺพุโป

เอกสฺมี กิร มหानคเร เอโก สพฺพคณฺธโร(๑) พฺราหฺมณเวชฺโซ
ปณฺฑิตฺโต ปฏฺิวสฺติ ฯ อเถโก นครสฺส ปาจฺฉินทฺวารคามวาสี ปณฺฑิตฺโรคปฺริโส ตสฺส
สฺนฺตีกํ อากนฺตฺวา ตํ วนฺทิตฺวา อภฺรฺจาสี ฯ เวชฺชปณฺฑิตฺโต เตน สทฺธี สฺมโมทิตฺวา
เกนตฺเถน อาคโตตี ภาทฺรมุขาทิ ปุจฺฉิ ฯ โรเคนมฺหิ อยฺย อุปทฺทฺโต เกสชฺช
เม กเถหิตฺติ ฯ เตนหิ โภ คจฺฉ กีสฺสกรุกฺขํ ฉินฺทิตฺวา โสเสตฺวา ฌาเปตฺวา ตสฺส
ชาโรทกํ กเหตุวา อิมินา จิมินา จ เกสชฺเชน โยเชตฺวา อริญฺจํ กตฺวา ปิว
เตน เต ผาสฺสํ ภาวิสฺสตีติ ฯ โส ตถา กตฺวา นิโรโค พลฺวา ปาสาทิโก ชาโต ฯ

อถฺถโย ทกฺขิณทฺวารคามวาสี ปฺริโส เตนว โรเคน อาตุโร อสุโก
กิร เกสชฺช กตฺวา อโรโค ชาโตติ สฺตฺวา ตํ อุปสฺงกมิตฺวา ปุจฺฉิ เกน เต
สฺมม ผาสฺสํ ชาตฺนฺติ ฯ กีสฺสการิญฺเจน นาม คจฺฉ ตฺวมฺปิ กโรหิตฺติ ฯ โสปี ตถา
กตฺวา ตาทิโสว ชาโต ฯ

อถฺถโย ปจฺฉิมทฺวารคามวาสี ฯเป ฯ อุตฺตรทฺวารคามวาสี ปฺริโส เตนว
โรเคน อาตุโร อสุโก กิร เกสชฺช กตฺวา อโรโค ชาโตติ

๑. ม. สพฺพคณฺธโร ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยุดตวณณา หน้า ๑๕๑

อุปสงกมิตวา ปุจฺฉิ เกณ เต สมฺม ผาสุกํ ชาตฺนฺติ ฯ กิสุการิภูเจน นาม คจฺฉ
ตฺวมฺปิ กโรหิติ ฯ โสปี ตถา กตฺวา ตาทิโส ว ชาโต ฯ

อถฺยโธ ปจฺจนฺตฺวาสิ อธิภูจฺปฺพทกิสฺสโก เอโก ปุริโส เตเนว โรเคน
อาตุโร จิริ ตานิ ตานิ เกสชฺชานิ กตฺวา โรเค อวฺอุปสมสมานเ อสุโก กิร
นกรสฺส ปาจิณทฺวารคามวาสี ปุริโส เกสชฺชํ กตฺวา อโรโค ชาโตติ สุตฺวา
ปจฺฉามหฺปิ เต(๑) กตฺเกสชฺชํ กริสฺสามีติ ทณฺฑโมลฺลพฺภ อนุปฺพเพน ตสฺส
สนฺติกํ คนฺตฺวา เกณ เต สมฺม ผาสุกํ ชาตฺนฺติ ปุจฺฉิ ฯ กิสุการิภูเจน สมฺมาติ
กิติโส ปน โภ(๒) กิสุโกติ ฯ ฌาปิตคามเ จิตชฺฉามณฺโณ วียาติ ฯ อติ โส
ปุริโส อตฺตนา ทิฏฺฐากาเรเนว กิสุกํ อาจิกฺขิ ฯ เตนฺ หิ ทิฏฺฐกาเล กิสุโก
ปติตฺตฺโต ขาณฺกกาเล(๓) ทิฏฺฐตฺตา ตาทิโส ว อโหสิ ฯ

โส ปน ปุริโส สุตมฺงฺคฺลิกตฺตา อัยฺ ฌาปิตคามเ ฌามณฺโณ วียาติ
อาห อมฺงฺคฺลเมตํ ฯ เอกสฺมี หิ เม เกสชฺเช กเตปิ โรโค น วฺอุปสมิสฺสตีติ
ตสฺส เวยฺยากรณเณ อสนฺตฺภูโธ ตํ ปุจฺฉิ กิ นฺ โข โภ ตฺวณฺเเวว กิสุกํ
ชานาสิ อุทาหุ อวฺโยปิ อตฺถิติ ฯ อตฺถิ โภ ทกฺขิณทฺวารคามเ อสุโก
นามาติ ฯ โส ตํ อุปสงกมิตฺวา ปุจฺฉิ สุวาสุส (๔) ปุํพิตกาเล

๑. ม. คจฺฉามหฺปิเตน ฯ ๒. ม. โส ฯ ๓. ม. ขาณฺกกาเล ฯ

๔. ม. สุวายิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูตถุคณา หน้า ๑๕๓

อุทาทู เกนจิ โว อุกุขาโตติ ฯ กิ โภ มยิ ชานาม อตถิ ปน มหานครสสุ
มชฺเช อุมุหาคิ อาริโย เวชชปณฺฑิติ ตํ นิสฺสาย อเมหิ ฌาตุนฺติ ฯ เตนหิ
อหฺมปิ อาริยเมว อุปสงฺกมิตฺวา นิกฺกงฺโข ภวิสฺสามิติ ตสฺส สนฺตํ
อุปสงฺกมิตฺวา ตํ วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ เวชชปณฺฑิติ เตน สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา
เกนตฺเถน อากโตสิ ภาทฺรมุขาทิ ปุจฺฉิ ฯ โรเคนมฺหิ อยฺย อุปทฺทฺโต เกสชฺชเมกฺ(๑)
กเถตฺติ ฯ เตนหิ โภ คจฺฉ กิสุกรฺกขิ นินฺทิตฺวา โสเสตฺวา ฌาเปตฺวา ตสฺส
ชาโรทกํ กเหตุวา อิมินา จิมินา จ เกสชฺเชน โยเชตฺวา อริฏฺฐํ กตฺวา ปิว
เอเตน เต ฌาสฺกํ ภวิสฺสตีติ ฯ โส ตถา กตฺวา นิโรโค พลฺวา ปาสาทิโก
ชาโต ฯ

ตตฺถ มหานคริ วिय นินฺพพานนฺคริ ทฏฺฐพฺพิ ฯ เวชชปณฺฑิติ วिय
สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯ วุตฺตมฺปิ เจ ตํ ภิสฺสโก สลฺลกตฺโตติ โข สุนกฺขตฺต
ตถาคตฺสเสตํ อธิวณฺํ อรฺหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ ฯ (๒) จตฺตฺ
ทวารคามสฺสุ (๓) จตฺตาโร เวชชนฺเตวาทิกา วिय จตฺตาโร ทสฺสนวิสฺสุทฺธิปฺปตฺตา
ชีณาสวา ฯ ปจฺจนฺตฺวาสิ ปจฺมปฺริโส วिय ปณฺหปฺจฺฉโก ภิกฺขุ ฯ ปจฺจนฺตฺวาสิโน
จตฺนุํ เวชชนฺเตวาทิกานํ กถาย อสนฺตฺตฺตฺส อาริยเมว อุปสงฺกมิตฺวา
ปุจฺฉนกาโล วिय อิมสฺส ภิกฺขุโน

๑. ม. เกสชฺชเม ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๓๓/๓๒ ฯ ๓. ม. ทฺวารสฺสุ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณฺณา หน้า ๑๕๔

จตุณฺนํ ทสฺสนวิสฺสุทฺธิปฺปตฺตํ ชีณาสวานํ กถาย อสนฺตฺตฺตฺตฺส สตฺถาริ
อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนกาโล ๕

ยถา ยถา อธิมุตฺตานนฺติ เยน เยนากาเรน อธิมุตฺตํ ๕ ทสฺสนํ
สุวิสฺสุทฺถนฺติ นิพฺพานทสฺสนํ สฺสฺสฺส วิสฺสุทฺธิ ๕ ตถา ตถา โข เตหิ สปริเสหิ
พฺยาคนฺติ เตน เตนเวกาเรน ตฺยหํ เตหิ สปริเสหิ กถิตํ ๕ ยถา หิ
กาพโก กีสฺสโกติ กเถนฺโต น อลฺลํ กเถสิ อตฺตนา ทิฏฺฐนฺเยน กีสฺสกเมว
กเถสิ เอวเมว ฉสฺสสายตนานํ วเสน ทสฺสนวิสฺสุทฺธิปฺปตฺตชีณาสโวปี อิมํ
ปฺลฺลํ กเถนฺโต น อลฺลํ กเถสิ อตฺตนา อธิคตฺตมกฺเคน ทสฺสนวิสฺสุทฺธิกํ
นิพฺพานเมว กเถสิ ๕ ยถา จ โลหิตโก โอจิริกขาโต(๑) พหฺลปตฺตปลาโส
กีสฺสโกติ กเถนฺโตปี น อลฺลํ กเถสิ อตฺตนา ทิฏฺฐนฺเยน กีสฺสกเมว กเถสิ
เอวเมว ปฺลฺลํปาทานกฺขนฺทวเสน จาคุมฺมหาภูตวเสน เตภูมกฺษมฺมวเสน
ทสฺสนวิสฺสุทฺธิปฺปตฺตชีณาสโวปี อิมํ ปฺลฺลํ กเถนฺโต น อลฺลํ กเถสิ อตฺตนา
อธิคตฺตมกฺเคน ทสฺสนวิสฺสุทฺธิกํ นิพฺพานเมว กเถสิ ๕

ตตฺถ ยถา กาทกกาเล กีสฺสกทสฺสวโนปี ตํ ทสฺสนํ ภูตํ ตจฺจํ น
เตน อลฺลํ ทิฏฺฐํ กีสฺสโกว ทิฏฺฐโจ เอวเมว ฉสฺสสายตนวเสน ทสฺสนวิสฺสุทฺธิป-
ปตฺตสฺสาปี ชีณาสวสฺส ทสฺสนํ

๑. ม. โอจิริกขาโต ๕

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัญญาตฤตวณณา หน้า ๑๕๕

ภูตฺ ตจฺจํ น เตน อณฺณํ กถิตํ อตฺตนา อธิคตมคฺเคน ทสฺสนวิสุทฺธิกํ
นิพฺพานเมว กถิตํ ฯ ยถา จ โลหิตกาเล โอจิริกชาตกาเล พหฺลปตฺตปฺลาสกาเล
กีสฺสกทสฺสาวินปิ ตํ ทสฺสนํ ภูตฺ ตจฺจํ น เตน อณฺณํ ทิฏฺฐํ กีสฺสโกว ทิฏฺฐโจว
เอวเมว ปญฺจุปฺปาทานกฺขนฺธวเสน จาตฺตมฺมหาภูตฺตวเสน เตฏฺฐมกฺขมฺมวเสน
ทสฺสนวิสุทฺธิปฺตตฺตสฺสาปิ จีณาสวสฺส ทสฺสนํ ภูตฺ ตจฺจํ น เตน อณฺณํ กถิตํ
อตฺตนา อธิคตมคฺเคน ทสฺสนวิสุทฺธิกํ นิพฺพานเมว กถิตํ ฯ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ รณฺโณ ปจฺจนติมํ นครนฺติ อิทํ กสฺมา อารทฺธํ
สเจ เตน ภิกฺขุณา ตํ สลฺลกฺขิตํ อตฺตสฺส ฆมฺมเทสนตฺถํ อารทฺธํ ฯ สเจ น
สลฺลกฺขิตํ อตฺตสฺส อิมินา นคโรปเมน ตสฺสเสวตฺตสฺส ทีปนตฺถาย อาวีภาวนตฺถาย
อารทฺธํ ฯ ตตฺถ ยสฺมา มชฺฉิมปฺปเทเส นครสฺส ปาการาทีนิ ติรานี วา โหนฺติ(๑)
ทพฺพลानी วา สพฺพโส วา มา โหนฺตุ โจราสฺสกา น โหนฺติ ตสฺมา ตํ อคฺคเหตฺวา
ปจฺจนติมํ นครนฺติ อาห ฯ ทพฺพทฺธาปฺนติ ติริ(๒) ฯ ปาการโตรณนฺติ
ติรปาการณฺเจว ติรโตรณณฺจ ฯ โตรณานิ นาม हि ปุริสุพฺเพธานี นครสฺส
อลงฺการตฺถํ กรียนฺติ โจรนิวารณฺฏฺจานิปี โหนฺติเยว ฯ อถวา โตรณนฺติ
ปิฏฺฐสงฺฆาฏฺฐเสตํ นามํ ติรปิฏฺฐสงฺฆาฏฺฐนฺติปี
๑. ม. โหนฺตุ ฯ ๒. ม. ทพฺพทฺธาปฺนติ ติรปาการํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๑๕๖

อตุโธฯ จทวารนติ นครทวาริ นาม เอกมปิ โหติ เทวปิ สดมปิ สหสสมปิ
อิธ ปน สตุถา จทวาริกนกริ ทสเสนโต เอวมาหฯ ปณฺหิตติ ปณฺหิจฺเจน
สมนฺนาคโตฯ พยฺตุตติ เวยฺยตฺติเยน สมนฺนาคโต วิสทญฺญาโณฯ เมธาวิติ
จานุปฺปตฺติกปญฺญาสงฺฆาตาย เมธาย สมนฺนาคโตฯ

ปรตฺถิมาย ทิสายาติ อาทิมฺหิ ภูตมตฺถํ กตฺวา เอวมตฺโถ เวทิตฺพุโปฯ

สมิทฺเท กิร มหानกรे สตฺตรตฺนสมฺปนฺโน ราชา จกฺกวตฺติรชฺช
อนุสาสติ ตสฺเสตํ ปจฺจนตฺนกริ ราชายุตฺตวิริหิตํ อถ ปฺริสา อากฺนตฺวา
อมฺหากํ เทวนกรे आयุตฺตโก[๑]เทหิ โน กิณฺจि आयุตฺตกนฺติ อาหํสุฯ
ราชา เอกํ ปฺตฺตํ ทตฺวา กจฺจถ เอตํ อาทาย ตตฺถ อภิสินฺจิตฺวา
วินิจฺฉยญฺจานาทีนํ กตฺวา วสธาติฯ เต ตถา อํสุฯ ราชปฺตฺโต
ปาปมิตฺตสฺสสฺสเคน กติปาเหเยว สุราโสณฺเจน(๒) หุตฺวา สพฺพานิ
วินิจฺฉยญฺจานาทีนํ หาเรตฺวา นครมชฺเช ชฺตฺเตหิ ปฺริวาริโต สุริ ปฺวนโต
นจฺจสิตาทิริตฺติยา วิดีนาเมติฯ อถ รณฺโถ อากฺนตฺวา อาโรจยีสฺสุฯ

ราชา เอกํ ปณฺหิตํ อมจฺจํ อาณาเปสิ กจฺจ กุมาริ โอวทิตฺวา
วินิจฺฉยญฺจานาทีนํ กาทเรตฺวา ปฺน อภิสกํ กตฺวา เอหิติฯ น สกฺกา เทว
กุมาริ โอวทิตฺุ จณฺโฑ กุมาริ

๑. ม. อตฺถนตฺเร นตฺถิตฺติ ทิสฺสติฯ ๒. ม. สุราโสณฺโฑฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพัญญูคถา หน้า ๑๕๗

มาเตยยาปี มนุติ ฯ อเถกั พลสมปนุณั โยธั อาณาเปสิ ตุวั อิมินา สทฐี
คณุตวา สเจ โส โอวาเท น ตัญญุติ สีสมสฺส จินฺทาหิตี ฯ อิติ โส อมจฺโจ
โยธั จาติ อิทํ สีนํ พุตฺตํ ตตฺถ คณุตวา โทวาริกํ ปุจฺฉิ กหํ โภ นครสฺส
สามิ กุมารโธติ ฯ เอส มชฺเฌ สิงฆาญฺเฌ สุรํ ปิวนุโต ชุตฺตปริวาริโต คีตาทิริตี
อนุโณนุโต นิสินฺโนติ ฯ อถ ตํ พุตฺตํ คณุตวา อมจฺโจ ตาเวตฺถ สามิ
วินิจฺฉยญฺจานาทีนึ กิร การถวา สาทฺฐํ รชฺชมนุสฺสาหิตี(๑) อาห ฯ กุมารโ
อสุณฺนุโต วिय นิสิตี ฯ อถ นํ โยธั สีสเ คเหตุวา สเจ รณฺโณ อาณํ กโรติ
กร โน เจ เอตฺถเว เวเคน สีสํ ปาเตสฺสามิตี ขคฺคิ อพฺภาหิ ฯ ปริจาริกา
ชุตฺตา ตาวเทว ทิสาสฺส ปลาเยสุ ฯ กุมารโ ภิโต สาสนํ สมปฺปฏิจฺฉิ ฯ อถสฺส
ตตฺถเวว อภิเสกํ กตฺวา เสตจฺจตฺตํ อุตฺสาเปตฺวา สมมา รชฺชํ อนุสฺสาหิตี
รณฺณา วุตฺตํ ยถาญฺตวณฺนํ นิชฺยาเตตฺวา ยถาคตฺมคฺคเมว ปฺปฏิปชฺชิสฺส ฯ อิมมตฺถํ
อาวีกโรนุโต ภควา ปุรตฺถิมาย ทิสายาติ อาห ฯ

ตตฺริทํ โอปมฺมสฺสนุทนํ- สมิทฺฐมฺหานคฺริ วिय หิ นิพฺพานนคฺริ ทญฺจพฺพํ
สत्ตฺตรตนสมนฺนาคโต ราชา จกฺกวตฺติ วिय สत्ตฺตโปชฺฌงฺครตนสมนฺนาคโต
ธมฺมราชา สมมาสมฺพุทฺโธ

๑. ม. รชฺชมนุสฺสาหิตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๕๘

ปจฺจนฺติมนฺครํ วย สกฺกายนฺครํ ตสฺมี นฺครเ ญฺญราชปฺตฺโต วย อิมสฺส ภิกฺขุโน
 ญฺญจิตฺตฺปปาโท ญฺญราชปฺตฺตสฺส ชฺตฺเตหิ ปรีวาริตกาโล วย อิมสฺส ภิกฺขุโน
 ปญฺจหิ นีวรณฺเหหิ สมฺภิกกาโล เทว สีมฺหุตฺตา วย สมถมฺมญฺจานญจ
 วิปฺสฺสนากมฺมญฺจานญจ มหาโยเชน สีเส คหิตกาโล วย อุปฺปนฺเนน
 ปจฺมชฺฌานสมาธินา นิจฺจํ กตฺวา จิตฺตคฺคหิตกาโล โยเชน สีเส คหิตมตฺเต
 ชฺตฺตานิ ทิสาสฺส ปลายิตฺวา ทูริภาโว วย ปจฺมชฺฌานมฺหิ อุปฺปนฺนํมตฺเต นีวรณานิ
 ทูริภาโว ภิรตฺตํ รยฺโย สาสนฺนํ สมฺปญฺญิจิตฺตมตฺเต วิสฺสญฺจกาโล วย
 ฌานโต ญฺญจิตกาโล อมฺจเณ รยฺโย สาสนํ อารโจิตกาโล วย สมาธินา
 จิตฺตํ กมฺมนิยํ กตฺวา วิปฺสฺสนากมฺมญฺจานสฺส วฑฺฒิตกาโล ตตฺถเววสฺส เตหิ
 ทูริหิ เทหิ กตฺวาภิเสกสฺส เสตฺถจฺจตฺตํ อุตฺสาปนํ(๑) วย สมถวิปฺสฺสนากมฺมญฺจานํ
 นิสฺสาย อรหตฺตปฺตฺตสฺส วิมุตฺติเสตฺถจฺจตฺตฺสาปนํ เวทิตพฺพํ ฯ

นฺครนฺติ โข ภิกฺขุ อิมสฺสเสตฺถํ จาตุมหาญฺญติกสฺส กายสฺส อธิวจฺจนฺตฺติอาทิสฺส
 ปน จาตุมหาญฺญติกสฺสชาติอาทินํ ปทานํ อตฺถโถ ญฺญจ วิตฺถาริโตว ฯ
 เภวํ ปน วิญฺญาณราชปฺตฺตสฺส นิवासญฺจานตฺตา เอตฺถ กายํ นฺครนฺติ
 ญฺญโต ตสฺเสว ทฺวารญฺจตฺตา ฉ อายตฺนานิ ทฺวารานีติ เตสุ ทฺวารेषु นิจฺจํ
 # ๑. ม. เสตฺถจฺจตฺตฺสาปนํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยัตนวณณา หน้า ๑๕๕

สุปติภูจิตตตดา สติ โทวาริโกติ กมมภูจัน อัจิกขนุเตน ชมมราเชน
 เปสิตตตดา สมถวิปัสสนา สีนัม ทุตยुकนุติ ฯ เอตุถ มหาโยโช วिय สมโถ
 ปณฺฑิจจามจฺโจ วिय วิปัสสนา เวทิตพฺพา ฯ มชฺเฌ สิงฆาฏโกติ นครสฺส
 มชฺเฌ สิงฆาฏโก ฯ มหาภูตानนุติ ททยวตฺตสฺส นิสฺสยภูตानันฺ มหาภูตानันฺ ฯ
 วตฺตรูปสฺส หิ ปจฺจยทสฺสนตฺเมเวตฺติ จาคุมหาภูตคหณันฺ กตฺติ ฯ นครมชฺเฌ
 ปน โส ราชกุมารโ วिय สรีรมชฺเฌ ททयरूपสิงฆาฏเก นิสินฺโน
 สมถวิปัสสนาทูเตหิ อรหตฺตภาสิเสเกน อภิสิญฺจิตพฺโพ วิปัสสนาวิญฺญาณราชปฺตฺโต
 ทฏฺฐพฺโพ ฯ นิพฺพานันฺ ปน ยถาภูตสภาวํ อุกุปฺปํ อธิการีติ กตฺวา ยถาภูตํ
 วจนนุติ วุตฺตํ ฯ อริยมคฺโค ปน ยาทีโสว ปุพฺพภากวิปัสสนามคฺโค อยมฺปี
 อฏฺฐจฺงกสมนฺนาคตตฺตา อีทีโสเยวาทิ(๑) กตฺวา ยถาคตมคฺโคติ วุตฺโต ฯ อิทํ
 ตาเวตฺถ ชมฺมเทสนตฺถิ อากตาย อูปมาย สันนุทฺทนํ ฯ ตสฺเสวตฺตสฺส
 ปากฎิกรณตฺถิ อากตปฺกฺเข ปน อิทํ สันนุทฺทนํเอตฺถ หิ นทฺวารูปมา
 นผลสฺสายตนวเสน ทสฺสนวิสฺสุทฺธิปฺปตฺตํ จีณาสวํ ทสฺเสตฺถุ อากตา(๒)
 นครสามิอูปมา ปณฺฑิจฺจขนฺนุชวเสน สิงฆาฏกูปมา จคฺมมหาภูตวเสน นครูปมา
 เตฏฺฐมกชฺมวเสน ทสฺสนวิสฺสุทฺธิปฺปตฺตํ จีณาสวํ ทสฺเสตฺถุ อากตา ฯ สงฺเขปโต
 ปนินมฺสฺมี สุตฺเต จตฺตสจฺจเมว กถิตํ ฯ

๑. ม. ตาทีโสเยวาทิ ฯ ๒. ม. อากตา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนาวกคณณนา หน้า ๑๖๐

สกเลนปี หิ นครสมภาเรน ทุกขสจจเมว กถิตติ ยถาภูตวจเนน นิโรธสจจ
ยถาคตมคฺเคน มคฺคสจจ ทุกขสฺส ปน ปภาวิกา ตณฺหา สมุทยสจจ ฯ
เทสนาปริโยसानเ ปญฺหปุจฺจโก ภิกฺขุ โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภูจฺจิตฺติ ฯ

นวมเ ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุณฺนิยา วาติ อิทํ
สตุถา ยถา นาม มหากฺกฺกมฺปิโก มหนฺตํ กสิกมฺมํ กตฺวา นิปฺพนฺนสฺสโต
ฆรทฺวารเ มณฺฑปํ กตฺวา อุภโตสงฺฆสฺส ทานํ ปวตฺเตยฺย ฯ กิณฺจาปี เตน
อุภโตสงฺฆสฺส ทานํ ปตฺติภูจฺจิตฺติ (๑) ทฺวีสุ ปน ปริสาสุ สนฺตปฺปิตาสุ
เสสชนมฺปิ สนฺตปฺเปติเยว เอวเมว ภควา สมชฺิกานิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยยานิ
ปารมิโย ปุเรตฺวา โปชฺิมณฺเฑ สพฺพญฺญตฺตวณฺณํ อชฺิคนฺตฺวา
ปวตฺติตปวรฺธมฺมจฺจโก เชตวนมมหาวิหารเ นิสฺสินฺโน ภิกฺขุปริสาชฺ เจ
ภิกฺขุณฺนิปริสาชฺ จ มหาชฺมมฺยาคํ ยชนฺโต วิโนปมฺสฺสุตฺตํ อารภิ ฯ ตํ ปเนตฺติ
กิณฺจาปี เทว ปริสา สนฺชราย อารทฺธํ จตฺนุนมฺปิ ปน ปริसानํ อวาริตฺติ ฯ
ตสฺมา สพฺเพหิปี โสตฺตพฺพญฺเจว สทฺธาตพฺพญฺจ ปริโยคาหิตฺวา จสฺส
อตุถโรโส วินฺทิตพฺโพติ ฯ

ตตฺถ ฉนฺโทติอาทิสฺสุ ฉนฺโท นาม ปุพฺพปุปฺตติกา ทฺพฺพผลตฺตณฺหา โส
รณฺเชตฺตุ น สกฺโกติ ฯ อปฺราปฺริ อุปฺปชฺชมานา ปน พลวตฺตณฺหา ราโค นาม
โส รณฺเชตฺตุ สกฺโกติ ฯ

๑. ม. ปฏฺฐปีตฺติ ฯ

*เลมที่ ๑๒ สพายตนวนุกควณณา หนา ๑๖๒

วา นตถิ กสมี อิริยนา ทุกขา โหติ น สกกา ตํ ปฏิปชชิตฺวา อิจฺฉิตฺตญฺจํ
คนุตต ๑ กิเลสมคฺคํปปี ปฏิปชชิตฺวา น สกกา สมปตฺติภวํ คนุตฺนติ
กิเลสมคฺโค ทุหิตฺโกติ วุตฺโต ๑ ทุหิตฺโกติปิ ปาโจ เอเสวตฺโต ๑
อสปฺปฺริสเสวิโตติ โกกาลิกาทีหิ อสปฺปฺริเสหิ เสวิโต ๑

ตโต จิตฺตํ นิวารयेติ เตหิ จกฺขุวิญญฺเยยฺเหหิ รูเปหิ ตํ จนนฺทาทีวเสน
ปวตฺตํ จิตฺตํ อสุภาวชฺชณาทีหิ อุปาเยหิ นิวารये ๑ จกฺขุทวารสฺมี หิ อิจฺฉารมฺมเณ
ราเค อุปฺปนฺเน อสุภโต อวชฺชนตฺสส จิตฺตํ นีวตฺตติ อนิจฺฉารมฺมเณ โทเส
อุปฺปนฺเน เมตฺตโต อวชฺชนตฺสส จิตฺตํ นีวตฺตติ มชฺฌตฺตารมฺมเณ โมเห
อุปฺปนฺเน อุกฺกเทสปริจฺจํ กรฺวาลํ อวชฺชนตฺสส จิตฺตํ นีวตฺตติ ๑ เอวํ
อสกโกนฺเตน ปน สตฺถุ มหตฺตํ ฃมฺมสฺส สฺวากฺขาตฺตา สงฺฆสฺส สฺปฏฺธิปตฺติ จ
อวชฺชิตฺตพฺพา ๑ สตฺถุ มหตฺตํ ปจฺจเวกฺขโตปิ หิ ฃมฺมสฺส สฺวากฺขาตํ
สงฺฆสฺส สฺปฏฺธิปตฺติ ปจฺจเวกฺขโตปิ จิตฺตํ นีวตฺตติ ๑ เตน วุตฺตํ อสุภาวชฺชณาทีหิ
อุปาเยหิ นิวารयेติ ๑

กิญฺจนฺติ กิญฺจญฺจฺจเน อุปฺปนฺเน สสฺส(๑) ๑ สมฺปนฺนฺนฺติ ปริปฺนฺณํ
สฺนฺิปฺนฺนํ ๑ กิญฺจาโทติ สสฺสํ ขาทโก(๒) ๑ เอวเมว โขติ เอตฺถ สมฺปนฺนํ
กิญฺจํ วิย ปญฺจกามคฺคณา ทญฺจพฺพา

๑. ม.อุปฺปนฺนสฺสํ ๑ ๒. ม. สสฺสขาทโก ๑

ภิกฺขุจาโท โคโณ วีย ภูจฺจิตฺตํ ภิกฺขุจารกฺขสฺส ปมาทกาโล วีย ภิกฺขุโน ฆสฺสุ
ทฺวารเรสุ สตี ปหาย วิจรณกาโล ภิกฺขุจารกฺขสฺส ปมาทมาคมฺม โคณน
คหิตคพฺภสฺส ภิกฺขุสฺส ขาทิตตฺตา สสฺสสามิโน สสฺสผลานธิคโม วีย
ฉทฺวารรฺกฺขิกาย สติยา วิปฺปวาสมาคมฺม ปญฺจกามคฺฉํ อสฺสาเทนฺเตน
จิตฺเตน กุสลปฺกฺขสฺส นาสิตตฺตา ภิกฺขุโน สามณฺณผลาธิคมาภาโว
เวทิตฺตพฺโพ ฯ อุปริหมฺภายนฺติ ทฺวินฺนํ สิงฺคานํ อนฺตเร ฯ สฺวนิคฺคหิตํ
นิคฺคณฺเหยยาคิ ฆาตานิ(๑) ปติภฺจฺจิตฺเต นาสารชฺชเก สฺภุจฺจํ นิคฺคหิตํ กตฺวา
นิคฺคณฺเหยย ฯ ทณฺเฑนาติ มุคฺครสฺสทิสฺเสน ฐลทณฺฑเกน ฯ เอวํ หิ โส ภิกฺขเว
โคโณติ เอวํ โส ภิกฺขุจารกฺขสฺส(๒) ปมาทมนฺวาย ยสฺมี ยสฺมี ขณฺเณ ภิกฺขุจํ
โอตฺตริตฺตกาโม โหติ ตสฺมี ตสฺมี ขณฺเณ เอวํ นิคฺคณฺหิตฺวา(๓) ตาเพตฺวา
โอสชฺชเนน นินฺพิเสวนภาวํ อุปฺนิตฺโต โคโณ ฯ

เอวมฺว โขติ อิทานิปี(๔) สมฺปนฺนํ ภิกฺขุจิว(๕) ปญฺจกามคฺฉา
ทฺฐจฺจพฺพา ภิกฺขุจาโท วีย ภูจฺจิตฺตํ ภิกฺขุจารกฺขสฺส อปฺปมาโท วีย อิมสฺส
ภิกฺขุโน ฆสฺสุ ทฺวารเรสุ สติยา อวิสฺสชฺชนํ ทณฺโฑว วีย สฺตฺตโต(๖)
ภิกฺขุจาทิมฺขกาโล(๗) ทณฺเฑน ตาพนํ วีย จิตฺตสฺส พหิทฺธา
ปฺถุตฺตารมฺมณาภิมฺขกาเล

๑. ม. ฆภายํ ฯ ๒. ม. ภิกฺขุจารกฺขสฺส ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๓. ม. นิคฺคณฺหิตฺวา ฯ
๔. ม. อิทานิปี ฯ ๕. ม. ภิกฺขุจิว ฯ ๖. ม. สฺตฺตโต ฯ ๗. ม. ภิกฺขุจาทิมฺขกาเล ฯ

*เล่มีที่ ๑๒ สพายตนาวกุณณา หนา ๑๖๔

อนมตคฺคิยเทวทูตอาทิตฺตอาสีวิสุปมอนาคตภยาทีสุ (๑) ตํ ตํ สุตฺตํ อวชฺเชตฺวา
จิตฺตฺตฺปาทสฺส ปุณฺตฺตารมฺมณโต นิวารेतฺวา มุลกมฺมฎฺจानเน โอตารณํ เวทิตพฺพํ ๑
เตนาหุ โปราณา

สุภาสิตํ สุตฺวา มโน ปสํทิต
สเมติ (๒) นํ ปัสสิสุขญจ วินุทิต
ตสฺส (๓) อารมฺมณเ คิฎฺจติ(๔) มโน
โกโณว กิฎฺจาทโก ทณฺฑตชฺชิตฺติ ๑

อุทฺชิตฺตฺตํ ตชฺชิตํ ๑ สฺทชฺชิตฺตํ สุตชฺชิตํ สฺชิตฺตฺตํ อตฺโถ ๑ อุทฺ สฺทชฺชิตํ อิทํ
ปนํ นิปาตมตฺตเมว ๑ อชฺชตฺตฺตํ โจรชฺชตฺตํ ๑ สนฺตฺตฺตํ อทฺตํ อทฺตํ อทฺตํ อทฺตํ
สนฺตฺตฺตํ ทุตฺตชฺชิตฺตํ สนฺตฺตํ สนฺตฺตํ สนฺตฺตํ สนฺตฺตํ สนฺตฺตํ สนฺตฺตํ สนฺตฺตํ สนฺตฺตํ
จตฺตชฺชิตฺตํ สมาสฺสํ ๑ สพฺพมฺปิ วา เอตํ ปจฺมชฺชิตฺตํ เวทิตพฺพํ ๑
เอตฺตวตฺตา หิ สมาสฺสํ สมาสฺสํ สมาสฺสํ สมาสฺสํ สมาสฺสํ สมาสฺสํ สมาสฺสํ สมาสฺสํ

รณฺโณ วาติ กสฺสจเทว ปจฺจนฺตรณฺโณ วา ๑ สทฺทํ สฺสชฺชิตฺตํ ปจฺจสกาเล
ปพฺพชฺชิตฺตํ กุสเลน วิณาวาทเคน วาทิตฺตํ มจฺจสทฺทํ สฺสชฺชิตฺตํ ๑ รชฺชิตฺตํ อทฺตํ
จิตฺตํ รณฺชิตฺตํ(๕) รชฺชิตฺตํ ๑ กามตพฺพตฺตํ กมนฺนํ(๖) ๑ จิตฺตํ มทฺยตฺตํ(๗)

๑. ม. ...อนาคตภยาทีสุ ๑ ๒. ม. ทเมติ ๑ ๓. ม. ตทสฺส ๑ ๔. ม. คิฎฺจเต ๑
๕. ม. รณฺชิตฺตํ ๑ ๖. ม. กมนฺนํ ๑ ๗. ม. มทฺยตฺตํ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพพตตวณณา หน้า ๑๖๕

มทนีโย จิตต์ มุจฺฉิต্তํ วย กรณโต มุจฺฉิตฺตี(๑) มุจฺฉนีโย ฯ อาพนฺธิตฺวา วย
คหณโต พนฺธิตฺตี พนฺธินีโย ฯ อลํ เม โภติ วิณาย สณฺจันํ ทิสฺวา ตํ
อนิจฺจนฺโต เอวมมาห ฯ อุปฺชารณฺติ เวธิก(๒) โกณฺนฺติ จตุรสฺสสารทณฺฑกํ ฯ

โส ตํ วิณฺนฺติ โส ราชา อหฺรณํ นํ วิณฺํ อหฺมสฺสา สทฺทํ
ปฺสฺสิตฺตํ ตํ วิณฺํ คเหตุ วา ฯ ทสฺสา วาติอาทิสฺส ปจฺมํ ตาว ทสฺสา พฺลยฺย
อดฺสฺสา สทฺทํ อปฺสฺสนฺโต สตฺตฺธา พฺลยฺย ตถาปี อปฺสฺสนฺโต สกฺลิกํ สกฺลิกํ
กเรยฺย ตถาปี อปฺสฺสนฺโต สกฺลิกา ฌายิสฺสนฺติ สทฺโท ปน นิกฺขมิตฺวา
ปฺลายิสฺสตี ตทา นํ ปฺสฺสิตฺตํ อคฺคินา ทฺเหยยฺย ฯ ตถาปี อปฺสฺสนฺโต
สฺลลฺหุกันนิ มฺสิจฺจณฺณานิ วาเตน ภสฺสิตฺตํ สทฺโท สารทณฺฑ(๑) วย
ปาทมฺมุเล ปฺติสฺสตี ตทา นํ ปฺสฺสิตฺตํ มหาวาเต วา โอปฺนฺเนยฺย ฯ (๔)
ตถาปี อปฺสฺสนฺโต มฺสิจฺจณฺณานิ ยโถทกํ คมฺิสฺสนฺติ สทฺโท ปน ปาโร จจฺจนฺโต
ปฺริโสวีย นิกฺขมิตฺวา ปฺติสฺสตี(๕) ตทา นํ ปฺสฺสิตฺตํ นทฺิยา วา สึมฺโสตาย
ปฺวาเหยยฺย ฯ

เอวํ วทฺเยยฺยตี สทฺเพหิปีเมหิ อฺปาเยหิ อปฺสฺสนฺโต เต มนฺุสฺเส เอวํ
วทฺเยยฺย ฯ อสตี กิรายนฺติ อสตี กิร อຍ် วิณฺา

๑. ม. มุจฺฉิตฺตี ๑ ๒. ม. เวธฺิก ๑ ๓. ม. สารทณฺฑ ๑ ๔. ส. โอปฺนฺเนยฺย ๑

๕. ม. ปฺวาหิสฺสตี ๑

*เล่มีที่ ๑๒ สพายตฺตนาวกุณณา หนา ๑๖๖

ลามิกาติ อตุโถ ๑ อสตีติ ลามกาธิวจนเมตํ ๑ ยถาห

อสา(๑) โลกิตฺติโย นาม เวลา ตาสํ น วิชฺชติ

สารตฺตา จ ปคพฺภา จ ลีชี สพฺพมโส ยถาติ ๑ (๒)

ยถวํ (๓) ยงฺกิลฺลิจิ วิณา นามาติ น เกวลลฺลจ วิณาเยว ลามิกา
ยถเว ปน อัย วิณา นาม เอวํ ยงฺกิลฺลิจิ อลฺลณมฺปิ ตฺนฺติ พทฺธํ สพฺพํ ตํ
ลามกเมวาทิ อตุโถ ๑

เอวมเว โขติ เอตฺถ วิณา วิย ปญฺจกฺขนฺธา ทภฺจพฺพา ราชา วิย
โยคาวจโร ยถา โส ราชา ตํ วิณํ ทสฺธา ผลนฺโต ปญฺจาย วิจฺจนฺโต
สทฺทํ อทิสฺวา วิณาย อนตฺติโก โหติ เอวํ โยคาวจโร ปญฺจกฺขนฺเช สมนฺสนฺโต
อหนฺติ วา มมนฺติ วา กเหตุพฺพํ อปฺสฺสนฺโต ขนฺเชหิ อนตฺติโก โหติ ๑ เตนฺสฺส
ตํ ขนฺชสมฺสนํ ทสฺเสนฺโต รุปี สมนฺเวสฺติ ยาวตา รุปฺสฺส กตฺติอาทิมาย ๑

ตตฺถ สมนฺเวสฺตีติ ปรีเยสฺติ ๑ ยาวตา รุปฺสฺส กตฺติ ยตฺตกา รุปฺสฺส
กติ ๑ ตตฺถ กตฺติ กตฺติคฺติ สลฺลชาตฺติคฺติ สลฺลลกฺขนฺคฺติ วิภวคฺติ เกทคฺตีติ
ปญฺจวิธา (๔) โหนฺติ ๑ ตตฺถ อิทํ รุปี นาม เภจฺจา อวีจิปรียนฺตํ กตฺวา
อุปรี อกฺนิจฺจํ พุรฺหมโลกํ อนฺโต กตฺวา เอตฺถนฺตเร สํสฺรติ วตฺตติ อยมฺสฺส
๑. ม. อสา ๑ ๒. พ. ชา. ๒๗/๖๑/๒๐ ๑ ๓. ลี. ยถเว ๑ ๔. ม. พหุวิธา ๑

*เลมที่ ๑๒ สพายตนวนุกวณณา หนา ๑๖๗

คตคคิ นาม ๑

อัย ปน กาโย เนว ปทุมคพุเก น ปุณฺฑริกนีสูปปลาทีสุ สลฺยชายติ
อามาสยปกุทาสยานํ ปน อนฺตเร พหลนฺธการเร ทุกุณฺธปวนา วิจริเต(๑)
ปรมเชกฺขเจ โอกาเส ปุติมจฺจนาทีสุ กิมิ วีย สลฺยชายติ อัย รูปสฺส สลฺยชาติคคิ
นาม ๑

ทวิธํ ปน รูปสฺส ลกฺขณํ รูปปตฺติ โข ภิกฺขเว ตสฺมา รูปนฺติ (๒)
เอวํ วุตฺตํ รูปปนสงฺขาตํ ปจฺจตฺตลกฺขณณฺจ อนิจฺจาทีเกทํ สามณฺณลกฺขณณฺจ
ออยมสฺส สลกฺขณคคิ นาม ๑

คคิ มิคานํ ปวนํ อากาโส ปกฺขินํ คคิ
วิกโว คคิ รมฺมานํ นิพฺพานํ อรหโต คคิตฺติ (๓)

เอวํ วุตฺโต รูปสฺส อภาโว วิภวคคิ นาม ๑ โย ปนสฺส เกโท อัย
เกทคคิ นาม ๑ เวทนาทีสุปี เอสเว นโย ๑ เกวลํ เหตุถ อฺปรี ยาว ภวคฺคา
เตสํ สลฺยชาติคคิ สลกฺขณคคิยํ อยณฺจ(๔) เวทยิตสลฺยชานนอภิสงฺขรณฺวิชานนวเสน
ปจฺจตฺตลกฺขณํ เวทิตพฺพํ ๑ ตมฺหิ ตสฺส น โหตีติ ยเทตํ รูปาทีสุ อหนฺติ วา
มมฺนฺติ วา อสฺมีติ วา เอวํ นิทฺทิกฺกฺจํ ทิกฺกฺจิตนฺหามานคาหตฺตยํ ตมฺปิ ตสฺส
ชินฺนํ สวสฺส น โหตีติ ยถานุสนฺธินาว สุตฺตาคคิ ๑ เตน วุตฺตํ มหาอฏฺฐกถายํ

๑. ม. ทุกุณฺธปวนวิจริเต ๑ ๒. ส. ข. ๑๗/๑๕๕/๑๐๕ ๑

๓. วิ. ปรี. ๘/๑๐๔๔/๓๗๐ ๑ ๔. ม. สลกฺขณคคิยํ จ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๖๘

อาทิมฺหิ สึลฺลํ กถิตํ มชฺเช สมาริภาวนา

ปริโยसानเน จ นิพฺพานํ เอสา วิญฺญปฺมา กถาติ ฯ (๑)

ทสเม อรฺกคฺคฺโตติ วณฺสรีโร ฯ เตสํเยว อรฺกคฺคฺตา ปกฺกคฺคฺโตติ ฯ
สรวนฺนติ กณฺทวณฺ ๑ (๒) เอวเมว โชติ อรฺกคฺคฺโต ปฺริโส วิย ทฺสสิลปฺคฺคฺโล
เวทิตพฺโพ ฯ ตสฺส กุสกณฺฎเกหิ ขนฺุเชหิ(๓) สรปฺตเตหิ จ อสิธารูปเมหิ
วิลิจิตคฺคตสฺส กฺยโยโส มตฺตตาย ทฺกขโทมนสฺสํ วิย ตตฺถ ตตฺถ สพฺรหฺมจารีหิ
อํยํ โส อิมฺสณฺจ อิมฺสณฺจ กมฺมานํ การโกติ วุจฺจมานสฺส อฺปฺปชฺชนทฺกขํ
เวทิตพฺพํ ฯ ลภติ วตฺตารนฺติ ลภติ โจทกํ ฯ เอวํการีติ เอวรฺูปานํ
เวชฺชกมฺมทฺตกมฺมาทินํ การโก ฯ เอวํสมาจาโรติ วิชฺวา โคจฺราทิวเสน เอวรฺูปา
โคจโร ฯ อสุจิกามกณฺฎโกติ อสุทฺทญฺเฐน อสุจิ คามวาสินํ วิชฺฌนญฺเฐน
กณฺฎโกติ คามกณฺฎโก ฯ ปกฺกจินฺติ หตฺถิโสนฺฑทิกสฺกณฺ ๑ โอสฺสชฺเชยฺยชาติ
วิสฺสชฺเชยฺย ฯ อาวิญฺญเยยฺยนฺติ อากทฺตเยยฺย ๑ ปเวกฺขามิตฺติ ปวิสฺสสามิ ๑ อากาสํ
เทสฺสามิตฺติ อากาสํ อฺปฺปติสฺสามิ ๑

เอเตสฺส ปน อหิ โภเกหิ มณฺทลํ พนฺธิตฺวา สฺปิสฺสามิตฺติ วมฺมิกํ
ปวิสฺสกาโม โหติ ฯ สสฺสุมาริ ทูเร พิลํ ปวิสฺสวา นิปชฺชิสฺสามิตฺติ อฺทกํ
ปวิสฺสกาโม โหติ ฯ ปกฺกขี อชฺฎากาเส สฺขํ วิจฺริสฺสามิตฺติ อากาสํเทตฺตกาโม(๔)
โหติ ฯ กุกฺกุโร

๑. สึ. กตาคี ๑ ๒. สึ. กณฺฎกวนํ ๑ ๓. ม. วิทฺธสฺส ๑

๔. มม. อากาสํ เทตฺตกาโม ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยัตตวณณา หน้า ๑๖๕

อุทฺทณภูจกถาเน ฉาริกัง พุยุหิตฺวา (๑) อุตฺมํ กณฺหนฺโต นิปชฺชิสฺสามิตฺติ คามัง
ปวิสิตฺกามา โหติ ฯ สิงฺคาโล(๒) มนุสฺสํสํ ขาทิตฺวา ปิฏฺฐี ปสาเรตฺวา
สยิสฺสามิตฺติ อามกสฺसानัน ปวิสิตฺกามา โหติ ฯ มกฺกโฏ อจฺเจ รุกฺเข
อภिरุหิตฺวา(๓) ทิสาทิสํ ปกฺขณฺทิสฺสามิตฺติ ปวณฺํ ปวิสิตฺกามา โหติ ฯ
อนฺุวิชาเยยฺยุนฺติ อนฺุคฺจเญยฺย อนฺุวิชฺเเยยฺยุนฺติปิ ปาโจ อนฺุวิชานัน
อาปชฺเชยฺยุนฺติ อตฺโถ ฯ ยตฺถ โส ยาทิ ตตฺถเวว กฺจเญยฺยุนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
เอวเมวาทิ เอตฺถ ฉ ปาณกา วิย ฉ อายตฺนานิ ทฏฺฐพฺพานิ ทพฺพรชฺช วิย
ตณฺหา มชฺเฌ กณฺฺจ วิย อวิชฺชา ฯ ยสฺมี ยสฺมี ทฺวารเอ อารมฺมณฺํ พลวํ
โหติ ตํ ตํ อายตฺนํ ตสฺมี ตสฺมี อารมฺมณฺเ อาวิญฺญติ ฯ

อิมํ ปน อฺุปมํ ภควา สริกฺขเกน วา อาหเรยฺย อายตฺนानัน วา
นानตฺตทสฺสนวเสน ฯ ตตฺถ สริกฺขเกน ตาว วิสฺสุ อปฺปนาภิจฺจันตฺถิ ปาพิยฺเยว
อปฺปิตา ฯ อายตฺนानัน นานตฺตทสฺสเนน ปน อยฺย อปฺปนาอหิ นามส พหิ
สิตฺตสมฺมภูจกถาเน(๔) นาภิรมติ สงฺการภูจกถาเนตฺถปณฺณคหนวมฺมิกานิเยว ปน
ปวิสิตฺวา นิปฺนฺนกาเล อภิรมติ เอกกฺคตํ อาปชฺชติ ฯ เอวเมว จกฺขุเปตฺติ
วิสมชฺฆมาสยํ สุตฺตสมฺมภูจกถาเนสุ

๑. สี. วิยฺยหิตฺวา ฯ ๒. ม. สิงฺคาโล ฯ เอวมุปรีปี ฯ ๓. ม. อภिरุหิตฺวา ฯ

๔. ม. สิตฺตสมฺมภูจกถาเน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนุคควณณา หน้า ๑๗๐

สุวรรณภิกคฺคิอาทิสฺสู นากิรมติ โอลเเกตุมุปี น อิจฺฉติ
รูปจิตตปุปลผลตาทิวิจิตเตสุเยว ปน อภิรมติ ฯ ตาทิสฺสูปี จานิสฺสู จกฺขุมฺหิ
อปฺโปหนฺเต มุขมฺปี วิวริตฺวา โอลเเกตุกาโม โหติ ฯ

สสฺสูมารูปิ พหิ นิกฺขนฺโต คเหตุพฺพิ น ปสฺสติ อกฺขี นิมฺมิเลตฺวา
วิจฺรติ ฯ ยทา ปน พุยามสทมตฺตํ อุกกํ โอลาทิตฺวา พิลํ ปวิสิตฺวา นิปนฺโน
โหติ ตทา ตสฺส จิตฺตํ เอกกฺกํ โหติ สฺขํ สฺปติ ฯ เอวเมว โสตํเปตํ
วิลชฺฆาสยํ (๑) อาภาสสนฺนิสฺสิตํ กณฺณฉิทฺทกฺกุเปเกเยว อชฺฆาสยํ กโรติ
กณฺณฉิทฺทากาโสเยว ตสฺส สทฺทสวเน ปจฺจโย โหติ ฯ อชฺฆากาโสปี
วฏฺฏติเยว ฯ อนฺโตเลณฺสฺมี หิ สชฺฆายะ กยิรมานะ [๒] เลณฺจจฺหนํ ฉินฺทิตฺวา(๓)
สทฺโทว พหิ นิกฺขมฺติ ทฺวารวตฺปานฉิทฺเทน(๔) ปน นิกฺขมิตฺวา ธาตุปริ ปริ(๕)
ฉฺญญฺเณโต อาคนฺตฺวา โสตปฺปสาทํ ฉฺญฺเณติ ฯ อถ ตสฺมี กาละ อสุกํ นาม
สชฺฆายตีติ เลณฺปิฏฺเจ นิสินฺนา ชานนฺติ ฯ

เอวํ สนฺเต สมฺปตฺตโคจรตา โหติ ก็ ปเนตํ สมฺปตฺตโคจรนฺติ อาม
สมฺปตฺตโคจรํ ฯ ยถิ เอวํ ทฺูเร เภริอาทิสฺสู วชฺชมานิสฺสู ทฺูเร สทฺโทติ ชานนํ
น ภเวยฺยติ โน น ภวติ ฯ โสตปฺปสาทสฺมี หิ สจฺฉฉฺฉิตฺเต ทฺูเร สทฺโท

๑. ส. วิสมชฺฆาสยํ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

๓. ม. ฉินฺทิตฺวา ฯ ๔. ม. ...ฉิทฺเทหิ ฯ ๕. ม. ธาตุปรมฺปรา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยุดตวณณา หน้า ๑๗๑

อาสนุนเน สหุโท ปรีตีเร โอริมตีเรติ ตถา ตถา ชานนากาโร โหติ ฌมมตา
เอสาติ ฯ กิ เอตาย ฌมมตาย ยโต ยโต นิททำ ตโต ตโต สวณ โหติ
จนุทิมสุริยาทีนั ทสสนั วียาติ อสมปุตตโคจรเมว เจต(๑) ฯ

ปกุจีปี รุกเข วา ภูมียิ วา น รรมติ(๒) ฯ ยทา ปน เอกั วา เทว
วา เลณทุปาเต อติกกมม อชฎากาสั ปกขนุโท โหติ ตทา เอกกคต(๓)
อาปชชติ ฯ เอวเมว ฆานมปิ อากาสชฎาสยิ (๔)ธาตุนิสนุสยคณชโคจริ ฯ
ตถาหิ กาโว นววภูเจ เทเว ภูมึ ฆายิตวา ฆายิตวา อากาสาภิมุโข(๕) หุตวา
วาคิ อากทตติ(๖) องคูลีหิ คนุชปิณนั คเหตุวาปี จ อุปสังฆนกาเล วาคิ
อนากทตเตนโต เนว ตสส คนุชั ชานาติ ฯ

กุกุโรปี พหิ จรนโต เขมภูจัน น ปสสติ เลททุทตทาทิหิ
อุปททุโต โหติ ฯ อนุโตคามั ปวิสิตวา อุกุชนภูจันน ฉาริกั พุยหิตวา
นิปนุสนุส ปนสส ผาสุ โหติ ฯ เอวเมว ชิวหาปี คามชฎาสยา อาโปสนุสนิสิตา
รสารมมณา ฯ ตถาหิ ดियามรตตี สมณชรมั กตุวาปี ปาโตว ปตตจิวริ อาทาย
คามั ปวิสิตพัพ โหติ ฯ สุกุฆาพนิยสส จ น สกุกา เขเพน อเตमितสส รลั
ชานิดุ ฯ

๑. ม. อสมปุตตโคจรเมเวติ ฯ ๒. ม. รรมติ ฯ ๓. ม. เอกกคจิตติ ฯ

๔. ม. วาตุ... ฯ ๕. ม. อากาสาภิมุขา ฯ ๖. ม. อากทตตติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๑๗๒

สิงคาโล พหิ จรฺนโต รตี น วินฺทติ อามกสุสานเน มนุสฺสมํสํ ขาทิตฺวา
นิปนฺนสฺเสว ปนฺสฺส ผาสฺ โหติ ฯ เอวเมว กาโยปี อุปาทินฺนกชฺฌาสโย
ปจฺวีสนฺนิสฺสติโตโฆฏฺจพฺพารมฺโม ๑ ตถาหิ อณฺณํ อุปาทินฺนํ อลภมาณา สตฺตา
อตฺตโนว หตฺตเตล สีลํ กตฺวา นิปชฺชนฺติ ฯ อชฺฌตฺติกพาหิราปฺสฺส(๑) ปจฺวี
อารมฺมณฺคฺคหณฺเน ปจฺจโย โหติ ฯ สุตฺตตฺตฺสาปี (๒) หิ สยนฺสฺส
เหฏฺฐาจิตานมฺปิ วา ผลกานํ (๓) น สกฺกา อนิสฺสิทฺนฺเตน วา อนฺุปีพนฺเตน
วา [๔] ถทฺธมฺทฺภาโว(๕) ชานิตฺนฺติ อชฺฌตฺติกพาหิรา ปจฺวี เอตฺสฺส
โฆฏฺจพฺพชานเน ปจฺจโย โหติ ฯ

มกฺกโฏปี ภูมียํ วิจรฺนโต นาภิรมฺติ หตฺตตฺตฺพเพชํ ปนฺสฺส รุกฺขํ
อารุหฺห วิฎฺฐปฺปิฎฺเจ นิสฺสิทิตฺวา ทิสาวิตฺสา โอลเณตฺสฺเสว ผาสฺโก โหติ ฯ
เอวเมว มโนปี นานชฺฌาสโย ภวฺงคฺปจฺจโย ทิฎฺฐปฺพเพปี นานารมฺมณฺ
อชฺฌาสยํ กโรติเยว มฺลภวฺงคํ ปนฺสฺส ปจฺจโย โหตีติ อยเมตฺถ สฺงเขโป
วิตฺถารเณ ปนฺ อายตนาณํ นานคฺตํ วิสุทฺธิมฺกฺเค อายตนาณิฑฺเตเส วุตฺตเมว ฯ

ตํ จกฺขุ นาวิญฺจตีติ ตณฺหารชกานํ อายตนาณกานํ กายคตาสตีถมฺภ
พนฺุชานํ นิพฺพิเสวณภาวํ อาปนฺนตฺตา น

- # ๑. ม. ...จสฺส ฯ ๒. ม. สฺสนฺนตฺตฺสาปี ฯ ๓. สี. เหฏฺฐา จิตานมฺปิ วา ฯ
- # ม. หตฺเต จิตานมฺปิ วา ผลานํ ฯ ๔. สี. เอตฺถนฺตเร อนฺุปีพนฺเตนาติ ทิสฺสติ ฯ
- # ๕. ม. ถทฺธมฺทฺภาโว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนสังขัตตวณณา หน้า ๑๗๓

อากทุตตีติ อิมสมิ สุตเต ปุพฺพภาควิปฺสนาว กติตา ฯ

เอกาทสเม ขวกลาปีติ ลายิตฺวา จปีตยวปฺนุไซ ฯ พฺยาภงฺกิตฺถาคติ
กาชหฺตฺถา ฯ จหิ พฺยาภงฺกิตฺถิ หนฺยฺยฺนฺติ จหิ ปฺนุฏฺถกาชทฺนฺทเกหิ โปถฺยฺย ฯ
สฺตฺตโมติ เตสุ จสุ ชนฺเตสุ ยเว ลายิตฺวา (๑) ปฺตีพฺพเก ปฺนุเรตฺวา อาทาเย
กเตสุ อณฺโณ สฺตฺตโม อาคจฺเจยฺย ฯ สฺหตฺตรา อสฺสาตี ยํ ตตฺถ อวสฺสิฏฺฐํ
อตุติ ภูสฺปลาสมตฺตมฺปิ ตสฺส กหณตฺถํ สฺฏฺฐตฺริ หตา ฯ เอวเมว โชติ เอตฺถ
จตฺมहाปโธ วिय จ อายตนาณิ ทฺฐพฺพานิ จตฺมहाปเถ นิกฺขิตฺตยวกลาปี
วिय สฺตฺโต จ พฺยาภงฺกิตฺถิ วिय อิกฺขานิกฺขมชฺตฺตวเสน อฏฺฐารส อารมฺมณานิ
สฺตฺตมา พฺยาภงฺกิตฺถิ ภาวตฺจนา กิเลสํ ฯ ยถา จตฺมहाปเถ จปีตา
ขวกลาปี จหิ พฺยาภงฺกิตฺถิ หนฺยฺยฺนฺติ เอวเมว สฺตฺตา อฏฺฐารสहि
อารมฺมณทฺนฺทเกหิ จสุ อายตเนสุ หนฺยฺยฺนฺติ ฯ ยถา สฺตฺตเมน สฺหตฺตรา
โหนติ เอว สฺตฺตา ภาวตฺจนกิเลสहि สฺหตฺตรา โหนติ ภาวมูลํ ทฺกขํ
อนฺุภวามา ฯ อิทานิ เนสํ ตํ ภาวตฺจนกิเลสํ ทสฺเสตฺถ ภูตฺปฺพํ
ภิกฺขเวติอาทิมหา ฯ

(๒) ตฺตราติ สฺฐมฺมายํ ภูมฺมํ สฺฐมฺมาย เทวสภาย ทฺวาเรติ อตุโธ ฯ
ฐมฺมิกา โช เทวาติ ฐมฺมิกา เอเต เทวา นาม
๑. ม. โปถฺยฺวา ฯ ๒. ส. ตฺตรา สฺฐมฺมํ เทวสภนฺติ ภูมฺมํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนาวกถาณณา หน้า ๑๗๔

เยหิ มาทิสั อสุราธิปตี กเหตุวา มยหิ เกทนมตตมปี น กตุนติ สนุชาย
วทติฯ อธมมิกา เทวาติ อธมมิกา เอเต เทวา นาม เย มาทิสั อสุราธิปตี
นวกถสูกั วีย กณจปญจเมหิ พนุชเนหิ พนุชิตวา นิสิตาเปนุติฯ เอวั สุขุมั
โฆ ภิกขเว เวปจิตติพนุชนนติ ตั กิร ปทุมนาพสุตตัม วีย มกุกถาซาลสุตตัม
วีย จ สุขุมั โหติ เจตตัม ปน เนว วาสिया น ผรสุนา สกกาฯ ยสุมา ปน
จิตเตเนว สลยชาติ (๑) จิตเตน มุจจติ ตสุมา เวปจิตติพนุชนนติ วุตตัมฯ

ตโต สุขุมตรั มารพนุชนนติ กิเลสพนุชนั ปเนตัม ตโตปิ สุขุมตรั เนว
จกขุสัส อาปาถัม กจจติ น อิริยาปถัม นิวาเรติฯ เตน หิ พทุธา สตุตา
ปจวิตเลปี อากาเสปี โยชนสตมปี โยชนสทสสมปี กจจนนติปี อากจจนนติปีฯ
นิชชมานัน ปเนตัม ฌาณเนว นิชชติ น อญเณนาติ ฌาณโมกขัม พนุชนนติปี
วุจจติฯ มญญมาโนติ ตณหาทิฏฐิมานานัน วเสน ขนุเช มญญนุโตฯ(๒) พทุโธ
มารสสุธาติ มารพนุชเนน พทุโธฯ กรณตถเถ วา เอตัม สามิวจันัน กิเลสมาเรน
พทุโธติ อตุโถฯ มุตโต ปาปีมโตติ มารสสุ พนุชเนน มุตโตฯ กรณตถเถว(๓)
วา อิทัม สามิวจันัน ปาปีมตา กิเลสพนุชเนน มุตโตติ อตุโถฯ

๑. ม. พชจติฯ ๒. ม. มญญนุโตฯ ๓. ม. กรณตถเถวฯ

๔. ม. กิเลสพนุชเนน มุตโตติฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนสัพยัตตวณณา หน้า ๑๗๕

อสมิติ ปเทน ตณฺหามณฺณิตํ วุตฺตํ ฯ อยมทมสมิติ ฏิกฺขิมณฺณิตํ ฯ
ภวิสฺสนฺตํ สสฺสทวเสน ฏิกฺขิมณฺณิตเมว ฯ น ภวิสฺสนฺตํ (๑) อจฺเจทวเสน ฯ
รูปฺตีอาทีนํ สสฺสทวเสน ปภททีปนานิ ฯ ตสฺมาติ ยสฺมา มณฺณิตํ อาพาธํ
อนฺโตโทสนิกนฺตวเสน โรโค เจว คณฺโฑ จ สลฺลํ จ ตสฺมา ฯ อิณฺชิตนฺตํอาทีนํ
ยสฺมา อิมเหิ กิเลเสหิ สตุตา อิณฺชุนฺติ เจว ผนฺทนฺติ จ ปปฺลยจिता จ โหนฺติ
สมคฺคาการํ ปตุตา ตสฺมา เตถํ อาการทสฺสนตฺถํ วุตฺตานํ ฯ มานคตวาทเร ปน
มานสฺส คตฺ มานคตํ มานปวตฺตีติ อตุโถ ฯ มาโนเยว คตฺ ญถคตํ มุตฺตคตํ
วีย ฯ ตตฺถ อสมิติ อิํ ทณฺหาเย สมฺปยุตฺตมานวเสน วุตฺตํ ฯ อยมทมสมิติ
ฏิกฺขิวเสน ฯ นนฺ จ ฏิกฺขิสมฺปยุตฺโต นาม มาโน นตฺถิติ อาม นตฺถิ มานสฺส
ปน อปฺปหีนตฺตา ฏิกฺขิ นาม โหติ ฯ มานมฺลทํ ฏิกฺขี สนฺชาเยตํ วุตฺตํ ฯ เสถํ
สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

อาสีวิสวคฺโค สมตฺโต ฯ

จตุตฺโถ ปณฺณาสโก ฯ

สพายตนสัพยัตตวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ภวิสฺสนฺตํ ฯ

เวทนาลัญจัตถวณณา

เวทนาลัญจัตถ สกาถาวคคสฺส ปจเม สมหิโตติ อูปจาเรน วา
อูปปนาย วา สมหิโต ฯ เวทนา จ ปชานาตีติ เวทนา ทุกขสจฺจวเสน
ปชานาติ ฯ เวทนานนฺจ สมฺภวนฺติ ตาสฺยเว สมนฺภวํ สมฺภวสจฺจวเสน
ปชานาติ ฯ ยตฺถ เจตาทิ ยตฺถเตตา เวทนา นินฺรุชฺฌนฺติ ตํ นิพฺพานํ
นิโรธสจฺจวเสน ปชานาติ ฯ ขยคามินฺนฺติ ตาสฺยเว เวทนานํ ขยคามินํ มคฺคํ
มคฺคสจฺจวเสน ปชานาติ ฯ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ นิตฺตโณห หุตฺวา
กิลฺลสปรินิพฺพานเนน ปรินิพฺพุโต ฯ เอวเมตฺถ สุตฺเต สมฺมสนจาริกา เวทนา
กถิตา ฯ คาทาสฺ ทวีหิ ปเทหิ สมถวิปสฺสนา กถิตา เสเสหิ จตฺสจํ กถิตํ ฯ
เอวเมตฺถ สพฺพสจฺจกาหิโก จตฺถมกธมฺมปริจฺเฉโท วุตฺโต ฯ

ทฺฐิตฺเย อทุกขมสฺสํ สหาคิ อทุกขมสฺสขณฺจ สุขทุกฺเขหิ สห ฯ อชฺฌตฺตณฺจ
พหิทฺธา จาติ อตฺตโน จ ปสฺส จ ฯ โมธธมฺมฺนฺติ นสฺสนสภาวํ ฯ ปโลกินนฺติ
ปลฺลชฺชนกํ ภิชฺชนภาวํ ฯ สฺสสฺส สฺสสฺส วยํ สฺสสฺสนฺติ (๑) ฌาณเนน สฺสิตฺวา
สมฺสฺสสฺสนฺโต ฯ (๒) เอวํ ตตฺถ วิรชฺชตีติ เอวํ ตาสฺ เวทนาสฺ วิรชฺชติ ฯ อิทาปิ
สุตฺเต สมฺมสนจารเวทนา กถิตา คาทาสฺ ฌาณสฺสนํ ฯ

ตฺฐิตฺเย อจฺเจชฺชิตฺติ(๓) ตณฺหนฺติ สพฺพมฺปิ ตณฺหํ ฉินฺทิตฺวา(๔)

๑. ม. ปสฺสนฺติ ฯ ๒. ม. ปสฺสนฺโต ฯ ๓. ม. อจฺเจชฺชิตฺติ ฯ ๔. ม. ฉินฺทิตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ เวทนาสัณฺฑิตวณฺณา หน้า ๑๗๗

สมุจฺฉินฺทิตฺวา ฯ นิวตฺตยิ(๑) สลฺโยชนนฺติ ทสฺวิธมฺปิ สัโยชนํ ปรีวตฺตยิ
 นิมฺมุตฺตมกาสิ ฯ สมฺมาติ เหตุนา การณฺน ฯ มานาภิสฺมยาติ มานสฺส
 ทสฺสนาภิสฺมยา ปหานาภิสฺมยา จ ฯ อรหตฺตมกฺโข หิ กิจฺจวเสน มานํ
 ปสฺสตี อยฺมสฺส ทสฺสนาภิสฺมโย ฯ เตน ธิฏฺฐโห ปน โส ตาวเทว ปหียตี
 ธิฏฺฐวเสน ธิฏฺฐิ สตฺตนาํ ชีวิตํ วิย อยฺมสฺส ปหานาภิสฺมโย ฯ อนฺตมกาสิ
 ทุกฺขสฺสตี เอวํ อรหตฺตมกฺเค(๒) มานสฺส ธิฏฺฐตฺตา จ ปหีนตฺตา
 จ เย อิมํ กายพฺนฺชนสฺส อนฺโต ชีรตี (๓) หริตฺนตํ วาตี (๔) เอวํ
 วุตฺตอนฺติมมฺริยาทฺนฺโต จ อนฺตมิตํ ภิทฺทเว ชีวิตานนฺติ (๕) เอวํ
 วุตฺตลามาณฺโต จ สกกาโย เอโก อนฺโตตี (๖) เอวํ วุตฺตโกฏฺฐาสนฺโต(๗)
 จ เอเสวณฺโต ทุกฺขสฺส สพฺพปจฺจยสงฺขยาตี (๘) เอวํ วุตฺตโกฏฺฐนฺโต (๙)
 จาตี จตฺตาโร อนฺตา เตสฺส สพฺพสฺเสว วฏฺฐทุกฺขสฺส อทท จตฺตถโกฏฺฐิสงฺขาตี
 อนฺตมกาสิ ปรีจฺเฉทํ ปรีจฺเฉตฺตมกาสิ (๑๐) อนฺติมสมฺมุสฺสยมตฺตาวเสตี
 ทุกฺขมกาสิตี วุตฺตํ โหตี ฯ สมฺปชฺฌณํ น นิพฺพาตีตี(๑๐) สมฺปชฺฌณน(๑๑)
 ชหตี ฯ สงฺขยํ นฺนเปตีตี รตฺโต ทุกฺฐโห มุโฬหตี ปญฺณตฺตี น อฺุเปตี ตํ
 ปญฺณตฺตํ ปหาย มหาชินฺนาสโว นาม โหตีตี อตฺโต ฯ อิมสฺมี
 # ๑. ม. วิวตฺตยิ ฯ ๒. ม. อรหตฺตมกฺเคน ฯ ๓. วิ. จุล. ๗/๑๖๔/๖๔ ฯ
 # ๔. ม. ม. ๑๒/๓๔๔/๓๕๕ ฯ ๕. พ. อิติ. ๒๕/๒๗๑/๒๕๕ ฯ
 # ๖. ส. พ. ๑๗/๑๖๗/๑๑๓ ฯ ๖. อ. น. ก. ๒๒/๓๓๒/๔๔๘ ฯ
 # ๗. ส. ว. วุตฺตโกฏฺฐนฺโต ฯ ๘. ส. ส. ๑๖/๑๕๕/๑๐๑ ฯ ๙. ม. ปรีวฏฺฐมํ ฯ
 # ๑๐. ม. ริณฺจตีตี ฯ ๑๑. ม. สมฺปชฺฌณํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๑๗๘

สุตเต สารมมณานุสโย กถิตโต ฯ

จตุตเถ ปาตาโลติ ปาตสฺส อลํ ปริยตฺโต นตฺถิ เอตฺถ ปติฏฺฐาติ
 ปาตาโล ฯ อสนฺตํ อลํวิชฺชมนานนฺติ (๑) อสมฺภูตตฺตํ อปฺยณายมานตฺตํ ฯ เอวํ
 วาจํ ภาสตีติ อตฺถิ มหาสมฺมุเท ปาตาโลติ เอวํ วาจํ ฯ โส หิ ยํ ตํ พลวา
 มุขํ มหาสมฺมุทสฺส อุกกํ เวเคน ปกฺขนฺนุทิตฺวา จกฺกวาฬํ วา สีเนรฺรํ วา อาหจ
 โยชนทฺวิโยชนทสโยชนปฺปมาณมุปี อุกฺคนตฺวา ปฺน มหาสมฺมุเท ปตฺติ ยสฺส
 ปตฺติฏฺฐาเน(๒) มหानรฺกปฺปาโต(๓) วิย โหติ ยํ โลเก พลวา มุขนฺติ วุจฺจติ
 ตํ สนฺชาย เอวํ วทติ ฯ ยสฺมา ปน ตตฺถ ตถารูปํ มจฺจกจฺจปเทวทานวานํ
 ปติฏฺฐาปี โหติ สุขนิวาโสปี ตสฺมา อสนฺตํ อวิชฺชมนํ ตํ ตํ วาจํ ภาสตี
 นาม ฯ ยสฺมา ปน สพฺพปฺลุชฺชนา สารีริกาย ทฺกฺขเวทนาย ปติฏฺฐาตุํ น
 สกฺโกนฺติ ตสฺมา ปาตสฺส อลนฺติ อตฺถเณน อยเมว ปาตาโลติ ทสฺเสนฺโต
 สารีริกานํ โข เอตํ ภิกฺขเวตฺถิอาทิมาย ฯ ปาตาเล น ปจฺจฏฺฐาสีติ ปาตาลสฺมี
 น ปติฏฺฐาสี ฯ คาชนฺติ ปติฏฺฐํ ฯ

อุกฺกนฺทตีติ อนิพฺพุธํ วิลาปํ ลปฺนฺโต กนฺทติ ฯ ทฺพฺพลโลติ ทฺพฺพลณาณํ ฯ
 อปฺปถามโกติ ฌานณามสฺส ปรีตตฺตาย ปรีตตฺตามโก ฯ อิมสฺมี สุตเต อริยสาวโก
 โสตาปฺนโน

๑. ม. อวิชชมนานนฺติ ฯ ๒. ม. ปตฺติฏฺฐาเน ฯ ๓. ม. มหानรฺกปฺปาโต ฯ

*เล่มที่ ๑๒ เวทนาสัพพัญญูนิททานุสสา หน้า ๑๗๕

โสตตปโน โห เอตถ ฐุรํ พลววิปัสสโก ปน ติกขพุทฺธิ อุปฺปนฺนํ
เวทณํ อนนฺวตฺติตฺวา ปตฺติภูจฺจํตฺสมตฺโถ โยคาวจโรปี วญฺญุติ ฯ

ปลฺลจเม ทฺกฺขโต ทฺกฺขพฺพาติ วิปริณามนฺวเสน ทฺกฺขโต ทฺกฺขพฺพา ฯ
สลลฺโตติ ทฺกฺขา ปน วินิวิชฺฌนญฺเจน สลลฺลาติ ทฺกฺขพฺพา ฯ อนิจฺจโตติ
อหฺกฺขมฺสุขา หฺตฺวา อภาวการเณ อนิจฺจโต ทฺกฺขพฺพา ฯ อทฺทาติ อทฺทส ฯ
สนฺตฺนฺติ สนฺตฺสภาวํ ฯ

ฉญฺเจ ตตฺตราติ เตสุ ทฺวีสุ ชเนสุ ฯ อนฺนเวรํ วิชฺฌเยยฺยาติ
ตสฺเสว วณฺมฺขสฺส อํจฺจฺรณฺตเร वा ทวํจฺจฺนฺตเร वा อาสนฺนปฺปเทเส
อนฺนคตเวรํ ฯ เหวํ วิทฺธสฺส หิ สฺวา อนฺนเวธา เวทนา ปจฺมเวทนาย พลวตฺรา
โหติ ปจฺฉา อุปฺปชฺชมานา โทมนสฺสเวทนายปี เหวเมว ปฺริมเวทนา พลวตฺรา
โหติ ฯ ทฺกฺขาย เวทนาย นิสฺสรณฺนฺติ ทฺกฺขาย เวทนาย หิ สมฺมาธิมฺกฺคผลานํ
นิสฺสรณฺํ ตํ โส น ชานาติ กามสุขเมว นิสฺสรณฺนฺติ ชานาติ ฯ ตาสํ
เวทนานนฺติ ตาสํ สุขทฺกฺขเวทนานํ ฯ สลฺลญฺจฺจโต นํ เวทยฺตีติ กิเลเสหิ
สมฺปยุตฺโตว หฺตฺวา ตํ เวทณํ เวทยฺติ น วิปฺยุตฺโต ฯ สลฺลญฺจฺจโต ทฺกฺขสฺมาติ
กรณฺตเถ นิสฺสกกํ ทฺกฺกฺเขน สมฺปยุตฺโตติ อคฺโถ ฯ

สงฺขาตชฺมมฺสฺสาติ วิทิตชฺมมฺสฺส ตฺถิตชฺมมฺสฺส ฯ พหุสฺสฺสฺสฺสาติ
ปฺริยตฺติพหุสฺสฺสฺสฺส ปฏฺิเวทพหุสฺสฺสฺส จ ฯ สมฺมา ปชานาติ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๑๘๐

ภวสฺส ปารคฺคิ ภวสฺส ปาริ นิพฺพานํ คโต ตทฺเวว นิพฺพานํ สมฺมา ปชานาติ ฯ
อิมสฺมิมฺปิ สุตฺเต อารมฺมณานุสโยว กถิตो ฯ อริยสาวเกสุ จ จินาสโว เอตฺถ
ธฺรึ อนาคามีปิ วฏฺฐตีติ วทนฺติ ฯ

สตฺตเม เยน คิลานสาธา เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ สทฺเวเก โลเก อคฺคปฺคฺคโล
ตถาคโตปิ คิลานุปฺภูจํ คจฺฉติ อุปฺภูจาทพฺพยฺยตฺตกา นาม คิลานาติ ภิกฺขุ
สทฺทหิตฺวา โอกปฺเปตฺวา คิลานे อุปฺภูจาทพฺเพ มณฺฉิสฺสนฺตีติ จ เย ตตฺถ
กมฺมฏฺฐานสปฺปายา เตสํ กมฺมฏฺฐานํ กเถสฺสามิตฺติ จ จินฺเตตฺวา อุปฺสงฺกมิ ฯ
กาเย กายานุปฺสฺสีติอาทิสฺสึ ยํ วตฺตพฺพิํ ตํ ปฺรโต วกฺขามิ ฯ (๑) อนิจฺจานุปฺสฺสีติ
อนิจฺจํ อนุปฺสฺสนฺโต ฯ วยานุปฺสฺสีติ วยํ อนุปฺสฺสนฺโต ฯ วิราคานุปฺสฺสีติ วิราคํ
อนุปฺสฺสนฺโต ฯ นิโรธานุปฺสฺสีติ นิโรธํ อนุปฺสฺสนฺโต ฯ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสฺสีติ
ปฏฺินิสฺสคฺคํ อนุปฺสฺสนฺโต ฯ

เอตฺตาวตา กิร(๒) ทสฺสิตํ โหติ อิมสฺส ภิกฺขุสฺส อากมฺนียปฺปฏิปทา
สตีปฺภูจํยานาปี หิ ปุพฺพภากาเยว สมฺปชฌเณปิ อนิจฺจานุปฺสฺสนา วยานุปฺสฺสนา
วิราคานุปฺสฺสนาติ จ อีมาปี ติสฺโส อนุปฺสฺสนา ปุพฺพภากาเยว ฯ นิโรธานุปฺสฺสนาปี
ปฏฺินิสฺสคฺคานุปฺสฺสนาปี อีมา เทว มิสฺสกา ฯ เอตฺตาวตา

๑. ม. วกฺขาม ฯ ๒. ม. กิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ เวทนาสัพพัญญูตถุคณา หน้า ๑๘๑

อิมสฺส ภิกฺขุโน ภาวนากาโล ทสฺสีโตติ ฯ เสสํ วุตฺตณฺยเมว ฯ

อฏฺฐเม อิมเมว ผสฺสํ ปฏิจฺจาติ วุตฺเต พุชฺฌนกาณํ อชฺฌาตฺเตน วุตฺตํ
อตุลโต ปเนตํ นานาการณํ ฯ (๑) กาโยว หิ เอตฺถ ผสฺโสติ วุตฺโต ฯ นวํ
อตุตฺตานเมว ฯ

ทสเม สุขเวทนิยฺนุติ สุขเวทนาย ปจฺจยภฺภูตํ ฯ เสเสสฺสุปี เอเสว
นโย ฯ อนุปทวคฺคณา ปเนตฺถ เหนฺจฺจา วิตุตฺตาริตาว ฯ อิมสฺมี สุตฺตทฺวเย
สมฺมสนจารเวทนาว กถิตา ฯ

สกาถาวคฺโค ปจฺโม ฯ

รโหคตวคฺคสฺส ปจฺเม ยงฺกิลฺลิจิ เวทยิตฺตํ ตํ ทฺกฺขสฺมฺนินฺติ ยงฺกิลฺลิจิ
เวทยิตฺตํ ตํ สพฺพิ ทฺกฺขนฺนุติ อตุโธ ฯ สงฺขารานํเยว อนิจฺจตฺนฺติอาทิสฺสุ ยา เอว(๒)
สงฺขารานํ อนิจฺจตา ขยฺมมฺตา วยฺมมฺตา วิปริณามชฺมมฺตา เอตํ สนฺชาย
ยงฺกิลฺลิจิ เวทยิตฺตํ ตํ ทฺกฺขนฺนุติ มยา ภาสิตฺนฺติ ทีเปติ ฯ ยา หิ สงฺขารานํ
อนิจฺจตา เวทนานมฺปิ สทา อนิจฺจตา ฯ อนิจฺจตา จ นามเสา มรณํ มรณโต
อตุตฺตริ ทฺกฺขํ นาม นตฺถิติ อิมินา อธิปฺปาเยน สพฺพเวทนา ทฺกฺขาติ วุตฺตา ฯ

อถโข ปน ภิกฺขุ มยาติ อิทํ น เกวลํ อหํ เวทนานํเยว นิโรธํ
ปญฺญาเปมิ(๓) อิมสฺมฺปิ ชมฺมานํ นิโรธํ ปญฺญาเปมิติ ทสฺสนตฺถํ อารทฺธํ ฯ
วูปสโม จ ปสฺสทฺธิโย จ เอวารูปาย

๑. ม. นินฺนนานาการณํ ฯ ๒. ม. เอสา ฯ ๓. ม. ปญฺญาเปมิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๑๘๒

เทสนาย พุชฌนกัน อชฌาสเณ วุตตาฯ สลญาเวทยิตนิโรชกคหณน เจตถ
จตุตทาโร อารุปโป คหิตาว โหนุตติ เวทิตพุพาฯ

ทุตติเย ปุถุ วายนุตติ มาลุตตติ พหุ วาตา วายนุตติฯ เสสิ

อตุตตานตถเมวาติฯ ตติยิ วินา คากาหิ พุชฌนุตตานิ อชฌาสเณ วุตติฯ

จตุตถเอ ปุรตถิมมาติ ปุรตถิมายฯ เอวิ สพพตถฯ สามิสาปี สุขา

เวทนาติอาทิสู สามิสา สุขา นาม กามามิสปฐิตัญจตุตทา เวทนา นีรามิสา สุขา

นาม ปจมชฌานาทิวเสน วิปัสสนาวเสน จ อนุสสตีวเสน จ [๑] อุปปนุนเวทนาฯ

สามิสา ทุกขา นาม กามามิเสเนว สามิสา เวทนา นีรามิสา ทุกขา นาม

อนุตตเรสุ วิโมกขesu ปิหิ อุปญจายโต ปิหัจจยา อุปปนุนโทมนสสุเวทนาฯ

สามิสา อทุกขมสุขา นาม กามามิเสเนว สามิสา เวทนา นีรามิสา อทุกขมสุขา

นาม จตุตถชฌานวเสน อุปปนุนา อทุกขมสุขา เวทนาฯ

ปลยจมาทีนิ จตุตทาริ เหฏฐา กถิตนยานาวฯ ปริมาณิ ปเนตถ เทว

ปริปนุณปลสสุทฐิกานิ ปจจิมานิ อุปพตปลสสุทฐิกานิฯ เทสนาย พุชฌนกัน

อชฌาสเณ วุตตานิฯ

นวมเม ปลยจกุงโก รปตีติ ปลยจุงโกติ ตสฺส นามิ

๑. เอตถนตเร อนุสสตีวเสน จาติ ทิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๑๒ เวทนาสัพพัญญูนิทาน หน้า ๑๘๓

วาสีพรสูนิขาทนนททุมุครกาพสุตตนาพิสงฆาเตหิ วา ปรยจหิ องเคหิ
 สมนนาคตตตทา โส ปรยจกุงโคติ ปรยญาโต ฯ จปตีติ วุฑฒเกิ เชฏฐโก ฯ
 อุทายีตี ปรยจติอุทายิตุเถโร ฯ ปรียาณนติ การณิ ฯ เทวปานนุทาติ เทวปี
 อานนุท ฯ ปรียาเณนาติ การเณน ฯ เอตถ จ กายิกเจตสิกวเสน เทว
 เวทิตพพา สุขาทิวเสน ติสโสปี อินุทริยาทิกา ปรยจ ทวารวเสน
 จกขุสมผลสสาทิกา ฉ อุปวิจาร์วเสน จกขุณา รูปิ ทิสวา โสมนสสุญจانیย
 รูปิ อุปวิจาร์ตีติอาทิกา อฏฐารส ฉ เภหสิตานิ โสมนสسانی ฉ เนกขมมสิตานิ
 ฉ เภหสิตานิ โทมนสسانی ฉ เนกขมมสิตานิ ฉ เภหสิตา อุเปกขา ฉ
 เนกขมมสิตาติ เอว ฉตตีส ฯ อตีเต ฉตตีส อนาคเต ฉตตีส ปรยจปปรนเน
 ฉตตีสชาติ เอว อฏฐสตี เวทนา เวทิตพพา ฯ

ปรยจิเม อานนุท กามคฺฉาติ อัย ปาฎิเยโก(๑) อนุสนุธิ ฯ น
 เภวลณฺหิ เทว อาที กตฺวา เวทนา ภควตา ปรยจตตทา ปรียาเณน เอกาปี
 เวทนา กถิตา ตํ ทสฺเสนโต ปรยจกุงคตปตีวาทำ อุปตถมฺเกตุ อิมํ เทสนํ
 อารภิ ฯ อภิกกนฺตตรนฺติ สุนฺทรตริ ฯ ปณฺีตตรนฺติ อตปฺปกตริ ฯ เอตถ จ
 จตฺตถชฺฆมานโต ปฏฺจาย อทุกขมสุขา วาทนา สาปี สนฺตญฺเจน(๒) ปณฺีตญฺเจน
 จ สุขนฺติ วุฑฺฒา ฯ นิโรโร อเวทียิตฺสุขวเสน สุขํ นาม

๑. ม. ปาฎิเยโก ฯ ๒. ม. สาปี สนฺตญฺเจน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๘๔

ชาโต ๑ ปรณจกามคฺควณเสณ หิ อฏฺฐสมปตฺติวเสณ จ อูปฺปนํ เวทยิตํ สฺขํ
นาม นิโรธ อเวทยิตสฺขํ นาม ๑ อิติ เวทยิตสฺขํ วา โหตุ อเวทยิตสฺขํ วา
นิทฺทุกฺขภาวสงฺขาเตน สฺขญฺเจเน เอกนตฺสฺขเมว ชาตํ ๑ ยตฺถ ยตฺถาติ ยสฺมี
ยสฺมี จาเน ๑ สฺขํ อูปฺลพฺภตฺตีติ เวทยิตํ สฺขํ วา อูปฺลพฺภตฺตี ๑ อเวทยิตํ สฺขํ วา
อูปฺลพฺภตฺตี ๑ ตํ ตํ ตถาคโต สฺขสฺมี ปรณฺเปติ ตํ สพฺพํ ตถาคโต นิทฺทุกฺขภาวํ
สฺขสฺมีเยว ปรณฺเปตฺตีติ อึช ภควา นิโรธสมปตฺตีสึลํ กตฺวา เนยฺยปฺคฺคฺลสฺส
วเสณ อรหตฺตนิฏฺเฏเนว เทสนํ นิฏฺฐาเปตี ๑ ทสมํ อุตฺตานตฺถเมวาทิ ๑

รโหคตวคฺโค ทฺติโย ๑

ตฺติยวคฺคฺสฺส ปจฺเม โมพิยสีวโกติ สีวโกติ ตสฺส นามํ ๑ จุฬ(๑)
ปนสฺส อตฺถิ ตสฺมา โมพิยสีวโกติ วุจฺจติ ๑ ปริพฺพาชโกติ ฉนฺนปริพฺพาชโก ๑
ปิตฺตสมฺภูจฺจานานินฺติ ปิตฺตปจฺจยานิ ๑ เวทยิตานินฺติ เวทนา ๑ ตตฺถ ปิตฺตปจฺจย
ติสฺโส เวทนา อูปฺปชฺชนฺติ กถํ เอกจฺโจ หิ ปิตฺตํ เม กุปฺปิตํ ทฺชฺชานํ โข ปน
ชีวิตนฺติ ทานํ เทติ สึลํ สมายิตฺติ อูโปสถกมฺมํ กโรติ เอวมสฺส กุสฺลเวทนา
อูปฺปชฺชติ เอกจฺโจ ปิตฺตภสฺชชฺชํ กริสฺสามิตฺติ ปาณํ หนฺติ อทินฺนํ อาทียติ
มุสา ภณฺติ ทส ทฺสฺสึลยกมฺมานิ กโรติ เอวมสฺส อุกุสฺลเวทนา อูปฺปชฺชติ ๑
เอกจฺโจ เอตฺตเคนปี

๑. ม. จุฬา ๑

*เล่มที่ ๑๒ เวทนาสัยุดตวณณา หน้า ๑๘๕

เม เกสชชกรณน ปิตตํ น รูปสมมตติ อลํ ยํ โหตุ (๑) ตํ โหตุติ มชฌโต
 กายิกเวทนํ อธิวาเสนุโต นิปชชติ เอวเมสส อพฺยาคตเวทनाव อุปฺปชชติ ฯ
 สามมฺปิ โข เอตฺตํ ตํ ตํ ปิตฺตวีการํ ทิสฺวา อตฺตนาปี เอตํ เวทิตพฺพํ ฯ
 สจฺจสมมตฺตํ ภูตํ สมมตํ ฯ โลโกปี ทิสฺส สรีเร สพลวณณตาทิปิตฺตวีการํ
 ทิสฺวา ปิตฺตมสฺส กุปฺปิตฺตํ ฆานาติ ฯ ตสฺมาติ ยสฺมา สามณฺจ วิทิตํ โลกสฺส
 จ สจฺจสมมตํ อธิชานฺติ ตสฺมา ฯ เสมหสมฺภูจฺจนาทิสฺสปี เอเสว นโย ฯ เอตถ
 ปน สนนฺิปาทิกานีติ ตินณมฺปิ ปิตฺตาทินํ โกเปน สมฺภูจฺจิตานิ ฯ อุตฺตปริณามชานีติ
 วิสภากอตุโต ฆาตานิ ฯ ชงฺกเลทเสวาสิณํ ทิ อนุปฺปเทเส (๑) วสนฺตํ วิสภากอ
 อุตฺต อุปฺปชชติ อนุปฺปเทสิณํ จ(๑) ชงฺกเลทเสติ เอวํ มลยสมฺพุทฺธีราทิวเสนาปี
 อุตฺต วิสภากตา อุปฺปชชติเยว ฯ ตโต ฆาตาติ อุตฺตปริณามฆาตานิ ฯ
 วิสมปฺริหารชานีติ มหาการวหนสฺสาโกฏฺฏนาทิตโต วา อเวลาย จรณตฺส
 สปฺปทํสนกุปฺปปาตาทิตโต วา วิสมปฺริหารโต ฆาตานิ ฯ โอปกุกมิกานีติ อัย
 โจโร วา ปารทาริโก วาติ กเหตุวา ชนฺนุกกปฺปรมุคฺคราทีหิ นิปฺโปถนอุปฺกุกม
 ปจฺจยํ กตฺวา อุปฺปนฺนํ ฯ เอตํ พหิ อุปฺกุกมํ ลกิตฺวา โกจิจิ วุตฺตนเยเนว
 กุสลํ กโรติ โกจิจิ อุกุสลํ โกจิจิ อธิวาเสนุโต นิปชชติ ฯ กมฺมวิปากชานีติ
 # ๑. ม. โหติ ฯ ๒. ส. อนุปฺปเทเส ฯ ๓. ม. อนุปฺปเทสนณฺจ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนคฺควณณา หน้า ๑๘๖

เกวลํ กम्मวิปากโตว ชาตานิ ฯ เตสุปี हि อุปฺปนฺเนสุ วุตฺตนเยเนว โโกจิ กุสลํ
กโรติ โโกจิ อกุสลํ โโกจิ อธิวาเสนฺโต นิปฺชชติ ฯ เอวํ สพฺพวาเรสุ ตวิธาว
เวทนา โหนฺติ ฯ ตตฺถ ปฺริเมहि สตฺตฺติ การฺณเหิ อุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา
สกุกา ปฏฺิพาหิตฺุ กम्मวิปากชานํ ปน สพฺพเกสฺชชานิปิ สพฺพปฺริตฺตานิปิ
นาลํ ปฏฺิมาตาย ฯ อิมสฺมี สฺสุดฺเต โลกโวหาโร นาม กถิตฺติ ฯ

ทฺุติเย อฏฺุจสฺตปฺริยายนฺติ อฏฺุจสฺตสฺส การฺณฏฺุตฺติ ฯ ฆมฺมปฺริยายนฺติ
ฆมฺมการฺณํ ฯ กายิกา จ เจตสิกฺกา จาติ เอตฺถ กายิกา กามาวจเรเยว
ลพฺภนฺติ เจตสิกฺกา จตฺถุมิกฺกาปิ ฯ สุขาติอาทิสฺสุ สุขา เวทนา อรฺุปาวจเร นตฺติ
เสสาสุ ติสฺสุ ฏฺุมิสฺสุ ลพฺภนฺติ ทฺุภฺุชา กามาวจราว อิตฺธา จตฺถุมิกฺกา ฯ ปญฺจเก
สฺุชินฺทฺุริยทฺุภฺุชินฺทฺุริยโทมนสฺุสินฺทฺุริยานิ กามาวจราเนว โสมนสฺุสินฺทฺุริย
เตฏฺุมกํ อฺุเปกฺุชินฺทฺุริย จตฺถุมกํ ฯ ฉกฺุเก ปญฺจสุ ทฺุวาเรสุ เวทนา กามาวจราว
มโนทฺุวาเร จตฺถุมิกฺกา อฏฺุจารสเก ฉสุ อฏฺุจารมฺมณฺุสฺสุ โสมนสฺุเสน สห
อฺุปฺวิจรฺนตฺติติ โสมนสฺุสฺุปฺวิจารา ฯ เสสทฺุเวเปิ เอเสว นโย ฯ อิติ อยฺุ เทสนา
วิจารวเสน อาคตา ตฺุสมฺุปฺยตฺุตฺตานํ ปน โสมนสฺุสาทฺุนํ วเสน อธิ อฏฺุจารส
เวทนา เวทิตฺุพฺพา ฯ

ฉ เภหสิตานิ โสมนสฺุสานิตีอาทิสฺสุ จกฺุขุวิญญฺุเขยฺุชานํ

รूपานํ อัญ्ञานํ กนฺตํ มนาปํ มโนรมานํ โลกามิสปฏิสัจจตตํ ปฏิสากํ
วา ปฏิสากโต สมนุสฺสโต [๑] ปุพฺเพ วา ปฏิสทฺทฺพุพฺพิ อตีตํ นินฺทฺทฺ วิปริณตํ
สมนุสฺสรโต อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสํ ฯ ยํ เอวรูปํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ เคหสิตํ
โสมนสฺสนฺติ เอวํ นสฺ ทฺวาเรสุ วุตตคามคฺคณนิสฺสิตานิ โสมนสฺसानิ จ
เคหสิตโสมนสฺसानิ นาม ฯ

รूपานํ เตวฺว อนิจฺจํ วิทิตฺวา วิปริณามวิราคฺนิโรธํ ปุพฺเพ เจว รุปา
เอตฺรหิ จ สพฺเพ เต รุปา อนิจฺจา ทฺกฺขา วิปริณามธฺมาติ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมนุสฺสปรณฺยาช ปสฺสโต อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสํ ฯ ยํ เอวรูปํ โสมนสฺสํ
อิทํ วุจฺจติ เนกขมฺมสิตํ โสมนสฺสนฺติ (๒) เอวํ นสฺ ทฺวาเรสุ อัญ्ञารมฺมณ
อาปาถคเต อนิจฺจตาทิวเสน วิปสฺสนํ ปญฺจเปตฺวา อสฺสูกกาเปตฺุ สกฺโกนตสฺส
อสฺสูกกิตา เม วิปสฺสนาติ โสมนสฺสชาตสฺส อุปฺปนฺนโสมนสฺसानิ จ
เนกขมฺมสิตโสมนสฺसानิ นาม ฯ

จกฺขุวิญญฺเยยฺยานํ รุปานํ อัญ्ञานํ กนฺตํ มนาปํ มโนรมานํ
โลกามิสปฏิสัจจตตํ อปฺปฏิสากํ วา อปฺปฏิสากโต สมนุสฺสโต ปุพฺเพ วา
ปฏิสทฺทฺพุพฺพิ อตีตํ นินฺทฺทฺ วิปริณตํ สมนุสฺสรโต อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสํ ฯ ยํ
เอวรูปํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ เคหสิตํ โสมนสฺสนฺติ เอวํ นสฺ ทฺวาเรสุ
อัญ्ञารมฺมณํ

๑. ม. เหตุถนฺตเร สมนุสฺสโตติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๖๒๔/๔๐๒ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนาวกุณณา หน้า ๑๘๘

นานุกวิสสามิ นานุกวามีติ วิตกุกยโต อุปนุนานิ กามคุณนิสสิตโทมนสฺสถานิ
ฉ เคหสิตโทมนสฺสถานิ นาม ฯ

รูปานัน เตว อนิจจตํ วิทิตฺวา วิปริณามวिरาคนิโรธํ ปุพฺเพ เจว รูปา
เอตฺรหิ จ สพฺเพ เต รูปา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมาติ เอวเมตํ ยถากฺกตํ
สมฺมปฺปลณฺณาย ทิสฺวา อนุตฺตเรสุ วิโมกฺขेषุ ปิหิ อุฏฺฐาเปติ กุทาสฺสนามาหิ(๑)
ตทายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามิ ยทฺริยา เอตฺรหิ อายตฺนानํ(๒) อุปสมฺปชฺช
วิหรนฺตติ ฯ อิติ อนุตฺตเรสุ วิโมกฺขेषุ ปิหิ อุฏฺฐาปยโต อุปฺปชฺชติ ปิหฺปจฺจยา
โทมนสฺสํ ฯ ยํ เอวรूपํ โทมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ เนกขมฺมสิตํ โทมนสฺสนฺติ
เอวํ ฉสุ ทฺวาเรสุ อิกฺขารมฺมเณ อปาถกเต อนุตฺตรวิโมกฺขสงฺขาตอริยผลธมฺเมสุ
ปิหิ อุฏฺฐาเปตฺวา ตททิกฺมาย อนิจฺจตาทิวเสน(๓) วิปฺสฺสนํ ปฏฺฐเปตฺวา
อุสฺสูกกาเปตฺตุ อสฺสโกนฺตสฺส อิมฺมปิ ปกฺขํ อิมฺมปิ มาสํ อิมฺมปิ สํวจฺจริ
วิปฺสฺสน อสฺสูกกาเปตฺวา อริยญฺมิ ปาปฺณิคฺคฺคฺนาสกฺขินฺติ อนฺนโสจโต อุปนุนานิ
โทมนสฺสถานิ ฉ เนกขมฺมสิตโทมนสฺสถานิ นาม ฯ

จกฺขุนา รูปิ ทิสฺวา อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขา พาลสฺส มฺพฺหสฺส ปุณฺชชนสฺส
อโนธิชินฺสฺส[๔] อวิปากชินฺสฺส อนาทินวทสฺสาวิโน

๑. ม. กุทาสฺสู นามาหิ ฯ ๒. ม. อายตฺนํ ฯ ๓. ม. อนิจฺจตาทิวเสน ฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตเร อโนธิชินฺสฺสาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ เวทนาสัพพัญญูนิทกัฏฐกถา หน้า ๑๘๕

อสุตวโต ปุณฺณชนสฺส ฯ ยา เอวรูปา อุเปกฺขา รุปี สา นาทิวตฺตติ ตสฺมา
สา อุเปกฺขา เกหสิตาติ วุจฺจติ(๑) เอวํ ฆสฺสุ ทฺวารสฺสุ อิกฺุจฺจารมฺมเณ อาปาถคเต
คฺุพฺปิณฺฑเก นิลมกฺขิตา(๒) วิย รุปาทินิ อนตฺิวตฺตมาณา ตตฺถเวย ลคฺคา หุตฺวา
อุปฺปนฺนา กามคฺุณฺนิสฺสิตา อุเปกฺขา ฆ เกหสิตอุเปกฺขา นาม ฯ

รูปานํ เตว อนิจฺจํ วิทิตฺวา วิปริณามวिरาคนิโรธํ ปุพฺเพ เจว รูปา
เอตฺรหิ จ สพฺเพ เต รูปา อนิจฺจา ทฺุกฺขา วิปริณามธมฺมาติ เอวเมตํ ยถากฺุติ
สมมฺปฺปณฺณาย ปสฺสโต อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขา ฯ ยา เอวรูปา อุเปกฺขา รุปี สา
อตฺิวตฺตติ ตสฺมา สา อุเปกฺขา เนกขมฺมสิตาติ วุจฺจตีติ เอวํ ฆสฺสุ ทฺวารสฺสุ
อิกฺุจฺจาทิอารมฺมเณ อาปาถคเต อิกฺุเจ อรชฺชนตฺสฺส อนิกฺุเจ อทฺุสฺสนตฺสฺส(๓)
อสมเปกฺขเณ อมฺยุหนตฺสฺส(๔) อุปฺปนฺนา วิปสฺสนา ฅาณสมฺปยุตฺตา อุเปกฺขา
ฆ เนกขมฺมสิตอุเปกฺขา นาม ฯ อิมสฺมี สฺสุเต สพฺพสงฺคาหโก
จตุกฺุมกฺธมฺปฺริจฺเจโท กถิตฺโต ฯ ตติยาทีนิ อุตฺตทานตฺถาเนว ฯ

เอกาทสเม สามิสฺสาคิ กิเลสามิสฺเสน สามิสฺสา ฯ นีรามิสฺตราติ
นีรามิสฺสายปี ฅานปีติยา นีรามิสฺสตราว ฯ นนฺ จ ทฺิวีสฺสุ ฅาเนสฺสุ ปีติมหคฺคตาปี
โหติ โลกุตฺตราปี ปจฺจเวกฺขณปีติ

๑. ม. วุจฺจตีติ ฯ ๒. ม. นิลีนมกฺขิกา ฯ ๓. ม. อทฺุสฺสนตฺสฺส ฯ

๔. ม. อมฺยุหนตฺสฺส ฯ

โลกิยาว สตา กสฺมา นีรามิสตรา ซาตาติ สนุตปณฺธิตรมฺมปจฺจเวกฺขณวเสน
อุปฺปนฺนตฺตาฯ ยถา หิ ราซवलฺลโก จุลฺลปฺภูจาทโก อปฺปฎฺฐิหาริกํ ยถาสุํ
ราชกฺลํ ปวิสนฺโต เสฏฺฐิเสนาปติอาทโย ปาเทน ปหรนฺโตปิ น คณฺเติฯ
กสฺสา รณฺโณ อาสนฺนปฺริจารกตฺตาฯ อิติ โส เตหิ อุตฺตริตโร โหติ
เอวมยฺมปิ สนุตปณฺธิตรมฺมปจฺจเวกฺขณวเสน อุปฺปนฺนตฺตา โลกุตฺตรปีติโตปิ
อุตฺตริตฺราติ เวทิตพฺพาฯ เสสวาเรสุปี เอเสว นโยฯ วิโมกฺขวาระ ปน
รूपฺปฎฺฐิตฺตฺโต วิโมกฺโข อตฺตโน อารมฺมณฺญเตน รุปามิสวเสนว สามิส
นาม อรูปฺปฎฺฐิตฺตฺโต อรูปามิสภาเวน (๑) นีรามิส นามาติฯ

เวทนาตั๋ยตุตถวณณา นิฏฺฐิตาฯ

๑. ม. รุปามิสภาเวนฯ

มาตุคามสุตตาทิวณณา

มาตุคามสัพพัญญู ปจเม องฺเคหีติ อคฺคณฺเฑหิ ฯ น จ รูปวาทิ
รูปวิปฺนฺโน (๑) วิรูปฺ โททฺทสิโก ฯ น จ โภควาติ น โภคสมฺปนฺโน นิตฺธโน ฯ
น จ สีลวาทิ สีลวิปฺนฺโน (๒) ทฺตฺสึโล ฯ อลฺโส จาติ กนฺตฺนปจนาทีนํ กมฺมานิ
กาตุํ น สกฺโกติ กุสึโต อาลสิโย นิสินฺนญฺจานเ นิสินฺนปฺปิ ตฺติญฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
นิตฺททายติ เอว ฯ ปชณฺจสฺส น ลกฺขิตฺติ อสฺส ปุริสสฺส กุลวํสปตฺติญฺจฺจฺจฺจ
น ลกฺขิตฺติ สุกกปโก โข วุคฺตฺวิปริยาเยน เวทิตฺตฺโพ ฯ ทฺตฺยํ ปจเม วุคฺตฺนเยเนว
ปรีวคฺเตตฺตพฺพํ ฯ

ตฺตฺยเ อาเวณิกานีติ ปาฏฺฐิปุคฺคฺลิกานิ ปุริเสหิ อสฺสธารณานิ ฯ
ปาริจฺจยฺนฺติ ปรีจาริกภาวํ ฯ๑

จตุคฺคเ มจฺเจรฺมลปรีญฺญูจฺเตนาติ ปุพฺพณฺหสมฺยสฺมี หิ
มาตุคาโม จีรทฺธิสฺสฺโก ปน ปจนาทีนํ (๓) กาตุํ อารทฺโธ ปุคฺคเกหิปี
ยาจฺยมาโน กิลฺลิจิ ทาตุํ น อิจฺฉติ ฯ เตนฺตํ วุคฺตํ ปุพฺพณฺหสมฺย
มจฺเจรฺมลปรีญฺญูจฺเตน เจตฺตาสติ ฯ มชฺชนฺตฺกสมฺเย ปน มาตุคาโม โภธาภิภูโตว
โหติ อนฺโตมฺเร กลหํ อลภฺนฺโต ปฏฺฐิวิสฺสกนฺมรฺมปฺปิ คนฺตฺวา กลหํ กโรติ
สํมิกฺสสฺ จ จิตฺตนิสินฺนญฺจานานิ วิโลเกนฺโต วิจฺรติ ฯ เตน วุคฺตํ มชฺชนฺตฺกสมฺย
๑. ม. น รูปวิปฺนฺโน ฯ ๒. ม. น สีลสมฺปนฺโน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๕๒

อิสสาปริยภูจิตน เจตสาติ ฯ สายเนห ปนสฺสา อสทฺธมฺมปฏิเสวนาย จิตฺตํ
นมตี ฯ เตน วุตฺตํ สายนุหสมยํ กามราคปริยภูจิตน เจตสาติ ฯ ปญฺจมาทีนํ
อุตฺตทานตฺถาเนว ฯ

ทสเม รูปพลนฺตฺธาทีสุ รูปสมฺปตฺติ รูปพลํ โภคสมฺปตฺติ โภคพลํ
ฌาติสมฺปตฺติ ฌาติพลํ ปุตฺตสมฺปตฺติ ปุตฺตพลํ สीलสมฺปตฺติ สीलพลํ ฯ
ปญฺจสีลทสฺสีลานํ อขณฺฑานํ กตฺวา รกฺขนฺตสฺส หิ สीलสมฺปตฺติเยว สीलพลํ
นาม โหติ ฯ อิมานํ โข ภิกฺขเว ปญฺจ พลาณีตี อิมานํ ปญฺจ อุปตฺถมฺภนฺภูเจน
พลาณี นาม วุจฺจนฺตี

ปสฺยหาติ อภิกฺขิตฺวา ฯ อภิกฺขุย วตฺตตีติ อภิกฺขวตี อชฺโฆตฺถรตี ฯ เนว
รูปพลํ ตายตีติ เนว รูปพลํ ตายิตฺฺรกฺขิตฺฺสโกติ ฯ นาเสนฺเตว นํ กฺุเลน
วาเสนฺตีติ ทฺุสฺสีลา สมฺภินฺนาจารา อติกฺกนฺตมรียาหาติ ทิวายํ กเหตุวา
นีหฺรนฺตี น ตสฺมี กฺุเล วาเสนฺตี ฯ วาเสนฺเตว นํ กฺุเล น นาเสนฺตีติ ทิวายํ
โกคาทีหิ วา ปริสฺทฺุสฺสีลา เอสา อจารสมฺปนฺนาติ ฌตฺวา ฌาตกา ตสฺมี
กฺุเล วาเสนฺตีเยว น นาเสนฺตี ฯ เสสํ สทฺุพฺตฺถ อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ฯ

มาตฺุคามสัพยัตนวคฺควณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ชมพูฆาตกสัพพต

ชมพูฆาตกสัพพตเต ชมพูฆาตโก ปริพุชาชโกติ เอว์นาโม เถรสส
ภากิเนยโย ฉนุนปริพุชาชโกฯ โย โข อาวุโส รากุขโยติ นิพพานํ อากมม
ราโค ชียติ ตสฺมา นิพพานํ รากุขโยติ วุจฺจติฯ โทสโมหกุขเยสุปี เอเสว นโย
โย ปน อิมินาว วุตฺเตน กิเลสกุขยมตฺตํ นิพพานนฺติ วเทยฺย โส วตฺตพฺโพ
กสฺส กิเลสํ ขโย ก็ อตฺตโน อุทาทู ปเรสนฺติ อทฺธา อตฺตโนติ วกฺขติฯ
ตโต ปุจฺฉิตพฺโพ โคตรฎฺฎาณสฺส ก็ อารมฺมณฺนฺติฯ ชานมาโน นิพพานนฺติ
วกฺขติฯ ก็ ปน โคตรฎฺฎาณกุขเณ กิเลสา ชีณา ชียนฺติ ชียิสฺสนฺตฺติติฯ ชีณาติ
วา ชียนฺตฺติติ วา น วตฺตพฺพา ชียิสฺสนฺตฺติติ ปน วตฺตพฺพาติฯ ก็ ปน เตสุ
อชีเณสุยวาทิ กิเลสฺสุ โคตรฎฺฎาณํ กิเลสกุขยํ อารมฺมณฺณํ กโรตฺติติฯ อทฺธา
เอว์ วุตฺเต นินฺรุตฺตโร ภวิสฺสติฯ มกฺกคาณนาปี เจตฺติ โยเชตพฺพํฯ (๑)
มกฺกกุขเณปี हि กิเลสา ชีณาตฺติติ นวฺจฺจนฺติ(๑) น จ อชีเณสุยว กิเลสฺสุ
กิเลสกุขโย อารมฺมณฺณํ โหติ ตสฺมา สมฺปฺปฺจฺฉิตพฺพเมตฺตํ ยํ อากมม รากาทย
ชียนฺติ ตํ นิพพานํ ตํ ปเนตฺติ รุปีโน ฐมา อรูปีโน ฐมาติอาทิสฺสุ (๒)
ทฺเกสุ อรูปีโน ฐมาติ

๑. ม. มกฺกกุขเณปี हि กิเลสา ชีณาติ วา ชียิสฺสนฺตฺติติ วา น วตฺตพฺพา ฯ

๒. ม. อภิ. สจฺ. ๓๔/๓/๒ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๕๔

สงฺคหิตตตฺตา น กิเลสกฺขยมตฺตเมวาทิ ฯ

อรหตฺเตตฺตํ ปญฺหาพฺยากรณํ ยสฺมา อรหตฺตํ รากโทสโมหานํ
ชินฺนเต อุปฺปชฺชติ ตสฺมา รากกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโยติ วุตฺตํ ฯ
เต โลเก สุกตฺตติ เต รากาทโย ปหาย คตตฺตา สฺกุจฺจ
คตฺตติ ฯ ทฺกฺขสฺส โข อวฺวโส ปริณฺตฺตณฺติ วฏฺฏทฺกฺขสฺส ปริชานนตฺถํ ฯ
ทฺกฺขตฺตติ ทฺกฺขสฺภาว(๑) ฯ ทฺกฺขทฺกฺขตฺตติอาทิสฺส ทฺกฺขสงฺขาโต ทฺกฺขสฺภาโว
ทฺกฺขตฺตา(๒) ฯ เสสฺสปททฺเวปี เอเสว นโย ฯ

อภิรตีติ ปพฺพชฺชชย อนฺนคณฺจนตา ฯ น จิริ อวฺวโสติ อวฺวโส
ชฺมมานชฺมมปฺปปฏิปฺนโน กิกฺขุ ปาโต อนฺนสิญฺโฆ สายํ วิเสสมชฺชิมิสฺสตีติ สายํ
อนฺนสิญฺโฆ ปาโต วิเสสมชฺชิมิสฺสตีติ (๓) วุตฺตตฺตฺตา ฆณฺเณโต วายมนฺโต น
จิริสฺสํ ทฺนุเยว อรหํ อสฺส อรหตฺเตตฺตํ ปติญฺจเหยฺยติ ทสฺเสตีติ ฯ เสสฺสํ สพฺพคฺค
อุตฺตฺตานตฺถเมวาทิ ฯ

ชฺมพฺพาทกสฺยตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

สามณฺชทกสฺยตฺเตปี อิมินาว นเยน อตฺถิ เวทิตฺตพฺโพ ฯ

๑. ม. ทฺกฺขสฺภาโว ฯ ๒. ม. ทฺกฺขทฺกฺขตฺตา ฯ ๓. ม. ม. ๑๓/๕๑๘/๔๓๔ ฯ

โมคคัลลานสัพพัญญูเต กามสหคตาคี ปญจนีวณสหคตาฯ ตสฺส หิ
ปจฺมชฺฌานา วุฏฺฐิตสฺส ปญฺจ นีวณานิ สนฺตโต อุปญฺจหีสุฯ เตนสฺส ตํ
ปจฺมชฺฌานํ หานภากิยํ นาม อโหสิฯ ตํ ปมาทํ ญตฺวา สตฺถา มา ปมาโทติ
โอรุทํ อทาสีฯ ทุคฺคิชฺฌานาทีสุปี อิมินาว นเยน อตุโถ เวทิตพฺโพฯ
อารมฺมณสหคตเมว เหตุถ สหคตฺตํ วุตฺตํ ฯ

อนิมิตฺตํ เจโตสมาธิํ นิจฺจนิมิตฺตาทินี ปหาย ปวตฺตํ
วิปฺสฺสนาสมาธิเยว สนฺธาเยตํ วุตฺตฺตํ ฯ นิมิตฺตานุสาริวินฺญาณํ โหตีติ เอวํ
อิมินา วิปฺสฺสนาสมาธิวิหารเณ วิหโรโต วิปฺสฺสนาญาณํ ติกฺขเ สุขุม(๑)
วหฺมานเฯ ยถา นาม ปุริสสฺส ติกฺขเณน พฺรสุณา รุกฺขํ ฉินฺทนฺตสฺส สฺสฺส
วต เม พฺรสุ วหฺตีติ ขณฺเ เขณฺเ พฺรสุธาริํ โอลเณนตสฺส เมชฺชกิจฺจํ น
นิปฺพชฺชติ เอวํ เณรฺสฺสาปี สุริํ วต เม หุตฺวา ญาณํ วหฺตีติ วิปฺสฺสนํ อารพฺภ
นิกนฺติ อุปฺปชฺชติ อถ วิปฺสฺสนากิจฺจํ สาเชตฺตํ นาสกฺขิฯ ตํ สนฺธาย วุตฺตํ
นิมิตฺตานุสาริวินฺญาณํ โหตีติฯ สพฺพนิมิตฺตานิ อมนสิการา อนิมิตฺตํ
เจโตสมาธิํ อุปฺสมฺปชฺช วิหารสิณฺติ สพฺพเพสํ นิจฺจสุขอตุตฺตนิมิตฺตานิ
๑. ม. สุเร ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๕๖

อมนสิการณ อนิมิตฺตํ วุฏฺฐานคามินิวิปสฺสนาสมฺปยุตฺตํ เจโตสมาธิ

นิพฺพานารมฺมณํ อุปฺริ มคฺคผลสมาธิ อุปสมฺปชฺช วิหารสึ ฯ

อเวจฺจปฺปสาเทนาติ อจลปฺปสาเทน ฯ ทสฺหิ จาเนหิตฺติ ทสฺหิ
การณฺหิ ฯ อธิคณฺหนตฺตีติ อภิภวนฺติ อติภุมิตฺวา ติกฺขณฺติ ฯ เสสํ สพฺพตฺถ
อุตฺตฺตานตฺถเมวาทิ ฯ

โมคฺคฺคฺกลานสังยุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

จิตตคหปติปจณาสัตตวณณน

จิตตคหปติปจณาสัตต(๑) ปจเม มจกิกาสณเขตติ เอวันมเก
วนสณเขต ๑ อยมนุตรากถา อุทปาทิติ ปุรณกตเถร อติรจณนกถา โหนติ
นินนุนนินนุนจจณเน ปญหิ สมนุจจาเปตว อชานนุต ปุจณนติ ชานนุต
วิสุชชเชนติ เตน เนสิ อัย กถา อุทปาทิ ๑

มิกปลกนติ เอวันมกั อตตโน โภคคัม ๑ โส กิร อมพากุการมสุส
ปิฏจิกเก โหติ ๑ เตนุปลงกมิติ เถรณั ปญหิ วิสุชชเชตว ผาสุวิหาริ กตว
ทสุสามิติ จินุเตตว อุปลงกมิ ๑ คมกัเร พุททวเจเนติ อตตคมิเร เจว
ชมมคมิเร จ พุททวเจเน ๑ ปญจจกขุ กมตติ ฌณจกขุ วหติ ปวตตติ ๑

ทุติเย อายสมนตติ เถรนติ เตสุ เถเรสุ เชฏจกั มหาเถริ ๑
ตุนหิ อโหสิติ ชานนุโตปี(๒) อวิสารทตตนา น กิณจิ พุยาหริ ๑ พุยากรอมหิ
ภนุเตติ อัย เถโร เนว อตตนา พุยากรโรติ น อญเเว อชฌเมสติ อุปาสโก
จ ภิกขุสังฆั วิเหเสติ(๓) อหเมตติ พุยากริตว ผาสุวิหาริ กตว ทสุสามิติ
จินุเตตว อสนโต วุฏจาย เถรสส สนตักั คนุตว เอวิ โอกาสมกาสิ
กตวกาโส ปน อตตโน อสนเน นิสิติตว พุยากราสิ ๑ สหตถาติ สหตถเนน ๑
สนตปเปสิติ ยาว ทิจจกั ททนุโต (๔)

๑. ม. ย. จิตตสัตตตตต ๑ ๒. ม. ชานนุโตปี ๑ ๓. ม. วิเหเสติ ๑

๔. ม. เทนุโต ๑

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๑๕๘

สุญฺสุ ตปฺเปลี ฯ สมฺปวาเรสีติ อลฺ อลนฺติ หตฺถสณฺณาย เจว วาจา ย จ
ปฏิกฺขิปาเปลี ฯ โอนีตปตฺตปาณินฺติ ปาณินฺโต อปนีตปตฺตา โชวิทฺวา ถวิกาย
โอสปาเตวฺวา อํเส ลคฺคิตปตฺตาทิ อตฺโถ ฯ

ตติเย อวฺนฺติยาติ ทกฺขินาปเถ(๑) อวฺนฺติเต(๒) กฺลฺยาณํ วุจฺจตีติ
จตุหิ ปจฺจเยหิ ปฏฺิษคฺคิสฺสามีติ วจฺนํ นินฺทิตฺถํ อนวชฺชํ วุจฺจติ ตยา
อุปาสิกาติ อธิปฺปาเยน วทติ ฯ

จตุตฺเถ เสสํ วิสฺสชฺเชธาติ ตสฺส กิร เถเรหิ สทฺธิเยว กํสธาลํ
ปมชฺชิตฺวา ปายาลํ วทฺเตตฺวา อํสฺส โส ภูตฺตปายาโส เถเรหิเยว
สทฺธิ กนฺตฺกาโม จินฺเตสิ ฆเร ตาว อุปาสิกา เสสํ วิจาเรติ อธิ ปนฺิเม
ทาสกมฺมกรา มยา อวฺตฺตา น วิจาเรสฺสนฺติ เอวเมวํ ปณฺีตปายาโส
นสฺสิสฺสตีติ เตสํ อนฺุชานนฺฺโต เอวมาห ฯ กุถินฺนฺติ กุญฺจิตฺ(๓) เภฏฺจา
สนฺตตฺตาย วาลิกาย อุปฺริ อาตเปน จ อตฺติจินฺนฺติ อตฺโถ ฯ อิทํ ปน
เตปฺปิฏเก พุทฺทวจฺเน อสมฺภินฺนปทํ ฯ ปเวถียมาเนนาติ ปฏฺิถียมาเนน ฯ สาธุ
ขวสฺส ฆนฺเตติ ฬาสฺวิหารํ กิรฺสฺสามิ เนสนฺติ จินฺเตตฺวา เอวมาห ฯ
อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขริติ อธิญฺจานิทฺธิ อกาสิ ฯ เอกฺถ จนฺโฑ มนฺโฑ(๔)
สีตควาโต วายตฺ อพฺกมณฺฑปํ กตฺวา เทโว เอกเมกํ ฝุสยตฺตติ เอว

๑. ม. ทกฺขินาปเถ ฯ ๒. ม. อวฺนฺตฺริฏฺเจ ฯ ๓. ส. กุถิตฺ ฯ
๔. ม. มนฺทมนฺโฑ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ จิตตคหปติปุจฉาสัพพัญญุตวณณา หน้า ๑๕๕

นนานาปริกมมัม สวาโต เทโว วสุตตติ เอว อธิญจัน อเอกโตปี โหติ ฯ
สวาโต เทโว วสุตตติ อเอกโต ปริกมมัม มนุทมนุโท สีสกภาโว วาโต วายตุ
อพุกมณทป กตุวา เทโว อเอกเมกัม สุตายตตติ เอว นานาอธิญจันมปิ
โหติ ฯ วุตตนเยเนว นานาปริกมมัม นานาอธิญจัน อเอกโต ปริกมมัม อเอกโต
อธิญจันมปิ โหติเยว ฯ ขดา ตถา กโรนุตตส ปน ปาทกชฎานโต วุญจาย
กตปริกมมสส ปริกมมานนุเตรน มหคคตอธิญจันจิตเตเนว ตัม อิชณติ ฯ
โอภาเสสตีติ (๑) วิปปฏิริ ฯ

ปลญเจม เนลลโลติ นิทโทโส เสตปลจมาโทติ เสตปลัญญาทโน ฯ
อนันนุติ นิททุกัม ฯ มหุตตัม ตุน्हี หุตวาติ ตสส อตถเปกขนตถัม ตีณิ
ปิฏกานิ กณเณ กณทลัม วิย สลญาเลนุโต อัย อิมสส อตุโถ อัย อิมสส
อตุโถ [๒] อุปปริกขนตถัม มหุตตัม หุตวา ตุน्हี หุตวา ฯ วิมุตติยาติ
อรหตตผลวิมุตติยา ฯ อิมัม ปน ปลญหัม กเถนุโต อุปาสโก ทุกกริ อกาสิ ฯ
สมุมาสมพุทโธ หิ ปสสส โน ตุมเห ภิกขเว เอตัม ภิกขุ อากจณนตัม
โอทาทกัม ตนุทัม ตุงกนาสิกนุติ (๓) อตตโน ทิฏเฐน กเถสิ ฯ อัย จ
นยคคาเหน อรหโต เอตัม อธิวจนนุติ อาห ฯ

ณญเจ กติ นุ โข ฆนเต สขวาราทิ อัย กิร คหปติ
๑. สี. โอตาเสตีติ ฯ ๒. ม. เอตถนุเตร อัย อิมสส อตุโถตีติ ทิสสตี ฯ
๓. สี. นี. ๑๖/๗๒๓/๓๓๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตนะวคคัณเฑาะ หน้าที่ ๒๐๐

นิโรธั วลณเฑาะติ ตสุมัา นิโรธปะาทเก สงขาระ ปุจันิสสะมีติ จินเฑาะตวัา เอวมัาหะ ฯ
เถโรปะิสสะ อธิปะายัณเฑาะ ฅตวัา ปุณณัาภิสงขารัาทีสสะ อเนเกสสะ สงขาระสสะ วิชัฆมะเนสสะปะี
กายสงขารัาทโยว อัจจิกขณเฑาะโต ตโย โข คหปะีตีติอัาทีมัาหะ ฯ

ตตถ กายปะฎีฬทฐตตะตา กายะน สงขัริยติ นิฬุฬตตะยัตีติ กายสงขัารโ ๑
วัจาย สงขัโรติ กโรติ นิฬุฬตตะเตตีติ วัจีสงขัารโ จิตตะปะฎีฬทฐตตะตา จิตตะน สงขัริยติ
นิฬุฬตตะยัตีติ จิตตะสงขัารโ ๑ กตมะ ปน ฆนเฑาะติ อธิ ที ปุจันติ อิมะ สงขัารัา
อณณมณณัณเฑาะ มิสสะ อาลุฬพิตา อวิภูตตะตา ทุฬุทีปะนัา ๑ ตถัาหิ กายทวาระ
อัาทานคหณมณณัณเฑาะจโปะนัานิ ปัาปะตวัา อุปะปะนุณัา อฏุจ กัามัาวัจระกุสละเจตนะ
ทวารัาส อกุสละเจตนะติ เอวั กุสละากุสละา วีสติ เจตนะปะี อสสะสปะสสะสัาปะี
กายสงขัารโ วุจันติ ๑ วัจิทวาระ ฆนุสณเฑาะจโปะนัันเฑาะ วัจิเกทั์ ปัาปะตวัา อุปะปะนุณัา
วุตตะปะปะการัาว วีสติ เจตนะปะี วิตถุทถัาวัจระปะี วัจีสงขัารโเตวว วุจันติ ๑
กายวัจิทวาระสสะ จโปะนัันเฑาะ อปะปะตวัา รโห นิสันนุสสะ จินตยะโต อุปะปะนุณัา
กุสละากุสละา เอฆุนตีสสะ เจตนะปะี สณณัา จ เวทนะ จัาติ อิมะ เทว ฆมมะปะี
จิตตะสงขัารัาเตวว วุจันติ ๑ เอวั อิมะ สงขัารัา อณณมณณัณเฑาะ มิสสะ อาลุฬพิตา
อวิภูตตะตา ทุฬุทีปะนัา เต ปากเฐ วิภูเต อกตวัา กถัาปะะสสะมีติ ปุจันติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ จิตตคหปติปุจฉาสัพพัญญุตวณณา หน้า ๒๐๑

กสฺมา ปน ฆนฺเตติ อิทฺ กายสงฺขาราทินามสฺส ปทตฺถํ ปุจฺจติ ฯ ตสฺส
วิสุตฺตชฺชเน กายปฺปฎิพฺพทฺธาติ กายนิสฺสิตา ฯ กายเ สติ โหณฺติ อสฺติ น โหณฺติ ฯ
จิตฺตปฺปฎิพฺพทฺธาติ จิตฺตนิสฺสิตา ฯ จิตฺเต สติ โหณฺติ อสฺติ โหณฺติ ฯ

อิทานิ กิํ นฺุ โข เอส สลฺยวาทยิตฺตนิโรธํ วลฺยเช โน วลฺยเชติ
จिณฺณวสี วา ตตฺถ โน จิณฺณวสีติ ชานนตฺถํ ปุจฺจนฺฺโต กถํ ปน ฆนฺเต
สลฺยวาทยิตฺตนิโรธสมฺปตฺติ โหตีติ อหา ฯ ตสฺส วิสุตฺตชฺชเน สฺมาปชฺชิสฺสนฺติ
วา สฺมาปชฺชามิติ วา ปททฺวเยน เนวสลฺยวาทนํ สลฺยวาทนํ สฺมาปตฺติกาโล
กถิโต ฯ สฺมาปนฺโนติ ปเทน อนฺฺโต นิโรโธ ฯ ตถา ปุริเมหิ ทฺวิหิ ปเทหิ
สจฺจิตฺตกกาโล(๑) กถิโต ปจฺฉิเมน อจฺจิตฺตกกาโล(๒) ฯ

ปุพฺพเพว ตถา จิตฺตํ ภาสีตํ โหตีติ นิโรธสมฺปตฺติโต ปุพฺพเพ อทฺธาน-
ปริจฺเจทกาเลเยว เอตฺตํ กาลํ อจฺจิตฺตโก ภาวีสฺสามิติ อทฺธานปริจฺเจโท ฯ จิตฺตํ
ภาวิตํ โหติ ฯ ยํ ตํ ตถตฺตตาย อุปเนตีติ ยํ ปน เอวํ ภาวิตํ จิตฺตํ ตํ ปุคฺคํ
ตถตฺตตาย อจฺจิตฺตภาวาย อุปเนติ ฯ วจิสฺสงฺขาโร ปจฺฉมํ นิรฺุชฺชตีติ เสสฺสงฺขารเห
ปจฺฉมํ ทฺติชฺชฺชานเนเยว นิรฺุชฺชตีติ ฯ ตโต กายสงฺขารโรติ ตโต ปรี กายสงฺขารโร
จตฺตชฺชานเน นิรฺุชฺชตีติ ฯ ตโต ปรี จิตฺตสงฺขารโรติ ตโต ปรี จิตฺตสงฺขารโร
๑. ม. สจฺจิตฺตกกาโล ฯ ๒. ม. อจฺจิตฺตกกาโล ฯ

อนุโต นิโรเช นิรุชฌติ ๑ आयुติ रुपชีวิदिनुทुरिय ๑ วิปริภินนानीติ อุปहतานิ
วินญจानी ๑

ตตถ เกจิ นิโรชสมปนนสฺส จิตตสงขารो จ นิรุทุโรติ वजनโต
จิต्तํ अनिरुत्तं होति तसुमा सजित्तकपी อยं पन समाप्तत्ति वทนत्ति ๑ दे
वत्तपुपा वजिसंगखारोपิสฺस निรุทุโรติ वजनโต वाजा अनिरुत्ता होति
तसुमा निโรชสมपननेन चम्ममपी गेनेतेन सखणायमपी गेनेतेन निसीत्तिपुप्
พิया ๑ โย जयं मโต कालगतो तसुपी जित्तสงखारो निโรโรติ वजनโต जित्तํ
อนिरुत्तं गवेय्य तसुमा कालगेते मातापितरो वा ॐहनते वा णापेनेतेन
आनन्तरियम्मं गत्तं गवेय्य ๑ इति पुयणने ॐग्निवेसन् ॐकत्वा आजरियानं
ने जत्वा ॐत्तो उपप्रिक्षितपुपो ॑ ॐत्तो हि प्रक्षिस्त्रन् न पुयणन् ๑

อินุทुरियानी วิปฺปสนนानीติ กิริยมยปฺปวत्तสฺสมิ हि वत्तमाने पहितุชา
आरम्मणेसु पसाते ण्णेतฺเตसु อินุทुरियानी गिलमन्ति उपहतानी मग्गितानी विय(๑)
न โहनत्ति वाตาทิहि ॐग्गจิตฺเตเชน जत्तมหาपणे जप्पิตआथाโส विय ๑ ยथा पन
ถวิภาย ปग्गขิปิตฺตวา मणฺุสสาทิสฺस จप्पิตो आथाโสपी ॐนุโตเยว วิโรจติ ॐว
นิโรชสมปนนสฺส ภิกฺขุโน ॐนุโต นิโรเช ปญฺจปฺปसाทา ๐ตฺตวिय วิโรจन्ति ๑
เตन วत्तत्तํ อินุทुरियानी วิปฺปสนนानीติ ๑

๑. ม. ปग्गจิตฺตानी วिय ๑

ภุจหิสฺสนฺติ วา ภุจหามีติ วา ปททวเณ อนุโตนิโรธกาโล กถิตโต
ภุจฺจิตฺติ ปเทน ผลสมาปตฺติกาโลฯ ตถา ปฺริเมหิ ทฺวิหิ ปเทหิ อจิตฺตกาโล
กถิตโต ปฺจุณเณน สจิตฺตกาโลฯ ปฺพุเพว ตถา จิตฺตํ ภาวิตํ โหตีติ
นิโรธสมาปตฺติโต ปฺพุเพว อทฺธานปฺริจฺเณทกาโลเยว เอตฺตํ กาลํ อจิตฺตโก หุตฺวา
ตโต ปฺริ สจิตฺตโก ภวิสฺสามีติ อทฺธานปฺริจฺเณทํ จิตฺตํ (๑) ภาวิตํ โหตีฯ ยํ ตํ
ตตฺตตาย อุปเนตีติ ยํ เอวํ ภาวิตํ จิตฺตํ ตํ ปฺคฺคํ ตตฺตตาย สจิตฺตกาเวย
อุปเนตีฯ อิติ เหาจฺจา นิโรธสมาปฺนฺนกาโล คหิตโต อธิ นิโรธโต ภุจฺจนากาโลฯ

อิทานิ นิโรธกถํ กเถตุํ กาลอติ นิโรธกถา กเถตฺตพฺพา สียาฯ สา จ
ปเนสา ทฺวิหิ พลลหิ สมฺนฺนาคตฺตฺตา ตินฺณํ (๒) สงฺขารานํ ปฺฏิปฺปสฺสทฺธิยา
โสฬสฺหิ ฃาณจฺริยาหิ นวหิ สมฺมจฺริยาหิ วสีภาวตาปฺลฺลวฺวา นิโรธสมาปตฺติยํ
ฃาณนฺติ มาตีกํ จเปตฺวา สพฺพากาเรน วิสุทฺธิมฺคฺเค (๓) กถิตา ตสฺมา ตตฺถ
กถิตนเณเนว คเหตุพฺพาฯ โภ ปนายํ นิโรโธ นาม จตฺนํ ขนฺธานํ ปฺฏิสงฺขา
อปฺปวตฺติฯ อถ กิมตฺถเมตฺ(๔) สมฺปาชฺชนฺตีติ สงฺขารานํ ปวตฺเต อุกฺกณฺจिता
สตฺตทาหํ อจิตฺตกา หุตฺวา สฺขํ วิหริสฺสามี ทิฏฺฐมฺมณิพฺพานํ นามตํ

๑. สี่. อทฺธานปฺริจฺเณทจิตฺตํ ฯ ๒. ม. ตโยจ ฯ ๓. วิสุทฺธิมฺคฺค. ๓/๓๖๒-๓ ฯ

๔. ม. กิมตฺถเมตฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สหายตนวคความณณา หน้า ๒๐๔

ยทิตฺถํ นิโรชิตฺติ เอตทตฺถํ สมากปชฺชนุตฺติ ฯ

จิตตสงฺขารो ปจฺมํ อุปฺปชฺชตีติ นิโรธา วุฏฺฐหนฺตสฺส हि ผลสมापत्तिจิต्तํ
ปจฺมํ อุปฺปชฺชตีติ ตํ สมฺปยุตฺตํ สยฺยญฺจ เวทญฺจ สนฺชายนฺจ จิตตสงฺขารो
ปจฺมํ อุปฺปชฺชตีติ อหา ฯ ตโต กายสงฺขารोติ ตโต ปรี กวฺงคสมเย กายสงฺขารो
อุปฺปชฺชตีติ ฯ ก็ ปน ผลสมापत्ति(๑) อสฺสาสปฺสฺสาเสน สมฺภูจฺจาเปตีติ สมฺภูจฺจาเปตี ฯ
อิมสฺส ปน จตฺตตฺถชฺฌานิกา ผลสมापत्ติ สาน สมฺภูจฺจาเปตี ฯ ก็ วา เอเตน
ผลสมापत्ติ ปจฺมชฺฌานิกา วา โหตุ ทฺวคฺคิตฺตยจตฺตตฺถชฺฌานิกา วา สนฺตสมापत्ติโก
วุฏฺฐจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน อสฺสาสปฺสฺสาเสน อพฺโพหาริกา โหนฺติ เตสํ อพฺโพหาริกภาโว
สยฺยชิวฺตฺเถรวตฺตุนา เวทิตพฺโพ ฯ

สยฺยชิวฺตฺเถรสฺส हि ปจฺมสมापत्ติโต วุฏฺฐาย ก็สฺกปฺปฺสฺสทิสฺเส วิตฺตจฺจิตฺตกาเร
มนฺทมานสฺส คจฺจโต จิวเร อํสฺมตฺตมฺปิ น ฉายิ อํสฺมาการมตฺตมฺปิ นาโหสิ ฯ
สมापत्ติผลํ นามตฺตนฺติ วทนฺติ ฯ เอวเมว สนฺชายนฺจ ผลสมापत्ติยา วุฏฺฐจิตฺตสฺส
ภิกฺขุโน อสฺสาสปฺสฺสาเสน อพฺโพหาริกา โหนฺตีติ (๒) กวฺงคสมเยเนเวตํ กตฺติตฺตนฺติ
เวทิตพฺโพ ฯ

ตโต วจิสฺสงฺขารोติ ตโต ปรี กิริยมยปฺปวตฺตวพฺพชฺชนกาเล วจิสฺสงฺขารो
อุปฺปชฺชตีติ ฯ ก็ กวฺงคํ วิตฺตกฺกวิจฺจาเรน สมฺภูจฺจาเปตีติ

๑. ม. ผลสมापत्ติ ฯ

สมฎจาเปติ ฯ ตํสมฎจानา ปน วิตกุกวิจารา วาจํ อภิสงฆาตุํ สกุกอนุติติ
กิริยมยปฺปวตฺตวพฺพชนกาเลนเวติ กถิตํ ฯ

สุลฺลโต ผสฺโสติอาทโย สกฺุณนาปี อารมฺมณนาปี กถตพฺพา ฯ
สกฺุณน ตาว สุลฺลตา นาม ผลสมาปฺตติ ตาย สหฆาตผสฺสํ สนฺธาย
สุลฺลโต ผสฺโสติ วุตฺตํ ฯ อนิมิตฺตปฺปณฺหิตสฺสปี เอสฺว นโย ฯ

อารมฺมณน ปน นิพฺพานํ ราคาทีหิ สุลฺลตฺตา สุลฺลตา นาม
ราคานิมิตฺตาทินํ อภาวา อนิมิตฺตํ ราคโทสมหปณฺหิณํ อภาวา อปฺปณฺหิตํ
สุลฺลตํ นิพฺพานํ อารมฺมณํ กตฺวา อุปฺปนฺนผลสมาปฺตติสมผสฺโส สุลฺลโต
นาม ฯ อนิมิตฺตปฺปณฺหิตสฺสปี เอสฺว นโย ฯ อปฺรา อาคมนียกถา นาม โหติ ฯ
สุลฺลตอนิมิตฺตอปฺปณฺหิตาติ หิ วิปฺสฺสนาปี วุจฺจติ ฯ

ตตฺถ โย ภิกฺขุ สงฺฆาเรน อนิจฺจโต ปฺริกฺกเหตุวา [๑] อนิจฺจโต
ทิสฺวา อนิจฺจโต วุฎฺฐาติ ตสฺส วุฎฺฐานคามินิวิปฺสฺสนา อนิมิตฺตา นาม โหติ ฯ
โย ทุกฺขโต ปฺริกฺกเหตุวา [๒] ทุกฺขโต ทิสฺวา ทุกฺขโต วุฎฺฐาติ ตสฺส อปฺปณฺหิตา
นาม ฯ โย อนตฺตโต ปฺริกฺกเหตุวา อนตฺตโต ทิสฺวา อนตฺตโต วุฎฺฐาติ ตสฺส
สุลฺลตา นาม ฯ ตตฺถ อนิมิตฺตวิปฺสฺสนาย มคฺโค อนิมิตฺโต นาม
อนิมิตฺตมคฺคสฺส ผลํ

๑. ม. เอตถนฺตเร อนิจฺจโต ทิสฺวาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. เอตถนฺตเร ทิสฺวาติ ฯ

ทิสฺสติ ฯ

*เลมที่ ๑๒ สพายตฺตนาถคณา หนา ๒๐๖

อนิมิตฺตํ นาม อนิมิตฺตผลสมาปตฺติสหชาเต ผสฺเส ผุสฺสนฺเต อนิมิตฺโต
ผสฺโส ผุสฺสตีติ วุจจติ ฯ อปฺปณฺหิตสุญฺญเตสุปิ เอสว นโย ฯ อากมนิเยน
กถิตํ ปนฺ สุญฺญโต วา ผสฺโส อนิมิตฺโต วา ผสฺโส อปฺปณฺหิตโต วา ผสฺโสติ
วิกปฺโป อปชฺเชยฺย ตสฺมา สกฺเขนฺน เจว อารมฺมณฺน จ กเถตพฺพิ ฯ เอวํ
หิ ตโย ผสฺสา ผุสฺสนฺตีติ สเมติ ฯ

วิเวกนินฺนฺตฺติอาทิสฺสู นิพฺพานํ วิเวโก นาม ตสฺมี วิเวเก นินฺนํ
โณตฺตนฺติ วิเวกนินฺนํ ฯ วิเวกํ โปณฺ(๑) อญฺญโต อากนฺตฺวา เยน วิเวโก เตน
วงฺกํ วีย หุตฺวา จิตฺตฺติ วิเวกโปณฺ ฯ เยน วิเวโก เตน ปตฺมานํ วีย จิตฺตฺติ
วิเวกปฺพการี ฯ

สจฺจตฺตเม นานตฺตา เจว นานาพฺยญฺชนา จาติ พฺยญฺชนานมฺปิ เนลฺลํ
นानํ อตฺถโ(๒) ฯ ตตฺถ พฺยญฺชนสฺส นานตฺตา ปากฺกา ฯ อตฺถโ (๑) ปน
อปฺปมาณา เจโตวิมฺตฺติ ภูมฺนฺตรโต มหคฺคตา โหติ รุปาवจฺรา อารมฺมณโต
สจฺจตฺตปณฺณตฺติอารมฺมณา ฯ อากิลฺยญฺญา ภูมฺนฺตรโต มหคฺคตา อรุปาवจฺรา
อารมฺมณโต น วตฺตพฺพารมฺมณา ฯ สุญฺญตา ภูมฺนฺตรโต กามาवจฺรา
อารมฺมณโต สงฺขารารมฺมณา ฯ วิปฺสฺสนา หิ เอตฺถ สุญฺญตาติ อธิปฺเปตา ฯ
อนิมิตฺตา ภูมฺนฺตรโต โลกุตฺตรา อารมฺมณโต นิพฺพานารมฺมณา ฯ

๑. ม. วิเวกโปณฺตฺติ ฯ ๒. ม. พฺยญฺชนานมฺปิ เนลฺลํ นานํ อตฺถโปี ฯ

๓. อตฺถโ (?)

*เล่มที่ ๑๒ จิตตคหปติปุจณาสัตตวณณา หน้ ๒๐๗

ราโค โข ฆนเต ปมาณกรโณติอาทิสู ยถา ปพพตปาเท ปุติปณณกสฏอุทกั
 นาม โหติ กภาพณณั โอลเณตานิ พยามสตรคมกริ วีย ขายติ ยญุจี วา
 รชชั วา คเหตุวา มินนุตสส ปิจุจิปาโทตถธณมตตมปิ น โหติ เอวเมว
 ยาว รากาทย โนอุปชชนติ ตาว ปุคคัลล สณชานิตู น สกกา โหติ
 โสตาปนโน วีย สกทากามี วีย อนาคามี วีย จ ขายติ ยทา ปนสส
 รากาทย อุปชชนติ ตทา รตโต ทญุโจ มุโพหติ ปณณายติ ฯ อิติ เต
 เอตตโก อยนติ ปุคคลสส ปมาณั ทสเสนโตว อุปชชนตีติ ปมาณกรณา
 นาม วุตตา ฯ ยาวตา โข ฆนเต อุปปมาณา เจโตวิมุตติโยติ ยตตกา
 อุปปมาณา เจโตวิมุตติโย ฯ กิตตกา ปน ตา จตตาริ พุรหุมวิหารา
 จตตาริ มกกา จตตาริ ผลานีติ ทวาทส ฯ ตตร พุรหุมวิหารา
 ผรณอุปปมาณตาย อุปปมาณา เสสา ปมาณการกานั กิเลสานั อภาเวน
 นิพพานมปิ อุปปมาณเมว เจโตวิมุตติ ปน น โหติ ตสุมาน คหิตั ฯ
 อกุปปาทิ อรหตตผลเจโตวิมุตติ ฯ สหิ คาสั สพพเชญุจิกา ตสุมาน
 อคคกขายตีติ วุตตา ราโค โข ฆนเต กิณจนนติ ราโค อุปชชิตวา
 ปุคคัลล กิณจติ มททติ ปลิพุนุชติ(๑) ตสุมาน กิณจนนติ วุตโต ฯ มนุสสา
 กิร โคณหิ ขลั มททาปนตา

๑. ม. ปลิพุนุชติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สฬายตทวคฤคณนา หน้า ๒๐๘

กนุเตหิ กิณจกจิเจหิ กภาพกาติ วทนุติ ๑ เอวิ มทุททญุโฐ กิณจกญุโฐติ
เวทิตพุโพ ๑ โทสโมहेสุปี เอเสว นโย ๑

อาภิณจณญา เจโตวิมุคฺติโย นาม นว ฐมฺมา อาภิณจณญาชยตํ
มคฺคผลานิ จ ๑ ตตฺถ อาภิณจณญาชยตํ กิณจกํ อารมฺมณํ อสุส นตฺถิติ
อาภิณจณญํ ๑ มคฺคผลานิ กิณजनํ มทุททปฺลิตฺพนุชฺชกิเลสํ(๑) นตฺถิตาย
อาภิณจณญา นิพฺพานมฺปิ อาภิณจณญํ เจโตวิมุคฺติ ปน น โหติ ตสฺมา น
คหิตํ ๑ ราโค โข กนุเต นิमितฺตกรโณติอาทิสฺส ยถา นาม ทฺวินฺนํ กุลาณํ
สทิสฺสา เทว วจฺจกา โหนติ ๑ ยาว เตสํ ลกฺขณํ น กตํ โหติ ตาว อัย
อสุกกุสสฺส วจฺจโก อัย อสุกกุสสฺสชาติ น สกฺกา โหติ ชานิตต ๑ ยथा ปน
เตสํ ติสฺสุลาทิสฺส อลฺลยตริ ลกฺขณํ กตํ โหติ ตथा สกฺกา โหติ ชานิตต ๑
เอวเมว ยาว ปุคฺคผลสฺส ราโค นุปฺปชฺชติ ตาว น สกฺกา โหติ ชานิตฺ
อริโย วา ปุคฺคชฺชโน วาติ ๑ ราโค ปนสฺส อฺปฺปชฺชมาโนว สราโค นาม อัย
ปุคฺคโลติ สลฺยชานนฺติ(๒) นิमितฺตํ กโรนุโต วีย อฺปฺปชฺชติ ตสฺมา
นิमितฺตกรโณติ วุคฺโต ๑ โทสโมहेสุปี เอเสว นโย ๑

อนิมิตฺตา เจโตวิมุคฺติโย นาม เทรส ฐมฺมา วิปฺสฺสนา จตฺตาโร
อารุปฺปา จตฺตาโร มคฺคา จตฺตาริ ผลานิ ๑ ตตฺถ วิปฺสฺสนา นิจฺจนิมิตฺตํ
สุขนิमितฺตํ อตฺตนิमितฺตํ อุกฺขมาณฺเฐตีติ

๑. ม. มทุททปฺลิตฺพนุชฺชกิเลสํ ๑ ๒. ส. สลฺยชานิตฺ ๑

*เลมที่ ๑๒ จิตฺตคหปติปฺจุณาสํยตฺตวณณา หนา ๒๐๕

อนิมิตฺตา นาม ๗ จตฺตาโร อารูปฺปา รูปนิมิตฺตสฺส อภาเวน (๑) อนิมิตฺตา
นาม ๗ มคฺคผลานิ นิมิตฺตกรานํ กิเลสานํ อภาเวน อนิมิตฺตานิ นิพฺพานมฺปิ
อนิมิตฺตเมว ตํ ปน เจโตวิมุตฺติ น โหติ ตสฺมา น คหิตํ ๗ อถ กสฺมา
สฺลฺลตา เจโตวิมุตฺติ น คหิตาติ ตา สฺลฺลตา ราเคนาติอาทิวจนโต สพฺพตฺถ
อนุปวิฏฺฐาว ตสฺมา วิสฺsun คหิตาติ ๗ เอกตฺถาติ อารมฺมณวเสน เอกตฺถา
อปรฺมาณํ อากิณฺจลฺลํ สฺลฺลตํ อนิมิตฺตฺนฺติ หิ สพฺพานตานิ นิพฺพานสฺเสว
นามานิ ๗ อิติ อิมินา ปรียาเยน เอกตฺถา ๗ อลฺลสฺมี ปน จาเน อปรฺมาณฺปิ
โหติ อลฺลสฺมี อากิณฺจลฺลวา อลฺลสฺมี สฺลฺลตา อลฺลสฺมี อนิมิตฺตาติ
อิมินา ปรียาเยน นานาพฺยณฺชนาติ ๗

อฏฺฐเม เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ สยํ อากตาคโม วิณฺญาตสาสโน อนาคามี
อริยสาวโก สฺมาโน กสฺมา นคฺคโกกฺกํ นิสฺสิริกํ นิคณฺจํ อุปสงฺกมิตฺติ
อุปวาทโมจนตฺถลฺลเจว วาทาโรปนตฺถลฺลจ ๗ นิคณฺจา กิร สมณสฺส โคตมสฺส
สาวกา ถทฺชทฺธิรชาณฺกสฺทิสสา เกนจิ สทฺธี ปฏฺฐิสฺนฺถารมฺปิ น กโรนฺตฺติ
อุปวาทนฺติ ตสฺส อุปวาทสฺส โมจนตฺถลฺลจ วาทลฺลจสฺส อาโรเปสฺสามิตฺติ(๒)
อุปสงฺกมิ ๗ น ขวาทํ เอกตฺถ ภาเน ภาควโต สทฺธาเย คจฺจามิตฺติ ยสฺส ญาเนน
อสจฺจิกตํ โหติ โส เอวํ กิเรตฺนฺติ อลฺลสฺส สทฺธาเย คจฺจเยยฺย มยา ปน
ญาเนเนตํ สจฺจิกตํ

๑. ม. อภาวา ๗ ๒. ม. อาโรเปสฺสามิตฺติ ๗

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๒๑๐

ตสฺมา นานํ เอตถ ภควโต สทฺธาย กจฺจนามิตี ทีเปฺนโต เอวมาห ฯ
โธโลเกตุวาติ (๑) กายํ อุณฺณาเมตฺวา(๒) กุจฺณี นีหริตฺวา คีวํ ปคฺคยฺห สพฺพํ
ทิสํ เปกฺขมาโน โธโลเกตุวา ฯ พาเชตพฺพํ มณฺเฑยฺยาติ ยถา วินิวิชฺฌิตฺวา น
นิกฺขมตี เอวํ ปฏิพาหิตพฺพํ มณฺเฑยฺย พนฺธิตพฺพํ วา ฯ

สทฺธมฺมิกาติ สกรณฯ ปจฺม(๓) ปฏิหเรยฺยาสิ สทฺธี นิคฺคณฺจปริสายาติ
เอเตสํ อตฺถเถ ฌาเต อถ เม นิคฺคณฺจปริสาย สทฺธี อธิคฺคเจยฺยาติ
ปตีหารสฺส(๔) เม สนฺตํ อากนฺตฺวา อตฺตโน อากตภาวํ ชานาเปยฺยาสิตี
อตุโถ ฯ เอโก ปโยหติ เอโก ปญฺหมคฺโค เอกํ ปญฺหเวสนนฺติ อตุโถ ฯ
เอโก อุทฺเทโสตี เอกํ นาม กิณฺติ อัย เอโก อุทฺเทโส ฯ เอกํ เวยฺยากรณฺนติ
สพฺเพ สตฺตา อาหารภูจฺติกาติ (๕) อิทํ เอกํ เวยฺยากรณํ ฯ เอวํ สพฺพตถ
อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ

นวเม กิวจิโร ปพฺพชิตฺสฺสาติ กิวจิโร กาโลติ [๖] อตุโถ ฯ
อตุตฺริมนฺุสฺสทฺมโมติ มนฺุสฺสทฺมโม นาม ทสฺกุสลกมฺมปฺถา ตโต มนฺุสฺสทฺมมโต
อตุตฺริ ฯ อลฺมรียวณฺทสฺสนวิเสโสตี อริยภาวํ กาคฺคํ สมตฺถคฺคา ย อลฺมรียาโยติ
สฺงฺขาโต ฌาณทสฺสนวิเสโส ฯ นคฺคเจยฺยาติ นคฺคภาวโต ฯ มณฺเฑยฺยาติ
มฺุณฺฑาทาวโต ฯ

- # ๑. ม. อุโลเกตุวา ฯ ๒. ม. อุณฺณาเมตฺวา ฯ ๓. สฺยา. ม. อถ มํ ฯ
- # ๔. ม. ปตีหารสฺส ฯ ๕. อจฺ. ทสก. ๒๔/๒๓/๕๔ ฯ พุ. พุ. ๒๕/๔/๒ ฯ
- # ๖. ม. เอตถนฺตเร ปพฺพชิตฺสฺสาตีตี ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ จิตตคหปติปุจฉาสัตตคณณนา หน้า ๒๑๑

วาพนิโปตนายาติ(๑) ปาวพนิโปตนโต ภูมียิ นิสินนตสส อานิสทฎจนาเน
ลคคานัน ปัสสุรชวาลิกานัน โฝฎนตถั คหิตโมรปิฎณมตตโตติ(๒) อตโต ๗

ทสเม อารามเทวดาติ ปุพฟารามผลรามสสุ อชิวตถา เทวดา ๗
วนเทวดาติ วนสณนทสสุ อชิวตถา เทวดา ๗ รุกขเทวดาติ มตตราชกาล
เวสสวโณ จ เทวดาติ เอวั เตสสุ เตสสุ รุกขเทสสุ อชิวตถา เทวดา ๗
โอสธิตถนพนปตีสสูติ หริตถากมลกีอาทิสู มุลชปพพชาทิสู วนเชฎจกรุกขเทสสุ
อชิวตถา เทวดา ๗ สงกมมาติ สนนิปตติตวา ๗ สมากมมาติ ตโต ตโต
สมาคนตวา ๗ ปณิเชหิตติ ปตจจนาวเสน อุเปหิ ๗ อิชิมิสสติ สิลวโต
เจโตปณิเชหิตติ สมิชมิสสติ สิลวนนตสส จิตตปตจนา ๗ ฌมมิโกติ
ทสกุสธฌมสมนนาทโต อคตคกมนรหิโต ๗ ฌมมราชาติ ตสเสว เววจนัน
ฌมเมเน วา ลทชรชชตตา ฌมมราชา ๗ ตสสมาติ ยสฺมา เตน(๑) อยฺยปุตต
อมุเหหิ (๔) โอวทาหิตติ (๕) วทถ ตสฺมา ๗ อปฺปฏิวิภคตฺนติ อิทํ ภิกฺขุณัน
ทสฺสาม อิทํ อตฺตนา ภูณฺชิสฺสามาติ เอวั อวิภคตํ ภิกฺขุหิ สทฺธิ สาธารณเมว
ภวิสฺสตีติ ๗

จิตตสัตตคณณนา นิฎจिता ๗

- # ๑. ม. ยุ. ปวาพนิโปฝฎนยา ๗ ๒. ม. โฝฎนตถั คหิตโมรปิฎณมตตโตติ ๗
- # ๓. ม. เตนหิ ๗ ๔. ม. อมุเหปิ ๗ ๕. ม. โอวทาหิตติ ๗

คามณีสัพพัญญูตถุคณา

คามณีสัพพัญญูตถุคณา ปจเม จณโฑ คามณีสติ ชมมสงคาหคตเถเรหิ
 จณโฑติ คหิตนาโม เอโก คามณิฯ ปาตุกโรตีติ ภณฺฑนฺตํ ปฏิกณฺฑนฺโต
 อุกโกสนฺตํ ปจฺจุกโกสนฺโต ปหรนฺตํ ปฏฺฐิปหรนฺโต ปากกั กโรตีติ ทสฺเสติฯ
 น ปาตุกโรตีติ อุกกุกฺโขปี ปหโฏปี [๑] กิลฺยจิ ปจฺจนี้กั อุกโรนฺโตติ ทสฺเสติฯ
 ทฺฐิตฺเต ตาลปฺโฏติ(๒) เอวํนามโกฯ ตสฺส กิร พนฺชนา ปมุตฺตสฺส
 (๓)ตาลปฺกุกฺสฺส วิย วณฺโณ(๓) วิปฺปสนฺโน อโหสิ เตนสฺส ตาลปฺโฏติ
 นามํ อํกัฯ สุวํยํ อภินิหารสมฺปนฺโน ปจฺจิมภวิกปฺกุกฺโลฯ ยสมฺมา ปน ปฏฺฐิสฺส
 นาม อนฺนิตา อากาเส จิตฺตคณฺฑทฺฐิตฺสา (๔) ตสมฺมา เอส นนฺทกฺเก นินฺพพฺตฺติฯ
 วุฑฺฒิปฺปโต ปน นนฺทิสฺส ปเป อุกฺโก หุตฺวา สกฺลชฺมพฺพิเป ปากโฏ ชาโตฯ ตสฺส
 ปญฺจ สกฺกฺสฺตานิ ปญฺจ มาตุคามสฺตานิ ปรีวาโร ภริยาบิสิสฺส ตาวตกา วาติ
 มาตุคามสฺสเสสน เจว สกฺกฺสฺสเสสน จ สทฺฐี ยํ ยํ นกรํ วา นิคมํ วา
 ปฏฺฐิสฺส(๕) ตตฺถสฺส ปุเรตฺรเมว สตสฺสเสสฺสั เทนฺติฯ สมชฺชเวสฺสั คณฺ्हิตฺวา ปน
 มาตุคามสฺสเสสน สทฺฐี กิฬั
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปหโฏปีติ ทิสฺสติฯ ๒. สี. ย. ตลปฺโฏฯ ม. ตาลปฺโฏฯ
 # เอวมฺปรีปีฯ ๓. ม. ตาลปฺกุกฺสฺส วณฺโณ วิย มุขวณฺโณฯ
 # ๔. สี. จิตฺตคณฺฑทฺฐิตฺสาฯ ๕. ม. ปวิสฺสติฯ

*เล่มที่ ๑๒ คามณีสัพพัญญูนิทาน หน้า ๒๑๓

กโรนตสฺส ยํ หตฺถุปคปาหุปคาคาทิอาภรณชาตํ จิปนฺนติ ตสฺส ปรียนฺโต นตฺถิ ฯ
โส ตํทิวสํ มาตฺตคามสทฺสสฺสปรีวาริตฺโต ราชคเห กิฬํ กตฺวา ปรีปกุกกณณตฺตวา
สปรีวาริว เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ

สจฺจาลิเกนาคิ สจฺเจน จ อลิเกน จ ฯ ติฏฺฐเตตฺตนฺติ ติฏฺฐตฺตฺ อเอตํ ฯ
รชณียาคิ ราคปฺปจฺจยา มุขโต ปญฺจวณฺณสฺตฺตนิหฺรณวาทวฺภูจิทฺตฺสนาทโย
อญฺเณ จ กามสฺสทลฺลยฺตฺตวา อาการทฺตฺสนกา อภินยา ฯ กิยฺโยโส มตฺตยาตฺติ
อธิกปฺปมาณตฺตยา ฯ โทสนียาคิ โทสสฺส ปจฺจยา หตฺถุปาทจฺเจทาทิตฺตฺสนาการา ฯ
โมหณียาคิ โมหปจฺจยา อูทกํ กเหตุวา เตลกรณฺํ เตลฺลํ กเหตุวา อูทกกรณฺนฺติ
เอวมาทโย มายาปเกทา ฯ ปหาโส นาม นีโรยติ วิสฺสุ ปหาสนามโก นีโรย
นาม นตฺถิ อวีจิสฺเสว ปน เอกสฺมี โภจฺจาเส นจฺจนฺตา วิย คายนฺตา วิย
จ นญฺเวสํ กเหตุวาว ปจฺจนฺติ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ นานํ ภนฺเต เอตํ
โรทามิตฺติ อหํ ภนฺเต เอตํ ภควโต พุยากรณฺํ น โรทามิตฺติ เอวํ สกมฺมกฺวเสเนตฺถ
อตุโถ เวทิตฺตฺตโป น อสฺสุวิโมจฺนมตฺตเตน ฯ มตํ วา อมฺม โรทนฺตฺติอาทโย เจตฺถ
อญฺเณปี โวหารา เวทิตฺตฺตพา ฯ

ตติเย โยธาชีโวติ ยฺยฺยเชน ชีวิตํ กปฺปนโก ฐมฺมสงฺกาทกฺคฺเถเรหิ
เอวํ กหิตฺตนาโม ฯ อุสฺสทฺติ วายมตฺติติ อุสฺสทฺติ วายามํ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๒๑๔

กโรติ ฯ ปรียาปาเทนตีติ มรณํ ปฏิปชชาเปนติ ฯ ทุกกณฺณติ ทุฏฺฐุ กตํ ฯ
ทูปฺปณฺธิตฺตํ ทุฏฺฐุ จปิตํ ฯ ปรัชโต (๑) นาม นีโรยติ อยมฺปิ น วิสุํ เอโก
นีโรย อวีจิสฺเสว ปน เอกสฺมี โกฏฺฐาเส ปญฺจาวุชฺสนฺนทฺธา ผลกฺกตฺตา
หตฺถิอฺสฺสรเถ อารุหฺ สงฺคามเย ชุชฺฉนฺตฺตา วิย ปจฺจนฺติ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ
จตฺตตฺตปญฺจเมสุปี เอเสว นโย ฯ

ฉนฺนุเจ ปจฺจณฺณมฺกาทิ ปจฺจณฺณมฺวิวาสิโน ฯ กามณฺฑลฺกาทิ สกมณฺฑลฺโน ฯ
เสวาลมฺมาติกาทิ ปาโตว อุตฺกโต เสวาลมฺเจว อูปฺปลาทีนิ จ กเหตุวา
อุตฺกสฺสทฺธิกภาวชานนฺตถาย มาลํ กตฺวา ปีนฺนุชฺชนกา ฯ อุตฺกโโรหกาติ สายํ ปาตํ
อุตฺกํ โอรฺหนกา ฯ อฺยยาเปนตีติ อฺปริ ยาเปนติ ฯ สลฺลยาเปนตีติ สมฺมา
ณฺยาเปนติ ฯ สกฺกํ นาม โอกฺกาเปนตีติ ปรีวารेतฺวา จิตฺตา กจฺฉ โภ พุรฺหุมโลกํ
กจฺฉ โภ พุรฺหุมโลกนฺติ วทนฺตฺตา สกฺกํ ปเวเสนฺติ ฯ อนฺนฺปรีสฺสเกยฺยติ
อนฺนฺปรีคฺจฺเจยฺย ฯ อุมฺมชฺชชาติ อุมฺมชฺช อฺกฺกฺจห ฯ ถลมฺปฺลวาทิ ถลํ อภิรุยฺห ฯ
ตฺตฺตร ยาสุสฺสชาติ ตฺตฺตร ชฺย ภาเวยฺย ฯ สกฺขรา วา กจฺฉลา วาติ (๒) สกฺขรา วา
กจฺฉลา วา (๒) ฯ สฺวา อโรคามิ อฺสุสฺสชาติ สฺวา อโร คจฺฉเจยฺย เหมจฺจาคามิ ภาเวยฺย ฯ
อโร คจฺฉชาติ เหมจฺจา คจฺฉ ฯ

สตฺตเม ชฺงฺกนฺติ พนฺนํ(๓) น มฺหุ ฯ อีสฺรนฺติ
๑. ม. ปรัชโต ฯ ๒. ม. สกฺขรา จ กจฺฉลา จ ฯ ๓. ม. ภาวฺช น ฯ

*เล่มที่ ๑๒ กามณีสัพพัญญูนิทกัฏฐกถา หน้า ๒๑๕

สขุชาตโลณํ ฯ ปาปญมิตติ ตามกญมิภาคํ ฯ มํทีปาดิอาทีสุ อหํ ทีโป ปติญฺจา
เอเตสนฺติ มํทีปา ฯ อหํ เถโณ อลฺลียนญฺจานํ เอเตสนฺติ มํเลณา ฯ อหํ
ตานิ รกฺขา เอเตสนฺติ มํดาณา ฯ อหํ สรณํ ภยนาสนานํ(๑) เอเตสนฺติ
มํสรณา ฯ วิหรนฺตํติ มํ เอวํ กตฺวา วิหรนฺติ ฯ โภกตมฺปิตติ ฐลฺลผลสฺส
อภาเวน ลายิตฺวา กลาปกลาปํ พนฺธิตฺวา จปิตํ คิมฺหกาเล กุณฺนํมฺปิ ขาทนํ
ภวิสฺสตีติ อตุโธ ฯ อุกทมนฺนิโกติ กุจฺฉิยํ มณฺนิเมขลายนํ เอวํ ลทฺธนาโม
ภาชนวิเสโส ฯ อหารี อปฺริหารีติ(๒) อุกทํ น หรติ น หริยติ(๓) น
ปฺริยาทียตีติ อตุโธ ฯ อิติ อิมสฺมี สฺส
หิ อสฺกกจฺจธมฺมเทสนา นาม นตฺถิ ฯ สีหสฺमानวตฺตติโน หิ พุทฺธา ยถา สีโห
ปภินฺนรรวารณสฺสปี สสพิพาราทีนํมฺปิ คหณตฺถาย เอกสฺทิสเมว เวคํ กโรติ
เอวํ พุทฺธาปี เอกสฺส เทเสนฺดาปี ทฺวินฺนํ พหุณํ ภิกฺขุปฺริสาย ภิกฺขุณฺนิอุปาสก-
อุปาสิกาปฺริสายปี ติตฺถิยานมฺปิ เทเสนฺดา สกฺกจฺจเมว เทเสนฺติ ฯ จตฺสฺโส ปน
ปฺริสา สทฺทหิตฺวา โอกปฺเปตฺวา สฺสนฺตํติ ตาสํ เทสนา สกฺกจฺจเทสนา นาม
ชาตา ฯ

อญฺจเม ยํ พหุลํ ยํ พหุลนฺติ อิมินา นิกฺคญฺโจ อตฺตนาเว อตฺตโน
วาที ภินฺทติ ฯ ตสฺมา ภควา เอวํ สนฺเต

๑. ม. ภยนาสนํ ฯ ๒. ม. ย. อหารี อปฺริหารี ฯ ๓. ม. น หรติ ฯ ปฺริหฺร ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๒๑๖

น โภจิ อาปายิโกติอาทิมาห ฯ ปริมานิ ปน จตุตตาริ ปทานิ ทิฏฺฐิยา ปจฺจยา
โหนติ ฯ ตสฺมา เตสฺสปี อาทีนํ ทสฺเสนฺโต อิธ คามณิ เอกจฺโจ สตุถา เอวํวาทิ
โหติติอาทิมาห ฯ ตตฺถ อหฺมปฺมฺหิตี อหฺมปิ อมฺหิ ฯ เมตฺตาสหคเตนาคีอาทีสุ
ยิ วุตฺตพฺพํ ตํ สพฺพํ สทฺธิ ภาวนานเยน วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตเมว ฯ เสยฺยถาปิ
คามณิ พลวา สงฺขมฺโมติอาทิ ปน อิธ อปฺพุพฺพํ ฯ

ตตฺถ พลวาคี พลสมฺปนฺโน ฯ สงฺขมฺโมติ สงฺขมโก ฯ อปฺปกสิเรนาติ
อกิจฺเณน อทฺกฺเขน ฯ ทพฺพโล หิ สงฺขมฺโ สขํ ฆมนฺโตปิ(๑) น สกฺโกติ
จตฺสฺโส [๒] ทิสฺสา สเรณ วิญฺญาเปตฺตุ นาสฺส สงฺขสทฺโท สพฺพโต สรติ(๓)
พลวโต ปน วิปฺพาริโก โหติ ตสฺมา พลวาคี อาห ฯ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยาติ
เอตฺถ เมตฺตาคี วุตฺเต อฺปปจาโรปิ อฺปปนาปิ วญฺญติ เจโตวิมุตฺตีติ วุตฺเต
ปน อฺปปนาว วญฺญติ ฯ ยิ ปมาณกตํ กมฺมุนฺติ ปมาณกตํ กมฺมํ นาม กามาวจรํ
วฺจฺจติ อฺปปมาณกตํ กมฺมํ นาม รูปาจรํ ฯ ตํ หิ ปมาณํ อติกฺกมิตฺวา
โอทิสฺสทกอนทิสฺสทกทิสฺสาพรณวเสน วทฺเตตฺวา กตตฺตา อฺปปมาณกตฺนติ
วฺจฺจติ ฯ น ตํ ตตฺรราวทิสฺสตี น ตํ ตตฺรราวติฏฺฐตีติ ตํ กามาวจรกมฺมํ ตสฺมี
รูปารูปาจรกมฺเม น โอหิยฺยติ น ติฏฺฐติ ฯ กิ วุตฺตํ

๑. ม. สงฺขมฺโ สขํ ฆมนฺโตปิ ฯ ๒. ม. เอกถนฺตเร ทิสฺสาคี ทิสฺสตี ฯ

๓. ม. ปรตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ กามณีสัพพัญญูนิทเท หน้า ๒๑๗

โหติ ตํ กามาวจรกมฺมํ ตสฺส รูปารูปาวจรกมฺมสฺส อนฺตรา ลกฺขิตฺตํ วา จาคฺุ
วา รูปารูปาวจรกมฺมํ ฝริตฺวา ปริยาทียิตฺวา อตฺตโน โอกาสํ กเหตุวา
ปตฺติจฺจาคฺุ วา น สกฺโกติ อตฺตโน รูปารูปาวจรกมฺมเมว กามาวจรํ มโหโฆม วิย
ปริตฺตํ อุทกํ ฝริตฺวา ปริยาทียิตฺวา อตฺตโน โอกาสํ กตฺวา ติจฺจติ ตสฺส
วิปากํ ปฏฺิพาหิตฺวา สยเมว(๑) พุรฺหมสฺสพฺยตํ อุปเนตฺติ ฯ อิติ อิทํ สุตฺตํ
อาทิมฺหิ กิเลสวเสน วุฏฺฏาย อวसानเน พุรฺหมวิหารวเสน กหิตตฺตา
ยถานุสนฺธินาว คตฺติ ฯ

นวมเม ทฺพภิกฺขวาทิ ทฺลลภภิกฺขา ฯ ทฺวิหิตฺกาทิ ชีวิสฺสาม นฺ โข
น นฺ โขติ เอวํ ปวตฺตอหิตฺกา ฯ ทฺวิหิตฺกาทิปิ ปาโจ ฯ อยเมวตฺโต ฯ ทฺกฺขา
อหิตฺ(๒) เอตฺถ น สกฺกา โกจิ ปโยโค สฺเขน กาทฺนฺติ ทฺวิหิตฺกา ฯ ตตฺถ
ตตฺถ มตฺมณฺสฺसानํ วิปฺปกิณฺณานํ เสดานํ อญฺจิกานํ เอตฺถาติ เสดญฺจิกา ฯ
สลากา วุตฺตาติ สลากมตฺตวุตฺตา ยํ ตตฺถ วุตฺตํ วาปีตํ ตํ สลากมตฺตเมว
อโหสิ ฝเลน ชนยตฺติ อตฺโต ฯ อุกฺกิลิตฺนฺติ เทว อนฺเต โมเจตฺวา กเถตฺตํ
อสกฺโกนฺโต อุกฺกิลิตฺตํ พหิ นีหริตฺตํ น สกฺขิตฺติ ฯ โอกิลิตฺนฺติ ปุจฺฉาย โทสํ
ทิสฺวา หาเรตฺตํ อสกฺโกนฺโต โอกิลิตฺตํ อนฺโต ปเวเสตฺตํ น สกฺขิตฺติ ฯ

อิโต โส กามณิ เอกนฺวฺโต กปฺโปติ(๓) ภควา กถยมาโนว ยาว

๑. ม. สยเมว ฯ ๒. ส. ทฺกฺขํ อหิตฺติ ฯ ม. ทฺกฺขา อหิตฺติ ฯ
๓. ม. เอกนฺวฺตฺติกปฺเป ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวนกคุณณา หน้า ๒๑๘

นิกุขนโต นาสิกวาโต น ปุณ ปวิสติ ตาวตเคน กาเลน เอกนวุติกปเป อนุสสุริ
อตุถิ นุ โข กิณจิ กุเล ปกุกภิกษาทานน อุปหตปุพพุนติ (๑) ปริชานนตุถิ ฯ
อถกมปิ อปสฺสนโต อิตโต โส คามณฺตีอาทิมาท ฯ อิทานิ ทานาทินิ อานิสฺสั
กถนโต อถโข ยานิ ตานิ กุถานิ อทฺธานตี ชมฺมเทศนํ อารภิ ฯ ตตถ
ทานสมฺภูตานิ ทานน สมฺภูตานิ นิพฺพตฺตานิ ฯ เสสปททฺเวปี เอส นโย ฯ
เอตถ ปน สจฺจํ นาม สจฺจวาทิตา ฯ สามณฺถํ นาม เสสสิถิ ฯ วิกริตตี อโยเคน
วพฺพเชนโต วิปฺปกริติ ฯ วิชฺมตีติ ชมนโต วิย นาสติ ฯ วิทฺธเสตีติ นาสติ ฯ
อนิจฺจตาติ(๒) หุตฺวา อภาโว พหฺนปิ กาเลน สงฺกตานิ (๓) ขณฺเนว
อนฺตรธาณํ ฯ

ทสม เต ปฺริสฺสํ เอตทโวจาทิ ตสฺส กิร เอวํ อโหสิ กุลปฺตฺตา
ปพฺพชนฺตา ปฺตฺตทธารณฺเจว ชาตฺรฺฐปรชตฺถจ ปหาเยว ปพฺพชนฺติ น จ สกฺกาเย
ปหาย ปพฺพชิตา ตํ เตหิ กเหตุณฺติ นยฺกคาเห(๔) จตฺวา มา อโยติอาทิวจัน
อโวจ ฯ เอกํเสนตฺตฺติ เอตํ ปญฺจกามคฺชนปฺกปฺปํ อสฺสมณฺชโม
อสกฺยปฺตฺติชฺมโมติ เอกํเสน ชาเรยฺยาสี ฯ ตินฺนติ เสนาสนฺนทนฺตฺติณํ ฯ
ปฺริเยสิตฺตพฺพุนติ ตินฺจฺจทเน วา อิกฺุจจฺจทเน วา

๑. สี. อุปกตปุพพุนติ ฯ ๒. ม.อนิจฺจตาติ ฯ ๓. สี. สมฺภตานิ ฯ

ม. สงฺกตานิ ฯ ๔. ม. นยฺกคาเห ฯ

*เล่มที่ ๑๒ กามณีสัพพัญญูธรรม หน้า ๒๑๕

เคาเห ปุชฺชชุนฺเด เยหิ ตํ การิตํ เตสํ สนฺตํ คณฺฐวา ตุมฺเหหิ
 การิตเสนาสนํ โอบุสฺสติ น สกฺกา ตตฺถ วสิตฺตุนฺติ อัจฺจชิตฺตพฺพํ ๑ มนุสฺสา
 สกฺโกณฺธา กริสฺสฺสนฺติ อสกฺโกณฺธา ตุมฺเหห วณฺทิกิ(๑) คเหตุวา การาเปถ มยฺ
 เต สยฺญาเปสฺสามาติ วกฺขณฺติ ๑ เอวํ วุตฺเต การเหตุวา เตสํ อัจฺจชิตฺตพฺพํ ๑
 มนุสฺสา วณฺทิกินฺ(๒) ทาทพฺพํ ทสฺสนฺติ ๑ สเจ อาวาสสามิกา นตฺถิ อญฺเณสมฺปิ
 ภิกฺขุจาจรวตฺเตน อาโรเจตฺวา การเหตุ วุญฺญติ ๑ อิํ สนฺชาย ปริเยสฺสิตฺตพฺพนฺติ
 วุตฺตํ ๑ ทารุณฺติ เสนาสนเน โคปานิสิอาทิสฺส ปุชฺชชฺมาเนสฺส ตตฺถตฺถาย ทารร ๑
 สกฺกนฺติ คิหิวิกตํ กตฺวา ตาว กาลิกสกฺกํ ๑ น เกวลญฺจ สกฺกเมว อญฺเณสมฺปิ
 วาสิพรสฺสุทฺถาหาทูปกรณฺมฺ เอวํ ปริเยสฺสิตฺตํ วุญฺญติ ๑ ปุริสฺสโตติ หตฺถกมฺมวเสน ปุริสฺส
 ปริเยสฺสิตฺตพฺโพ ๑ ยงฺกิญฺจิ หิ ปุริสฺสํ หตฺถกมฺมํ อาวุสฺส กตฺวา ทสฺสสิตี วตฺวา
 ทสฺสามิ ฆนฺเตติ วุตฺเต อิทฺถจฺจิทฺถจฺจ กโรหิติ ยํ อิจฺฉติ ตํ การเหตุ วุญฺญติ ๑
 น เตววาทํ กามณิ เคนจิ ปริยาเยนาติ ชาตฺรุปรชตํ ปนาหํ เคนจิปิ การเณน
 ปริเยสฺสิตฺตพฺพนฺติ น วทามิ ๑

เอกาทสเม มลฺลเสสฺสุติ เอวํนามเก ชนปฺเท ๑ วธฺนาติ มารเณน ๑
 ชานิยาติ ฐนชานิยา ๑ อกาลิเกน ปตฺเตนาติ น กาลนฺตเรณ ปตฺเตน กาลิ
 อนตฺถกมิตฺตวาว ปตฺเตนาติ อตฺถโถ ๑

๑. ม. วทฺทกิ ๑ ๒. ม. ม. วทฺทกินฺ ๑

*เลมที่ ๑๒ ความนิสํยตฺตวณณา หนา ๒๒๐

จิรวาสี นาม กุมาโรติ เอวนามโก ตสฺส ปฺตฺโต ๑ พหิอาวสเถ ปฏิวสตีติ(๑)
พหिनฺนเร กิณฺณจิวเว สิปฺปํ อุกฺคณฺหนฺโต วสตี ๑ อิมสฺมํ สุตฺเต วฏฺฏทฺทกฺขํ กถิตํ ๑
ทฺวาทสมเ ราสีโยติ ราสี กตฺวา ปณฺหสฺส ปุณฺณิตตฺตา ราสีโยติ เอวํ
ธมฺมสงฺคาหกตฺเตเรหิ คหิตนาโม ๑ ตปฺสฺสินฺติ ตปฺนิสฺสิตกํ (๒) ๑ ลฺลขชีวินฺติ
ลฺลขชีวิทํ ๑

อนฺตาติ โกฎฺจาสา ๑ คมฺโม(๓) คามฺโม ๑ คมฺโมติปิ ปาโจ คามวาสินํ
ธมฺโมติ อตฺโถ ๑ อตฺตกิลฺมถานฺโยโคติ อตฺตโน กิลฺมถานฺโยโค สรีรทฺทกฺขกรณฺนติ
อตฺโถ ๑ กสฺมา ปเนตฺถ กามสฺขลฺลิกานฺโยโค คหิตํ กสฺมา อตฺตกิลฺมถานฺโยโค
กสฺมา มชฺฌิมา ปฏฺปิทาติ กามสฺขลฺลิกานฺโยโค ตาว กามโกถินํ (๒) ทสฺสนตฺถํ
คหิตํ อตฺตกิลฺมถานฺโยโค ตปฺนิสฺสิตกานํ มชฺฌิมา ปฏฺปิทา ตินฺณํ นิชฺชรวตฺถนํ
ทสฺสนตฺถํ คหิตา ๑ ก็ เอเตสํ ทสฺสเน ปโยชนนฺติ อิมเ เทว อนฺเต ปหาย
ตถาคโต มชฺฌิมาย ปฏฺปิทาย สมฺมาสมฺโพธิํ ปฺตฺโต โส กามโกถิโนปิ น
สพฺเพ ครหติ น ปัสสตี ตปฺนิสฺสิตเกปิ น สพฺเพ ครหติ น ปัสสตี
ครหิตพฺพยฺตฺตเกยว ครหติ ปัสสตีตพฺพยฺตฺตเก ปัสสตีติ อิมสฺสตฺตสฺส ปกาสนํ
เอเตสํ ทสฺสเน ปโยชนนฺติ เวทิตพฺพิ ๑ อิทานิ ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต

๑. ส. สฟา. ๑๘/๖๒๓/๔๐๕ ๑ พหิ อาวสเถ ปฏิวสตี ๑ ๒. ม. ตปฺนิสฺสิตกํ ๑

๓. ม. คามฺโม ๑

*เล่มที่ ๑๒ คามณิสัยุดตวณณา หน้า ๒๒๑

ตโย โขเม คามณิ กามโภคิโนติอาทิมหา ฯ

ตตุถ สาหเสนาติ สาหสิกกมฺเมน ฯ น สัวิกษตีติ

मितตสหายสนฺทิกฺขสมฺภตฺตานิ สัวิกาคํ น กโรติ ฯ น ปุณฺณานิ กโรตีติ
อนาคตภวสฺส ปจฺจยภูตานิ ปุณฺณานิ น กโรติ ฯ ชมฺมาชมฺเมนาติ ชมฺเมน
จ อชฺมฺเมน จ ฯ จาเนหีติ การณฺเห ฯ สจฺฉิกโรตีติ กถํ อตฺตานิ อาตาปนฺโต
ปริตาปนฺโต สจฺฉิกโรติ จตฺตฺรฺกวีริยวเสน จ ชฺตฺตฺกฺวเสน จ ฯ ติสฺโส
สนฺทิกฺขิกา นิชฺชราติ เอตฺถ เอโกปี มคฺโค ตินฺณํ กิเลสํ นิชฺชรณฺตยา
ติสฺโส นิชฺชราติ วุตฺโต ฯ เทรสเม ทฺุเตยฺยานีติ ทฺุตกมฺมานิ ปณฺณานิ เจว
มุขสาสนานิ จ ฯ ปาณาติปาตญฺจาหนฺติ อิํ กสฺมา อารทฺธํ น เกวลํ อิํ
มายํ ชานามิ อณฺณมฺปิ อิทญฺจิทญฺจ ชานามิติ สพฺพญฺญภาวทฺุสนฺตํ
อารทฺธํ ฯ สนฺติ หิ คามณิ เอเก สมนฺพฺราหฺมณฺนาติ อิํ
เสสสมนฺพฺราหฺมณฺนํ ลทฺธิ ทฺุเสตฺตฺวา ตสฺสา ปชหาปนฺตํ อารทฺธํ ฯ
มาลี กุณฺฑลีสฺติ มาลา ย มาลี กุณฺฑลฺเลหิ กุณฺฑลฺลี ฯ อิตุถิกामเหตีติ อิตุถิหิ
สทฺธิ กามา อิตุถิกามา เตหิ อิตุถิกामเหตีติ ฯ อาวสธาการณฺติ กุลฆรฺสฺส
เอกสฺมี จาเน เอเกกสฺเสว สุขนิवासฺตฺถาย กถํ วาสาการ์ ฯ เตนาหํ
ยถาสตฺติ ยถาพลํ สมนฺภชามิติ(๑) ตสฺสาหํ อตฺตโน สตฺติอนฺรูเปณ เจว
พลานฺรูเปณ จ สัวิกาคํ กโรมิ ฯ อลนฺติ

๑. ม. สัวิกขามิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สหายตถนวกุณณา หน้า ๒๒๒

ยุดดี ๆ กงขนิเย จาเนติ กงขิตพุเพ การณ ฯ

จิตตสมาธิณี ตสมิ ฌมมสมาธิสมิ จิโต ตวั สห วิปัสสนาย จตุนัน
มกคานัน วเสน จิตตสมาธิ สเจ ปฏิลเกยยาสิตี ทสเสตี ฯ อปณณกตายน
มยหนติ อัย ปฏิปทา มยหิ อปณณกตายน อนปราธกตายน เอว สัตตตีตี
อตโต ฯ กญจกาโหตี ชยคคาโห ฯ อัย โข ความณิ ฌมมสมาธิ ตตร เจ ตวั
จิตตสมาธิ ปฏิลเกยยาสิตี เอตถ ฌมมสมาธิตี ทสกุสทกมมปถกมมา
จิตตสมาธิตี สห วิปัสสนาย จตตาริ มกคา ฯ อถวา ปาโมชชฺ ชายตี(๑)
ปมุตตสส ปีตี ชายตีตี (๒) เอวั วุตตา ปาโมชชปิติปัสสทิสฺสุขสมาธิสงฺฆาตา
ปญจ ฌมมา ฌมมสมาธิ นาม จิตตสมาธิ ปน สห วิปัสสนาย จตตาริ
มกควา ฯ อถวา ทสกุสทกมมปถา จตตาริ พุรหุมวิหารา จาตี อัย
ฌมมสมาธิ นาม ติ ฌมมสมาธิ ปุเรนตสส อูปปนา จิตเตกคกตา
จิตตสมาธิ นาม ฯ เอวั ตวั อิมิ กงฺขาธมมฺ ปชเหยยาสิตี เอวั ตวั อิมสมิ
วุตตปฺปเกเท ฌมมสมาธิสมิ จิโต สเจ เอวั จิตตสมาธิ ปฏิลเกยยาสิ
เอกิสเนตฺ กงขิ ปชเหยยาสิตี อตโต ฯ เสสิ สพุพตถ วุตตนยเมวาคี ฯ

คามณิสัพพัญญูธรรม นินฺจิตา ฯ

๑. ม. ชายตี ฯ ๒. อ.จ. ปญจก. ๒๒/๒๕/๒๓ ฯ

อสงขตสัพพตวณณา

อสงขตสัพพตเต (๑) อสงขตนุติ อกตํ ฯ หิตะสีนาติ หิตํ เอสนุเตน ฯ
 อนุกรมุปเกนาติ อนุกรมุปมานเนน ฯ อนุกรมุป อูปาทายาติ อนุกรมุป จิตฺเตน
 ปริกฺคเหตฺวา ปฏิจฺจาติปิ วุตฺตํ โหติ ฯ กตํ โว ตํ มยาติ ตํ มยา อิมํ
 อสงขตญจ อสงขตมกฺคญจ เทเสนุเตน ตุมฺหากํ กตํ ฯ เอตฺตกเมว หิ
 อนุกรมุปกสฺส สตฺถุ กิจฺจํ ยทิทํ อวิปริตฺทมมฺเทศนา ฯ อีโต ปริ ปน ปฏิปฺตฺติ
 นาม สวากานํ กิจฺจํ ฯ เตนานฺ หิตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมฺมูลานิ ฯเป ฯ อมฺหากํ
 อนุสาสณฺีติ ฯ อิมินา รุกฺขมฺมูลเสนาสนํ ทสฺเสติ สฺลฺลวาคารานฺีติ อิมินา
 ชนวิวิตฺตํ จานํ ฯ อุกฺเขน จ โยคานรฺรูปํ เสนาสนํ อจิกฺขติ ทายชฺชํ
 นิยุยาเตติ ฯ ฉายถาติ อารมฺมณฺุปนฺิชฺฌาเนน อฏฺฐตีส อารมฺมณฺานิ
 ลกฺขณฺุปนฺิชฺฌาเนน จ อนฺิจฺจาทีโต ขนฺุชฺชาตนาทีนํ อฺุปนฺิชฺฌายถ สมถญจ
 วิปฺสฺสนญจ วทฺฺฒเถถาติ วุตฺตํ โหติ ฯ มา ปมาทตฺถาติ มา ปมชฺชชิตฺถ ฯ มา
 ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหฺุวตฺถาติ เย หิ ปฺุพฺุเพ ทหฺรกาเล อโรคกาเล
 สตฺตสฺปฺปายาทีสมฺปตฺติกาเล สตฺถุ สมฺมุชฺิภาวกาเล จ โยนิโสมนสฺิการรหิตา
 รตฺตินฺุทิวํ มงฺกุลภตฺตํ(๒) กตฺวา เสยฺยสุชํ มิทฺุชฺสุชํ อนุโภณฺุตา ปมชฺชชฺนฺุติ
 เต ปจฺฉา ชรากาเล โรคกาเล มรณฺกาเล วิปฺตฺติกาเล สตฺถุ ปรีนฺิพฺุพฺุตกาเล
 จ ตํ ปฺุพฺุเพ

๑. ส. อสงขตสัพพตตสฺส ฯ ม. อสงขตสัพพตเต ฯ ๒. ม. มงฺกุลภตฺตํ ฯ

*เลมที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หนา ๒๒๔

ปมาทวิหารํ อนุสฺสรนฺตา สปปฎิสฺนุชีกาลกิริยญจ ภาริยํ สมฺปสฺสमानา
วิปฺปฏิสาริโน โหหนฺติ ตุมฺเห ปน ตาทิสสา มา อหฺวตฺถาติ ทสฺเสนฺโต อาห
มา ปจฺจา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถาติฯ อัย โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ อัย
อมฺหากํ สนฺติกา ฌายถ มา ปมาทตฺถาติ ตุมฺหากํ อนุสาสนี โอวาโทติ
วตฺตํ โหติ ฯ

กาย กายานุสฺสํตีอาทิสฺสํ ยํ วตฺตพฺพิ ตํ ปรีโต วกฺขามฯ อนตฺตนิทายาทิสฺสํ
ตณฺหานติยา (๑) อภาเวน อนตฺ(๒) ฯ จตฺนํ อาสวานํ อภาเวน อนาสวํฯ
ปรมตฺตสจฺจตาย สจฺจํฯ วฏฺฏสฺส ปรรากฎฺเจน ปารี สณฺหฎฺเจน นิปฺณํฯ
สฎฺฏจฺจ ทฺททสตาย สฺททฺททสํฯ ชราย อชฺริตฺตฺตา อชฺชชฺริฯ (๓) ธิรฎฺเจน ชฺวีฯ
อปฺลชฺชนตาย อปฺโลกิณฺ(๔) ฯ จกฺขุวิญญาณณ อปฺสฺสิตฺตพฺพตฺตา อนิทสฺสนํ (๕) ฯ
ตณฺหามานทิกฺกุจิปฺปญฺจานํ อภาเวน นิปฺปปฺปญฺจํฯ สภาวฎฺเจน สนฺตํ ฯ
มรณฺภาเวนอมตํฯ อุตฺตมฎฺเจน ปณฺตีตํฯ สสฺสสิริกฎฺเจน สิวํฯ นิรฺูปทฺทวตายเขมํฯ
ตณฺหาขยปฺจยตฺตฺตา ตณฺหกฺขยํฯ สมาริหมฺหา นิสฺสฎฺเจน(๖) อจฺจริ
ปหฺริตฺตพฺพตฺตกนฺติ อจฺจริยํฯ อฏฺฏตฺตเมว ฎฺฏํ อชาตํ หุตฺวา อตฺถิติ
วตฺตพฺพตฺ(๗) ฯ

- # ๑. ม. อนตฺตนิทายาทิสฺสํ ตณฺหานติยา ฯ ๒. ม. อนตฺ ฯ ๓. ส. อชฺริ ฯ
- # ๔. ม. ย. อปฺโลกิตฺ ฯ ๕. ม. อนิทสฺสนํ ฯ ๖. ม. วิมฺหาปณฺีฎฺเจน ฯ
- # ๗. ส. อตฺถิติ วา อพฺภูตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อสงขตสังขัตตวณณา หน้า ๒๒๕

นิททุกุขตดา อนัตถิ กั ๑ นิททุกุขสภาวตดา อนัตถิกรมม ๑ วานาภาเวน นิพพาน ๑
พญาปชฌาภาเวนเว อพญาปชฌ ๑ วิราชาธคิมสส ปจจยโต วิราค ๑
ปรมตถสทฐิตาย สทฐิ ๑ ตีหิ ภเวหิ มุตตตาย มุตติ ๑ กามาลยาน อกาเวน
อนาลย ๑ ปติฏฐฏฐเณ ทิป ๑ อลลียิตพพุตตฏฐเณ เถณ ๑ ตายนฏฐเณ
ตณ ๑ ภยสรณฏฐเณ สรณ ๑ ภยนาสนนติ อตุโถ ๑ ปรี อยณ คติ ปติฏฐฐาติ
ปรายณ ๑ เสสเมตถ วุตตณยเมวาทิ ๑

อสงขตสังขัตตวณณา นิฏฐิตา

๑. ม. กามาลยาน ๑

*เล่มที่ ๑๒ อพฺยาคตสัพยัตตวณฺณา หน้า ๒๒๘

คุณคมภีรุตฺส สโต พุพฺพณฺตถาคตฺส ยํ อุปาทาย สตฺตสงฺขาโต ตถาคโตติ
ปฺลฺยตฺติ โหติ ตทภาเวน ตฺสสา ปฺลฺยตฺติยา อภาวํ ปฺสฺสนฺตฺส อยํ
สตฺตสงฺขาโต โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ อิทํ วจันํ น อุเปติ น ยฺชชติ
น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติอาทิวจฺนํปิ น อุเปติ น ยฺชชตีติ อตฺโถ ฯ

สํสนฺหิตฺสตีติ เอกํ ภวิสฺสตีติ สเมสฺสตีติ นีรฺนตฺรํ ภวิสฺสตีติ น
วิโรชยิสฺสตีติ น วิรุทฺธํ ปทํ ภวิสฺสตีติ อคฺคปทสฺมินฺติ เทสฺนายนํ เทสฺนา
หิ อิทํ อคฺคปทนฺติ อธิปฺเปตา ฯ ทฺติยํ ขนฺธิยวฺกฺเค(๑) วิตุถาริตเมว
อพฺยาคตาริการโต ปน อิทํ(๒) วุตฺตํ ฯ

ตฺติเย รฺูปคตเมตฺนฺติ รฺูปมตฺตเมตฺตํ ฯ เอตฺถ รฺูปโต อณฺฺโณ
โกจิ สตฺโต นาม น อุปลพฺภติ รฺูเป น(๓) สติ นามมตฺตํ เอตํ โหตีติ
ทสฺเสตีติ เวทฺนาคตเมตฺนฺติอาทิสฺส เอเสว นโย ฯ อยํ โข อาวฺโส เหตุติ อยํ
รฺูปาทีนํ มฺญจิตฺวา อนฺฺปลพฺภยิสฺสทวา เหตุ เยเนตํ อพฺยาคตํ ภควตฺติ ฯ
จตุตฺถาทีนํ อุตฺตานตฺถาเนว ฯ

นวเม กุตฺตุหลายนฺติ กุตฺตุหลสาลา นาม ปฺจเจกสาลา นตฺถิ
ยตฺถ ปน นานาติตฺถิยา สมณพฺุราหฺมณฺา นานาวิธํ กถํ ปวตฺเตนฺติ สา
พฺุหฺนํ อยํ กิ วทติ อยํ กิ วทตีติ

๑. ม. ทฺติยํ ขนฺธิยวฺกฺเค ฯ ๒. ม. อิทํ ฯ ๓. ม. ปน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สพายตนวคฺควณณา หน้า ๒๒๘

กฺคฺชฺหฺลฺปฺตฺติฏฺจฺจฺนโถ กฺคฺชฺหฺลฺสฺถาติ วุจฺจติ ฯ ทฺมฺมฺปี กจฺจฺตีติ ยาว
อภสฺสรพฺรหฺมโลกา กจฺจฺติ ฯ อิมญฺจ กายํ นิกฺขิปปตีติ จุติจิตฺเตน นิกฺขิปปติ ฯ
อนฺุปฺปนฺโน โหตีติ จุติกฺขณฺเวยว ปฏฺฐิสนฺุชฺจิตฺตสฺส อนฺุปฺปนฺนตฺตา อนฺุปฺปนฺโน
โหติ ฯ

ทสเม เตสเมตํ สทฺธี อภวิสฺสาติ เตลํ ลทฺธิยา สทฺธี เอตํ อภวิสฺส ฯ
อนฺุโลมํ อภวิสฺส ฌาณสฺส อุปฺปาทาย สพฺเพ ชฺมมา อนตฺตาติ ยํ เอตํ
สพฺเพ ชฺมมา อนตฺตาติ วิปฺสฺสนาณานํ อุปฺปชฺชติ อปี นฺุ เม ตสฺส
อนฺุโลมํ อภวิสฺสาติ (๑) อตฺถโถ ฯ

เอกาทสเม เอตเมตฺตเกน เอตตฺตกเมวาทิ (๒) อาวฺโส ยสฺสปี เอตํ
เอตตฺตเกน กาเลน เหตุมฺหิ สติ รุปีติอาทิ ปญฺญาปนา โหติ อสติ น โหตีติ
พฺยากรณํ ภเวยฺย ตสฺส เอตตฺตกเมว พหุ ฯ โโก ปน วาโท อติกฺกนฺเตติ(๓)
อติกฺกนฺเต ปน อติมฺนาเป ชฺมมเทสฺนानเย วาโทเยว โโก นตฺถิ วาโท ฉินฺนา
กถาติ ฯ

อพฺยาगतสังยุตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

อิติ สารตถุปฺกาสินียา สังยุตฺตนิกายภูจกถาย

สพายตนวคฺควณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี. ภวิสฺสตีติ ฯ ๒. ม. ย. เอตเมตฺตเกน ฯ ๓. ม. อติกฺกนฺเต ฯ

สารตฺตปกาสิณี นาม สํยตฺตนิคายญฺจกถา

มหาวารวคฺควณฺณา

มคฺคสํยตฺตวณฺณา

มหาวคฺคสฺส ปจฺเจ ปุพฺพงฺกมาติ สหชาตวเสณ จ อุปฺนิสฺสยวเสณ
จาทิ ทฺวิหากาเรหิ ปุพฺพงฺกมา ฯ สฺมาปตฺติยาติ สฺมาปชฺชนาย สภาวปฺปฺพิลาภาย
อุปฺปตฺติยาติ อตฺถโธ ฯ อนนฺวเทว อหิริกํ อนนฺตตฺตปฺปนฺติ สวา ปเนสา ยเทตํ
อลชฺชนาการสณฺจิตํ อหิริกํ อภายนาการสณฺจิตํ จ อนนฺตตฺตปฺปํ เอตํ อนนฺวเทว
สเหว เอกโตว น วินา เตน อุปฺปชฺชตีติ อตฺถโธ ฯ อวิชฺชาตสฺสชาติ อวิชฺชขาย
อุปฺคตสฺส สมนฺนาคตสฺส ฯ มิจฺจนาทิกฺกฺขิตฺติ อยาดาวทิกฺกฺขิตฺติ อนิยฺยานิกทิกฺกฺขิตฺติ ฯ ปโหตีติ
โหตี อุปฺปชฺชติ ฯ มิจฺจนาสงฺกปฺปาทีสุปฺปิ อยาดาวอนิยฺยานิกวเสเนว มิจฺจนาภาโว
เวทิตพฺโพ ฯ อิติ อิมานิ อญฺจปฺปิ อกฺขลชฺชมฺสมฺมาปตฺติยา มิจฺจตฺตองฺคานิ นาม
โหนตฺติ ฯ ตานิ ปน น เอกกฺขณฺเณ สพฺพทานิ ลพฺพกฺขณฺติ นานกฺขณฺเณ ลพฺพกฺขณฺติ ฯ

กถํ ยทา หิ ทิกฺกฺขิตฺตสมฺปยุตฺตํ จิตฺตํ กายวิญญตฺตํ สมนฺนุจฺจาเปนฺตํ
อุปฺปชฺชติ ตทา มิจฺจนาทิกฺกฺขิตฺติ มิจฺจนาสงฺกปฺโป มิจฺจนาวาชาโม มิจฺจนาสติ มิจฺจนาสมาธิ
มิจฺจนาภมฺมมฺนุโตติ ฉ อองฺคานิ โหนตฺติ ฯ ยทา ทิกฺกฺขิตฺติวิปฺปยุตฺตํ ตทา
มิจฺจนาทิกฺกฺขิตฺติวชฺชานิ ปญฺจ ฯ ยทา ตาเนว เทว วจฺจิวิญญตฺตํ สมนฺนุจฺจาเปนฺตํ ตทา

*เล่มที่ ๑๒ มกคสัพยัตตวณณา หน้า ๒๓๑

อฏฐปี ลพภนติ โลกุตตรมคคกขณ ปน ลพภนติฯ ตานิ จ โข
ปจฺมชฺฌานิกมคฺเค ทุตฺยชฺฌานิกาทีสุ ปน สมฺมาสงฺกปฺปวชฺชานี สตฺเตว
โหนติฯ

ตตฺถ โย เอวํ วทฺเขยฺย ยสฺมา มชฺฌิมนิคายมฺหิ สพายนวิภงฺกสฺสฺสฺเต
ยา ตถาภูตสฺส ทิฏฺฐิ สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิฯ โย ตถาภูตสฺส สงฺกปฺโป
สุวาสฺส โหติ สมฺมาสงฺกปฺโปฯ โย ตถาภูตสฺส วายาโม สุวาสฺส โหติ
สมฺมาวายาโมฯ ยา ตถาภูตสฺส สติ สาสฺส โหติ สมฺมาสติฯ โย ตถาภูตสฺส
สมาธิ สุวาสฺส โหติ สมฺมาสมาธิฯ ปุพฺเพว โข ปนฺสฺส กายกมฺมํ วจฺจกมฺมํ
อาซีโว จ สุปริสฺสุทฺโธติ วุตฺตํฯ ตสฺมา ปญฺจงฺกโกปี โลกุตตรมคฺโค โหติตีติฯ
โส วตฺตพฺโพตฺตมฺมึเขว สุตฺเต เอวมฺสฺสายํ อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค ภาวนาปาริปุรี
กจฺจตีติ (๑) อิทํ กสฺมา น ปสฺสตีฯ ยํ ปเนตฺตํ ปุพฺเพ โข ปนฺสฺสชาติ วุตฺตํ
ตํ ปพฺพชิตทิวสโต ปฏฺฐาย ปริสฺสุทฺธภาวทสฺสนตฺถํฯ ปพฺพชิตทิวสโต ปฏฺฐาย हि
ปริสฺสุทฺธานิ กายกมฺมาทีนํ โลกุตตรมคคกขณ อติปริสฺสุทฺธานิ โหนตีติ อยมตฺถโถ
ทีปิตฺโตฯ

ยมฺปิ อภิธมฺเม วุตฺตํ ตสฺมึ โข ปน สมฺเย ปญฺจงฺกโก มคฺโค
โหตีติ (๒) ตํ เอกํ กิจฺจนตฺรํ ทสฺเสตฺถ วุตฺตํฯ ยสฺมึ हि กाले มิจฺฌากมฺมนตฺตํ
ปหาย สมฺมากมฺมนตฺตํ ปุเรติ ตสฺมึ

๑. ม. อ. ๑๔/๘๒๘/๕๒๓ ฯ ๒. อภ. วิ. ๓๕/๑๖๕/๑๓๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๒๓๒

กาเล มิจฺฉาวาจา วา มิจฺฉาชีโว วา น โหติ ทิฏฺฐิ สงฺกปโป วายาโม สติ
 สมาริทธิ อิมสฺสเยว ปญฺจสุ การกฺขเสสุ สมฺมาภมฺมโนโต ปฺรติ ฯ วิรติวเสน หิ
 สมฺมาภมฺมโนโต ปฺรติ นาม ฯ สมฺมาวาจาสมฺมาอาชีเวสุปี เอสฺว นโย ฯ อิติ
 อิมํ กิจฺจนตฺรํ ทสฺเสตฺถุเอวํ วุตฺตํ ฯ โลกิยมคฺคกฺขณฺเ จ ปญฺเจว โหนฺติ วิรติ
 ปน อนนฺยตา ฯ ตสฺมา ฉองฺคิโกติ อวตฺวา ปญฺจงฺคิโกเตว วุตฺตํ ฯ ยา โข
 ภิกฺขเว อริยจิตฺตสฺส อนาสวจิตฺตสฺส อริยมคฺคสมงฺคิโน อริยมคฺคํ ภาวยโต
 ตีหิ ภายทฺวจริเตหิ อารติ วิรติ ปฏฺวิวิรติ เวรมณฺี อภิรียา อกรณฺ์ อຍ ภิกฺขเว
 สมฺมาภมฺมโนโต อริโย อนาสโว โลกุตฺตรมคฺคโคติ (๑) เอวํ ปน
 มหาจตฺตาทิสกฺสจฺจตฺตาทิสฺส อเนเกสุ สุตฺเตสุ สมฺมาภมฺมโนตาทินํ จ โลกุตฺตรมคฺคสฺส
 องฺคภาวสิทฺธิโต อฏฺฐงฺคิโกว โลกุตฺตรมคฺคโค โหติตีติ เวทิตฺพุโพ ฯ (๒) อิมสฺมี
 สุตฺเต อຍ อฏฺฐงฺคิกมคฺคโค โลกิยโลกุตฺตรมิสฺสโกว กถิตฺโต ฯ ทฺติยํ โกสลสฺสยฺจฺจ
 วุตฺตเมว ฯ

ตติเย สกฺลมิทํ ฆนฺเตติ อานนฺทตฺถเถโร สวากปารมีฅานสฺส มตฺถกํ
 อปฺปตฺตตฺตาย สกฺลมุปี มคฺคพฺรหฺมจริยํ กถฺยณฺมิตฺตสนฺนินิสฺสเยน ลพฺภตฺตีติ น
 อญฺญาสิ ฆมฺมเสนาปติ ปน สวากปารมีฅานสฺส มตฺถเก จิตฺตฺตา อญฺญาสิ
 ตสฺมา เอวมาห ฯ เตเนวสฺส ภควา สาธุ สาธุติ สาธุการมทาสิ ฯ

๑. ม. อ. ๑๔/๒๓๓/๑๘๕ ฯ ม. โลกุตฺตรมคฺคโคติ ฯ ๒. ม. เวทิตฺพุโพติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มคฺคสํยตฺตวณฺณนํ หน้ํ ๒๓๓

จตุตฺถเสเตน วพวํกรเณนํติ สกตเสเตน จตุหํ วพวํหํ
ยตุตฺตรเณน ๑ โส กิร สพฺโพ สจกฺกปญฺชรฺกฺพฺโพ (๑) รชตปรํกฺขิตฺโต โหติ ๑
รโถ จ นามสํ ทฺวํโหติ โยชฺรโถ อลงฺการรโถติ ๑ ตตฺถ โยชฺรโถ
จตุรสฺสสณฺจํโน โหติ นํติมหํ ทฺวํนํนํ ติณฺณํ วา ชนํนํ คหณสมตฺโถ
อลงฺการรโถ มหํ โหติ ทํมโถ ทํมโถ จ ปุณฺณโถ อณฺโถ (๒) ตตฺถ
จตุตฺถคํหโก วลวิชนํคํหโก ตํลปณฺณคํหโกติ (๓) เอวํ อภุจ วา ทส
วา สฺวเขนฺว จํตํ วา นํสํทํตํวํ นํปชฺชํตํวํ สกฺโกนฺนํติ อยมํปํ
อลงฺการรโถเยว ๑

เสตํ สฺทํ อสฺสํสํติ เสตํ (๔) วพวํ ปกตํยํ เสตวณฺณนํว ๑
เสตํลนฺจํรํคํติ ปสํรณํ เตสํ รชตมยํ อโหสิ ๑ เสโถ รโถติ รโถปํ
วตุตฺตนเยเนว รชตปรํกฺขิตฺตตฺตํ ตตฺถ ตตฺถ ทนฺตคํมมขจํตตฺตํ จ เสโถว ๑
เสตปรํวํโรติ ยถํ อณฺเณ รถํ สํหจํมมปรํวํรํปํ โหนฺนํติ พุยคํมจํมมปรํวํรํปํ
ปณฺจทํกมฺพลปรํวํรํปํ โหนฺนํติ น เอวํ [๕]เอส ๑ เอส ปน ฆนทํกฺกุเลน
ปรํวํริโถ อโหสิ ๑ เสตํ รสฺมํยํติ รสฺมํยํ รชตปนํพํสุปรํกฺขิตฺตํ ๑ เสตํ
ปโถทลภุจจํติ ปโถทลภุจจํปํ รชตปรํกฺขิตฺตํ ๑ เสตํ จตุตฺตนํติ รถมชฺเช อสฺสํปํตํ
จตุตฺตมํปํ เสตํ อโหสิ ๑ เสตํ อณฺหํสํนํติ

๑. ม. สกฺกปญฺชรฺกฺพฺโพ ๑ ๒. ม. ปุณฺณโถ ปุณฺโถ ๑ ๓. ม. ตํลวณฺณคํหโกติ ๑
๔. ม. ตํ ๑ ๕. ม.เอตฺถนฺตเร เอสํติ ทํสฺสํติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๒๓๔

อฏฺฐจฺจฺกุลวิตุถาโร รชตมโย อุนฺหีสปฺตฺโต [๑] เสโตฯ เสตานี วตฺถานีติ วตฺถานีปิ
 เสตานี เณฺนปฺญชวณฺณานิฯ เตสุ นีวาสนํ ปญฺจสตคฺขณิกํ อุตฺตราสฺงโก
 สหสฺสคฺขณิกโกฯ เสตา อุปาหนาคี อุปาหนานา นาม มคฺคการุพฺพหสฺส วา โหนฺติ
 อฏฺฐวี วา ปวิสนุตฺตสฺสฯ อัย ปน รถํ อภิรุโพฺห เตนสฺส ตทฺนุจฺฉวิโก
 รชตปฏฺฐิเสวิโต ปาทาลงฺกาโร นาม เอส เอวํ วุตฺโตติ เวทิตพฺโพฯ เสตาย สฺพุ
 วาลพีชฌิยาตี ผลิกมยทณฺฑาย เสตจมรฺวาลพีชฌิยาฯ น เภวลณฺจ เอตฺตคเมว
 ตสฺส เสตํ อโหสิ โส ปน พฺราหฺมโณ เสตวิเลปนํ วิลิเมปิ เสตมาถํ ปิลนฺธิ
 ทสฺส องฺคุลีสุ องฺคุลิมุทฺทิกา กณฺเณสุ กณฺฑทฺถานีติ เอวมาที อลงฺกาโรปิสฺส
 รชตมโย อโหสิฯ ปรีวารพฺราหฺมณปิสฺส ทสฺสทสฺสมตฺตา ตเถว
 เสตวตฺถวิเลปนมาลาลงฺการา อเฮสสฯ ยํ ปเนตํ สวตฺถิยา นียฺยายนฺตฺนฺติ
 วุตฺติ ตตฺถายํ นียฺยายนวิภาวนา

โส กิจฺเจน ฉนฺนํ(๒) มาसानํ เอกวารํ นครํ ปทกฺขิณํ กโรติ อิตฺโต
 เอตฺตเกหิ ทิวเสหิ นครํ ปทกฺขิณํ กริสฺสตีติ ปุเรตรเมว โฆสนา กยริตีฯ ตํ
 สุตฺวา เย (๑)นครโต น ปกฺกนฺตา เต น ปกฺกมฺนฺติฯ เตปิ ปุญฺญวโต
 สิริสมฺปตฺตี ปสฺสิสฺสสามาตี อากฺขณฺนฺติฯ ยํ ทิวสํ พฺราหฺมโณ นครํ อนฺุวิจฺรตี
 ตทา ปาโตว นครวิธิโย สมฺมชฺชิตฺวา วาลิกํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร เสโตติ ทิสฺสตีฯ ๒. ม. กิร ฉนฺนํ ฉนฺนํฯ ๓. ม. นครโต น
 # ปกฺกนฺตา เต อุปสฺงกมฺนฺติฯ

*เล่มีที่ ๑๒ มคฺคสํยตฺตวณฺณา หนา ๒๓๕

โอิกริตฺวา ลาซปญจเมหิ ปุปุเพหิ วิปฺปกริตฺวา ปุณฺณฆเณ จเปตฺวา กทลียो
จ ชเช จ อุตฺตสาเปตฺวา สกถนคฺริ ฐูปิตฺวาสิตํ
กโรนฺติ ฯ

พฺรหฺมโณ ปาโตว สีลํ นหายิตฺวา ปุเรกตํ ภูณฺชิตฺวา วุตฺตนเยเนว
เสตวตฺตาทิหิ อุตฺตานิ อลงฺกริตฺวา ปาสาทา โอรุยฺห รถํ อภิรฺหติ ฯ อถ นํ เต
พฺรหฺมณา สพฺเพ เสตวตฺตวิเลปนมาลาถงฺการา เสตถตฺตานิ คเหตุวา ปรีวาเรนฺติ ฯ
ตโต มหาชนสฺส สนฺนิปาตตํ ปจฺมํ [๑] มงฺกติกโสวตฺติกาทีสุ มงฺกลานิ ปุณฺณวณฺตา
มนุสฺสา เอกภุมิกาทิปาสาเท อารุยฺห สุกปตฺตสทิสานิ วาตปานกฺวาตานิ วิวริตฺวา
โอิโลเกนฺติ ฯ พฺรหฺมโณปี อุตฺตโน ยสฺสสิริสมปฺตฺติยา วิวริตฺวา โอิโลเกนฺติ ฯ
พฺรหฺมโณปี อุตฺตโน ยสฺสสิริสมปฺตฺติยา นคฺริ อชฺโณตฺถรณฺโต วิย ทกฺขิมทวารากิมฺโขอ
โหติ ฯ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ

ตเมนํ ชโน ทิสฺวาติ มหาชโน ตํ รถํ ทิสฺวา ฯ พฺรหฺมณฺติ เสฏฺฐาจิวงฺน(๒) ฯ [๓]
มทฺทชฺชโน มหาโกโกติ น เตเน วณฺณภณฺนมตฺเตเน อภิรฺฐปา วา โหนฺติ มทฺทชฺชนา วา เอวเมว
๑. ม.เอตฺถนตฺเร ตฺรณฺทการกานํ ผลาผลานิ วิกรณฺติ ตทนนตฺริ มาสกรฺฐปาทีนิ
ตทนนตฺริ กหาปเณ วิกรณฺติ ฯ มหาชโน สนฺนิปตฺติ อุกฺกุฏฺจโย เจว เจลฺกฺเขปา จ
วตฺตณฺติ อถ พฺรหฺมโณติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. เสฏฺฐาจิวงฺนเมตํ ฯ ๓. ม. เอตฺถนตฺเร
พฺรหฺมํ วต โภ ยานนฺติ เสฏฺฐยานสทิสํ วต โภ ยานนฺติ อยเมตฺถ อตฺโถ ฯ
อิมสฺเสว โข เอตฺถนฺติ อานนฺท มนุสฺสา นาม วณฺณภานกานํ ฐนํ ทตฺวา อุตฺตโน
ทาริกานํ วณฺณคํตี คายาเปนฺติ อภิรฺฐโป โหติ ทสฺสนํโยติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๒๓๖

มหาชนโน พุราหุณฺสสุส รธํ ทิสฺวา พุรหุํ วัต โภ ยานนฺติ กิณฺจาปี เอวํ
วณฺณํ ภณฺติ น ปนตํ ยานํ วณฺณภณนฺมตฺเตเนว พุรหุณฺยานํ นาม โหติ ฯ
ลามกํ หิ เอตํ ฉวํ ฯ ปรมตฺถเนน ปน อิมสฺเสว โข เอตํ อานนฺท อริยสฺส
อฏฺฐจฺจกิสฺส มกฺกสฺส อธิวจันํ ฯ อัย หิ สพฺพโทสวิกเมน เสฏฺโฐ อิมินา จ
อริยา นิพฺพานํ ชนฺตีติ พุรหุณฺยานํ อิติปี ชมฺมฏฺฏตฺตตา ยานตฺตา จ
ชมฺมยानํ อิติปี อนฺตฺตรตฺตตา กิเลสฺสงฺกามสฺส จ วิชิตตฺตา อนฺตฺตรโร
สงฺกามวิชโย อิติปี วัตตฺวภูฏฺติ ฯ อิทานิสฺส นินฺโทสกาวิ เจว สงฺกามวิชยกาวิ
จ ทสฺเสนฺโต รากวินยปริโยสานาติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ รากวินยมานา ปริโยสาเปติ ปริโยसानํ กจฺจติ นิปฺปชฺชตีติ
รากวินยปริโยसानา ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

ยสฺส สทฺธา จ ปญฺญา จาติ ยสฺส อริยมกฺกยानสฺส (๑) สทฺธานุสาริวเสน
สทฺธา ชมฺมานุสาริวเสน ปญฺญาติ อิเม เทว ชมฺมา สทฺธาธฺรยฺยคฺคา(๒)
ตฺตรมฺชฺชตฺตตฺตาเยเก ยุตฺตาติ อตฺถโถ ฯ หิริ อีสาคิ อตฺตนา สทฺธี อนฺยุตฺเตน (๓)
พหิทฺธาสมฺภูจฺจานเนน โอคตฺตปฺเปน สทฺธี อชฺฉตฺตสมฺภูจฺจานา หิริ ยสฺส มกฺกธฺรยฺย
อีสาย มโน โยตฺตนฺติ วิปฺสฺสนาจิตฺตํ มกฺกจิตฺตํ จ โยตฺตํ ฯ ยถา หิ ธฺรยฺย
วากาติมยํ โยตฺตํ โคะณฺ เอกาพฺทเช กโรติ

- # ๑. ม. อริยมกฺกยานสฺส ฯ ๒. ม. สทา ธฺรยฺย ยุตฺตา ฯ
- # ๓. ม. อธิวิญฺเฐน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มคฺคสัยุดตวณฺณนา หน้า ๒๓๗

เอกสงฺคหิตะ เอวํ มคฺครถสฺส โลกียวิปฺสฺสนาจิตฺตํ อติเรกปณฺณาส
โลกุตฺตรวิปฺสฺสนาจิตฺตํ อติเรกสภฺจิจิ กุสฺลธมฺเม เอกาพทฺเช เอกสงฺคเห
กโรตฺติ(๑) เตน วุตฺตํ มโน โยตฺตุนฺติ ฯ สติ อารกฺขสารถิธิ มคฺคสมฺปยุตฺตา
สติ อารกฺขสารถิ ฯ ยถา หิ รถสฺส อารกฺโข สารถิ นาม โหติ โย(๒) ชุรฺคาเห
โยเชติ(๒) อกฺขํ อพฺกณฺชติ รถํ เปเสติ รถยุตฺตเก นิพฺพิเสวเน กโรติ เอวํ
มคฺครถสฺส สติ ฯ อัยํ หิ อารกฺขปจฺจุปฺปฏฺจานา เจว กุสฺลาकुสฺลานณฺจ ชมฺมานํ
คฺคิโย สมเนวสฺตีติ(๓) วุตฺตา ฯ

รโถติ อริยอภฺยงฺกิกมคฺครโถ ฯ สีสฺลปฺริกฺขาโรติ จตฺตปาริสฺสุทฺธสีลาถฺงกาโร ฯ
ฉานกฺโขติ วิปฺสฺสนาสมฺปยุตฺตานํ ปณฺจณฺนํ ฉานถฺงกานํ วเสน ฉานมยอกฺโข ฯ
จกฺกวีริโยติ วีริยจกฺโก กายิกเจตฺตสิถฺสงฺขาตานํ เทว วีริยานิ อสฺส จกฺกานีติ
อตุโถ ฯ อฺเปกฺขา ชุรฺสมาริธิ ชุรฺสฺส สมาริ ชุรฺสมาริ (๔) อุนฺณโตณฺณตาการสฺส
อภาเวน ทฺวินฺนมนฺปิ ยุกฺปเทสานํ สมตฺตาติ อตุโถ ฯ อัยํ หิ ตตฺตรมชฺชตฺตฺตฺเปกฺขา
จิตฺตฺตฺปาทสฺส สีนฺนทฺชจฺจภาวํ หริตฺวา ปโยคมชฺชตฺเต จิตฺตํ จเปติ ตสฺมา
อิมสฺส มคฺครถสฺส ชุรฺสมาริธิ วุตฺตา ฯ อนิจฺจนา ปรีวารณฺนติ พาหิรกรถสฺส
สีหจฺมมาทีนิ วิย อิมสฺสาปิ อริยมคฺครถสฺส อโโลกสงฺขาตา

๑. ม. กโรติ ฯ ๒. ม. โยคฺคิโย ฯ ชุรํ วาเหติ โยเชติ ฯ ๓. ม.สมเนวสฺตีติ ฯ

ม. อัยํ ปาโโจ นตฺถิ ฯ ๕. ม. สมตฺตาติ ฯ

อนิจฉา ปริวารณํ นาม ฯ

อพฺยาปาโทติ เมตฺตา เมตฺตาปฺพุพฺภาโค จ ฯ อวิหีสํติ กรุณา จ
 กรุณาปฺพุพฺภาโค จ ฯ วิเวโกติ กายวิเวกาที ติวิโห วิเวโก ฯ ยสฺส อวฺรุณฺติ ยสฺส
 อริยมคฺครเถ จิตฺตสฺส กุลปฺตฺตสฺส เอตํ ปญฺจวิธํ อวฺรุณฺ ฯ ยถา หิ รเถ จิโต
 ปญฺจหิ อวฺรุณฺหิ สปตฺเต วิชฺชติ เอวํ โยคาวจโรปิ อิมสฺมี โลกียโลกุตฺตรมคฺครเถ
 จิโต เมตฺตาย โทสํ วิชฺชติ กรุณาย วิหีสํ กายวิเวเกน คณฺสงฺกณฺกํ จิตฺตวิเวเกน
 กิเลสสงฺกณฺกํ อูปฺธิวิเวเกน สพฺพากุสลํ วิชฺชติ ฯ เตนฺสเสตํ ปญฺจวิธํ
 อวฺรุณฺติ วุตฺตํ ฯ ติตฺติกาชาติ ทุรฺตฺตานํ ทุรฺกตฺตานํ วจนฺปถานํ อธิวาสนฺกฺขนฺติ ฯ
 จมฺมสนฺนาโหติ สนฺนทฺชจฺมโม ฯ ยถา หิ รเถ จิโต รติโก ปญฺญิกฺกจฺมโม
 อากตฺตเต สเร ขมฺติ น นํ เต วิชฺชณฺติ เอวํ อธิวาสนฺกฺขนฺติสมฺนฺนาคโต
 ภิกฺขุ อากตฺตเต วจนฺปถे ขมฺติ น นํ เต วิชฺชณฺติ ฯ ตสฺมา ติตฺติกา
 จมฺมสนฺนาโหติ วุตฺโต ฯ โยคกฺเขมา ยวตฺตตีติ จตฺตฺติ โยเกหิ เขมา ย นินฺพพานาย
 วตฺตตี นินฺพพานาภิมฺโข กจฺจติเยว น ตินฺจติ น ภิชฺชตีติ อตฺโต ฯ
 เอตทตฺตนิ สมฺภูตฺตนิ เอตํ มคฺคยํ อตฺตโน ปุริสการํ นิสฺสาย
 ลทฺชตฺตา อตฺตนิ สมฺภูตํ นาม โหติ ฯ พุรฺหมยํ อณฺตฺตรณฺติ อสทิสํ
 เสฏฺฐยํ ฯ นินฺยณฺติ ธีรา โลกมฺหาติ เยสํ เอตํ

เสเสสุ ปน ทวีสุ สมฺมสนฺสฺส อภาวา ติวฺชเมว วมฺภูติ ฯ เอวเมตํ ทุกฺเข
ณานนฺตฺธาทีนา จตฺตจฺจกมฺมจฺจานํ ทสฺสตีตํ ฯ

ตตฺถ ปฺริมานิ เทว สจฺจานิ วมฺภูํ ปจฺฉิมานิ วิวฺภูํ ฯ เตสุ ภิกฺขุโน
วมฺภูเณ กมฺมจฺจานานินิเวโส โหติ วิวฺภูเณ นตฺถิ อภินิเวโส ฯ ปฺริมานิ หิ เทว
สจฺจานิ ปญฺจกฺขนฺธา ทุกฺข์ ตณฺหาสมฺมทโยติ เอวํ สจฺเขเปน จ กตฺเม
ปญฺจกฺขนฺธา รูปกฺขนฺชิตฺธาทีนา นเยน วิตุถาเรน จ อจาริยสนฺตฺติเก
อุคฺคณฺหิตฺวา วาจา ย ปฺนปฺปฺนํ ปฺริวตฺเตนฺโต โยคาวจโร กมฺมํ กโรติ ฯ อิตเรสุ
ปน ทวีสุ สจฺเจสุ นิโรธสจฺจํ อิกฺขํ กนฺตํ มนาปํ มคฺคสจฺจํ อิกฺขํ กนฺตํ
มนาปนฺตฺติ เอวํ สวเนเนว กมฺมํ กโรติ ฯ โส เอวํ กโรนฺโต จตฺตาริ สจฺจานิ
เอกปฺฏิเวเรน ปฺฏิวิชฺชติ เอกาภิสมฺเยน อภิสเมติ ฯ ทุกฺข์ ปฺริยฺญาปฺฏิเวเรน
ปฺฏิวิชฺชติ สมฺมทํ ปฺหานปฺฏิเวเรน นิโรธํ สจฺจิกิริยปฺฏิเวเรน มคฺคํ
ภาวนาปฺฏิเวเรน ปฺฏิวิชฺชติ ฯ ทุกฺข์ ปฺริยฺญาภิสมฺเยน ฯเป ฯ มคฺคํ
ภาวนาภิสมฺเยน อภิสเมติ ฯ เอวมฺสฺส ปุพฺพภาเค ทวีสุ สจฺเจสุ
อุคฺคหปฺริยฺญาสวณฺธารณสมฺมสนปฺฏิเวโร โหติ ทวีสุ สวณปฺฏิเวโรเยว ฯ
อปรภาเค ตีสุ กิจฺจโต ปฺฏิเวโร โหติ นิโรเธ อารมฺมณปฺฏิเวโร ฯ
ปจฺจเวกฺขณา ปน ปตฺตสจฺจสฺส โหติ ฯ อิมสฺส ภิกฺขุโน ปุพฺเพ
ปฺริคฺคหโต (๑) ทุกฺข์ ปฺริชานามิ สมฺมทํ ปชฺหามิ

*เล่มที่ ๑๒ มกคสัยัตตวณณนา หน้า ๒๔๑

นิโรธ สจจนิกรอมิ มคคัม ภาเวมีติ อาโภคสมนุณาหารมนสิการปจจเวกขณา
นตฺถิ ปริคคหโต ปญฺจาย โหติ ฯ อปรภาเค ปน ทุกุขํ ปริณฺญาตเมว ฯเป ฯ
มคฺโค ภาวิโตว โหติ ฯ

ตตฺถ เทว สจฺจจاني ทุทฺทสฺตฺตา คมฺภีรานิ เทว คมฺภีรตฺตา ทุทฺทธานี ฯ
ทุกุขสจฺจํ หิ อุปฺปตฺติโต ปากฺกั ฆาณฺณคฺคฺกปฺปหาราทีสุ อโห ทุกุขนฺติ
วตฺตพฺพตฺตมฺปิ อาปชฺชติ ฯ สมุทฺยมฺปิ ชาติตฺตูกามตาภฺวชฺชิตฺตูกามตาทิวเสน
อุปฺปตฺติโต ปากฺกั ฯ ลกฺขณปฏฺิเวรโต ปน อุภยมฺปิ คมฺภีรํ ฯ อิติ ตานิ
ทุทฺทสฺตฺตา คมฺภีรานิ ฯ อิตเรสํ ทฺวินฺนํ ทสฺสนตฺถาย ปโยโค ภาวคฺคฺคหตฺถํ
หตฺถปฺปสฺสารณํ วิย อวิจฺจุสนตฺถํ ปาทปฺปสฺสารณํ วิย สตฺตธา ภินฺนสฺส วาสฺส
โกภฺยิยา โภภฺยิ ปฏฺิปาหนํ วิย จ โหติ ฯ อิติ ตานิ คมฺภีรตฺตา ทุทฺทธานี เอว
ทุทฺทสฺตฺตา คมฺภีเรสฺส คมฺภีรตฺตา จ ทุทฺทเสสฺส จตฺตฺสฺส สจฺเจสฺส อุคฺคหาทิวเสน
อิทํ ทุกุเข ฅาณนฺติอาทิ วุตฺตํ ฯ ปฏฺิเวรลกฺขณฺเ ปน เอกเมว ตํ ฅาณํ โหติ ฯ

เนกฺขมฺมสฺงกปฺปาทิสฺส กามปจฺจนิคฺคฺกฺเจน กามโต นิสฺสภฺภาเวน วา กามํ
สมฺมสนฺตสฺส อุปฺปนฺโนติ วา กามปทฺฆาตํ กามวฺอุปสมํ กโรนฺโต อุปฺปนฺโนติ
วา กามวิตกฺเก(๑) อุปฺปนฺโนติ วา เนกฺขมฺมสฺงกปฺโป ฯ เสสทฺวเยปี เอเสว
นโย ฯ สพฺเพปี

๑. ม. กามวิตฺตฺนเต ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๒๔๒

จ เต เนกขมมสงฺกปฺปาทยอ กามพฺยาปาทวีสาวีรมณฺสณฺณานํ (๑) นานตฺตา
 ปุพฺพภาเค นานา มคฺคกฺขณเ ปน อิมสฺส ตีสฺส จาเนสฺส อุปฺปนฺนสฺส
 อกฺุสฺสสงฺกปฺปสฺส ปทปฺจเจทโต อนฺุปฺปตฺติสาธนวเสน มคฺคกฺกํ ปฺรยมาโน
 เอโกว กุสฺลสงฺกปฺโป อุปฺปชฺชติฯ อัยฺ สมฺมาสงฺกปฺโป นามฯ มุสฺสาวาทา
 เวมณฺีอาทโยปี มุสฺสาวาทาทีหิ วีรมณฺสณฺณานํ (๒) นานตฺตา ปุพฺพภาเค
 นานา มคฺคกฺขณเ ปน อิมสฺส จตฺตฺส จาเนสฺส อุปฺปนฺนาย อกฺุสฺสทฺสฺสึลยเจตนาย
 ปทปฺจเจทโต อนฺุปฺปตฺติสาธนวเสน มคฺคกฺกํ ปฺรยมาณา เอกาว กุสฺลเววมณฺี(๓)
 อุปฺปชฺชติฯ อัยฺ สมฺมาวาจา นามฯ ปาณาติปาตา เวมณฺีอาทโยปี
 ปาณาติปาตาทีหิ วีรมณฺสณฺณานํ นานตฺตา ปุพฺพภาเค นานา มคฺคกฺขณเ ปน
 อิมสฺส ตีสฺส จาเนสฺส อุปฺปนฺนาย อกฺุสฺสทฺสฺสึลยเจตนาย อกิริยโต ปทปฺจเจทโต
 อนฺุปฺปตฺติสาธนวเสน มคฺคกฺกํ ปฺรยมาณา เอกาว กุสฺลเววมณฺี อุปฺปชฺชติฯ
 อัยฺ สมฺมากมฺมนฺุโต นามฯ มิจฺฉาอาชีวนฺุติ ขาพณฺีโยชณฺียาทีนํ อตฺถาย
 ปวตฺติตํ กายวจฺิทฺุจฺริตํฯ ปหาชาติ วชฺเชตฺวาฯ สมฺมาอาชีเวนาติ พุทฺธปฺสฺสเถน
 อาชีเวนฯ ชีวิกํ กปฺเปตีติ ชีวิตปฺปวตฺติ ปวตฺเตติฯ สมฺมาอาชีโวปี กุหนาทีหิ
 วีรมณฺสณฺณานํ นานตฺตา ปุพฺพภาเค นานา มคฺคกฺขณเ ปน อิมสฺสเยว สตฺตฺสฺส
 จาเนสฺส อุปฺปนฺนาย

๑. ม. ...วีรมณฺปณฺณานํ ฯ ๒. ม. วีรมณฺปณฺณานํ ฯ ๓. ส. อกฺุสฺสเววมณฺี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มกุคสัญญัตตวณณา หน้า ๒๔๓

มิจฉาชีวทุสสิลยเจตนา ย ปทปจฺเจทโต อนุปฺปตฺติสาธนวเสน มกุคฺงคํ ปุรยมนา
เอกา ว กุสลเวรมณิ อฺปฺปชฺชติ ฯ อโย สมฺมาอาชีโว นาม ฯ

อนุปฺปนฺนानนฺติ เอกสฺมี เคะ(๑) ตถารูเป ว อารมฺมเณ อตฺตโน น
อฺปฺปนฺนानํ ปรสฺส ปน อฺปฺปชฺชมานเ ทิสฺวา อโห วต เม เอวรูปา ปาปกกา
ธมฺมา น อฺปฺปชฺชยฺยุนฺติ เอวํ อนุปฺปนฺนानํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ
อนุปฺปาทาย ฯ ฉนฺทนฺติ เตสํ อกุสลานํ อนุปฺปาทกปฺปิตฺตฺติสาธกํ วิริยฉนฺทํ
ชเนติ ฯ วายมตฺติติ วายามํ กโรติ ฯ วิริยํ อารกตฺติติ วิริยํ ปวตฺเตติ ฯ จิตฺตํ
ปคฺคณฺหาตฺติติ วิริเยน จิตฺตํ ปคฺคณฺหิตํ กโรติ ฯ ปทหตฺติติ กามํ ตโจ จ นหารุ
จ อฏฺฐิจิ จ อวสฺสสฺส
อตฺตโน อฺปฺปนฺนปฺปพฺพานํ ฯ อิทานิ ตาทิสเ น อฺปฺปาทสฺสํมิตฺติ เตสํ ปหานาย
ฉนฺทํ ชเนติ ฯ อนุปฺปนฺนानํ กุสลานนฺติ อฺปฺปฏฺฐิตทฺธานํ ปจฺจมชฺชานานาถินํ ฯ
อฺปฺปนฺนानนฺติ เตสํเยว ปฏฺฐิตทฺธานํ ฯ จิตฺติยาติ ปฺนปฺปนํ อฺปฺปตฺติปพฺนชฺชวเสน
จิตฺตํ ฯ อสมฺโมสาयाติ อวินาสตฺถํ ฯ กิโยภาวายาติ อฺปฺปริภาวาย ฯ เวปฺปูลลาयाติ
วิปฺปูลลาภาย ฯ ปาริปุริยาต ภาวนาย ปฺปริปุรณตฺถํ ฯ อยมฺปิ สมฺมาวาयाโม
อนุปฺปนฺนानํ อกุสลานํ อนุปฺปาทนาถิจิตฺตนาถิตตา ปฺปพฺพภาเค

๑. ม. ภเว ฯ ๒. ม. ม. ๑๓/๒๓๕/๒๓๔ ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๒๔๔

นानา มคฺคกฺขณ ปน อิมสฺสเยว จตฺตฺสฺ จาเนสฺส กิจฺจสาธนวเสน มคฺคกฺคํ
ปฺรยมานํ เอกเมว กุสลวีริยํ อุปฺปชฺชติ ฯ อัย สมฺมาวาयाโม นาม ฯ
สมฺมาสติปี กายาทีปรีคฺคาหกจิตฺตํ นานตฺตา ปุพฺพภาเค นานา มคฺคกฺขณ
ปน อิมสฺส จตฺตฺสฺ จาเนสฺส กิจฺจสาธนวเสน มคฺคกฺคํ ปฺรยมานา เอกา สติ
อุปฺปชฺชติ ฯ อัย สมฺมาสติ นาม ฯ

ฉานาทีสุ (๑) ปุพฺพภาเค สฺมาปตฺติวเสน นานา มคฺคกฺขณ นานา
มคฺควเสน(๑) ฯ เอกสฺส หิ ปจฺจมคฺโค ปจฺจชฺชฌานิกโก โหติ ทฺติยมคฺคาทโยปี
ปจฺจชฺชฌานิกา วา ทฺติยาทีสุ อลฺยตฺตรชฺชฌานิกา วา ฯ เอกสฺส ปจฺจมคฺโค
ทฺติยาทีนํ อลฺยตฺตรชฺชฌานิกโก โหติ ทฺติยาทโยปี ทฺติยาทีนํ อลฺยตฺตรชฺชฌานิกา
วา ปจฺจชฺชฌานิกา วา ฯ เอวํ จตฺตาโรปี มคฺคา ฉานวเสน สทิสฺสา วา อสทิสฺสา
วา เอกจฺจสทิสฺสา วา โหนฺติ ฯ อัย ปนสฺส วิเสโส ปาทกชฺชฌานนियเมน โหติ ฯ
ปาทกชฺชฌานนियเมน หิ ปจฺจชฺชฌานลาภิกโน ปจฺจชฺชฌานา วุฏฺฏาย วิปฺสฺสนุตฺตสฺส
อุปฺปนฺนมคฺโค ปจฺจชฺชฌานิกโก โหติ มคฺคกฺคโพชฺฌกานี ปเนตฺถ ปรีปฺณณาเนว
โหนฺติ ฯ ทฺติยชฺชฌานโต วุฏฺฏาย วิปฺสฺสนุตฺตสฺส อุปฺปนฺโน ทฺติยชฺชฌานิกโก โหติ
มคฺคกฺคานี ปเนตฺถ สตฺต โหนฺติ ฯ ตฺติยชฺชฌานโต วุฏฺฏาย วิปฺสฺสนุตฺตสฺส

๑. ม. ฉานาทีนํ ปุพฺพภาเคปี มคฺคกฺขณปี นานา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มคฺคสัพพัญญูธรรม หน้าที่ ๒๔๕

อุปปนฺโน ตตฺถชฺชฌานีโก โหติ มคฺคญฺจกานี ปเนตฺถ สตฺต โปชฌญฺจกานี ฉ
โหนติ ฯ เอส นโย จตฺตชฺชฌานโต ปญฺจาย ยาว เนวสญฺญานาสญฺญาตนา ฯ
อารุเปเป จตฺตกฺกปญฺจชฺชฌานํ อุเปชฺชติ ตํ จ โลกุตฺตรํ โน โลกียนฺติ วุตฺติ ฯ

ตตฺถ(๑) กถนฺติ เอตฺถาปี ปจฺมชฺชฌานาทีสุ ยโต วุญฺจาย โสตาปตฺตมคฺคํ
ปฏฺฐิตกิตฺวา อรูปสมปาตฺตํ ภาเวตฺวา โส อารุเปเป อุปปนฺโน ตมฺหานีกาวสฺส
ตตฺถ ตโย มคฺคา อุเปชฺชนฺติ ฯ เอวํ ปาทกชฺชฌานเมว นียเมตฺติ ฯ เกจิ ปน เถรา
วิปสฺสนาย อารมฺมณญฺจตา ขนฺธา นียเมตฺตํ วทนฺติ ฯ เกจิ ปุคฺคชฺชฌาสโย
นียเมตฺตํ วทนฺติ ฯ เกจิ วุญฺจานคามินีวิปสฺสนา นียเมตฺตํ วทนฺติ ฯ เตสํ
วาทวินิจฺฉโย วิสุทฺธิมคฺเค วุญฺจานคามินีวิปสฺสนาธิกาเร วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพ ฯ
อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสมาริตี อโย ปุพฺพภาเค โลกิโย อปรภาเค โลกุตฺตรโร
สมฺมาสมาริตี วุจฺจติ ฯ

นวมเม มิจฺฉาปณฺหิตนฺติ สุกํ นาม อุทฺธตฺ(๒) กตฺวา จปีตํ หตฺถํ วา
ปาทำ วา ภินฺทติ ตถา อจปีตํ ปน มิจฺฉาปณฺหิตํ นาม ฯ มิจฺฉาปณฺหิตาย
ทิจฺฉิยาตี มิจฺฉาจปีตาย กมฺมสฺสทกตฺปญฺญาตยา ฯ อวิชฺชํ เมจฺจนตฺตํ(๓)
จตฺตจฺจปฏฺฐิจฺฉาทกํ อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสตี ฯ วิชฺชํ อุเปปาเทสฺสตีตี อรหตฺตมคฺควิชฺชํ
๑. ม. เอตฺถ ๑ ๒. ม. อุทฺธกํ ๑ ๓. ม. ภินฺทิสฺสตีตี ๑

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๒๔๖

อุปฺปาเทสฺสติ ฯ มิจฺญาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิยาติ กมฺมสฺสกตฺตปฺลฺลาเย เจว
มคฺคภาวนาย จ มิจฺญาจปิตตฺตา อปฺปวตฺติตตฺตาติ อตฺโต ฯ อิมสฺมี สฺสฺสฺเต
กมฺมสฺสกตฺตณฺณํ มคฺคนิสฺสํติ กตฺวา มิสฺสกมคฺโค กถิโต ฯ

ทสเม ปริพฺพาชโกติ จนนฺปริพฺพาชโก ฯ เสสเมตฺถ อุตฺตानเมวาติ ฯ

อวิชฺชาวคฺโค ปจฺโม ฯ

ทฺติยวคฺคสฺส ปจฺเม อิจฺจามหํ ภิกฺขเว อฑฺฒมาสิ ปฏฺฐิสลฺลียิตฺตุนฺติ
อหํ ภิกฺขเว เอกํ อฑฺฒมาสิ ปฏฺฐิสลฺลียิตฺตํ นิสฺสิทิตฺตํ เอโกว หุตฺวา วิหริตฺตํ
อิจฺจามิตี อตฺโต ฯ นมฺหิ เกนจิ อุปฺสงฺกमितพฺโพ อณฺตฺตร เอเกน
ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติ โย อตฺตนา ปยฺยตฺตํ วาจํ อกตฺวา มมตฺถาย สทฺเชสฺส
กุเลสฺส ปฏฺยิตฺตํ ปิณฺฑปาตํ นิหริตฺวา มยฺหํ อุปฺนาเมยฺย ตํ ปิณฺฑปาตนิหารณํ
เอกํ ภิกฺขุํ จเปตฺวา นมฺหิ อณฺเณน เกนจิ ภิกฺขุณา วา กหฺนฺนฺเจน วา
อุปฺสงฺกमितพฺโพติ ฯ กสฺมา ปน เอวมาหาติ ตสฺมี กิร อฑฺฒมาเส วินตฺตพฺโพ
สฺสฺสฺสโต นาโหสิ ฯ อถ สฺสฺสฺสตา อิมํ อฑฺฒมาสิ ผลสฺมาปตฺติสฺสฺสฺสเนน วิตฺตนาเมสฺสฺสํ
อิตฺติ มยฺหํ เจว สฺสฺสฺสวิหาโร ภวิสฺสฺสตี อนาคเต จ ปจฺจิมมา ชนตา สฺสฺสฺสตาปิ
คณฺณํ วิहाย เอกโก วิहाสิ กิมงฺกํ ปน มยฺนฺนฺติ ทิฏฺฐจฺานุคฺตี อาปชฺชิสฺสฺสตี
ตทสฺสฺสตา ภวิสฺสฺสตี ทิมฺรตฺตํ หิตาย สฺสฺสฺสยาติ อิมินา การณฺเนน

*เลมที่ ๑๒ มคคสยตตวณณา หนา ๒๔๗

เอวมาห ๑ ภิกขุสงโฆปี สตถุ วจัน สมปฏิจจิตวา เอกํ ภิกขุ อทาสี โส ปาโตว
คณฐฎิปรีเวณ- สมมชชนมโฆทททตถฎจทานาทีนึ สพพกัจจانی ตสฺมี ขณ
กตฺวา อปกจฺจติ ๑ เยน สุวาหนฺติ เยน สุ (๑) อหํ ๑ ปจฺมาภิสมฺพุทฺโธติ
อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา ปจฺมเยว เอณฺนปฺลณฺวาสทิวสพฺพนฺตเร ๑ วิหฺรามิตี อิทํ
อดีตตฺถे วตฺตมานวจัน ๑ ตสฺส ปเทเสน วิหาสินฺติ ตสฺส ปจฺมาภิสมฺพุทฺธวิหฺารสฺส
ปเทเสน ๑ ตตฺถ ปเทโส นาม ขนฺธปฺปเทโส
อายตฺนธาตฺสจฺจอินฺทริยปฺจยการสตีปฺฏจฺานณานนามรฺูปปฺปเทโส ฐมฺมปฺปเทโสติ
นानาวิโธ ตํ สพฺพมฺปี สนฺธาย ตสฺส ปเทเสน วิหาสินฺติ อห ๑

ภควา หี ปจฺมโพธิยํ เอณฺนปฺลณฺวาสทิวสพฺพนฺตเร ยถา นาม ปตฺตฺรชฺโฆ
ราชา อตฺตโน วิภวสารทสฺสนตฺถํ ตํ ตํ กพฺภํ วิวราเปตฺวา
สุวณฺณรชตฺมตฺตามณิอาทีนึ รตนานึ ปฺจจเวกฺขนฺโต วิหเรยฺย เอวเมว
ปฺลจกฺขนฺเช นึปฺปเทเส กตฺวา สมฺมสนฺโต ปฺจจเวกฺขนฺโต วิหาสี ๑ อิมสฺมี ปน
อทฺตมาเส เตสํ ขนฺธานํ ปเทสํ เวทนาภฺขนฺธเมว ปฺจจเวกฺขนฺโต วิหาสี ๑ ตสฺส
อิม สตฺตา เอวรฺูปํ นาม สุขํ ปฏิสฺสเวทฺหนฺติ เอวรฺูปํ ทฺกฺขนฺติ โอลอยโต ยาว
ภวคฺคา ปวตฺตา สุขเวทนา ยาว อวิจิตฺ ปวตฺตา ทฺกฺขเวทนา สพฺพา
สพฺพากาเรน

๑. ม. โส ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๒๔๘

อุปฏฺฐาติ ฯ อถ นํ มิจฺฉาทิฏฺฐิปัจจยาปี เวทยิตนฺตฺติอาทินา นเยน ปริคฺคณฺหนฺโต
 วิหาสิ ฯ ตถา ปจฺมโพธิยํ ทฺวาทสายนานิ นิปฺปเทसानเวย กตฺวา วิหาสิ อิมสฺมี
 ปน อหฺมุมาเส เตสํ อายตฺตานํ ปเทสํ เวทฺนาวเสน ฆมฺมยตฺตเนกเทสํ ชาติฺนํ
 ปเทสํ เวทฺนาวเสน ฆมฺมชาติฺตฺตเอกเทสํ สจฺจจฺฉานํ ปเทสํ เวทฺนากุขฺนฺชวเสเนว
 ทฺกุขฺสจฺเจกเทสํ ปจฺจยฺยานํ ปเทสํ ผสฺส
 ฌานานํ ปเทสํ เวทฺนาวเสน ฌานจฺเจกเทสํ นามรूपานํ ปเทสํ เวทฺนาวเสน
 นามกเทสํ ปจฺจเวกฺขณฺโต วิหาสิ ฯ ปจฺมสมฺโพธิยลฺลหิ เอกฺกนฺปญฺญาสทิวสพฺกนฺตเร
 กุสลาทิมฺเม นิปฺปเทเส กตฺวา อนนฺต
 วิหาสิ อิมสฺมี ปน อหฺมุมาเส สพฺพฆมฺมานํ ปเทสํ เวทฺนาติกุกฺกเมว
 ปจฺจเวกฺขณฺโต วิหาสิ ฯ ตสฺมี ตสฺมี จาเน ตา ตา จ วิหารสฺมาปฺตฺติ
 เวทฺนानุภาเวน ชาติา ฯ อิทานิ เยนากาเรน วิหาสิ ตํ ทสฺเสนฺโต
 มิจฺฉาทิฏฺฐิปัจจยาปีติอาทิมายา ฯ

ตตฺถ มิจฺฉาทิฏฺฐิปัจจยาปีติ ทิฏฺฐิสมฺปยุตฺตา เวทฺนาปี วญฺญฺติ ทิฏฺฐิ
 อุปฺนิสฺสยํ กตฺวา อุปฺปนฺนา กุสลากุสลเวทฺนาปี วญฺญฺติ วิปากเวทฺนาปี ฯ ตตฺถ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิสมฺปยุตฺตา อกุสลาว โหติ ทิฏฺฐิ ปน อุปฺนิสฺสาย กุสลาปี อุปฺปชฺชนฺติ
 อกุสลาปี ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา หิ ทิฏฺฐิ อุปฺนิสฺสาย ปกฺขทิวเสสฺสุ ยากุคฺคฺตฺตาทีนิ

*เล่มที่ ๑๒ มกคสัยตตวณณา หน้า ๒๔๕

เทนติ อทฐิกาทีนั วตตั ปฏฐาเปนติ จตุมหาปเถ สาลั กโรนติ โปกุขรณั
ขนาเปนติ เทวกุลาทีสุ มาลาจจัน โโรเปนติ นทวิทุกคาทีสุ เสตุ้อตถรณติ
วิสम्म สัม กโรนติ อิติ เนลั กุสลาเวทนา อุปุชชติ ฯ มิจญาทีฎฐี ปน นิสสาช
สมมาทีฎฐิเก อุกโกสนติ ปรีภาสนติ วรพนุชนาทีนั กโรนติ ปาณั มาริตฺวา(๑)
เทวตานิ อุปหารั อุปหรณติ อิติ เนลั อุกสลา เวทนา อุปุชชติ ฯ วิปากเวทนา
ปน กวนตฺรคตานิเยว โหติ ฯ

สมมาทีฎฐิปัจจยาติ เอตถาปี สมมาทีฎฐิสมบยุตฺตา เวทนาปี วญญติ
สมมาทีฎฐี อุปนิสฺสยั กตฺวา อุปปนุณา กุสลากุสลาเวทนาปี วิปากเวทนาปี ฯ
ตตถ สมมาทีฎฐิสมบยุตฺตา กุสลาวิ โหติ ฯ สมมาทีฎฐี ปน อุปนิสฺสาย พุทฺธปุชั
ทีปมาลั มหาชมฺมสฺสวณั อุปปติฎฐิเต ทิสากาเค เจตียปติฎฐจาปนนติ เอวมาทีนั
ปุณฺณานิ กโรนติ อิติ เนลั กุสลา เวทนา อุปุชชติ ฯ สมมาทีฎฐีเยว นิสสาช
มิจญาทีฎฐิเก อุกโกสนติ ปรีภาสนติ อตฺตานิ อุกกัสนติ ปรี วมฺเภนติ อิติ
เตลั อุกสลา เวทนา อุปุชชติ ฯ วิปากเวทนา ปน กวนตฺรคตานิเยว โหติ ฯ
มิจญาสงกุปุปัจจยาติอาทีสุปี เอเสว นโย ฯ ฉนุทปะจยาติอาทีสุ ปน
ฉนุทปะจยา อญฺจโลภสทคจิตตสมบยุตฺตา เวทนา เวทิตพฺพา วิตกุปุจยา
๑. ม. วริตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๒๕๐

ปจฺมชฺฌานเวทนาฯ สลฺยญาปจฺจยา จเปตฺวา ปจฺมชฺฌานํ เสสา จ
สลฺยญาสมาปตฺติเวทนาฯ จฺนุโท จ อวฺอุปสนฺโตตฺติอาทิสฺส ตินฺณํ อวฺอุปสม
อฏฺฐโสกฺสทคฺคจิตฺตสมฺปยุตฺตา เวทนา โหติ จฺนุทฺมตฺตสฺส วฺอุปสม
ปจฺมชฺฌานเวทนาฯ จฺนุทวิตฺกุกานํ วฺอุปสม ทฺตฺติยชฺฌานาทีเวทนา อธิปฺเปตา
ตินฺณมฺปิ วฺอุปสม เนวสลฺยญานาสลฺยญาตนเวทนาฯ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยาติ
อรหตฺตผลสฺส ปตฺตตฺถายฯ อตฺถิ วายามนฺติ(๑) อตฺถิ วีริยํฯ ตสฺมิมฺปิ จาน
อนฺุปฺปตฺเตติ ตสฺส วีริยารมฺภสฺส วเสน ตสฺส อรหตฺตผลสฺส การณ
อนฺุปฺปตฺเตฯ ตปฺปจฺจยาปี เวทยิตฺนฺติ อรหตฺตสฺส จานปจฺจยา เวทยิตํฯ เอเตน
จตฺมกฺกสทฺทชาตา นิพฺพตฺติตฺตโลกุตฺตรเวทนาฯ กหิตาฯ

ทฺตฺติเย ปฏฺิสถฺลานการณํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพิ มิจฺฉาทิฎฺฐิจฺวูปสมปจฺจยาติ
มิจฺฉาทิฎฺฐิจฺวูปสมโม นาม สมฺมาทิฎฺฐิฯ ตสฺมา ยํ สมฺมาทิฎฺฐิปจฺจยา
เวทิตพฺพิฯ อิมสฺมี ปน สฺตฺเต วิปากเวทณํ อตฺธิทฺเรติ มลฺลฺมมานา น
กณฺ्हนฺตีติ วุตฺตํฯ อิมินา นเยน สพฺพตฺถ อตฺโถ เวทิตพฺโพฯ ยสฺส ยสฺส
หิ วฺอุปสมปจฺจยาติ วุจฺจติ ตสฺส ตสฺส ปฏฺิปกฺขรฺมมปจฺจยาฯ ตนฺตํ เวทยิตํ
อธิปฺเปตํฯ จฺนุทวฺอุปสมปจฺจยาติอาทิสฺส ปน จฺนุทวฺอุปสมปจฺจยา
๑. ม. ยฺ. อายามํฯ เอวมฺุปริปิฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคความณา หนา ๒๕๒

จตุสฺ สุตเตสฺ วฏฏวิวฏฏํ กถิตํ ปจฺฉิเมสฺ ปเนตถ ทวีสฺ ปุคฺคโล ปุจฺฉโต
ชมฺโม วิภตฺโต เอวํ ชมฺเมน ปุคฺคโล ทสฺสีโตติ ฯ สุปฺปวตฺติโยติ สุปฺปวตฺตนิโย ฯ
ยถา อิจฺฉิตฺติจฺฉิตํ ทิสํ ปวตฺเตนฺโต ชาวติ เอวํ ปวตฺเตตฺถ สกฺกา โหตีติ อตฺถโธ ฯ
สอุปฺนิสํ สปริกฺขารนฺติ สปรจฺฉยํ สปริวาริ ฯ เสสํ สพฺพตถ อุตฺตานเมวาทิ ฯ
มิจฺฉตฺตวคฺโค ตติโย ฯ

จตุตฺเถ มิจฺฉาปฏฺิปตฺตินฺติ อยฺยาถาวปฏฺิปตฺตี ฯ มิจฺฉาปฏฺิปนฺนินฺติ
อฺยฺยาถาวปฏฺิปนฺนํ ฯ อิติ เอกํ สุตฺตํ ชมฺมวเสน กถิตํ เอกํ ปุคฺคลวเสน ฯ
อปารายปารนฺติ วฏฏโต นิพฺพานํ ฯ ปารคามินฺติ เอตถ ยेषิ ปาริ คตา ยेषิ
คจฺฉนฺติ ยेषิ คมิสฺสนฺติ สพฺเพ ปารคามินฺเตว เวทิตพฺพา ฯ
ตฺริเมวานุชาวตีติ วฏฏเมว อฺนุชาวติ วฏฏเญ วิจฺรติ ฯ กณฺหนฺติ อกฺุสฺสทฺมมํ ฯ
สูกฺกนฺติ กฺุสฺสทฺมมํ ฯ โอกา อโนกนฺติ วฏฏโต นิพฺพานํ ฯ อากมฺมาติ อารพฺภ
สนฺธาย ปฏฺิจฺจ ฯ ปรีโยทเพยฺยาติ ปรีสุทฺธํ กเรยฺย ฯ จิตฺตเกฺลเสหีติ จิตฺตํ
กิลิสฺสาเปเนตฺเทหิ นีวรณฺเหหิ ฯ สมโพธิยงฺเกสฺสูติ สุตฺตสฺ โพชฺฆงฺเกสฺสุ ฯ
สามลฺลตฺถนฺติ นิพฺพานํ ฯ ตํ หิ สามลฺลเนน อุปคฺนตพฺพโต
สามลฺลตฺถโธติ วุจฺจติ ฯ
พฺรหฺมณฺลนฺติ เสฏฺฐภาวํ ฯ พฺรหฺมณฺลตฺถนฺติ นิพฺพานํ

*เล่มที่ ๑๒ มคฺคสัพฺตตวณฺณนา หน้า ๒๕๓

พฺรหฺมณฺเณน อุปคณฺตพฺพโต ๑ ยตฺถ ยตฺถ ปน เหนฺจฺจา จ อิมสฺส จ ตีสุ
สฺสฺสฺเตสฺส รากกฺขโยติ อากคฺติ ตตฺถ ตตฺถ อรหตฺตมฺปิ วญฺญฺติเยวาติ วทนฺติ ๑

ปฏฺิปรตฺติวคฺโค จตฺตฺโถ ๑

อณฺฺตติคฺติยเปยฺยาเล อทฺธานปริณฺณตฺถนฺติ สํสารทฺธานํ

นิพฺพานํ ปตฺวา ปริณฺณตํ นาม โหติ ตสฺมา นิพฺพานํ อทฺธานปริณฺณตฺถนฺติ (๑)

วุจฺจติ ตทตฺถนฺติ อตฺโถ ๑ อนฺุปาทาปริณิพฺพานตฺถนฺติ อปฺจฺจยปริณิพฺพานตฺถํ ๑

อิติ อิมสฺมี เปยฺยาเล วิชฺชาวิมฺคฺติผลเณน อรหตฺตํ กถิตํ ฅาณทสฺสเนน

ปฺจฺจเวกฺขณา เสเสหิ นิพฺพานนฺติ ๑

อณฺฺตติคฺติยเปยฺยาโล ๑

สุริยเปยฺยาเล อรฺณคฺคํ วิย กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณมิตฺตตฺตาย

จตฺวา นิพฺพคฺติโต สวิปสฺสนอรฺยมคฺโค สุริยปาตฺถกาโว วียาติ เอวํ สพฺพตฺถ

อตฺโถ เวทิตพฺโพ ๑ สีสสมฺปทาติ จตฺตฺปาริสฺสุทฺธิสํ ๑ นนฺทสมฺปทาติ

กฺุสฺสทตฺตฺถกมฺยตฺถาณฺุโท ๑ (๒) อตฺตสมฺปทาติ สมฺปนฺนจิตฺตตา ๑ ทิฏฺฐิสมฺปทาติ

ฅาณสมฺปตฺติ ๑ อปฺปมาทสมฺปทาติ การาปโกอปฺปมาทสมฺปตฺติ ๑

โยนิโสมนสิการสมฺปทาติ อุปายมนสิการสมฺปตฺติ ๑ ปฺน กลฺยาณมิตฺตตฺตาติอาทินิ

สมฺมาทิฏฺฐิอาทินิ อณฺเณนปี อากาเรน ภาวทสฺสนตฺถํ (๓) วุตฺตานิ ๑

๑. ม. อทฺธานปริณฺณตฺติ ๑ ๒. ส. กตฺตฺถกมฺยตฺถากุสฺสจฺจณฺุโท ๑

๓. ม. ภาวนาทสฺสนตฺถํ ๑

สพฺพานเนว เจตานิ สุตฺตานิ ปาฎิเยกุกํ ปุคฺคชฺฆมาสยวเสน วุตฺตานิตี ๑

สุริยเปยฺยาลวคฺโค ๑

เอกธมฺมเปยฺยาโลปี กงฺคาเปยฺยาโลปี ปาฎิเยกุกํ

ปุคฺคชฺฆมาสยวเสนเนว ตถา ตถา วุตฺเต พุชฺฌนกัน อชฺฆมาสยวเสน กถิโต ๑

อุปฺปมาทเปยฺยาลเ เอวเมว โขติ เอตฺถ ยถา สพฺพสตฺตานิ

สมฺมาสมฺพุทฺโธ อคฺโค เอวํ สพฺเพสํ กุสลธมฺมานํ การาบกอุปฺปมาโท อคฺโคติ

ทฏฺฐพฺโพ ๑ นนฺุ เจส โลกิโยว กุสลธมฺมา ปน โลกุตฺตราปิ ๑ อยํ จ

กามาจโรว กุสลธมฺมา ปน จตุฏฺฐมกา กถเมส เตสํ อคฺโคติ ปฏฺฐิตาภกฏฺฐเณ ๑

อุปฺปมาเทน หิ เต ปฏฺฐิตพฺพนฺติ ตสฺมา โส เตสํ อคฺโค ๑ เตนเนตํ วุตฺตํ สพฺเพ

เต อุปฺปมาทมูลกาทิอาหิ ๑ ชงฺกลานนฺติ ปจฺวีตลวาสีนํ ๑ ปาณานนฺติ

สปาทกปาณานํ ๑ ปทชาตานิตี ปทานิ ๑ สโมธานํ กจฺจนฺตีติ โอรานํ อุปฺกฺเขปํ

กจฺจนฺติ ๑ อคฺคมกฺขายตีติ เสฏฺฐํ อคฺขายติ ๑ ยทิทํ มหนฺตตฺเตนาติ มหนฺตภาเว

อคฺคมกฺขายติ น กุณฺวเสนาติ อตฺถโธ ๑

วสุสิกนฺติ สุมฺนปฺปฬํ ๑ อิมํ กิร สุตฺตํ สุตฺวา ภาติยมหาราชา

วิมฺลิตฺตคามตาย เอกสฺมี คพฺเภ จตฺฐชาติคฺนฺเชหิ ปรีกฺขนฺทํ กาทเรตฺวา

สุคฺนฺธานิ ปุปฺพานิ อหฺราเปตฺวา เอกสฺส สมฺกคฺสฺส มชฺเฌ สุมฺนปฺปฬมฺภูจฺิ

จเปตฺวา เสสฺยานิ ตสฺส สมฺนตฺโต

*เล่มที่ ๑๒ มกคสัพยัตตวณณนา หน้ ๒๕๕

มุกกิมุกกจี กคควา จเปตวาท วุวาริ ปิชาย พหิ นิกขนุโต อถสส มหุตติ
ว็ดินาเมตวาท วุวาริ วิวริตวาท ปวิสนุตสส สพพปจมี สุมนปุปคนุโธ ฆานัน
ปหริ ๗ โส มหาตลสุมิเยว มหาเจตยาภิมุโข นิปชชิตวาท วสสิกั เตสั อคคณติ
กถนุเตน สุกถิตั สมนุมาสมนุพพุเชนาติ เจตियั วนุที ๗

กุกกรธาธาโนติ ขุททกรธาธาโน ๗ กุกทกรธาธาโนติปี ปาโจ ๗ ตนุตาวุตานนุติ
ตनुเต อาวุตานัน ตนุตั อาโรเปตวาท วายิตานนุติ อตุโถ ๗ อิทถจ ปจจตุเต
สามีวจัน ๗ ยานิ กานิจิ ตนุตาวุตานิ วตุถานินิติ อัยั เหฏฐา(๑) อตุโถ ๗ อถวาท
ตनुตาวุตานัน วตุถานัน ยานิ กานิจิ วตุถานินิติ เอวั สวเสสปาจนเยนเปตถ
อตุโถ ทกุกพโพ ๗ เสสั สพพตถ อตุตทานเมวาทิ ๗

อปุปมาทเปยยาลวคโค ๗

พลกรณียวคเค พลกรณียาติ อुरुพลพาหุพเลน กตตพพา
ธาवनลงฆนตาปนวหนาทโย (๒) กมนุนุตาท ๗ สีเล ปติกุกฐาธาติ จตุปารีสุทฐสีเล
จตุวาท ๗ อกุกจกั กคคณติ สหวิปสสนัน อริยมคคั ๗ พิชคามกุกตคามาทิ เอตุถ
ปญจวิธมปิ พิชั พิชคาโม นาม ตเทว ปณณสมปนุนัน (๓) นิลถาวโต ปกุกฐาย
กุกตคาโมติ เวทิตพพิ ๗ พลั คาเหนติติ พลั คณนุติ คหิตพลา ถิรสรีธา โหนุติ ๗
๑. ม. เหตุถ ๗ ๒. ม. พารนลงฆนทาสนวหนาทโย ๗ ๓. ม. ปลาสมปนุนัน ๗
กุกกา. สมปนุนัน ๗

กุโสพฺเพ โอตฺรนฺตฺติอาทิสฺ อยมนฺุพฺพิกถา

นาคินฺโย กิร อุตฺตสมเย ปตฺติฎฺจิตคพฺภา จินฺเตนฺติ สเจ มยฺ อธิ วิชายิสฺสาม
เอวฺ โน ทารกา อุมิเวคฺจ สฺพนฺณสฺส จ ปกฺขนฺทิตฺวา อาคตฺสฺส เวคฺ สหิตฺฺน
สฺกฺขิสฺสนฺตฺติ ฯ ตา มหาสมฺพุเท นิมุขฺชิตฺวา สมฺภชฺชมุขทฺวาริ ปตฺวา ปณฺจ
มหานทฺโย ปวิสฺตฺวา หิมวณฺตฺ คจฺจนฺติ ฯ ตตฺถ สฺพนฺณเณหิ อปฺกฺขนฺทนิยาสุ
สฺวณฺณรชตฺมณฺิกุหาสุ วสฺมานา (๑) วิชายิตฺวา นาคโปตฺเก โคปฺสกาทฺิปฺปมาณฺสฺ
อุทเกสุ โอตฺราเรตฺวา อุทกตฺรณฺิ สิกฺขาเปณฺติ ฯ อถ ยทา อนฺุกฺกเมน เต นาคา
คฺงคาทฺินฺ นทฺินฺ โอริมตฺริโต ปฺรตฺริ ปฺรตฺริโต โอริมตฺรินฺติ ตฺรณปฺฏิตฺรณฺิ กาคฺ
สฺกฺโกณฺติ ตทา อิทานฺิ โน ทารกา อุมิเวคฺ จ คฺรพฺเวคฺ จ สหิตฺฺ สฺกฺขิสฺสนฺตฺติ
ณตฺวา อตฺตโน อานฺุภาเวน มหาเมฆํ สมฺภูจฺาเปตฺวา สกฺลหิมวณฺตฺ (๒)
เอโกทกฺ วิกฺ กฺรฺมานา เทวํ วสฺสาเปตฺวา สฺวณฺณรชตฺาทิมยา นาวา มาเปตฺวา
อุปฺริ สฺวณฺณตฺารกฺวิจิตฺตํ สโมสฺริตคฺนฺรปฺุสพฺทามํ เจลวิตานํ พนฺธิตฺวา
สฺรภิกฺจนฺทนคฺนฺรปฺุสพฺทาทินฺิ อาทาย ตาหิ นาวาหิ ปณฺจ มหानทฺโย โอคาทิตฺวา
อนฺุกฺกเมน มหาสมฺพุทฺ ปาปฺุณฺติ ฯ ตตฺถ จ วสฺนฺตา
ทสพฺยามสตพฺยามสฺหสฺสพฺยามสตสฺหสฺสพฺยามปฺมาณฺตํ อาปฺชฺชนฺตา มหฺนตฺตฺ
เวปฺุลลตฺตํ

๑. ม. ปวิสฺมานา ฯ ๒. ม. หิมคพฺภิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มกคสัยุดตวณณา หน้า ๒๕๗

อาปชชนติ นาม ๗

เอวมเว โขติ เอตถ หิมวณตปพพโต วีย จตุปาริสุทฐสีลั ทฎจพพั
นาคโปตกา วีย โยคาวจรา กุโสพฎาทยโย วีย อริยมคโค มหาสมุทโท วีย
นิพพานั ๗ ยถา นาคโปตกา หิมวณเต ปติฎจาย กุโสพฎาทีหิ มหาสมุททั ปตวา
กายมหนตตตั อาปชชนติ เอวั โยคิโน สีลั นิสุสาย สีเล ปติฎจาย
อริยมคเคน นิพพานั ปตวา อรหตตมคเคนเนว อากเตสุ [๑] อภิณณามเมสุ
คุณสรีรมหนตตตั ปาปณนตีติ ๗

กุมภโกติ อุทกฆฎุ ๗ โน ปจจวามตีติ น ปติอวามติ น อนโต
ปเวเสตีติ อตุโธ ๗ ปุรตติมาติ ปุรตติमितโต อากตวาตา ๗ ปจจิมทิสาทิสูปี
เอเสว นโย ๗ จตุตารโปี สติปฎจานาติ ยเถว หิ เอเตสั ปุรตติมาทีเกทานั
วาทานั สนุณีปาโต อากาเส อิชณติ เอวั อีธาปี จตุตารโ สติปฎจานาติอาทีนา
นเยน วุตตา โพธิปกุชियธมา สหวิปสุสนสุส อริยมคคสุส ภาวนาย อิชณนติ
เตเนตั วุตตั ๗ กิมุหานั ปจจิเม มาเสติ อาสาพุหมาเส ๗ อุหนนติ
ทวิปทจตุปพานั ปาทปพาเรน ปจจิตเล อุฎจหิตวา อุทฐั คตั วฎฎิวฎฎิ
หุตวา อากาเส ปกขนตั ๗ รโชชลนติ ปัสสุรโชชลลั (๒) ๗ สามุททิกาย
นาวายาติอาที ปน (๓) เหฎจธา วานิชโกปเม วิตุถาริตเมว ๗ อากนตฎกาการนติ

๑. ม. เอตถนตเร ฐสูติ ทิสูสติ ๗ ๒. ม. ปัสสุรโชชลลั ๗
๓. ม. ปนสทโท นตถิ ๗

ปฺลฺลตฺตฺติเกหิ นคฺครมชฺชเม กตฺติ อคฺคนตฺตฺกมฺมริ ยตฺตถ ราชราชมหามตฺเตหิปี สกฺกา
โหติ นิवासํ อฺปคฺคนตฺต ๑ อภิญญา ปริญฺญเยยฺยาติ ยถเว หิ เตสํ
ปฺรตฺตฺติมทิสาทิหิ อคฺคตานิ ชตฺตฺติยาทีนํ วาโส อคฺคนตฺตฺกาคาเร อิชฺฌตฺติ เอวํ
อิเมสํ อภิญญา ปริญฺญเยยฺยาติอาทีนํ ชมฺมานํ อภิญญา ปริชานนาทีหิ
สทฺวิปสฺสสนสฺส อริยมคฺคสฺส ภาวนาย อิชฺฌนตฺติ เตเนตฺติ วุตฺตํ ๑ นทีสฺสตฺติ เหฏฺฐา
วตฺตฺตฺนยเมวาทิ ๑

ผลกรรมียวคฺโค ๑

เอสนาวคฺเค กามเสนาติ กามานํ เอสนา คเวสนา มคฺคณา
ปฏฺฐณา ๑ ภเวสนาติ ภวานํ เอสนา ๑ พุรฺหมจฺริเยสนาติ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิสงฺขาตสฺส
พุรฺหมจฺริยสฺส เอสนา ๑

วิชาติ มานโกฏฺฐาสา มานภูจฺปนา วา ๑ เสยฺโยหมสฺสมิติ วิชาติ อหฺมสฺมิ
เสยฺโยติ เอวํ มานโกฏฺฐาสา มานภูจฺปนา วา ๑ นิฆาติ ทฺกฺขา ๑ วจนตฺโต
ปเนตฺถ ยสฺส อฺปฺปชฺชนตฺติ ตํ ปุริสํ นิหรนตฺติติ นิฆา ๑ เสสเมตฺถ อุตฺตฺตานเมวาทิ ๑

เอสนาวคฺโค ๑

โอฆวคฺเค กาโมฆติ ปญฺจสฺส กามคฺคณฺเณสฺส ฉนฺทราโค ๑ ภโวฆติ
รฺูปารฺูปภเวสฺส ฉนฺทราโค(๑) ๑ ทิฏฺฐโจฆติ ทฺวาสทฺฐิจิทฺฐิจิโย ๑ อวิชฺโชฆติ จตฺตฺส
สจฺเจสฺส อญฺญาณํ ๑ กามโยคาคาทิสฺสปี เอเสว

๑. ม. รฺูปารฺูปภเวสฺส ฉนฺทราโค ๑

โพษณงคส์ยตุต ปพพทวคค หิมวณตุตตุตวณณนา โพษณงคส์ยตุตตุต
 ปลเม นาคาติ อิมปี มหาสมุททปฏึเจ อุมิอนตุรวาสึโนว(๑) น วิมานภูกกนาคา ๗
 เตสั หิมวณตุต นิสัสาย กายวทณนาทึ สพพิ เหฎฐา วุตุตนเยเนว เวทิตพพิ ๗
 โพษณงคเคติ เอตุถ โพธิยา โพธิสสุ วา องคาคติ โพษณงคคา ๗ กึ วุตุตั โหติ ยา
 หึ อัย ฌมมสามคคึ ยาย โลกึยโลกุตุตรมคคกขณ ออุปชชมานาย
 สึนุทชจปฏึฐานายูหนกามสุขตุตกิลมถานู โยคอุเจทสสุสตาภึนิเวสนาทึนึ
 อนเเกสั อุปททวานึ ปฏึปคขภูกตาย สติฌมมวึจยวึริยปีติปสตุทฐิสมาธิอุเปกขาสงขาคาย
 ฌมมสามคคึยา อริยสาวโก พุชณตึติ กตุวา โพธิติ วุจจติ พุชณตึติ
 กิเลสสนตุตานนึททาย อฎฐหติ จตุตารึ [๒] อริยสจจานึ ปฏึวิชณติ นึพพานเมว
 วา สจจิกโรตึติ วุตุตั โหติ ๗ ยถาห สตุต โพษณงคเ กาวะตุวา อนตุตุตริ
 สมมาสมโพธิ อภิสมพุทฐิติ ๗ ตสสุสา ฌมมสามคคึสงขาคาย โพธิยา องคาคติ
 โพษณงคคา ฌานงคคคกขาคทโย วึย โยเปส ยถาวุตุตปปลการาย เอตาย
 ฌมมสามคคึยา พุชณตึติ กตุวา อริยสาวโก โพธิติ วุจจติ ตสสุ โพธิสสุ
 องคาคติปี โพษณงคคา เสนงครถงคาคทโย วึย ๗ เตนานู อฎฐกถาจรึยา พุชณนกสสุ
 # ๑. ม. อุมิอนตุรวาสึโนว ๗ ๒. ม. เอตุถนตุเร วาติ ทิสสุติ ๗
 # ๓. ม. สตุตโพษณงค ๗ ๔. ที. ปา. ๑๑/๓๔/๑๑๐ ๗ สึ. มหา. ๑๕/๓๓๑/๒๑๔ ๗

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัมมุตตวณณา หน้า ๒๖๑

ปุคฺคตสฺส อํกาติ วา โพชฌงกาติ ฯ โพชาย สํวตฺตุนฺตีติ โพชฌงกา
พฺพชฺฌนฺตีติ โพชฌงกา อนฺนพฺพชฺฌนฺตีติ โพชฌงกา ปฏฺฐิพฺพชฺฌนฺตีติ โพชฌงกา
สมฺพชฺฌนฺตีติ โพชฌงกา อิจฺจาทีนา (๑) ปฏฺฐิสมฺภิทานเยนาปี โพชฌงกตฺโถ
เวทิตพฺโพ ฯ

สตฺติสมฺโพชฌงกนฺตฺวาทีสุ ปน ปสฺตฺโถ สุนฺทโร จ โพชฌงฺโกติ
สมฺโพชฌงฺโก สตฺติเยว สมฺโพชฌงฺโก สตฺติสมฺโพชฌงฺโก ตํ สตฺติสมฺโพชฌงกนฺตฺ
เอวํ สพฺพตฺถ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ ภาเวตีติ วฑฺฒเตติ อตฺตโน จิตฺตสนฺตฺวาน
ปฺนปฺปฺนํ ชเนติ อภินิพฺพตฺเตตีติ อตฺโถ ฯ วิเวกนิสฺสิตนฺตฺวาทีนิ โกสลสํยุตฺเต
สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตนฺตฺ อตฺถ วุตฺตฺนเยเนว เวทิตพฺพานิ ฯ อัยํ ปน
วิเสโส ตตฺถตทํกวิเวกนิสฺสิตํ สมฺจฺเจทวิเวกนิสฺสิตํ นิสฺสรณวิเวกนิสฺสิตนฺตฺ
วิเวกตฺตยเมว วุตฺตํ โพชฌงกภาวนํ ปตฺวา ปน ปญฺจวิธวิเวกนิสฺสิตมฺปิ เอเก
วณฺณยนฺติ ฯ เต หิ น เกวลํ พลววิปฺสฺสนามกฺคผลกฺขณฺเสว เอว โพชฌงฺเก
อุทฺตรนฺตฺ วิปฺสฺสนาปาทกกสิณฺชฺฌมานอานาปานาสูก พุทฺทมวิหารชฺฌมานฺสุปี
อุทฺตรนฺตฺ น จ ปฏฺฐิสฺสิทฺธา อญฺจกถาจรียะหิ ฯ ตสฺมา เตสํ มเตน เอเตสํ
ฉานานํ ปวตฺตติกฺขณฺ กิจฺจโต เอว วิกฺขมฺภนวิเวกนิสฺสิตํ ฯ ยถา จ
วิปฺสฺสนากฺขณฺ

๑. พุ. ปฏฺ. ๓๑/๕๕๗/๔๖๓ ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๒๖๒

อชฺฌาตฺยโต นิสฺสรวณวิเวกนิตฺตินฺตฺติ วุตฺตํ เอวํ ปฏิปตฺสทฺธิวิเวกนิตฺติมฺปิ
ภาเวตฺติ วตฺตํวภูตฺติ ฯ เสตเมตฺถ เหฏฺฐา วุตฺตนยเมว ฯ

ทฺตฺติเย ออาหารภูจฺติโกตฺติ ปจฺจยภูจฺติโก ฯ อาหารํ ปฏิจฺจจฺติ ปจฺจยํ
ปฏฺิจฺจ ฯ สุกฺกนิตฺตฺตฺตฺติ สุกฺกมฺปิ สุกฺกนิตฺตํ สุกฺกสฺส อารมฺมณมฺปิ สุกฺกนิตฺตํ ฯ
อโยนิตฺสอมนสิกาโรตฺติ อนฺุปายมนสิกาโร อฺุปลมฺนสิกาโร อนิจฺเจ นิจฺจนฺตฺติ วา
ทฺกฺเข สฺขนฺตฺติ วา อนตฺตฺตฺติ อตฺตฺตฺติ วา อสุเก สฺขนฺตฺติ วา มนสิกาโร
ตํ ตฺสฺมี สฺกฺการมฺมณเ พหุํ ปวตฺตยโต กามจฺจนฺโท อฺุปฺปชฺชติ ฯ เตน วุตฺตํ
อตฺตฺติ ภูคฺขเว สุกฺกนิตฺตฺตฺตฺติอาทิตฺติ ฯ เอวํ สพฺพนีวรณฺสฺส โยชฺณา เวทิตพฺพา ฯ
ปฏฺิจฺจนิตฺตฺตฺตฺติอาทิตฺตฺติ ปน ปฏฺิจฺจิมฺปิ ปฏฺิจฺจนิตฺตํ ปฏฺิจฺจอารมฺมณมฺปิ ฯ อรตฺติ
อฺุกฺกณจฺติตา ยํ สนฺุชฺชา ยวตฺตํ ตตฺถ กตฺมา อรตฺติ ปนฺุเตสฺส วา เสนาสเนสฺส
อณฺุตรณฺุตรเรสฺส วา อธิกฺุสเลสฺส ฐมฺเมสฺส (๑)อรตฺติ อรตฺติตา อนภิริตฺติ
อนภิริมณฺา อฺุกฺกณจฺติตา ปรีตฺสฺติกา(๑) อยํ วุจฺจติ ตนฺุทิตฺติ อตฺติสฺติตาทิจฺจยา
อฺุปฺปนฺุณํ อากนฺุคฺกกายาลสิยํ ฯ ยสฺมี อฺุปฺปนฺุเน อตฺติสฺติตํ อตฺติอณฺุทํ อตฺติจฺจนาโตสฺมี
อตฺติธาโตสฺมี อตฺติทฺุรณฺุคฺคํ คโตสฺมีตฺติ วทิตฺติ ยํ สนฺุชฺชา ยวตฺตํ ตตฺถ กตฺมา
ตฺนฺุทิตฺติ ยา ตฺนฺุทิตฺติ ตฺนฺุทิตฺติยา ตฺนฺุทิตฺติมณฺุคฺคา อาลสฺยํ อาลสฺยายนา อาลสฺยายิตฺตํ
อยํ วุจฺจติ

๑. อภ. วิ. ๓๕/๘๗๓/๔๗๕ ฯ อรตฺติ อรตฺติกา อนภิริมณฺา อฺุกฺกณจฺติตา ปรีตฺติตา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญูธรรม หน้าที่ ๒๖๓

ตณฺหิตี ๑ (๑) วิชฺฌมฺภิตาติ กิเลสวเสณ กายวินมฺมนา ยํ สนฺธาย วุตฺตํ ตตฺถ
กตฺมา วิชฺฌมฺภิตา ยา กายสฺส ชมฺภนา วิชฺฌมฺภนา อานมฺมนา วินมฺมนา สนฺธมฺมนา
ปณฺมฺนา พุยาธิยํ อัย วุจฺจติ วิชฺฌมฺภิตาติ ๑

ภตฺตสมฺมโทติ ภตฺตปริพาโห ยํ สนฺธาย วุตฺตํ ตตฺถ กตฺโม ภตฺตสมฺมโท
ยา ภตฺตาวิสฺส ภตฺตมฺจฺจา ภตฺตกิลมฺโถ ภตฺตปริพาโห กายทฺฐจฺจุลฺลํ อัย
วุจฺจติ ภตฺตสมฺมโทติ ๑ (๒) เจตฺโส จ ลินฺตตฺนฺติ จิตฺตสฺส ลียนากาโร ยํ
สนฺธาย วุตฺตํ ตตฺถ กตฺมํ เจตฺโส ลินฺตตฺตํ ยา จิตฺตสฺส อกฺลยฺตา อกมฺมณฺยฺตา
โอลียนฺา สลฺลีนฺา ลินฺลีนฺา [๓] ลียิตฺตํ ถินํ ถีนฺา ถียิตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ
วุจฺจติ เจตฺโส ลินฺตตฺนฺติ ๑ เจตฺโส อวฺปสฺสโมติ ยถา นาม วิตฺจฺจโกปี (๔)
องฺคาเรเนว (๕) ตาว สนฺธิสฺสิตฺติ ปตาปี กโรติเยว ยถา จ ปตฺตปจฺจนฺญาเนว (๖)
ตาว สนฺธิสฺสิตฺติ ปตาปี กโรติเยว เอวํ จิตฺตสฺส อวฺปสฺสนฺตาทาโร อตฺถโต ปเนตฺติ
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจเมว โหติ ๑ วิจิจฺจทฺธานียา ชมฺมาติ วิจิจฺจาย อารมฺมณฺชมฺมา ๑
อโยนิสฺสมนฺสิกาโร สพฺพตฺถ วุตฺตนโยว ๑ เอวเมตฺถ กามจฺจนฺโท วิจิจฺจชาติ
อิเม เทว ชมฺมา อารมฺมณฺเชน กถิตา พุยาปาโท

๑. อภี. วิ. ๓๕/๘๗๔/๔๗๕ ๑ ๒. อภี. วิ. ๓๕/๘๗๖/๔๗๕ ๑

๓. ม. เหตุถนฺตเร ลินฺ ลียนาคี ทิสฺสตี ๑ ๔. ม. วิตฺจฺจโกปี ๑

๕. ม. องฺคาโร เนว ๑ ๖. ม. ปตฺตปจฺจนฺญาเนเนว ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๒๖๔

อารมฺมณณ จ อุปนิสฺสเยน จ เสสา สหชาเตน จ อุปนิสฺสเยน จาติ ฯ
สติสมฺโพชฺฌงฺคญฺจานียา ฌมฺมาติ สติยา อารมฺมณณมฺมา สตฺตตีสฺสโพธิปฺกฺขิยา
จ นวโลกุตฺตรมฺมา จ ฯ

ตตฺถ โยนิสฺสมนสิการพหฺลิกาโรติ ตตฺถ อุปายมฺนสิการสฺส ปุณฺนปฺปุณฺ
กรณฺ ฯ กุสลากุสลา ฌมฺมาติอาทิสฺส กุสลาติ โกสลลสมฺภูตา อนวชฺชสฺสขวิปากา ฯ
อกุสลาติ อโกสลลสมฺภูตา สวชฺชา ทุกฺขวิปากา ฯ สวชฺชาติ อกุสลา ฯ
อนวชฺชาติ กุสลา ฯ หีนปณฺิตกณฺหสฺสูกฺเสสฺปิ เอเสว นโย ฯ สปฺปฏฺิภาคาติ
กณฺหสฺสูกฺกาเยว ฯ กณฺหา หิ กณฺหวิปากทานโต สุกฺกา จ สุกฺกวิปากทานโต
สปฺปฏฺิภาคา นาม สทิสฺสวิปากโกญฺจาสาติ อตฺถโธ ฯ ปฏฺิปกฺขภูตสฺส วา
ภาคสฺส อตฺถิตาย สปฺปฏฺิภาคา ฯ กณฺหานณฺหิ สุกฺกา ปฏฺิปกฺขภาคา
สูกฺกานณฺจ กณฺหา ปฏฺิปกฺขภาคาติ เอวมฺปิ สปฺปฏฺิภาคา ฯ สปฺปฏฺิพาหิตฺถุเจน
วา สปฺปฏฺิภาคา ฯ อกุสลณฺหิ กุสลํ ปฏฺิพาหิตฺวา อตฺตโน วิปากํ เทติ
กุสลณฺจ อกุสลํ ปฏฺิพาหิตฺวาติ เอวมฺปิ กณฺหสฺสูกฺกา สปฺปฏฺิภาคา ฯ
อารพฺกธาตฺติ ปจฺมวิริยฺ (๑) ฯ นิกฺกมฺธาตฺติ โกสชฺชโต นิกฺขนฺตตฺตา ตโต
พลวตฺรฺ ฯ ปฺรกฺกมฺธาตฺติ ปฺริ ปฺริ จานํ อกฺกมฺนตฺาย ตโตปฺิ พลวตฺรฺนฺติ
ตีหิปี ปเทหิ วิริยเมว กถิตํ ฯ ปิตฺติสมฺโพชฺฌงฺคญฺจานียาติ ปิตฺติยา
อารมฺมณณมฺมา ฯ กายปฺสฺสทฺฐีติ

๑. ม. ปจฺมารมฺภวิริยฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัมมุตตวณณา หน้า ๒๖๕

ดิณฺณํ ขนฺธานํ ทรณปสฺสทฺธิ(๑) ฯ จิตฺตปสฺสทฺธิ วิญฺญาณกฺขนฺธสฺส
ทรณปสฺสทฺธิ ฯ สมณนิมิตฺตฺนฺติ(๒) สมโถปี สมณนิมิตฺตํ อารมฺมณมฺปี ฯ
อพฺยคฺคณิมีตฺตฺนฺติ ตสฺเสว เวจฺจํ ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงกฺกฺจฺญานียาติ อุเปกฺขาย
อารมฺมณมฺมา อตฺถโต ปน มชฺฌตฺตกาโร อุเปกฺขาญฺจฺญานียา ฌมฺมาติ
เวทิตฺตพฺโพ ฯ เอวเมตฺถ สติชมฺมวិจยอุเปกฺขาสมฺโพชฌงกฺกา อารมฺมณณ
กถิตา เสสา อารมฺมณณมฺปี อุปนิสฺสเยนมฺปี ฯ

ตติเย สีสสมฺปนฺนาติ เอตฺถ ชีณาสวสฺส โลกียโลกุตฺตรสีล
กถิตํ เตน สมฺปนฺนาติ อตฺถโต ฯ สมาธิปฺลวฺวาสุปี เอเสว นโย ฯ วิมุตฺติ ปน
ผลวิมุตฺติเยว วิมุตฺติฌาณทสฺสนํ ปจฺจเวกฺขณณณณ ฯ เอวเมตฺถ สีสาทโย ตโย
โลกียโลกุตฺตรา วิมุตฺติ โลกุตฺตราว วิมุตฺติฌาณทสฺสนํ โลกียเมว ฯ
ทสฺสนมฺปาหนฺติ ทสฺสนมฺปี อหํ ฯ ตํ ปเนตํ ทสฺสนํ จกฺขุทสฺสนํ
ฌาณทสฺสนนฺติ ทฺวริชํ ฯ ตตฺถ ปสนฺเนหิ จกฺขุหิ อริยานํ ทสฺสนํ โอโลกนํ
จกฺขุทสฺสนํ นาม ฯ อริเยหิ ปน ทิฏฺฐสฺส ลกฺขณสฺส ทสฺสนํ ปฏฺฐิวิทฺธสฺส
จ ปฏฺฐิวิชฺฌนํ ฌาเนน วา วิปสฺสนาย วา มคฺคผลเอหิ วา ฌาณทสฺสนํ
นาม ฯ อิมสฺมี ปเนตฺถ จกฺขุทสฺสนํ อธิปฺเปตํ ฯ อริยานํ หิ ปสนฺเนหิ
จกฺขุหิ โอโลกนมฺปี พหุการเมว ฯ สวณฺนฺติ อสุโก นาม ชีณาสโว อสุกสฺมี
๑. ม. ทรณปสฺสทฺธิ ฯ ๒. ม. ย. สมณนิมิตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๒๖๖

นาม รฎฺเฐ วา ชนปเท วา คามเ วา นิคเม วา วิหารเ วา เลณเ วา
วสตีติ กเถนฺตานํ โสเตน สวณํ เอตมฺปิ พหุการเมวฯ อุปสงฺกมณฺนติ ทานํ
วา ทสฺสามิ ปญฺหํ วา ปุจฺฉิตฺสามิ ฌมฺมํ วา โสสฺสามิ สกฺกาโร วา กริตฺสามีติ
เอวรฺูเปณ จิตฺเตน อริยานํ อุปสงฺกมณํฯ ปยิริปาสนนฺติ ปญฺหาปยิริปาสนํฯ
อริยานํ คุณฺเ สุตฺวา เต อุปสงฺกमितฺวา นิมนฺเตตฺวา ทานํ ทตฺวา ที ภาณฺเต
กุสฺลนฺตืออาทินา นเยน ปญฺหปุจฺฉนนฺติ อตฺโถฯ

อนุสฺสตีนฺติ รตฺตติฏฺฐานทิวาฏฺฐาเนสุ นิสินฺนสฺส อิทานิ อริยา
เลณคฺคหฺมณฺทปาทิสฺส ฆานวิปฺสฺสนามคฺคผลสุเขหิ วิตฺตนาเมนฺตีติ อนุสฺสรณฺํฯ
โย วา เนลฺลํ สฺนฺตฺเถ โอวาโท ลทฺโธ โหติ ตํ วิภชิตฺวา(๑) อิมสฺมี จาเน
ลิลฺลํ กถิตํ อิมสฺมี สฺมาธิ อิมสฺมี วิปฺสฺสนา อิมสฺมี มคฺโค อิมสฺมี ผลนฺติ
เอวํ อนุสฺสรณฺํฯ อนุปฺพชฺชชฺนฺติ อริเยสุ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ฆรา นิกฺขมฺม เตลฺลํ
สฺนฺตฺเถ ปพฺพชฺชฯ อริยานํ วา(๒) สฺนฺตฺเถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา เตลฺลํเยว สฺนฺตฺเถ
ปพฺพชิตฺวา เตลฺลํเยว โอวาทานุสฺสาสนี ปจฺจาสิสฺमानสฺส จรโตปิ ปพฺพชฺชา
อนุปฺพชฺชชา นามฯ (๓) อญฺเเยลฺลํ สฺนฺตฺเถ โอวาทานุสฺสาสนี ปจฺจาสิสฺमानสฺส
จรโตปิ (๓) อริเยสุ ปสาเทน อญฺเเยตฺถ ปพฺพชิตฺวา อริยานํ

๑. ม. อวชฺชิตฺวาฯ ๒. ม. หิฯ ๓. ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญูนิทาน หน้า ๒๖๗

สนฺตฺเถ โยวาทานุสาสนี ปจฺจาสิสฺมาณสฺส จรฺโต ปพฺพชฺชาปี อฺนุปพฺพชฺชา
นาม ฯ อญฺเณสุ ปน ปสาเทณ อญฺเณสิยฺเว สนฺตฺเถ ปพฺพชฺชิตฺวา อญฺเณสิยฺเว
โยวาทานุสาสนี ปจฺจาสิสฺมาณสฺส จรฺโต ปพฺพชฺชา อฺนุปพฺพชฺชา นาม น โหติ ฯ

เอวํ ปพฺพชฺชิตฺสุ ปน มหาทสฺสปตฺตฺเถรสฺส ตาว อฺนุปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺชิตา
ตตฺสทสฺสมตฺตา อเหตุํ ตถา เถรสฺเสว สทฺธิวิหาริกสฺส จ จนฺทคฺคตฺตฺเถรสฺส
ตสฺสาปี สทฺธิวิหาริกสฺส สฺตรียคฺคตฺตฺเถรสฺส ตสฺสาปี สทฺธิวิหาริกสฺส
อสฺสคฺคตฺตฺเถรสฺส ตสฺสาปี สทฺธิวิหาริกสฺส โยนกธมฺมรกฺขิตฺตฺเถรสฺส ตสฺส
ปน สทฺธิวิหาริกอ อโสกรณฺโณ กนิฏฺฐภาทา นาม อโหสิ ตสฺส อฺนุปพฺพชฺชํ
ปพฺพชฺชิตา อทฺตมฺเตยฺยโกฏฺฐิงฺขา อเหตุสฺส ฯ มหิณฺทตฺตฺเถรสฺส อฺนุปพฺพชฺชิตานํ
คณฺนปริจฺเจโท (๑) นตฺถิ ยาวชฺชทิวสา ลงฺกาทีเป สตฺถริ ปสาเทณ ปพฺพชฺชนฺตา
มหิณฺทตฺตฺเถรสฺเสว ปพฺพชฺชํ อฺนุปพฺพชฺชนฺติ นาม ฯ ตํ ธมฺมมฺนฺติ ตํ เตสํ
โยวาทานุสาสนีธมฺมํ ฯ อฺนุสฺสรตฺตีติ(๒) สรฺติ ฯ อฺนุวิตกฺเกตฺตีติ วิตกฺกาหตํ กโรติ ฯ
อารทฺโธ โหตฺตีติ ปริปฺณฺโณ โหติ ฯ ปวิจฺฉิตฺตีอาทิ สพฺพิ ตตฺถ ฃาณจาวรเวเนว
วตฺตํ ฯ อถวา ปวิจฺฉิตฺตี เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ลกฺขณํ วิจฺฉินฺติ ฯ ปวิจฺฉิตฺตี ตตฺถ
ฃาณํ จราเปติ ฯ ปรีวิมฺสมาปชฺชตฺตีติ วิมฺสนํ โอลกนํ คเวสนํ อาปชฺชติ ฯ
๑. ม. ปมาณปริจฺเจโท ฯ ๒. ม. อฺนุสฺสรตฺตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๒๖๘

สตฺต ผลา สตฺตานิ สํสาติ อุกฺขมเปตํ อตฺตโต เอกํ ฯ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
 ปฏิกฺขจ อณฺณํ อาราเชตฺติ อรหตฺตํ อาราชนฺโต อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว
 อาราเชติ ตณฺจ โข ปฏิกฺขจ อสมฺปตฺเตเยว มรณกาเลติ อตฺตโต ฯ อถ
 มรณกาเลติ อถ มรณสฺส อาสนฺนกาเล ฯ อนฺตรานิพฺพายิตฺติ โย आयเวมชฺฌํ
 อนตฺติกมิตฺวา นิพฺพายิตฺติ โส ติวโร โหติ ฯ กปฺปสทฺสสาธุเกสุ ตาว อวิหฺเส
 นิพฺพตฺติตฺวา เอโก นิพฺพตฺตทิวเสเยว อรหตฺตํ ปาปุณาติ ฯ โน เจ
 นิพฺพตฺตทิวเส ปาปุณาติ ปจฺมสฺส ปน กปฺปสทฺส มตฺถเก ปาปุณาติ ฯ
 อยมโก อนฺตรานิพฺพายิตฺติ ฯ อปโร เอวํ อสฺกโกนฺโต ทฺวินฺนํ กปฺปสทฺส
 มตฺถเก ปาปุณาติ อยํ ทฺติโย ฯ อปโร เอวมฺปิ อสฺกโกนฺโต จตฺตุนฺนํ กปฺปสทฺส
 มตฺถเก ปาปุณาติ อยํ ตฺติโย อนฺตรานิพฺพายิตฺติ ฯ ปณฺจมํ ปน กปฺปสทฺส
 อนตฺติกมิตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโต อุพฺพจฺจนฺนิพฺพายิตฺติ นาม โหติ ฯ อตฺตปาทีสุปี
 เอเสว นโย ฯ ยตฺถ กตฺถจฺจ อุพฺพนฺโน ปน สสงฺขารเณ สปฺปโยเคน อรหตฺตํ
 ปตฺโต สสงฺขารนิพฺพายิตฺติ นาม อสงฺขารเณ สปฺปโยเคน ปตฺโต
 อสงฺขารนิพฺพายิตฺติ นาม ฯ อวิหาทีสุปี นิพฺพตฺโต ตตฺถ ยาวตฺตํ จตฺวา
 อุปรุปริ นิพฺพตฺติตฺวา อกฺนิภูจํ ปตฺโต อุทฺธโร อกฺนิภูจกามิ นาม ฯ
 อิมสฺมี ปน จาเน อญฺจจตฺตาทิส อนากามิโน กเถตฺตพฺพา ฯ อวิหฺเส หิ
 ตโย อนฺตรานิพฺพายิตฺติ เอโก อุพฺพจฺจนฺนิพฺพายิตฺติ

*เล่มที่ ๑๒ โปษณงคสัยุดตวณณนา หน้า ๒๖๘

เอโก อุทฺธโสโต อกนิฏฺฐคามิตี ปญจ โหนติ เต อสงฺขารปรินิพฺพายิโน ปญจ
สสงฺขารปรินิพฺพายิโน ปญจาติ ทส โหนติ ตถา อตปฺปาทีสุ ฯ อกนิฏฺฐเสสุ
ปน อุทฺธโสโต นตฺถิ ตสฺมา ตตฺถ จตฺตารอ สสงฺขารปรินิพฺพายี จตฺตารอ
อสงฺขารปรินิพฺพายีติ อฏฺฐาติ เอวํ อฏฺฐจตฺตารอ โหนติ ฯ เตสํ อุทฺธโสโต
อกนิฏฺฐคามิ สพฺพเชฏฺโฐ เจว โหติ สพฺพกนิฏฺโฐ จ ฯ กถํ โส หิ
โสฬสกปฺปสทสสาชฺชกตฺตา आयुना सप्वलं षष्ठो ज्ञो सप्वपञ्जा अरहत्तं
पापुणात्ति สพฺพเพสํ กนิฏฺโฐ ฯ อิมสฺมี สุตฺเต อปฺพุพฺพิ อจริมํ เอกจิตฺตกฺขณิกกา
นानาลกฺขณา อรหตฺตมคฺคสฺส ปุพฺพภาควิปฺสสนา โปษณงคกา กถิตา ฯ

จตฺตเถ สติสมฺโปษณงฺโก อิติ เจ เม โหตีติ สติสมฺโปษณงฺโกติ
เอวํ เจ มยฺหํ โหติ ฯ อปฺปมาโณติ เม โหตีติ อปฺปมาโณติ เอวํ เม โหติ ฯ
สุสมารทฺโหติ สุปรินฺนโณ ฯ ติฏฺฐนฺตฺนติ(๑) เอตฺถ อฏฺฐหากาเรหิ
สติสมฺโปษณงฺโก ติฏฺฐติ อปฺปาทำ อนาวชฺชิตฺตฺตา อนฺนฺปาทำ อวชฺชิตฺตฺตา
สติสมฺโปษณงฺโก ติฏฺฐติ ปวตฺตํ อปฺปวตฺตํ นิमितฺตํ อนิมิตฺตํ สงฺขาร
อนาวชฺชิตฺตฺตา วิสงฺขารํ อวชฺชิตฺตฺตา สติสมฺโปษณงฺโกติ [๒] อิมหิ
อฏฺฐหากาเรหิ ติฏฺฐตีติ เถโร ชานาติ วุตฺตการวิปริเตหฺว อฏฺฐหากาเรหิ
จวณฺตํ จวตีติ ปชานาติ ฯ

๑. ม. ติฏฺฐตีติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ติฏฺฐตีติ ทิสฺสตี ฯ

เสสโพชฌงฺเกสุปี เอเสว นโยฯ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต เถรสฺส ผลโพชฌงฺกา
กถิตาฯ

ยทา หิ เถโร สติสมฺโพชฌงฺคํ สีสํ กตฺวา ผลสฺมาปฺตฺตี สฺมาปฺชฺชติ
ตทา อิตเร ฉ ตทฺนฺวยา โหฺนฺติฯ ยทา ฌมฺมฺวิจยาทีสุ อญฺจตรํ ตทาปี เสสา
ตทฺนฺวยา โหฺนฺตีติฯ เอวํ ผลสฺมาปฺตฺตฺยํ อตฺตโน จินฺณวสิตํ ทสฺเสนฺโต เถโร
อิมํ สุตฺตํ กเถสีติฯ

ปฺลจฺเจม โปชฺชา ย สํวตฺตฺนฺตีติ พุชฺฌนฺตฺถาย สํวตฺตฺนฺตีติฯ กิ
พุชฺฌนฺตฺถาย มกฺเคน อสงฺขตํ นิพฺพานํ ปจฺจเวกฺขณาย กตฺกิจจํ มกฺเคน
วา กิเลสฺนิตฺทาโต ปฺพุชฺฌนฺตฺถาย สฺเลน ปฺพุชฺฌนฺทฺวตฺถายาติปี วุตฺตํ โหติฯ
เตเนเวตฺถ นิพฺพานสจฺฉิกริยา กิเลสฺปฺปหฺนํ ปจฺจเวกฺขณฺตาติ สพฺพํ ทสฺสีติฯ

นฺนุเจ อารามฺนิสาทีติ (๑) อารามํ นิสฺสาย คมนฺภาเวน
อารามฺนิหริ (๒) ปริสฺววจโรติ ปริสฺสาย อวจโรฯ ปริสํ นาม พาลาปี ปญฺหิตาปี
โอสรฺนฺติ โย ปน ปรวาทํ (๓) มทฺทิตฺวา อตฺตโน วาทํ ทีเปตฺถุ สกฺโกติ อโย
ปริสฺววจโร นามฯ อารามฺเนน อารามฺนฺติ อารามฺเนน อารามํ อญฺจกฺกมามี น
พาหิเรนาติ อตฺถิฯ อญฺยานเนน อญฺยานนฺติ เอตฺถาปี เอเสว นโยฯ อญฺเณน
วา อารามฺเนน ปวิสิตฺวา อญฺณํ อารามํ อญฺเณนญฺยานเนน อญฺณํ

๑. ม. อารามนิสฺสยิตีฯ ๒. ม. อารามนิสฺสยิฯ ๓. ม. ปรวปฺปวาทํฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงฺกสัษตฺตวณฺณา หน้า ๒๖๑

อุยฺยานนฺติ อยเมตฺถ อตฺถโ ๑ อิติวาทปฺปโมกฺขานิสฺสนฺติ เอวํ ปุจฺฉา โหติ
เอวํ วิสฺสชฺชนํ เอวํ คหณํ เอวํ นิพฺเพจนนฺติ อิมินา นเยน อิติ วาโท โหติ
อิติวาทปฺปโมกฺขชาติ(๑) เอตํ อานิสฺสํ ๑ อุปรามฺภานิสฺสนฺติ อัยํ ปุจฺฉาย โทโส
อัยํ วิสฺสชฺชนเติ เอวํ วาทโทสานิสฺสํ ๑ กถํ ภาวิทฺโต จ กุณฺฑลฺลฺย อินฺทฺริยสํวโรติ
สตฺถา เอตฺตคณฺจ น(๒) ปรีพฺพาชเกน ปุจฺฉิตฺตํ อิทานิ ปุจฺฉิตฺตํ น สกฺโกตฺตีติ
ณตฺวา น ตาว อัยํ เทสฺนา ยถานฺนฺสนฺธิ คตา อิทานิ นํ ยถานฺนฺสนฺธิ
ปาเปสฺสามิตี สยเมว ปุจฺฉนฺโต อิมํ เทสนํ อารภี ๑

ตตฺถ มนাপิ นากิขฺฌายตีติ(๓) อิกฺุจฺจารมฺมณํ น อภิขฺฌายตี ๑
นากิหิสฺตีติ น สามิสาย ตฺถุจฺฉิยา อภิหิสฺตี ๑ ตสฺส จิตฺโต จ กายो โหติ จิตฺ
จิตฺตํ อชฺฌตฺตนฺติ ตสฺส นามกายो จ จิตฺตคณฺจ โภจฺจชฺฌตฺเต จิตฺตํ โหติ ๑
สฺสณฺจิตฺตนฺติ กมฺมฏฺฐานวเสน สฺสณฺจํ สณฺจิตฺตํ ๑ สฺวิมฺตฺตนฺติ กมฺมฏฺฐานวิมฺตฺตฺติยา
สฺวิมฺตฺตํ ๑ อมฺนาปฺนฺติ อนิกฺุจฺจารมฺมณํ ๑ น มงฺกุ โหตีติ ตสฺมี น มงฺกุ โหติ ๑
อปฺปติฏฺฐจิตฺตฺโตติ กิเลสวเสน อจิตฺตฺโตติ ๑ อาทินฺนมานโสติ(๔) โทมนสฺสวเสน
อาทินฺนจิตฺโต ๑ อพฺยาปฺนฺนเจตโสติ โทสวเสน อปฺปติฏฺฐจิตฺโต (๕) ๑
เอวํ ภาวิทฺโต โข กุณฺฑลฺลฺย อินฺทฺริยสํวโร

๑. ม. วาทปฺปโมกฺโขติ ๑ ๒. ม. เอตฺตกํ ฌานํ ๑ ๓. ม. นากิขฺชติ ๑

๔. ม. อีนฺมานโส ๑ ๕. ส. อปฺทฺฐจิตฺโต ๑ ม. อปฺติจิตฺโต ๑

*เล่มีที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๒๗๒

เอวํ พหุสิกโต ตีณิ สุจฺริตานิ ปริปุเรตีติ เอตฺถ เอวํ สุจฺริตปุณฺณํ เวทิตพฺพํ
อิมํสุ ตาว ฌสุ ทฺวารํสุ อฎฺฐารสํ ทฺวจฺริตานิ โหนฺติ ฯ ถลํ จกฺขุทฺวารํ
ตาว อฎฺฐารมฺมณํ อาปาถคเต กายงฺควาจฺจนานิ อโจเจตฺวา(๑) ตสฺมี
อารมฺมณํ โลภํ อูปฺปาเทนฺตสฺส มโนทฺวจฺริตํ โหติ โลกสทฺคเตน จิตฺเตน
อโห วตฺตี อฎฺฐํ กนฺตํ มนาปนฺติ ฆณฺตสฺส วจฺิตฺทฺวจฺริตํ ตเทว หตฺถेณ
ปฺรามสนฺตสฺส กายทฺวจฺริตํ ฯ เสสทฺวารํสุปี เอเสว นโย ฯ

อัย ปน วิเสโส โสตทฺวารํสุมี หิ สทฺทการมฺมณฺตสฺส วตฺถุญฺตี
สงฺขปณฺวาทีตฺตริยฆณฺทํ อนามาถํ อามสนฺตสฺส ฆานทฺวารํ คนฺธารมฺมณฺตสฺส
วตฺถุญฺตี คนฺธมาลาที ชิวหาทฺวารํ รัสสารมฺมณฺตสฺส วตฺถุญฺตี มจฺจมฺสาที
กายทฺวารํ โฝฎฺฐพฺพารมฺมณฺตสฺส วตฺถุญฺตี วตฺถตฺตูลกปาวาราที มโนทฺวารํ
ปญฺจตฺติวเสน ฆมฺมารมฺมณฺญฺตี สปิเตลมฺฐผาณิตาที อามสนฺตสฺส
กายทฺวจฺริตํ เวทิตพฺพํ ฯ สงฺเขปโต ปเนตฺถ ฌสุ ทฺวารํสุ กายวิตฺติกโม
กายทฺวจฺริตํ วจฺิตฺติกโม วจฺิตฺทฺวจฺริตํ มโนวิตฺติกโม มโนทฺวจฺริตฺนฺติ ตีณฺเว
ทฺวจฺริตานิ โหนฺติ ฯ อัย ปน ภิกฺขุ อตฺตโน ภาวนาปฎฺธิสงฺขานํ จิตฺโต อิมานิ
สุจฺริตานิ(๒) สุจฺริตํ กตฺวา จรติ(๓) ฯ ถลํ จกฺขุทฺวารํ ตาว อฎฺฐารมฺมณํ
อาปาถํ คเต กายงฺควาจฺจนานิ อจาเลตฺวา

๑. ม. อโจเปตฺวา ฯ ๒. ม. ทฺวจฺริตานิ ฯ ๓. ม. วิปริณาเมติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญุตวณณนา หน้า ๒๖๓

รูปารมมณั วิปัสสนั ปญฺชาปยโต มโนสุจริตัง โหติ วิปัสสนาสหคเตน
 จิตฺเตน(๑) ขยธมมัมม วยธมมณฺติ ภณฺนตฺตสฺส วจีสฺสุจริตัง อนามาสภณฺทํ เอตฺตณฺติ
 อนามสนฺตสฺส กายสุจริตัง ๑ เสสทฺวารเรสุปี เอเสว นโย ๑ เอวํ อิมินา วิตุถารโต
 อญฺจารสฺส สฺสุจริตานิ โหณฺติ ๑ สงฺเขปโต ปเนตฺถาปี ฌสฺส ทฺวารเรสุ กายสํวโร
 กายสุจริตัง วจีสํวโร วจีสฺสุจริตัง มโนสํวโร มโนสุจริตณฺติ ตีเณว สฺสุจริตานิ
 โหณฺติ เอวํ อินฺทฺริยสํวโร ตีณิ สฺสุจริตานิ ปริปุเรตฺติ เวทิตพฺโพ ๑ เอตฺตาวตฺตา
 สีลานุรกฺขิตัง อินฺทฺริยสํวรสํวโร กถิตัง ๑ กายทฺวจฺจริตัง ปหายตฺติอาทิสฺส ติวริชํ
 กายทฺวจฺจริตัง จตฺตพฺพิชํ วจิทฺวจฺจริตัง ติวริชํ มโนทฺวจฺจริตัง ๑ ตสฺส ปญฺชิปกฺขวเสน
 กายสุจริตานิ เวทิตพฺพานิ ๑ เอตฺตาวตฺตา กายสํวรวจีสํวเรหิ ปาติโมกฺขสํวโร
 มโนสํวเรน ตีณิ สีลานีติ จตฺตปาริสฺสุทฺธิสํวโร กถิตัง โหติ ๑ สกเล ปน อิมสฺมิมิ
 สุตฺเต สฺสุจริตมฺลกา สติปญฺจานา โลกุตฺตรมิตฺสกา สตฺตณฺนํ โพชฌงกานํ
 มฺลกา สติปญฺจานา ปุพฺพภากา เตปี สติปญฺจานมฺลกา โพชฌงกา
 ปุพฺพภากาว ๑ วิชฺชาวิมุตฺติมฺลกา ปน โลกุตฺตราว กถิตาติ เวทิตพฺพา ๑
 สตฺตมํ อุตฺตทานตฺถเมว ๑ (๒)

อญฺจเม ปจฺจตฺตณฺติ อตฺตนาเว ๑ โยนิโสมนสิการาติ โยนิโส
 มนสิการเณ ๑ อารพฺภมาโนวาติ กุรฺรมาโนเยว ๑ สฺวิมุตฺตณฺติ

๑. ม. จิตฺเตน ๑ ๒. ม. อุตฺตทานเมว ๑

*เลมที่ ๑๒ โพชฅงคสํยตฺตวณณา หนา ๒๖๕

จ อายสุมโต มหาทศสปสฺส โส อาพาโร อโหสิตีฯ ปญจมจฺญเจสุปี เอสเว
นโยฯ อิมลํ ปน ตินฺณมฺปิ ชนानํ ปพฺพตปาเท ปุปฺพิตวิสรุกฺขวาทสมฺพสฺสเสน
อุปฺปนฺโน มนุทสิตฺชโร (๑) อาพาโรติ เวทิตฺตฺโพฯ เสลํ สพฺพตฺถ
อุตฺตทานเมวาติฯ

กิลานวคฺโค ทฺติโยฯ

ตฺติยวคฺคสฺส ปจฺเม กิตฺตาวตา นฺ โข ฆนฺเต โพชฅงคาคิ
วฺจฺจนฺตีติ ฆนฺเต กิตฺตเกน นฺ โข พุชฺฅนทกฺองฺคา นาม วฺจฺจนฺตีติ ปุจฺจติฯ
โพชฺชยํ สํวตฺตฺนฺตีติ พุชฺฅนตฺถายํ สํวตฺตฺนฺตีฯ อิมสฺมี สุตฺเต มิสฺสทโพชฅงคา
กถิตาฯ ทฺติเย ชฺมมฺปริจฺเฉโท กถิตฺโตฯ

ตฺติเย กามรากลฺจฺจานียานนฺตี กามรากลฺจฺจ การณฺฏทานํ
อารมฺมณชฺมมานํฯ พยาปาทฺจฺจานียาทิสฺปิ เอสเว นโยฯ สกฺลลฺยฺหิ อิทํ สุตฺตํ
อารมฺมณเณว กถิตํฯ ปจฺมวคฺคสฺส ทฺติยสฺสฺสฺเต วฺจฺจตฺตฺปริจฺเฉโทเปตฺถ ลพฺภเตวฯ
จตฺตฺถ มิสฺสทโพชฅงคา กถิตาฯ ปญฺจเม อปฺริหานิเย ชฺมเมติ อปฺริหานิกเร
สภาวชฺชเมฯ (๒)

นฺจฺเจ เอตทโวจฺจติ อิมิสฺลํ ปฺริสฺติ นิสฺสินฺโน อุทายิตฺถโร นาม
อนุสฺนฺธิกฺสโล ภิกฺขุ อตฺถิ โส มํ ปุจฺจิสฺสฺสฺตีติ ภควตา โอสํปิตเทสนํ ญตฺวา
เทสนานุสฺนฺธิ

๑. สํ. มทฺทสิตฺชโรฯ ๒. ม. สุตฺต ชฺมเมฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคความณนา หนา ๒๗๖

ฆณฺเฐสสามิตี ปุจฺจนฺโต เอตํ อโวจ ๑ วิปฺลนฺติอาทิ สพฺพํ สุภาวิทตฺตํ สนฺชาย
วฺตตํ ๑ สุภาวิทํ หิ สติสมฺโพชฺฌงฺโก วิปฺโล จ มหคฺคโต จ อปฺปมาโน จ
อพฺยาปฺชฺโณ จ นาม โหติ ๑ โส หิ สตฺตสฺตฺตา(๑) วิปฺโล ๑มหนฺตภาว
คตฺตฺตา มหคฺคโต วุฑฺฒิปฺปมาณตฺตา อปฺปมาโน นีวรณานํ ทูริภาเวน
พฺยาปาทรหิตตฺตา อพฺยาปฺชฺโณ นาม โหติ ๑ ตณฺหาย ปหานา กมฺมํ ปหฺยตีตี
ยํ ตณฺหามูลกํ กมฺมํ อฺปฺปชฺเชยฺย ตํ ตณฺหาปหานน ปหฺยตี ๑ กมฺมสฺส
ปหานา ทฺกฺขณฺติ ยมฺปิ กมฺมมฺลกํ วฏฺฏทฺกฺขํ อฺปฺปชฺเชยฺย ตํ กมฺมปฺปหานน
ปหฺยตี ๑ ตณฺหกฺขยาทโย ตณฺหาทีนฺยว ขยา อตฺถโต ปเนเตหิ นิพฺพานํ
กถิตฺตํ เวทิตพฺพํ ๑ สตฺตมํ อุตฺตานเมว ๑

อฏฺฐเม นิพฺเพชฺฐากิยณฺติ นิพฺพิชฺฌนโกฏฺฐาสึ ๑ สติสมฺโพชฺฌงฺกํ
ภาวเตนาตี สติสมฺโพชฺฌงฺเคน (๒) ภาวเตน สติสมฺโพชฺฌงฺกํ วา ภาเวตฺวา
จิตฺเตน เอวเมตฺถ มคฺคโพชฺฌงฺกา มิสฺสกา ๑ เตหิ ภาวิตํ เต วา ภาเวตฺวา
จิตฺตํจิตฺตํ(๓) นิพฺพตฺตํ(๓) โลกุตฺตรเมว ๑ ตมฺปิ ปน มคฺคนิสฺสิตํ กตฺวา
มิสฺสกเมว กเถตฺวภูตฺติ ๑

นวเม สลฺโยชนวินิพฺนฺธาตี สลฺโยชนสงฺฆาตา วินิพฺนฺธา ๑
อชฺโณสํนาตี ปรีนิฏฺฐเปตฺวา กหนา ๑

ทสเม อพฺหุคโตตี อกตพฺหุมาโน ๑ อุกฺกฺชชาวุกฺกฺชชฺนฺติ เอตฺถ
อุกฺกฺชชฺ วุจฺจตี อฺทโย อวุกฺกฺชชฺ วโยตี อฺทยพฺพยวเสน

- # ๑. ม. ปตฺถกฺกตฺตา ๑ ๒. ม. สติสมฺโพชฺฌงฺเก ๑
- # ๓. ม. จิตฺตํ จิตฺตํ นิพฺพตฺตํ นิพฺพตฺตํ จิตฺตํ ๑

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญูนิทาน หน้า ๒๗๗

ปรีวตเตนโต สมมสนโตติ ทีเปติฯ ฌโม จ เม ภาเต อภิสมิโตติ
 วิปัสสนาฌโม อภิสมาโคโตฯ มกุโคติ วิปัสสนามกุโควฯ สเจ หิ เถโร ตสฺมี
 สมเย โสตาปนฺโน อุปริ ติณฺณํ มคฺคานํ อตฺถาย สเจ อนาคามี
 อรหตฺตมกฺกสฺส อตฺถาย อัย วิปัสสนา เวทิตพฺพาฯ ตถา ตถา วิหรนฺตฺนติ
 เตน เตนากาเรน วิหรนฺตํฯ ตถตฺถายาติ ตถาภาวายฯ (๑) จีณา ชาตีติอาทีหิ
 ตถตฺถายาติ อธิปฺเปตํ ตถาภาวํ ทสฺเสติฯ ปจฺจเวกฺขณตฺถาย อุปนียตีติ หิ
 เอตฺถ อธิปฺปาโย ตํ ทสฺเสนฺโต เอวมาหฯ เสถํ สพฺพตฺถ
 อุตฺตทานตฺถเมวาติฯ (๒)

อุทายิวฺกุโ คติโยฯ

จตฺตตฺถกฺกสฺส ตติเย น จ ปกฺกสฺสรนฺติ น จ ปกฺกานฺตํฯ ปกฺกํ จาติ
 ปกฺกชนฺสภาวํฯ อโยติ กภาพโลหํฯ ฐเปตฺวา อิธ วุตฺตานิ จตฺตาริ อวเสถํ โลหํฯ
 สชฺชุตติ รชตํฯ จิตฺตสฺสาติ จตฺตมกฺกจิตฺตสฺสฯ เถภูมิกสฺส(๓) ตาว อุปกฺกิลโส
 โหตุ โลกุตฺตรสฺส กถํ โหตีติ อุปฺปชฺชิตฺตํ อุปฺปทานนํฯ ยทฺกฺเคน หิ
 อุปฺปชฺชิตฺตํ[๔] น เทนฺติ ตทฺกฺเคนว เต โลกียสฺสาปี โลกุตฺตรสฺสาปี อุปกฺกิลเส
 นาม โหนฺติฯ ปกฺกํ จาติ อารมฺมณฺเ จุณฺณวิจฺจณฺณภาวูปกมฺเนน กฺกชนฺสภาวํฯ

อนาวรรณา กุสฺลธมฺเม น อวารนฺตีติ อนาวรรณา

๑. ม. ตถาภาว ตถาภาว ย ๒. ม. อุตฺตทานเมวาติฯ

๓. ม. โลกียสฺสฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร อุปฺปทานนํฯ ยทฺกฺเคน หิตี ทิสฺสติฯ

อนีวรนุติ น ปฏิจจาทนุติติ อนีวรณา ๑ เจตโส อนุปกกิลเสทาติ จตุฎมกจิตตสส
อนุปกกิลเสทา ๑

สตุตเม ๑ ปญญาเย ทุพพลักรณาติ ปญญาเย มนุทภาวกรา ๑

นีวรณานลหิ อภินุหุปาเท สติ อนุตรนุตรา อุปชชมานา ปญญา ทุพพลา
โหติ มนุทา อวิสทา ๑

อฎจเม ๑ ปญจสส นีวรณา ตสมี สมเย น โหนติ สตุตโพชฅงกา ตสมี
สมเย ภาวนาปาริปุรี กจจนุติติ อริยสาวกสส หิ สปปายชมมสสวานํ สุนนตสส
ปญจ นีวรณา ทูเร โหนติ ๑ โส สเจ ตสมีเยว จาเน วิเสสํ นิพพตเตตฺถุ สกโกติ
เอวมสส สตุต โพชฅงกา ภาวนาปาริปุรี กจจนุติ ๑ โน เจ สกโกติ ตโต
วฎจาย รตติฎจจานทิวาฎจจัน กโต ตเมว ปีตี อวิขหนโต ปญจ นีวรณ
วิกขมภเตวา วิเสสํ นิพพตเตสสตี ตตุถ อสกโกโนโตปี ยาว สตุตทิวสพภนุตรา
ตเมว ปีตี อวิขหนโต นีวรณ วิกขมภเตวา วิเสสํ นิพพตเตสสตีติ อิทํ
สนุทธาเยตํ วุตตํ ๑ ชมมสสวานวเสน สกปี ปิติปาโมชชปกกิชยา ปฎิลทุชโพชฅงกา
หิ กมมารามตาทีนิ อากมม นสฺสนุติ ๑ ตถารูปํ ปน อุตฺตสปปายาที ลภิตฺวา
ปุน อุปชชนุตาปี ตสมี สมเย ภาวนาปาริปุรี กจจนุติ อิจฺเจว วุจจติ ๑

นวเม อชฎารุหาติ อภินุหนกา ๑ กจจโกติ อฎจิกจจโก ๑

กปีตถโนติ มกุกฎถนสทิสพลโต วิชามิลกฺขุ ๑ (๑)

๑. ม. วิชตปิลกฺโข ๑

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพฺตตวณฺณา หน้า ๒๖๕

ทสเม อุนฺธกรณาคี อุนฺธภาวกรณา ฯ อจฺกขุกรณาคี ปญฺญาจกฺขุสฺส
อกรณาคี ปญฺญานินโรธิกาคี ปญฺญาช นินโรธนา ฯ วิฆาตปฏฺจิชยาคี ทุกฺขปฏฺจิกา ฯ
อนิพฺพานสัพฺตตนิคาคี นิพฺพานตฺถาย อสัพฺตตนิกา ฯ เสถิ สพฺพตฺถ
อตุตฺตานตฺถเมว ฯ สกเลปิ อิมสฺมี วคฺเค มิสฺสสโกโพชฌงกาว กถิตาคี ฯ
นินฺวณฺวคฺโค จตฺตฺโต ฯ

ปญฺจมวคฺคสฺส ปจฺเม ติสฺโส วิธาคี ตโย มานโกฏฺฐาสา มาโนเยว
วา ฯ ตถา ตถา วิทหนฺโต หิ มาโนว วิธาคี วุจฺจติ ฯ

ทฺฐิตฺเย รณฺโถ ภิคฺขเว จกฺกวตฺตติสฺสาติ เอตฺถ อตฺตโน สิริสมปตฺติยา
ราชติ จตฺถิ วา สงฺกหวตฺถุหิ โลกํ รณฺเชตีติ ราชา ตสฺส รณฺโถ ฯ ปวตฺตตฺ
ภวํ จกฺกรตฺนนฺติ ปุณฺณานุภาเวน อพฺภุคฺคตฺถาย วาจาช โจเทนฺโต จกฺกํ
วตฺเตตีติ จกฺกวตฺติ ตสฺส จกฺกวตฺติสฺส ฯ ปาตุภาวาคี ปาตุภาเวน ฯ สตฺตนฺนฺติ
คหณฺปริจฺเฉโท ฯ รตฺนानนฺติ ปริจฺฉินฺนอตุตฺทสฺสนํ ฯ วจนฺตฺโต ปเนตฺถ
รติชนฺนญฺเจน รตฺนํ ฯ อปิจ

จิตฺตีกตํ มหคฺฆณฺจ อตุลํ ทุลลภทสฺสนํ
อโนมสฺตตฺตปริโภกํ รตฺนํ เตน วุจฺจตีติ ฯ

จกฺกรตฺนสฺส จ นิพฺพตฺตกาลโต ปญฺญาช อณฺณํ เทวญฺจานํ นาม น
โหติ สพฺเพว คนฺธปฺปฬาทิหิ ตสฺเสว ปุชฺณจ อภิวาทนาทีนิจ กโรนฺตีติ
จิตฺตีกตญฺเจน รตฺนํ ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๒๘๐

จกฺกรตฺนสฺส จ เอตฺตํ นาม ฐนํ อคฺขมตฺติ อคฺโข นตฺถิ อิติ มหคฺคณฺเณนาปี
รตฺนํ ฯ จกฺกรตฺนญจ อญฺเณหิ โลกํ วิชฺชมาฺนรตฺเนหิ อสทิสฺนตฺติ อตฺตญฺเณ
รตฺนํ ฯ ยสฺมา ปน ยสฺมี กปฺเป พุทฺธา อุปฺปชฺชนตฺติ ตสฺมีเยว จกฺกวตฺติโน
พุทฺธา(๑) จ กทาจิ กรหจิ อุปฺปชฺชนตฺติ ตสฺมา ทลฺลภทสฺสนญฺเณ รตฺนํ ฯ
ตเทตฺ ชาติรูปกฺลอิสฺสริยาทีหิ อโนมสฺส อฺพารสฺตตฺสเสว อุปฺปชฺชติ น
อญฺญสฺสาติ อโนมสฺตตฺตปรีโกคฺคญฺเณนาปี รตฺนํ ฯ ยถา จ จกฺกรตฺนํ เอว
เสสํานปีติ ฯ เตน วุตฺตํ

จิตฺติกตํ มหคฺคณญจ อตฺถํ ทลฺลภทสฺสนํ
อโนมสฺตตฺตปรีโกคํ รตฺนํ เตน วุจฺจติติ ฯ

ปาตฺฐภาโว โหติติ นิพฺพตฺติ (๒) โหติ ฯ ตตฺตํรายํ โยชฺณา จกฺกวตฺติสฺส
ปาตฺฐภาวา สตฺตตฺนํ รตฺนํ ปาตฺฐภาโวติ อญฺตํ ฯ อุปฺปนํ หิ จกฺกํ วตฺเตตฺวา
โส จกฺกวตฺติ นาม โหติติ นายุตฺตํ กสฺมา จกฺกวตฺตตฺนนิยมาเปกฺขตฺยา ฯ โย
หิ นียเมน จกฺกํ วตฺเตตฺสติ โส ปฏฺิสนฺธิโต ปฏฺติ จกฺกวตฺติ ปาตฺฐภูโตติ
วตฺตพฺพตฺติ อปชฺชติ ฯ ลทฺธนามสฺส จ ปุริสสฺส มฺลูปฺปตฺติวจฺนโตปี ยุตฺตเมเวตฺ ฯ
โย หิ เอส จกฺกวตฺติติ ลทฺธนาโม สตฺตวิเสโส ตสฺส ปฏฺิสนฺธิสฺสงฺขาโต
ปาตฺฐภาโวติ อยเมตฺถ อตฺถโถ ฯ ตสฺส หิ ปาตฺฐภาวา รตฺนํ ปาตฺฐภาวนตฺติ ฯ
ปาตฺฐภูเตหิ

๑. ม. พุทฺธา ฯ ๒. ม. นิพฺพตฺติ ฯ

*เลมที่ ๑๒ โพษมงคสํยุดตวณณา หนา ๒๘๑

ปน เตหิ สทฐี ปรีปกเก ปุณณสมภาเร โส สํยชชติ ตทา โลกสฺส เตสุ
 ปาตุภาวจิตฺตํ อูปฺชชติฯ พหุลวจนโต จาปี ยุตฺตเมเวตํฯ ยทา หิ โลกสฺส
 เตสุ ปาตุภาวสณฺญา อูปฺชชติ ตทา เอกเมว ปจํมํ ปจฺญา อิตฺรานิ จ
 ปาตุภวานุตีติ พหุลวจนโต จาปี เอตํ ยุตฺตํฯ ปาตุภาวสฺส จ อตฺถเกทโตปี
 ยุตฺตเมเวตํฯ น เกวลํ หิ ปาตุภฺตเมว (๑) ปาตุภาโว ปาตุภวยตีติ
 ปาตุภาโวฯ อัยํ ปาตุภาวสฺส อตฺถเกโทฯ ยสฺมา โย โส ปุณณสมภาโร
 ราชานํ จกฺกวตฺติ ปฏิสนฺธิวเสน ปาตุภวยติ ปาตุภาโว อัยํ ปาตุภาวสฺส
 อตฺถเกโทฯ ตสฺมา รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวาฯ น เกวลํ หิ
 จกฺกวตฺติเยว อิมานิ ปน สตฺต รตนานิปี ปาตุภวานุตีติ(๒) อยเมตฺถ
 อตฺถโธฯ ยเถว หิ โส ปุณณสมภาโร ชนฺกเหตุ เอวํ รตนานมฺปิ ปรียาเยน
 อุนฺนิสฺสยเหตุติ ยุตฺตเมเวตํ รณฺโณ ภิกฺขเว จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวา สตฺตณฺนํ
 รตนานํ ปาตุภาโว โหตีติฯ อิทานิ เตสํ รตนานํ สรฺูปวเสน ทสฺสนตฺถํ
 กตเมสํ สตฺตณฺนํ จกฺกรตฺนสฺสชาติอาทิมาหฯ

ตตฺถ จกฺกรตฺนสฺสชาติอาทิสฺส อัยํ สงฺเขปาธิปฺปาโย

๑. ม. ปาตุภฺตเมวฯ ๒. ม. ปาตุภวานุตีติฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๒๘๒

ทวิสหสฺสทีปปริวารานํ จตฺตุนํ มหาทีปานํ สิริวิภวํ คเหตุวา ทาตุํ สมตฺตสฺส
 จกฺกรตฺนสฺส ปาตุภาโว โหติ ตถา ปุเรกตฺตเมว สาคฺรปริยฺนตํ ปจฺวี
 อนุปริยายฺนสมตฺตสฺส เวหาสํกมฺสฺส หตฺถิรตฺนสฺส ตาทิสฺสเสว
 อสฺสรตฺนสฺส จตฺตฺรํกสมฺนฺนาคเตปิ อนุชกาเร โยชนปฺปมาณํ อนุชกาเร วิชฺมิตฺวา
 อาโลกทสฺสนสมตฺตสฺส มณฺธิรตฺนสฺส จพฺพิธํ โทถํ วิวชฺเชตฺวา มนาปจฺริโน
 อตฺถิรตฺนสฺส โยชนปฺปมาณํ ปเทเส อนุโตปจฺริวีกตฺนํ นิธินํ ทสฺสนสมตฺตสฺส
 คหปฺติรตฺนสฺส อคฺคฺมเหลียา กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา สกฺลรชฺชานูสาสนสมตฺตสฺส
 เชฏฺฐปฺตฺตสงฺขาตฺสฺส ปริณายกฺรตฺนสฺส[๑] ปาตุภาโว โหติตี ๑ อยเมตฺถ
 สงฺเขโป ๑ วิตุถารโต ปน เตถํ จกฺกรตฺนาทีนํ ปาตุภาววิธานํ มหาสฺทสฺสนาทีสุ
 สุตฺเตสุ อากตฺเมว อตฺถโถปฺปสฺส เตถํ วณฺณนายํ ถํวณฺณโตเยว ๑

สตฺติสมฺโพชฺฌงฺกฺรตฺนสฺสาคิอาทีสุ สริกฺขกตา เอวํ เวทิตฺพฺพา ยถา หิ
 จกฺกวตฺติโน จกฺกรตฺนํ สพฺพรตฺนानํ ปุเรจฺริ เอวํ สตฺติสมฺโพชฺฌงฺกฺรตฺนํ สพฺเพถํ
 จตฺตฺรํกสมฺนฺนํ ปุเรจฺรณฺติ ปุเรจฺรณฺญเจเน จกฺกวตฺติรณฺโถ จกฺกรตฺนสฺสทิสํ โหติ ๑
 จกฺกวตฺติโน จ รตฺเนสุ มหากายูปปนฺนํ อจฺจุคฺคตํ วิปฺปลํ มหนฺตํ หตฺถิรตฺนํ
 อิทมฺปิ ฐมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺกฺรตฺนํ มหนฺตํ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร จาติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๒ โขสมุทตถกถา หน้า ๒๘๓

ธรรมกายูปปนัน อจฺจุคฺคตํ วิปลํ มหฺนฺตฺนฺติ หตฺถิรตฺนสฺทิสํ โหติ ฯ จกฺกวตฺติโน
 อสฺสรตฺนํ สีนํ ลหฺุชฺว อิทฺมฺปิ วิริยสมฺโพชฺฌงฺครตฺนํ สีนํ ลหฺุ ชวฺนฺติ อิมาย
 สีนฺลหฺุชฺวตฺย อสฺสรตฺนสฺทิสํ โหติ ฯ จกฺกวตฺติโน มณฺิรตฺนํ อนุชการํ วิชฺมติ
 อาโลกํ ทสฺเสติ อิทฺมฺปิ ปิตฺติสมฺโพชฺฌงฺครตฺนํ ตาย เอกนฺตกฺุสฺลตฺตา
 กิเลสฺอนุชการํ วิชฺมติ สหชาตปจฺจยาทิวเสน ฉานาโลกํ ทสฺเสตีติ อิมินา
 อนุชการวิชฺมนอาโลกทสฺสนภาเวน มณฺิรตฺนสฺทิสํ โหติ ฯ จกฺกวตฺติโน อิตฺถิรตฺนํ
 กายจิตฺตทรรถํ ปฏิปสฺสมฺเภติ ปริพาหํ วุปสเมติ อิทฺมฺปิ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺครตฺนํ
 กายจิตฺตทรรถํ ปฏิปสฺสมฺเภติ ปริพาหํ วุปสเมตีติ อิตฺถิรตฺนสฺทิสํ โหติ ฯ
 จกฺกวตฺติโน คหปฺติรตฺนํ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตกฺุชฺฌเน ชนทาเนน วิกฺเขปํ ปจฺฉินฺนฺติตฺวา
 จิตฺตํ เอกกฺุคํ กโรติ อิทฺมฺปิ สมาริสมฺโพชฺฌงฺครตฺนํ ยถิจฺฉิตาทิวเสน อปฺปนํ
 สมฺปาเทติ วิกฺเขปํ ปจฺฉินฺนฺติตฺวา จิตฺตํ เอกกฺุคํ กโรตีติ คหปฺติรตฺนสฺทิสํ โหติ ฯ
 จกฺกวตฺติโน จ ปริณายกรตฺนํ สพฺพตฺถกิจฺจสมฺปาทเนน อปฺโปสฺสุกฺกตํ กโรติ
 อิทฺมฺปิ อูเปกฺุชาสมฺโพชฺฌงฺครตฺนํ จิตฺตฺวปฺปาหํ สินฺนฺทฺชฺจโต โมเจตฺวา
 ปโยคมชฺชตฺเต ฐปฺยมาณํ อปฺโปสฺสุกฺกตํ กโรตีติ ปริณายกรตฺนสฺทิสํ โหติ ฯ
 อิติ อิมสฺมี สฺสุตฺเต จตฺถุมโก สพฺพสฺงฺคาหิกรมฺมปฺริจฺเจโท กถิตฺติ เวทิตฺตฺวโป ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคคณณา หนา ๒๘๔

จตุตเถ เอพมุโคติ มุเขน วาจํ นิจฺจาเรตุํ สกฺโกนฺโตปิ โทเสหิ มุโค
อสมฺปนฺนวจโน ๑ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตानนตฺถเมวาทิ ๑

จกฺกวตฺติวคฺโค ปญฺจโม ๑

ณฺฏจวคฺคสฺส ปจฺเจ อยมาหาโร อนฺุปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส
อุปฺปาทายาทิอาทิสฺส อํยํ ปุริมฺนยโต วิเสโส ๑ น เกวลณฺหิ สติสมฺโพชฺฌงฺคาทินํ
เอเต วุตฺตปฺปการาว อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนํ วา ภาวนาย ปารีปุริยา ปจฺจยา
โหนติ อณฺเณปิ ปน เอวํ เวทิตฺตพฺพา ๑

อปเรปิ หิ จตฺตารो ฐมฺมา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย ลํวตฺตนฺติ
สติสมฺปชฺฌณํ มฺภูจฺสสฺติปฺกฺคเล ปรีวชฺชนตา อุปฺภูจิตฺตสฺสฺติปฺกฺคเลเสวนตา
ตทริมฺตตฺตาคิ ๑

อภิกฺกนฺตาทิสฺสปิ หิ สตฺตสฺส จาเนสฺส สติสมฺปชฺฌณเณ
ภตฺตนิภิจิตฺตกาทิสฺเส มฺภูจฺสสฺติปฺกฺคเล ปรีวชฺชนเณ
ติสฺสทตฺตตฺเถรอกฺยตฺเถราทิสฺเส อุปฺภูจิตฺตสฺสฺติปฺกฺคเล เสวเนน จานนิตฺตชฺชาทิสฺส
สติสมฺภูจฺาปนฺตํ นินฺนโปณฺปพฺการจิตฺตตาย จ สติสมฺโพชฺฌงฺโค อุปฺปชฺชติ ๑
เอวํ จตฺุหิ การเณหิ อุปฺปนฺนสฺส ปนฺสฺส อรหตฺตมคฺเคน ภาวนาปารีปุริ โหติ ๑

สตฺต ฐมฺมา ฐมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย ลํวตฺตนฺติ ปรีปฺุจกฺถา
วตฺตวิสทกิริยา อินฺทริยสมตฺตปฺปฏิปาทนา ทฺุปฺปณฺณปฺกฺคเลปรีวชฺชนา
ปณฺณวณฺตปฺกฺคเลเสวนา คมฺภีรณฺณณจรียปจฺจเวกฺขณา

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพตวณณนา หน้า ๒๘๕

ตทริมุตตตาดิ

ตตถ ปรีปจกตาดิ ขนุชชาตอายตณอินทริยพลโพชฌงก-
 มกคกขณานงคสมถวิปัสสนานัน อตถสนนีสติตปรีปจกพหุลดา ฯ
 วตถุวิสหกิริยาติ อชฌตติกพาหิรานัน วตถุณัน วิสหภาวกรณัน ฯ
 ยทา หิสส เกสนขโลมานิ ที่มานิ โหนติ สรีริ วา อุตสนุนโทสณเจว
 เสทมลมหกขิตถจ ตทา อชฌตติกวัตถุ อวิสหํ โหติ อปรีสุทฺธิ ฯ
 ยทา ปน จีวรํ ชินณัน กิลิฏฺจัน ทุกคณัน โหติ เสนาสนัน วา อุกลาปํ
 ตทา พาหิรวตถุ อวิสหํ โหติ อปรีสุทฺธิ ฯ ตสฺมา เกสาทีเจทเนน
 อุตฺธิวิเรจนอโหวิเรจนาทิหิ สรีรสลลหุกภาวกรเนน อจฺญาทนนุหาปเนน จ
 อชฌตติกวัตถุ วิสหํ กาทพฺพิ ฯ สฺวจิกมมโหวรนรชนปรีภณทกรณาทีหิ พาหิรวตถุ
 วิสหํกาทพฺพิ ฯ เอตสฺมี หิ อชฌตติกพาหิเร วตถุมหิ อวิสหเต อูปปนเนสฺ
 จิตตเจตสิเกสฺ ฌาณมฺปิ อวิสหํ อปรีสุทฺธิ โหติ อปรีสุทฺธานิ
 ทีปกปลลทกวฏฺฐิตลลนินิ นิสฺสาย อูปปนุนทีปสิขาย โอลาโส วิย ฯ วิสหเต
 ปน อชฌตติกพาหิเร วตถุมหิ อูปปนเนสฺ จิตตเจตสิเกสฺ ฌาณมฺปิ [๑]
 อปรีสุทฺธิ โหติ อปรีสุทฺธานิ ทีปกปลลทกวฏฺฐิตลลนินิ นิสฺสาย
 อูปปนุนทีปสิขาย โอลาโส วิย ฯ เตน วุตฺตํ วตถุวิสหกิริยา
 ฐมมวิจยสมโพชฌงกสฺส อูปปาทาย สํวตฺตตีติ ฯ

อินทริยสมตฺตปฏีปาทนา นาม สทฺธาทีนินิ อินทริยานัน สมภาวกรณัน ฯ
 สเจ หิสส สทฺธินทฺธิริยํ พลวํ โหติ อิตฺรานินิ มนฺทานินิ ตโต วีริยอินทฺธิริยํ
 ปกคหกิจจัน สตินทฺธิริยํ อูปฏฺฐานกิจจัน
 # ๑. ม. เอตถนฺตเร อวิสหนฺติ หิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๒๘๖

สมาธิอนุทริย อวิกเขปกิจจํ ปณณินทริย ทสฺสนกิจจํ กาคูํ น สกโกติ ฯ ตสฺมา
ตํ ชมฺมสทาวปจฺจเวกฺขณณ วา ยถา วา มนสิกโรโต พลวํ ชาตํ ตถา
อมนสิกรณณ หาเปตพฺพํ ฯ วกฺกถิตฺตฺเถรวตฺถุ เจตฺถ นิตฺตฺสนํ ฯ สเจ ปน
วิริยิณฺทริยํ พลวํ โหติ อถ เนว สทฺธิณฺทริยํ อธิโมกฺขกิจจํ กาคูํ สกโกติ น
อิตฺรานิ อิตฺรทิจฺจเกทํ ฯ ตสฺมา ตํ ปสฺสทฺธาทีภาวนาย หาเปตพฺพํ ฯ ตตฺรธาปี (๑)
โสณตฺเถรสฺส วตฺถุ ทสฺเสตพฺพํ ฯ เอวํ เสเสสุปี เอกสฺส พลวภาเว สติ
อิตฺเรถํ อตฺตโน กิจฺจเจสุ อสมตฺตตา เวทิตพฺพา ฯ

วิเสสโต ปเนตฺถ สทฺธาปณฺณานํ สมาธิวิริยานณฺจ สมตํ ปถฺสนฺติ ฯ
พลวสทฺโธ หิ มนฺทปณฺโณ มุทฺทปฺสนฺโน (๒) โหติ อวตฺถุสฺมี ปสฺสีทติ ฯ
พลวปณฺโณ ปน มนฺทสทฺโธ เกราฎฺธิกปกฺขํ ภาชติ เกสชฺชสมฺภูจฺโธ วิย โรโค
อเตกฺจฺโณ โหติ ฯ จิตฺตฺปฺปาทมตฺเตเนว กุสลํ โหติติ อติธาวิตฺวา ทานาทีนํ
อกโรนฺโต นริเย อฺปฺปชฺชติ ฯ อฺภินฺนํ สมตาย วตฺถุสฺมีเยว ปสฺสีทติ ฯ พลวสมาธิ
ปน มนฺทวิริยํ สมาธิสฺส โกสชฺชปกฺขตฺตา โกสชฺชํ อภิวทติ ฯ พลววิริยํ
มนฺทสมาธิ วิริยสฺส อฺทฺทจฺจปกฺขตฺตา อฺทฺทจฺจํ อภิวทติ ฯ สมาธิ ปน วิริเยน
สํโยชิตฺ โกสชฺเช ปตฺติคฺ น ลภติ วิริยํ สมาธินา สํโยชิตํ อฺทฺทจฺเจ

๑. ม. ตตฺถธาปี ฯ ๒. ม. มุทฺทปฺสนฺโน ฯ

*เลมที่ ๑๒ โพชฅงคสํยตฺตวณณา หนา ๒๘๗

ปติตฺตํ น ลภติ ฯ ตสฺมา ตทฺทํ สมิ กาดพฺพิ อุภยสมตฺตาย หิ อปฺปนา
โหติ ฯ

อปฺปิจ สมาริคมฺมิทฺตสฺส พลวตีปฺปิ สทฺธา วฏฺฏติ ฯ เอวํ สทฺทหนฺโต
โอกปฺเปนฺโต อปฺปนํ ปาปฺพนิสฺสตี ฯ สมาริปลฺลวตฺตํ ปน สมาริคมฺมิทฺตสฺส
เอกคฺคตา พลวตี วฏฺฏติ ฯ เอวํ หิ โส อปฺปนํ ปาปฺพณาติ ฯ วิปฺสฺสนากมฺมิทฺตสฺส
ปลฺลวตา พลวตี วฏฺฏติ ฯ เอวํ หิ โส ลกฺขณปฺปฏิเวธํ ปาปฺพณาติ ฯ อุภินฺนํ ปน
สมตฺตายปฺปิ อปฺปนา โหติเยว ฯ สติ ปน สพฺพตฺตํ พลวตี วฏฺฏติ ฯ สติ หิ
จิตฺตํ อุทฺทจฺจปฺกฺขิกานํ สทฺธาวิริยปลฺลวณํ วเสน อุทฺทจฺจปฺตโต
โกสชฺชปฺกฺขิกเณ จ จ สมารินา โกสชฺชปฺตโต รกฺขติ ฯ ตสฺมา सा โลณฺฐปฺนํ
วिय สพฺพพฺพยลฺลชเนสุ สพฺพกมฺมิทฺตอมฺมจฺโจ วिय จ สพฺพพฺพราชกิจฺเจสุ สพฺพตฺตํ
อิจฺฉิตฺตพฺพา ฯ เตนาห สติ จ ปน สพฺพตฺตํ วุตฺตา ภกฺวตา กิการณา
จิตฺตํ หิ สติปฺปฏิสฺสรณํ อารกฺขปฺจฺจปฺกฺขจฺจนา จ สติ น วินา สติยา จิตฺตสฺส
ปฺกฺคหนิกฺคโห โหตีติ ฯ

ทฺวปฺปปลฺลวปฺกฺคทฺตปฺริวชฺชนา นาม ขนฺธาภิเกเท อโนคาพฺพหฺปฺลวณํ
ทฺวมเมทฺตปฺกฺคทฺตํ อารกา ปฺริวชฺชนํ ฯ ปลฺลวณฺตปฺกฺคทฺตเสวนา นาม
สมปลฺลวตฺตสฺสปริคาทิกาย อุทฺทพฺพยปลฺลวณาย สมนฺนาคตปฺกฺคทฺตเสวนา ฯ
คมฺภีรณฺตณจฺริยปฺจฺจเวกฺขณา นาม

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๒๘๘

คฺมภีเรสุ ขนฺธาทีสุ ปวตฺตาย คฺมภีรปฺลนฺาย ปภทฺปจฺจเวกฺขณาฯ ตทธิมุตฺตตา
นาม จานนีสฺชชาติสุ ฐมฺมวึยสฺมโฆชฺฌนฺคสมฺภูจฺาปนตฺถํ นินฺนโปณฺปพฺุการจิตฺตตาฯ
เอวํ อุปฺปนฺนสฺส ปนฺสฺส อรหตฺตมคฺเคน ภาวนาปาริปุรี โหติฯ

เอกาทส ฐมฺมา วึรึยสฺมโฆชฺฌนฺคสฺส อุปฺปาทาย

สํวตฺตนฺตึอฺปายภยปจฺจเวกฺขณฺตา อานิสฺสทสฺสาวิตา คมนวึธิปจฺจเวกฺขณฺตา
ปึณฺทปาทาปจายนฺตา ทายชฺชมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา สตฺถมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา
ชาติมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา สพฺรหฺมจาริมฺหตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา กุสึตฺตปคฺคลปรัวชฺชนฺตา
อารทฺฐวึรึยปคฺคลเสวนฺตา ตทธิมุตฺตตาทิฯ

ตตฺถ นึรเยสุ ปณฺจวึชฺพนฺชนกมฺมการณฺโต ปฏฺจาย มหาทฺกขํ อนุภวนกาเลปึ
ตึรจฺฉานโยนึยํ ชาลจึปนกฺมึนาทีหึ คหิตกาเลปึ ปาชนกณฺฎกาทึปฺปหารตฺนฺนสฺส
ปน สกฺกฺวหนาทึกาเลปึ เปตฺตึวึสเย อนกานึปึ วสฺสสฺสทฺสฺสานึ เอกํ พุทฺธนฺตรมฺปึ
ชฺุปึปึปาสาหึ อาตฺฐรึฏฺฏกาเลปึ กาลกณฺจึกอสฺเรสุ สฏฺฐึหตฺถอสึตึหตฺถปฺปมาณฺน
อฏฺฐึจึมฺมตฺเตนฺว [๑] วาตาทปาทึทฺกขานฺุภวนกาเลปึ น สกฺกา วึรึยสฺมโฆชฺฌนฺคํ
อุปฺปาเทตฺถํ อยเมว เต ภึกฺขุ กาโลติ เอวํ อปฺายภยํ ปจฺจเวกฺขณฺตฺสฺสาปึ
วึรึยสฺมโฆชฺฌนฺคโ ค อุปฺปชฺชติฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร อตฺตภาเวนาตึ ทึสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพตตวณณา หน้า ๒๘๕

น สกกา กุสีเตน นวโลกุตตรธมมัม ลทุหุ อารทฐวีริเยเนว สกกา
 อยมานิสโส วีริยสุสาติ เอว อานิสสทสสาวิโนปี อุปปชชติ ฯ
 สพพพุทฺฐปจเจกพุทฺฐมหาสาวเกเหว (๑) คตมกุโค เต คนฺตพุโพ โส
 จ น สกกา กุสีเตน คนฺตุนฺติ เอว คมนวีถึ ปจเจเวกฺขนฺตสสาปี อุปปชชติ ฯ
 เย ตํ ปิณฺฑปาตาทีหิ อุปฺภุจหนฺติ อิเม เต มนุสฺสา เนว ฌาตกา
 น ทาสกมฺมกรา นาปี ตํ นิสฺสาย ชีวิสฺสามาติ เต ปณฺีตานิ ปิณฺฑปาตาทีนิ
 เทนฺติ ฯ อถโข อตฺตโน การานํ มหปฺผลตํ ปจจาสิสมานา เทนฺติ ฯ สตฺถารายี
 อัย อิเม ปจเจเย ปริภุญฺชิตฺวา กายทพฺพิพฺหุโล สฺขํ วิหริสฺสตฺติ น เอว
 สมฺปสฺสตา ตฺยหํ ปจเจยา อนฺนุณฺดาตา อถโข อัย อิเม ปริภุญฺชมาโนว
 สมณธมฺมํ กตฺวา วฏฺฏทฺกฺขโต มุจฺจิสฺสตฺติ เต ปจเจยา อนฺนุณฺดาตา โส ทานี
 ตฺวํ กุสีโต วิหรนฺโต น ตํ ปิณฺฑํ อปจายิสฺสสิ อารทฺฐวีริยฺสเสว หิ
 ปิณฺฑปาตาปจายนํ นาม โหตีติ เอว ปิณฺฑปาตาปจายนํ ปจเจเวกฺขนฺตสสาปี
 อุปปชชติ มหามิตฺตตฺถเรสฺส วิย ฯ
 เถโร กิร กสฺสกเลณฺเณ นาม ปฏฺิวสฺติ ฯ ตสฺเสว โคจรคามเ เอกา
 มหาอุปาสิกา เถโร ปุตฺตํ กตฺวา ปฏฺิขกฺคฺติ ฯ सा एकत्वसं उरुणं कज्जन्ती चित्रं
 आह ओम्म असुग्मि ज्ञाने
 # ๑. ม. สพพพญญพุทฺฐปจเจก... ฯ

ปฺราณตณฺหุลา อสฺกสฺมี จิรํ อสฺกสฺมี สปฺปี อสฺกสฺมี ฝานิํ ตว ภาตฺกิสฺส
อยฺยมิตฺตสฺส อาคตฺกาลํ ฆตฺตํ ปฺจิตฺวา จิรสปฺปีฝานิเตหิ สทฺธิ เทหิ(๑)
ตฺวณฺจ ภูณฺเชยฺยาสิ(๒) อหํ ปน หิยฺโย ปกํ ปาริวาสิกฆตฺตํ กณฺชิเณ
ภุตฺตามฺหิตี ๑ ทิวา ก็ ภูณฺชิสฺสตี อมฺมาตี ๑ สากปณฺณํ ปกฺขิปฺตีวา กณฺตณฺหุเลหิ
อมฺพิลยาकुํ ปฺจิตฺวา จเปหิ อมฺมาตี ๑

เถโร จิรํ ปารุปีตฺวา ปตฺตํ นีหรนฺโถว ตํ สทฺธิ สุตฺวา อตฺตานํ โอวทึ
มหาอุปาสิกา กิร กณฺชิเณ ปาริวาสิกฆตฺตํ ภูณฺชิตฺวา ทิวาปี สากปณฺณมฺพิลยาकुํ(๓)
ภูณฺชิสฺสตี ตฺยหํ อตฺถาย ปน ปฺราณตณฺหุลาทีนึ อาจิกฺขตี ตํ นิสฺสาย โข
ปเนสา เนว เขตฺตํ น วตฺถุํ น ฆตฺตํ [๔] ปจฺจาสิสฺสตี ติสฺโส ปน สมฺปตฺติโย
ปตฺถยมาณา เทติ ตฺวํ เอตฺสฺสา ตา สมฺปตฺติโย ทาคฺุสฺกจิสฺสตี น สกฺจิสฺสตีตี
อัย โข ปน ปิณฺหาปาโต ตยา สราเคน สโทเสน สโมเหน น สกฺกา
กณฺหิตฺนฺตี (๕) ปตฺตํ ถวิกาย ปกฺขิปฺตีวา กณฺจิกํ มฺลจิตฺวา นีวตฺตีตฺวา
กสฺกเลณฺเมว กนฺตฺวา ปตฺตํ เหฏฺฐามณฺเจ จิรํ จิรํวเส จเปตฺวา อรหตฺตํ
อปาปฺณิตฺวา น นิกฺขมิสฺสามิตี วีริยํ อธิฏฺฐหิตฺวา นิสฺสีทิ ๑ ทิฆมฺรตฺตํ อปฺปมตฺโต
หุตฺวา นีวตฺถกิกฺขุ(๖) วิปฺสฺสนํ วาฏฺเตตฺวา

๑. ม. เทหิ ๑ ๒. ม. ภูณฺเชยฺยาสิ ๑ ๓. ม. กณฺปณฺณมฺพิลยาकुํ ๑
๔. ม. เอตฺถนฺตเร น วตฺถนฺตี ทิสฺสตี ๑ ๕. ม. ภูณฺชิตฺนฺตี ๑ ๖. ม. นีวตฺถกิกฺขุ ๑

*เล่มที่ ๑๒ โพษณงคสัยุดตวณณนา หน้า ๒๕๑

ปุเรภตตเมว อรหตตัม ปตฺวา วิกสฺมานมิมิ (๑) ปทุมํ มหาจีณาสโว สิตํ

กโรนุโตว นิกฺขมิ ฯ เณทฺวารเ รุกฺขมฺหิ อชิวตฺถา เทวตา

นโม เต ปุริสาชณฺณ นโม เต ปุริสฺสุตฺตม

ยสฺส เต อาสวา จีณา ทกฺขิณฺณโยสิ มาริสฺสาคิ

อุทานํ อุทานตฺวา ภนฺเต ปิณฺฑาย ปวิภูจฺจันํ ตุมฺหาทิสฺสานํ อรหนฺตฺวานํ ภิกฺขุํ

ทตฺวา มหฺลลกิตฺถิ ทุกฺขา มุจฺจิสฺสนฺตฺติ อาห ฯ เถโร อุภูจฺหิตฺวา ทฺวาริ

วิวริตฺวา กาลิ โอลฺโลกนฺโต ปาโตยฺเววาคิ ฌตฺวา ปตฺตจิวริ อาทาย คามิ

ปาวิสฺสิ ฯ

ทาริกายิ ภตฺตัม สมฺปาเทตฺวา อิทานิ เม ภาคา อากมฺิสฺสตี อิทานิ

อากมฺิสฺสตีตี ทฺวาริ โอลฺโลกยมาเนา นิสฺสีทิ ฯ สา เเธเร ฌรทฺวาริ สมฺปตฺเต ปตฺตัม

กเหตุวา สปปิฬานิตฺโยชิตฺสฺส จิรปิณฺฑปาตฺสฺส ปุเรตฺวา หตฺเถ จเปสิ ฯ เถโร

สฺขิ โหตฺถติ อนุโมทณิ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ สาปิ ตัม โอลฺโลกยมาเนา อุภูจาสฺสิ ฯ

เธรสฺส หิ ตทา อติวिय ปุริสฺสุทฺโร จวิวณฺโณ อโหสิ วิปฺปสนฺนานิ อินฺทฺริยานิ

มุขิ พนฺธนา มุตฺตตฺตาลปกฺกัม วिय อติวिय วิโรจิตฺถ ฯ

มหาอุปาสิกา อรณฺณโต อากนฺตฺวา ก็ อมฺม ภาคิโก เต อากโตติ

ปุจฺจสิ ฯ สา สพุพิ ตัม ปวตฺตี อาโรเจสิ ฯ อุปาสิกา อชฺช เม ปตฺตสฺส

ปพฺพชิตฺกจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตนฺติ

๑. ม. วิกสิตมิมิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๒๕๒

ธตฺวา อภิรมติ เต อมฺม ภาตา พุทฺธสาสเน น อุกฺกณฺจตีติ อาห ฯ

มหนตฺ โข ปเนตฺ สตฺถุ ทายชฺชํ ยทิตฺ สตฺต อริยชนานิ นาม
ตํ น สกฺกา กุสีเตน กเหตุต ฯ ยถา หิ วิปฺปฏิปนฺนํ ปุตฺตํ มาตาปีตโร อัย
อมฺหากํ อปุตฺโตติ ปริพาหิรํ กโรนฺติ โส เตสํ อจฺเจเนน ทายชฺชํ น ลกฺติ
เอวํ กุสีโตปี อิทํ อริยชนทายชฺชํ น ลกฺติ อารทฺธวีริโยว ลกฺตีติ ทายชฺช
มหตฺตํ ปจฺจเวกฺขโตปี อุปฺปชฺชติ ฯ

มหา โข ปน เต สตฺถา สตฺถุโน หิ เต มาตุ กุจฺฉิสฺมี
ปฏฺิสนฺธิคฺคหณกาเลปี อภินิภฺขมเนปี อภิสฺมโพิชฺยมิ
ธมฺมจกฺกปฺวตฺตณยมกปาฏิหาริย เทโวโรหณอายุสงฺขารโวลฺสชฺชเนสุปี
ปรีนิพฺพานกาเลปี ทสฺสทฺสฺสิโลกธาตฺ อกมฺปิตฺถ ยุตฺตํ นฺ โข เต เอวรฺูปฺสฺส
สตฺถุ สาสเน ปพฺพชิตฺวา กุสีเตน ภวิคฺคฺนฺติ เอวํ สตฺถุมฺมหตฺตํ ปจฺจเวกฺขโตปี
อุปฺปชฺชติ ฯ

ชาติยาปี คฺวํ อิทานิ น ลามกชาติโก อสมฺภินฺนาย มหาสมฺมตฺตปฺปเวณฺเีย
อาคตโอกฺกากราชวเส (๑) ชาโตสิ สุทฺโธทนมหาราชสฺส จ มหามายาย
เทวียาย (๒) จ นตฺตา ราหุลภทฺทสฺส กนิฏฺโฐ ตยา นาม เอวรฺูเปน
ชินฺปุตฺเตน(๓) หุตฺวา น ยุตฺตํ กุสีเตน วิหริคฺคฺนฺติ เอวํ ชาติมหตฺตํ
ปจฺจเวกฺขโตปี อุปฺปชฺชติ ฯ

๑. ม. อาคตอุกกากราชวเส ฯ ๒. ม. มหามายาเทวียา ฯ

๓. ม. ชินปุตเตน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญุตวณณนา หน้า ๒๕๑

สาริปุตตโมคคัลลانا เจว อสีติมหาสาวกา จ วีริเยเนว โลกุตตรธมมัม
ปฏิบัติวิชัยสิ ตวั ปน เอเตสั สพฺรหฺมจารีณั มคฺคั ปฏิปชฺชตี น ปฏิปชฺชตีติ
เอวั สพฺรหฺมจาริมหตฺตัม ปจฺจเวกฺขโตปี อุปฺปชฺชตี ๑ กุจฺฉี ปุเรตฺวา จิตฺตอชฺครสฺสทิสฺเส
วิสุตฺตญฺญายิกเจตฺตสิทวิริเย กุสึตฺตปฺกฺกเถ ปรีวชฺเชนตฺตฺสสาปี อารทฺธวิริเย ปหิตตฺเต
ปฺกฺกเถ เสวณตฺตฺสสาปี จานนิตฺตชฺชาทิสฺสู วีริยุปฺปาทนตฺถั นินฺนโปณฺนปฺพการจิตฺตฺสสาปี
อุปฺปชฺชตี ๑ เอวั อุปฺปนฺนสฺส ปนฺนสฺส อรหตฺตมกฺเคน ภาวนาปาริปุรี โหตี ๑

เอกาทส ธมฺมา ปีติสฺมโปชฌงกสฺส อุปฺปาทาย สัวตฺตนฺติ พุทฺธานุสฺสตี
ธมฺมสัสมึลลจากเทวตฺตานุสฺสตี อุปฺสมานุสฺสตี ลฺลชฺชปฺกฺกเถปรีวชฺชนตา
สินิทฺทชฺชปฺกฺกเถเสวณตา ปสฺสาทนียสฺสตฺตนตฺตปจฺจเวกฺขณฺตา ตทธีมตฺตตฺตาตี ๑

พุทฺธกฺุณฺเ อนฺนสฺสรนตฺตฺสสาปี หิ ยาว อุปฺจารา สกถสรีริ ธรรมานो
ปีติสฺมโปชฌงฺโก อุปฺปชฺชตี ธมฺมสัสมฺกฺุณฺเ อนฺนสฺสรนตฺตฺสสาปี ทิฆมฺรตฺตัม อชฺฉนั
กตฺวา รกฺขิตัม จตฺตปาริสฺสุทฺธิสึตัม ปจฺจเวกฺขณตฺตฺสสาปี คิหิโน สีลานิ(๑)
ปจฺจเวกฺขณตฺตฺสสาปีพุทฺธิกฺกชฺชาทิสฺสู ปณฺธิตโกชนั สพฺรหฺมจารีณั ทตฺวา เอวั
นาม อทฺมฺหาตี จาคัม ปจฺจเวกฺขณตฺตฺสสาปี คิหิโนปี เอวรฺูเป กเถ สีลวณฺตานัน
ทินฺนทานัน ปจฺจเวกฺขณตฺตฺสสาปี

๑. ม. ทสสิลปญจสีลานี ๑

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญุตวณณนา หน้า ๒๕๘

เอส อุปุปชชติ ฯ เอวํ อุปุปนฺนสฺส ปนฺสฺส อรหตฺตมกฺเคน
ภาวนาปาริปุรี โหติ ฯ

ปญจ ชมฺมา อุปฺเปกฺขาสมฺโพชฌงกสฺส อุปฺปาทาย
สํวตฺตฺนตฺติสฺตมฺมชฺมตฺตตา สงฺขารมฺมชฺมตฺตตา สตฺตฺตสงฺขาร-
เกลายนปฺกฺคฺลปฺริวชฺชนตา สตฺตฺตสงฺขารมฺมชฺมตฺตปฺกฺคฺลเสวนตา
ตททิมฺมตฺตตฺตาติ ฯ

ตตฺต ทฺวิหาคารเหหิ สตฺตมฺมชฺมตฺตตฺติ สมฺภูจฺจาเปติ ตฺวํ อตฺตโน กมฺเมน
อาคฺนฺตฺวา อตฺตโนว กมฺเมน คมิสฺสตี เอโสปี อตฺตโน กมฺเมน อาคฺนฺตฺวา
อตฺตโนว กมฺเมน คมิสฺสตี ตฺวํ กํ เกลายสีตี เอวํ กมฺมสฺสกตฺตปฺจฺจเวกฺขณฺน
จ ปรมฺตฺตโต สตฺตโตเยว นตฺถิ โส ตฺวํ กํ เกลายสีตี เอวํ
นิสฺสตฺตปฺจฺจเวกฺขณฺน จ ฯ ทฺวิหาคารเหหิ สงฺขารมฺมชฺมตฺตตฺติ สมฺภูจฺจาเปติ
อิทํ จีวรํ อนุปฺพุเพน วณฺณวิการตฺตยฺเจว ชินฺณภาวญจ อุปคฺนฺตฺวา
ปาทปฺญฺจฺจนโจพฺกํ(๑) หุตฺวา ยญฺจิจิโกฏฺฐิยา ฉทฺทฺทฺนึยฺย ภาวิสฺสตี สจฺจ ปนฺสฺส
สํมิโก ภเวยฺย นายฺย เอวํ วินสฺสตีตฺตํ ททฺทฺยยาติ เอวํ อสฺสํมิภาวปฺจฺจเวกฺขณฺน
จ อนทฺทฺทฺนึยฺย อิทํ ตาวกาลีกนฺติ เอวํ ตาวกาลีภาวปฺจฺจเวกฺขณฺน จ ฯ ยถา จ
จีวเร เอวํ ปตฺตฺตาทีสุปี โยชฺชนา กาทพฺพา ฯ

สตฺตฺตสงฺขารเกลายนปฺกฺคฺลปฺริวชฺชนตาติ เอตฺถ โย ปฺกฺคฺโล
๑. ม. ปาทปฺญฺจฺจนโจพฺกํ ฯ

คิหิ วา อตฺตโน ปุตฺตชิตาทิเก ปพฺพชิตฺวา อตฺตโน
อนฺุเตวาสิกสมานุปชฺฌายกาทิเก มมายติ สหตฺถาว เนลํ
เกสจฺเจทนสูจิกมฺมจิวโรชฺวณรชนปตฺตปจนาทีนํ กโรติ มฺหุตฺตํปี อปสฺสนฺโต
อสฺสโก สามณฺเณโร กุหิ อสฺสโก ททโร กุหิณฺติ ฆนฺตมิโค วีย อิตฺโต จิตฺโต จ
อาโลเกติ อณฺุณเณ เกสจฺเจทนาทีนํ อตฺถาย มฺหุตฺตํ ตาว อสฺสกํ เปเสถาติ
ยาจียมาโนปี อเมหฺปิ ตํ อตฺตโน กมฺมํ น การม ตฺมเมห นํ คเหตุวา
กิลเมสฺสเถาติ น เทติ อยํ สตฺตเถลายโน นาม ๑ โย ปน
จิวรปตฺตเถาลกกตฺตรยฎฺฐิจาทีนํ มมายติ อณฺุณสฺส หตฺถเณน ปรามสิตฺตุมฺปิ
น เทติ ตาวกาลิกํ ยาจิตฺตํปี มยฺมปิ อิมํ ฌนายนฺตนา น ปรีกฺขชาม ตฺมหากํ
กํ ทสฺสามาติ วทติ อยํ สงฺขารเถลายโน นาม ๑ โย ปน เตสฺส ทฺวิสฺสุปี
วตฺตฺตฺส มชฺฌตฺตฺโต อูทาสีโน อยํ สตฺตสงฺขารมชฺฌตฺตฺโต นาม ๑ อิติ อยํ
อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺจโค เอวรูปํ สตฺตสงฺขารเถลายนปฺกคฺคํ อารกา
ปรีวชฺเชนตฺตฺสาปี สตฺตสงฺขารมชฺฌตฺตํ ปฺกคฺคํ เสวนตฺตฺสาปี ฌานนีสชฺชาทีสฺ
ตฺตฺตฺปาทนตฺตํ นินฺนโปณปพฺการจิตฺตฺตฺสาปี อุปฺปชฺชติ ๑ เอวํ อุปฺปนฺนสฺส
ปนสฺส อรหตฺตมกฺเขน ภาวนาปารีปฺฐี โหติ ๑

อสฺสณนิมิตฺตนฺติ อูทฺฐมาตกาทิเกทา ทส อสฺสการมฺมณา ฌมฺมา ๑
โยนีสมนสิการพฺหุสิกาโรติ เอตฺถ จ (๑) โยนีสมนสิกาโร
๑. ม. ปน ๑

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงคสัญญัตถวณณา หน้า ๒๕๕

นาม อุบายมนสิกาโร ปถมนสิกาโร อุปปาทกมนสิกาโร ฯ อปัจจ ฉ ฐมา
กามจณฺทสฺส ปหานาย สํวตฺตฺนฺตฺติ- อสฺสฺกนฺนํมิตฺตฺสฺส อุกฺคโห อสฺสฺกาวนํนุโยโค
อินฺทฺริเยสฺส กุตฺตทวารตา โภชเน มตฺตตฺตฺตฺตฺตา กลฺยาณมิตฺตฺตา สປປายกถาติ ฯ
ทสฺวิธฺยํ อสฺสฺกนฺนํมิตฺตํ อุกฺคณฺหนตฺตฺสํสํปี กามจณฺทฺ โปหฺยติ ภาเวณฺตฺสํสํปี
อินฺทฺริเยสฺส กุตฺตทวารสฺสํสํปี จตฺตฺนํ ปญฺจจฺนํ อาโลปํ โอกาเส สติ อุกฺก
ปฺวิตฺวา ยํปนํสํลตฺยา โภชเน มตฺตตฺตฺตฺตฺนํปี ฯ เตเนตํ วุตฺตํ

จตฺตาโร ปญฺจ อาโลเป อภฺตฺวา อุกฺกํ ปิเว
อถํ ฆาสุวิหาราย ปหิตฺตฺตฺสฺส ภิกฺขุโนติ ฯ (๑)

อสฺสฺกมมํมิตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อสฺสฺกาวนํเรต กลฺยาณมิตฺเต เสวณฺตฺสํสํปี
กามจณฺทฺ โปหฺยติ จานนํสฺชชํทิสฺส ทสฺสฺสฺกนฺนํมิตฺตํย สປປายกถายปี โปหฺยติ ฯ
เตน วุตฺตํ ฉ ฐมา กามจณฺทฺสฺส ปหานาย สํวตฺตฺนฺตฺติ ฯ อิมํหิ ปน ฉหิ
ฐมเมหิ ปหฺนํสฺส กามจณฺทฺสฺส อรหฺตฺตฺมกฺเคน อายตี อนุปฺปาโท โหติ ฯ

เมตฺตา เจโตวิมฺตฺตฺติ อุตฺถ เมตฺตาติ วุตฺเต อປປนํปี อุปฺจาโรปี
วฏฺฏติ เจโตวิมฺตฺตฺติ อປປนํยเว ฯ โยนิโสมนสิกาโร วุตฺตลกฺขโณว ฯ
อปัจจ ฉ ฐมา พฺยาปาทสฺส ปหานาย สํวตฺตฺนฺตฺติ เมตฺตํนํมิตฺตฺสฺส
อุคฺคโห เมตฺตํนํนุโยโค

๑. พ. เถร. ๒๖/๓๕๖/๔๐๑ ฯ

*เล่่มที่ ๑๒ โพชฅงคสํยตฺตวณณา หนา ๓๐๑

อตฺถิ ภิกฺขเว อรตํตีอาทิ วุตฺตตฺถเมว ฯ อปีจ ฉ ฐมา ถินมิทฺฐสฺส
 ปหานาย สํวตฺตุนฺติ อติโกชเน นิมิตฺตคฺคาโห อิริยาปถสมฺปวิวตฺตุนตา
 อาโลกสณฺณามนสิกาโร อพฺุโกกาสวาโส กลฺยาณมิตฺตตา สປฺปายกถาติ ฯ
 อาหารหตฺถกภูตฺตวमितกตฺตรวภูฏกอลํสาฎกกาภมาสกโกชนํ ภูณฺชิตฺวา
 รตฺติฎฺฐานทิวาฎฺฐานเน นิสินฺนสฺส หิ สมณฐมฺมํ กโรโต ถินมิทฺฐํ มหาหตฺถิ วิย
 โอตฺถรณฺตํ อากจฺจติ จตฺตฺพลจอาโลปโอกาสํ (๑) ปน จเปตฺวา ปานียํ ปิวิตฺวา
 ยापนสิลสฺส ภิกฺขุโน ตํ น โหตีติ เอวํ อติโกชเน นิมิตฺตํ กณฺหนตฺตสฺสปี
 ถินมิทฺฐํ ปหียติ ฯ ยสฺมี อิริยาปถे ถินมิทฺฐํ โอกกมฺติ ตโต อณฺณํ
 ปวิวตฺเตนตฺตสฺสปี รตฺตี จนฺทาโลกทึปาโลกอูกกาโลเก ทิวา สุริยาโลกํ
 มนสิกรณตฺตสฺสปี อพฺุโกกาเส วสนตฺตสฺสปี มหากสฺสປฺตฺถเรสทิสเ
 ปหีนถินมิทฺฐเ กลฺยาณมิตฺเต เสวนตฺตสฺสปี ถินมิทฺฐํ ปหียติ จานนีสขฺชาทิสฺ
 ฐตฺตจฺจนิสฺสิตสປฺปายกถายปี ปหียติ ฯ เตน วุตฺตํ ฉ ฐมา ถินมิทฺฐสฺส
 ปหานาย สํวตฺตุนฺตีติ ฯ อิมหิ ปน ฉหิ ฐมฺเมหิ ปหีนสฺส ถินมิทฺฐสฺส
 อรหตฺตมกฺเคน आयตี อนุปฺปาโท โหติ ฯ

อตฺถิ ภิกฺขเว เจตโส วุปลโมติอาทิณี วุตฺตตฺถาเนว ฯ อปีจ ฉ ฐมา
 อุกฺทจจกุกฺกจฺจสฺส ปหานาย สํวตฺตุนฺติ

๑. ม. จตฺตฺพลจอาโลปโอกาสํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคคณณนา หน้ ๓๐๒

พหุสสุตตา ปรีปุจกตา วินเย ปกตณณตตา วุฑฒเสวิตตา กลุยามิตตตตา
สปปายกถาตี ฯ

พาหุสจเจนปี หี เอกํ วา เทว วา ตโย วา จตฺตาโร วา ปญจ วา
นิกาเย ปาฬิวเสน จ อตฺถวเสน จ อุกคณฺหนตฺตสาปี อุตฺตจจกุกุกจํ ปหียติ
กปฺปียากปฺปียปรีปุจกตาพหุสสาปี วินยปญฺจตฺตีย (๑) จินฺณวสีภาวตาย
ปกตณณโนปี วุฑฒ มหุลลกตฺเถเร อุปสงกมณตฺตสาปี อุปาติตฺเถรสทีเส
วินยธเร กลุยามิตฺเต เสวณตฺตสาปี อุตฺตจจกุกุกจํ ปหียติ จานนีสขฺษาทีสุ
กปฺปียากปฺปียนิสฺสิตสปปายกถายปี ปหียติ ฯ เตน วุตฺตํ ฉ ฐมา
อุตฺตจจกุกุกจสฺส ปหานาย สํวตฺตนฺตฺติ ฯ อิมหี ปน ฉหี ฐเมหี ปหิเน
อุตฺตจจกุกุกเจ อุตฺตจจสฺส อรหตฺตมกฺเคน กุกุกจจสฺส อนาคามิมกฺเคน
อายตี อนุปฺปาโท โหตีติ ฯ

กุสลากุสลา ฐมาตฺถาทีนปี วุตฺตตฺถาเนว ฯ อปิจ ฉ ฐมา วิจิจฺจนาย
ปหานาย สํวตฺตนฺตฺติ พหุสสุตตา ปรีปุจกตา วินเย ปกตณณตตา อธิโมกฺขพหุสตา
กลุยามิตตตตา สปปายกถาตี ฯ พาหุสจเจนปี หี เอกํ วา ฯเป ฯ ปญจ
วา นิกาเย ปาฬิวเสน จ อตฺถวเสน จ อุกคณฺหนตฺตสาปี วิจิจฺจนา ปหียติ
ตีณิ รตนานิ อารพฺภ ปรีปุจกตาพหุสสาปี วินเย จินฺณวสีภาวสสาปี ตีสุ
รตเนสุ โอกปฺปนิยสทฺธาสงฺขาตา อธิโมกฺขพหุสสาปี

๑. ม. วินยปกตฺตีย ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพฺตตวณฺณา หน้า ๓๐๓

สทฺฐาธิมุตฺเต วกฺกตฺติเถรสทฺธิเส กฺลฺยาณมิตฺเต เสวณฺตสฺสาปี วิจิจฺญา ปหฺียติ
จानนฺิสชฺชาทิสฺสุ ตินฺณํ รตนานํ คฺุณฺนฺิสฺสิตสฺปฺายกถาปี ปหฺียติ ฯ เตน วุตฺตํ
ณ ชฺมฺมา วิจิจฺญา ย ปหานาย สํวตฺตนฺตฺติติ ฯ อิเมหิ ปน จหิ ชฺมฺเมหิ ปหฺินาย
วิจิจฺญา ย โสตาปตฺติมคฺเคน อายตฺตี อนฺุปฺปาโท โหติ ฯ อิติ ภควา อิมสฺมึ
สฺตฺเต เทสนํ ตีหิ ภเวหิ นฺิวตฺเตตฺวา อรหฺตฺเตน กฺุณฺํ คณฺฺหิ ฯ

เทสนาปรีโยสานเ ปลจฺสตา ภิกฺขุ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิสฺสุ ฯ

ทฺุติเย สมฺพหฺุลาติ วินยปรียาเยน ตโย ชฺนา สมฺพหฺุลาติ วุจฺจนฺติ ตโต
ปรี สงฺโฆ ฯ สฺตฺตฺนตฺปรียาเยน ตโย ตโย เอว ตโต อฺุทฺธํ สมฺพหฺุลา ฯ อิช
สฺตฺตฺนตฺปรียาเยน สมฺพหฺุลาติ เวทิตฺพฺโพ(๑) ฯ ปิณฺฑาย ปวีสิสฺสูติ ปิณฺฑาย
ปวีญฺจา ฯ เต ปน น ตาว ปวีญฺจา ปวีสิสฺสามาติ นิกฺขนฺตฺตฺตา ปน ปวีสิสฺสูติ
วุตฺตา ฯ ยถา กิ ยถา คามํ คมฺิสฺสามิติ นิกฺขนฺตฺปรีโส ตํ คามํ อปฺปตฺโตปี
กหํ อิตฺถนฺนาโมติ วุตฺเต คามํ คโตติ วุจฺจติ เอวํ ฯ ปรีพฺพาชกานํ อาราโมติ
เชตวนฺตฺส อวิทฺุเร อณฺุตฺตฺตฺถิยานํ ปรีพฺพาชกานํ อาราโม อตฺถิ ตํ สนฺุชาเยตํ
วุตฺตํ ฯ สมฺโณ อวฺุโสติ อวฺุโส คฺุมฺุหากํ สฺตฺถา สมฺโณ โคตฺโม ฯ

#๑. ม. เวทิตพฺพา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคความณา หน้า ๓๐๔

มยมปิ โข อวฺโส สวากานํ เอวํ ชมมํ เทเสมาติ ติตฺถิยานํ สมเย
ปญฺจ นีวรณา ปหาตพฺพา สตฺต โภชณฺงกา ภาเวตพฺพาติ เอตํ นตฺถิ ฯ เตน(๑)
ปน อารามํ คนฺตฺวา ปริสปรียนฺเต จตฺวา อณฺณํ โอลเณนฺตา วีย อณฺณวิหิตกา
วีย หุตฺวา ภควโต ชมฺมเทสนํ สฺจนฺตฺติ ฯ ตโต สมโณ โคตโม อิทํ ปชฺห
อิทํ ภาเวถาติ วทตฺติ สลฺลกฺเขตฺวา อตฺตโน อารามํ คนฺตฺวา อารามมชฺเฌ
อาสนํ ปณฺญาเปตฺวา อุปฺปจายกอุปฺปจายิกาหิ ปรีวฺตา สีลํ อุกฺขิปิตฺวา กายํ
อุปฺปณฺมาเมตฺวา (๒) อตฺตโน สยมฺภุจฺจาณน ปฏฺวิวิทฺฐาการิ ทสฺเสนฺตา ปญฺจ
นีวรณา นาม ปหาตพฺพา สตฺต โภชณฺงกา นาม ภาเวตพฺพาติ กเถนฺตฺติ ฯ

อิธ โน อวฺโสติ เอตฺถ อิธาติ อิมสฺมี ปณฺญาปนํ ฯ โโก วิเสโสติ ก็
อิทํ ฯ โโก อธิปฺปยาโสติ โโก อธิกปฺปโยโค ฯ ก็ นานาภรณฺตฺติ ก็ นานตฺตํ ฯ
ชมฺมเทสนาย วา ชมฺมเทสนนฺตฺติ ยทิทํ สมณฺสฺส วา โคตมฺสฺส ชมฺมเทสนาย
สทฺฐิ อมฺหากํ ชมฺมเทสนํ อมฺหากํ วา ชมฺมเทสนาย สทฺฐิ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส
ชมฺมเทสนํ อารพฺภ นานาภรณํ วุจฺเจยฺย ตํ กิณฺนามาติ วทนฺตฺติ ฯ ทฺถิยปเทปี
เอเสว นโย ฯ เนว อภินนฺทิสฺสูติ เอวเมวณฺตฺติ น สมฺปฏฺิจฺฉิสฺสุ ฯ นปฺปฏฺิกฺโกสิสฺสูติ น
๑. ม. เต ฯ ๒. สี. ปณฺญาเมตฺวา ฯ ๓. ม. อุนฺนามาเมตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญุตวณณนา หน้า ๓๐๕

ยิทฺถิ เอวณฺติ น ปฏฺิเสฐีสฺสุฯ กิ ปน เต ปโหนฺตา เอวํ อํกิสฺสุ อุกทาหุ
อปฺโปโหนฺตาติ ปโหนฺตาฯ น หิ เต เอตฺตํกํ กถํ กถํนํ น สกฺโกนฺติ อาวุโส
คฺคฺมฺหากํ สมเย ปญฺจ นีวรณา ปหาตพฺพา นาม นตฺถิ สตฺต โพชฌงกา
ภาเวตพฺพา นาม นตฺถิตฺติฯ เอวํ ปน เตสํ อโหสิ อตฺถิ โน เอตํ กถาปาภตํ
มยํ เอตํ สตฺตฺ อารโจะสฺสาม อถ โน สตฺถา มจฺจรมฺมเทสนํ เทลิสฺสตีติฯ
ปริยาโยติ การณํฯ

น เจว สมฺปายิสฺสนฺตีติ สมฺปาเทตฺวา กถํนํ สกฺขิสฺสนฺติฯ
อฺตฺตฺริณฺจ วิฆาตฺนฺติ อสมฺปายนฺโต อฺตฺตฺริมฺปิ ทฺกขํ อापฺชฺชิสฺสนฺติฯ
สมฺปาเทตฺวา กถํนํ อสกฺโกนฺตานํ หิ ทฺกขํ อปฺปชฺชติฯ ยถา ตํ ภิกฺขเว
อวิสยสฺมินฺติ เอตฺถ ตฺนฺติ นิปาตมตฺตํ ยถาติ การณวณฺนํ ยสฺมา อวิสเย
ปโญห พฺุจฺฉิตฺติ อตฺถิฯ สเทวเกติ สห เทเวหิ สเทวเกฯ สมารกาทิสฺสุปี
เอเสว นโยฯ เอวํ ตีณิ จานานิ โลเก ปกฺขิปิตฺวา เทว ปชายาติ ปญฺจหิปี
สตฺตฺโลกเมว ปริยาทิตฺวา เอตสฺมี สเทวกาทิกเท โลเก เทวํ วา มนุสฺสํ
วา น สมฺนุสฺสํมิตฺติ ทิเปติฯ อิตฺโต วา ปน สุตฺวาติ อิตฺโต วา ปน มม
สาสนฺโต สุตฺวาฯ อิตฺโต สุตฺวา หิ ตถาคโตปี (๑) ตถาคตสาวโกปี
อาราเชยฺย ปรีโตเสยฺย อญฺญถา อาราธนา นาม

๑. ส. อตถาคโตปี ฯ ม. ตถาคโต ฯ

นตฺถิติ ทสฺเสติ ฯ

อิทานิ อตฺตโน เตสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรณณ จิตฺตารานํ ทสฺเสนฺโต
กตโม จ ภิกฺขเว ปรียาโยติอาทิมหา ฯ

ตตฺถ อชฺฉตฺตํ กามจฺจนฺโทติ อตฺตโน ปญฺจกฺขนฺเช อารพฺก
อุปฺปนฺนณฺทราโค ฯ พหิทฺธา กามจฺจนฺโทติ ปเรสํ ปญฺจกฺขนฺเช อารพฺก
อุปฺปนฺนณฺทราโค ฯ อุทฺเทสํ คจฺฉตฺติ คณฺณํ คจฺฉติ ฯ อชฺฉตฺตํ พฺยาปาโทติ
อตฺตโน หตฺถปาทาทีสุ อุปฺปนฺนปฺปฏิโฆ ฯ พหิทฺธา พฺยาปาโทติ ปเรสํ เตสุ
อุปฺปนฺนปฺปฏิโฆ ฯ อชฺฉตฺตํ ฌมฺเมสุ วิจิจฺจณาติ อตฺตโน ขนฺเชสุ วิมฺติ ฯ
พหิทฺธา ฌมฺเมสุ วิจิจฺจณาติ พหิทฺธา อญฺจสุ จาเนสุ มหาวิจิจฺจณา ฯ อชฺฉตฺตํ
ฌมฺเมสุ สตีติ อชฺฉตฺติเก สงฺขารे ปรีคฺคณฺหนตฺตสฺส อุปฺปนฺนา สติ ฯ พหิทฺธา
ฌมฺเมสุ สตีติ พหิทฺธา สงฺขารे ปรีคฺคณฺหนตฺตสฺส อุปฺปนฺนา สติ ฯ
ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺเคปี เอเสว นโย ฯ

กายิกนฺติ จงฺกมํ อธิญฺจหนตฺตสฺส อุปฺปนฺนวีริยํ ฯ เจตสิกนฺติ น ตาวาหํ
อิมํ ปลฺลงฺกํ ภินฺทิสฺสามิ ยาว เม อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจิสฺตีติ
เอวํ กายปโยคํ วินา อุปฺปนฺนํ วีริยํ(๑) ฯ กายปฺปสฺสทฺธิติ ตินฺณํ ขนฺธานํ
ทรตฺปสฺสทฺธิ ฯ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิติ วิญฺญาณกฺขนฺธสฺส ทรตฺปสฺสทฺธิ ฯ

๑. ม. อุปฺปนฺนวีริยํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โปษณงคสํยตฺตวณณา หนา ๓๐๗

อุเปกฺขาสมฺโปษณงเค สติสมฺโปษณงคสทิสว วิณิจโย ๑

อิมสฺมี สุตฺเต มิสฺสกสมฺโปษณงกา กถิตา ๑ เอเตสุ หิ อชฺมตฺตธมฺเมสุ
สติ ปวิจโย(๑) อุเปกฺขาทิ อิเม อตฺตโน ขนฺธารมฺมณตฺตา โลกิกาว(๒)
โหนฺติ ตถา มคฺคํ อปตฺตํ กายิกวีริยํ ๑ อวิตกฺกอวิจารา ปน ปิตฺติสมาธิ
กิลฺยจาปี รุปาวจรา โหนฺติ รุปาวจเร ปน โปษณงกา น ลพฺกนฺตฺติ โลกุตฺตราว
โหนฺติ ๑ เย จ เถรา พฺรหฺมวิหารวิปฺสสนาปาทกชฺฌานาทีสุ โปษณงเค
อุทฺตรนฺติ เตสํ มเตน รุปาวจราปี อรูปาวจราปี โหนฺติ ๑ โปษณงเคสุ หิ
อรูปาวจเร ปิตฺติเยว เอกนฺเตน น ลพฺกติ เสสา ฉ มิสฺสกาวิ โหนฺตฺติ ๑

เทสฺนาปฺริโยसानเ เกจิ กิกฺขุ โสตาปฺนฺนา ชาตา เกจิ สกทาคามิ
เกจิ อนาคามิ เกจิ อรหนฺโตติ ๑

ตติเย สติลฺย ขวาทํ กิกฺขเว สพฺพตฺถิกํ วทามิตี โลณฺฐปฺนํ วิย
สพฺพกมฺมิกามจฺจํ วิย จ สพฺพตฺถ อิจฺฉิตพฺพิ วทามิตี อตฺถโถ ๑ ยถา หิ
โลณฺฐปฺนํ สพฺพพฺยขเนสุปี นิวิสติ ยถา จ สพฺพกมฺมิโก อมจฺโจ
โยธกมฺมมฺปิ กโรติ มนฺตกมฺมมฺปิ ปฎิหารกมฺมมฺปิตี สพฺพกิจฺจานิ สาเชติ
เอวํ อุทฺตตฺส จิตฺตตฺส นิกฺคณฺหนํ ลินฺสฺส ปคฺคณฺหนนฺติ สพฺพมฺเปตฺ(๓)
สตียา อิชฺฉนฺติ น สกฺกา วินา สตียา เอตํ สมฺปาเทตฺ ตสฺมา เอวมาห ๑

๑. ม. ปวิจโย ๑ ๒. ม. โลกียาว ๑ ๓. ม. สพฺพเมตํ ๑

อิมสฺมี สุตฺเต ปุพฺพภาควิปสฺสนา โปชฌงฺควา กถิตา ฯ

จตฺตเถ เมตฺตาสหคเตน เจตฺตาทิอาทิ สพฺพิ สพฺพากาเรน

วิสุทฺธิมคฺเค (๑) วิตฺถาริตเมว ฯ มยฺมปี โข อาวุโส สาวกานํ เอวํ ฅมฺมํ

เทเสมาติ อิทฺมปี เต ปริมนเยเนว สตฺถุ ฅมฺมเทสนํ สุตฺวา วทฺนฺติ ฯ

ติตฺถิยานลฺลหิ สมเย ปญฺจนีวรนฺปฺพานํ วา เมตฺตาทิพฺรหฺมวิหารภาวนา วา

นตฺถิ ฯ กิถิตกา โหตีติ กิถิปฺผตฺติ โหติ ฯ กิถิปฺรมาติ กิถิตฺตมา ฯ กิถิปฺผลาติ

กิถิปฺนิสํสา ฯ กิถิปฺริโยसानาต กิถิปฺภูจฺา ฯ

เมตฺตาสหคตฺนฺติ เมตฺตตาย สหคตํ สํสฺฏจํ สมฺปยุตฺตํ ฯ เอเสว นโย

สพฺพตฺต ฯ วิเวกนิสฺสิตาทีนิ วุตฺตตฺถาเนว ฯ อปฺปปฏิภูถนฺติ ทฺวิธํ อปฺปปฏิภูถํ

สตฺตอปฺปปฏิภูถลฺลจ สงฺขารอปฺปปฏิภูถลฺลจ ฯ ตสฺมี อปฺปปฏิภูเถ อิกฺกุเจ วตฺถุสฺมินฺติ

อตฺถโถ ฯ ปฺปฏิภูถสลฺลยฺตี อนิกฺกุจฺสลฺลยฺตี ฯ ถถํ ปเนตํ (๒) เอวํ วิหฺรติ อสฺสภรณํ

วา อนิจฺจนฺติ มนสิการํ วา กโรนฺโถ ฯ วุตฺตลฺลเหตํ ปฺปฏิสมฺภิทายํ ถถํ

อปฺปปฏิภูเถ ปฺปฏิภูถสลฺลยฺตี วิหฺรติ ฯ อิกฺกุจฺสฺมี วตฺถุสฺมี อสฺสภาย วา ผฺรติ

อนิจฺจโถ วา อฺปสํหฺรตีติ ฯ (๔) ปฺปฏิภูเถ ปน อนิกฺกุเจ วตฺถุสฺมี เมตฺตาสฺรณํ

วา ฐาตฺมมนสิการํ วา กโรนฺโถ อปฺปปฏิภูถสลฺลยฺตี วิหฺรติ นาม ฯ ยถาห ถถํ

ปฺปฏิภูเถ อปฺปปฏิภูถสลฺลยฺตี วิหฺรติ อนิกฺกุจฺสฺมี วตฺถุสฺมี เมตฺตตาย วา ผฺรติ

๑. วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๕๑ ฯ ๒. สී. ปเนส ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงคสัยุดตวณณนา หน้า ๓๐๕

ชาตุโต วา อุปสัหริตีติ ฯ (๑) อุภยมิสฺสกปเทสุปี เอวเสว นโย ฯ
อปฺปฏิกูลปฏิกูเลสุ หิ ตเทว อสุภพฺรณํ วา อนิจฺจนฺติ มนสิการํ วา กโรนฺโต
ปฏิกูลสณฺณิ วิหริติ นาม ฯ ปฏิกูลาปฏิกูเลสุ จ ตเทว เมตฺตาพฺรณํ วา
ชาตุมนสิการํ วา กโรนฺโต อปฺปฏิกูลสณฺณิ วิหริติ นาม ฯ จกฺขุณา รูปี
ทิสฺวา เนว สุมโน โหตีติอาทินา (๒) นเยน วุตฺตํ ปน ฉพฺงฺกุเปกฺขํ
ปวตฺตยมาโน อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ตทฺภยํ อภินิวัชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก
ตตฺถ วิหริติ สโต สมฺปชาโนติ เวทิตพฺโพ ฯ

เอตฺตาวตา จ อิมสฺส ภิกฺขุโน เมตฺตตาย ติกจตฺตกฺขมฺมานํ นิพฺพตฺเตตฺวา
ตเทว ปาทกํ กตฺวา วิปฺสฺสนํ วชฺสเมตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตสฺส สห วิปฺสฺสนาย
มกฺกสมฺโพชฌงฺกานํ อริยิทฺธิยา จ ทสฺสิตตฺตา เทสฺนา วินิวัฏฺเฏตฺตพฺพา สฺยา ฯ
อิทํ ปน เมตฺตมฺมานํ ปาทกํ กตฺวา สงฺขารे สมฺมสนฺโตปี โย อรหตฺตํ
ปาปฺณิตฺตํ น สกโกติ ยสฺมา ตสฺส ปฺรมา(๓) เมตฺตา น โหติ ฯ ยंपฺรมา
ปน โหติ ตํ ทสฺเสตฺตพฺพํ ฯ ตสฺมา ตสฺส ทสฺสฺนตฺถํ อยํ เทสฺนา อารทฺธา ฯ
ปรโต สพฺพโส วา ปน รูปสณฺณานํ สมตฺติกฺกมาติอาทิสฺสปี อิมินา นเยน ปฺน
เทสฺนารมฺภปโยชนํ เวทิตพฺพํ ฯ

สุภปฺรมนฺตฺติ สฺภนินฺนุจํ สฺภโกฏฺธิกํ สฺภนินฺนุตฺตี ฯ อิธ

๑. ขุ. ปฏฺ. ๓๑/๖๕๐/๕๕๕ ฯ ๒. ขุ. ปฏฺ. ๓๑/๖๕๐/๖๐๐ ฯ

๓. ม. อรหตฺตปฺรมา ฯ

*เล่มีที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๓๑๐

ปณฺณสฺสาติ อีเชว ปณฺณา อสฺส นยิมํ โลกํ อติกฺกมตีติ อีชปณฺโณ ๓สฺส
อีชปณฺณสฺส โลกียปณฺณสฺสาติ อตฺโถ ๗ อุตฺตรวิมุตฺตี อปฺปฏฺวิชฺฌโตติ
โลกุตฺตรมมํ อปฺปฏฺวิชฺฌนตฺส ๗ โย ปน ปฏฺวิชฺฌิตุํ สกฺโกติ ๓สฺส
อรหตฺตปรมาว เมตฺตา โหตีติ อตฺโถ ๗ กรุณาทีสุปี เอเสว นโย ๗

กสฺมา ปเนตาสิ เมตฺตาทีนํ สุกฺปปรมาทิกา(๑) วุตฺตา ภควตาติ
สภากวเสน ๓สฺส ๓สฺส อุปฺนิสฺสยตฺตา ๗ เมตฺตาวิหารสฺส หี สตฺตา
อปฺปฏฺฐิกลา โหนติ อถสฺส [๒] อปฺปฏฺฐิกลปริจยา อปฺปฏฺฐิกลเสฺส ปริสฺสทฺทวณฺณเสฺส
นีลาทีสุ จิตฺตํ อุปฺสัทรโต อปฺปกสิเรเนว ตตฺถ จิตฺตํ ปกฺขนฺนทติ อิติ เมตฺตา
สุภวิโมกฺขสฺส อุปฺนิสฺสโย โหติ น ตโต ปริ ๓สฺมา สุกฺปปรมาติ วุตฺตา ๗

กรุณาวิหาริสฺส อุนฺหาภิมاتاทีรูปนินิตฺตํ สตฺตทกฺกํ สมนฺนุสฺสนตฺส
กรุณาย ปวตฺตีสมฺภวโต รูปे อาทีนโว ปรिवิทีโต (๓) โหติ อถสฺส
ปรिवิตฺตทีนวตฺตา ปจฺวิกสิณาทีสุ อณฺยตฺร อุกฺขมาญฺจวาทา รูปนินิสฺสรณฺเ อากาเส
จิตฺตํ อุปฺสัทรโต(๔) อปฺปกสิเรเนว ตตฺถ จิตฺตํ ปกฺขนฺนทติ อิติ กรุณา
อาภาสานนฺจายตฺนสฺส อุปฺนิสฺสโย โหติ น ตโต ปริ ๓สฺมา
อาภาสานนฺจายตฺนปรมาติ วุตฺตา ๗

๑. ม. สุกฺปปรมาทิกา ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อปฺปฏฺฐิกลปริจยาติ ทิสฺสตี ๗

๓. ม. ปริจิโต ๗ ๔. สี. ปฏฺวิทิตฺตรูปาทีนวสฺส ๗

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญุตวณณนา หน้า ๓๑๑

มุทิตาวิหาริสฺส ปน เตน ปาโมชฺชการณน ปามุชฺชตตฺตานํ(๑)
วิญญาณํ สมนุปฺสฺสนตฺตสฺส มุทิตาย ปวตฺตติสมภฺวโต วิญญาณคฺคหณปริจฺจิตํ(๒)
โหติ อตฺตสฺส อนุกฺกมาธિકคฺคํ อากาसानญายตฺนํ อติกฺกมฺม อากาสนิมิตฺตโต
จเร(๓) วิญญาณณ จิตฺตํ อุปสํหโรโต อุปฺปกสิเรเนว ตตฺถ จิตฺตํ ปกฺขนฺนทฺติ
อิติ มุทิตา วิญญาณญายตฺนสฺส อุปฺนิสฺสโย โหติ น ตโต ปริ ตสฺมา
วิญญาณญายตฺนปรมาติ วุตฺตา ฯ

อุเปกฺขาวิหาริสฺส ปน สตฺตา สุขิตา วา โหนตุ ทฺวํสฺสโต วา วิมฺจจฺจนตฺ
สมปฺตตฺตสฺสโต วา มา วิจจฺจนตฺตฺติ อาโภกาภาวโต สุขทฺวํสฺสทํทํ
ปรมตฺถคากหฺมฺสภฺวโตอวิชฺชมานคหณน ทฺวํสฺ (๔) จิตฺตํ โหติ ฯ อตฺตสฺส
ปรมตฺถคากหฺมฺสภฺวาทจิตฺตสฺส(๕) ปรมตฺถโต อวิชฺชมานคคหณทฺวํสฺจิตฺตสฺส(๖)
อนุกฺกมาธિકคฺคํ วิญญาณญายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺมอภาเว จิตฺตํ อุปสํหโรโต
อุปฺปกสิเรเนว ตตฺถ จิตฺตํ ปกฺขนฺนทฺติ ฯ อิติ อุเปกฺขา อากิณฺจญฺญายตฺนสฺส
อุปฺนิสฺสโย โหติ ฯ น ตโต ปริ ตสฺมา อากิณฺจญฺญายตฺนปรมาติ วุตฺตาติ ฯ
๑. ม. ปาโมชฺชการณน อุปฺปนฺนปาโมชฺชตตฺตานํ ฯ ๒. ม. ...ปริจฺจิตํ ฯ
๓. ม. อากาสนิมิตฺตโคจเร ฯ ๔. ส. มุตฺตํ ฯ ๕. ส. ปรมตฺถคากหฺมฺสภฺวโต
ปริวิตฺตจิตฺตสฺส ฯ ๖. ส. ...มุตฺตจิตฺตสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๓๑๒

เทศนาปริโยसानะ ปณฺจสตา ภิกฺขุ อรหตุตํ ปตฺตาคี ฯ

ปณฺจเม ปเลวาคี ปจฺมณฺเณว ฯ กามราคปริยฺญูจิตฺเตนาตี กามราคคหิตฺเตน ฯ
กามราคปเรเตนาตี กามราคานุกฺเตน ฯ นิสฺสรณฺนฺตี ติวริชฺชํ กามราคสฺส
นิสฺสรณฺํ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณฺํ ตทงฺคนิสฺสรณฺํ สมฺมุจฺเจทนิสฺสรณฺนฺตี ฯ ตตฺถ อสุเก
ปจฺมชฺฌานํ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณฺํ นาม วิปฺสฺสนา ตทงฺคนิสฺสรณฺํ นาม อรหตุตมคฺโค
สมฺมุจฺเจทนิสฺสรณฺํ นาม ฯ ตํ ติวริชฺชํ นปฺปชานาตีตี อตฺโถ ฯ อตฺตตฺถมฺปฺตีอาทิสฺสุ
อรหตุตสฺงฺขาโต อตฺตโน อตฺโถ อตฺตตฺโถ นาม ปจฺจยทายกานํ อตฺโถ ปฺรตฺโถ
นาม เสวว ทฺวิชฺชํ อุกฺกยตฺโถ นาม ฯ อิมินา นเยน สพฺพวาเรสุ อตฺโถ
เวทิตพฺโพ ฯ

อัย ปน วิเสโส พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณฺนฺตีอาทิสฺสุ หิ เทว นิสฺสรณานิ
วิภฺขมฺภนนิสฺสรณฺณฺจ สมฺมุจฺเจทนิสฺสรณฺณฺจ ฯ ตตฺถ พฺยาปาทสฺส ตาว เมตฺตตาย
ปจฺมชฺฌานํ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณฺํ อนาคามิมคฺโค สมฺมุจฺเจทนิสฺสรณฺํ ฯ ถินมิทฺฐสฺส
อาโลกสณฺญา วิภฺขมฺภนนิสฺสรณฺํ อรหตุตมคฺโค สมฺมุจฺเจทนิสฺสรณฺํ ฯ
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส โย โกจิ สมฺโถ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณฺํ อุทฺทจฺจสฺส ปเนตฺถ
อรหตุตมคฺโค กุกฺกจฺจสฺส อนาคามิมคฺโค สมฺมุจฺเจทนิสฺสรณฺํ ฯ วิจิจฺฉาย
ธมฺมวตฺถานํ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณฺํ ปจฺมมคฺโค สมฺมุจฺเจทนิสฺสรณฺํ ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๓๑๔

มคฺเคนวาสส เอตํ อุกฺขมฺปิ ปฏฺฐปฺปสทฺทฺชนฺติ (๑) เวทิตพฺพํ ฯ

โพชฌนฺคสากจฺจวคฺโค ญฺโฐ ฯ

สตตฺตมาทิสฺส อฏฺฐจิกสณฺณาทิ อฏฺฐจิกํ อฏฺฐจิกนฺติ ภาเวนฺตสฺส
อฺปฺปนฺนสณฺณาทิ ตํ ปเนตํ ภาวยโต ยาว นิมิตฺตํ น(๒) อฺปฺปชฺชติ ตาว
ฉวิปี จมฺมมฺปิ อฺปฺปฐาติ ฯ นิมิตฺเต ปน อฺปฺปนฺเน ฉวิจฺจมานิ เนว
อฺปฺปฐนฺติ สงฺขวณฺโณ สฺทฺทฺธอฏฺฐจิกสงฺฆาโตว อฺปฺปฐาติ หตฺถิกขนฺนคตํ
ชฺมมิกติสฺสราชานํ โอลเณนฺตสฺส สามเณรสฺส วีย ปฏฺฐิมคฺเค หสมานํ
อิตฺถิ โอลเณนฺตสฺส เจตฺยปฺพพทฺวาสิโน ติสฺสตฺเถรสฺส วีย จาติ ฯ วตฺถุณี
วิสฺสุทฺธิมคฺเค (๓) วิตฺถาริตานิ ฯ

สติ วา อฺปาทิสเสสฺติ กหณเสสฺส อฺปาทานเสสฺส วิชฺชมานมฺหิ ฯ

ปฺพวคฺคสณฺณาทิ ปฺพวณฺติ ภาเวนฺตสฺส อฺปฺปนฺนสณฺณาทิ ฯ

วินีลคสณฺณาทิสฺสปิ เอสฺว นโย ฯ วินิจฺฉยกถา ปเนตฺถ สทฺธิ ภาวนานเยน
วิสฺสุทฺธิมคฺเค (๔) วุตฺตา ฯ เมตฺตาทโย ติกจตฺถกชฺชมานวเสน เวทิตพฺพา
อฺเปกฺขา จตฺตถชฺชมานวเสเนว ฯ

อานาปานวคฺโค ฯ

อสุภสณฺณาทิ อสุภ ปจฺมชฺชมานสณฺณาทิ มรณสณฺณาทิ
อวสฺสํ มริตพฺพํ มรณปฏฺฐิพฺพํ เม ชีวิตนฺติ อภินฺหํ ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส
๑. ม. ปสฺสทฺทฺชนฺติ ฯ ๒. ม. ปน ฯ ๓. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๑/๒๕ ฯ
๔. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๑/๒๒๗ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โพชฌงกสัพพัญญูธรรมสาร หน้า ๓๑๕

อุปปนุณสญญาฯ อหหาระ ปฏิกูลสญญาติ โอทนภุมมาสาทมฺหิ อชฺโฆหรณฺเีย
ปฏิกูลสญญาฯ สพฺพโลเก อนภริตฺติสญญาติ สกลโลกสฺมึ อนภริตฺติ อฺปฺปาเทนฺตสฺส
อุปปนุณสญญาฯ ปหานสญญา วิราคสญญาติ เทว ปุพฺพภากา นิโรธสญญา
มิสฺสกาฯ เอวมตฺตานิ อฏฺฐิกสญญาทีนํ วิสฺติ กมฺมฏฺฐานานิ นิตฺติฏฺฐานานิฯ เตสํ
นวสุ อฺปฺปนา โหนฺติ เอกาทส อฺปจารชฺฌานิกาฯ เสสา ปเนตฺถ วินิจฺจยถา
วิสุทฺธิมคฺเค (๑) อากตาวฯ

คฺงคาเปยฺยาลาทโย มคฺคสํยุตฺเต วุตฺตนเยเนว เวทิตฺตพฺพาฯ

นิโรธวคฺโคฯ

โพชฌงกสัพพัญญูธรรมสาร นิตฺติฎฺฐิตาฯ

๑. วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๑๕๔ฯ

สติปัญญาสนัญตตวณณา

สติปัญญาสนัญตตสฺส ปจเม อมฺพปาลิวนติ อมฺพปาลิยา นาม
รูปุชีวินิยา โรปีเต อมฺพวเน ฯ ตํ กิร ตสฺสา อุยฺยานํ อโหสิ สฺมา สตฺถ
ธมฺมเทสนํ สุตฺวา ปสนฺนจิตฺตา ตตฺถ วิหาริ การตฺวา ตถาคตสฺส
นियฺยาเตสิ ฯ ตํ สนฺธาเยตี วุตฺตํ ฯ เอกายนฺวายนฺติ เอกายโน อโย ฯ ตตฺถ
เอกายโนติ เอกมคฺโค มคฺคสฺส

มคฺโค ปนฺโถ ปโถ ปชฺโช อณฺชํ วกฺกมฺยํ
นาวา อุตฺตรเสตฺ จ กุฏโถ จ ภิสฺสงฺกโมติ (๑)

พหุณี นามานิ ฯ สุวํชิ อิชฺ อยฺนนาเมเน วุตฺโต ฯ ตสฺมา เอกายนฺวํชิ ภิกฺขเว
มคฺโคติ เอตฺถ เอกมคฺโค อโย ภิกฺขเว มคฺโค น เทวธา ปถฺวโถติ เอวมตฺโถ
ทญฺจพฺโพ ฯ มคฺโคติ เกนญฺเจเน มคฺโค ฯ นิพฺพานคฺมณญฺเจเน (๒)
นิพฺพานคฺคิเกหิ มคฺคณิยญฺเจเน จ ฯ

สตฺตานํ วิสุทฺธิยาติ รากาทีหิ มเลหิ อภิชฺฌาวิสมโลภาทีหิ จ
อุปกฺกิลเสหิ สงฺกิลิฏฺจจิตฺตานํ สตฺตานํ วิสุทฺธตฺถาย ฯ โสภปริเทวานํ
สมตฺติกฺกมายาติ โสภสฺส จ ปริเทวสฺส จ สมตฺติกฺกมา ยปหานายาติ อตฺโถ ฯ
ทุกฺขโทมสฺसानํ อตฺถงฺกมายาติ กายิกทุกฺขสฺส จ เจตสิกโทมนสฺสสฺส จาติ
อิเมสํ ทฺวินนํ

๑. พ. จุฬ. ๓๐/๕๖๘/๒๗๗ ฯ ๒. ม. นิพฺพานํ มคฺคญฺเจเน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏฐานสยัตตวณณา หน้า ๓๑๗

อตุถงคมาย นิโรชายาติ อตุโถ ๗ ฉายสฺส อธิคมายาติ ฉาโย วุจฺจติ อริโย
อฏฺฐงฺกโก มคฺโค ๗ ตสฺส อธิคมาย ปตฺตียาติ วุตฺตํ โหติ ๗ อยฺยหิ ปุพฺพภาเก
โลกิโย สติปฏฺฐานมคฺโค ภาวิโต โลกุตฺตรมคฺคสฺส อธิคมาย สยัตตติ ๗
เตนาห ฉายสฺส อธิคมายาติ ๗ นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ตณฺหาวานวิรหิตตฺตา
นิพฺพานนฺติ ลทฺธนามสฺส อมตสฺส สจฺฉิกิริยา ย อตฺตปจฺจกฺขายาติ วุตฺตํ
โหติ ๗ อัยฺ หิ (๑)มคฺโค สจฺฉิกิริยา(๑) สาเชติ ๗ เตนาห นิพฺพานสฺส
สจฺฉิกิริยาयाติ ๗

เอวํ ภควตา สตฺตหิ ปเทหิ เอกายนมคฺคสฺส วณฺโณ ภาสีโต โส
กสฺมาอิติ เจ ภิกฺขุณฺโณ อุตฺตสาหชนนตฺถิ ๗ วณฺณภาสนนฺนหิ สุตฺวา เต ภิกฺขุ
อัยฺ กิร มคฺโค หทยสนฺตปฏฺถํ โสภํ วาจาวิปฺปลาปฏฺถํ ปริเทวํ กายิกอสาตฏฺถํ
ทฺถกัํ เจตสิกอสาตฏฺถํ โทมนสฺสนฺติ จตฺตารอ อุตฺตทเว หรติ วิสฺสุทฺธิ ฉายํ
นิพฺพานนฺติ ตโย วิเสเส อาวหตีติ อุตฺตสาหชาตา อิมํ เทสนํ อุกฺคเหตุพฺพํ
ปริยาปฺณิตพฺพํ ฐาเรตพฺพํ อิมญจ มคฺคํ ภาเวตพฺพํ มณฺณิสฺสนฺติ ๗ อิติ เตสํ
ภิกฺขุณฺโณ อุตฺตสาหชนนตฺถิ วณฺณํ อภาสี กมฺพลวาณิชาทโย กมฺพลาทีนํ วณฺณํ
วีย ๗

ยทิทนฺติ นิปาโต ย อิเมติ อยมสฺส อตุโถ ๗ จตฺตารอติ กณฺนปริจฺเจโท
เตน น ตโต เหฏฺฐา น อุตฺตนฺติ

๑. ม. มคฺโค ภาวิโต อนุปุพฺพเพน นิพฺพานสจฺฉิกิริยํ ๗

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๓๑๘

สตฺติปฏฺจานปริจฺเจทํ ทีเปติ ฯ สตฺติปฏฺจานาติ ตโย สตฺติปฏฺจานา สตฺติโคจโรปิ ติธา
ปฏฺธิปนฺเนสฺส สาวเกสฺส สตฺตฺตโน ปฏฺธิมานุนยวีตฺตวตฺตทาปี สตฺติปี ฯ จตฺตุนํ ภิกฺขเว
สตฺติปฏฺจานานํ สมุทฺถยจฺจ อตฺตถฺจกมฺมจฺจ เทเสสฺสตามิ ตํ สฺสณาท โโก จ ภิกฺขเว
กายสฺส สมุทฺทโย ออาหารสมุทฺทยา กายสมุทฺทโยติอาทิสฺส (๑) หิ สตฺติโคจโร
สตฺติปฏฺจานนฺติ วุตฺตทา(๒) ฯ ตถา กาโย อฺปฏฺจานํ โน สตฺติ สตฺติ
อฺปฏฺจานนฺเจว สตฺติ จาติอาทิสฺสปี ฯ (๓) ตสฺสสตฺโต ปตฺติฏฺจาทิ ตสฺสมินฺติ (๔)
ปฏฺจานํ ฯ กา ปตฺติฏฺจาทิ สตฺติ ฯ สตฺติยา ปฏฺจานํ สตฺติปฏฺจานํ ฯ ปชานํ จานนฺติ
วา ปฏฺจานํ ฯสตฺติยา ปฏฺจานํ สตฺติปฏฺจานํ [๕] หตฺตฺติฏฺจานอตฺตฏฺจานาทีนิ วีย ฯ

ตโย สตฺติปฏฺจานา ยทริโย เสวติ ยทริโย เสวมาโน สตฺตธา
กณฺมนฺสาสิตฺตมรหฺตฺติ (๖) เอตฺถ ติธา ปฏฺธิปนฺเนสฺส สาวเกสฺส สตฺตฺตโน
ปฏฺธิมานุนยวีตฺตวตฺตทา สตฺติปฏฺจานนฺติ วุตฺตทา ฯ ตสฺสสตฺโต ปฏฺจเปตฺตพฺพโต
ปฏฺจานํ ปวตฺตยิตฺตพฺพโตติ อตฺตโต ฯ เกน ปฏฺจเปตฺตพฺพโตติ สตฺติยา ฯ สตฺติยา
ปฏฺจานํ สตฺติปฏฺจานนฺติ ฯ

จตฺตทาโร สตฺติปฏฺจานา ภาวิตฺตา พหุสฺสีกฺตทา สตฺต โปชฺฌนฺจเก
ปริปฺบูรณฺตฺติอาทิสฺส (๗) ปน สตฺติเยว สตฺติปฏฺจานนฺติ วุตฺตทา ฯ ตสฺสสตฺโต

- # ๑. สํ. มหา. ๑๕/๘๑๕/๒๔๖ ฯ ๒. ม. วุตฺโต ฯ
- # ๓. บฺ. ปฏฺ. ๓๑/๗๒๗/๖๒๓ ฯ ๔. ม. อตฺตฺมินฺติ ฯ
- # ๕. ม. เอตฺตฺถนฺตเร ปชานํ จานนฺติ วา ปฏฺจานํ ฯ สตฺติยา ปฏฺจานํ
- # สตฺติปฏฺจานนฺติ ทิสฺสสตฺติ ฯ ๖. ม. อ. ๑๔/๖๓๓/๔๐๗ ฯ
- # ๗. ม. อ. ๑๔/๒๘๗/๑๕๓ ฯ สํ. มหา. ๑๕/๑๓๘๑/๔๑๗ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏฺฐานสัพพตวณฺณา หน้า ๓๑๕

ปติฏฺฐาตีติ ปฏฺฐานํ อุปฏฺฐาติ โอกกนฺทิตฺวา ปกฺขนฺทิตฺวา ปวตฺตตีติ อตุโถ ๑
สติเยว ปฏฺฐานํ สติปฏฺฐานํ ๑ อถวา สรรณฺภูเจเน สติ อุปฏฺฐานฺภูเจเน ปฏฺฐานํ
อิตฺติ สติ จ สตา ปฏฺฐานญฺจาตีปี สติปฏฺฐานํ ๑ อิทฺมิธ อธิปฺเปตํ ๑

ยฺหิ เอวํ กสฺมา สติปฏฺฐานาติ พหฺวจฺนํ กตฺนฺติ สตีนํ พหฺตุตา ๑
อารมฺมณฺเฑเทน หิ พหฺกา สตีโย ๑ อถ มคฺโคติ กสฺมา เอกวจฺนนฺติ
มคฺคนฺภูเจเน เอกตฺตา ๑ จตฺสฺโสปี หิ เอตา สตีโย มคฺคฺภูเจเน(๑) เอกตฺตํ
กจฺจนฺติ ๑ วุตฺตํ เหน้ มคฺโคติ เณนฺภูเจเน มคฺโค นีพฺพานมคฺคฺภูเจเน(๒)
นีพฺพานตฺถิเกหิ มคฺคนียฺภูเจเน จาติ ๑ จตฺสฺโสปี เจตา อปรภาเค กายาทีสุ
อารมฺมณฺเสสุ กิจฺจํ สारชฺยมาณา นีพฺพานํ กจฺจนฺติ อาทิโต ปฏฺจาย จ
นีพฺพานตฺถิเกหิ มคฺคิยนฺตีติ ตสฺมา จตฺสฺโสปี เอโก มคฺโคติ วุตฺตา ๑ เอวญฺจ
สติ วจฺนानุสนฺธินา สานุสนฺธิกาเว เทสฺนา โหติ ๑

กตฺเม จตฺตาโรติ กเถตฺถกมฺยตาปฺจฺจมา ๑ กาย(๓) กายานุปฺสฺตีติ
กาຍํ อนุปฺสฺสนฺตีโล กายํ วา อนุปฺสฺสมาโน ๑ อຍํ หิ ภิกฺขุ อิมํ กายํ
อนิจฺจานุปฺสฺสนาทีนํ สตฺตฺนํ อนุปฺสฺสนานํ วเสน อนิจฺจโต อนุปฺสฺสติ
โน นิจฺจโต ทฺถกฺขโต อนุปฺสฺสติ โน สฺขโต อนตฺตโต อนุปฺสฺสติ โน อตฺตโต

๑. ม. มคฺคนฺภูเจเน ๑ ๒. ม. ...มคฺคนฺภูเจเน ๑ ๓. ม. กายเตติ รูปกาย ๑

นิพฺพิทฺทติ โน นนฺทติ วิรชฺชติ โน รชฺชติ นิโรเชติ โน สมฺเทติ ปฏฺนิสฺสชฺชติ
โน อํทิตฺติ ๑ โส ตํ อนิจฺจโต อนุปฺสฺสนฺโต นิจฺจสณฺณํ ปชฺหติ ทฺกขฺโต
อนุปฺสฺสนฺโต สฺขสณฺณํ ปชฺหติ อนตฺตโต อนุปฺสฺสนฺโต อตฺตสณฺณํ ปชฺหติ
นิพฺพิทฺทฺโต นนฺที ปชฺหติ วิรชฺชนฺโต รํคํ ปชฺหติ นิโรเชนฺโต สมฺทํยํ ปชฺหติ
ปฏฺนิสฺสชฺชนฺโต อํทํนํ ปชฺหตีติ เวทิตฺตํ ๑

วิหฺรตีติ อิริยตี ๑ อํทํปตี ตีสฺส ภูเวสฺส กิเลเส อํทํปตีติ อํทํปโต
วิริยฺสฺเสตํ นํมํ ๑ อํทํปโต อสฺส อตฺถิติติ อํทํปตี ๑ สมฺปชํนํติ
สมฺปชณฺณสขจํเตน ฅณณน สมฺนุณํคโต ๑ สติมํติ กํยปรีคคํคํคํคํ
สตียํ สมฺนุณํคโต ๑ อํยํ ปน ยสฺมํ สตียํ อํรณฺณณํ ปรีคคเหตฺวํ
ปณฺณํย อนุปฺสฺสตี ๑ น หิ สตีวิรหิตสฺส อนุปฺสฺสนํ นํม อตฺถิ เตเนวํ
สตียจ ขุวํหํ ภิกขเว สพฺพตฺถิกํ วทํมํติ ๑ ตสฺมํ เอตฺถ กํย กํยํนุปฺสฺสี
วิหฺรตีติ ๑ เอตฺถวตํ กํยํนุปฺสฺสนํสตีปฏฺจํนํ วุตฺตํ โหตี ๑ อถวํ ยสฺมํ
อนํทํปตีโน อนฺโตสขเจปโต อนฺตรํยกรโ โหตี อสมฺปชํนํ อุปํยปรีคคเห
อนุปํยปรีวชฺชเน(๑) จ สมฺมยฺหตี มฺภูจสฺสตี อุปํยปรีจจํค
อนุปํยปรีคคเห (๒) จ อสมฺคฺโถ โหตี เตนสฺส ตํ กมฺมฏฺจํนํ น
สมฺปชฺชติ ตสฺมํ เยถํ ฅมมํนํ อํนุภํเวน ตํ สมฺปชฺชติ

๑. ม. อนุปํยปรีวชฺชเน ๑ ๒. ส. อนุปํยปรีจจํค อุปํยปรีคคเห ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัมบูรณ์ หน้า ๓๒๑

เตสํ ทสฺสนคฺคํ อาตปปี สมฺปชาโน สติมาติ อิทํ วุตฺตุนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ
อิตฺติ กายานุปสฺสนาสติปัญญาํ สมฺปโยคญฺจจสฺส ทสฺเสตฺวา อิทานิ
ปหานญฺคํ ทสฺเสตฺถุ วิเนยฺย โลกํ อภิขมฺมาโทมนสฺสนฺติ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ วิเนยฺยติ ตทญฺควินเยน วา วิกฺขมฺภนวินเยน วา วินยิตฺวา ฯ
โลเกติ ตสฺมีเยว กายे ฯ กายो हि อिธ ลุชฺชนปฺลฺลชฺชญฺเจน โลโกติ
อธิปฺเปโต ฯ ยสฺมา ปนสฺส น กายมตฺเตเยว อภิขมฺมาโทมนสฺสํ ปหิยฺยติ
เวทนาทีสุ ปหิยฺยติเยว ฯ ตสฺมา ปญฺจปี อฺปาทานกฺขนฺธา โลโกติ วิภฺงฺเค(๑)
วุตฺตํ ฯ โลกสงฺขาตตฺตา วา เตสํ ชมฺมานํ อตฺถุทฺธารนเยเนตํ วุตฺตํ ฯ ยํ
ปนาห ตตฺถ กตโม โลโก ฯ เสว กายो โลโกติ (๑) อยเมเวตฺถ อตฺถิโธ ฯ
ตสฺมี โลกํ อภิขมฺมาโทมนสฺสํ วิเนยฺยติ เอวํ สมฺพนฺโร ทญฺจพฺโพ ฯ

เวทนาสุตฺติ เอตฺถ ติสฺโส เวทนา ตาว(๒) โลกียาเอว จิตฺตมฺปิ โลกีย
ตถา ชมฺมา ฯ ยถา ปน เวทนา อนฺุปสฺสิตพฺพา ตถา อนฺุปสฺสนฺโต เอส
เวทนานฺุปสฺสิตฺติ เวทิตพฺโพ ฯ เอส นโย จิตฺตชฺมเมสุ ฯ กถญฺจ เวทนา
อนฺุปสฺสิตพฺพาติ สุขา ตาว เวทนา ทฺกฺขโต ทฺกฺขา สลฺลโต อทฺกฺขมฺสุขา
อนิจฺจโต ฯ ยถาห

๑. อภ. วิ. ๓๕/๔๔๐/๒๖๐ ฯ ๒. ม. ตา จ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพัญญูธรรม หน้าที่ ๓๒๓

ปฏิภกนุเตติ เอตถ อภิกกนุติ วุจติ คมนํ ปฏิภกนุติ นีวตุนํ ตทกยมิปี
จตุส อิริยาปเสสุ ลพกติ ฯ คมนเน ตาว ปุโรโต กายํ อภิหรนุโต อภิกกมติ
นาม ปฏิภกนุโต ปฏิภกมติ นาม ฯ จาเนปี จิตโกว กายํ ปุโรโต โอนมนุโต
อภิกกมติ นาม ปจจโต อปนาเมนุโต ปฏิภกมติ นาม ฯ นิสชชายปี
นินนุโนโกว อาสนสสุ ปริมอญคาภิมุโข สัสนุโต อภิกกมติ นาม
ปจจิมอญคปฺปะเทสํ ปจจาสัสนุโต ปฏิภกมติ นาม ฯ นิปชชเนปี เอเสว นโย ฯ

สมุชชานการี โหตีติ สมุชชณเณน สพฺพกิจจการี สมุชชณสเสว วา
การี ฯ โส หิ อภิกกนุตาทีสุ สมุชชณํ กโรเตว ฯ น กตถจि สมุชชณวิริหิตो
โหตี ฯ

ตตถ สาตถกสมุชชณํ สปปายสมุชชณํ โจรสมุชชณํ
อสมโหมสมุชชณนุติ จตุพพิธิ สมุชชณํ ฯ ตตถ อภิกกมนจิตเต อุปฺปนเน
จิตตวเสเนว อคนตุวา ก็ นุ เม เอตถ คเตน อตุโธ อตุถิ นตุถิติ อตุถานตุถิ
ปริคคณฺหิตฺวา อตุถปริคคณฺหณํ สาตถกสมุชชณํ ฯ ตตถ จ อตุโถติ
เจตียทฺสสนโพธิทฺสสนสัสมทฺสสนเถรทฺสสนอสฺสทฺสสนาทิวเสน ฐมฺมโต วุฑฺฒิ ฯ
เจตียํ ทิสฺวาปี หิ พุฑฺฒารมฺมณํ สัสมทฺสสนเนน สัสมารมฺมณํ ปีตี อุปฺปาเทตฺวา
ตเทว ขยโต สมฺมสนฺโต อรหตุตํ ปาปุณาติ ฯ มหาวิหารสฺมี หิ ทกฺขินทฺวาร
จตุวา มหาเจตียํ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพัญญูนิทกัฏฐกถา หน้า ๓๒๕

ปริสา สนนิปตุนติ อตตโน วิภวานุรูป(๑) อิตถิโยปี ปุริสาปี อลงกตปฏิยตุตา
 จิตตกมมรูปกานิ วิย สลยจรรนติฯ ตตฺร จสฺส อัญฺเจ อารมฺมณเ โลโก อนัญฺเจ
 ปฏิโฆ อสมเปกฺขเนน(๒) โมโห อุปฺปชฺชติ กายสํสคฺคาปตฺตี อापชฺชติ
 ซีวิตพฺรหฺมจริยาน(๓) วา อนตฺราโย จ โหติฯ เอวนตฺ จานํ อสฺปายํ โหติ
 วุตตฺตปฺปการอนตฺรายาภาเว สฺปายํฯ สัมทสฺสนมฺปิ สาทถฺถิฯ สเจ ปน
 อนุตฺตคามเ มหามณฺฑปํ การตฺวา สพฺพรตฺตี ชมฺมสฺสวานํ การนฺเตสฺ มนฺสฺเสสฺ
 วุตตฺตปฺปวารเเนว ชนสนฺนิปาโต เจว อนตฺราโย จ โหติ เอวํ ตํ จานํ อสฺปายํ
 อนตฺรายาภาเว สฺปายํฯ มหาปริวารานํ เถรานํ ทสฺสเนปี เอเสว นโยฯ
 อสฺสทสฺสนมฺปิ สาทถฺถิฯ ตตฺถตฺถิที่ปนตฺถถจ อิทํ วตฺถ

เอโก กิร ทหฺรภิกฺขุ สามเณรํ กเหตุวา ทนฺตกฏฺฐตฺถาย กโต สามเณโร
 มคฺคา โอกกมิตฺวา ปุโรโต กจฺจนฺโต อสฺสํ ทิสฺวา ปจฺมชฺชานํ นิพฺพตฺเตตฺวา
 ตเทว ปาทกํ กตฺวา สงฺขารे สมนฺสนฺโต ติณิ ผลานิ สจฺฉิกตฺวา อฺปริมกคฺคตฺถาย
 กมฺมฏฺฐานํ ปรีกฺคเหตุวา อญฺจาสิฯ ทหโร ตํ อปฺสฺสนฺโต สามเณราติ ปกฺโกสิฯ
 โส มยา ปพฺพชิตทิวสโต ปญฺจาย ภิกฺขุณา สทฺธี เทว กถา นาม น กถิตปฺพพา
 อญฺลสมฺมปิ ทิวเส

๑. ม. วิภวานุรูปา ฯ ๒. ม. อสมเปกฺขเน ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร วาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๓๒๖

อุปฺริวิเสสํ นิพฺพตฺเตสฺสามิตฺติ จินฺนเตตฺวา ก็ ฆนฺเตตฺติ ปฏฺวิจันฺ อทาสิ เอหิตฺติ จ
วฺตุโต(๑) เอกวจนเนนฺว อาคนฺตฺวา ฆนฺเต อิมินา ตาว มคฺเคน คนฺตฺวา มยา
จิตฺกาเส มฺหุตฺตํ ปฺรตฺถาภิมฺขา หุตฺวา โอลเกถาติ อาห โส ตถา กตฺวา
เตน ปตฺตฺวิเสสเมว ปาปฺณิ ๗ เอวํ เอกํ อสุภํ ทฺวินฺนํ ชนानํ อตฺถาย ชาตํ ๗
เอวํ สาทถมฺปิ ปเนตํ ปฺริสสฺส มาตฺคามาสฺสํ อสฺปฺปายํ มาตฺคามสฺส จ
ปฺริสาสุภํ สภาคเมว สปฺปายนฺติ เอวํ สปฺปายปฺริคฺคณฺหณฺํ สปฺปายสมฺปชฺฌณฺํ ๗

เอวํ ปฺริคฺคหิตฺสาทถสปฺปายสฺส ปน อฏฺฐตฺตีสกมฺมฏฺฐาเนสฺส อตฺตโน
จิตฺตรุจฺฉิ กมฺมฏฺฐาณสงฺขาตํ โคจฺริ อุกฺคเหตุวา ภิกฺขาจารโคจเร ตํ กเหตุวาว
คมนํ โคจรสฺมปฺชฌณฺํ นาม ๗ ตสฺสวาทฺถาตฺถํ อิทํ จตฺถกํ เวทิตพฺพํ อีเชกฺจโ
ภิกฺขุ หรติ น ปจฺจาหฺรติ เอกฺจโ จ ปจฺจาหฺรติ น หรติ เอกฺจโ ปน เนว
หฺรติ น ปจฺจาหฺรติ เอกฺจโ หรติ จ ปจฺจาหฺรติ จ ๗

ตตฺถ โย ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสฺซชฺชาย จ อวารณฺิเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ
ปฺริโสเชตฺวา ตถา รตฺตฺติยา ปจฺมยამํ มชฺฌิมยามเ เสยฺยํ กปฺเปตฺวา ปจฺฉิมยามเปิ
นีสฺซชฺชาจงฺกเมหิ วิตฺตินาเมตฺวา ปเคว เจตฺติยงฺคณโพธิยงฺคณวตฺตํ กตฺวา โพธิรุกฺเข
อุทกํ อาสิณฺจิตฺวา ปานียํ ปฺริโฆชนียํ ปจฺจุปฏฺฐเปตฺวา

๑. ม. วฺตุเต ๗

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสยุดตวณณา หน้า ๓๒๗

อัจริยูปชฌายวตฺตาทีนิ สมาทาย วตฺตติ โส หิ (๑) สรীরปริกมมํ กตฺวา
 เสนาสนํ ปวิสิตฺวา เทวํ ตโย ปลลฺลงเก อุตฺมํ กาทาเปโนโต กมฺมญฺจานมนฺนุญฺจิตฺวา
 ภิกฺขุจาวเรลาเย อญฺจหิตฺวา กมฺมญฺจานนํสีเสนเว ปตฺตจิวรมาทาย เสนาสนโต
 นิกฺขมิตฺวา กมฺมญฺจานนํ มนสิทโรนโตว เจตियงฺกณฺณํ คนฺตฺวา สเจ
 พุทฺธานุสฺสติกมฺมญฺจานนํ โหติ ตํ อวิสฺสชฺเชตฺวา เจตियงฺกณฺณํ ปวิสติ ฯ อณฺณํ
 เจ กมฺมญฺจานนํ โหติ โสปานปาทมูลเ จตฺวา หตฺเถเนน กหิตภณฺฑํ วिय ตํ
 จเปตฺวา พุทฺธารมฺมณฺณํ ปีตี กเหตุวา เจตियงฺกณฺณํ อารุญฺห มหนฺตํ เจตियํ เจ
 ติกฺขตฺตูปทกฺขิณฺณํ กตฺวา จตฺตฺส จาเนตฺส วนฺทิตพฺพํ ชุทฺทกํ เจ ตเถว ปทกฺขิณฺณํ
 กตฺวา อญฺจตฺส จาเนตฺส วนฺทิตพฺพํ ฯ เจตियํ วนฺทิตฺวา โโพธิยงฺกณฺณํ ปตฺตเตนาปี
 พุทฺธสฺส ภควโต สมฺมุขา วिय นิปัจจการํ ทสฺเสตฺวา โโพธิ วนฺทิตพฺพา ฯ
 โส เอวํ เจตियญฺจ โโพธิญฺจ วนฺทิตฺวา ปฏิสํมิตฺตญฺจานนํ คนฺตฺวา
 ปฏิสํมิตภณฺฑกํ หตฺเถเนน คนฺหนโต วिय นิกฺขิตฺตกมฺมญฺจานนํ กเหตุวา
 कामสมิเป กมฺมญฺจานนํสีเสนเว จิวริ ปารุปีตฺวา कामํ ปิณฺฑาทาย ปวิสติ ฯ
 อถ นํ มนุสฺสตา ทิสฺวา อโยโย โน อากโตติ ปัจจุกฺคนฺตฺวา ปตฺตํ
 กเหตุวา อาสนสาลาเย วา เกเห วา นิสิตทาเปตฺวา ยาคูํ ทตฺวา ยาว
 ภตฺตํ น นิกฺขจติ ตาว ปาทเ โหวิตฺวา
 # ๑. ม. หิสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๓๒๘

มกฺเขตฺวา ปุโรโต นิสิตฺติวฺวา ปณฺหํ วา ปุจฺจนฺติ ฌมฺมํ วา โสตุกามา โหนฺติ ฯ
สเจปี น กถาเปฺนฺติ ชนสงฺคหณฺตุถํ ฌมฺมกถา นาม กตฺตพฺพาเยวาทิ
อภฺจกถาจรียา วทฺนฺติ ฯ ฌมฺมกถา หิ กมฺมฏฺฐานวินิมฺุตฺตา นาม นตฺถิ ตสฺมา
กมฺมฏฺฐานสีเสเนว ฌมฺมํ กถेतฺวา กมฺมฏฺฐานสีเสเนว อาหารํ ปรีกฺขชิตฺวา
อนฺุโมทนํ กตฺวา นีวตฺตยมาเนหิปี (๑) มนฺุสฺเสหิ อนฺุคโตว คามโต
นิกฺขมิตฺวา ตตฺถ เต นีวตฺเตตฺวา มคฺคํ ปฏฺธิปชฺชติ ฯ อถ นํ ปุเรตริ
นิกฺขมิตฺวา พหิกามे กตฺถตฺตกิจฺจา สามณฺเระทหฺรภิกฺขุ (๒) ทิสฺวา
ปจฺจุคฺคณฺตฺวา ปตฺตจิวรมสฺส คณฺฺหนฺติ ฯ

โปราณกา ภิกฺขุ กิร น อมฺหากํ อุปชฺฌาโย อจฺริโยติ มฺขํ โอลเกตฺวา
วตฺตํ กโรนฺติ สมฺปตฺตปรีจฺเจเทเนว กโรนฺติ ฯ เต ตํ ปุจฺจนฺติ ฆนฺเต เอเต
มนฺุสฺสา ตุมฺหากํ กิ โหนฺติ มาติปกฺขโต สมฺพนฺธา ปีติปกฺขโตติ ฯ กิ ทิสฺวา
ปุจฺจถาติ ฯ ตุมฺหสฺส เอเตสํ เปมํ พหุมาเนนฺติ ฯ อาวุโส ยํ มาตาปีตฺถหิปี
ทูกฺกรตฺรํ ตํ เอเต อมฺหากํ กโรนฺติ ปตฺตจิวรมฺปี โน เอเตสํ สนฺตกเมว
เอเตสํ อานฺุภาเวเนว เนว ภเย ภยํ น ฉาตเก ฉาตกํ ชานาม เอทิสฺสา นาม
อมฺหากํ อุปการิโน นตฺถิตฺติ เตสํ กุณฺเณ กถยฺนฺโต คจฺจติ ฯ อยํ วุจฺจติ หฺรติ
น ปจฺจาหฺรตีติ ฯ

๑. ม. อนีวตฺตยมาเนหิปี ฯ ๒. ม. สามณฺเระทโย ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสนธิสัญญาตถา หน้า ๓๒๕

ยสฺส ปน ปเคว วุตตปฺปการํ วุตตปฺปฏิตฺตี กโรนตสฺส กมฺมชเตโช
 ปชฺชตติ อนุปาทินฺนํ มุญฺจิตฺวา อฺปาทินฺนํ คณฺหาติ สรโรโต เสทา มุจฺจนฺติ
 กมฺมญฺจานวโรตี นารโหติ โส ปเคว ปตฺตจิวรมาทาย เวคสาว เจตียํ วนฺทิตฺวา
 โครูปานํ นิภฺขมนเวลายเมว คามํ ยาคฺกุภิกฺขาย ปวิสิตฺวา ยาคฺุ ลภิตฺวา
 อาสนสาถํ คนฺตฺวา ปิวติ ฯ อตฺสฺส ทฺวิตฺตติภฺขตฺตํ อชฺโฆหรณฺมตฺเตเนว กมฺมชเตโช
 อฺปาทินฺนํ มุญฺจิตฺวา อนุปาทินฺนํ คณฺหาติ ฆญฺสเตน นฺหาโต วีย
 เตโชชาตฺตฺปริพาหนิพฺพานํ ปตฺวา กมฺมญฺจานสีเสน ยาคฺุ ปรีภฺยชิตฺวา ปตฺตลฺย
 มุขลฺย โชวิทฺวา อนุตฺรารกฺตเต กมฺมญฺจานํ มนสิกิตฺวา อวเสสญฺจานเน ปินฺทาย
 จริตฺวา กมฺมญฺจานสีเสน อาหารํ ปรีภฺยชิตฺวา ตโต ปญฺจาย โปงฺขานูโปงฺข
 อฺปญฺจหฺมานํ กมฺมญฺจานํ คเหตุวาว อาคจฺจติ ฯ อยํ วุจฺจติ อาหารติ(๑) น
 หรตีติ ฯ เอทิสฺสา จ ภิกฺขุ ยาคฺุ ปิวิตฺวา วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา พุทฺธสาสนเน
 อรหตฺตํ ปตฺตา นาม คณฺนปถํ วิตฺตวตฺตา ฯ สีหลทีเปเยว เตสุ เตสุ กามสฺสุ
 อาสนสาลาขํ น ตํ อาสนํ อตฺถิ ยตฺถ ยาคฺุ ปิวิตฺวา อรหตฺตํ อปตฺตา(๒)
 ภิกฺขุ นตฺถิติติ ฯ

โย ปน ปมาทวิหารี โหติ นิภฺขิตฺตฺตฺโร สพฺพวตฺตานิ ภินฺทิตฺวา
 ปญฺจวิธเจโตวินิพฺนฺธพฺพจิตฺโต วิหรนฺโต กมฺมญฺจานํ

๑. ม. ปจฺจาหฺรติ ฯ ๒. ม. ปตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๓๓๐

นาม อตฺถิติปิ สณฺฑิ อกฺตฺวา คามิ ปิณฺฑาย ปวิสิตฺวา อนนฺโถมิเกน
คิหิสิสฺสเคน สิสฺสฺสฺสฺส จริตฺวา จ ภูยฺชิตฺวา จ ตฺวจฺโณ นิกฺขมฺติ อัย วุจฺจติ
เนว หรฺติ น ปจฺจาหฺรฺตฺติ ฯ

โย ปนายิ หรฺติ จ ปจฺจาหฺรฺติ จาติ วุคฺโต โส คตฺปจฺจาคตฺติกวตฺตวเสน
เวทิตฺพุโป ฯ

อตฺตกา มา หิ กุลปฺตฺตา สาสเน ปพฺพชิตฺวา ทสฺปิ วิสฺมฺปิ ตีสฺมฺปิ
จตฺตาสฺมฺปิ ปณฺณาสฺมฺปิ สตฺมฺปิ เอกโต วสนฺตา กตฺติกวตฺติ กตฺวา วิหฺรณฺติ
อาวฺโส ตฺมุห น อธิตฺตา(๑) น ภัยตฺตา(๒) น ชีวิกปฺปกตฺตา (๓)
ปพฺพชิตา ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกา มา ปเนตฺถ ปพฺพชิตา ตสฺมา คมเน อุปฺปนฺนิกิเลสิ
คมเนเยว นิกฺคณฺหา จาเน นิสฺชชาย สยเน อุปฺปนฺนิกิเลสิ สยเนเยว
นิกฺคณฺหาติ ฯ เต เอว กตฺติกวตฺติ กตฺวา ภิกฺขาจาริ คจฺจนฺตา
อทฺตฺตฺส
กมฺมฏฺจานํ มนฺสิกรฺโรนฺตาว คจฺจนฺติ ฯ สเจ กสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ตตฺถเวว นํ นิกฺคณฺหาติ ฯ ตถา อสฺส
อาคจฺจนฺโตปิ ตฺติจฺจติ โส อัย ภิกฺขุ คฺยฺหิ อุปฺปนฺนวิตกฺกํ ชานาติ อนนฺจฺจวิกฺก
เต เอตฺนฺติ อตฺตํ ปฏฺิโจเทตฺวา วิปฺสฺสนํ วทฺเทตฺวา ตตฺถเวว อริยภุมฺมึ
โอกฺกมฺติ ตถา อสฺส
โส เอว นโย ฯ

๑. ม. อธิตฺตฺตา ฯ ๒. ม. ภัยตฺตฺตา ฯ ๓. ส. อาชีวิกปฺปกตฺตา ฯ ม. ชีวิตปฺปกตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏฺจานสัยตฺตวณฺณนา หน้า ๓๓๑

อริชฎมี โอกกมิตุ อสกุโกนุโตปี ตํ กิเลสํ วิชชมฺเภตฺวา กมฺมฏฺจานํ มนสิกโรนุโตว
คจฺจติ น กมฺมฏฺจานวิปฺยตฺเตน จิตฺเตน ปาํ อุทฺชเรติ ฯ อุทฺชเรติ เจ
ปฏฺิณิวตฺตติว ปุริมปาเทสฺเยว (๑) เอติ อาสิณฺทกฺวาสิ มหาปุสฺสเทวตฺเถโร วิย ฯ

โส กิร เอกฺกนวิสฺตฺิวสฺสานิ คตฺตปจฺจาคตฺติกวตฺตํ ปุเรนฺโต เอว วิหาสิ (๒)
มนุสฺสาปี สฺกํ อนฺตรามคฺเค กสนฺตา จ วปฺนฺตา จ มทฺทนฺตา จ กมฺมานิ จ
กโรนฺตา เถโร ตถา คจฺจนฺตํ ทิสฺวา อัยฺ เถโร ปุณฺนปฺปฺนํ นีวตฺตติว คจฺจติ
กั นฺ โข มคฺคมฺโพห อุทาหุ กิณฺจิ ปมฺภูจฺจติ สมฺมตฺตปนฺติ ฯ โส ตํ อนาถิยฺติว
กมฺมฏฺจานยฺยตฺตจิตฺเตเนว สมณฺชมฺมํ กโรนฺโต วิสฺตฺิวสฺสพฺภนฺตเร อรหฺตฺตํ ปาปฺณิ ฯ
อรหฺตฺตปฺปตฺตทิวเส จสฺส จงฺกมฺนโกฏฺยิ อธิวตฺถา เทวตา องฺคุสิหิ ทิปิ
อุชฺชาเลตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ จตฺตาโรปี มหาราชาโน สกฺโก จ เทวานมินฺโท พุรฺหฺมา จ
สหมฺปติ อฺปฏฺจานํ อากมฺสฺ ฯ ตลฺยจ โอภาสํ ทิสฺวา วณฺวาสิ มหาสิสฺสตฺเถโร ตํ
ทฺุคิยทิวเส ปุจฺฉิ รตฺติภาเค อายสฺมโต สนฺติเก โอภาโส อโหสิ กั โส โอภาโสติ ฯ
เถโร วิชฺเชปํ กโรนฺโต โอภาโส นาม ทิปฺโภาโสปี โหติ มณฺโนิภาโสปีติ
เอวมาทิมหา ฯ ตโต ปฏฺิจฺฉาเทถ ตฺมุเมหฺติ นีพฺพุโร (๓) อามาติ ปฏฺิจฺฉานฺติว
อาโรเจสิ ฯ กาลวฺลิมณฺฑปวาสิ มหานาคตฺเถโร วิย จ ฯ

๑. ปุริมปาเทสฺเยว ฯ ๒. ม. อคฺมาสิ ฯ ๓. ม. นีพฺพุโร ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพตวณณา หน้า ๓๓๓

ชานีสู อชเชโก อาคโต อชช เทวติฯ เหวญจ จินเตสุ กิ นุ โข เอเต
อเมหเหว สทธี น สลลปนฺติ อุทาหุ อญฺณมญฺณมฺปิฯ ยทิ อญฺณมญฺณํ น
สลลปนฺติ อทฺธา วิวาทชาตา ภวิสฺสนฺติฯ เอถ เน อญฺณมญฺณํ ขมาเปสฺสามาติ
สพฺเพ วิหาริ คนฺตฺวา ปญฺญาสา ย ภิกฺขุสุ เทวปี ภิกฺขุ เอโกกาเส
นาทฺทสึสุฯ (๑) ตโต โย เตสุ จกฺขุมา ปฺริโส โส อาห น โภ กลหการกานํ
โอกาโส อีทิสฺ โหติ สฺสมมฺภุจฺ เจตियงฺคณํ โพรธิยงฺคณํ สฺนิกฺขิตฺตา สฺมมชฺชนิโย
สุภฺภูจิตฺ ปานี ย ปฺริโกชนิยฺนฺติฯ เต ตโตว นีวตฺตาฯ เตปี ภิกฺขุ
อนฺโตเตมาเสเขว อรหตฺตํ ปตฺวา มหาปวารณายํ วิสุทฺธิปวารณํ ปวาเรสสฯ

เอวํ กาลวลลิมณฺฑปวาสี มหานาคตฺเถโร วิย กลมพฺพิตฺตวิหาเร วสฺสุปคตา
ภิกฺขุ วิย จ กมฺมญฺจานยฺตฺเตเนว จิตฺเตน ปาํ อฺทฺธรนฺโต คามสมิปี ปตฺวา (๒)
อุทกคณฺฑุสํ กตฺวา วิธิโย สลลภฺเขตฺวา ยตฺถ สุราโสณฺฑชฺตฺตาทโย กลหการกา
จณฺฑทฺตฺติอฺสฺสาทโย วา นคฺติ ตํ วิถิํ ปฺฏิปชฺชติฯ ตตฺถ จ ปิณฺฑทาย จรมาโน
น ตฺริตฺตฺริโต วิย ชเวน กจฺจติฯ น หิ ชเวน ปิณฺฑทปาติกฺขตฺตงฺกํ นาม กิณฺฉิ
อตฺถิฯ วิสมญฺมิภาคปตฺตํ ปน อุทกสทฺถุํ วิย นิจฺจโล หุตฺวา กจฺจติฯ อนฺนํ
ปวิญฺโจ จ ทาทูกามํ วา อทาทูกามํ วา สลลภฺเขตฺุ ตทฺนฺรฺรูปํ กาลิ

๑. ม. นาทฺทสึสุฯ ๒. ม. คนฺตฺวาฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๓๓๔

อาคเมฺนุโต ภิกขุํ คเหตุวา อนุโตคาเม วา พหิกาเม วา วิหารเมว วา
อาคนตุวา ยถาผาสุเก ปฏฺฐึเป โธกาเส นิสีทิตฺวา กมฺมฏฺฐานันฺ มนสิกโรนฺโต
อาหารเ ปฏฺฐึกลสณฺณํ อุปฏฺฐเปตฺวา อกฺขพฺภณฺชนวณฺณเลปนปฺตฺตมํสุปฺมาวเสน
ปจฺจเวกฺขนฺโต อฏฺฐจฺจสมนฺนาคตฺ อหารี อหารเรติ เนว ทวายน น มทายน
น มณฺฑนายน น วิฐุสนายน ๆเป ๆ ภูตฺตาวิ จ อุกทกิกิจฺจ กตฺวา มุหุตฺตํ
ภตฺตกิลมถํ ปฏฺฐิปฺสสมฺภตฺตา ยถา ปฺเรภตฺตํ เอวํ ปจฺจนาภตฺตํ ปฺริมยामํ
ปจฺจิมยामณฺจ กมฺมฏฺฐานเมว มนสิกโรติ ๆ อยํ วุจฺจติ ทรติ จ ปจฺจจาทรติ
จาทิ ๆ

อิมํ ปน ทรณปจฺจาทรณสงฺฆาตํ คตปจฺจาคติภวตฺตํ ปฺเรนฺโต ยทิ
อุปนฺนิสฺสยสมฺปนฺโน โหติ ปจฺจมวเย เอว อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ๆ โน เจ ปจฺจมวเย
ปาปฺณาติ อถ มชฺฌิมวเย ปาปฺณาติ ๆ โน เจ มชฺฌิมวเย ปาปฺณาติ อถ
ปจฺจิมวเย ปาปฺณาติ โน เจ ปจฺจิมวเย ปาปฺณาติ [๑] อถ มรณสมเย ๆ
โน เจ มรณสมเย ปาปฺณาติ อถ เทวปฺตฺโต หุตฺวา ๆ โน เจ เทวปฺตฺโต
หุตฺวา ปาปฺณาติ อนุปฺปนฺเน พุทฺเธ นินฺพุตฺโต ปจฺเจกโพธิ์ สจฺจิกโรติ ๆ โน
เจ ปจฺเจกโพธิ์ สจฺจิกโรติ อถ พุทฺธานํ สมฺมุขีภาเว ขิปปาภิลฺโล วา โหติ
เสยฺยถาปี เถโร พาหิโย ทารุจิริโย มหาปฺลฺโย วา เสยฺยถาปี เถโร
สาริปฺตฺโต มหิทฺธิโก วา เสยฺยถาปี เถโร

๑. ม. เขตฺถนฺตเร อถ ปจฺจิมวเย ปาปฺณาติ โน เจ ปจฺจิมวเย

ปาปฺณาตีติ ทิสฺสติ ๆ

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏฺจานสัยัตตวณฺณนา หน้า ๓๓๕

มหาโมคคัลลาน โธ วา เสยฺยถาปี เถโร มหาทสฺสโป ทิพฺพจโก
เสยฺยถาปี เถโร อนฺรุทฺโธ วินยโร วา เสยฺยถาปี เถโร อุปาติ ชมฺมกถิโก
วา เสยฺยถาปี เถโร ปุณฺโณ มนฺตานิปฺุตโต อารญฺญิโก วา เสยฺยถาปี
เถโร เรวโต พุทฺธสฺสโต วา เสยฺยถาปี เถโร อานนฺโท สิฏฺฐากาโม วา
เสยฺยถาปี เถโร ราหุโล พุทฺธปฺุตโตติ ฯ อิติ อิมสฺมี จคฺคเก ยวายฺ ھرติ
จ (๑) ปจฺจาھرติ จ ตสฺส โคจรสมฺปชฅณฺ์ สิฏฺฐาปฺุตตํ โหติ ฯ

อภิกฺกมาทิสฺส ปน อสมฺมุยฺหนํ อสมฺโมหสมฺปชฅณฺ์ ฯ ตํ เอวํ เวทิตพฺพํ
อิชฺ ภิคฺชฺ อภิกฺกมฺนฺโต(๒) วา ปฏฺิกฺกมฺนฺโต(๓) วา ยถา อนฺธปฺุชฺชฅนา
อภิกฺกมาทิสฺส อตฺตา อภิกฺกมฺติ อตฺตนา อภิกฺกโม นิพฺพตฺติโตติ วา อหํ
อภิกฺกมามิ มยา อภิกฺกโม นิพฺพตฺติโตติ วา สมฺมุยฺหนฺติ ตถา อสมฺมุยฺหนฺโต
อภิกฺกมามิตี จิตฺเต อุปฺปชฺชฅมาเน เตเนว จิตฺเตน สทฺธิ จิตฺตสมฺภูจฺจานา
วาโยธาตฺว วิญฺญตฺติ ชนยมาณา อุปฺปชฺชติ อิติ จิตฺตกิริยวาโย ธาตฺวิปฺฬารวเสน
อัย กายสมฺมโต อญฺจิสฺสงฺฆาโฏ อภิกฺกมฺติ ฯ ตสฺสเสวํ อภิกฺกมฺโต เอเกกปาพุทฺธรณฺเ
ปจฺวีธาตฺว อาโปธาตฺวติ เทว ธาตฺวโย โอมตฺตา โหนฺติ มนฺทา อิตฺธา เทว
อธิมตฺตา โหนฺติ พลวติโย ตถา อติหรณฺวิดิหรณฺเส

๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อภิกฺกมฺนฺโต ฯ ๓. ม. ปฏฺิกฺกมฺนฺโต ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๓๓๖

โอสฺสชฺชเน เตโฆธาตุ วาโยธาตุติ เทว ธาตุโย โอมตฺตา โหนฺติ มนฺทา
อิตรธา เทว อธิมตฺตา โหนฺติ พลวติโย ตถา สนนิกฺเขปนสन्नินฺรุมภเนสฺ ๑(๑)

ตตฺถ อุทฺตรณ ปวตฺตา รุปารูปชฺมา อติหรณํ น ปาปฺพนฺติ ตถา
อติหรณ ปวตฺตา วิติหรณํ วิติหรณ ปวตฺตา โอสฺสชฺชนํ โอสฺสชฺชเน
ปวตฺตา สนนิกฺเขปนํ สนนิกฺเขปน ปวตฺตา สन्नินฺรุมภณํ น ปาปฺพนฺติ
ตตฺถ ตตฺถเวว ปพฺพปพฺพิ สนนฺธิสนนฺธิ โอิธิโอิธิ หุตฺวา ตตฺถกปาเล
ปกฺกิตฺตตฺถิลานํ วิย ตถฺถฎฺถายนฺตา กิษฺชนฺติ ๑ ตตฺถ โโก เอโก อภิกฺกมฺติ
กสฺส วา เอกสฺส อภิกฺกมณํ ๑ ปรมตฺถโต หิ ธาตฺถนํเยว คมณํ ธาตฺถนํ
จานํ ธาตฺถนํ นิสชฺชา ธาตฺถนํ สยณํ ๑ ตสฺมี ตสฺมีลฺหิ โกฎฺฐจาเส สทฺธิ รุเปณ

อณฺณํ อุปฺปชฺชเต จิตฺตํ อณฺณํ จิตฺตํ นินฺรชฺชติ
อวิจิมฺนุสมฺพนฺโร(๒) นทิสฺโสโตว วตฺตตฺติติ ๑

เอวํ อภิกฺกมาทิสฺ อสมฺมุยฺหณํ อสมฺโมหสมฺปชฺณณํ นามาติ ๑
นินฺฎฺจิทฺโต อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชฺชานการี โหติติ ปทสฺส อตฺถโธ ๑
อาโลกิตฺเต วิโลกิตฺเตติ เอตฺถ ปน อาโลกิตํ นาม ปฺรโต เปกฺขณํ
วิโลกิตํ นาม อนฺนุทิสฺสา เปกฺขณํ ๑ อณฺณานิปิ เหฎฺฐา

๑. ม. ...สन्नินฺรุมภเนสฺ ๑ ๒. ม. อวิจิมฺนุสมฺพนฺโร ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาญาณสัพพัญญูญาณ หน้า ๓๓๗

อุปริ ปจฺจนโต อนุเปกฺขนฺวเสน โอลอกิตอุลฺโลกิตาปโลกิตานิ(๑) นาม โหนฺติ
ตานิ อิธ น คหิตานิ สารูปฺปวเสน ปน อิมานฺเว เทว คหิตานิ ฯ อิมินา วา
มฺเขน สพฺพานิปี ตานิ คหิตานฺเวติ ฯ ตตฺถ อาโลเกสฺสามิตี จิตฺเต อุปฺปนฺเน
จิตฺตวเสนฺเว อนฺโณโลเกตฺวา อตฺถปฺริคฺคณฺหณฺ สาทฺถกสมฺปชฺญณฺ ฯ ตํ อายสฺมนฺตํ
นฺนํทํ กายสฺกฺขี กตฺวา เวทิตพฺพํ ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา สเจ ภิกฺขเว นนฺทสฺส
ปฺรตฺถิมิมา ทิสฺวา อาโลเกตพฺพา โหติ สพฺพํ เจตฺสา สมฺนฺนาหริตฺวา นนฺโท
ปฺรตฺถิมิ ทิสฺ อาโลเกติ เอวํ เม ปฺรตฺถิมิ ทิสฺ อาโลกยโต นาภิชฺฌาโทมนสฺสา
ปาปกา อกฺุสลา ฆมฺมา อนฺวาสฺสวิสฺสนฺตติ ฯ อิติ ตตฺถ สมฺปชาโน โหติ ฯ
สเจ ภิกฺขเว นนฺทสฺส ปจฺฉิมิมา ทิสฺวา อุตฺตรา ทิสฺวา ทกฺขิณา ทิสฺวา อุทฺธํ อโธ
อนฺุทิสฺวา อาโลเกตพฺพา โหติ สพฺพํ เจตฺสา สมฺนฺนาหริตฺวา นนฺโท อนฺุทิสฺ
อาโลเกติ เอวํ เม อนฺุทิสฺ อาโลกโต ฯเป ฯ สมฺปชาโน โหตีติ ฯ (๒)

อปิจ อิธปิ ปุพฺเพ วุตฺตเจตฺยทสฺสนาทิวเสนฺเว สาทฺถกตา จ สປฺปายตา
จ เวทิตพฺพา ฯ

กมฺมญฺ्ञานสฺส ปน อวิขหนฺเมว โจรสมฺปชฺญณฺ คสฺมา
ขนฺธธาตฺถายตฺนกมฺมญฺ्ञานิเกหิ อตฺถโน กมฺมญฺ्ञานวเสนฺเว

๑. ม. โอลอกิตอุลฺโลกิตาปโลกิตานิ ฯ ๒. อัง. อญฺ. ๒๓/๕๕/๑๖๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หน้ํ ๓๓๘

กสิณาทิกมฺมภูจจํเกหิ วา ปน กมฺมภูจจํสึเสเนว อาโลกนวิโลกนํ กาดพฺพิ ๑
อพฺกนฺตเร อตฺตา นาม อาโลเกตา วา วิโลเกตา วา นตฺถิ อาโลเกสฺสามติ
ปน จิตฺเต อุปฺปชฺชมาเน เตเนว จิตฺเตน สทฺธิ จิตฺตสมฺมูจจํนา วาโยธาตฺ
วิญฺญตฺตี ชนฺยมาณา อุปฺปชฺชติ ๑ อิติ จิตฺตกิริยาโยธาตฺวิปฺฟารวเสน เหฏฺฐิมํ
อกฺขิทลํ อโร สึทติ อุปฺริมํ อุทฺธํ ลงฺฆเมติ โภจิ ынฺตเคน วิวรรณโต นาม
นตฺถิ ตโต จกฺขุวิญฺญาณํ ทสฺสนกิจฺจํ สาเรนตํ อุปฺปชฺชตีติ เอวํ ปชานนํ
ปชเนตฺถ อสมฺโมหสมฺปชฺชณฺณํ นาม ๑

อปีจ มฺลปฺริยฺญาอาคนตฺถกตาวกาลีภาววเสน เจตฺถ (๑)

อสมฺโมหสมฺปชฺชณฺณํ เวทิตพฺพิ ๑ มฺลปฺริยฺญาวเสน ตาว

ภวฺงควชฺชนณฺเจว(๒) ทสฺสนํ สมฺปฏฺฐิณฺณํ

สนฺตีรณฺณํ โวฏฺฐพฺพนํ ชวนํ ภวติ สตฺตมํ ๑

ตตฺถ ภวฺงกํ อุปฺปตฺติภวสฺส อํกกิจฺจํ สาธฺยมาณํ ปวตฺตติ ตํ

อวชฺเชตฺวา (๓) กิริยมโนธาตฺ อวชฺชนกิจฺจํ สาธฺยมาณา ตฺนฺนิโรธา
จกฺขุวิญฺญาณํ ทสฺสนกิจฺจํ สาธฺยมาณํ ตฺนฺนิโรธา วิปํกมโนธาตฺ สมฺปฏฺฐิณฺณกิจฺจํ
สาธฺยมาณา ตฺนฺนิโรธา วิปํกมโนวิญฺญาณธาตฺ สนฺตีรณฺณกิจฺจํ สาธฺยมาณา
ตฺนฺนิโรธา กิริยมโนวิญฺญาณธาตฺ โวฏฺฐพฺพนกิจฺจํ สาธฺยมาณา

๑. ม. ...วเสนเปตฺถ ๑ ๒. ม. ภวฺงควชฺชนณฺเจว ๑ ๓. ม. อวชฺเชตฺวา ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสยัตตวณณา หน้า ๓๓๕

ตณฺนิโรธา สตตถกขตฺตํ ชวนํ ชวติฯ ตตถ ปจฺมชวเนปี อัย อิตฺถิ อัย ปุริโสติ
รชฺชนทุสฺสนมุยหนวเสน อาโลกิตวิโลกิตํ น โหติ ทุติยชวเนปี ฯเป ฯ
สตตมชวเนปี ฯ เอเตสุ ปน ยุทฺทมณฺฑเล โยเชสุ วีย เภฏฺฐปริยวเสน ภิชฺชิตฺวา
ปติเตสุ อัย อิตฺถิ อัย ปุริโสติ รชฺชนาทิวเสน อาโลกิตวิโลกิตํ โหติ ฯ เอวํ
ตาเวตถ มุลปริยวเสน อสมฺโมหสมฺปชฺฌณํ เวทิตพฺพํ ฯ

จกฺขุทฺวาเร ปน รุเป อาปาถมากเต ภาวฺจจถนโต อุทฺธํ
สกกิจฺจนิปฺผาทนวเสน อวชฺชนาทีสุ อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺเธสุ อวसाने ชวนํ
อุปฺปชฺชติ ตํ ปุพฺเพ อุปฺปนฺนํ อวชฺชนาทีนํ เกหฺภูเต จกฺขุทฺวาเร
อาคณฺตฺกปุริโส วีย โหติ ฯ ตสฺส ยถา ปฺรเคเห กิณฺจิ ยาจิตฺตุ ปวิฏฺฐสฺส
อาคณฺตฺกปริสฺสฺส เกหสามิเกสุ ตณฺหิมาสิเนสุ อาณากรณํ น ยุคฺตํ เอวํ
อวชฺชนาทีนํ เกหฺภูเต จกฺขุทฺวาเร อวชฺชนาทีสุปี อรชฺชนเตสุ อทฺสฺสนเตสุ
อมุยฺหนเตสุ จ รชฺชนทุสฺสนมุยหนํ อยฺตฺตณฺติ เอวํ อาคณฺตฺกภาวเสน
อสมฺโมหสมฺปชฺฌณํ เวทิตพฺพํ ฯ

ยานิ ปเนตานิ จกฺขุทฺวาเร โวฏฺฐพฺพนปริโยसानานิ จิตฺตานิ อุปฺปชฺชนฺติ
ตานิ สทฺธี สมฺปยุตฺตรมฺเมหิ ตตถ ตตฺถเวว ภิชฺชนฺติ อญฺญมณฺณํ น ปสฺสนฺติ
อิตรานิ ตาวกาลิกานิ โหนฺติ ฯ ตตถ ยถา เอกสฺมี ฆเร สพฺเพสุ มานุสฺเสสุ
มเตสุ อวเสสฺสฺส เอกสฺส ตงฺขณฺเวย มรณฺทมมฺสฺส น ยุคฺตา

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๓๔๒

หตุถึ ปสาเรนุโต กายสัศคฺคํ ปตฺวา เตเนว การณน คิหิ ชาโต ฯ อปโร
ภิกฺขุ ปาหํ ปสาเรนุโต อคฺคิมฺหิ ปสาเรสิ อญฺฺจ อหจฺจ ปาโท ฌายิ ฯ อปโร
วมฺมิเก ปสาเรสิ โส อาสิวิเสน ทญฺฺโจ ฯ อปโร[๑] จีวรกฺุทฺทณฺฑเก ปสาเรสิ
ตํ มณิสฺสโป ํสสิ ฯ ตสฺมา เอวฺรุเป อสฺสฺปาเย อปฺสฺเรตฺวา สฺสฺปาเย
ปฺสฺเรตฺพฺพํ ฯ อิทเมตฺถ สฺสฺปาเยสมฺบฺชณฺณํ ฯ

โคจรสมฺบฺชณฺณํ ปน มหาเถรวตฺถุณา ทีเปตฺพฺพํ มหาเถโร กิร
ทิวาญฺจฺจเน นิสฺสินโน อนฺเตวาสิกเกหิ สทฺธิ กถยมาโน สหสา หตุถึ สมฺมิลฺลิตฺวา
ปฺน ยถาจาเน จเปตฺวา สณฺณํ สมฺมิลฺลิตฺวา ฯ ตํ อนฺเตวาสิกา ปุจฺฉิสฺสุ กสฺมา
ภนฺเต สหสา หตุถึ สมฺมิลฺลิตฺวา ปฺน ยถาจาเน จเปตฺวา สณฺณํ สมฺมิลฺลิตฺวาติ ฯ
ยโต ปญฺจายาหํ อาวุโส กมฺมญฺจฺจณํ มนสิกาตุ อารทฺโธ น เม กมฺมญฺจฺจณํ
มฺลฺลจิตฺวา หตุถึ สมฺมิลฺลิตฺวา โส อิทานิ ปน ตฺเมหิ สทฺธิ กถยมาเนน
กมฺมญฺจฺจณํ มฺลฺลจิตฺวา สมฺมิลฺลิตฺวา ตสฺมา ปฺน ยถาจาเน จเปตฺวา สมฺมิลฺลิตฺวาติ ฯ
สาธฺว ภาเน ภิกฺขุณา นาม เอวฺรุเปเน ภวิตฺพฺพนฺติ ฯ เอวเมวตฺถาปี
กมฺมญฺจฺจณาวิชหนเมว โคจรสมฺบฺชณฺณนฺติ เวทิตฺพฺพํ ฯ

อพฺภนฺตเร อตฺตา นาม โกจิ สมฺมิลฺลิตฺวา วา ปสาเรนุโต วา นตฺถิ
วตฺตปฺปการจิตฺตกิริยวาโยธาตฺวิปฺสฺวาเรน

๑. ม. เอตฺถนฺตเร วมฺมิเกติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญู หน้า ๓๔๓

ปน สุตตาทกขุณนวเสน ทารุยนุตตส (๑) หตถปาทลพนั วีย
สมมุณชนปสารณั โหตีติ ปริชานนั ปเนตถ อสมโมหสมปชณณนติ เวทิตพัพ ๑

สงฆาฎิปตตจิวรธารณติ เอตถ สงฆาฎิจิวรานั นีวาสนปารูปนวเสน
ปตตตส ภิกขาปฏิกคหณาทิวเสน ปรีโกโค ชารณั นาม ๑ ตตถ
สงฆาฎิจิวรธารณ ตาว นีวาเสตวา ปารูปิตวา จ ปิณทาย จรนโต อามิสลาโก
สีตตส ปฏิมายาติอาทินา นเยน ภควตา วุตตปกาโรเยว จ อตโต อตโต
นาม ๑ ตตส วเสน สาคถกสมปชณณั เวทิตพัพ ๑

อณหปคตคตส ปน ทพพตตส จ จิวริ์ สุขุมั สบปายั สีตลคตส
ฉนั ทพฏฐั ๑ วิปริตติ อสบปายั ๑ ยตส กตตจจิ ชินณั อสบปายเมว ๑
อคคพาทิตานน หิตตส ตั ปลิโพทกรั โหตี ๑ ตถา ปฏฐณณทกคลาทิกเกท
โลกนียจิวริ์ ๑ ตาทิสลหิ อรณเณ เอกตส นีวาสนนุตรายกรั ชีวิตนุตรายกรณจาปี
โหตี ๑ นิปปริยาเยน ปน ยั นิมิตตคคมาทิมิจจาชีวเสน อูปนุนั ยลจตส
เสวมานตส อกุตลา ฐมมา อภิวทตตติ กุตลา ฐมมา ปรีหาชนติ ตั
อสบปายั ๑ วิปริตติ สบปายั ตตส วเสนตถ สบปายสมปชณณั
กมมฏฐานาวิชชนวเสนเนว จ โคจรสมปชณณั เวทิตพัพ ๑

๑. ม. รุปยนตตส ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๓๔๔

อพกนฺตเร อตฺตา นาม โภจิจีวรํ ปารุปนํ โนติ นคฺคิ
 วุตฺตปฺปการจิตฺตกิริยาโยธาตฺวิปฺฟารเนว ปน จีวรปารุปนํ โหติ ฯ ตตฺถ จีวรํ
 อเจตน์ กายิปี อเจตน์ ฯ จีวรํ น ชานาติ มยา กายิ ปารุปีโตติ ฯ กายิปี น
 ชานาติ อหํ จีวเรน ปารุปีโตติ ฯ ธาตุโยว ธาตุสมุหํ ปฏิจฺฉาเทนฺติ ปฏิจฺฉโลติกา
 โปตฺถกรูปปฏิจฺฉาทเน วีย ฯ ตสฺมา เนว สุนฺทรํ จีวรํ ลภิตฺวา โสมนสฺสํ กาทพฺพํ
 น อสุนฺทรํ ลภิตฺวา โทมสนสฺสํ ฯ นาควมฺมิเกเจตियรฺกฺขาทีสุ หิ เกจิ
 มาลาคนฺธฐมฺวตฺถาทีหิ สกฺกาเร กโรนฺติ เกจิ กฺุณฺมตฺตกทฺมทณฺฑสฺตตฺถปฺปหาราทีหิ
 อสกฺกาเร ฯ น เตหิ นาควมฺมิกรฺกฺขาทโย โสมนสฺสํ วา กโรนฺติ [๑] เอวเมว
 เนว สุนฺทรํ จีวรํ ลภิตฺวา โสมนสฺสํ กาทพฺพํ น อสุนฺทรํ ลภิตฺวา
 โทมสนสฺสนฺติ เอวํ ปวตฺตปฏิจฺสงฺขานวเสนตฺถ อสมฺโมหสมฺปชฅณฺ์ เวทิตพฺพํ ฯ

ปตฺตธารณฺปี ปตฺตํ สหสฺวา อคฺคเหตฺวา อิมํ คเหตฺวา ปิณฺฑาทาย
 จรมาโน ภิกฺขุ ลภิสฺสามิตี เอวํ ปตฺตคฺคหณฺปจฺจา ปฏิจฺฉิตพฺพอตฺถวเสน
 สาคฺคกสมฺปชฅณฺ์ เวทิตพฺพํ ฯ กิสฺสพฺพลสฺรีรสฺส ปน ครูปตฺโต อสฺปปาโย ฯ ยสฺส
 กสฺสจิจิ จตฺตปณฺจคณฺ์ทิกาทโต ทพฺพิโสธนีโย อสฺปปาโยว ฯ ททฺโรตฺตปตฺโต หิ น
 วญฺญูตี ตํ โชรณฺตสฺเสว จสฺส ปติโพโร โหติ ฯ มณฺวิณฺณปตฺโต

๑. ม. เอตฺถนฺตเร โทมสนสฺสํ วาตี ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏจนสัยุดตวณณนา หน้า ๓๔๕

ปน โลกนีโย จีวเร วุดตณเยเนว อสปปาโย ฯ นิมิตตกมมาทิวเสน ลทุโธ ปน
ยลจสฺส เสวมานสฺส อกฺสลา ชมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ กฺสลา ชมฺมา ปรีหายนฺติ
อัยฺ เอกนฺตอสปปาโย ฯ วิปรีโต สปปาโย ฯ ตสฺส วเสนตฺถ สปปายสมฺปชฌณั
กมฺมฏจนาวิชหนวเสนเนว จ โคจรสมฺปชฌณั เวทิตพฺพั ฯ

อพกฺกนฺตเร อตฺตา นาม โกจิ ปตฺตํ กณฺหนฺโต นตฺถิ
วุดตปฺปการจิตฺตกิริยาโยชาตฺวิปฺสวเรเนว ปตฺตคฺคหณั นาม โหติ ฯ ตตฺถ
ปตฺโตปิ อเจตโน หตฺถาปิ อเจตนา ฯ ปตฺโต น ชานาติ อหํ หตฺถเอหิ กหิโตติ ฯ
หตฺถาปิ น ชานนฺติ ปตฺโต อเมหิ กหิโตติ ฯ ชาตฺโยว ชาตฺสมฺมุหํ กณฺหนฺติ
สณฺหาเสน อกฺกิวณฺณปตฺตคฺคหณเ วียติ เอวํ ปวตฺตปฏฺฐิสงฺขานวเสนตฺถ
อสมฺโมหสมฺปชฌณั เวทิตพฺพั ฯ

อปิจ ยถา ฉินฺนหตฺถปาเท วณฺมุเขหิ ปกฺขมริตปฺพฬโหติทกิมิกฺกุล
นีลมกฺขิกสมฺปริกิณฺเณ อนาถสาลาช อนาถมนุสฺเส ทิสฺวา ทยาถูกา ปุริสา เตสั
วณฺปฏฺฐโจพกาณี เจว กपालาทีหิ จ เกสชฺชานี จ อุปนาเมนฺติ ฯ ตตฺถ
โจพกาณีปิ เกสลฺลจิ สณฺหานี เกสลฺลจิ อฺถลानी ปาปฺพณฺติ เกสชฺชกपालาณีปิ
เกสลฺลจิ สฺสณฺจานานี เกสลฺลจิ ทฺสณฺจานานี ปาปฺพณฺติ น เต ตตฺถ สฺมณา
วา ทุมมณา วา โหนฺติ ฯ วณฺปฏฺฐิจฺฉาทนมตฺเตเนว หิ โจพเกณ
เกสชฺชปฏฺฐิกคฺคหณมตฺเตเนว จ กपालเกณ เตสั

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หน้า ๓๔๖

อตุโธฯ เอวเมว โย ภิกฺขุ วณฺโฆพฺกํ วย จีวรํ เกสชฺชกปาลกํ วย จ ปตฺตํ
กปาเต เกสชฺชมิว จ ปตฺเต ลทฺฐภิกฺขํ สลฺลทฺฐเขติ อัย สงฺฆาปฏิปตฺตจีวรชารณ
อสมฺโมหสมฺปชฺชณฺเณน อุตฺตมสมฺปชานการีติ เวทิตพฺโพฯ

อสิตาทีสุ อสิเตติ ปิณฺฑปาตโกชเนฯ ปีเตติ ยาคฺคาทิปาเนฯ ขายิตเตติ
ปิณฺฑชชฺชกาทิจาเทเนฯ สายิตเตติ มรฺฐผาณิตาทิสายเนฯ ตตฺถ เนว ทวายาติอาทินา
นเยน วุคฺโค อฏฺฐวิโรปี อตุโธ อตุโธ นาม ตสฺส วเสน สาทถกสมฺปชฺชณฺณํ
เวทิตพฺพํฯ

ลูบปณฺธิตติตฺตมรฺฐราทีสุ ปน เยน โภชเนน ยสฺส อผาสฺ โหติ ตํ ตสฺส
อสปฺปายํฯ ยํ ปน นิमितฺตกมฺมาทิวเสน ปฏฺฐิตทฺธํ ยณฺจสฺส ภูณฺชโต อกฺขลา
ชมฺมา อภิวทฺถนฺนติ กฺขลา ชมฺมา ปริหายนฺติ ตํ เอกนฺตอสปฺปายเมวฯ วิปริตํ
สฺปฺปายํฯ ตสฺส วเสนตฺถ สฺปฺปายสมฺปชฺชณฺณํ กมฺมฏฺฐานาวิชหนวเสนเนว จ
โคจรสมฺปชฺชณฺณํ เวทิตพฺพํฯ

อพฺภนฺตเร อตฺตา นาม โภจิ ภูณฺชโก นตฺถิฯ
วุคฺตปฺปการจิตฺตกิริยวาโยธาตุวิปฺผาเรเนว ปน (๑) ปตฺตปฏฺฐิกฺกหณฺ
นาม โหติ จิตฺตกิริยวาโยธาตุวิปฺผาเรเนว หตฺถสฺส ปตฺเต
โอดารณฺ นาม โหติ จิตฺตกิริยวาโยธาตุวิปฺผาเรเนว
๑. ม. ปนสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพตตวณณนา หน้า ๓๔๗

อาโลปกรณํ อาโลปอุทธรณํ มุขวिवरणํ จ โหติ ฯ น โกจิ กุญฺจิกาย น
 ยนฺตเกน หนฺกกุญฺจินี วิวริติ จิตฺตกิริยาไวชาตฺวิปฺผาเรเนว อาโลปสฺส มุเข จปนํ
 อุปรินฺทนนํ มุสลกัจจสาธนํ เหฏฺฐาทนนํ อุทฺทกฺขลกัจจสาธนํ ชิวฺหาย
 หตฺถกัจจสาธนญจ โหติ ฯ อิติ นํ ตตฺถ อคฺคชิวฺหาย ตนฺนุเกโผ มุลชิวฺหาย
 พหฺลเกโผ มกฺเขติ ฯ ตํ เหฏฺฐาทนนฺตอุทฺทกฺขเล ชิวฺหาหตฺถปฺริวตฺตติตํ เขพฺพุทกเตมิตํ
 อุปรินฺทนมุสลสญฺจณฺณนิตํ โกจิ กญฺจจฺจนา วา ทพฺพิยา วา อนฺโต ปเวเสนฺโต
 นาม นตฺถิ วาโยชาตฺยวาว ปวิสฺติ ฯ ปวิญฺจํ ปวิญฺจํ โกจิ ปฺลาลสนฺธํ กตฺวา
 ชาเรนฺโต นาม นตฺถิ วาโยชาตฺยวาวเสเนว ติฏฺฐติ ฯ จิตํ จิตํ โกจิ อุทฺธนํ [๑]
 กตฺวาปจฺจนฺโต นาม นตฺถิ เตโชชาตฺยวาว ปจฺจติ ฯ ปกํ ปกํ โกจิ ทณฺฑเกน
 วา ยญฺจिया วา พหิ นีหฺรโณ นาม นตฺถิ วาโยชาตฺยวาว นีหฺรติ ฯ อิติ วาโยชาตฺ
 อติหฺรติ จ วิติหฺรติ จ ชาเรติ ปฺริวตฺเตติ จ สญฺจณฺณเตติ จ วิโสเสติ จ
 นีหฺรติ จ ปจฺจวิชาตฺย ชาเรติ จ ปฺริวตฺเตติ จ สญฺจณฺณเตติ จ วิโสเสติ จ
 อาโปชาตฺย สินฺเหติ จ อลฺลตฺตญจ อนฺปาเลติ เตโชชาตฺย อนฺโตปวิญฺจํ ปฺริปาเจติ
 อากาสชาตฺย อณฺชโส โหติ วิณฺณณชาตฺย ตตฺถ ตตฺถ สมนฺมาปโยคมนฺวาย
 อากุชฺตีติ เอวํ ปวตฺตปฏฺฐิสงฺขานวเสเนตฺถ
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร อคฺคิ ชาเลตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ

อสมุโหมสมปชญลั เวทิตพพิ ฯ

อปิจ คมนโต ปริเยสนโต ปริโภคโต อาสยโต นิธานโต อปริปกโต
ปริปกโต ผลโต นิสสนุทโต สมมุขณโตติ เอวํ ทสวริชํ ปฎิกูถภาวํ
ปจจเวกขณโตเปตถ อสมุโหมสมปชญลั เวทิตพพิ ฯ วิตุถารกถา ปเนตถ
วิสุทฺธิมคฺเค (๑) อาหารปฎิกูถสณณานิทฺเทศโต คเหตุพพา ฯ

อุจฺจารปสฺสาวกมฺเมติ อุจฺจารสฺส จ ปสฺสาวสฺส จ กรณํ ฯ ตตถ
ปตฺตกาเล อุจฺจารปสฺสาวํ อกโรนฺตสฺส สกตสรีโรโต เสทา มุญฺจนฺติ อุกฺขิณิ
ภมฺนฺติ จิตฺตํ น เอกคฺคํ โหติ อญฺเฒ จ โรคา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ กโรนฺตสฺส
ปน สพฺพิ ตํ น โหติติ อยเมตถ อตฺโถ ฯ ตสฺส วเสน สาทถกสมฺปชญลั
เวทิตพพิ ฯ อญฺฺจानเ อุจฺจารปสฺสาวํ กโรนฺตสฺส ปน อาปตฺติ โหติ อยโส
วทฺตติ ชีวิตนฺตฺราโยปี โหติ ฯ ปตฺริฐเป จานเ กโรนฺตสฺส สพฺพิ ตํ น โหติติ
อิทเมตถ สปฺปายํ ตสฺส วเสน สปฺปายสมฺปชญลั กมฺมญฺฺจานาวิชฺชนวเสนเว
จ โคจรสมฺปชญลั เวทิตพพิ ฯ

อพฺภนฺตเร อตฺตา นาม โภจิ อุจฺจารปสฺสาวกมฺมํ กโรนฺโต นตฺถิ
จิตฺตกิริยาโยธาตฺวิปฺพารเเนว ปน อุจฺจารปสฺสาวกมฺมํ โหติ ฯ ยถา ปน
ปกฺเกว (๒) คณฺเฑ คณฺเฑเทเนว ปุพฺพโลหิตํ อกามตฺาย นิภฺขมฺติ ยถา
จ อติภริตา อุทกภาชฺนา อุทกํ

๑. วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๑๕๔ ฯ ๒. ม. ปกฺเก ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัญญาตถาณณา หน้า ๓๔๕

อกาตตาย นิกขมติ เอว ปกกาตยมุตตวตถีสู สนนิจิตา อจฺจารปสฺสาวา
วายุเวคสมุปปีพิตา อกาตตายปี นิกขมนนฺติ ฯ โส ปนายํ เอว นิกขมนนฺโต
อจฺจารปสฺสาวัว เนว ตสฺส ภิกฺขุโน อตฺตโน โหติ น ปสฺส เกวลํ
สรีรนิสฺสนุโทว โหติ ฯ ยถา ก็ ยถา อุตฺกตุมฺพโต ปุราณอุตฺกํ ฉทฺเทนตสฺส
เนว ตํ อตฺตโน โหติ น ปเรตํ เกวลํ ปฏฺิขคฺคณมตฺตเมว โหติ ฯ เอว
ปวตฺตปฏฺิสงฺขานวเสเนตฺถ อสมฺโหมสมฺปชฌณํ เวทิตพฺพํ ฯ

กตาทิสฺส กตเตติ กมนเ ฯ จิตเตติ จาเน ฯ นิสฺสินฺเนติ นิสฺชชาย ฯ
สฺส
อกถเน ฯ

เอตฺถ จ โย จิริ คนฺตฺวา วา จงฺกมิตฺวา วา อปรภาเก จิโต อิติ
ปฏฺิสถฺยจิกฺขติ จงฺกมนกาเล ปวตฺตา รูปรารูปชฺมมา เอตฺถเวว นิริทฺธาติ อัย
คเต สมฺปชานการี นาม ฯ โย สชฺฌายํ วา กโรนฺโต ปญฺหํ วา วิสฺสชฺเชนฺโต
กมฺมฏฺจานํ วา มนสิกโรนฺโต จิริ จตฺวา อปรภาเก นิสฺสินฺโน อิติ
ปฏฺิสถฺยจิกฺขติ จิตกาเล ปวตฺตา รูปรารูปชฺมมา เอตฺถเวว นิริทฺธาติ อัย จิต
สมฺปชานการี นาม ฯ โย สชฺฌายาทิกฺรณวเสเนว จิริ นิสฺสีทิตฺวา อปรภาเก
นิปฺนโน(๑) อิติ ปฏฺิสถฺยจิกฺขติ นิสฺสินฺนกาเล ปวตฺตา รูปรารูปชฺมมา เอตฺถเวว
นิริทฺธาติ อัย

๑. ม. นิปฺนโน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้ ๓๕๐

นินฺนเน สมฺปชานการี นาม ๑ โย ปน นินฺนโกว สชฌายํ วา กโรนฺโต
กมฺมภูจานํ วา มนสิกโรนฺโต นินฺนํ โอกฺกมิตฺวา อปรภาเค วุญจาย อิติ
ปฏิสลฺยจิกฺขติ สยนกาลे ปวตฺตา รูปรารุปรมฺมา เอตฺเถว นินฺนุชชาติ อัยํ สุตฺเต
จ ชาคริตे จ สมฺปชานการี นาม ๑ กิริยมยจิตฺตานณฺหิ อปฺปวตฺตํ สุตฺตํ นาม
ปวตฺตํ ชาคริตํ นามาทิ ๑

โย ปน ภาสมานิ อัยํ สทฺโท นาม โอิญฺเจ จ ปฏิจฺจ ทนฺเต จ
ชิวฺหลจ ตาลฺลจ ปฏิจฺจ จิตฺตสฺส จ ตทฺนรูปํ ปโยคํ ปฏิจฺจ ชายตีติ สโต
สมฺปชานิ ภาสติ จิริ วา ปน กาลํ สชฌายํ วา กตฺวา ฌมฺมํ วา กเถตฺวา
กมฺมภูจานํ วา ปริวตฺเตตฺวา ปณฺหํ วา วิสฺสชฺเชตฺวา อปรภาเค ตฺถนฺหิภูโต อิติ
ปฏิสลฺยจิกฺขติ ภาสิตกาลे อฺปฺปนฺนา รูปรารุปรมฺมา เอตฺเถว นินฺนุชชาติ อัยํ
ภาสิตे สมฺปชานการี นาม ๑ โย ตฺถนฺหิภูโต จิริ ฌมฺมํ วา กมฺมภูจานํ วา
มนสิกตฺวา อปรภาเค อิติ ปฏิสลฺยจิกฺขติ ตฺถนฺหิภูตกาลे ปวตฺตา รูปรารุปรมฺมา
เอตฺเถว นินฺนุชชาติ ๑ อฺปาหารูปปวตฺตติยา สติ ภาสติ นาม อสติ ตฺถนฺหิ ภาวติ
นามาทิ อัยํ ตฺถนฺหิภาเว สมฺปชานการี นามาทิ ๑ เอวเมตฺถ อสมฺโมหสมฺปชณฺณํ
ตสฺส วเสน สมฺปชานการิตา เวทิตพฺพา ๑ อิมสฺมี สุตฺเต
สติปฏฺจานมิสฺสกสมฺปชณฺณํ ปุพฺพภากํ กถิตํ ๑

ตติเย เอวเมว ปนฺนเรกฺจเจติ โส กิร ภูจฺจ กมฺมภูจานํ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญู หน้า ๓๕๑

กถาเปตฺวา อิตฺ จิตฺ จ อาหิณฺหติ กายวิเวกํ นานุญฺชติ ฯ เตน นํ ภควา
นิกฺคณฺหนโต เอวมาห ฯ ตสฺมาติ ยสฺมา สงฺขิตฺเตน เทสนํ ยาจตี ตสฺมา ฯ
ทิวฺจตี กมฺมสฺสกาตาทิวฺจติ ฯ

จตุตฺเถ ชมฺมวินโยติ ชมฺโมติ วา วินโยติ วา อุภยเมตํ สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
นามํ ฯ สมาสเปตพฺพาติ คณฺหาเปตพฺพา ฯ เอโกทิวฺจตาติ ขณฺนิกสฺมาธินา
เอกคฺคกฺก
จ เอกคฺคกฺก
ภาวิตสตีปัญญาภา ปุพฺพภาคา สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
นญฺเจ สกฺกณฺค

สทฺสา อชฺช
ปริตฺต
กสิกรํ อธฺนา กญฺจํ เขตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อวทฺมานาติ อวทฺมานา(๒) จ อตฺตโน พลสฺส สฺกฺกฺกฺกฺก
มหนฺตํ เลทฺท
อากจฺฉนฺเต อิตฺ นิกฺขมิสฺสํ อิตฺ อากจฺฉนฺเต อิตฺติ สลฺลกฺเขตฺวา เตส
เอกํ เลทฺท

๑. ม. ย. สเจชช ๑ ๒. ม. สสมา วทมานา ๑
๓. ส. มหา. ๑๕/๖๕๘/๑๕๗ เลทฺทฺทฺทฺทฺท ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๓๕๒

สนฺนยฺหาติ(๑) อูรฺปฺปี(๒) สนฺนยฺหฺมาโน วีย สนฺนยฺหิตฺวา สฺกฺกฺจฺ จเปตฺวา ฯ
พหุอาคโธ โข มฺยฺยฺนฺติ มยฺหิ อตฺถาย อัยฺ ทูรฺตฺรจฺานํ(๓) อาคโธ อปฺปี
อวสฺสิญฺจํ อิทานิ มํ คณฺหิสฺสตีติ ฌตฺวา ทารฺกฺโข (๔) วีย วินิวตฺติตฺวา
ตสฺเสว เลทฺทฺสฺส อนฺตเร ปจฺจุปาที ปฏฺิปนฺโน ปวิญฺโจติ อตฺโถ ฯ อูริ
ปจฺจดาเพสฺสีติ เอกปฺปหารเนว ลาปสฺส สีสํ ฉินฺทิตฺวา คฺhesฺสามีติ ปกฺขนฺตตฺตา
เวถํ สนฺธาเรตุํ(๕) อสฺกฺโกนฺโต ตสฺมี เลทฺทฺสฺมี อูริ ปตาเพสิ ฯ
ตาวเทวสฺส หทยมฺถํ ฌาลิยิตฺถ ฯ อถ ลาโป ทิฏฺจฺา วต สตฺตฺโน ปิฏฺจฺีติ
หฺนฺจฺตฺกฺโจ ตสฺส หทยे อปฺราปฺริ จงฺกมิ ฯ

สตฺตเม ทฺกฺกาติ ทฺกฺกมา ฯ จารฺีติ สฺถจฺาโร ฯ เลปํ โอจฺเทนตีติ
วฏฺฏฺจฺูราทีหิ โยเชตฺวา เลปํ กโรนฺติ ตํ มกฺกฺฉานํ ชฺวคฺมนนฺจฺานนฺติ
สฺลลกฺเขตฺวา รฺกฺขสาขาทีสุ จเปนฺติ ฯ ปญฺโจทฺทฺโธติ ปญฺจสฺ จาเนสฺ กาชทณฺฑกํ
ปเวเสตฺวา คฺhesฺพฺพา กาชสิกฺกา วีย โอจฺทฺโธ ฯ ถุนํ เสตีติ ถุนนฺโต สยติ ฯ

อฏฺฐเม สฺวโทติ ภาตฺตการโก ฯ นานจฺเยหีติ นานาจเยหิ นานาวิเรหีติ
อตฺโถ ฯ อยเมว วา ปาโธ ฯ อมฺพิลลฺเคหีติ

๑. ม. สนฺนยฺหาติ ฯ ๒. ม. อูรฺปฺปี ฯ ๓. ม. พหุติ จานํ ฯ

๔. ม. ทารฺกฺโข ฯ ๕. ม. สนฺธาเรตุํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏจนสัยุดตวณณนา หน้า ๓๕๓

อมุพิลโกฏฐาเสหิ ฯ เอเสว นโย สพุพตถ ฯ อภิหริตติ กหณตถาย หตถิ
ปสาเรติ ฯ พหุ คณหาตติ เอกคคหณน พหุ คณหนโตปิ ปุนปฺปุน
คณหนโตปิ พหุ คณหเตว ฯ อภิหารานนติ สติ วา สหสฺสึ วา อุกฺขิปีตฺวา
อภิฏฺฐานํ ทายาทานํ(๑) ฯ อุปกฺกิลเสตติ ปญจ นีวรณา ฯ นิमितฺตํ น
อฺกคณหาตติ อิทํ เม กम्मฏฺฐานํ อนฺุโลมํ วา โคตฺรภภ วา อาหจ
จิตฺตุนิ น ชานาติ อตฺตโน จิตฺตสฺส นิमितฺตํ คณหิตฺตุนิ สกโกติ ฯ อิมสฺมี
สฺสุดเต ปุพฺพภาควิปสฺสนา สติปฏฺจนาว กถิตา ฯ

นวม เวพฺพคามเกติ เวสาลิยา สมีเป เอวํนามโก ปาทคาโม (๒)
อตฺถิ ตสฺมี ฯ ยถามิตฺตุนฺติอาทิสฺสู มิตฺตาคติ มิตฺตาว ฯ สนนฺทิฏฺฐาติ(๓) ตตฺถ
ตตฺถ สงกมฺม ทิฏฺฐมตฺตา นาติทพฺพหิตฺตา ฯ สมภตฺตาคติ(๔) สฺสุฏฺฐ ภตฺตา
สิเนหวนฺโต ทพฺพหิตฺตา ฯ เยสึ ยตฺถ ยตฺถ เอวรฺูปา ภิกฺขุ อตฺถิ เต ตตฺถ
ตตฺถ วสฺสึ อฺุเปถาคติ อตฺุโธ ฯ กสฺสุมา เอวมาห เตสึ ผาสฺสูวิหารตฺถาย ฯ เตสึ
กิริ เวพฺพคามเก เสนาสนนํ นปฺปโหติ ภิกฺขาปี มนฺทา ฯ สมนฺตา เวสาลิยา
ปน พหฺุณิ เสนาสนานิ ภิกฺขาปี สฺสุถา ฯ ตสฺสุมา เอวมาห ฯ

อถ กสฺสุมา ยถาสฺสู คจฺจถาคติ น วิสฺสชฺเชสิ เตสึ

๑. ม. ทายานํ ฯ ๒. สී. ทวารคาโม ฯ ม. ปาทคาโม ฯ ๓. ม. สนนฺทิฏฺฐาติ ฯ

๔. ม. สมภตฺตาคติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๓๕๔

อนุกมฺปาย ๑ เอวํ กิรฺสฺส อโหสิ อหํ อฑฺฒมาสมตฺตํ จตฺวา ปริณิพฺพายิสฺสามิ ๑
สเจ อิมํ ทูรํ คจฺฉิสฺสณฺติ มํ ปริณิพฺพานกาเล ทญฺฺจํ น สกฺขิสฺสตี ๑ อถ เนลํ
สตุถา ปริณิพฺพายนฺโต อมฺหากํ สติมตฺตมฺปิ น อทาสี ๑ สเจ ชานนฺยยาม น
เอวํ ทูเร วเสยฺยามาติ วิปฺปฏิสฺสโร ภเวยฺย ๑ เวสาลิยา สมฺนตฺตา ปน วสุตํ
วสนฺตฺตา มาสฺสฺส อญฺฺจ วาเร อากนฺตฺวา ฌมฺมํ สฺมุทฺตฺตํ สุกฺโตวาทำ
ลภิสฺสณฺตีติ น วิสฺสชฺเชตี ๑

ขโรติ ผรุสฺโส ๑ อาพาโหติ วิสภาคโรโค ๑ พาพฺพหฺาติ พลวติโย ๑
มรณฺตฺตีกาติ มรณฺตํ มรณฺสณฺตํ ปาปนสมตฺตฺตา ๑ สโต สมฺปชาโน
อธิวเสตีติ สตี สุปฺญฺจิตํ กตฺวา ฌาณนํ ปริจฺฉินฺนิตฺตฺวา อธิวเสตี ๑
อวิหฺลณฺมาโนติ เวทนานวตฺตฺตฺนวเสน อปฺราปฺริ ปริวตฺตฺนํ อกโรนฺโต
อปีพิยฺมาโน อทฺกฺขิยฺมาโน จ อธิวเสตี ๑ อนามนฺเตตฺตฺวาติ อชานาเปตฺตฺวา ๑
อนปฺโลเกตฺตฺวาติ อชานาเปตฺตฺวาวิ โอวาทานุสฺสาสนี อทฺตฺวาติ วุตฺตํ โหตี ๑
วีริเยนาติ ปุพฺพภาควีริเยน เจว ผลสมฺปาตฺติวีริเยน จ ๑ ปฺฏิปณฺนาเมตฺตฺวาติ
วิกฺขมฺภตฺตฺวา ๑ ชีวิตฺตฺตฺตฺวโรติ เอตฺถ ชีวิตมฺปิ ชีวิตตฺตฺวาโร ๑ เยน ชีวิตํ
ตฺตฺวาริยตี นิชฺชมานํ ฌญฺฺจตฺวา จปฺยตี โส ผลสมฺปาตฺติตฺตฺวาโร ๑
โส อธิ อธิปฺเปโต ๑ อธิจฺจายาติ อธิจฺจทิตฺตฺวา ปวตฺเต (๑) ชีวิตจฺปนสมตฺตํ
ผลสมฺปาตฺติ

๑. ม. ปวตฺเตตฺตฺวา ๑

น ปกาสนฺติ นานาการโตะ น อุปฏฺฐหนฺติ ฯ ชมฺมาปี มํ นปฺปฏิภฺนฺตฺติ
 สติปฏฺฐจฺานชฺมฺมา มยฺหํ ปากฺกา น โหณฺตฺติ ทีเปติ ฯ ตนฺติชฺมฺมา ปน เถรสฺส
 สุปฺปคฺคณา ฯ น อุทาทฺรตีติ ปจฺฉิมโอะวาทํ น เทติ ตํ สนฺชาย วทติ ฯ
 อนนฺตรํ อพาหิรณฺติ ชฺมฺมวเสน วา ปุคฺคลวเสน วา อุภยํ อกตฺวา ฯ
 เอตฺตํ ชฺมฺมํ ปฺรสุส น เทเสสฺสามีติ หิ จินฺเตนฺโตะ ชฺมฺมํ อนนฺตรํ กโรติ
 นาม เอตฺตํ ปฺรสุส เทเสสฺสามีติ จินฺเตนฺโตะ พาหิรํ กโรติ นาม ฯ อิมสฺส
 ปุคฺคลสฺส เทเสสฺสามีติ จินฺเตนฺโตะ ปน ปุคฺคลํ อพฺภนฺตรํ กโรติ นาม
 อิมสฺส น เทเสสฺสามีติ จินฺเตนฺโตะ ปุคฺคลํ พาหิรํ กโรติ นาม ฯ เอวํ อกตฺวา
 เทสิโตะติ อตฺโถ ฯ อจฺริยมฺภูจฺิตี ยถาพาหิรกาณํ อจฺริยมฺภูจฺิ นาม โหติ
 ทหฺรกาเล กสฺสจฺิ อกเถตฺวา ปจฺฉิมกาเล มรณฺมณฺเจ นิปฺนฺนา ปิยมนฺาปฺสฺส
 อนฺเตวาสิกสฺส กเถนฺติ เอวํ ตถากตฺสฺส อิทํ มหฺลลกกาเล ปจฺฉิมจฺาน (๑)
 กเถสฺสามีติ มฺภูจฺิ กตฺวา ปฺริหริตฺวา จปีตํ กิลฺยจฺิ นตฺถิติ ทสฺเสติ ฯ

อหํ ภิกฺขุสํชฺนฺติ อหเมว ภิกฺขุสํชฺมํ ปฺริหริสฺสามีติ วา ฯ มมฺหุเทสิโกติ วา
 อหํอุทฺทิสฺสิตพฺพญฺเจน อุทฺทโส อสฺสาติ มมฺหุเทสิโก มมเมว อุทฺทิสฺสิตฺวา มํ
 ปจฺจาสิสฺมาโน ภิกฺขุสฺสงฺโฆ โหตุ มม อจฺจเยน มา วา อโหสิ ยํ วา ตํ วา
 โหตุติ

๑. ม. ปจฺฉิมทฺธานเน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพตญาณ หน้า ๓๕๗

อิติ วา ปน ยสฺส อสฺสาคิ อตุโถ ๑ น เหว โหตีติ โพธิปลฺลงฺเกยว
อิสฺสามจฺเจรณํ วิคตตฺตา เหว น โหติ ๑ ส กิณฺติ โส ที ๑ อาสีติโกติ
อสีติสํวจฺจริโก อิํ ปจฺฉิมวโย อนุปฺปตฺตภาวทีปนตฺถํ วุตฺตํ ๑ เวจฺมิสฺสเกนาติ(๑)
พาหพนฺชจกฺกพนฺชธาทีนา ปฏฺฐิสฺสงฺขรณน (๒) เวจฺมิสฺสเกน ๑ มณฺเฑติ ชรสกฺกั
วีย เวจฺมิสฺสเกน มณฺเฑ ยาเปติ อรหตฺตผลเวจฺจฺจนน จตุอิริยาปถกปฺปนํ
ตถาคตฺสฺส โหตีติ ทสฺเสติ ๑ อิทานิ ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต ยสฺมี อานนฺท
สมเยติอาทีมาห ๑

ตตฺถ สพฺพนิมิตฺตานนฺติ รูปนนิมิตฺตาทินํ ๑ เอกจฺจัน เวทนนานนฺติ
โลกิยานํ เวทนนานํ ๑ ตสฺมา ติหानนฺทาทิ ยสฺมา อิมินา ผลสมมาปฺตติวิหารน
ผาสฺ โหติ ตสฺมา ตุมฺหํปี ตตฺถาย เหว วิหรณฺติ ทสฺเสติ ๑ อตฺตทีปาคิ
มหาสมฺมุตฺตทา (๓) ทีปํ วีย อตฺตानํ ทีปํ ปตฺติจฺจํ กตฺวา วิหรณ ๑
อตฺตสรณฺติ อตฺตคคฺคิโก โหถ มา อณฺณคคฺคิโก ๑ ฐมฺมทีปฐมฺมสรณฺปเทสุปี
เอเสว นโย ๑ เอตฺถ จ ฐมฺโมติ นววิโร โลกุตฺตรฐมฺโม เวทิตฺพุโป ๑
ตมตฺถคคฺคิ ตมอฺกฺเค มชฺเช ตกาโร ปทสนฺธิ๓ วเสน วุตฺโต อิํ วุตฺตํ
โหติ อิม อตฺตคามา(๔) เหว สพฺพิ ตมโสติ นินฺนิตฺตวา อติวีย อฺกฺเค
อฺตฺตมภาเว เต

- # ๑. ม. เวจฺมิสฺสเกนาติ ๑ เหวมฺุปรีปี ๑ ๒. ม. ปฏฺฐิสฺสงฺขารเกน ๑
- # ๓. ม. มหาสมฺมุตฺตคํ ๑ ๔. ส. อฺกฺคตมา ๑ ม. อฺกฺคตมาติ ตมตฺถคคฺคิ ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวรรคควณณนา หน้ ๓๕๘

อานนท มม ภิกขุ ภวิสสนติ เตส อคเค ภวิสสนติ ฯ เยเกจิ สิกขากามา
สพเพส เตส จตฺตติปฏจानโคจรา จ ภิกขุ อคเค ภวิสสนตฺติ อรหตฺตถุณ
เทสนัน คณหตฺติ ฯ

ทสม เตนุปลสงฺกมิตฺติ ตสฺมี อุปสฺสเย กम्मฏจानกम्मิกา ภิกขุณฺโ
อตฺติ ตาส อุตฺตถุกาเปตฺวา กम्मฏจานัน กเถสสามิตฺติ อุปสงฺกมิ ฯ อุปาริ
ปฺพุเพนาปฺริ วิเสสนติ ปฺพุพวิเสสโต อปฺริ โอปารวิเสสํ ฯ

ตตฺถ มหากฺตปฺริคฺโค โปพุพวิเสโส อุปาทารูปปฺริคฺโค อปฺริวิเสโส
นาม ฯ ตถา สกฺลรูปปฺริคฺโค โปพุพวิเสโส อรูปปฺริคฺโค อปฺริวิเสโส นาม ฯ
รูปารูปปฺริคฺโค โปพุพวิเสโส ปจฺจยปฺริคฺโค อปฺริวิเสโส [๑] ติลกฺขณาโรปนํ
อปฺริวิเสโส นาม ฯ เอวํ ปฺพุเพนาปฺริ โอปาริ วิเสสํ ชานาตฺติ อตฺถโธ ฯ

กายารมฺมโณตฺติ ยํ กายํ อนฺุปลสฺสติ ตเมว อารมฺมณํ กตฺวา อุปฺปชฺชติ
กิลฺลสปฺริพาโห ฯ พหิทฺธา วา จิตฺตํ วิกฺขิปปตฺติ พหิทฺธา วา ปฺนุตฺตารมฺมณ
จิตฺตฺปฺปาโท วิกฺขิปปติ ฯ กิสฺมิญฺจิทฺเวว ปสาทนฺิเย นิมิตฺเต จิตฺตํ ปณฺิทิตฺตพฺพนฺุติ
เอวํ กิลฺลสปฺริพาเห จ ลินฺตฺเต จ พหิทฺธา วิกฺเขเป จ อุปฺปนฺเน
กิลฺลสานฺุรณฺุชิตฺเตน (๒) จริตฺตพฺพิ กิสฺมิญฺจิทฺเวว ปสาทนฺิเย ปสาทาวเห พุทฺธาทีสุ
อณฺุตรสฺมี จานเ กम्मฏจานจิตฺตํ จเปตฺตพฺพิ ฯ จิตฺตํ

๑. ม. เอตฺถนฺุตฺเร สปฺปจฺจนามรูปทสฺสนัน ปฺพุพวิเสสโตติ ทิสฺสติ ฯ

๒. ม. ...นฺุรณฺุชิตฺเตน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพัญญูนิทาน หน้า ๓๕๕

สมาธิยตีติ อารมมณ สมมา อาทียติ สุกฺข จปีติ (๑) จปียติ ฯ ปฏิสัหรามิติ
ปสาทนียญฺจนาโต ปฏิสัหรามิ มุลกมฺมญฺจนาภิมุขัเขว นั กโรตีติ อตุโธ ฯ โส
ปฏิสัหริติ เจวาติ มุลกมฺมญฺจนาภิมุขญจ เปเสติ ฯ น จ วิตกฺเกติ น วิจาเรตีติ
กิเลสวิตกุกั น วิตกฺเกติ กิเลสวิจาร์ น วิจาเรติ ฯ อวิตกโกมฺหิ อวิจาโรติ
กิเลสวิตกุกวิจาเรหิ อวิตกุกาวิจาโร ฯ อชฺชตฺตํ สติมา สุขมสฺมิติ โคจรชฺชตฺเต
ปวตฺตาย สติยา สติมาหมฺสมิ สฺขิตฺโต จาติ ปชานาติ ฯ

เอวํ โข อานนฺท ปณฺชาย ภาวนา โหตีติ เอวํ อานนฺท จเปตฺวา
ภาวนา โหติ ฯ อิมสฺส หิ ภิกฺขุโน ยถา นาม ปุริสสฺส มหนตฺตํ อจฺจุฏฺถาริ
อฺกุขิปิตฺวา ยนฺตสาลํ เนนฺตสฺส กิลนฺตกิลนฺตกาเล ภูมียิ จเปตฺวา อจฺจุฏฺถณฺฑํ
ขาทิตฺวา ปฺน อฺกุขิปิตฺวา คมนํ โหติ เอวเมว อรหตฺตํ ปาปฺณิตฺตํ
อฺกุคฺคหิตกมฺมญฺจนาสฺส กายปริพาหาทิสฺส อฺปฺนเนนฺตํ ตํ กมฺมญฺจนา จเปตฺวา
พฺพุทฺธคฺคณาทิสฺส อนฺตฺสสรณฺเนน จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กมฺมณียิ กตฺวา ภาวนา ปวตฺตา
ตสฺมา ปณฺชาย ภาวนาติ (๒) วุตฺตํ ฯ ตสฺส ปน ปุริสสฺส ตํ อจฺจุฏฺถาริ ยนฺตสาลํ
เนตฺวา ปิเพตฺวา รสปานํ วิย อิมสฺส ภิกฺขุโน กมฺมญฺจนา มตฺถกํ ปาเปตฺวา
อรหตฺตํ ปตฺตสฺส ผลสฺมาปตฺติสฺสขานฺนุภวานํ เวทิตพฺพํ ฯ

๑. ส. สุกฺขจปีติ ฯ ๒. ม. ภาวนา โหตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพัญญูนิทกัณฐกถา หน้า ๓๖๑

ปจฺจมา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺหิตนฺตํ ปชานาติ นาม ฯ

เทสนายปี ทวตฺตีสาการเทสนาย เกสา ปุเร นาม มตฺถลฺลํ ปจฺจมา
นาม ฯ โย ภิกฺขุ เกเสสุ อภินิวิสิตฺวา วณฺณสณฺจานทิสอกาสวเสน เกสาทโย
ปริกฺคณฺหนโต อนฺตรา กิเลสปริพาหาทินํ อุปฺปตฺติ วาเรตฺวา ยาว มตฺถลฺลกา
ภาวนํ ปาเปติ โส ปุเรสงฺฆาตानํ เกसानํ ปจฺจมาสงฺฆาตสฺส มตฺถลฺลคสฺส จ วเสน
ปจฺจมา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺหิตนฺตํ ปชานาติ นาม ฯ

เอวํ โข อานนฺท อุปฺปณฺชาย ภาวนา โหตีติ เอวํ อานนฺท อจฺเปตฺวา
ภาวนา โหตีติ(๑) ฯ อิมสฺส หิ ภิกฺขุโน ยถา นาม ปุริสสฺส กุพฺภารํ ลภิตฺวา
อตุตฺตโน คามํ อติหรนฺตสฺส อนฺตรา อจฺเปตฺวา อุจฺจฺเเค ปกฺขิตฺตานิ
กุพฺพณฺฑาทินิ ขาทนียานิ ขาทนฺตสฺส อตุตฺตโน คามเมยว โอตฺรณํ
โหติ เอวเมว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิตฺถุ อารทฺธภาวนสฺส ปริพาหาทินํ
อุปฺปตฺตี วาเรตฺวา กมฺมญฺจานภาวนา ปวตฺตา ตสฺมา อุปฺปณฺชาย
ภาวนาติ วุตฺตา ฯ ตสฺส ปน ปุริสสฺส ตํ กุพฺภารํ อตุตฺตโน คามํ
เนตฺวา ฌาตีหิ สทฺธี ปริโภโก วิย อิมสฺส ภิกฺขุโน กมฺมญฺจานํ มตฺถกํ
ปาเปตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตสฺส ผลสฺมาปตฺตติสุขานฺนุภวณํ เวทิตพฺพํ ฯ อิมสฺมี สุตฺเต
๑. ม. อิติสทฺโท นตฺถิ ฯ

ปุพฺพภาควิปสฺสนา กถิตาฯ เสลํ สพฺพตฺต อุตฺตา นเมวาทิฯ

อมฺพปาลิวคฺโค ปจโมฯ

ทฺติยวคฺคสฺส ทฺติเย นาลนฺทายนฺติ นาลนฺทาทิ เอวํนามเก นคเร
ตํ นครํ โคจรคามํ กตฺวาฯ ปาวาริกมฺพวเนติ ทฺตฺสปาวาริกเสฏฺฐิโน อมฺพวเนฯ
ตํ กิร ตสฺส อฺยฺยานํ อโหสิฯ โส ภควโต ชมฺมเทสนํ สุตฺวา ภควติ ปสฺนโน
ตสฺมี อฺยฺยานे กุฏฺฐิเลณมณฺฑปาทีปฏิมณฺฑิตํ ภควโต วิหารํ กตฺวา นิยฺยาเทสิ
โส วิหาโร ชีวคฺคณํ วิย ปาวาริกมฺพวณํ เตวว สงฺขํ คโต ตสฺมี
ปาวาริกมฺพวเน วิหริตฺติ อตฺโถฯ

เอวํ ปสฺนโนติ เอวํ สมฺปนฺนสทฺโธ (๑) เอวํ สทฺทหามีติ อตฺโถฯ
ภิกฺขุโยภิกฺขุยตโรติ (๒) ภิกฺขุยตโร อภิกฺขุณาโต ภิกฺขุยตฺตราภิกฺขุโเว วา
อฺตฺตฺตริตฺตวณโณติ อตฺโถฯ สมฺโพธิยฺนฺติ สพฺพญฺญตฺตวณเ อรหตฺตมคฺควณเ
วาฯ อรหตฺตมคฺคเณว หิ พุทฺธคฺคณา นิปฺปเทสา กหิตา โหนฺติ เทวปี
อคฺคสาวกา อรหตฺตมคฺคเณว สาวกปารมีวณํ ปฏฺฐิภนฺติ ปจฺเจกพุทฺธา
ปจฺเจกโพธิวณํ พุทฺธา สพฺพญฺญตฺตวณญฺเจว สกเล จ พุทฺธคฺคเณฯ สพฺพมฺปิ
เนลํ อรหตฺตมคฺคเณว อิชฺฉติฯ ตสฺมา อรหตฺตมคฺควณํ สมฺโพธิ นาม
โหติฯ เตน อฺตฺตฺตริตโร จ ภควตา นตฺถิฯ

๑. ม. อุปฺนฺนสทฺโธฯ ๒. สุมงฺคล. ๓. ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพัญญูนิทกัณฐกถา หน้า ๓๖๓

เตนาห ภควตา ภิกขุโยภิกขุยตโร ยทิทำ สมโพธิยนฺติ ฯ

อุพาราคี เสฏฺฐา ฯ อยณฺหิ อุพารสทฺโท อุพารานิ ขาทนียานิ
ขาทนฺตฺติอาทิสฺสุ (๑) มฐฺเร อากจฺจติ ฯ อุพาราย ขลฺล ภาวํ วจฺจนายโน สมณฺ
โคตมํ ปลฺลสาย ปลฺลสฺตฺติอาทิสฺสุ (๒) เสฏฺฐเจ ฯ อปฺปมาโณ จ โอปาโร
โอภาสฺติอาทิสฺสุ (๓) วิปฺลฺเล ฯ สุวายมิชฺช เสฏฺฐเจ อากฺโข ฯ เตน วุตฺตํ อุพาราคี
เสฏฺฐาคี ฯ อาสภฺกิตฺติ อุตภสฺส วาจาสทฺทิสฺสี อจลา อสมปเวธฺสี ฯ เอกํโส คหิโธติ
อนุสฺสเวน วา อจฺริยปรมฺปราย วา อิติกราย วา ปิฏฺฐกสมฺปทานน วา
อาการปริวิตกฺเคน วา ทิฏฺฐินิขุณฺณนภนฺตฺติยา วา ตกฺกเหตุ วา นยเหตุ วา
อกเถตฺวา ปจฺจกฺขโต ฉาณน ปฏฺวิวิชฺฌิตฺวา วิย เอกํโส คหิโธ สนนฺนิฏฺฐานกถาว
กถิตฺวา อตฺโถ ฯ สีนฺนาทิตฺติ เสฏฺฐนฺนาทิตฺติ วเน อุนฺนทยนฺเตน สีนฺเน วิย
อตุตฺตมฺนาทิตฺติ นทิตฺติ อตฺโถ ฯ

กิณฺนุ เต สาริปฺพุตฺตาคี อิมํ เทสนํ กสฺมา อารภิ อนฺุโยคทาปนฺตฺถํ ฯ
เอกจฺโจ หิ สีนฺนาทํ นทิตฺตฺวา อตฺตโน สีนฺนาเท อนฺุโยคํ ทาคฺคํ น สกฺโกติ
นิขฺมสนํ น ขมตฺติ สิลเสส ปตฺติตมกฺกโฏ วิย โหติ ฯ ยถา ฐมฺมานํ อปฺริสุทฺธํ
โลหํ ฉายิตฺวา องฺคาโร โหติ เอวํ ฉามงฺคาโร วิย โหติ ฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๔๐๓/๔๓๕ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๓๒๕/๓๓๖ ฯ

๓. ที. มหา. ๑๐/๒๗/๑๘ ฯ ม. อ. ๑๔/๓๖๔/๒๔๕ ฯ

ส. มหา. ๑๕/๑๖๓๒/๕๓๒ ฯ

เอโก สีหนาเท อนุโยคํ ทาปิยมาโน ทาคูํ สกฺโกติ นิฆํสนํ ขมติ ชมมานํ
นิทฺโทสชาตฺรูปํ วย อธิคตฺรํ โสภติ ตาทีโส เถโร ๑ เตน นํ ภควา
อนุโยคกฺขโม อยฺนติ ฉตฺวา สีหนาเท อนุโยคทาปนคฺถํ อิมํ เทสนํ อารภี ๑

ตตฺถ สพฺเพ เตติ สพฺเพ เต ตยา ๑ เอวํสีลาติ มคฺคสีเลน ผลสีเลน
โลกิยโลกุตฺตรสีเลน เอวํสีลา ๑ เอวํชมฺมาติ เอตฺถ สมาริปกฺขา ชมฺมา อธิปฺเปตา
มคฺคสมาธินา ผลสมาธินา โลกิยโลกุตฺตรเรน สมาธินา เอวํสมาธิติ(๑) อตฺถโก ๑
เอวํปญฺญาติ มคฺคปญฺญาทิวเสเนว เอวํปญฺญา ๑ เอวํวิหาริโนติ เอตฺถ ปน
เหตุจฺา สมาริปกฺขานํ ชมฺมานํ คหิตตฺตา วิหาโร คหิโตปิ ปฺน กสฺมา คหิตเมว
คณฺหาตีติ เจ ๑ เถเรน อิทํ คหิตเมว ๑ อิทลฺหิ นิโรธสฺมาปฺตติที่ปนคฺถํ วุตฺตํ
ตสฺมา เอวํนิโรธสฺมาปฺตติวิหาริโน เต ภควนฺโต อหฺสนฺติ เอวเมตฺถ อตฺถโก
ทภฺจพฺโพ ๑ เอวํวิมุตฺตาติ เอตฺถ วิภฺขมฺภนวิมุตฺติ ตทงฺควิมุตฺติ สมฺจฺเจทวิมุตฺติ
ปฺฏิปฺสฺสทฺธิวิมุตฺติ นิสฺสรณวิมุตฺตีติ ปญฺจธา วิมุตฺติ ๑

ตตฺถ อภฺจ สฺมาปฺตติโย สยํ วิภฺขมฺภิตฺเทหิ นีวรณาทีหิ วิมุตฺตตฺตา
วิภฺขมฺภนวิมุตฺตีติ สงฺขํ กจฺจนฺติ ๑ อนิจฺจานุปฺสฺสนาทิกา สตฺต อนุปฺสฺสนา
สยํ ตสฺส ปจฺจนีกฺวเสน

๑. ม. เอวํสมาธิติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญู หน้า ๓๖๕

ปริจจตุตทาหิ นิจจสญญาทีหิ วิมุตตตตทา ตทงควิมุตตตีติ สงขัม กจจนฺติ ฯ
จตุตทาโร อริยมคฺคา สยัม สมฺมจฺจนินฺเนหิ กิเลสฺเสหิ (๑) วิมุตตตตทา
สมฺมจฺเจทวิมุตตตีติ สงขัม กจจนฺติ ฯ จตุตทาริ สามญฺญผลานิ มคฺคานุภาเว
กิเลสานัม ปฏิปสฺสทฺทชฺชเน อุปฺปนฺนตตทา ปฏิปสฺสทฺทวิมุตตตีติ สงขัม กจจนฺติ ฯ
นิพฺพานัม สพฺพกิเลสฺเสหิ นิสฺสชฺชตตทา อปคตตตทา ทฺเว จิตตตทา นิสฺสรณวิมุตตตีติ
สงขัม คตฺ ฯ อิติ อิมาสัม ปญฺจนัน วิมุตตตีณัม วเสน เอววิมุตตตทาติ ฯ เอตฺถ อตฺถโ
ทญฺจพฺโพ ฯ

ก็ ปน เต สาริปุตฺตฺต เย เต ภวิสฺสนฺตีติ อตีตา ตาว นิรฺรุตฺธา
อปณฺณตฺตติกาวั คตา ทีปสิขา วิย นิพฺพุตา เอวฺนิรฺรุตฺเท อปณฺณตฺตติกาวั
คเต ตวั กถัม ชานิสฺสตี อนาคตพฺพุชานัม ปน กุณา ตยา อตฺตโน จิตฺเตน
ปริจฺจนิทฺตฺวา วิทิตาติ ปุจฺจนฺโต เอวมาห ฯ ก็ ปน ตฺยาหํ สาริปุตฺตฺต เอตฺรหิตี
อนาคตาปี พุทฺธา อชาตา อนิพฺพตฺตา อนุปฺปนฺนา เต กถัม ชานิสฺสตี ฯ เตสํ
หิ ชานัน อปเท อากาเส ปททสฺสนัม วิย โหติ ฯ อิทานิ มยา สทฺธี เอกวิหาร
วสฺสี เอกโต ภิกฺขาย จรสฺสี ฐมฺมเทสนากาเล ทกฺขิณปสฺเส นิสฺสีทสิ ก็ ปน
มยฺหํ กุณา อตฺตโน เจตฺสา ปริจฺจนิทฺตฺวา วิทิตา ตยาติ อนุญฺญชฺชฺชโต
เอวมาห ฯ เถโร

๑. ส. ปจฺจนิทฺตติเกเลสฺเสหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญูธรรม หน้าที่ ๓๖๗

เถรสฺส หิ นยคฺคาโห สพฺพญฺญตฺตวณคฺคิโก เอว ฯ อิทานิ ตํ นยคฺคาหํ
ปาทกฺกํ กาคฺคํ อุปมํ ทสฺเสนฺนโต เสยฺยถาปี ฆนฺเตติอาทิมาย ฯ

ตตฺถ ยสฺมา มชฺฌิมเทเส นกรสฺส อุทฺธาปปการาทินิ ธิรานิ วา
โหนตฺตุ ทพฺพลานิ วา สพฺพโส ปน มา โหนตฺตุ โจรสฺกา(๑) น โหติ ฯ
ตสฺมา ตํ อคฺคเหตุวา ปจฺจนฺติมํ นกรนฺติ อาห ฯ ทพฺพุทฺธาปนฺติ
ธิรปการปาทกํ (๒) ฯ ทพฺพปการโตรณนฺติ ธิรปการณฺเจว
ธิรปิจฺจสงฆาญฺจ ฯ เอกทฺวารนฺติ กสฺมา อาห พหุทฺวารे หิ นกรे พหุหิ
ปณฺชิตโทวาริเกหิ ภวิตพฺพํ เอกทฺวารेว เอโก วญฺญติ ฯ เถรสฺส จ ปณฺญา
สทิสฺส อณฺโณ นตฺถิ ตสฺมา อตฺตโน ปณฺชิตทวารสฺส โอปมมตฺถํ เอกํเยว
โทวาริกํ ทสฺเสตฺถุเอกทฺวารนฺติ อาห ฯ

ปณฺชิตโตติ ปณฺชิตฺจเณ สมนฺนาคโต ฯ พยฺยโตติ เวยฺยตฺติเยน
สมนฺนาคโต วิสทฺทาโณ ฯ เมธาวิตติ จานุปฺปตฺติกปณฺญาสงฆาตฺตาย เมธาย
สมนฺนาคโต ฯ อนฺุปรียายปณฺติ อนฺุปรียายนามกํ (๓) ปการมคฺคํ ฯ
ปการสนฺธินฺติ ทฺวินนํ อิจฺจกานํ อปคตญฺจานํ ฯ ปการวิวนฺติ ปการสฺส
ฉินฺนญฺจานํ ฯ เจตโส อุปกฺกิลเสตติ ปณฺจ นีวรณา จิตฺตํ อุปกฺกิลิสฺสนฺติ
กิลิจฺจํ กโรนฺติ อุปตาปนฺติ

- # ๑. ม. โจรานิ อาสงฺกา ฯ ๒. ม. ทพฺพุทฺธาปนฺติ ธิรมูลปการํ ฯ
- # ๓. ส. อนฺุปรียายนามกํ ฯ

วึหเรณตึ ตศมย เจตสอ อูปกุกึเลสยตึ วุจจนตึ ๑ ปณณยย ทุพพลึกรณตึ
นึวรณย อูปชชมยณย อนนุปปณนยย ปณณยย อูปชชชึตึ น เทนตึ ตศมย
ปณณยย ทุพพลึกรณตึ(๑) วุจจนตึ ๑ สุปตึภูกฐึตึจึตึตยตึ จตฺตสฺ สตึปภูกฐณนสฺ
สฺภูกฐึ จปึตึจึตึตย หุตวย ๑ สตต โภชณณเจค ยถยภูกตณตึ สตต โภชณณเจค
ยถยสภยวณ ภยเวตวย ๑ อนนุคตฺรึ สมมยสภยโษณนตึ อรหตตึ สพพณณตณณณ
ปภึวึชณณึสฺตึ ทสฺเสตึ ๑

อูปเจตต สตึปภูกฐณนตึ วึปสฺสนย โภชณณคย มคฺคอ อนนุคตฺรึสมมยสภยโษณ
อรหตตึ ๑ สตึปภูกฐณนตึ วย วึปสฺสนย โภชณณคย มึสฺสคย สมมยสภยโษณ
อรหตตเมว ๑ ทึชภยณณมหยสึวตฺเถโร ปณยห สตึปภูกฐณน วึปสฺสนึ คเหตุวย
โษชณณเจค มคฺคอ จ สพพณณตณณณยจยตึ คหึเต สุนทโร ปโยห ภเวยย น
ปเนว คหึตณตึ ๑ อึตึ เถโร สพพพทฺฐณนึ นึวรณนปฺพหยเน สตึปภูกฐณนภยวณย
สมโษณนยจ มชฺเช ภึนณสวณณณรชตณนึ วึย นยณคตยภยวึ ทสฺเสนตึ(๒) ๑

อึช จตวย อูปมย สัสนนตทพพย อยสุมย หึ สยรปฺคฺคตอ ปจจนตณนคฺรึ
ทสฺเสสึ ปยคยรึ ทสฺเสสึ ปรึยยปถึ(๓) ทสฺเสสึ (๔) ปณณชึตโทวยรึกึ
ทสฺเสสึ นคฺรึ ปวึสนนคณึภุชมนนเก

๑. ม. ทุพพลึกรณตึ ๑ ๒. ม. ทสฺเสสึ ๑ ๓. ม. อนนุปรึยยปถึ ๑

๔. ม. เขตถนตเร ทวยรึ ทสฺเสสึตึ ทึสฺสตึ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏจันสํยตตวณณนํ หน้ํ ๓๖๘

โอิพาริเก ปาณํ ทสฺเสสิ โทวาริกสฺส เตสํ ปาณํ ปากฏภวํ ทสฺเสสิ ฯ ตตถ
ก็ เณ สทิสนฺติ เจ ฯ นครํ วิย หิ นิพฺพานํ ปากาโร วิย สึลํ ปริยายปโถ
วิย หิริ ทวารํ วิย อริยมคฺโค ปณฺตติโทวาริโก วิย ชมฺมเสนาปติ นครํ
ปวิสนกนิกุขมนกํ โอิพาริกปาณํ วิย อตีตํนาคตปจฺจุปฺปนุณํ พุทฺธา
โทวาริกสฺส เตสํ ปาณํ ปากฏภวํ วิย อายสฺมโต สํริปฺตตสฺส
อตีตํนาคตปจฺจุปฺปนุณํ พุทฺธานํ สึลสมถํทึหิ ปากฏภวํ ฯ เอตตวตถ
เถเรน ภควโต เอวมหํ สํวกปารมีณํจจํ จตฺวา ชมฺมนวเณ นยคฺคาเห
ชานํมิตี อตฺตโน สึหนาทสฺส อนฺุโยโค ทินฺุโน โหติ ฯ

ตสฺมาติ ยสฺมา น โข เมตํ ภนฺเต อตีตํนาคตปจฺจุปฺปนุเนสฺ อรหนฺเตสฺ
สมฺมาสมฺพุทฺเธสฺ เจโตปริยณํ อคฺคิ อปิจ ชมฺมนวโย วิทิตติ วทสิ
ตสฺมา ฯ อภิกุณฺณํ ภํเสยยาสึติ ปุณฺปุณฺนํ ภํเสยยาสึ ปุพฺพณฺเห เม กถิตนฺติ
มํ มชฺจนฺทิกาทิสฺ น กถยิตถ อชฺช วา เม กถิตนฺติ ปรีทวสํทิสฺ (๑) น
กถยิตถาติ อคฺคิโถ ฯ สํ ปหึยิสฺสตีติ สํริปฺตตสฺทิสฺปี นาม ฃณชวณสมฺปนฺโน
สํวโก พุทฺธานํ จิตฺตจํริ ชานิตฺุ น สกฺโกติ เอวํ อปฺปเมยฺยา ตถาคตํติ
จินฺเตนฺตํนํ ยํ ตถาคเต กงฺขํ วา วิมตี วา สํ ปหึยิสฺสตี ฯ (๒)

๑. ม. อปฺรชฺชทิวสํทิสฺ ฯ ๒. ม. ปหึยิสฺสตีติ ฯ

ตติเย มคเชสูติ เอวันามเก ชนปเท ๑ นาพคคามเกติ ราชคหสูส
 อวิทุเร อตตโน กุลสนตเก เอวันามเก คามะ ๑ จุนโท สมณทุเทโสติ อัย
 เถโร ฐมมเสนาปติสูส กนิฎฐภาติโก ตํ ภิกขุ อนุปสมปนฺนกาเถ จุนโท
 สมณทุเทโสติ สมุทาจริตฺวา เถรกาเถปี ตเถว สมุทาจริสู ๑ เตน วุตตํ จุนโท
 สมณทุเทโสติ ๑ อุปฏฺฐาโก โหตีติ มุโขทกทนตกฏฐทานน(๑) เจว
 ปรีเวณสมมชชนปีฎฐิปริกมมกรณปตตจิวรคคหณน จ อุปฏฺฐานกโร โหติ ๑
 ปรีนิพพายีติ อนุปาทีเสสาย นิพพานชาตฺยา ปรีนิพพุโต ๑ กตรสูมี กาเถติ
 ภควโต ปรีนิพพานสํวจฺจเร ๑ ตตฺรรายํ อนุปฺพุพิกถา

ภควา กิร วุตถวสุโส เวพฺพคามโต นิภขมิตฺวา สาวตฺถิ คมิตฺสูสามิติ
 อากตมคฺเคเนว ปรีนิวัตเตนโต อนุปฺพุเพน สาวตฺถิ ปตฺวา เขตวนํ ปาวีสี ๑
 ฐมมเสนาปติ ภควโต วุตตํ ทสฺเสตฺวา ทิวาฏฺฐานํ กโต โส ตตฺถ อนุเตวาสิเกสู
 วุตตํ ทสฺเสตฺวา ปรีกุกนฺเตสู ทิวาฏฺฐานํ สมมชชิตฺวา จมฺมขณฺท์ ปญฺญาเปตฺวา
 ปาเท ปกฺขาลตฺวา ปลลงฺกํ อาภุชิตฺวา ผลสมาปตฺตี ปาวีสี ๑ อถสูส ยถา
 ปรีจฺเจเทน (๒) ตโต วุฎฺฐิตสูส อัย ปรีวิตกฺโก อุทปาที พุทฺธา นฺ โข
 ปจฺมํ ปรีนิพพายีสูสนฺติ (๓) อุทาหุ อคฺคสาวกาติ ตโต อคฺคสาวกา ปจฺมนฺติ
 ญตฺวา อตตโน आयสฺงขารํ

๑. ม. ...ทานน ๑ ๒. ม. อทฺธาปรีจฺเจเทน ๑ ๓. ม. ปรีนิพพายนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญู หน้า ๓๗๑

โอโลเกสิ ฯ โส สุตตาทเมว เม อายุสงขารว ปวตติสสนตติ ฌตวา กตถ
ปรินิพพายามิติ จินตสิ ฯ

ตโต ราหุโล ตาวตีสเสสุ ปรินิพพุโต อญญาโกณทณฺณตเถโร ฉททนตทเห
อหิ กตถ ปรินิพพายิสสามิติ ปุณฺณปุณฺณ จินตุนฺโต มาตริ อารพภ สํเวคิ (๑)
อุปฺปาเทสิ มยหิ มาตา สุตตุนฺนํ อรหฺนฺตานิ มาตา หุตฺวาปี พุทฺธมฺมสํเขสุ
อุปฺปสนฺนา อตฺถิ นฺ โข ตสฺสา อุปฺนิสฺสโย นตฺถิ นฺ โขติ ฯ โสตาปตฺติมกฺกสฺส
อุปฺนิสฺสยํ ทิสฺวา กสฺส เทสนาย อภิสฺมโย ภวิสฺสตติ โอโลเกนฺโต มเมว
มฺมเทสนาย ภวิสฺสติ น อญฺญสฺส ฯ สเจ โข ปนาหิ อุปฺโปสฺสกุโก ภเวยฺย
ภวิสฺสนฺติ เม วตฺตาริ สาริปฺตฺตเถโร อวเสสขนาณมฺปิ อวสฺสโย โหติ ตถา
หิสฺส สมจิตฺตสฺสุตฺตนตฺเตสนาทิวเส (๒) โภกฺกิสฺสทสฺสทเวตฺตา อรหฺตฺตปฺตฺต
ตโย มกฺเก ปฏฺวิทฺธเทวตานิ กณฺนา นตฺถิ อญฺญเสสุ จ จาเนสุ อนเภา
อภิสฺมยา ทิสฺสนฺติ เถเร จ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สกฺเค นิพฺพตฺตนาเว อสิตี
กฺลสฺสทฺสทานิ โส ทานิ สกฺมาคฺมิจฺจาทสฺสสนมตฺตมฺปิ หริคฺคํ นาสกฺขติ ตสฺมา
มาตริ มิจฺจาทสฺสสนา โมเจตฺวา ชาโตวรเกยว ปรินิพพายิสสามิติ สนฺนิญฺจานํ
กตฺวา อชฺเชว ภควนฺตํ อนฺุชานาเปตฺวา นิภฺขมิสฺสามิติ จุนฺทตฺเถโร อามนฺเตสิ
อาวฺโส

๑. ม. สติ ฯ ๒. อจ. พุท. ๒๐/๒๘๑/๘๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๓๗๒

จุนฺท อมฺหากํ ปญฺจสตาย ภิกฺขุปรึสาย สลฺยํ เทหิ คณฺหาวุโส ปตฺตจิวฺรานิ
ชฺมมเสนาปติ นาลกคามํ คนฺตุกาโมติ ฯ เถโร ตถา อกาสิ ฯ

ภิกฺขุ เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย เถรสฺส สนฺตํ อคฺมํสุ ฯ
เถโร เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ทิวาญฺจานํ สมฺมชฺชิตฺวา ทิวาญฺจานทฺวารเร จตฺวา
ทิวาญฺจานํ โอโลเกตฺวา อิํ ทานิ ปจฺฉิมทสฺสนํ ปฺน อากมฺนํ นตฺถิติ
ปญฺจสตภิกฺขุปรึวฺโต ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ภควนฺตํ เอตทวโจ
อนุชานาตุ เม ภนฺเต ภควา อนุชานาตุ สฺสโต ปรีนิพฺพานกาโล เม โอสฺสญฺโจ
เม อายุสงฺขารโติ ฯ พุทฺธา ปน ยสฺมา ปรีนิพฺพาหิติ วุตฺเต มรณฺวณฺณํ
สํวณฺณนฺติติ มา ปรีนิพฺพาหิติ วุตฺเต วญฺญสฺส คฺฉํ กเถนฺติติ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา
โทสํ อารोเปสฺสนฺติ ตสฺมา ตทฺภยมฺปิ น วทนฺติ ฯ เตน นํ ภควา กตฺถ
ปรีนิพฺพายิสฺสสิ สาริปฺตฺตาติ วุตฺตา อตฺถิ ภนฺเต มกฺเชสฺส นาลกคาเม
ชาโตวรโก ตตฺถาหํ ปรีนิพฺพายิสฺสามิติ วุตฺเต ยสฺส ทานิ ตฺวํ สาริปฺตฺต
กาลี มลฺลสิ อิทานิ ปน เต เชฏฺฐกนิฏฺฐภาติกานํ ตาทิสฺสส ภิกฺขุโน ทสฺสนํ
ทูลลภํ ภวิสฺสติ เทเสหิ เนสํ ชฺมมฺนฺติ อาห ฯ

เถโร สตฺถา มยฺหํ อิทธิวิภูพฺพนปฺพุพฺงคฺมํ ชฺมมเทสนํ ปจฺจาสิสฺสิติ
ลตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ตาลปฺปมาณํ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพัญญูธรรม หน้าที่ ๓๗๓

อพุกุคนุตวา โอรุยห ทสพลสฺส ปาทะ วนฺทิตฺติ ปุณฺณ ทฺวิตฺตลปฺปมาณํ
 อพุกุคนุตวา โอรุยห ทสพลสฺส ปาทะ วนฺทิตฺตวา(๑) เอเตนฺนปายะน
 สตฺตตลปฺปมาณํ อพุกุคนุตวา อนะกานี ปาฏีหริยสฺตานิ ทสฺเสนฺนโต
 ฐมฺมกถํ อารภีฯ ทิสฺสมานะนปี กายะน กเถติ อทิสฺสมานะนปีฯ อุปริเมน วา
 เทภูจิมะน วา อุปทฺตกายะน กเถติ อทิสฺสมานะนปี ทิสฺสมานะนปี กายะน
 จนฺทวณฺณํ ทสฺเสติ กายะน สุริยวณฺณํ กายะน ปพฺพทวณฺณํ กายะน
 สมฺมทวณฺณํ กายะน จกฺกวัตฺติราชา โหติ กายะน เวสฺสวณฺณมหาราชา กายะน
 สกฺโก เทวราชา กายะน มหาพฺรหฺมาติ เอวํ อนะกานี ปาฏีหริยสฺตานิ
 ทสฺเสนฺนโต ฐมฺมกถํ กเถติฯ สกฺกนคฺริ สนฺนปีติฯ เถโร โอรุยห ทสพลสฺส
 ปาทะ วนฺทิตฺตวา อฏฺฐาสีฯ อถ นํ สตฺถา อาห โโก นามิ อัย สารีปฺตต
 ฐมฺมปริยาโยติฯ สีหวิกิพีโต นาม ฆนฺเตติฯ ตคฺข สารีปฺตต สีหวิกิพีโต
 ตคฺข สารีปฺตต สีหวิกิพีโตติฯ

เถโร อลตฺตคฺกวณฺเณ หตฺเถ ปสาเรตฺตวา สตฺถุ สุวณฺณกจฺจปสฺสทิสฺเส ปาทะ
 โคปฺพเกสฺสุ กเถตฺตวา ฆนฺเต อิมะสิ ปาทานํ วนฺทิตฺตถาย กปฺปสฺสทสฺสสาธิกํ
 อสฺจเขยฺยัย ปารมิโย ปูริตา โส เม มโนโรถ มคฺถกํ ปคฺโต อิตฺถ ทานี
 ปฏฺฐาย ปฏฺฐิสฺนทฺธิวเสน น ปุณฺณ อุกฺกฏฺฐาเน สนฺนปีปาโต สมากโม นคฺติ(๒)
 # ๑. ม. วนฺทิตฺติ ฯ ๒. ม. อคฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคคณณนา หน้ ๓๗๔

ฉินโน เอส วิสุสาโส อนเนเกหิ พุทฐตสสเสหิ ปวิญ्ञิ อชริ อมริ เขมิ สขั
สีตลั อภยั นิพพานปุริ ปวิสสุตامي สเจ เม กิณฺจิก กายิกั วา วาจสิกั วา น
โรเจตถ(๑) ขมถ ตั ภควา คมนกาโล มยฺหนฺติฯ ขมามี เต สาริปุตฺต น
โฆ ปน เต กิณฺจิก กายิกั วา วาจสิกั ว มยฺหิ อรุจจนกั อตฺถิ ยสฺส ทานิ
ตฺวํ สาริปุตฺต กาลิ มณฺณสีติฯ

อิติ ภควตา อนุลลวตสมนฺตริ สตถุ ปาเท วนฺทิตฺวา อญฺจิตมตฺเต
อายสฺมมฺเต สินฺนรูกกฺวาพหิมวฺตปรีกณฺทปพฺพเต ชารยมานาปี อชช อิมิ
คฺคณฺราสี ชารตฺถุ น สกโกมิติ วทนฺตี วิย เอกปฺปหารเนว วิวรมาณา มหาปจฺวี
ยาว อุตกปรียนฺดา อกมฺปิ อากาเส เทวทฺนทฺทิกโย สลีสฺสู มหาเมฆิ อญฺจทิตฺวา
โปกฺขรวรสฺสั วรสฺสิฯ สตถฺตา ชมฺมเสนาปตี ปฏฺฐิปาเทสฺสามิติ ชมฺมาสนา วุญฺจาย
คณฺชกฺกุฏิกิมฺโฆ คณฺตฺวา มณฺนิผลเก อญฺจาสีฯ เถโร ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา
จตฺตฺสู จานฺตฺสู วนฺทิตฺวา ภควา อิโต กปฺปสฺตสสเสสฺสทิกฺกสฺส อสงฺเขยฺยยฺยสฺส
อฺปฺริ อนอมทสฺสิสฺส สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาทมฺยูเต นิปชฺชิตฺวา ตฺมฺหากิ ทสฺสนํ
ปตฺเตสฺสี(๒) สามี เม ปตฺตจนา สมิทฺฐา ทิกฺกฺจา ตฺมฺเมห ตํ ปจฺมทสฺสนํ อิํ
ปจฺฉิมทสฺสนํ ปุณฺ ตฺมฺหากิ ทสฺสนํ นตฺถิติ วตฺวา ทสนขสโมชานสมฺมุชลั
อณฺชลึ

๑. ม. โรเจถ ฯ ๒. ม. ปตฺเตสฺสี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญูนิคายกถา หน้า ๓๗๕

ปกคยห ยาว ทสฺสนวิสยา อภิมุโขว ปฏิกกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ ปุณ
มหาปจฺวี ชาเรตุ อสฺสโกนฺตี อุตฺกปริยฺนตฺ กตฺวา อกฺมปิ ฯ ภควา ปรีวาเรตฺวา
จิตฺ ภิภฺชฺ อหา อนฺนคจฺจถ ภิภฺชเว ตุมฺหากํ เชฏฺฐกฺกาทิกนฺตี ฯ ตสฺมี ขณ
จตฺสฺโสปี ปรีสา สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอกกํเยว เขตฺวเน โธหาย นีรวเสสา นิกฺขมฺมีสุ ฯ

สาวตฺถินคฺรวาตีโนปี สาริปฺพุตฺตเถโร กิร สมฺมาสมฺพุทฺธํ อาปุจฺฉิตฺวา
ปรีนฺนิพฺพายิตฺกามา นิกฺขนฺโต ปสฺสิตฺสสาม นนฺตี นคฺรทฺวารานิ นีโรกาสา
นิกโรนฺตา นิกฺขมิตฺวา คนฺธมาลาทิตฺถตา เกเส วิกิริตฺวา อิทานิ มยฺ กํ
มหาปญฺญโย นิสินฺโน กํ ฆมฺมเสนาปตี นิสินฺโนตี ปุจฺฉนฺตา กสฺส สนฺตีกํ
คมิสฺสาม ตสฺส หตฺถे สกฺกการิ จเปตฺวา เถโร ปกฺกนฺโตตีอาทินา นเยน
ปรีเทวนฺตา โรทฺถนฺตา เถริ อุนฺนพฺนฺธีสุ ฯ เถโร มหาปญฺญาย จิตฺตฺตา สพฺเพสํ
อนตฺกมฺนีโย เอส มคฺโคตี มหาชนิ โธวทิตฺวา ตุมฺหปิ อาวุโส ติฏฺฐถ มา
ทสฺสเล ปมาทํ อาปชฺชิตฺถาตี ภิภฺชฺสฺสมฺปิ นีวตฺเตตฺวา อตฺตโน ปรีสาเยว
สทฺธี ปกฺกามิ ฯ เยปี มนุสฺสา ปุพฺเพ อโยโย ปุจฺจาคมฺนจาริกํ จรตี อิทํ
ทานิ คมนํ น ปุณ ปุจฺจาคมฺนยาตี ปรีเทวนฺตา อุนฺนพฺนฺธีสุเยว เตปี
อปฺปมตฺตา อาวุโส โทถ เอวํภาวิโน นาม สงฺขาราตี นีวตฺเตตี ฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปฺตฺโต สพฺพตฺถ เอกฺรตฺติวาเสน อนฺตรามคฺเค
 สตฺตทาหิ มนุสฺसानิ สงฺกหิ กโรนฺโต สายิ นาลกคามิ ปตฺวา คามทฺวาร
 นิโครฺชรุกฺขมฺมูเล อฏฺฐาสิ ฯ อถ อุปรเวโต นาม เณรสฺส ภากิเนยฺโย พหิคามิ
 คจฺจนฺโต เถโร ทิสฺวา อุปสงฺกमितฺวา วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ เถโร ตํ อห อตฺถิ
 เคเห เต อยฺยิกาติ ฯ อาม ภนฺเตติ ฯ คจฺจ อมฺหากิ อิธาคตภาวํ อารโจะหิ
 กสฺมา อากโตติ จ วุตฺเต อชฺช กิร เอกทิวสิ อนฺโตคามे ภวิสฺสติ ชาโตวรํ
 ปฏฺิขคฺคต ปณฺจนฺนญจ กิร ภิกฺขุสฺตานํ วสนญฺจานํ ชานาถาติ ฯ โส คนฺตฺวา
 อยฺยิเก มยฺหิ มาตุโล อากโตติ อห ฯ อิทานิ กุหิณฺติ ฯ คามทฺวารเรติ ฯ
 เอกโต(๑) อญฺโฆปิ โกจิ อตฺถิติ ฯ อตฺถิ ปณฺจสฺตา ภิกฺขุติ ฯ กิการณา
 อากโตติ ฯ โส ตํ ปวตฺตี อารโจะสิ ฯ พฺราหฺมณิ กิ นฺ โข เอตฺตกานํ วสนญฺจานํ
 ปฏฺิขคฺคาเปติ ทฺรกาลे ปพฺพชิตฺวา มหฺลลกกาเล คิหิ โหตฺถกาโมติ จินฺเตนฺติ
 ชาโตวรํ ปฏฺิขคฺคาเปตฺวา ปณฺจสฺตานํ วสนญฺจานํ การेतฺวา ทนฺนทฺทิตฺวา
 ชาเลตฺวา เณรสฺส ปาหสิ ฯ

เถโร ภิกฺขุหิ สทฺธิ ปาสาทิ อารุญฺห ชาโตวรํ ปวิสิตฺวา นิสิตฺวา
 ตฺมฺหากิ วสนญฺจานํ คจฺจถาติ
 # ๑. ม. เอกโกว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญูนิทกัณฐกถา หน้า ๓๗๗

ภิกขุ อัยโยเชลี เตสฺส คตมตฺเตสฺสเยว เถรสฺส ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชติ
โลหิตปุกฺขินฺทิมารณฺนตฺติกา(๑) เวทนา วตฺตฺตฺตฺติ ฯ เอกํ ภาชนํ ปวิสฺสติ เอกํ
นิกฺขมตฺติ ฯ พุราหฺมณฺนิ มม ปุคฺคตฺตฺส ปวตฺตฺติ มยฺหํ น รุจฺจตฺติติ อตฺตฺตฺโน
วสนคพฺภทฺวารํ นิสฺสาย อฏฺฐาสิ ฯ

จตฺตฺตฺวาโร มหาราชาโน ชมฺมเสนาปตฺติ กุหิ วิหฺรตฺติติ โอลเณนฺตา
นาลกคามเ ชวโถวเรก ปรีนฺนิพฺพานมณฺเญ นินฺนโน ปจฺฉิมทสฺสนํ คมิตฺตฺสามาติ
อากมฺม วนฺทิตฺวา อฏฺฐํสุ ฯ เก ตฺตฺเมหฺติ ฯ มหาราชาโน ฆนฺเตติ ฯ กสฺมา
อากตฺตฺตฺตฺติ ฯ คิลานุปฏฺฐาภา ภวิสฺตฺสามาติ ฯ โหติ อตฺตฺติ คิลานุปฏฺฐาโก
คจฺฉนฺตฺตฺตฺติ ตฺตฺเมหฺติ อัยโยเชลี ฯ เตสํ คตฺตฺวาเสเน เตเนว นเยน สกฺโก
เทวานมฺินฺโท ฯ ตสฺมี กเต มหาพุรฺหฺมา จ อากมฺีสุ ฯ เตปี ตเถว เถโร
อัยโยเชลี ฯ

พุราหฺมณฺนิ เทวตฺตฺนํ อากมฺนํ จ(๒) ทิสฺวา เณ นฺ โข เอเต มม
ปุคฺคตํ วนฺทิตฺวา คจฺฉนฺตฺติติ เถรสฺส คพฺภทฺวารํ คนฺตฺวา ตาต จุนฺท ก
ปวตฺตฺติติ ปุจฺฉิ ฯ โส ตํ ปวตฺตฺติ อากฺกขิตฺวา มหาอุปาสิกา ฆนฺเต อากตฺตฺติ
อาห ฯ เถโร กสฺมา อเวลาย อากตฺตฺติ ปุจฺฉิ ฯ สว ตฺตฺยํ ตาต
ทสฺสนตฺตฺตฺตฺตฺติ วตฺตฺวา ตาต ปจฺฉมํ เก อากตฺตฺติ ปุจฺฉิ ฯ

๑. ม. โลหิตปุกฺขินฺทิกามาณนฺตฺติกา ฯ ๒. ม. อากมฺนฺนฺจ คมฺนฺนฺจ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๓๗๘

จตุตทาโร มหาราชาโน อุปาสิเกติ ฯ ตาต ตฺวั จตุหิ มหาราเซหิ มหนุตตโรติ ฯ
 อารามิกสทิสสา เอเต อุปาสิเก อมหากัม สตุถุ ปฏิสนฺธิคฺคหณโต ปญฺจาย
 ขคฺคหตุถา หุตฺวา อารกฺขํ อํกํสูติ ฯ เตสํ ตาต คตาวसानเน โโก อากโตติ ฯ
 สกฺโก เทวานมินฺโหติ ฯ เทวราชโตปิ ตฺวั ตาต มหนุตตโรติ ฯ
 ภณฺฑคฺคาหกสามเนรสทิสโส เอส อุปาสิเกติ(๑) อมหากัม สตุถุ ตาวตีสโต
 โอตฺรณกาลे ปตฺตจิวริ คเหตุวา โอตฺติณฺโณติ ฯ ตสฺส ตาต คตาวसानเน
 โชตฺยมาโน วีย โโก อากโตติ ฯ อุปาสิเก ตฺยหํ ภควา จ สตุถา จ มหาพฺรหฺมา
 นาม เอสติ ฯ มยฺหํ ภควโต มหาพฺรหฺมโตปิ ตฺวั ตาต มหนุตตโรติ ฯ อาม
 อุปาสิเก เอเต นาม กิร อมหากัม สตุถุ ชาตทิวเส จตุตทาโร มหาพฺรหฺมาโน
 มหาปฺริสํ สุวณฺณาชาเลน ปฏิกฺคณฺหีสฺสูติ ฯ

อถ พฺราหฺมณฺเญยา ปุตฺตสฺส ตาว เม อัย อานฺุภาโว กิทิโส วต มยฺหํ
 ปุตฺตสฺส ภควโต สตุถุ อานฺุภาโว ภวิสฺสตีติ จินฺตยณฺฺติยา สหสา ปญฺจวณฺณา
 ปิตี อุปฺปชฺชิตฺวา สกฺลสรริํ ฝริ ฯ เถโร อุปฺปนฺนํ เม มาตุ ปิตีโสมนสฺสํ อัย
 ทานี กาลิ ฐมฺมเทสนายาติ จินฺเตตุวา ก็ จินฺเตสิ มหาอุปาสิเกติ อห ฯ
 สตา ปุตฺตสฺส ตาว เม อัย กุณฺเณ สตุถุ ปนสฺส กิทิโส ภวิสฺสตีติ ตาต อิทํ
 จินฺเตมีติ อห ฯ มหาอุปาสิเก

๑. ม. อุปาสิเก ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปฏจนสัยุดตวณณนา หน้า ๓๗๕

มยหิ สตุถุ ชาตกขณ มหาภินิกขมเน สมุโพธิยิ ชมมจกุกปวตฺตเน จ
ทสสทสฺสิล็อกธาตุ กมฺปิตุถ ๗ สีเลน สมာธินา ปญญา ยิมุตฺติยา
วิมุตฺติญาณทสฺสเนน สโม นาม นตุถิ อิติปิ โส ภควาติ วิตุถาเรตุวา
พุทฺธคฺคณปฏิสัยุดตชมฺมเทสนิ กเถสิ ๗

พฺราหฺมณิ ปิยปฺตฺตสฺส ชมฺมเทสนาปริโยसानเ โสตาปตฺติมเล ปติฏฺจาย
ปฺตฺตํ อาท ตาต อุปฺติสฺส กสฺมา เอวิ อกาสิ เอวรูปิ นาม อมตํ มยหิ เอตฺตํ
กาคํ น อทาสิติ ๗ เถโร ทินฺนํ ทานิ เม มาตุ รูปสาริยา พฺราหฺมณิยา
โปสาวนิกมฺลํ เอตฺตเกน วฏฺฐิสฺสตีติ จินฺเตตุวา กจฺจ มหาอุปาสิกเถติ พฺราหฺมณิ
อุยฺโยเชตุวา จุนฺท กา เวลาติ อาท ๗ พลวปจฺจุกกาโล กนฺเตติ ๗ ภิกฺขุสํฆิ
สนฺนิปาเตหิติ ๗ สนฺนิปาโต กนฺเต ภิกฺขุสงฺฆิมติ ๗ มํ อุจฺจิปิตฺวา นิสิตาเปหิ
จุนฺทาติ อุจฺจิปิตฺวา นิสิตาเปสิ ๗

เถโร ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อาวุโส จตุจตุตาฬิสิ โว วสฺसानิ มยา สทฺธิ
วิจฺรณฺตานํ ยํ เม กายิกํ วา วาจสิกํ วา น โรเจถ ชมถ ตํ อาวุโสติ ๗
เอตฺตํ กนฺเต อมฺหากํ ฉายา วิย ตุมฺเห อมฺลจิตฺวา วิจฺรณฺตานํ อรุจฺจนกํ
นาม [๑] นตุถิ ตุมฺเห ปนฺมฺหากํ ชมถาติ ๗ อถ

๑. ม. อตุถนฺตเร โนติ ทิสฺสตี ๗

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๓๘๐

เถโร มหาจิวโร สงฺกทฺตติตฺวา มุขํ ปิชาย ทกฺขิณฺน ปสฺสเสน นิปนฺโน สตฺถา
วีย นว อนฺุพฺพสมปตฺติโย อนฺุโลมปฺปฏิโลมโต สmapชฺชิตฺวา ปฺน ปจฺม
ณานํ อาที กตฺวา ยาว จตฺตตฺตชฺชณนา Smapชฺชิตฺ ตโต วุฏฺจาย อนนฺตรฺเยว
มหาปจฺวี อนฺุนาทนฺโต อนฺุปาทีเสสย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนินฺุพฺพายี ฯ

อุปาสิกา ที นฺุ โข เม ปฺตฺโต น กิณฺุจ กเถตฺติ อฺุฏฺจาย ปิฏฺุจิปาเท
ปรีมชฺชนตี ปรีนินฺุพฺพตฺถาวํ ฅตฺวา มหาสทฺทํ กุรฺมานา ปาเทสุ นิปตฺติตฺวา
ตาท มยํ อีโต ปฺุพฺเพ ตว กุณฺํ น ชานิมฺหา อิทานี ปน ตํ อาที กตฺวา
อนกสฺเต อนกสฺสเส อนกสฺตสฺสเส กิณฺุช อิมสฺมึ นีเวสเน นิสีทาเปตฺวา
โกเชตฺถํ น ลกฺขิมฺหา จีวเรหิ อจฺจาทฺตํ น ลกฺขิมฺหา วิหารสฺตํ วิหารสฺสสฺถํ
การตฺถํ น ลกฺขิมฺหาติ ยาว อรฺุณฺุคฺคมนา ปรีเทวี ฯ อรฺุณฺุ อฺุคฺคตมตฺเตยว
สฺวณฺุณฺุการเ ปกฺโกสาเปตฺวา สฺวณฺุณฺุคฺคพฺภํ วีวราเปตฺวา สฺวณฺุณฺุคฺคกฺกฺกฺโย
มหาตฺถลา ย ตฺถลาเปตฺวา ปณฺุจ กุณฺุการสฺตานิ ปณฺุจ อคฺคมิกสฺตานิ กโรธาคี
ทาเปตี ฯ (๑)

สกฺโกปี เทวราชา วิสฺสุกมฺมํ (๒) เทวปฺตฺตํ อามนฺเตตฺวา ตาท
ธมฺมเสนาปตี ปรีนินฺุพฺพโต ปณฺุจ กุณฺุการสฺตานิ ปณฺุจ อคฺคมิกสฺตานิ จ
มาเปหีตี อาห ฯ อิติ มหาอุปาสิกา การิตานี

๑. สี. เปเสสิ ฯ ๒. ม. วิสฺสุกมฺมํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญูธรรม หน้าที่ ๓๘๑

วิสุตมมเมณ นิรมิตานิ จ สัพพานปิ เทว สหสฺสานิ อหเสสฯ ตโต [๑]
นกรมชฺเฒ สารมย์ มหามณฺฑปปี การตฺวา มณฺฑปมชฺเฒ มหาภูฏาคารี
จเปตฺวา เสตานิ ปรีวารสงฺเขเปณ จเปตฺวา สาธุกิปิํ อารภีสุฯ เทวานํ
อนุตเร มนุสฺสา มนุสฺसानํ อนุตเร เทวา อหเสสฯ

เรวตี นาม เอกา เถรสฺส อุပ္ภุจายิกา อหํ เถรสฺส ปุञฺจ กริสฺสามิติ
สุวณฺณปฺปฺพานํ ตโย กุมฺภเ การเตสิฯ เถรสฺส ปุञฺจ กริสฺสามิติ สกฺโก เทวราชา
อหฺมเตยฺยโกฏินาฏเกหิ ปรีวาริโต โอตริฯ สกฺโก โอตริตีติ มหาชน
ปจฺฉามุโข ปฏิกฺกมิฯ ตตฺถ สาปี อุปาสิกา ปฏิกฺกมมานา ครุการตฺตา
เอกมนฺตํ อปสฺกกิตฺตุ อสฺกโกนฺตี มนุสฺसानํ อนุตเร ปปตา(๒) มนุสฺสา
อปสฺสนฺตา ตํ มหฺทิตฺวา อคมฺสฺสา ตา ตตฺถเวว กาลิํ กตฺวา ตาวตีสภวเน
กนกวิมานเ นิพฺพตฺติฯ นิพฺพตฺตกฺขณเวยสฺส รตนกฺขนฺโห วิย ติกาวตฺตปฺปมาโณ
อตฺตภาโว อโหสิ สฏฺฐิสกฺกปฺรปฺปมาณอลงฺการปฏิมณฺฑิตา
อจฺฉราสหสฺสปรีวาริตาฯ อถสฺสา ทิพฺพิ สัพพกายิกาทาสี ปฺรโต จปยีสุฯ สา
อตฺตโน สิริสมฺปตฺตี ทิสฺวา โอพารา อัย สมฺปตฺติยา(๑) กิํ นุ โข เม กมฺมํ
กตฺนฺติ จินฺตยมานา อหฺมส มยา สาริปฺตฺตตฺถเถรสฺส ปรีนิพฺพตฺตฺถาเน ตีหิ
สุวณฺณปฺปฺพกฺกมฺภหิ ปุชา

๑. ม. เอตฺถอนุตเร นกรมชฺเฒติ ทิสฺสตีฯ

๒. ม. ปติฯ ๑. ม. โอพารา อัย สมฺปตฺติฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๒๘๒

กตา มหาชน มํ มหุทิตฺวา คโต สาทํ ตตฺถ กาลํ กตฺวา อธิฐปฺปนา เถรํ
นิสฺสาย ลหุํ อิทานิ ปุณฺณวิปากํ มนุสฺसानํ กเถสฺสามิตฺติ สห วิมานเนน
โอดริ ฯ

มหาชน ทูรโตว ทิสฺวา กิ นุ โข เทว สุริยา อุฏฺฐิตาติ (๑)
โโอลเกนฺโต วิมาน อากจฺจนฺเต กุฏาคารสณฺจานํ ปณฺณายติ นายํ สุริโย
วิมานเมตฺติ เอกนฺติ อาห ฯ ตมฺปิ วิมานํ ดาวเทว อากนฺตฺวา เถรสฺส
ทารุจิตกมตฺถเก เวหาสํ อุฏฺฐาสิ ฯ เทวธิดา วิมานํ อากาเสยว จเปตฺวา ปจฺวี
โอดริ ฯ มหาชน กา ตฺวํ อยฺเยติ ปุจฺฉิ ฯ [๒] มํ ตุมฺเห ชานาถ เรวตี
นามาหํ ตีหิ สุวณฺณปฺปผกฺกมฺเภหิ เถรสฺส (๓) ปุชฺชํ กตฺวา มนุสฺเสหิ มหุทิตา
กาลํ กตฺวา ดาวตีสกฺวเน นิพฺพตฺตา ปสฺสถ เม สิริสมฺปตฺตี ตุมฺเหปิ ทานิ
ทานานิ เทถ ปุณฺณานิ กโรธาติ กุสลกิริยาย วณฺณํ กเถตฺวา เถรสฺส
จิตกํ ปทกฺขิณํ กตฺวา วนฺทิตฺวา อตฺตโน เทวภูจฺจานํเยว กตา ฯ

มหาชนปิ สตฺตนาหํ สาธุกิพิกิ กิพิตฺวา สพฺพคนฺเชหิ จิตกมกาสิ
จิตกา เอกนฺรตนสติกา อโหสิ ฯ เถรสฺส สรริ จิตกํ อาโรเปตฺวา อุสิรกลาเปหิ
อาลิมเปสฺส ฯ อาพาหเน สพฺพพรตฺตี รมฺมสฺสวณํ ปวตฺติ ฯ อนฺรทฺตเถโร
สพฺพคนฺโรทเกน เถรสฺส จิตกํ นิพฺพาเปสิ ฯ จุนฺทตฺเถโร ธาตุโย

๑. ส. อุฏฺฐิตาติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. เถรํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันยอดเยี่ยม หน้า ๓๘๓

ปริศสาวเน ปกขิปิตวา น ทานิ มยา อิเชว สกกา จาคู(๑) มยหิ
เชฏฐภาติกสฺส ชมฺมเสนาปติสริปุตฺตตฺเถรสฺส ปรีนิพฺพุตภาว
สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส อาโรเจสฺสามีติ ธาตุปริศสาวนํ เถรสฺส จ
ปตฺตจิวริ คเหตุวา สวตฺถิ อคฺมาสิ เอกฺกุจฺจเนปิ จ เทว รตฺติโย
อวสิตฺวา สพุทฺธ เกรตฺตฺติวาเสเนว สวตฺถิ ปาปฺณิ ฯ เอตมตฺถิ
ทสฺเสตฺถุ อถ โข จุนฺโท สมณฺฑเทโสติอาทิ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ เยนายสุมา อานนฺโทติ เยนสฺส อตฺตโน อุปฺชฌาโย
ชมฺมภณฺฑาคาริกิ อายสุมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ กสฺมา ปเนส อฺชุกิ สตฺถ
สนฺติกิ อคฺนตฺวา เถรสฺส สนฺติกิ อคฺมาสิติ สตฺถริ จ เถเร จ การเวเน ฯ
เชตฺวเน มหาวิหारे โปกฺขรณฺธิยิ กิรสฺส นฺหาตฺวา ปจฺจุตฺตริตฺวา
สุณฺิวตฺถสฺสปารุตฺสฺส เอตทโหสิ พุทฺธา นาม มหาปาสาณจฺจตฺตํ วิย ครฺุโน
ผณฺกตสฺสปสิทฺพฺยคฺขมตฺต- วรฺวาราณาทโย วิย จ ทฺุราสทา น สกกา มยา
อฺชุกเมว สตฺถ สนฺติกิ คฺนตฺวา กเถตฺถุ กสฺส นฺ โข สนฺติกิ คฺนตฺพุพฺพฺนฺติ ฯ
ตโต จินฺเตสิ อุปฺชฌาโย เม ชมฺมภณฺฑาคาริกิ เชฏฐภาติกตฺเถรสฺส
อฺจฺจตฺตมสฺสหาโย ตสฺส สนฺติกิ คฺนตฺวา ตํ(๒) อาทาย สตฺถารา สทฺธิ กเถสฺสามีติ
สตฺถริ เจว เถเร จ การเวเน อุปฺสงฺกมิ ฯ อิทมฺสฺส ปตฺตจิวรฺนฺติ อยมฺสฺส
ปริโถกปฺตฺโต อิหิ ธาตุปริศสาวนฺนฺติ เอวํ เอเกกํ
๑. ม. สนฺธาเรตฺถุ ฯ ๒. ส. ตํ อาทาย สตฺถ สนฺติกิ อุปฺสงฺกมิสฺสามีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๓๘๔

อาจิกฺขิ ฯ ปาฬิยฺ ปน อิทมฺสฺส ปตฺตจิวฺรณฺติ เอตฺตกเมว วุตฺตํ ฯ กถาปาภตฺนฺติ
กถามูลํ ฯ มุลญฺหิ ปาภตฺนฺติ วุจฺจติ ฯ ยถาห

อฺปฺปเกนปี เมธาวิ ปาภเตน วิจฺกฺขโณ
สมฺภูจฺจาเปติ อตฺตํ อญฺ อคฺคิวิ สนฺธมฺนฺติ (๑)

ภควนฺตํ ทสฺสนายาติ ภควนฺตํ ทสฺสนตฺถาย ฯ ก็ ปณิมีนา ภควา น
ทิจฺจปฺพุโพติ โน น ทิจฺจปฺพุโพ ฯ อยฺ หิ อายสฺมา ทิวา นว วาเร รตฺตี
นว วาเรติ เอกาหํ อญฺจาส วาเร อฺปฺภูจฺจานเมว คจฺจติ ฯ ทิวสฺส ปน สตฺวาริ
สทฺสฺวาริ วา คนฺตฺกาโม สมานปี น อการณา คจฺจติ เอกํ ปญฺหทฺวาริ (๒)
คเหตุวาว คจฺจติ ฯ โส ตํทิวสฺ เตน กถาปาภเตน คนฺตฺกาโม เอวมอาห ฯ
อิทมฺสฺส ปตฺตจิวฺรณฺติ เถโรปี อิหํ ตสฺส ปตฺตจิวฺริ อิหํ จ ชาตฺตฺปริสฺสวานนฺติ
ปาฎิเยกฺกเยว ทสฺเสตฺถวา อาจิกฺขิ ฯ

สตฺถา หตฺถํ ปสาเรตฺถวา ชาตฺตฺปริสฺสวานํ คเหตุวา หตฺถตฺเต จเปตฺวา
ภิกฺขุ อามนฺเตสิ โย โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปุริมทิวเส อนเกานิ ปาฎิหาริยสฺตานิ
กตฺวา ปรีนิพฺพานํ อนฺชานาเปสิ ตสฺส ทานิ อีมา สงฺขวณฺณปฏิกฺกา (๓)

ชาตฺตฺโยว ปญฺญาณนฺติ กปฺปสฺตสทฺสสาธกอสฺงเขยฺยํ ปูริตปารมี เอส

๑. บ. ชา. ๒๗/๔/๒ ฯ ๒. ลี. ปญฺหทฺวาริ ฯ ๓. ม. สงฺขวณฺณสนฺนิภา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสนธิสัญญา หน้ ๓๘๕

ภิกขเว ภิกขุ มยา ปวตติตัม ชมมจกัม อุนูปวตติโก (๑) เอส ภิกขุ
ปฏิททชตติยกอาสนโน (๒) เอส ภิกขุ ปุริตสาวกสนนินิปาโต เอส ภิกขุ จเปตวา
มํ ทสสุ จกกวาพสทสเสสุ ปณณาย อสทิสโส เอส ภิกขุ มหาปณโณ เอส
ภิกขุ ปุณฺณปณโณ หาสปณโณ ชวนปณโณ ติกขปณโณ นิพเพชกปณโณ เอส
ภิกขุ อปปีจโณ เอส ภิกขุ สนนุญฺโจะ ปวิวิตโต อัสสนุญฺโจะ อารททวิริโย โจทโก
ปาปครหิ เอส ภิกขุ ปณจ ชาตีสตานิ ปฏิททชมหาสมปตติโย ปหาย
ปพพชิตโต เอส ภิกขุ มม สาสเน ปจวิสมขนฺติโก เอส ภิกขุ ฉินฺนวิสาณอุสภสทิสโส
เอส ภิกขุ จณฺทาลปุตตสทิสนิจจิตโต เอส ภิกขุ ปสฺสธ ภิกขเว มหาปณฺณสฺส
ชาคุโย ปสฺสธ ภิกขเว ปุณฺณปณฺณสฺส มหาปณฺณสฺส ชวนปณฺณสฺส ติกขปณฺณสฺส
นิพเพชกปณฺณสฺส อปปีจสฺส สนนุญฺจสฺส ปวิวิตตสฺส อัสสนุจสฺส อารททวิริยสฺส
โจทกสฺส ปสฺสธ ภิกขเว ปาปครหิสฺส ชาคุโยติ ฯ

โย ปพพชิ ชาตีสตานิ ปณจ
ปหาย กามานิ มโนรมานิ
ตัม วิตรากัม สุตมาหิตินฺทริยัม
ปรินิพพุตัม วนฺทล สารีปุตตัม ฯ
ขณฺติพโถ ปจวิสมโม น กุปฺปติ

๑. ม. อุนูปวตติโต ฯ ๒. ม. ...อาสนโน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หน้ํ ๓๘๖

น จาปี จิตฺตสฺส วเสน วตฺตติ
อนุกมฺปกิ การุณิกิ จ นิพฺพุโต
ปรีนิพฺพุตํ วนฺทล สารีปฺตฺตํ ๑
จณฺฑาลปฺตฺโต ยถา นคริ ปวิญฺโฐ
นิจมโน จรติ กโปกฺปิหตฺโต
ตถา อัย วิหริติ (๑) สารีปฺตฺโต
ปรีนิพฺพุตํ วนฺทล สารีปฺตฺตํ ๑
อุสฺสโก ยถา ฉินฺนวิสาณโสโต(๒)
อหฺเรยณฺโต จรติ ปฺรนฺตเร ปน(๓)
ตถา อัย วิหริติ สารีปฺตฺโต
ปรีนิพฺพุตํ วนฺทล สารีปฺตฺตฺนฺติ ๑

อิติ ภควา ปญฺจหิ คาถาสเตหิ เณรฺสฺส วณฺณํ กเถสิ ๑ ยถา ยถา
ภควา เณรฺสฺส วณฺณํ กเถสิ ตถา ตถา เถโร(๔) สณฺจาคูํ น สกฺโกติ
วิพารมฺเข ปกฺขนฺตกุกฺกุญฺญ วิย ปเวเชติ ๑ เตนานห อปี เม ภนฺเต มชฺชรกษาโต
วีย กาโยติ สพฺพํ วิตุถารตพฺพํ ๑

ตตฺถ มชฺชรกษาโตคิอาทินมตฺโต วุตฺโตเยว ๑ อิธ ปน ฌมฺมาติ
อุทฺทเทสปริปฺจุจฺจาธมฺมา อธิปฺเปตา ๑ ตสฺส หิ อุทฺทเทสปริปฺจุจฺจาธมฺเม อคฺหิเต
วา คเหตุํ คหิเต วา สชฺฌายิ กาคูํ

๑. สී. วิจรติ ๑ ๒. ม. ฉินฺนวิสาณโก ๑ ๓. ม. วเน ๑ ๔. ม. อานนฺตฺเถโร ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปฎฐานสัตยุตตวณณา หน้า ๓๘๗

จิตตํ น ปวตตติ ฯ อถ สตถา ปณจปสาทวิจิตฺรานิ อภฺชิณี อุมฺมีเลตฺวา
เถรํ โอลเณนฺโต อสฺสาเสสฺสามิ นนฺติ อสฺสาเสนฺโต กิํ นฺ โข เต อานนฺท
สาริปฺตุโตติอาทิมาท ฯ

ตตฺถ สีสกฺขนฺชนฺติ โลกียโลกุตฺตรสีลํ ฯ สมာชิปณฺวาสุปี เอเสว นโย ฯ
วิมุตฺติ ปน โลกุตฺตราว ฯ วิมุตฺติถาณทสฺสนํ ปจฺจเวกฺขณณานํ ตํ โลกียเมว ฯ
โอรวาทโกติ โอรวาททายโก ฯ โอรติณฺโณติ โอรติณฺเณสุ วตฺถุสุ นานปฺปการณ
โอรตฺรณสีโล ฯ วิณฺญาปโกติ ชมฺมกถากาเล อตฺถลฺลจฺ การณลฺลจฺ วิณฺญาเปตา ฯ
สนฺทสฺสโกติ ขนฺธชฺชาตฺตฺยาตฺตวเสน เตลฺลํ เตลฺลํ ชมฺมานํ ทสฺเสตา ฯ สมาทปโกติ
อิทลฺลจฺิทลฺลจฺ คณฺหถาติ เอวํ คณฺหาปโก ฯ สมตฺเตชโกติ อพฺภุสฺสาทโก ฯ
สมปฺหิสโกติ ปฏิลทฺชฺคฺเชหิ โมทาปโก โชรทาปโก ฯ

อกิลาสฺ ชมฺมเทสนายาติ ชมฺมเทสนํ อารภิตฺวา สีลํ วา เม รุชฺชติ
หทยํ วา กุจฺฉิ วา ปฎฺฐิ วาติ เอวํ โอรสฺกนาการวิริหิโต นิภฺกิลาสฺ วิสารโท
เอกสฺสาปี ทฺวินนฺมปี สีหเวเคนเวว ปกฺขนฺทติ ฯ อนุคฺคาทโก สพฺรหฺมจารินฺนฺติ
ปทสฺส อตฺถโธ ขนฺธกวกฺเค วิตฺถาริโตว ฯ ชมฺโมชฺร ชมฺมโกคฺชนฺติ อุกฺเขนปี
โกโคว กถิโต ฯ ชมฺมานุคฺคหฺนฺติ ชมฺเมน อนุคฺคหฺณํ ฯ สตฺถา อติวีย ยํ ภิกฺขุ
กิลมตีติ ปฺน ตํ อสฺสาเทนฺโต น นฺ ตํ อานนฺท มยาติอาทิมาท ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคคุณณา หนา ๓๘๘

ตตถ ปิเยหิ มนาเปหิติ มาตาปีตาภาตาทกีนีอาทิกเกหิ ชาตียา นานาภาโว
มรณน วินาภาโว ภเวน อลยถาภาโว ๑ ตํ กุเตตถ อานนุท ลพฺภา ยนฺตฺนฺติ
ตสฺมา (๑) ยสฺมา สพฺเพหิ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว ตสฺมา ทส ปารมฺมีย
ปฺเรตฺวาปี สมฺโพธิ ปฺตฺวาปี ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวาปี ยมกปาฎิหาริยํ ทสฺเสตฺวาปี
เทโวโรหณํ กตฺวาปี ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขาตํ(๒) ปโลภมฺมํ ตํ ตถาคตฺสฺสาปี
สรีริ มา ปลุชฺชิตฺติ เนตํ จานํ วิชฺชติ โรเทนฺเตนปี กเถนฺเตนปี น สกฺกา ตํ
การณํ ลทฺฐนฺติ ๑ โส ปลุชฺเชยฺยติ โส ภิชฺเชยฺย ๑

เอวมฺว โขติ เอตถ โยชนสฺตฺพเพโร มหาชมฺพุรฺกฺโข วิย ภิกฺขุสงฺโฆ
ตสฺส ทกฺขิณทิสฺสโกโต ปญฺญาสโยชนิโก มหาชนฺโฆ วิย ฌมฺมเสนาปติ ตสฺมี
มหาชนฺเช ภินฺเน ตโต ปญฺจาย อนฺุพฺเพน วทฺติตฺวา ปฺปผลาทีหิ ตํ จานํ
ปฺเรตฺตุ สมตฺถสฺส อลยสฺส ขนฺธสฺส อภาโว วิย เถโร ปรีนฺิพฺพุโต(๓) โสพสนฺนํ
ปญฺหานํ มตฺถกํ ปตฺตสฺส อลยสฺส ทกฺขิณาสเน นิสิตฺนสมตฺถสฺส ภิกฺขุโน
อภาโว ตาย ปรีภินฺนาย โส รุกฺโข วิย ภิกฺขุสงฺโฆ ขนฺโฆ เตวฺว ชาโตติ
เวทิตฺพุ ๑ ตสฺมาติ ยสฺมา สพฺพสงฺขตํ(๔) ปโลภมฺมํ ตํ มา

๑. ส. ลพฺภา ยํ ตฺนฺติ กสฺมา ๑ ๒. ม. สงฺขาตํ ๑ ๓. ม. เถเร ปรีนฺิพฺพุเต ๑

๔. ม. สพฺพสงฺขาตํ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญูนิทเท หน้า ๓๘๕

ปลุชชีติ น สกกา ลทฐิ ตสฺมา ฯ

จตุตเถ อจิริปรินิพพุเตสุ สารีปุตตโมคคัลลานะสุติ น จิริปรินิพพุเตสุ
ทวิสุ อคคสาวเกสุ ฯ เต้ หิ ฐมฺเสนาปติ กตฺติกมาสปฺณณมัยฺ ปรินิพพุโต
มหาโมคคัลลานะ โต อฑฺฒมาสาคิกฺกเมน อฑฺฒมาสกาพฺกขอุโปสเถ (๑)
สตฺธา ทวิสุ อคคสาวเกสุ ปรินิพพุเตสุ มหาภิกฺขุสํฆปริวาริ มหามณฺฑล
จาริกิ จรมาโน อนฺนุพฺพเพน อุกฺกเจเลนคฺริ ปตฺวา ตตฺถ ปิณฺฑทาย จิริตฺวา
กงฺคาปิฏฺเฐ รชตปตฺตวณฺณวาลิกาปฺลีนะ วิหาสิ ฯ เตน วุตฺตํ อจิริปรินิพพุเตสุ
สารีปุตตโมคคัลลานะสุติ ฯ เย มหนฺตตรา ขนฺธา เต ปลุชเชยฺยุนฺติ อิธาปี
โยชนสตฺตพฺเพโร มหัชมฺพุรฺกโข วิย ภิกฺขุสงฺฆโม ตสฺส ทกฺขินฺโต จ อุตฺตรโต
จ คตา ปณฺณาสโยชนิกา เทว มหัชนฺธา วิย เทว อคคสาวกาตี ฯ เต้
ปฺริมนเยเนว โยเชตพฺพิ ฯ

ปณฺณเม ทิฏฺฐิฉิตฺติ กมฺมสฺสทกฺตทิฏฺฐิ ฯ

นฺนุเจ มจฺจุเชยฺยสฺส ปารนฺติ เตญฺมกาวญฺญสฺส ปารนฺตํ นิพฺพานํ ฯ

อญฺจเม กาเย วา ภิกฺขุฉิตฺติ ตสฺมี กาเล ภิกฺขุเยว นตฺถิ เอวํ

สนฺเตปี โย สติปัญญาเน ภาเวติ

๑. ม. อนาวสุโปสเถ ฯ

โส กิเลสภินทเนน ภิกขุเขวาติ ทสเสนุโต

เอวมมาห ๑ เอกายนนุติ เอกมคคํ ๑ ชาติกขยนุตทสสีติ ขาติยา ขโยติ
จ อนุโตติ จ นิพพานํ ตํ ปสสตีติ อตุโถ ๑ มคคํ ปชานาตีติ เอกายนสงขชาติ
เอกมคคภูตํ มคคํ ปชานาติ ๑ เอกายนมคโค วุจจติ ปุพพภาคสตีปฏจานมคโค
ตํ ปชานาตีติ อตุโถ ๑

นวมเม สุมเสสูติ เอวันามเก ชนปเท ๑ เมทกถาลิกาติ เอวํ อิตถิลิงคเวสน
ลทุชนามํ ๑ มมํ รุกข อหํ ตํ รุกขิสสามีติ เอตถ อยํ ตสส ลทุช อจาริโย
อูกขิตตวํสํ สุกคหิตํ อคณนุโต อนุเตวาสิเกน ปกขนุตปกขนุตทิสํ อจจณนุโต
สพพกาลํ จ วัสคคํ อนุวโลเกนุโต (๑) อนุเตวาสิกํ น รุกขติ นาม เอวํ
อรุกขิตอ อนุเตวาสิโก ปตีตวา จจณณวิจจณณํ โหติ ๑ วํสํ ปน สุกคหิตํ
คณนุโต เตน ปกขนุตปกขนุตทิสํ จจณนุโต สพพกาลํ จ วัสคคํ โอลเกนุโต(๒)
ตํ รุกขติ นาม ๑ อนุเตวาสิโกปี อิตอ จิตอ จ ปกขนุทิตวา มิโค วิย กิพนุโต
อจาริยํ น รุกขติ นาม ๑ เอวณุหิ สตี ติขินวํสโกฏี อจาริยสส ตเล(๓) วา
นลาญ วา จปีตา จิตฏจันํ ภินุทิตวา จจณณเยย ๑ อจารสมปนุนตาย วโส
นมตี ตโต อนาเมนุโต ตํ อากทณนุโต วิย เอกโต ภากิยํ กตวา
ธาคูปตถมภํ(๔)

๑. ม. อนุลโลเกนุโต ๑ ๒. ม. อุลโลเกนุโต ๑ ๓. ม. คลวาญเก ๑

๔. ม. วาตูปตถมภํ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสัพพัญญูนิทกัฏฐกถา หน้า ๓๕๑

คาหาเปตฺวา สตี สุปฺภูจฺจิตฺ กตฺวา นิจฺจโลว นิสีทฺนฺโต อจฺริย รกฺขติ นามาคิ ฯ

ตฺว อจฺริย อตฺตานํ รกฺข อหํ อตฺตานํ รกฺขิสฺสามิตฺิ เอตฺถ

อยมธิปฺปาโยอจฺริโย วัสํ สุกฺคหิตํ คณฺหนฺโต อนฺตฺเววาสิเกน ปกฺขนฺตปฺกฺขนฺตทิสํ

คจฺจนฺโต สพฺพกาลํ จ วัสคฺคํ โอลิเกนฺโต อตฺตานเมว รกฺขติ นาม น

อนฺตฺเววาสิกํ อนฺตฺเววาสิกอปี กายมฺปิ เอกโต ภาคิยํ กตฺวา วาตฺตฺตฺถมฺภํ

คาหาเปตฺวา สตี สุปฺภูจฺจิตฺ กตฺวา นิจฺจโลว นิสีทฺมาโน อตฺตานํเยว รกฺขติ

นาม น อจฺริยํ ฯ

โส ตตฺถ กายิทธิ(๑) ยํ เมตฺถกถาลิกา อจฺริย(๒) โส ตตฺถ ฌาโย โส

อุปาโย ตํ การณฺนฺติ อตฺโถ ฯ สติปฺญฺจํ เสวิตพฺพนฺติ จตฺตฺพิธิ สติปฺญฺจํ

เสวิตพฺพํ ฯ อาเสวนายาติ กมฺมฏฺจํเสวนายํ เอวํ โข ภิกฺขเว อตฺตานํ

รกฺขนฺโต ปรี รกฺขตีติ โย ภิกฺขุ กามราคาทีนํ (๓) ปหาย รตฺตฺติฏฺจํทิวาฏฺจํเสวนํ

มฺลกมฺมฏฺจํ อาเสวนฺโต ภาเวนฺโต[๔] อรหฺตฺตํ ปาปฺมฺมาติ อถ นํ ปโร

ทิสฺวา ภาทฺทโก วตฺยํ ภิกฺขุ สมฺมาปฺปฏิปฺนฺโนติ ตสฺมี จิตฺตํ ปสาเทตฺวา

สคฺคปฺรายโน โหติ อยํ อตฺตานํ รกฺขนฺโต ปรี รกฺขติ นาม ฯ

๑. สฺยา. ฌาโย ฯ ๒. ม. อาห ฯ ๓. ม. กมฺมารามตาทีนํ ฯ

๔. ม. เอตฺถนฺตเร ภาเวนฺโตติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๓๙๒

ขนฺตียาติ อธิวาสนขนฺตียาฯ อวิหีสายาติ สปุพฺพภากาย กรุณายฯ
เมตฺตจิตฺตตยาติ สปุพฺพภากาย เมตฺตตยาฯ อนฺนุทยตยาติ อนฺนุวฑฺฒินา
สปุพฺพภากาย มุทิตยาติ อตุโถฯ ปรี รกฺขนฺโต อตฺตानํ รกฺขตีติ เอตฺถ
โย ภิกฺขุ รตฺตติฏฺฐานทิวาฏฺฐานํ คโต ตีสฺสุ พุรหฺมวิหารเรสุ ติกจตุกฺกชฺฌานานิ
นิพฺพตฺเตตฺตวา ฌานํ ปาทกํ กตฺวา สงฺขารे สมฺมสนฺโต วิปสฺสนํ วนฺนุเมตฺตวา
อรหตฺตํ ปาปุณาติ อัยฺ ปรี รกฺขนฺโต อตฺตानํ รกฺขติ นามาติ เวทิตฺตพฺโพฯ

ทสเม ชนปทกฺลยาณํติ ชนปทมฺหิ กฺลยาณํ อุตฺตมา ฉสรีโรทฺสริหิตา
ปฺลยจกฺลยาณสมนฺนาคตาฯ สฺวา หิ ยสฺมา นาคิตีมา นาคิรสฺสา นาคิกิสา
นาคิตฺถลา นาคิกาพา นัจโจทาตา อติกฺกนฺตา มานุสฺวณฺณํ อปฺปตฺตา
ทิพฺพวณฺณํ ตสฺมา ฉสรีโรทฺสริหิตาฯ ฉวิกฺลยาณํ มํสกฺลยาณํ นหารุกฺลยาณํ
อฏฺฐจิกฺลยาณํ วยกฺลยาณนฺติ อิมหิ ปน กฺลยาณเหิ สมนฺนาคตฺตตา
ปฺลยจกฺลยาณเหิ สมนฺนาคตฺตตา นามฯ ตสฺสา หิ อากนฺตุโกภาสกิจฺจํ
นตฺถิ อตฺตโน สรีโรภาเสเนว ทฺวาทสฺหตฺถกฺกฺจฺจเน อาโลกํ กโรติ ปิยงฺคฺสามา
วา โหติ สฺวณฺณสามา วา อยมสฺสา ฉวิกฺลยาณตาฯ จตฺตาโร ปนสฺสา
หตฺถปาทา มุขปรีโยสานํ จ ลาหารสปริกมฺมกตํ วย รตฺตปฺวาพรตฺตกมฺพลสฺทิสํ
โหติ อยมสฺสา มํสกฺลยาณตาฯ

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาสนธิสัญญาตถาณณา หน้า ๓๕๑

วิสติ ปน นขปตตานี มัสโต อมุตตัญญาเน ตาหารสปุริตานี วีย มุตตัญญาเน
จิรธาราสทิสานี โหนติ อยมสสา นหารุกถุยาณตา ฯ (๑) ทวตตีสทนต์าส
สุมุสสิตา สุโรตวชิรปนตี วีย (๑) ขายนติ อยมสสา อญจิกถุยาณตา ฯ
วิสวสสสติกาปี ปน สมานา โสพสวสสุทเทสิกา วีย โหติ นิปปลิตา อยมสสา
วยกถุยาณตา ฯ ปรมปาสาวินิตี เอตถ จ ปสวณฺ์ ปสาโว ปวตตตีติ อตุโถ ฯ
ปสาโว เอว ปาสาโว ฯ ปรม ปาสาโว ปรมปาสาโว โส อสสา อตถิตี
ปรมปาสาวินี ฯ นจเจ จ กิเต จ อุตตมปวตติ เสฏฐกิริยา อุตตมเมว นจจ
นจจติ กิตฺ วา กายตีติ วุตตํ โหติ ฯ เสถ สพพตถ อุตตานตถเมว ฯ อิมส
ปน ทวีสุ สุตเตสุ [๒] ปุพพภาควิปัสสนาว กถิตาติ ฯ

นาลนทวคโค ทติโย ฯ

ตติยวคคตส ปจเม สีสานีติ จตฺปาริสฺสุทฺธสีลานี ฯ ทติเย อุมมจฺโคติ (๑)
ปญฺหมคฺโค ปญฺหคเวสนํ ฯ (๑)

ตติเย ปรีหานํ โหตีติ (๔) ปุคฺคลวเสน ปรีหานํ โหติ ฯ โย
หิ พุทฺเธสุ ฐรณเตสุปี จตฺตาโร สติปัญญาเน น ภาเวติ ตสฺส สทฺฐมโม
อนฺตรหิตो นาม โหติ เทวตฺตาทีนํ วีย ฯ อิติ อิมสฺมี สุตเต ตสฺส
ปุคฺคลสฺเสว ฐมฺมนฺตรธานํ

- # ๑. ม. ทวตตีสทนต์าส สุมุสสิตา สุโรตวชิรปนตี วีย ฯ
- # ๒. ม. เอตถนตเร สุตเตสุติ ทิสฺสติ ฯ
- # ๓. ส. อุมคฺโคติ ปญฺญามคฺโค ปญฺญาคเวสนํ ฯ ๔. ม. ปรีหานํ โหตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคคุณณา หน้ ๓๕๔

กถิตี ๑ จตตถุปลถุจเมสุ สพพิ อุตตทานเมว ๑

ณฐเจ ปเทสิ ภาวิตตตตติ ปเทสโต ภาวิตตตต๑ จตตตโร หิ
มคเค ตีณิ จ ผลานิ นิพพตตตตตต สติปฏฐานา ปเทสิ ภาวิตา นาม
โหนติ ๑

สตตตเม สมตตติ ภาวิตตตตติ สมตตตภา ภาวิตตตต๑ อรหตตตผลถจ
อุปปาเทนตตตต หิ สติปฏฐานา สมตตตภา ภาวิตา นาม โหนติ ๑

อฏฐเม มหาภิกขณตตตติ (๑) ฌนุณิ อภิกขณานิ วเสน วุตตติ ๑
สทสสโลกั อภิกขานามิตี สตตตวิหารวเสนเนว วุตตติ ๑ เถโร กิร ปาโตว อฏฐาย
มขั โธวิตวา เสนาสเน นิสินโน อตตีเต กปปสทสสสิ อนาคเต กปปสทสสสิ
อนุสสรตติ ปจจุปปนเนปี สทสสสิ จกกวาพานั ตสสวชชชชชช กตตี อนุพนุชติ
อติ โส ทิพเพน จกขุณา สทสสสิ โลกั อภิกขานาติ อยมสส สตตตวิหาโร ๑
เสสิ สพพตถ อุตตทานตถเมวาทิ ๑

สีลฏฐิติวคโค ตติโย ๑

จตตถถถถถถถ ปถุจเม วิทิตา เวทนาติ ยา เวทนา สมมุสสิตวา
อรหตตติ ปตโต ตาวสส วิทิตา อุปปชชชชชช วิทิตา อุปฏฐหนติ
วิทิตา อพทตถถถถถ กจจจจจจ นาม ๑ ยา จ ปน ปริกคหิตเตสุ วตถถถถถถ
ปวตตภา เวทนาปี วิทิตา

๑. สี. มหาภิกขณตตตติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สติปัญญาอันสัพพัญญูนิทกัณฐกถา หน้า ๓๕๕

อุปปชชนติ [๑] วิทิตา อุปัญจนติ วิทิตา อพุกตถิ คจจนติ นาม ฯ วิตกกาทีสุปี
เอเสว นโย ฯ เสสิ สพพตถ อุตตานเมว ฯ

อนนุสสุตวคฺโค จตฺตโถ ฯ

ปลงจวมคฺคสฺส ทฺตฺติเย อาหารสมฺมทฺยา กายสฺส สมฺมทโยติ อาหารสมฺมทเยน
กายสมฺมทโย ฯ เอเสว นโย เสเสสุ ฯ มนสิการสมฺมทฺยาติ เอตถ ปน
โยนิโสมนสิการสมฺมทฺยา โปชฺฌงฺคธฺมฺมานิ สมฺมทโย อโยนิโสมนสิการสมฺมทฺยา
นีวรนฺนํ ธฺมฺมานิ ฯ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต สารมฺมณสติปัญญาณา กถิตา ฯ

จตฺตถิ สฺพุทฺธิกํ กตฺวา สมฺมทเย กถิตฺเต พุชฺฌนกันํ อชฺฌาสเยน วุตฺถิ ฯ

นญฺเจ ปาติโมกฺขสํวโรติ จตฺนํ สีลานํ เขญฺจกสิถิ ทสฺเสนโต
เอวมาห ฯ ติปิฏกจลฺลนาตเถโร ปนาห ปาติโมกฺขสํวโร สีลํ อิตฺธานิ ติณฺ
สีลนฺติ วุตฺตญฺจัน นาม นตฺถิติ วตฺวา ตํ อนฺุชานนฺโต อาห อินฺุทฺริยสํวโร
นาม นทฺวารรกฺขณมตฺตเมว อาชีวปาริสฺพุทฺธิธฺมฺเมเนว สเมน ปจฺจยฺยุปฺตติมตฺตํ
ปจฺจยสนฺนิสฺสํติ ปฏฺฐิตทฺฐปจฺเจ อิทมตฺถนฺติ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปริญฺญชนมตฺตํ ฯ
นิปฺปริยาเยน ปาติโมกฺขสํวโร สีลํ ฯ ยสฺส โส ภินฺุโน อัยฺ ฉินฺุณสีโส วิย
บุริโส หตฺถปาเท เสธานี รกฺขิสฺสตีติ น วตฺตพฺโพ ฯ ยสฺส ปน โส
อโรโค อัยฺ

๑. ม. เอตถนฺตเร วิทิตา อุปัญจนติตีติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หน้า ๓๕๖

อจฺฉินฺนสีโส วิย ปุริโส จีวิตฺตํ เสธานี ปุณฺ ปากติกานี กคฺวา รกฺขิตฺตุมปี
สกุโถตฺติ ฯ ตสฺมา ปาติโมกฺขสํวโรว สิลฺลํ เตนฺ ปาติโมกฺขสํวเรน สํวฺโตติ
ปาติโมกฺขสํวเรน สํวฺโต อูปคฺโต (๑) สมฺนฺนาคฺโตติ อคฺโถ ฯ

อจารโคจฺรสมฺปนฺโนติ อจารเณ จ โคจเณ จ สมฺปนฺโน ฯ อนฺนฺมตฺเตสฺสุติ
อปฺปมตฺตเกสฺสุ ฯ วชฺเชสฺสุติ อกฺุสฺสธมฺเมสฺสุ ฯ ภยทสฺสาวีติ ภยทสฺสี สฺมาทายาติ
สมฺมา อาทียิตฺวา ฯ สิกฺขสฺสุ สิกฺขาปเทสฺสุติ สิกฺขาปเทสฺสุ ตํ ตํ สิกฺขาปทํ
สมฺมาทียิตฺวา สิกฺขา ยํ ยํ ปนฺ กิณฺจํ สิกฺขาปเทสฺสุ สิกฺขาโกฏฺฐาเสสฺสุ สิกฺขิตพฺพํ
กาโยกํ วา (๒) วาจสิกํ วา ตํ ตํ สพฺพํ สมฺมาทาย สิกฺขสฺสุติ(๒) อยเมตฺถ
สงฺเขปคฺโถ ฯ วิตุถาโร ปนฺ วิสฺสุทฺธิมคฺเค (๓) วุตฺโต ฯ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต
ปาติโมกฺขสํวรสีลเมว กถิตํ ฯ

สตุตฺตเม กายสฺสุจฺริตวจิสฺสุจฺริตานิ ปาติโมกฺขสํวรสีลํ มโนสฺสุจฺริตํ
อิตรานี ตินฺนิ สีลานินฺติ จคฺุปราริสฺสุทฺธิสฺสีลํ กถิตํ โหติ ฯ อิมินา นเยน
ปฺปญฺจสฺสุตฺเต(๔) นวสฺสุ กุสฺสธมฺมปเถสฺสุ ปจฺฉิมาปี ตโย สิลฺลํ โหติติ เวทิตพฺพา ฯ
เสสฺสุ อุตฺตทานเมวาติ ฯ นฺนฺจสตุตฺตเมสฺสุ เหนฺจฺจา วุตฺตฺนเยเนว อคฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ
อมตวคฺโค ปญฺจโม ฯ

สตีปญฺจานสยัตตวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

- # ๑. ม. อูเปโต ฯ ๒. ม. วาจสิกํ วา ตํ ตํ สพฺพํ สมฺมาทาย สิกฺขสฺสุติ ฯ
- # ๓. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๑/๒๔ ฯ ๔. ม. ปญฺจสฺสุตฺเต ฯ

อินทริยสัมมัตตวณณา

อินทริยสัมมัตตสส ปจเม สทฐินทริย สตินทริย ปณณินทริยนติ
อิมานิ ตีณิ จตุกมกกุสลวิปาเกสุ เจว กิริยาสุ จ ลพภนติ ฯ
วีริยอินทริยสมาธิทริยานิ จตุกมกกุสเลสุ อกุสลวิปาเก กิริยาชาติ สพพตถ
ลพภนติ ฯ อิติ อิทํ สุตตํ จตุกมกสพพสงคาหกรรมปริจเจทวเสน วุตตนติ
เวทิตัพพํ ฯ

สตุตเม สทฐินทริย นปฺปชานนตีติ ทุกขสจฺจวเสน น ปชานนติ ฯ
สทฐินทริยสมุทโย นปฺปชานนตีติ สมุทยสจฺจวเสน น ปชานนติ ฯ เอวํ นิโรธ
นิโรธสจฺจวเสน ปฏฺฐิพทํ มคฺคสจฺจวเสนาติ ฯ เสเสสุปี เอเสว นโย ฯ

สุกฺกปกฺเข ปน อธิโมกฺขวเสน อวชฺชนสมุทยา สทฐินทริยสมุทโย โหติ
ปกฺคหวเสน อวชฺชนสมุทยา วีริยอินทริยสมุทโย อุปฺภูจฺจวเสน อวชฺชนสมุทยา
สตินทริยสมุทโย อวิกฺเขปวเสน อวชฺชนสมุทยา สมาธิทริยสมุทโย ทสฺสนวเสน
อวชฺชนสมุทยา ปณณินทริยสมุทโย โหติ ฯ ตถา ฉนฺทวเสน อวชฺชนสมุทยา
สทฐินทริยสมุทโย โหติ ฉนฺทวเสน อวชฺชนสมุทยา วีริยสติสมาธิปณณินทริย-
สมุทโย โหติ มนสิการวเสน อวชฺชนสมุทยา สทฐินทริยสมุทโย โหติ ฯ
มนสิการวเสน อวชฺชนสมุทยา วีริยสติสมาธิปณณินทริยสมุทโย

โหตึตึ ออวมปึ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ๗ อึเมสฺ ปฏึปฏึภษฬ จสฺ สุตเตสฺ จตฺสจจเมว
กถึตึ ๗

อฏฺจเม กตถ จ ภึกขเว สทฺฐึนุทฺฐึยึ ทฏฺจพฺพึ จตฺส
โสตฬปตฺตึยงฺเคสฺตึอฬทึ อึเมสํ อึนุทฺฐึยฬนึ สवलึเย เซฏฺจกภฬวทสฺสนตฺถึ วุตฺถึ ๗
ยถฬ หึ จตฺตฬโร เสฏฺจึปฺตฺตฬ รฬษฬตึรฬษปณฺจเมสฺ สหฬเยสฺ นกขตฺถึ กึพึสสฬมฬตึ
วึถึ ออตึณฺณสฺ อเอกสฺเส เสฏฺจึปฺตฺตฬสฺส เคหึ กตกฬเล อึตเร จตฺตฬโร ตฺถึหึ
นึสึทนุทึ เคหสฬมิโกว อึเมสํ ขฬทณึยึ โภษณึยึ เทถ คนุชมฬลลงฺกฬรฬทึนึ
เทถฬตึ เคเห วึจฬเรตึ ๗ ทฺตึยสฺส ตตึยสฺส จตฺตถสฺส เคหึ กตกฬเล อึตเร
จตฺตฬโร ตฺถึหึ นึสึทนุทึ เคหสฬมิโกว อึเมสํ ขฬทณึยึ โภษณึยึ เทถ คนุชมฬลลงฺกฬรฬทึนึ
ลงฺกฬรฬทึนึ เทถฬตึ เคเห วึจฬเรตึ ๗ อถ สพฺพปจณฬ รณฺโวลึ เคหึ กตกฬเล
ภึณฺจฬปึ รฬษฬ สพฺพตฺถึ อึสฺสโร อึมสฺมึ ปน กฬเล อตฺตโน เคเหเยว อึเมสํ
ขฬทณึยึ โภษณึยึ เทถ คนุชมฬลลงฺกฬรฬทึนึ เทถฬตึ เคเห วึจฬเรตึ ๗ ออเมว
สทฺฐฬปณฺจเมสฺ อึนุทฺฐึเยสฺ เตสฺ สหฬเยสฺ อเอกโต วึถึ ออตรนุเตสฺ วึย
อเอกรรณฺณ อูปฺปชษณฬเนสฺปึ ยถฬ ปจณสฺส เคเห อึตเร จตฺตฬโร ตฺถึหึ
นึสึทนุทึ เคหสฬมิโกว วึจฬเรตึ ออวึ โสตฬปตฺตึยงฺคณึนึ ปตฺวฬ อชึโม่กขลภุณฺณ
สทฺฐึนุทฺฐึยเมว เซฏฺจกํ โหตึ ปุพฺพงฺคณึมึ เสสณึนึ ตทณุยณึนึ โหนุทึ ๗ ยถฬ
ทฺตึยสฺส

*เล่มที่ ๑๒ อินุทริยสัพพัญญูนิทาน หน้า ๓๕๕

เคเห อิตเร จตุตถาโร ตุณ्हี นิสีทนต์ติ เคหสามิโกว วิจาเรติ เอว
สมมุปปรานานิ ปตฺวา ปคฺคหฺลขณฺณํ วิริยินุทริยเมว เชฏฺฐกํ โหติ ปุพฺพวงฺคมํ
เสสานิ ตทนุวยานิ โหนฺติ ฯ ยถา ตตฺถยสฺส เคเห อิตเร ตุณ्हี นิสีทนต์ติ
เคหสามิโกว วิจาเรติ เอว สติปฏฺฐานานิ ปตฺวา อุปฏฺฐานลขณฺณํ สตินุทริยเมว
ชฏฺฐกํ โหติ ปุพฺพวงฺคมํ เสสานิ ตทนุวยานิ โหนฺติ ฯ ยถา จตฺตถสฺส เคเห
อิตเร จตุตถาโร ตุณ्हี นิสีทนต์ติ เคหสามิโกว วิจาเรติ เอว ฉานวิโมกฺข
ปตฺวา อวิกฺเขปลขณฺณํ สมารินุทริยเมว เชฏฺฐกํ โหติ ปุพฺพวงฺคมํ เสสานิ
ตทนุวยานิ โหนฺติ ฯ สพฺพปจฺฉา รลฺโล เคหํ คตฺถาเล ปน ยถา อิตเร
จตุตถาโร ตุณ्हี นิสีทนต์ติ ราชาว เคเห วิจาเรติ เอวเมว อริยสจฺจานิ ปตฺวา
ปชานนลขณฺณํ ปญฺฉินุทริยเมว เชฏฺฐกํ โหติ ปุพฺพวงฺคมํ เสสานิ ตทนุวยานิ
โหนฺตฺติติ ฯ

นวม สติเนปฏฺเคนาติ เอตฺถ นิปฏฺกสฺส ภาโว เนปฏฺกํ ปญฺญาเยตฺ
นามํ ฯ กสฺมา ปน สติภาชเน ปญฺญา วุตฺตาคฺติ สติยา พลวภาวทสฺสนตฺถํ ฯ
พลวสฺติ(๑) หิ อิทฺ อธิปฺเปตา ฯ สา จ ปญฺญาสมฺปยุตฺตาว พลวตี โหติ
น วิปฺปยุตฺตาคฺติ ปญฺญาสมฺปยุตฺตสฺตี ทสฺเสนฺโต เอวมาห ฯ จิรคตฺนฺติ จิร
กถํ กถํ ทานํ วา สิลํ วา อุโปสถกมฺมํ วา ฯ จิรภาสิตฺนฺติ

๑. ม. พลวตี ฯ

อสุกฺสมิ จาเน อสุกํ นาม ภาสิตนฺติ เอวํ จิรกาเล ภาสิตพฺพา(๑)
ไวสฺสคฺการมฺมณํ กริตฺวาติ นิพฺพานารมฺมณํ กตฺวา ฯ อุทยตฺถคามินิยาติ อุทยณฺจ
อตฺถณฺจ คจฺจนฺติยา อุทยพฺพยปริกฺคหิกายาติ อตฺถโถ ฯ อิมสมิ สุตฺเต
สทฺธาสติปณฺณินฺทฺริยานิ ปุพฺพภากานิ วิริยนฺทฺริยมิสฺสํ สมารินฺทฺริยํ
นิพฺพตฺตติโลกุตฺตรเมว กถิตํ ฯ ทสเมปิ อยเมว ธรรมปริจฺเจโทติ ฯ

สทฺธิกวกฺโข (๒)ปจฺโม ฯ

ทฺธิยวคฺคสฺส ปจฺเม สมนฺนปฺปชานเ อารพฺภาติ สมนฺนปฺปชานเ ปฏิจฺจ
สมนฺนปฺปชานเ ภาเวนฺโตติ อตฺถโถ ฯ สตินฺทฺริเยปิ เอเสว นโย ฯ

ทฺธิเย ตโตติ วิปฺสฺสนามคฺคผลวเสน มิสฺสํ เวทิตพฺพํ ฯ สมนฺตทานิ
หิ ปฺริปฺณณานิ ปณฺณินฺทฺริยานิ อรหตฺตมคฺคสฺส วิปฺสฺสนินฺทฺริยานิ นาม
โหนฺติ ฯ ตโต มุทฺตรเรหิตี เตหิ อรหตฺตมคฺคสฺส วิปฺสฺสนินฺทฺริเยหิ มุทฺตรานิ
อนาคามิมคฺคสฺส วิปฺสฺสนินฺทฺริยานิ นาม โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ
สทฺทากามิมคฺคสฺส ตโต มุทฺตรานิ โสตาปตฺติมคฺคสฺส วิปฺสฺสนินฺทฺริยานิ นาม
โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ ธรรมานูสาริมคฺคสฺส ตโต มุทฺตรานิ สทฺธานูสาริมคฺคสฺส
วิปฺสฺสนินฺทฺริยานิ นาม โหนฺติ ฯ

๑. ม. ภาสิตํ ฯ ๒. กตฺถจ. สทฺธินฺทฺริยวคฺโข ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อินฺทริยสัณฺฑิตวณฺณา หน้า ๔๐๑

ตถา สมตฺตานิ ปริปฺปณฺณานิ ปฺลยจฺฉินฺทริยานิ อรหตฺตมคฺฉินฺทริยานิ นาม
โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ อนาคามิมคฺฉินฺทริยานิ นาม โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ
สททาคามิมคฺฉินฺทริยานิ(๑) นาม โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ โสตาปตฺติมคฺฉินฺทริยานิ
นาม โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ ฆมฺมานุสาริมคฺฉินฺทริยานิ ตโต มุทฺตรานิ
สทฺธานุสาริมคฺฉินฺทริยานิ นาม โหนฺติ ฯ สมตฺตานิ ปริปฺปณฺณานิ ปฺลยจฺฉินฺทริยานิ
อรหตฺตผลินฺทริยานิ นาม โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ อนาคามิผลินฺทริยานิ ตโต
มุทฺตรานิ สททาคามิผลินฺทริยานิ ตโต มุทฺตรานิ โสตาปตฺติผลินฺทริยานิ นาม
โหนฺติ ฯ ฆมฺมานุสาริสทฺธานุสارين ปน เทวปี โสตาปตฺติมคฺฉภูจปฺกคฺลา
มคฺฉภูจปฺกคฺลวเสน เนสํ นานตฺตํ ชานนฺติ อากมเนนปี มคฺเคนปี ฯ สทฺธานุสาริ
ปฺกคฺโล หิ อฺทฺทิสฺสาเปนฺโต ปริปฺจจฺจฺนฺโต อนฺนฺพพฺเพน มคฺคํ ปาปฺณาติ
ฆมฺมานุสาริ เอเกน วา ทฺวิหิ วา สวเนหิ ฯ เอวํ ตาว เนสํ อากมเน นานตฺตํ
เวทิตพฺพํ ฯ

ฆมฺมานุสาริสฺส ปน มคฺโค ติกฺโข โหติ สุรํ ฅาณํ วหติ อสงฺขารน
อปฺปโยเคน กิเลส ฅินฺทติ กทลิกฺขนฺธํ วิย ติจิณา อสิธารา ฯ สทฺธานุสาริสฺส
น ตสฺส วิย มคฺโค ติกฺโข โหติ น สุรํ ฅาณํ วหติ อสงฺขารน(๒)
อปฺปโยเคน กิเลส ฅินฺทติ กทลิกฺขนฺธํ วิย อติจิณา อสิธารา ฯ กิเลสภฺย
๑. ม. อนาคามิมคฺฉินฺทริยานิ ฯ ๒. ม. สสงฺขารน ฯ

ปน เตสํ นานตฺตํ นตฺถิ ฯ อวเสสา จ กิเลสา จีณฺติ ฯ

ตติเย ตโตติ ผลวเสน มิสฺสํ เวทิตพฺพํ ฯ สมตฺตานิ हि ปฺริปฺณณานิ
ปฺลจฺฉินฺทฺริยานิ อรหตฺตผลินฺทฺริยานิ นาม โหนฺติ อรหตฺตผลเณ สมนฺนาคโต
ปฺกฺคโล อรหา นาม โหติ ฯ อรหตฺตผลโต มุทฺตรานิ อนาคามีผลินฺทฺริยานิ
นาม โหนฺติ ตโต มุทฺตรานิ สกทาคามีผลินฺทฺริยานิ ตโต มุทฺตรานิ
โสตาปตฺตผลินฺทฺริยานิ โสตาปตฺตผลเณ สมนฺนาคโต ปฺกฺคโล โสตาปนฺโน
นาม โหติ ฯ อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหตีติ อินฺทฺริยนาตฺเตน [๑]
ผลนาตฺตํ ผลนาตฺเตน ปฺกฺคณานตฺตุนฺติ ฯ

จตฺตเถ ปฺริปฺริ ปฺริปฺริการี อาราเชตีติ ปฺริปฺริ อรหตฺตมคฺคํ กโรนฺโต
อรหตฺตผลํ อาราเชติ ฯ ปเทสํ ปเทสการีติ อวเสเส ตโย ปเทสมคฺเค
กโรนฺโต ปเทสํ ผลตฺตยมคฺคเมว อาราเชติ ฯ อิติ อิมสฺส จตฺตสฺสปี สุตฺเตสฺส
มิสฺสกาเนว อินฺทฺริยานิ กถิตานิ

ปฺลจฺฉเม ตโต มุทฺตเรหีติ วิปฺสฺสนาวเสน มิสฺสํ เวทิตพฺพํ ฯ
ปฺริปฺณณานิ हि ปฺลจฺฉินฺทฺริยานิ อรหตฺตมคฺคสฺส วิปฺสฺสนินฺทฺริยานิ โหนฺติ
ตโต มุทฺตรานิ อนตฺตราปฺริณิพฺพายิสฺส วิปฺสฺสนินฺทฺริยานิ ตโต มุทฺตรานิ
อุปฺหจฺจปฺริณิพฺพายิสฺส ตโต มุทฺตรานิ อสฺงฺขารปฺริณิพฺพายิสฺส ตโต
มุทฺตรานิ สสฺงฺขารปฺริณิพฺพายิสฺส ตโต มุทฺตรานิ อุทฺธฺโสตกนิฏฺฐคามิสฺส
วิปฺสฺสนินฺทฺริยานิ นาม โหนฺติ ฯ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร ผลานตฺตุนฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อินุทริยสัยุดตวณณนา หน้า ๔๐๓

อิมสุมิ ปน จาเน อรหตตมกฺเคเยว จตฺวา ปญจ มิสฺสกาณี นีหริตพฺพานิ ฯ
อรหตตมกฺคสฺส หิ วิปสฺสนินุทริเยหิ มุทฺตรานิ ปจฺมอนฺตราปรีนิพฺพายิสฺส
วิปสฺสนินุทริยานิ ตโต มุทฺตรานิ ทฺตฺยอนฺตราปรีนิพฺพายิสฺส ตโต มุทฺตรานิ
ตฺตฺยอนฺตราปรีนิพฺพายิสฺส ตโต มุทฺตรานิ อุปฺหจฺจปรีนิพฺพายิสฺส ตโต มุทฺตรานิ
อุทฺธัโสตกนิกฺกคามิสฺส วิปสฺสนินุทริยานิ ฯ อสฺงฺขารปรีนิพฺพายิสฺส
สสฺงฺขารปรีนิพฺพายโนปี เอเตว ปญจ ชนา [๑] ฯ อิตฺรานิ ตีณิ มิสฺสกาณี ฯ
สททาคามิมกฺคสฺส หิ อินุทริยานิ (๒) ฯ [๓] นฺนฺจสฺตตฺตฺมานิ วุตฺตฺนยาเนว ฯ
อิมสฺส ปน ตีสุปี สฺสฺเตสฺส ปุพฺพภากวิปสฺสนินุทริยานเว กถิตานิ ฯ

อญฺจเม ตโต มุทฺตฺเรหิติ มกฺคผลวเสน นิสฺสกกํ เวทิตพฺพํ ฯ ตํ ปาฬิย
วุตฺตเมว ฯ พาหิโรติ อิมหิ อญฺจหิ ปุคฺคเลหิ พหิฏฺโถ ฯ ปุณฺชชฺนปฺกฺเข จิโตติ
ปุณฺชชฺนโกฏฺฐาเส จิโต ฯ อิมสุมิ สฺสฺเต โลกฺคตฺตราเนว อินุทริยานิ กถิตานิ ฯ

นวมเ อินุทริยสฺมฺปนฺโนติ ปรีปฺปฺณณินุทริโย ฯ ทสมํ อุตฺตฺตานเมว ฯ อิมสุมิ
สฺสฺตฺตฺทวเย มิสฺสกาณี อินุทริยานิ กถิตานีติ ฯ

มุทฺตรวคฺโค ทฺติโย ฯ

- # ๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร อิทานีติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อินุทริเยหิ ฯ
- # ๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร มุทฺตรานิ โสตาปตฺตฺตฺมกฺเคเยว อินุทริเยหิ มุทฺตรานิ
- # ฃมฺมานุสฺสาร์มคฺคินุทริยานิ ฯ เตหิปี มุทฺตรานิ สทฺธานุสฺสาร์มคฺคินุทริยานีติ
- # ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๔๐๔

ตติยวคฺคสฺส ทฺตฺเต อิตฺถินุทฺริยนฺตฺวาทีสุ อิตฺถิภาเว อินฺทฎฺฐํ กโรตฺติ
อิตฺถินุทฺริยํ ๑ ปฺริสทาเว อินฺทฎฺฐํ กโรตฺติ ปฺริสฺสินุทฺริยํ ๑ ชีวิตฺเต อินฺทฎฺฐํ กโรตฺติ
ชีวิตฺตินุทฺริยํ ๑ อตฺตฺตฺตฺตํ กิเรตฺตํ สุตฺตํ ๑ สํฆมฆมฺมสํหี หิ กตฺติ นฺนุ โข
วฎฺฐินุทฺริยานีตฺติ กถา อุทฺปาที อถ ภกฺวา วฎฺฐินุทฺริยานี ทสฺเสนฺนุโต ตีณฺณมานี
ภิกฺขเวตฺติอาทิมาท ๑

ตติยเ อนนฺนตฺตตฺตสํหิตฺตินุทฺริยนฺตฺติ อนนตฺตคฺเค สํสาเร อชานิตฺตปฺพพํ
ธมฺมํ ชานิตฺตสํหิตฺติ ปฺปฏิปนฺนสฺส โสตฺตปตฺตติมคฺคกฺขณเ อุปฺปนฺนอินฺทฺริยํ ๑
อนฺนอินฺทฺริยนฺตฺติ เตสฺสณฺเเว ฅาตฺตธมฺมานํ อาชานนากาเรน โสตฺตปตฺตติผลาทีสุ
นฺนุ จาเนนฺนุ อุปฺปนฺนํ อินฺทฺริยํ ๑ อนฺนตฺตวาทินุทฺริยนฺตฺติ อนฺนตฺตวาทีสุ อรหตฺตผล
ธมฺเมสฺส อุปฺปนฺนํ อินฺทฺริยํ ๑ ตตฺถ ตตฺถ เตน เตนากาเรน อุปฺปนฺนสฺส
ฅาณสฺเสเวตฺติ อธิวจฺนํ ๑ อิทฺมปฺปี สุตฺตํ อตฺตฺตฺตํกเมว ๑ สํฆมฆมฺมสํหี หิ กตฺติ
นฺนุ โข โลกุตฺตรินุทฺริยานีตฺติ กถา อุทฺปาที อถ ภกฺวา ตานี ทสฺเสนฺนุโต ตีณฺณมานี
ภิกฺขเว อินฺทฺริยานีตฺติอาทิมาท ๑ จตฺตฺเถ ตโต มุทฺตรเรหิตฺติ วิปฺสฺสนโต นิสฺสกํ
เวทิตฺตพฺพํ ๑ สมตฺตทานี หิ ปฺปลจฺจ อินฺทฺริยานี อรหตฺตมคฺคสฺส วิปฺสฺสนินุทฺริยานี
นาม โหนฺตฺติ ตโต มุทฺตรานี อนฺนตราปฺริณิพฺพายิสฺส วิปฺสฺสนินุทฺริยานี ตโต
มุทฺตรานี อุปฺพจฺจปฺริณิพฺพายิสฺส ตโต มุทฺตรานี อสฺสงฺขารปฺริณิพฺพายิสฺส ตโต
มุทฺตรานี สสฺสงฺขารปฺริณิพฺพายิสฺส ตโต มุทฺตรานี อุทฺธํโสตฺตอกนิฎฺฐคามิสฺส

*เล่มีที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หนา ๔๐๕

วิปสฺสนินฺนุทฺริยานิ นาม ๑ อิธาปี ปริมนเยเนว อรหตฺตมคฺเค จตฺวา ปญฺจ
นิสฺสกฺกานิ นีหริตฺตพฺพานิ ๑ ยถา ปน ปริมนเยเนว (๑) สกทาคามิมคฺเค
จตฺวา ตีณิ นิสฺสกฺกานิ เอวมิธ ปญฺจ นีหริตฺตพฺพานิ ๑ สกทาคามิมคฺคสฺส หิ
วิปสฺสนินฺนุทฺริเยหิ มุทฺตรานิ โสตาปตฺติมคฺคสฺส วิปสฺสนินฺนุทฺริยานิ
โสตาปตฺติมคฺคสฺส จ เตหิ วิปสฺสนินฺนุทฺริเยหิ มุทฺตรานิ เอกพีซีอาทีนํ มคฺคสฺส
วิปสฺสนินฺนุทฺริยานิ ๑

เอตฺถ จ เอกพีซีตีอาทีสุ โย โสตาปนฺโน หุตฺวา เอกเมว อตฺตภาวํ
ชเนตฺวา(๒) อรหตฺตํ ปาปุณาติ อัย เอกพีซี นาม ๑ ยถาห กตโม จ ปุคฺคโล
เอกพีซี อิเชกฺจโจ ปุคฺคโล ตินฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ
อวินิปาตฺตมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายโน โส เอกญฺเฒว มานุสํ กํ สนฺชาวิตฺวา
สํสริตฺวา ทฺกฺขสฺสนฺตํ กโรติ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล เอกพีซีติ ๑ (๓) โย ปน เทว
ตโย ภาเว สํสริตฺวา ทฺกฺขสฺสนฺตํ กโรติ อัย โกลงฺโกโล นาม ๑ ยถาห กตโม จ
ปุคฺคโล โกลงฺโกโล ๑ อิเชกฺจโจ ปุคฺคโล ตินฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน
โหติ อวินิปาตฺตมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายโน โส เทว วา ตีณิ วา กฺลานิ
สนฺชาวิตฺวา สํสริตฺวา ทฺกฺขสฺสนฺตํ กโรติ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล โกลงฺโกโลติ ๑ (๔)
ตตฺถ

๑. ม. ปริมนเย ๑ ๒. ม. ชเนตฺวา ๑ ๓. อภ. ปุ. ๓๖/๔๕/๑๔๗ ๑
๔. อภ. ปุ. ๓๖/๔๘/๑๔๗ ๑

กุลานํตี ภาว เวทิตพฺพาฯ เทว วา ตีณิ วาตี อิทญเจตฺถ เทสนามตฺตเมว ยาว
จญฺจภาว สํสรนุโต ปน โกลงฺโกโลว โหติฯ

ยสฺส สตฺตกฺขตฺตํ ปรมมา อุปฺปตฺติ อฏฺฐมภวณฺนาทียติ อัย สตฺตกฺขตฺตฺปรม
นามฯ ยถาห กตฺโม จ ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตฺปรมฯ อีเชกฺจฺจ ปุคฺคโล ตินฺณํ
ลํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฺทมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโน
โส สตฺตกฺขตฺตํ เทเว จ มานุเส จ สนฺหาวิตฺวา สํสริตฺวา ทฺกฺขสฺสนตํ กโรติ
อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล สตฺตกฺขตฺตฺปรมติฯ (๑) ภควตา กหิตนามวเสเนว เจตานี
เตสํ จานานีฯ (๒) เอตฺตํ ทิ จานํ คโต เอกพีธี นาม โหติ เอตฺตํ
โกลงฺโกโล เอตฺตํ สตฺตกฺขตฺตฺปรมติ ภควตา เอเตสํ นามํ กหิตํฯ นียมโต
ปน อัย เอกพีธี อัย โกลงฺโกโล อัย สตฺตกฺขตฺตฺปรมติ นตฺถิฯ

โก ปน เนสํ เอตฺตํ (๓) ปภทํ นียเมตฺติ เกจิ ปน เถรา ปุพฺพเหตุ
นียเมตฺติ วทนฺติ เกจิ ปจฺมมคฺโค เกจิ อฺปฺริ ตโย มคฺคา เกจิ ตินฺณํ มคฺคานํ
วิปฺสฺสนาติฯ ตตฺถ ปุพฺพเหตุ นียเมตฺติ วาท ปจฺมมคฺคสฺส อฺปนฺิสฺสโย กโต
นาม โหติ อฺปฺริ ตโย มคฺคา อฺนฺุปนฺิสฺสยา อฺปฺปนฺนาติ วจฺนํ อापฺชฺชติฯ
ปจฺมมคฺโค นียเมตฺติ วาท อฺปฺริ ตินฺณํ

๑. อภ. ปุ. ๓๖/๔๗/๑๔๗ ฯ ๒. ม. นามานี ฯ ๓. ม. เอตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อินฺทริยสัษตฺตวณฺณา หน้า ๔๐๗

มคฺคานํ นีรตฺถกตา อาปชฺชติ ฯ อุปริ ตโย มคฺคา นียเมนฺตีติ วาเท ปจฺมมคฺเค
อนุปฺปนฺเนว อุปริ ตโย มคฺคา อุปฺปนฺนาติ อาปชฺชติ ฯ ตินฺณํ มคฺคานํ วิปฺสฺสนา
นียเมตีติ วาโท ปน ยชฺชติ ฯ สเจ หิ อุปริ ตินฺณํ มคฺคานํ วิปฺสฺสนา พลวตี
โหติ เอกพีชี นาม โหติ ตโต มนุทฺตราย โกลงฺโกโล ตโต มนุทฺตราย
สตฺตกฺขตฺตฺปรโมติ ฯ

เอกจฺโจ หิ โสตาปฺนโน วฏฺฏชฺฌาสโย โหติ วฏฺฏาภีรโต ปฺนปฺปฺน
วฏฺฏสฺมีเยว วิจฺรติ สนฺทิสฺสติ ฯ อนาถปิณฺฑิกเสฏฺฐี วิสาขา อุปาสิกา
จฺลลฺรตฺมหารธา เทวปฺตฺตา อนेกวณฺโณ เทวปฺตฺโต สกฺโก เทวราชา นาคทฺโต
เทวปฺตฺโตติ อิมํ หิ เอตฺตกา ชนา วฏฺฏชฺฌาสยา วฏฺฏาภีรตา อาทิตฺโต
ปฏฺจาย นฺเทวโลเก โสเชตฺวา อกนิฏฺเฐ จตฺวา ปรีนึพฺพายิสฺสนฺติ อิมํ อีช
น คหิตา ฯ น เกวลปีเม(๑) โยปี มนุสฺเสสฺสุเยว สตฺตกฺขตฺตฺ สัสริตฺวา อรหตฺตํ
ปาปฺณาติ โยปี เทวโลเก นึพฺพตฺโต เทเวสฺสุเยว สตฺตกฺขตฺตฺ อปฺราปรี สัสริตฺวา
อรหตฺตํ ปาปฺณาติ อิมํปี อีช น คหิตา ฯ กาเลน เทเว กาเลน มนุสฺเส
สัสริตฺวา ปน อรหตฺตํ ปาปฺนฺนฺโตว อีช คหิตฺโต ฯ ตสฺมา สตฺตกฺขตฺตฺปรโมติ
อิทํ อีชฺฐจกโวกิณฺณสฺสุกฺขวิปฺสฺสกสฺส นามํ กถิตฺนฺติ เวทิตฺพํ ฯ

๑. ม. เกวลญฺจิมํ ฯ

ฐมนานุสําริ สทฺธานุสําริติ เอตฺต ปน อิมสฺมิ สาสเน โลกุตฺตรธมฺมํ
 นิพฺพตฺเตนฺตสฺส เทว ฐฺรานิ[๑] เทว สีธานี เทว อภินิเวสา สทฺธาธฺรํ ปญฺณาธฺรํ
 สทฺธาภินิเวโส ปญฺณาภินิเวโสติ ฯ ตตฺถ โย ภิกฺขุ สเจ สทฺธาย สกฺกา
 นิพฺพตฺเตตฺถํ นิพฺพตฺเตสฺสามิ โลกุตฺตรมคฺคณฺติ สทฺธาธฺรํ กตฺวา โสตาปตฺติมคฺคํ
 นิพฺพตฺเตติ โส มคฺคกฺขณฺเ สทฺธานุสําริ นาม โหติ ฯ ผลกฺขณฺเ ปน
 สทฺธาวิมฺตฺโต นาม หุตฺวา เอกพีซี โกลงฺโกโล สตฺตกฺขตฺตฺปรโมติ ติวโร โหติ
 ตตฺถ เอกโก ทฺกฺขาปฺปฏิปทาทิวเสน จตฺตฺพิชภาวํ อापฺชชตีติ สทฺธาธฺเรณ ทฺวาทส
 ชนา โหนฺติ ฯ โย ปน สเจ ปญฺญา สกฺกา นิพฺพตฺเตตฺถํนิพฺพตฺเตสฺสามิ
 โลกุตฺตรมคฺคณฺติ ปญฺณาธฺรํ กตฺวา โสตาปตฺติมคฺคํ นิพฺพตฺเตติ โส มคฺคกฺขณฺเ
 ฐมนานุสําริ นาม โหติ ฯ ผลกฺขณฺเ ปน ปญฺญาวิมฺตฺโต นาม หุตฺวา
 เอกพีชิตฺทเทเทน ทฺวาทส เภทฺว โหติ ฯ เอวํ เทว มคฺคกฺขณฺเ ผลกฺขณฺเ จตฺตฺวิสติ
 โสตาปนฺนา โหนฺตีติ ฯ

ติปฺภูกตฺติสฺสตฺเถโร กิร ตีณิ ปิฏฺกานิ โสเชสฺสามิติ ปรตีริ คโต ตํ เอโก
 กุฏฺฐมฺพิโก จตฺตฺพิชภาวํ อฺปฺภาวํ เภโร อากมนฺนกาเล คจฺฉามิ อฺปาสิกาทิ
 อาห ฯ กหํ ภูเตติ ฯ อมฺหากํ อจฺฉริยฺปชฺฉมฺยานํ สนฺตฺติกนฺติ ฯ น สกฺกา ภูเต
 # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร เทว สีธานีติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อินทริยสัพพัญญูนิทย หน้า ๔๐๕

มยา คนตุ ภาทนต์ ปน นิสฺสาย มยา สาสนสฺส คฺโณ ฉาโต ตุมหากํ
ปรम्मฺฆา กิทิสํ ภิกขุํ อุปสงฺกมามีติ ฯ อถ นํ เถโร อาห โย ภิกขุ จตุวิสฺติ
โสตาปนฺเน ทฺวาทส สกทาคามิ อฏฺฐจตุตาฬิส อนาคามี ทฺวาทส อรหนฺเต
ทสฺเสตฺวา ฆมฺมกถํ กเถตุสฺสโกติ เอวรूपิ ภิกขุํ อุปฏฺฐาตุวฏฺฐตีติ ฯ อิมสฺมี
สฺสุดเต วิปฺสฺสนา กถิตาติ ฯ

ปลฺลจเม จกขุ จ ตํ จกขุทฺวารเ นิพฺพตฺตานํ ฆมฺมานํ
อาธิปเตยฺยสงฺฆาเตน อินฺทญฺเฐน อินฺทริยํ จาติ จกขุณฺทริยํ ฯ โสติณฺทริยาทีสุปี
เอเสว นโย ฯ เสถ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมว ฯ อิมสฺมี วคฺเค ปจฺมสฺสุดํ เจว
ฉญฺจาทีนํ จ ปลฺลจาติ ฉ สฺสุดานํ จตฺสจฺจวเสน กถิตานํติ ฯ

ฉพิณฺทริยวคฺโค ตติโย ฯ

จตฺตถวคฺคสฺส ปจฺเม สฺขลฺลจ ตํ สหชาตํ อาธิปเตยฺยสงฺฆาเตน
อินฺทญฺเฐน อินฺทริยญฺจาติ สฺขินฺทริยํ ฯ ทฺกขินฺทริยาทีสุปี เอเสว นโย ฯ เอตถ
จ สฺขินฺทริยทฺกขินฺทริยโทมนสฺสอินฺทริยานิ กามาวจฺราเนว โสมนสฺสอินฺทริยํ
จเปตฺวา อรูปาวจฺริ เสถ เตญฺมกํ อุปฺเปกขินฺทริยํ จตฺตญฺมกํ ฯ ทฺคิยาทีนํ จตฺตาริ
จตฺสจฺจวเสเนว กถิตานํ ฯ

ฉญฺเจ กายิกนฺติ กายปฺปสาทวคฺคกํ ฯ สฺขนฺติ อยฺมสฺส สฺรูปนิทฺเทโส ฯ
สาตฺนฺติ ตสฺเสว เววจัน มจฺจุนฺติ วุตฺตํ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๑๐

โหติ ฯ กายสมมุสฺสชฺชนฺติ กายสมมุสฺสโต ชาตํ ฯ สฺขํ สาทนฺติ วุตฺตนยเมว ฯ
เวทยิตนฺติ อยมสฺส สพฺพเวทนา สาธารณา(๑) อณฺณมมฺมวิสิญฺโจ สภาวนิทฺเทโส ฯ
อิมินา นยฺน เสเสสุปี อตุโธ เวทิตฺตฺโพ ฯ กายิกํ วา เจตสิกํ วาติ เอตฺถ ปน
จกฺขาทโย จตฺตารโ ปสาทกาเย วตฺถุ กตฺวา อุปฺปตฺติวเสน กายิกนฺติ วุตฺตํ ฯ
กายปสาทวตฺถุกํ ปน อทุกฺขมสฺขํ นาม นตฺถิ ฯ

นวเม ทฺวินฺนํ กญฺจานนฺติ ทฺวินฺนํ อรณฺณํ ฯ สัมมญฺจนสโมธานาติ
สัมมญฺจนเนน เจว สโมธานเนน จ ฯ อสุมาติ อสุมากาโร ฯ เตโชติ อคฺคิฐโม ฯ
เอตฺถ จ อชรารณฺณี วิย วตฺถารมฺมณฺ อุตฺตรารณฺณี วิย ผสฺโส สงฺฆโร(๒) วิย
ผสฺสสงฺฆญฺจนํ อคฺคิ วิย เวทนา ทญฺจพฺพา ฯ วตฺถารมฺมณฺ วา อุตฺตรารณฺณี วิย
ผสฺโส อชรารณฺณี วิย ทญฺจพฺโพ ฯ

ทสมํ ยถา ธรรมเทศนา(๓) ปฏิปาทฺธิยา วุตฺตมฺปิ อิมสฺมี อินฺทฺริยวิภงฺเก
เสสฺสสุตฺตานิ วิย อเทสิตตฺตา อุปฺปฏิปาทฺธิกสฺสฺตํ นามาติ เวทิตฺตฺโพ ฯ

ตตฺถ นิมิตฺตนฺติอาทีนํ สพฺพานํ ปจฺจยเววจฺฉนาเนว ฯ ทฺกฺขินฺทฺริยญฺจ
ปชานาตีติ ทฺกฺขสจฺจวเสเนว ปชานาติ ฯ ทฺกฺขินฺทฺริยสมฺมุทฺยนฺติ กณฺณเกน วา
วิทฺทฺสส มงฺกุลเนน(๔) วา ทญฺจสฺส ปจฺจตฺถเรเน วา วลฺลียา ผุญฺจสฺส ทฺกฺขสทฺคตฺ

๑. ม. สาธารโณ ฯ ๒. ม. สงฺฆญฺโฏ ฯ ๓. ม. ยถาธรรมรเสน ฯ

๔. ม. มงฺกุลเนน ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อินฺทริยสังยุตตวณฺณา หน้า ๔๑๑

วิญญาณํ (๑) อุปฺปชฺชติ ตํ เอตสฺส สมฺทโยติ ปชานาติ ฯ

ปรโต โทมนสฺสินฺทริยสมุทฺยนฺตฺวาทีสุปี เตลฺลํ เตลฺลํ การณวเสนเนว สมฺทโย
เวทิตฺตพฺโพ ฯ ปตฺตจิวราทีนํ พาหิรสงฺขารานํ(๒) สทฺธิวิหริกาทีนํ วา สตฺตฺตํ
วินาเสน โทมนสฺสินฺทริยํ อุปฺปชฺชตีติ เตลฺลํ วินาสํ ตสฺส สมฺทโยติ ปชานาติ ฯ
สุโกชนํ ภูชิตฺตฺวา วรสยเน นิปฺนฺนสฺส หตฺถปาทสมุพฺพาหนตาถวณฺญาตาทีสมฺพสฺสเสน
สุชินฺทริยํ อุปฺปชฺชติ ตํ ผสฺสํ ตสฺส สมฺทโยติ ปชานาติ ฯ วุตฺตปฺปการานํ ปน
สตฺตฺตสงฺขารานํ มนาปীনํ(๓) ปฏฺฐิลาภวเสน โสมนสฺสินฺทริยํ อุปฺปชฺชติ ตํ ปฏฺฐิลาภํ
ตสฺส สมฺทโยติ ปชานาติ ฯ มชฺฌตฺตกาเรน ปน อุปฺเปกฺชินฺทริยํ อุปฺปชฺชติ ตํ
สตฺตฺตสงฺขารेषु มชฺฌตฺตกาการ์ ตสฺส สมฺทโยติ ปชานาติ ฯ

กตฺถ จุปฺปนํ ทฺถชินฺทริยํ อปริเสลฺลํ นิรุชฺฌติ อึช ภิภฺขเว ภิภฺขุ วิวิจฺเจว
กาเมหิตีอาทีสุ ปน อัยฺ เอกโตว วินิจฺจนฺตฺวา ทฺถชินฺทริยํ หิ ปฺจฺมชฺฌานสฺส
อุปจารกฺขณฺเนว นิรุชฺฌติ ปหีนํ โหติ โทมนสฺสาทีนํ ทฺถิชฺฌานาทีนํ ฯ เอวํ
สนฺเตปี เตลฺลํ อติสยนิโรชฺตฺตา อัยฺ ฉานนฺสฺสเยว นิโรชฺ วุตฺโต ฯ อติสยนิโรชฺ หิ
เตลฺลํ ปฺจฺมชฺฌานาทีสุ น นิโรชฺเยว นิโรชฺเยว ปน อุปฺจารกฺขณฺ นาคิสยนิโรชฺ ฯ
ตถา หิ นานาวชฺชเน

๑. ม. กายวิญญาณํ ฯ ๒. ม. วา หิ สงฺขารานํ ฯ ๓. ม. มนาปानํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๑๒

ปจฺมชฺฌมานุปจฺจาเร นฺริทฺทศฺสาปี ทฺกฺขินฺทฺริยสฺส ทํสมกฺสาทิสฺมพฺสฺเสน วา
 วิสฺมาสนฺนุปฺตาเปณ วา สฺยา อุปฺปตฺติ น เตวว อนฺโตอฺปฺปนํยํฯ อุปฺจฺจาเร วา
 นฺริทฺทศฺมเปตํ น สฺกฺกฺจฺ นฺริทฺทํ โหติ ปฺกฺกฺเขน อวิหตฺตฺตาฯ อนฺโตอฺปฺปนํยํ
 ปน ปิตฺติพฺรณฺเณน สพฺโพ กายิ สฺโฆกฺกนฺโต โหติ สฺโฆกฺกนฺตฺกายสฺส จ
 สฺกฺกฺจฺ นฺริทฺทํ โหติ ทฺกฺขินฺทฺริยํ ปฺกฺกฺเขน วิหตฺตฺตาฯ นานาวชฺชเนยฺว จ
 ทฺติยชฺฌมานุปจฺจาเร ปหฺินสฺส โทมนสฺสินฺทฺริยสฺส ยสฺมา เอตํ วิตฺกฺกฺวิจฺจาเรปฺจฺเยหิ
 กายกิลมฺเถ จิตฺตฺปฺพมาเต จ สติ อุปฺปชฺชติ วิตฺกฺกฺวิจฺจาราภาวเนว อุปฺปชฺชติฯ
 ยตฺถ ปน อุปฺปชฺชติ ตตฺถ วิตฺกฺกฺวิจฺจาราภาเวอฺปฺปนา(๑) เอว จ
 ทฺติยชฺฌมานุปจฺจาเร วิตฺกฺกฺวิจฺจาราติ ตตฺถสฺส สฺยา อุปฺปตฺติฯ น เตวว
 ทฺติยชฺฌมานุ ปหฺินปจฺจยตฺตาฯ ตถา ตติยชฺฌมานุปจฺจาเร ปหฺินสฺสาปี
 สฺกฺกฺนฺทฺริยสฺส ปิตฺติสมฺกฺกฺจฺจานปณฺิตรูปมฺกฺกฺกฺกายสฺส สฺยา อุปฺปตฺติ น เตวว
 ตติยชฺฌมานุฯ ตติยชฺฌมานุหิ สฺขสฺส ปจฺจยญฺตฺตา ปิตฺติ สพฺพโส นฺริทฺธาฯ
 ตถา จตฺตฺถชฺฌมานุปจฺจาเร ปหฺินสฺสาปี โสมนสฺสินฺทฺริยสฺส อาสนฺนตฺตา
 อฺปฺปนาปตฺตฺตาย อุเปกฺกฺขาย อภาเวณ สมฺมา อนตฺติกฺกนฺตฺตฺตา จ สฺยา
 อุปฺปตฺติ น เตวว จตฺตฺถชฺฌมานุฯ ตสฺมา เอตฺถ จุปฺปนํ ทฺกฺขินฺทฺริยํ
 อปฺริเสสํ นฺริชฺฌตฺติ ตตฺถ ตตฺถ อปฺริเสสฺสคฺคหณฺ์ กตํฯ ยํ

๑. ม. อปฺปหฺินาฯ

*เล่มที่ ๑๒ อินทริยสัพพัญญูนิคายกถา หน้า ๔๑๓

ปเนตถ ตถตถาย จิตตํ อุปัสหริตตี วุตตํ ตตถ อถาถิ สมนาน
อุปปาทนตถาย จิตตํ อุปัสหริ ตาถิ สมนาน สมนापชชนตถายาติ เอวมตฺโต
เวทิตพฺโพ ฯ อิมสฺส ทฺวิสฺสปี สุตเตสฺส สมนสนวาโร จ กถิตฺโต ฯ

สจฺฉินทฺริยวคฺโค จตฺตฺโต ฯ

ปลญจมวคฺคสฺส ปจเม ปจฺฉาตเกติ(๑) ปาสาทจฺฉายาย ปฺรตฺถิมทิสํ
ปฏฺิจจณฺนตฺตา ปาสาทสฺส ปจฺฉิมทิสากาเล อาตโป โหติ ตสฺมี จาเน
ปลญจตฺตวรพฺพุทฺธาสนเน นิสินฺโนติ อตฺโต ฯ ปิฏฺฐิจฺฉิ โอตฺตปยมาโน นิสิตฺติ ตสฺมา(๒)
สมพฺพุทฺชนสฺสปี อุปาทินฺนกสฺรีเร อุนฺนหกาเล อุนฺนํ โหติ สิตฺกาคเล สิตํ อຍ
จ หิมปาทสิตฺตสมโย ตสฺมี(๓) มหาจิวริ โอตฺตเรตฺตวา สฺวริยรສມិหิ ปิฏฺฐิจฺฉิ
โอตฺตปยมาโน นิสิตฺติ ฯ กิ ปน พฺพุทฺชรສມិโย มทฺทิตฺตวา สฺวริยรສມិ อนฺโต ปวิสิตฺตํ
สဂฺกโถตฺติ ฯ น สဂฺกโถติ ฯ เอวံ สนฺเต กิ ตาเปตฺติ ฯ รສມိเตဗ္ဗံ ฯ ယေဝ ဟိ
ຈิตမဗ္ဗဏ္ဍနိဂေ ပြိမဏ္ဍဏာယ နာယာယ ဝုဂ္ဂဗ္ဗမ္မေ နိစိန္နန္တေ ဂိဏ္ဍာပိ ဝုရိယရສမိယ
စရိဝံ န မုန္တုန္တေ စပုပ္ဖိန္တေ ပန တေဗ္ဗ မြတိ ဝုဂ္ဂိန္တေ ဝုဂ္ဂိန္တေ ပြိမဏ္ဍဏ္ဍိ
ပိတ္တိ ဝေဝံ ဝုရိယရສမိယ ပုပ္ဖိန္တေ မတုပ္ဖိန္တေ ဝုဂ္ဂိန္တေ ပြိမဏ္ဍဏ္ဍိ
ပိတ္တိ တေဗ္ဗ တာပေပိတ္တိ နိစိန္နန္တေ ဝေဒိန္တေ ပြိမဏ္ဍဏ္ဍိ

๑. ม. ย. ปจฺฉาตเป ฯ ๒. ม. ยສມာ ฯ ๓. ม. တສမာ ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคความณา หนา ๔๑๔

อนอมชชุนโตติ ปฎิจิปริกมมกรณวเสน อนุมชชุนโต ฯ อจุนริยิ ฆนเตติ
เถโร ฆควโต ปฎิจิโต มหาจิวัโร โอตาราตวา นิสินนสฺส ทุวินนํ อัสกุกฺขานํ
อนุตเร สุวณฺณาวุกฺกั วีย เกสคคปฺปมาณํ วลียาวุกฺกั ทิสฺวา เอวรูเปปี นาม
สรีเร ชรา ปณฺณายตีติ สยฆาตสํเวโค ชริ ครหนฺโต เอวมานํ ฯ ครหนจุนริยิ
นาม กิเรตํ ฯ น เจวั ทานิ ฆนฺเต ฆควโต ตาว ปริสฺสุทฺโฆติ ยถापกตียา
ฉวิวณฺโณ ปริสฺสุทฺโฆ น เอวมตรหิตี ทีเปนฺโต เอวมานํ ฯ ตถาคตสฺส หิ
ทหรกาเล สงฺกุตตสมพฺภาหตอสมฆมมํ วีย วิหตวลิกโก กายิ โหติ ตสมิ จ
ปีติโต(๑)จ หตฺโต ฆสฺสเตว น สนฺติฎฺจติ(๒) เตลปฺจจนาการปฺปโตติ วีย
โหติ ฯ महल्लกกาเล मनสิरा ซาธา(๓) มิลาชนฺติ (๔) สนฺธิปพฺพานิ สิจิลาณี
โหนติ มิสํ อฎฺจิตฺโต มุจฺจิตฺวา สิจิลาภาวั อापชฺชิตฺวา ตตถ ตตถ โอลมพฺพิ ฯ
พฺพุธานํ ปน เอวรูเปปี น โหติ ฯ อณฺเณสํ อปากุกฺกั สนฺติกาเว จรตฺตา
อานนฺทตฺเตรสฺเสว ปากุกฺกั โหติ ตสมานํ เอวมานํ ฯ

สิจิลาณี จ กตฺตานีติ อณฺเณสํ มุเข มิสฺกุกฺกนฺตเรติ เตสฺ เตสฺ จาเนสฺ
วลียิ สนฺติฎฺจนฺติ สตถฺ ปเรตํ นตฺถิ เถโร จ ทุวินนํ อัสกุกฺขานํ อนุตเร
วลียาวุกฺกั ทิสฺวา เอวมานํ ฯ

- # ๑. ม. สปีโต ฯ ๒. ม. ฆสฺสเตว ฯ สนฺติฎฺจติ ฯ ๓. ม. ปน สิราซาธา ฯ
- # ๔. กตฺถจ. สิราซาธาปี ซาชนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อินฺทฺริยสัณฺฑิตวณฺณา หน้า ๔๑๕

สณฺจานี วลีชาตานิติ(๑) อิทฺปิ อตฺตโน ปากฺกวเสเนวาท สตฺถุ ปน อณฺเณสํ
วีย วลีโย นาม นตฺถิฯ ปุโรโต ปพฺภาโร จ กาโยติ สตฺถา พุรหฺมุชฺชคฺคฺโต
เทวนคเร สมุสฺสิตสฺวณฺณโตรณํ วียสฺส กาโย อุชฺชกเมว อุคฺคฺโตฯ มหฺลลกกกาล
ปน กาโย ปุโรโต วฺงโก โหติ สุวํย อณฺเณสํ อปากฺกโฏ สนฺตีกาว จรตฺตา
ปน เณรสฺเสว ปากฺกโฏ ตสฺมา เอวมาหฯ ทิสฺสตี จ อินฺทฺริยานํ อณฺเณตฺตฺตฺนฺติ
อินฺทฺริยานิ นาม น จกฺขุวิญญฺเณยานิฯ ยโต ปน ปกตฺติยา ปริสฺสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ
อิทานิ น ตถา ปริสฺสุทฺโธ อํสฺกฺกนฺตเร วลี ปณฺณายติ พุรหฺมุชฺชกาโย ปุโรโต
วฺงโก อิมินาว การณฺน จกฺขาทีนํ จ อินฺทฺริยานํ อณฺเณตฺตฺเตน ภวิตพฺพนฺติ
นยคฺคาหโต เอวมาหฯ

ธี ตํ ชมฺมิชเร อตฺถุติ ตามเก ชเร ธี ตํ ตฺยหํ โหติ(๒) ธิกฺกาโร
ตํ สฺสฺตฺ(๓) ฯ พิมฺพนฺติ อตฺตภาโว ฯ

ทฺตฺติเย โคจรวิสฺขนฺติ โคจรรุตํ วิสฺขํฯ อณฺเณมณฺณสฺสาตี จกฺขุโสตฺสฺส
โสตี วา จกฺขุสฺสาตี เอวํ เอกํ เอกสฺส โคจรวิสฺขํ น ปจฺจฺนฺโกติฯ สเจ หิ
นีลาทีเกทํ รูปารมฺมณํ สโมธานตฺวา โสตีอินฺทฺริยสฺส อุปเนยฺยอํงฺฆ ตฺวํ ตาว
นํ ววตฺถเปหิ วิภาเวหิ กิณฺนามตํ อารมฺมณฺนฺติ(๔) จกฺขุวิญญานํ วินาปี
มุขฺเนน อตฺตโน

- # ๑. ม. ย. สพฺพานิ พลียชาตานิ ฯ ๒. ม. โหตุ ฯ ๓. ม. สฺสตี ฯ
- # ๔. ม. กิณฺนามตํ อารมฺมณฺนฺติ ฯ รูปารมฺมณํ นามตฺนฺติ ฯ

ธมฺมตาย เอวํ วเทยฺย อเร อนุชฺพาล วสฺสตมฺปิ วสฺสทสฺสทมฺปิ
วสฺสตตสทสฺสทมฺปิ ปรีชวมาโน อณฺณตฺร มยา กุหิ เอตฺตฺส ชานนํ ลภิสฺสสิ
ตํ อหาร จกฺขุปฺปสาเท อุปเนหิ อหเมตํ อารมฺมณํ ชานิสฺสทามิ ยถิ วา นิลํ
ยถิ วา ปิตกํ ๑ น หิ เอโส อณฺณตฺส วิสโย มยฺหเมเวโส วิสโยติ ๑ เสสทฺวารสฺสุปิ
เอเสว นโย ๑ เอเวตานิ อณฺณมณฺณตฺส โคจฺรวิสยํ น ปจฺจนุโกนฺติ นาม ๑

ก็ ปฏฺฐิสรณฺนติ เอเตสํ ก็ ปฏฺฐิสรณํ ก็ เอตานิ ปฏฺฐิสรณฺนตีติ ปุจฺจติ ๑
มโน ปฏฺฐิสรณฺนติ ชวณฺมโน ปฏฺฐิสรณํ ๑ มโน วา เนสนฺติ มโน ทฺวาริกชวณฺมโนว
เอเตสํ โคจฺรวิสยํ รชฺชณาทิวเสน อนุโกติ ๑ จกฺขุวิญฺญาณํ หิ ฐฺปทสฺสนมตฺตเมว
เอตถ รชฺชนํ วา ทฺสสนํ วา มยฺหหนํ วา นตฺติ ๑ เอกสฺมี ปน ทฺวาร ชวณํ
รชฺชติ วา ทฺสสติ วา มยฺหติ วา ๑ โสตฺวิญฺญาณาทีสุปิ เอเสว นโย ๑

ตตฺรรายํ อุปมา ๑ ปญฺจ กิร ทฺพพฺลโกชกา ราชานํ เสวิตุวา กิจฺเจน
กสิเรน เอกสฺมี ปญฺจกฺกุลิกเก กามे ปรีตฺตกํ อายํ ลภิสฺสุ ๑ เตสํ ตตฺถ มจฺจนภาโค
มัสภาโค อทฺทุกหาปโณ วา โยตฺตคหาปโณ(๑) มาสกหาปโณ วา อฏฺฐกหาปโณ
วา โสพสกหาปโณ วา จตฺสฏฺฐจิกหาปโณ วา ทณฺโฑติ เอตฺตคกมตฺตเมว
ปาปฺณาติ สตวตฺตูกํ ปญฺจสตวตฺตูกํ สทฺสสวตฺตูกํ มหาพลี ราชาว คณฺหาติ ๑
ตตฺถ ปญฺจ กฺกุลิกกามา วิย ปญฺจ ปสาทา

๑. ม. อทฺทุกหาปโณ ๑

*เล่มที่ ๑๒ อินทริยสัพพัญญุตวณณา หน้า ๔๑๗

ทฎฐพพา ปณจ ทุพพลโกชกา วิย ปณจ วิญญาณานิ ราชา วิย ชวนัน
ตุพพลโกชกานัน ปรีตตัก อายปาปุนัน วิย จกขุวิญญาณาทินัน รูปทสสนาติมตต์
รชชนาทีนิน (๑) ปน เอเตสุ นตฺถิ ๑ รณโโย มหาพลิกคหณัน วิย เตสุ ทวาเรสุ
ชวณสฺส รชชนาทีนิน เวทิตพพานิน ๑ เอวมตฺถ มโนติ กุสลาकुสลชวณัน วุตตํ ๑

สติ ปฏิสรณนฺติ มคฺคสติ ปฏิสรณํ ๑ ชวณมโน หิ มคฺคสติ ปฏิสรณํ ๑(๒)
วิมุตตีติ ผลวิมุตติ ๑ ปฏิสรณนฺติ ผลวิมุตติยา นิพพานัน ปฏิสรณํ ๑ ตถหิ
สา ปฏิสฺสริ ๑ นาสกฺขิ ปณฺหสฺส ปรียนฺตํ กเหตุนฺติ ปณฺหสฺส ปรีจฺเฉทํ ปมาณ
กเหตุ นาสกฺขิ อปฺปฏิสรณํ ๑(๓) ปุจฺฉิ ๑ นิพพานัน นามตํ
อปฺปฏิสรณํ น กิลฺลจฺจ ปฏิสฺสริ ๑ นิพพานโนคฺชนฺติ นิพพานพฺภนฺตรํ นิพพาน
อนฺุปวิญฺจ ๑ พุรหฺมจฺริยนฺติ มคฺคพุรหฺมจฺริย ๑ นิพพานปฺรายนฺติ นิพพาน
ปรี อยนฺ อสฺส ปฺรา คติ น ตโต ปรี กจฺฉตีติ อตฺโถ ๑ นิพพานปฺริโยสานัน(๔)
อวสานัน อสฺสาติ นิพพานปฺริโยสานัน ๑

มุลชาตา ปตฺติญฺจิตาติ มคฺเคนาคตสทฺธา วุจฺจติ ๑ อิมมฺหิ เจ ภิกฺขเว
สมเยติ ก็ สนฺุชยาห ฌานอนาคามิตํ ๑ ตสฺมี หิ สมเย พุราหฺมณฺสฺส
ปจฺมมคฺเคน ปณฺจ อกุสลจิตฺตานิน ปหีนานิน

๑. ม. รชชนาที ๑ ๒. ม. มคฺคสติ ปฏิสรณํ ๑ ๓. ม. อปฺปฏิสรณํ ๑ ๔. ม. นิพพานัน ปฺริโยสานัน ๑

สปฺปฏิสรณนฺติ ๑ ๕. ม. นิพพานัน ปฺริโยสานัน ๑

ปจมชคณนเนน ปญจ นีวรรณนิตี ปรีนินพพเพยย ๑ สเจ ปนสส ปุคตทาร์
อนุสสนนตสส กมมมมเต วิจเรนตสส ฆนั นสสตี นกฺเก ฆนเน คตี
อนินพทฐา โหตี อนนฺเ ปน นินพทฐาตี อิมิ ฆนณอนาคามิติ สนฐาเยวมมาห ๑
ตตีเย อญชนนวนเนตี อญชนนวนณปฺพณัน รุกขณัน โรปีตวเน ๑ ยิ กิกฺขเว
สทฺธินฺทฺธิยิ ตํ สทฺธาพลนฺตี ตํ หิ อธิโมกฺขลกฺขณเ อนฺทกฺกเจน สทฺธินฺทฺธิยิ
อสทฺธินฺทฺธิเย (๑) อกมฺปนเนน สทฺธาพลํ ๑ อิตเรตี

ปคคหอุปฺกฺกณณอนวิเกเขปชชานนลกฺขณเสุ อนฺทกฺกเจน อนินฺทฺธิยิกาว
โกสชชมกฺกสจจวิเกเขปวิชชชาส อกมฺปนเนน พลภากาว เวทิตพฺโพ ๑ เอวมเว ชิตี
ตสสสา นทียา เอกโสตี วิย สทฺธาวิริยสตีสมาริปญญาวเสน เอเตตี
นินฺนณนการณิ เวทิตพฺพิ เทว โสตานิ วิย อนฺทกฺกอกมฺปนนฺเเทหิ
อนินฺทฺธิยพลวเสน นณนการณิ เวทิตพฺพิ ๑

จตุตถเ อมโตคชนฺตี อมตพฺพนฺตริ ๑ อมตปฺรายนนฺตี อมตนิพฺพตฺติกิ(๒) ๑
อมตปรีโยสณนฺตี อมตนิกฺกั ๑ สาทฺฐ สาทฺฐตี เถรสส พฺยการณิ ปัสสนโต
สาทฺฐการิ เทตี ๑

ปญจเม ตทนฺวยาตี ตํ อนุคจจมนนา อนฺวตฺตมณนาคี อตุโถ ๑
ปฺพพโกกฺกณณกั อาทิ กคฺวา ปฏิปาฏียา จสฺ สุตเตสฺ ผลินฺทฺธิยิณเนว กถิตานิ ๑

๑. ม. อสฺสทฺธิเย ๑ ๒. ม. อมตนิพฺพตฺติกั ๑

*เล่มที่ ๑๒ อินทริยสัพพัญญูนิทวาร หน้า ๔๑๕

ทสเม อิม โข เต ชมฺมาติ อูปริ สห วิสฺสนาย ตโย มคฺคา ฯ เย
เม ปุพฺเพ สุตาว อหฺเสนฺติ เย ชมฺมา มยา ปุพฺเพ อรหฺตฺตผลินฺทริยํ นาม
อตุตฺถิ กถนฺตฺวานํเขว สุตา อหฺเสส ฯ กาเยน จ สฺมุติตฺวาติ นามกาเยน จ
สฺมุติตฺวา ปฏฺฐิตฺวาติ ฯ ปญฺญาจ จ อตีวิชฺฌ ปสฺสามิติ ปจฺจเวกฺขณปญฺญาจ จ
อตีวิชฺฌิตฺวา ปสฺสามิ ฯ

ยา หิสฺส ฆนฺเต สทฺธาติ อัยฺ กตรสทฺธา จตฺถิ อินฺทริเยหิ สมฺปยุตฺตา
สทฺธา เหมจฺจา กถิตฺวา อัยฺ ปน ปจฺจเวกฺขณสทฺธา ฯ สมฺปยุตฺตสทฺธาหิ มิสฺสกา
ปจฺจเวกฺขณสทฺธา โลกิกาว(๑) ฯ เสถํ สพฺพํ อุตฺตฺวานเมวาทิ ฯ

ชราวคฺโค ปญฺจโม ฯ

นฏฺฐจวคฺคสฺส ปจฺเม สุเรนาติ(๒) สุรภาเวน ฯ โปชฺยาติ พุชฺฌนตฺถาย ฯ
ทฺติเย มลฺลิกฺเกสุติ (๓) เอวํนามเก ชนปฺเท ฯ อิมสฺมี สฺสุตฺเต
จตฺตารินฺทริยานิ มิสฺสกาณิ อริยฌาณํ โลกุตฺตรํ ตมฺปิ ปน จตฺตอินฺทริยนิสฺสิตํ
กตฺวา มิสฺสกนฺติ ภาเชตฺตฺวณฺฺติ ฯ

ตติเย น เหว โข กาเยน สฺมุติตฺวา วิหฺรตีติ น นามกาเยน สฺมุติตฺวา
ปฏฺฐิตฺวา วิหฺรติ สฺมุติตฺตํ ปฏฺฐิตฺตํ สกฺโกติ ฯ

ปญฺญาจ จ อตีวิชฺฌ ปสฺสตีติ ปจฺจเวกฺขณปญฺญาจ ปน อูปริ

๑. ม. โลกียาว ฯ ๒. ม. ย. สุเรนาติ ฯ ๓. ม. มลฺลิกฺเกสุติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๔๒๐

อรหตฺตผลินุทริยํ นาม อตฺถิติ ปชานาติ ฯ อเสขภูมิมิยํ ผุสฺสิตฺวา วิหริตฺติ
ปฏฺฐิตภิตฺวา วิหริติ ฯ ปญฺญาชาติ ปจฺจเวกฺขณปญฺญา ออรหตฺตผลินุทริยํ นาม
อตฺถิติ ปชานาติ ฯ น กุหิณฺจํ กิสมิณฺจิติ เทวปี อญฺณมญฺญเววจนาเนว กิสมิณฺจ
ภเว น ออุปฺปชชิสฺสนฺตฺติ อตฺถโต ฯ อิมสฺมี สุตฺเต ปญฺจินุทริยานิ โลกุตฺตรานิ จ
โลกิกานิ วฏฺฏณิสฺสิตาเนว กถิตานิ ฯ

จตฺตเถ ยานิ กานิจิ ปทานิ โพชาย สํวตฺตฺนฺตฺติ ยานิ กานิจิ ชมฺมปทานิ
เยเกจิ ชมฺมโกฏฺฐาสา พุชฺฌนตฺถาย สํวตฺตฺนฺตฺติ ฯ ปญฺจํ อุตฺตานเมว ฯ

ฉฏฺฐเ จิตฺตํ รกฺขติ อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ชมฺเมสุติ เตฏฺฐมกชฺมเม
อารพฺก อาสวูปฺตฺตี วาเรนฺโต อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ชมฺเมสุ จิตฺตํ รกฺขติ
นาม ฯ สตฺตมํ อุตฺตานเมว ฯ

อฏฺฐเม สุกรชตฺตายนฺติ สุกรชตฺเลณฺ ฯ กสฺสฺสปพฺพชกาเล กิร ตํ เลณํ
เอกสฺมี พุทฺชนฺตฺเร ปจฺวิยา วทฺธมมานาย อนฺโตฏฺฐมิกตํ ชาตํ ฯ อเถกทิวสํ เอโก
สุกโร ตสฺส ฉทฺนปฺริยนฺตฺสมิเป ปัสฺสุ ขนิ ฯ เทเว วฏฺฐเ ปัสฺสุ ไรตา ฉทฺนปฺริยนฺโต
ปากโฏ อโหสิ ฯ เอโก วนจฺรโก ทิสฺวา ปุพฺเพ สีลวนฺเตหิ ปฺริฏฺตฺตฏฺฐาเนน
ภวิตพฺพํ ปฏฺฐิขคฺคิสฺสามิ นนฺติ สมฺนตฺโต ปัสฺสุ อปเนตฺวา เลณํ โสเชตฺวา
กุกฺกิปฺริกฺเขปํ กตฺวา ทฺวารวาทปานํ โยเชตฺวา สฺสปฺริณฺญจิตฺตฺสฺสชากมฺมจิตฺตกมฺมํ
รชตปฏฺฐสฺสทิสาย

*เล่มที่ ๑๒ พลัสนัฎตวณณนา หน้า ๔๒๑

วาลิกาย สนุฎริตัง ปรีเวณัง กตุวา มณจปีจัง ปณณวาเปตุวา ภควโต วสนตุถาย
อทาสี เณณัง คมภูริรัง อโหสิ โอตริตุวา อารุหิตพุฬัง(๑) ตัง สนุฎชาเยตัง วุตตัง ฯ

ปรมณิปะจการณุตติ ภาวณปะสกัง ยถาปรมณิปะจการการี (๒) หุตวา
ปวตตุตมาโน ปวตตุตตัตติ วุตตัง โหติ ฯ อนุตตุตริ โยคกขเมณุตติ อรหตุตัง ฯ
สปะปติสสุสอติ สเชฎฐโก ฯ เสสิ สพุพตุถ อุตตุตทานเมวาทิ ฯ

สุกรขาทวคฺโค ฉฎฐโจ ฯ

สตุตตมวคฺเค สตุตต ผลานิ ปุพุพภากานิ เสสิ เหฎฐจา เทว ผลานิ
อาทัง กตุวา มิสฺสกาณิ ฯ เสสเมตตุถ อิติ ปรมณจ สพุฬัง อุตตุตทานเมวาทิ ฯ

โพธิปะกขิยวคฺโค สตุตตโม ฯ

อินุทริยัสสัฎตวณณนา นิฎฐิตา ฯ

สมมปะปธานัสสัฎตเต สกเลปี ปุพุพภากวิปะสฺสนาว กถิตาติ ฯ

สมมปะปธานัสสัฎตวณณนา นิฎฐิตา ฯ

พลัสสัฎตเต พลานิ มิสฺสกาเนว กถิตานิ ฯ เสสิ สพุพตุถ
อุตตุตทานเมวาทิ ฯ

พลัสสัฎตวณณนา นิฎฐิตา ฯ

๑. ม. อารุหิตพุฬัง ตัง ฯ ๒. ม. ปรมณิปะจการี ฯ

อิทธิปาทลัญจกตถุณณา

อิทธิปาทลัญจกตถุส ปจเม ฉนทํ นิสฺสาย ปวตุโต สฺมาชิ ฉนฺทสฺมาชิ ฯ
ปฺชานภฺตฺตา สงฺขารา ปฺชานสงฺขารา ฯ สมนฺนาคตฺนฺติ เตหิ ชฺมเมหิ อุเปตํ ฯ
อิทธิยา ปาทํ อิทธิภูตํ วา ปาทนฺติ อิทธิปาทํ ฯ เสเสสุปี เอสฺเสว นโย ฯ อยเมตฺถ
สงฺเขโป วิตุลาโร ปน อิทธิปาทวิภฺงฺเค (๑) อากโตว ฯ วิสุทฺธิมฺภฺคฺ (๒)
ปนสฺส อตฺถโธ ทิปิโต ฯ ตถา มคฺคโปกฺขณฺจกสฺติปฺญฺจานลัญจกตฺถุ เจว อิธ จ
เอกปริจฺเฉทโทว ฯ

ปฺลจเม อิทธิปฺเทสนฺติ ตโย จ มคฺเค ตีณิ จ ผลานิ ฯ

ฉนฺนฺเจ สฺมตฺตํ อิทธินฺติ อรหฺตฺตผลเมว อาทิโต ปฺญฺจาย ปน นวสุปี
สฺสฺสฺสฺส วิวญฺญูปาทกา เอว อิทธิปาทา กถิตา ฯ

ทสเม นิสฺสิทนฺติ จมฺมกฺขณฺทํ อธิปฺเปตํ ฯ อุเทณฺ เจตฺยนฺติ อุเทนยกฺขสฺส
เจตฺยญฺจเนน กตฺวิหาโร วุจฺจติ ฯ โคตฺมกาทีสุปี เอสฺเสว นโย ฯ ภาวิตาติ วทฺธิตา ฯ
พหุสฺสีกตฺตาติ ปฺนปฺปฺนํ กตฺตา ฯ ยานีกตฺตาติ ยุตฺตยानํ วิย กตฺตา ฯ วตฺถุกตฺตาติ
ปฺตฺติญฺจานญฺเจเนน วตฺถุ วิย กตฺตา ฯ อนฺนุจฺจิตฺตาติ อธิจฺจิตฺตา ฯ ปริจฺจิตฺตาติ สมนฺตโต จิตฺตา
สฺวทฺธิตา ฯ สฺส
นฺยเมตฺวา ทสฺเสนฺโต ตถากตฺถุส

๑. อภ. วิ. ๓๕/๔๓๑ อาทิ/๒๖๐ ฯ ๒. วิสุทฺธิมฺภฺคฺ. ๒/๒๐๖ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อิทธิปาทสัพพัญญูธรรม หน้า ๔๒๓

โฆติอาทิมหาฯ เอตถ จ กปฺปนฺติ อายุกปฺปี ตสฺมี ตสฺมี กาลเ ยํ มนุสฺसानํ
อายุปฺปมาณํ ตํ ปริปุณฺณํ กโรนฺโต ติฏฺฐเจยฺยฯ กปฺปาวเสสํ วาติ อปฺปี วา
ภิกฺขุโยติ วุตฺตวสฺสสตโต อติเรกํ วาฯ มหาสํวตฺเถโร ปนาห พุทฺธานํ อฏฺฐาเน
คชฺชิตํ นาม นตฺถิ ยถเว หิ เวพฺพวคามเก อปฺปนฺนมารณนฺตีกเวทนํ ทส มาเส
วิกฺขมฺภเณสิ เอวํ ปุณฺนปฺปนํ ตํ สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา ทส(๑) มาเส
วิกฺขมฺภเณโต อิมํ ภาทฺทกปฺปเมว ติฏฺฐเจยฺยติฯ

กสฺมา ปน น จิโตติ อูปาทินฺนกสฺริริ นาม ขณฺฑิจฺจาทีหิ อภิกฺขุยฺยติ
พุทฺธา นาม ขณฺฑิจฺจาทีภาวํ อปฺตฺวา ปณฺจเม อายุโกฏฺฐาเส พหุชนสฺส
ปิยมนापกาเลยว ปรินิพฺพายนฺติฯ พุทฺธานุพุทฺเธสุ จ มหาสาวเกสุ ปรินิพฺพเตสุ
เอกเกน ขาณฺเณน วिय จาตพฺพิ โหติ ทหรสามเณรปริวารเณ วา ตโต อโห
พุทฺธานํ ปริสาดิ หิเพตพฺพตํ อापชฺชเยยฺย ตสฺมา น จิโตติฯ เอวํ วุตฺเตปิ
โส ปน [๒] รุจฺจติ อายุกปฺโปติ อิทมเวว อฏฺฐกถายํ นิยมิตํฯ

ยถา ตํ มาเรณ ปริยฺยจฺจิตฺจิตฺโตติ เอตถ ตนฺติ นิปาตมตฺตํฯ ยถา
มาเรณ ปริยฺยจฺจิตฺจิตฺโต อชฺโฆตฺถจฺจิตฺโต อณฺโหลปิ โกจิ ปุณฺนชฺชโน ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺตํ น
สทฺถุณฺเวยฺย เอวเมว นาสกฺขิ ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺตฺนฺติ อตฺถโธฯ มาโร หิ ยสฺส สพฺเพน
๑. ม. ทส ทส ฯ ๒. ม. เอตถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๒๔

สพฺพํ ทฺวาทส วิปลลาสา อปฺปหีนา ตสฺส จิตฺตํ ปริยฺญูจาทิ ฯ เณรสฺส จ
จตุตฺตารอ วิปลลาสา อปฺปหีนา เตนสฺส มาโร จิตฺตํ ปริยฺญูจาสิ ฯ โส ปน
จิตฺตํ ปริยฺญูจันํ กโรนุโต ก็ กโรตฺตี เกรวํ รูปารมฺมณํ วา ทสฺเสติ
สทฺทการมฺมณํ วา สาวตฺติ ตโต สตฺตาทํ ทิสฺวา วา สุตฺวา วา สตี วิสฺสชฺเชตฺวา
วิญฺญมฺขา โหนฺติ เตสํ มุขเณ หตฺถํ ปเวเสตฺวา หทฺยํ มทฺทติ เต วิสฺสณฺวีว(๑)
หุตฺวา ติฏฺฐนฺติ ฯ เณรสฺส ปเนส มุขเณ หตฺถํ ปเวเสตฺถํ ก็ สกฺขิสฺสตี
เณรวารมฺมณํ ปน ทสฺเสติ ตํ ทิสฺวา เถโร นิमितฺโตภาสํ(๒) น ปฏฺวิจฺฉิ ฯ
ชานนุโตเยว ภควา กิมตฺถํ ยาวตฺตยิกํ อามนฺเตสฺสีติ ฯ ปฺรโต(๓) ติฏฺฐตฺถุ ภนฺเต
ภควาติ ยาจิตฺเต ตฺถุเหเวตํ ทฺถกฺกํ ตฺถุเหเวตํ อปรทฺชนฺติ โทสาโรปนเนน
โสภตฺตนฺกรณตฺถํ ฯ

มาโร ปาปิมาติ เอตฺถ สตฺเต อนตฺถเ นิโยเชนุโต มาเรตฺตีติ มาโร ฯ
ปาปิมาติ ตสฺเสว เววจันํ โส हि ปาปชฺมมสมนฺนาคตฺตฺตา ปาปิมาติ วุจฺจติ ฯ
กโณหฺ อนตฺโก นมฺจึ ปมตฺตพฺนฺฐติปิ ตสฺเสว นามานิ ฯ

ภาสิตา โข ปเนสาติ อยฺยหิ ภควโต สมฺโพธิปฺตฺติยา อญฺจเม สตฺตาทเ
โพธิมณฺฑลฺเยว (๔) อากนฺตฺวา ภควา ยทตฺถํ ตฺถุเมหฺหิ ปารมิโย ปฺริตฺตา โส โว
อตฺถโต อนุปฺปตฺโต ปฏฺวิทฺธิ

๑. ม. วิสฺสณฺวี ฯ ๒. ม. นิमितฺโตภาสํ ฯ ๓. ม. ปฺรโต ฯ
๔. ม. โพธิมณฺฑลฺเยว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อิทธิปาทสยัตตวณณา หน้า ๔๒๕

สพฺพญฺญตฺตวณฺณํ กิ โว โลกวิจฺจารณฺณนํติ วตฺตวา ยถา อชฺช เอมเมว
ปฺริณิพฺพตฺต ทานิ ฆนฺตฺต ฆควา ปฺริณิพฺพตฺต สฺสคฺคตฺติ ยาจิ ฯ ฆควาปฺสฺส(๑)
น ตวาหนฺตฺติอาทินิ วตฺตวา ปฏิกฺขิปปิ ฯ ตํ สนฺธาย ฆาสิตา โข ปเนสา
ฆนฺตฺติอาทิมหา ฯ

ตตฺถ วิยตฺตตฺติ มกฺควเสน พฺยตฺตวา ฯ ตเถว วินิตฺตา ฯ ตถา วิสฺสารถา ฯ
พฺหุสฺส
ชฺมมฺมชฺรา ฯ อถวา ปฺริยตฺตฺติพฺหุสฺส
ปฺริยตฺตฺติปฏฺิเวชชฺมฺมานํเยว ชฺรณฺตฺติ ชฺมมฺมชฺรตฺติ เอมเมตฺถ อตฺถโถ ทฏฺจพฺโพ ฯ
ชฺมฺมานชฺมมฺปฏฺิปปนฺนํติ อริยชฺมมฺสฺส อนฺชมฺมกฺกุตฺติ วิปฺสฺสนาชฺมมํ ปฏฺิปปนฺนา ฯ
สํมิจฺจปฏฺิปปนฺนํติ อนฺจจฺจวิก ฯ ปฏฺิปปํ ปฏฺิปปนฺนา ฯ อนฺชมฺมจฺจริโนติ
อนฺชมฺมจฺจรณฺสึลา ฯ สกํ อจฺจริยกนฺตฺติ อตฺตโน อจฺจริยวาทํ ฯ สหชฺมเมนาติ
สเหตุเกน สการณฺน วจเนน ฯ สปฺปาฏฺิหาริยนฺตฺติ ยาว นียฺยานิกํ กตฺวา ชฺมมํ
เทสิสฺส

พฺรหฺมจฺจริยนฺตฺติ สิภฺขตฺตยสงฺกหิตํ สกฺลสาสนพฺรหฺมจฺจริยํ ฯ อิฏฺชนฺตฺติ สมิทฺธ
ฉานสฺส
อภฺยญฺยาสมฺปตฺตฺติวเสน ฯ วิตฺถาริถนฺตฺติ (๓) วิตฺถตฺตํ ตสฺสมิ ตสฺสมิ ทิสภาเก
ปตฺติฏฺจิตฺตวเสน ฯ พานฺชชฺญนฺตฺติ พนฺหุหิ
๑. ม. ฆควา จสฺส ฯ ๒. ม. สพฺพปาลีฬฺลลํ ฯ ๓. ม. วิตฺถาริถนฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อิทธิบาทสัพพัญญูธรรม หน้า ๔๒๗

ภควา ปจฺจโต ปจฺจโต อนุพนฺธิตฺวา ปรินิพฺพายถ ภนฺเต ปรินิพฺพายถ ภนฺเต'ติ
อุปทฺตโต ภยเนน อายุสงฺขาริ วิสฺสชฺเชตี ๗ ตสฺโสกาโส มา โหตฺติ ๗ ภูตฺสฺส หิ
อุทานิ นาม นตฺถิติ ปิตฺเวกวิสสุจํ อุทานเสี ๗

ตตฺถ สพฺเพสํ โสณสิญฺจกาลาทีนมนฺปี ปจฺจกฺขภาวโต ตฺถิตํ ปริจฺฉินฺนุนฺติ
ตฺถิ ๗ กิณฺติ กามาวจรกมฺม ๗ น ตฺถิ น วา อสฺส ตฺถิ สทิสฺสมณฺญิ (๑)
โลกิยกมฺม อตฺถิติ อตฺถิ ๗ กิณฺติ มหคฺคตกมฺม ๗ อถฺวา กามาวจริ รุปาวจริ จ
ตฺถิ อรูปาวจริ อตฺถิ ๗ อปฺปวิปากํ ตฺถิ พหฺวิปากํ อตฺถิ ๗ สมภฺวานฺติ สมภฺวาเหตุญฺติ
ปิณฺฑการกํ ราสีการกนฺติ อตฺถิ ๗ ภวสงฺขารนฺติ ปฺนพฺภวสฺส สงฺขาริ ๗ อวสฺสชฺชิตฺติ
วิสฺสชฺเชตี ๗ มฺนิตฺติ พุทฺธมฺนิตฺติ ๗ อชฺฉตฺตรโตติ นียกชฺฉตฺตรโต ๗ สฺมาหิตฺติ
อุปจารปฺปนาสมาธิวเสน สฺมาหิต ๗ อภินฺทิตฺติ กวจฺมิวาทิตฺติ กวจํ ๗ อภินฺทิตฺติ ๗
อตฺถตฺตสมภฺวานฺติ อตฺถตฺตนิ ชาตํ กิเลสํ ๗ อิทํ วุตฺตํ โหติ สฺวิปากญฺเจเนน สมภฺวา
ภวาทิสงฺขรณญฺเจเนน (๒) ภวสงฺขารนฺติ จ ลทฺธนามํ ตฺถิตฺตฺตสฺสขาตํ โลกิยกมฺมญจ
โอสฺสชฺชิตฺติ สงฺคามสฺสีเส มหาโยโช กวจํ ๗ อตฺถตฺตสมภฺวา กิเลสญจ อชฺฉตฺตรโต
สฺมาหิต ๗ หุตฺวา อภินฺทิตฺติ ๗

อถฺวา ตฺถิตฺตํ ตฺถิตฺตํ ตฺถิตฺตํ ๗ อตฺถิตฺตํ สมภฺวานฺติ
๑. ม. น วา ตฺถิ สทิสฺสมณฺญิ อณฺญิ ๗ ๒. ม. ภวาทิสงฺขรณญฺเจเนน ๗

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๔๒๘

นิพฺพานญฺเจว ภวญฺจ ฯ ภวสฺงฺขารนฺตึ ภวคามิกมมํ ฯ อวสฺสชฺชึ มุนีตึ ปญฺจกฺขนฺธา
อนิจฺจา ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ นิโรธํ นิพฺพานํ นิจฺจนฺตึอาทึนา นเยน ตฺถยฺนฺโต
พฺพุทฺทมุนิ ภเว อาทึนํว นิพฺพานเ จานิสฺสํ ทิสฺวา ตํ ขนฺธานํ มฺลภฺตุํ ภวสฺงฺขารํ
กมฺมกฺขยาย สํวตฺตตีตึ เอวํ วุตฺเตน กมฺมกฺขยกเรน อริยมคฺเคน อวสฺสชฺชึ ฯ
กถํ อชฺฌตฺตรโต สฺมาหึโต อภินฺทึ กวจมิวตฺตสมภวํ ฯ โส หิ วิปฺสฺสนาวเสน
อชฺฌตฺตรโต สฺมถวเสน สฺมาหึโตตึ เอวํ ปุพฺพภากโต ปญฺจาย สฺมถวิปฺสฺสนาพเลน
กวจมิว อตฺตภาวํ ปรีโยนฺนฺธิตฺวา (๑) จิตฺตํ อตฺตนิ สฺมภวตฺตา อตฺตสมภวนฺตึ
ลทฺธนามํ สพฺพกิเลสชาตํ อภินฺทึ ฯ กิเลสภาเวน จ กมฺมํ อปฺปฏิสฺนฺธิกตฺตา
อวสฺสิญฺจ (๒) นาม โหตีตึ เอวํ กิเลสปฺปหานเณน กมฺมํ ชหิ ฯ ปหีนกิเลสสฺส จ(๓)
ภยํ นาม นตฺถิ ฯ ตสฺมา อภิตฺโตว อายุสฺงฺขารํ อสฺสชฺชึ ฯ อภิตภาวํ ฌापฺนตฺถิ จ
อฺุทานํ อฺุทานเสีตึ เวทิตฺพฺโพ ฯ

ปาวาลวคฺโค(๔) ปจฺโม ฯ

ทฺุติยวคฺคสฺส ปจฺเม น จ อตฺถิโนตึอาทึนิ ปฺรโต อาวึ ภวิสฺสนฺตึ ฯ
อิมสฺมี สฺสุตฺเต ฉอภินฺนฺตึปาทกา อิทฺธิปาทา กถิตา ตถา ทฺุติเย จ ฯ
๑. ม. ปรีโยนฺนฺธิตฺวา ฯ # ๒. ม. อวสฺสญฺจ ฯ # ๓. ม. จสฺสทฺุโท นตฺถิ ฯ
๔. ม. จาปาลวคฺโค ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อิทธิปาทสัญญาตฤตวณณา หน้า ๔๒๕

ตติเย ฉนุทนต์ กตฤตฤกมยตฤจันท์ ๑ นิสฺสยติ นิสฺสยํ กตฺวา
อิธิปตี กตฺวาติ อตฺโถ ๑ ปธานสงฺขารติ ปธานภฺตฺวา สงฺขารา
จตฺกัจจสารถกสมฺมปฺปธานวีริยสฺเสตํ อิทธิวณฺํ ๑ อิธิ อัย จ ฉนุโทติอาทิสฺ
ฉนุโท ฉนุทสมฺมาธินา เจว ปธานสงฺขารเอหิ จ ฉนุทสมฺมาธิ ฉนุเทน เจว
ปธานสงฺขารเอหิ จ ปธานสงฺขารปิ ฉนุเทน เจว สมฺมาธินา จ (๑) สมฺนุทตฤตา ๑
ตฤสฺมา สพฺเพ เจเต (๒) ฐมฺเม เอกโถ กตฺวา อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว
ฉนุทสมฺมาธิปธานสงฺขารสมฺนุทตฤโต อิทธิปาโทติ วุจฺจติ ๑

อิทธิปาทวิภฺจเ (๓) ปน โย ตฤทฤตฤสฺส เวทนากุขนุโหติอาทินา นเยน
อิเมหิ ฐมฺเมหิ สมฺนุทตฤโต เสสธรูปิโน ฐมฺมา อิทธิปาทาติ วุจฺจติ ๑ อปิ
อิเม หิ (๔) ตโย ฐมฺมา อิทธิปิ โหณฺติ อิทธิปาทาปิ ๑ กถิ ฉนุทํ หิ
ภเวยฺโถ ฉนุโท อิทธิ นาม โหติ สมฺมาธิปธานสงฺขารา ฉนุทอิทธิปาโท นาม ๑
สมฺมาธิ ภเวณฺตฤสฺส สมฺมาธิ อิทธิ นาม โหติ ฉนุทปฺปธานสงฺขารา
สมฺมาธิทฺฐริยา (๕) ปาโท นาม ๑ ปธานสงฺขาร ภเวณฺตฤสฺส ปธานสงฺขารา
อิทธิ นาม โหติ ฉนุทสมฺมาธิ ปธานสงฺขาริทฺฐริยา ปาโท นาม ๑ สมฺปยุจฺจตฤฐมฺเมสุ
หิ เอกสฺมี อิฐณฺมาเน เสสาปิ อิฐณฺนุติเยว ๑

๑. ม. ฉนุทสมฺมาธินา จ ๑ ๒. ม. เต ๑ ๓. อภ. วิ. ๓๕/๕๐๘/๒๕๓ ๑

๔. ม. อิเมปิ ๑ ๕. ม. สมฺมาธิทฺฐริยา ๑

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หนา ๔๓๐

อปิจ เตลํ เตลํ ฐมฺมานํ ปุพฺพภาควเสนาปี เอเตลํ อิทฺธิปาทตา
 เวทิตฺตพฺพาฯ ปจฺมชฺฌานํ หิ อิทฺธิ นาม ปจฺมชฺฌานสฺส
 ปุพฺพภาควปฺริกมฺมสมฺปยุตฺตา ฉนฺทาทโย อิทฺธิปาโท นามฯ เอเตนฺุปาเยน
 ยาว เนวสฺสณฺณานาสฺสณฺณายตฺนา อิทฺธิวธิํ อาที กตฺวา ยาว ทิปฺพจกฺขุอภิณฺญา
 โสตาปตฺติมคฺคํ อาที กตฺวา ยาว อรหตฺตมคฺคคาทโยเนตฺตพฺพา(๑)
 เสลฺลิตฺธิปาเทสฺสุปี เอเสว นโยฯ เกจि ปน อนิปฺพนฺโน [๒] ฉนฺโท อิทฺธิปาโทติ
 วทฺนฺติฯ อิทฺ เตลํ วาทมทฺทนตฺถาย น(๓) อภิฐมฺเม อุตฺตรจฺจุลฺลวโร นาม
 อากตฺตจฺจุลฺลวโร อิทฺธิปาทา ฉนฺทิตฺธิปาโท วธิยิทฺธิปาโท จิตฺติทฺธิปาโท
 วิมฺลิตฺธิปาโทฯ ตตฺถ กตฺโม ฉนฺทิตฺธิปาโท อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตร
 ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฎฺฐจิกฺคานํ ปหานาย ปจฺมาย ฐมฺมียา
 ปตฺตติยา วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจฺมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺถกฺขาปฏฺฐิปปํ
 ทนฺธาภิณฺณํ โย ตสฺมี สมเย ฉนฺโท ฉนฺทิกตฺตา กตฺตฺกมฺยตฺตา กุสโล
 ฐมฺมจฺฉนฺโท อัย วุจฺจติ ฉนฺทิตฺธิปาโทฯ อวเสสา ฐมฺมา ฐมฺมา
 ฉนฺทิตฺธิปาทสมฺปยุตฺตาติฯ (๔) อิเม ปน โลกุตฺตรวเสเนว อากตฺตาฯ

ตตฺถ รฎฺฐปาลตฺเถโร ฉนฺทํ ฐฺริ กตฺวา โลกุตฺตรํ ฐมฺมํ
 # ๑. ม. อรหตฺตมคฺคา นโยเนตฺตพฺโพ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ฉนฺโทติ ฯ
 # ๓. ม. นสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๔. อภิ. วิ. ๓๕/๕๓๑-๒/๓๐๑ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อิทธิปาทสัพพัญญูนิทกถา หน้า ๔๓๑

นิพพุตเตสิ ฯ โสณตเถโร วีริยิ ชุริ กตฺวา สมภูตตเถโร จิตฺตํ ชุริ กตฺวา
อายุสฺมา โมฆราชา วิมฺลํ ชุริ กตฺวาติ ฯ ตตฺถ ยถา จตฺตฺส อมจฺจปฺตฺเตสฺ
จानนฺตรํ ปฏฺฐเปตฺวา ราชาณํ อุปนิตฺตสย วิหรนฺเตสฺ เอโก อุปฏฺฐจฺาน
ฉนฺทชาโต รณฺโณ อชฺฌมาสยํ จ รุจฺฉยจ ฉตฺวา ทิวา จ รตฺโต จ อุปฏฺฐจฺาน
ราชาณํ อาราเชตฺวา จานนฺตรํ ปาปฺณิ เอวํ ฉนฺทชฺเรน โลกุตฺตรธมฺมนิพฺพุตโก
เวทิตฺตฺโพ ฯ

เอโก ปน ทิวเส ทิวเส อุปฏฺฐจฺาคฺคํ น สกฺโกมิ(๑) อุปฺปนฺเน กิจฺเจ
ปรกฺกเมน อาราเชสฺสามิตี กุปีเต ปจฺจนฺเต รณฺณา ปหิโต ปรกฺกเมน
สจฺจตฺตฺมทฺทหนํ กตฺวา ปาปฺณิ ยถา โส เอวํ วีริยชฺเรน โลกุตฺตรธมฺมนิพฺพุตโก
เวทิตฺตฺโพ ฯ เอโก ทิวเส ทิวเส อุปฏฺฐจฺานมฺปิ อุเรน สจฺจตฺตฺสรมฺปิ
ภาโรเยว มนฺตฺพลเนน อาราเชสฺสามิตี ขตฺตฺวิชฺชาเย (๒) กตฺปริจฺจยจฺตฺตา
มนฺตฺสํวิชานเนน ราชาณํ อาราเชตฺวา ปาปฺณิ ยถา โส เอวํ จิตฺตชฺเรน
โลกุตฺตรธมฺมนิพฺพุตโก เวทิตฺตฺโพ ฯ

อปโร ก็ อิมฺหิ อุปฏฺฐจฺานาทีหิ ราชาโน นาม ชาตฺสมฺปนฺนสฺส
จานนฺตรํ เทนฺติ ตาทิสฺสสฺ เทนฺโต มยฺหํ ทสฺสตีติ ชาตฺสมฺปตฺติเมว นิตฺตสย
จานนฺตรํ ปาปฺณิ ยถา โส เอวํ สฺปริสฺสุทฺธํ วิมฺลํ นิตฺตสย วิมฺลชฺเรน
โลกุตฺตรธมฺมํ นิพฺพุตโก

๑. ม. สกฺโกมิ ฯ ๒. ม. ขตฺตฺวิชฺชาเย ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคคณณนา หนา ๔๑๒

เวทิตพโพติ ๑ อิมสมิ สุตเต วิวญญาปาทกอิทธิ กถิตา ๑

จตุตเถ อุตฺรตาติ อุตฺรจฺปกติกา วิปฺพนฺทมานจิตฺตา ๑ อุตฺรจฺเจน
หิ เอการมฺมเณ จิตฺตํ วิปฺพนฺทติ ฐษยญฺจิชฺย วาเตน ปหตา(๑) วิย ๑
อนฺนพาทิ อุกฺกตฺนพาทิ อุกฺกจิตฺตจฺจมานาติ วุตฺตํ โหติ ๑ จปฺลาติ
ปตฺตจิวรมณฺฑนาทิจาปฺลเลน ยุตฺตา ๑ มุขราติ มุขขรา ขรวจนาติ วุตฺตํ โหติ ๑
วิกิณฺณวาจาติ อสฺสยตฺวาจนา ทิวสมฺปิ นีรตฺถกฺวจนฺมฺปิ ลาปีโน(๒) ๑
มฺกฺกสฺสตีโนติ นฺกฺกสฺสตีโน ๑ อสมฺปฺชานาติ ปญฺณารหิตา ๑ อสมฺมาหิตาติ
อุปฺจารปฺปนาสมาธิวिरหิตา ๑ วิพฺพนฺตจิตฺตาติ (๓) อพฺพนฺตจิตฺตา สมาธิวिरเห
นทฺโรกาเสน อุตฺรจฺเจน ๑ ปากตฺนฺทริยาติ อํวฺวตฺนฺทริยา ๑

อิทฺธาภิสงฺขารนฺติ อาโปกสิณฺ สฺมาปฺชชิตฺวา วุญฺจาย ปาสาเท
ปติญฺจิตํ ปจฺวิภาคํ อุกฺกนฺติ อธิญฺจาย อุกฺกปฺปิญฺเจ จิตํ ปาสาทํ เวหาสิ
อพฺกุกฺกนฺตฺวา องฺกฺกญฺเจเนน ปหริ ๑ คมฺภีรเนโมติ คมฺภีรอาวาญฺ คมฺภีรญฺมิภาคํ
อนฺปติญฺจโจติ อตฺโถ ๑ สฺนฺนิขาโตติ สฺญฺจฺ นฺนิขาโต โกญฺญฺตฺวา สฺญฺจฺ จปฺโตติ
อิธ อภิญฺญาปาทกอิทธิ (๔) กถิตา ๑

ปญฺจเม จนฺทปฺปหานตฺถนฺติ ตณฺหาจฺนฺทสฺส ปหานตฺถํ ๑ อิธาปี
วิวญฺญาปาทกอิทธิ (๕) กถิตา ๑

- # ๑. ม. ปหตฺโร ๑ ๒. ม. นีรตฺถกฺวจนฺปฺปลาปีโน ๑ ๓. ม. ญฺนตฺจิตฺตาติ ๑
- # ๔. ม. อภิญฺญาปาทกอิทธิ ๑ ๕. ม. วิวญฺญาปาทกอิทธิ ๑

*เล่มที่ ๑๒ อธิฐิปทสํยตตวณณน หน้ ๔๓๓

นวม โย (๑) ภิกขเว มคฺโคติ อภินญปาทกํ จตฺตชฺชณนํ
อธิปฺเปตํ ๑

ทสม โกสชฺชสทคฺโคติ อธิ ภิกขุ ฌนํ ุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏจัน
มนสิภโรนฺโต นิสิตฺติ อตฺตส จิตฺเต สีนากาโร โอกกมฺติ โส สีนากาโร เม
โอกกนฺโตติ ญตฺวา อปายภเยน จิตฺตํ ตชฺเชตฺวา ปฺน ฌนํ ุปฺปาเทตฺวา
กมฺมฏจัน มนสิ ภโรติ ๑ อตฺตส ปฺน สีนากาโร โอกกมฺติ โส ปฺน
อปายภเยน จิตฺตํ ตชฺเชตฺวา (๒) ฌนํ ุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏจัน มนสิ
ภโรตีติ เอวมสฺส โกสชฺเชน โวกิณฺณตฺตา ฌนฺโท โกสชฺชสทคฺโคติ นาม โหติ ๑
โกสชฺชสมฺปยุตฺโตติ ตสฺเสว เววจนํ ๑ ุทฺทจฺจสทคฺโคติ อธิ ภิกขุ ฌนํ
ุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏจัน มนสิภโรนฺโต นิสิตฺติ อตฺตส จิตฺตํ ุทฺทจฺเจ
ปตฺติ โส พุทฺธมฺมสํมคฺเณ อวชฺเชตฺวา จิตฺตํ หสเสตฺวา โตเสตฺวา กมฺมณิยํ
กตฺวา ปฺน ฌนํ ุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏจัน มนสิ ภโรติ ๑ อตฺตส ปฺน จิตฺตํ
ุทฺทจฺเจ ปตฺติ โส ปฺน พุทฺธมฺมสํมคฺเณ อวชฺเชตฺวา จิตฺตํ หสเสตฺวา
โตเสตฺวา [๓] กตฺวา ฌนํ ุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏจัน มนสิ ภโรตีติ เอวมสฺส
ุทฺทจฺเจน โวกิณฺณตฺตา ฌนฺโท ุทฺทจฺจสทคฺโคติ นาม โหติ ๑

ถินมิทฺทสทคฺโคติ อธิ ภิกขุ ฌนํ ุปฺปาเทตฺวา

๑. ม. โย โส ๑ ๒. ม. อวชฺเชตฺวา ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร กมฺมณิยํ กตฺวาติ
ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคความณา หน้า ๔๓๔

กมฺมฏฺจานํ มนสิกรโณโต นิสํหติ อถสฺส นิตฺทา(๑) อุปฺปชฺชติ โส อุปฺปนฺนํ
เม ถินมิทฺชนฺติ ฌตฺวา อุทเกน มุขํ ปุณฺณิตฺวา กณฺเณ อากทฺถิตฺวา ปคฺฉํ
ธมฺมํ สชฺฌายิตฺวา ทิวา คหิตํ วา อาโลกสถณฺมํ มนสิกริตฺวา ถินมิทฺธํ วิโนทตฺวา
ปุณฺ ฌนฺทํ อุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏฺจานํ มนสิ กรโธติฯ อถสฺส ปุณฺ ถินมิทฺธํ
อุปฺปชฺชติ โส วุตฺตนเยเนว ปุณฺ ถินมิทฺธํ วิโนทตฺวา ฌนฺทํ อุปฺปาเทตฺวา
กมฺมฏฺจานํ มนสิ กรโธตีติ เอวมสฺส ถินมิทฺเธน โวกิณฺณตฺตา ฌนฺโท
ถินมิทฺธสทคโต นาม โหติฯ

อนฺุวิกฺขิตฺโตติ อิทฺ วิกฺขุ ฌนฺทํ อุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏฺจานํ มนสิกรโณโต
นิสํหติ อถสฺส กามคฺคณารมฺมเณ จิตฺตํ วิกฺขิปติ โส พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ เม
จิตฺตฺนฺติ ฌตฺวา อนมตคฺก (๒) เทวทฺต (๓) เวลาม (๔)
อนาคตภยสฺสุตฺตาทีนิ (๕) สฺสุตฺตานิ (๖) อวาชฺเชนฺโต สฺสุตฺตทณฺเฑน จิตฺตํ
ตชฺเชตฺวา กมฺมนิยํ กตฺวา ปุณฺ ฌนฺทํ อุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏฺจานํ มนสิ กรโธติฯ
อถสฺส ปุณฺ จิตฺตํ วิกฺขิปติ โส ปุณฺ สฺสุตฺตทณฺเฑน จิตฺตํ กมฺมนิยํ กตฺวา ฌนฺทํ
อุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏฺจานํ มนสิ กรโธตีติ เอวมสฺส กามวิตกฺกโวกิณฺณตฺตา
ฌนฺโท พหิทฺธา ปญฺจกามคฺคเณ อารพฺภ

- # ๑. ม. ถินมิทฺธํ ฯ ๒. สํ. นี. ๑๖/๔๒๑/๒๑๒ ฯ ๓. ม. อ. ๑๔/๕๐๔/๓๓๔ ฯ
- # ๔. สฺยา. เจตฺสุตฺต ฯ ม. เจโลปม... ฯ สํ. มหา. ๑๕/๑๗๑๗/๕๕๐ ฯ
- # อญ. นวก. ๒๓/๒๒๔/๒๐/๔๐๕-๖ อาที ฯ ๕. อญ. ปญฺจก. ๒๒/๗๗/๑๑๕ ฯ
- # ๖. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อิทธิปาทสัพพัญญูคณาจารย์ หน้า ๔๓๕

อนุกุจิคุโต อนุกุจิโก โหติ ฯ

ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนาติ กมฺมฏฺฐานวเสนปี เทสนาวเสนปี
ปุริมปจฺจนิมิตฺตา เวทิตพฺพา ฯ กถิ กมฺมฏฺฐานเน ตาว กมฺมฏฺฐานสฺส อภินิเวโส
ปุเร นาม อรหตฺตํ ปจฺจนา นาม ฯ ตตฺถ โย ภิกฺขุ มฺลทกมฺมฏฺฐานเน อภินิเวสิตฺวา
อติลีนาทิสฺส จตฺตสฺส จานนสฺส จิตฺตสฺส โอกกมฺนํ ปฏฺฐิเสเชตฺวา ทฺวฏฺฐโคณเณ โยชิตฺวา
สทาเรนฺโต วีย จตฺตสฺสทฺมกฺกํ โอตทาเรนฺโต วีย จตฺตํ จานานํ เอกกฺกฺขานเณปี
อสชฺชนฺโต สงฺขารे สมนฺนสฺสิตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺปณาติ อยมฺปี ยถา ปุเร ตถา
ปจฺจนา วิหริติ นาม ฯ อยํ กมฺมฏฺฐานวเสน ปุริมปจฺจนิมิตฺตา ฯ เทสนาวเสน ปน
เกสา ปุเร นาม มตฺถลฺลฺลํ ปจฺจนา นาม ฯ

ตตฺถ โย ภิกฺขุ เกสสฺส อภินิเวสิตฺวา วณฺณสณฺณจนาทิวเสน เกสาทโย
ปริกฺคณฺหนฺโต จตฺตสฺส จานนสฺส อสชฺชนฺโต ยาว มตฺถลฺลฺลกา ภาวนํ ปาเปติ
อยมฺปี ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา วิหริติ นาม ฯ เอวํ เทสนาวเสน ปุริมปจฺจนิมิตฺตา
เวทิตพฺพา ฯ ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเรติ อิํ ปุริมนยสฺส (๑) เววจนํ ฯ

ยถา อโธ ตถา อุทฺทฺชนฺติ อิํ สรีรวเสน เวทิตพฺพํ ฯ เตเนวาท อุทฺทฺ
ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกาทิ ฯ ตตฺถ โย

๑. ม. ปุริมสุเสว ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๑๖

ภิกฺขุ ปาทลโต ปฏฺจาย ยาว เกสมตฺตกา ทวตฺตีสาการวเสน วา ปาทงฺคฺลีนํ
อคฺคปพฺพฏฺจโธ ยาว สีสกฺฎาหโต (๑) สีสกฺฎาหโต ยาว ปาทงฺคฺลีนํ
อคฺคปพฺพฏฺจินี ดาว อฏฺจิวเสน วา ภาวนํ ปาเปติ จตฺตสุ จาเนสุ เอกฏฺจาเนปี
อสชฺชนฺโต ฯ อัยฺย ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ วิหฺรติ นาม ฯ

เยหิ อากาเรหิตี เยหิ โกฎฺจาเสหิ ฯ เยหิ ลิงฺเกหิตี เยหิ สณฺจาเนหิ ฯ
เยหิ นิमितฺเตหิตี เยหิ อุฏฺจาเนหิ ฯ อาโลกสณฺญา สุกฺคหิตา โหตีติ โย ภิกฺขุ
องฺคณฺเน นิสิตฺติววา อาโลกสณฺญํ มนสิ กโรติ กาเลน นิมิเลติ กาเลน อุมฺมิเลติ
อถสฺส ยथा(๒) นิมฺมิเลน นิมฺมิเลนตฺตสาปี อุมฺมิเลตฺวา โอลเณตฺตสฺส วิย
เอกสฺทิสเมว อุฏฺจจติ ตถา(๓) อาโลกสณฺญา ซาตา นาม โหติ ฯ

ทิวาสณฺญาตีปี ตสฺเสว นามํ ฯ สาธุ(๔) ปน รตฺตี อุปฺปชฺชมานา สุกฺคหิตา
นาม โหติ ฯ สุวาทิฏฺจิตาตีปี ตสฺเสว เววจนํ สุฏฺฐุ อธิฏฺจิตาติ(๕) สุฏฺฐุ จปีตา
สุวาทิฏฺจिता นาม วุจฺจติ सा अत्तโต สุกฺคหิตาเยว เยน(๖) อาโลเณ ถินมิทฺธํ
วิโนเทตฺวา จนฺทํ อุปฺปาเทตฺวา กมฺมฏฺจानํ มนสิ กโรติ ตสฺส ทิสฺวาปี(๗)
อาโลกสณฺญา สุกฺคหิตาเยว สุวาทิฏฺจिता นาม ฯ รตฺติ วา โหตุ ทิวา วา เยน
อาโลเณ ถินมิทฺธํ วิโนเทตฺวา กมฺมฏฺจानํ

๑. ม. สีสกฺฎาหํ ฯ ๒. ม. ยथा ฯ ๓. ม. ตทา ฯ ๔. ม. สา จ ปน รตฺตี ฯ

๕. ม. อธิฏฺจिता ฯ ๖. ม. สุกฺคหิตาเยว ฯ ๗. ม. ทิวาปี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อิทธิปาทสัพพตวณณา หน้า ๔๓๗

มนสิกรโตรี ตสุมิ ถินมิทฐวิโนทเน อาโลเก อุปปยุนา สยญา สุกคหิตา
นาม ฯ วิริยาทีสุปี เอเสว นโย ฯ อิมสุมิ สุตเต จนนํ อภิญญานํ ปาทกิทฐิ
กถิตาติ ฯ (๑)

ปาสาทกมปนวกุโค ทุตโย ฯ

ตติยวคฺคสฺส ทุตฺเต อิมินา จาตุมหาภูติเกนาติ อิมินา

จตุมหาภูตมเยน เอวํ ภาริเกน ครุเกน สมานนาปี ฯ โอมาสีติ ปโหติ สกฺโกติ
อิทํ เตปฺปิฏเก พุทฺฐวเจเน อสมฺภินฺนปทํ ฯ กายมฺปิ จิตฺเต สมากทฺตีติ (๒) กาย
คเหตุวา จิตฺเต อาโรเปติ จิตฺตสนฺนิสฺสิตํ กโรติ จิตฺตคตฺติยา เปเสติ ฯ จิตฺต
นาม มหคฺคตจิตฺตํ คคฺคิมนํ(๓) ลหุกํ โหติ ฯ จิตฺตมฺปิ กายे สมากทฺตีติ จิตฺต
คเหตุวา กายे อาโรเปติ กายสนฺนิสฺสิตํ กโรติ กายคตฺติยา เปเสติ กายโย นาม
กรชกાયโย กายคคฺคิมนํ (๔) ทนฺธํ โหติ ฯ สุขสยฺญญจ ลหุสยฺญญจาติ อภิญญา
จิตฺตสหชาตสยฺญา ฯ สา หิ สนฺตสุขสมนฺนาคตตฺตา สุขสยฺญา นาม โหติ ฯ
กิลเสทนฺธาติตตฺตสฺส จ อภาวา ลหุสยฺญา นาม ฯ

อโยคฺุโพ ทิวสํ สนฺตตุโต (๕) ลหุตรโร เจว โหตีติ โส หิ ทฺวิหิ ตีหิ
ชเนหิ อุกฺขิปิตฺวา กมฺมารุทฺธเน อุกฺขิตฺโตปี (๖)

๑. ม. กถิตา ฯ ๒. ม. สโมทหตีติ ฯ ๓. ม. จิตฺตคคฺคิมนํ ฯ

๔. ม. กรชกายคคฺคิมนํ ฯ ๕. ส. ทิวสนฺตตุโต ฯ ๖. ม. ปกฺขิตฺโตปี ฯ

ทิวสํ ปจฺมาโน วิวรานุปฏิญฺเจน เตเชน เจว วาเยน จ วาโยสฺหคโต จ
อุสฺมาสฺหคโต จ เตโชสฺหคโต จ หุตฺวา เอวํ ลหุโก โหติ ยถา นํ กมฺมาโร
มหาสณฺฑาเสน คเหตุวา เอกโต สมฺปริวตฺเตติ (๘) อุกฺขิปติ พหิ นีหฺรติ ๑
เอวํ ปน มฺหุ จ โหติ กมฺมนิโย จ ยถา นํ โส ขณฺท์ ขณฺท์ วิจฺฉินฺทติ กฺุณฺเณ
หนนฺโต ทิจฺจตฺตฺรสุสํทิกเกทํ กโรติ ๑ อิมสฺมี สุตฺเต วิกฺุพฺพนิตฺติ กถิตา ๑

ตติเย วิวญฺญาปาทกิตฺติ กถิตา ตถา จตฺตเถ ๑ อปิจ เทว ผลานิ อาทิ
กตฺวา เหฏฺฐา มีสฺสกิตฺติปาทา กถิตา สตฺตสฺส ผลสฺส ปุพฺพภากา ๑ สตฺตมาทินิ
จตฺตารี เหฏฺฐา กถิตนฺยานว ๑

เอกาทสมทฺวาสมสฺส ฌ อภิญฺญา กถิตา ๑ เสสํ สพฺพคฺค
อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑

อิทฺธิปาทสํยตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตา ๑

๑. ม. เอกโต ปริวตฺเตติ ๑

อนรุทฐสํยตตวณณา

อนรุทฐสํยตตสส ปจเม อารทฐาติ ปรีปฺณณาฯ สงฺเขปโต
ปเนตถ ฉตฺตีสายจानะสุ(๑) อรหตฺตํ ปาเปตฺวา วิปสฺสนา กถิตา
ทฺติเย ทฺวาทสฺสุ จานะสุ อรหตฺตํ ปาเปตฺวา วิปสฺสนา กถิตาฯ
ตติเย มหาภิกฺขุณฺตฺตฺตํ (๒) อภิกฺขุณาภาวํฯ หีนํ ชมฺมนฺตํอาทิสฺ
อิมาย ปาฬิยา อตฺโถ เวทิตพฺโพ กตเม ชมฺมา หีนา ทฺวาทส
อกุสฺลจิตฺตฺตฺตฺตํ ปาธา อิเม ชมฺมา หีนาฯ กตเม ชมฺมา มชฺฉิมิมา ติสฺ
ภูมิตฺตํ กุสฺลํ ติสฺ ภูมิตฺตํ วิปาโก ติสฺ ภูมิตฺตํ กิริยาพฺยาถตฺตํ สพฺพญจ รุปํ
อิเม ชมฺมา มชฺฉิมิมาฯ กตเม ชมฺมา ปณีตา จตฺตาโร มคฺคา อปรียาปนฺนา
จตฺตารี จ สามญฺญผลานํ นิพฺพานญจ อิเม ชมฺมา ปณีตาคีฯ (๑)
จตฺตฺเถ กณฺฑกัณฺเณติ มหากรรมนุทฺวเนฯ
นญฺเจ สหสฺสํ โลกนฺติ อิมินา เณรฺสฺส สตตฺวิหาโร ทสฺสํโตฯ เถโร
หิ ปาโตว มุขํ โชรฺวิตฺวา อตฺตํานาคเต กปฺปสฺหสฺสํ อนุสฺสรตีฯ ปจฺจุปฺปนฺเน
ปน ทสจกฺกวาพฺสหสฺสํ เอกาวชฺชนสฺส อปาถํ อากจฺจตีฯ สตตฺมํ อุตฺตํานเมวฯ
๑. ม. ฉตฺตีสายจानะสุฯ ๒. ม. มหาภิกฺขุณฺตฺตํฯ
๓. อภ. สงฺ. ๓๔/๘๕๑/๓๔๖ฯ

อภูจเม สลพคํเรตฺติ สลพรูกขมยํย ปณณสํลํย สลพรูกขสฺส
วํ ทวํเร จิตฺตตํ ออวํนํมเก อคํเร ฯ อิมสฺมํ สุตฺเต วิปสฺสนํย สทฺธิ
วิปสฺสกปฺคคฺโค กถิตฺ ฯ

นวมํ อํสภํ วํจนฺติ อตฺตโน อรหตฺตภวํที่ปํกํ อุตฺตมวํจํ ฯ
เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตํนตฺถเมวํติ ฯ

รโหคตวคฺโค ปจํโม ฯ

ทฺติยวคฺเค จํนญจ จํนตฺตอํทํทํทํ เถโร ทสพลณณํ ปฏิจํนํติ ฯ
กํ ปนํตํ สวํกํนํ โหตฺติ อคเทเสน โหติ สพฺพณณพฺพทฺธํนํ ปนํตํ
นํปฺปเทถํ สพฺพคํการปํรํปฺรนฺติ ฯ

อนฺรทฺธสํยตฺตคคณณนํ นํญจิตํ ฯ

ณนํสํยตฺตคคณณนํ

ณนํสํยตฺตํ อุตฺตํนตฺถเมวํ ฯ

ณนํสํยตฺตคคณณนํ นํญจิตํ ฯ

อานาปานสัษฏคตวณณา

อานาปานสัษฏคตสส ปจเม เอกธมโมติ เอโก ธมโม ๑ เสสเมตถ
ยั วตตพพ สียา ตั สพพ สพพากาเรน วิสฏฐิมคเค (๑)

อานาปานสสติกมมฏจกานนิตุเทเส วุตตเมว ๑

ฉฏฐเภาเวถ โนติ เภาเวถ นุ ๑ กามจจณนุโทธิ ปณจกามคณิกราโค ๑
อชฏตตพพิทฐา จ (๒) เม ธมเมสุติ อชฏตตคิพาทิเรสุ ทฐาทสสุ
อายตณธมเมสุ ๑ ปฏิมสณณา สุปปฏิวินิตาติ ปฏิมสมปยุตตา สณณา สฏฐ
ปฏิวินิตา สมุจจันนาติ อตโถ ๑ อมินา อตตโน อนาคามิมคคั กเถติ ๑
อิทานิ อรหตตมคคสส วิปสสนัน ทสเสนุโต โส สโตว อสสสิสสามิติอาทิมาท ๑

สตตตเม อิลชิตตตต วา ผนทิตตตต วาติ อุกเขนปี จลนเมว กถิต ๑

อฏฐเม เนว กาโยปี กิลมติ น จกชุนีติ อณเเวสุ หิ กมมฏจกานเนส
กมม กโรนตสส กาโยปี กิลมติ จกชุนีปี วิหณณนติ ๑ ธาตुकมมฏจกานสมิ
หิ กมม กโรนตสส กาโย กิลมติ ผนเต ปกชปีตฐา ปีพนาการปตโต วิย
โหติ ๑ กสิณกมมฏจกานเน กมม กโรนตสส จกชุนี ผนทนติ กิลมนติ นิกชमितฐา
ปตตนาการปตตทานิ วิย โหนติ ๑ อิมสมิ ปน

๑. วิสฏฐิมคค. ๒/๕๒ ๑ ๒. ม. อชฏตต พพิทฐา ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้ํ ๔๔๒

กมฺมภูจนาเน กมฺมํ กโรนฺตสฺส เนว กาโย กิลมตี น อุกฺขิณี วิหณฺณนฺติ ฯ
ตสฺมา เอวมาห ฯ

สพฺพโส รุปสณฺณานนฺติอาทึ กสฺมา วุตฺตํ กึ อานาปานเน กสิณฺคฺคาณฺนํ
ลพฺภตึตี ตึปฺปุกฺกจฺจุลลภยตฺเถโร ปนาห ยสฺมา อานาปานนึมิตฺตํ ตารกรุปมุตฺตา-
วลิกาทิสทิสํ (๑) หุตฺวา ปณฺณายตี ตสฺมา ตตฺถ กสิณฺคฺคาณฺนํ ลพฺภตึตี ฯ
ตึปฺปุกฺกจฺจุลลนาคตฺเถโร น ลพฺภเตวาทึ อาห ฯ อลพฺภนฺเต อຍ อริยิทฺธิอาทึโก
ปเกโท กสฺมา คหิโตตี อานิสฺสทสฺสนตฺถํ ฯ อริยํ วา หิ อิทฺธิ จตฺตาริ วา
รูปาวจรชฺฌานานึ จตฺสโส วา อรูปสมาปตฺติโย นโรธสมาปตฺตี วา ปตฺถยมาเนน
ภิกฺขุณา อຍ อานาปานสฺสตีสมารึ สารุํ มนสิกาตพฺโพ ฯ ยถา หิ นคร
ลทฺเช ยํ จตฺส ทิสาสฺ อุฏฺฐานกภณฺท์(๒) จตฺหึ ทฺวาเรหึ นครเมว ปวิสตีตี
ชนปโท ลทฺโธ จ โหตี ฯ นครสฺเสว เหโส อานิสฺโส ฯ เอวํ
อานาปานสฺสตีสมารึภาวนาอานิสฺโส เอส อริยิทฺธิอาทึโก ปเกโท สพฺพภากาเรน
ภาวึเต อานาปานสฺสตีสมารึมฺหึ สพฺพเมตํ โยคึโน นึปฺพชฺชตีตี อานิสฺสทสฺสนตฺถํ
วุตฺตํ ฯ สุขณฺเจตี เอตฺถ สตีตี กสฺมา ปน(๓) วุตฺตํ ยสฺมา ภิกฺขุตี อิมสฺมึ
วารนาคตํ ฯ

นวเม เวสาลิยนฺติ เอวํนามเก อิตฺถิลิงฺควเสน ปวตฺตโวหาร(๔)

- # ๑. สึ. ...มุตฺตาคฺคฺลิกาทิสทิสํ ฯ
- # ๒. ม. อุฏฺฐานกภณฺท์ ฯ
- # ๓. ม. น ฯ
- # ๔. ม. ปวตฺตโวหาร ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อานาปานสังยุตตวณณา หน้า ๔๔๓

นกร ๑ ตํ หิ นครํ ติกุขตตํ ปาการปริกฺเขปวทฺธมนน วิสาสิภูตตฺตา เวสาลีตี
วฺจจตี ๑ อิทมฺปิ จ นครํ สพฺพณฺณตํ ปตฺเตยวสมฺมาสมฺพุทฺธ
สพฺพาการเวปฺพลตํ ปตฺตฺนตี เวทิตพฺพํ ๑ เอวํ โคจรคามํ ทสฺเสตฺวา
นิวาสภูจฺจานมาห(๑) มหาวนฺ กุฎฺฑาคารสาลาณฺตี ๑ ตตฺถ วนฺ(๒) นาม สยํ
ชาตํ อโรปีมํ สปริจฺเจทํ มหนฺตํ วนํ ๑ กปิลวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
หิมวณฺเตน สห เอกาพทฺธํ อปริจฺเจทํ หุตฺวา มหาสมฺพุทฺธํ อาหจฺจ จิตฺ ๑ อิทํ
ตาทิสํ น โหตี สปริจฺเจทํ มหนฺตํ วณฺตี มหาวนํ ๑ กุฎฺฑาคารสาลา ปน
มหาวนํ นิสฺสาย กเต อารามे กุฎฺฑาคารํ อนฺโต กตฺวา หํสวณฺณกจฺจนฺเนน
กตา สพฺพาการสมฺปนฺนา พุทฺธสฺส ภควโต คณฺธกฺฎฺฐิตี เวทิตพฺพา ๑

อนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถตีติ อนนเกหิ การณเหหิ
อสุภการสนฺทสฺสนปฺปวตฺตํ กายวิจฺจนฺนฺนียํ กถํ (๓) กเถตี ๑ เสยฺยถิตํ
อตุถิ อิมสฺมี กายे เกสา โลมา นขา ทนฺตา ๑เป ๑ มุตฺตฺนตี ๑ กิ วุตฺตํ
โหตี ภิกฺขเว อิมสฺมี พฺยามมตฺเต กเพวเร สพฺพาการเนปิ วิจฺจินฺนฺโต น โภจิ
กิลฺยจิ มุตฺตํ วา มณฺี วา เวพฺุริยํ วา อครุํ วา จนฺทนํ วา กุญฺกมํ วา
กปฺปฺริ วา วาสจฺจนฺนาที วา อณฺุมตฺตมฺปิ สฺจิจาวั ปสฺสตี อถโฆ
ปรมทฺคคณฺธํเชจฺจจฺจอสฺสิริกทสฺสนํ

๑. ม. นิวาสภูจฺจานมาห ๑ ๒. ม. มหาวนํ ๑ ๓. ม. กายวิจฺจินฺนฺนียกถํ ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หน้า ๔๔๔

เกสโลมาทินานปฺปการิ อสุจิเมว ปสฺสตี ตสฺมา น เอตถ ฉนฺโท วา ราโค วา
กรณิโยฯ เยปี อุตฺตมจฺเจ สิริสฺมี ชาตา เกสา นามฯ เตปี อสุภา เจว
อสุจินิ จ ปฏิกฺกุลา จฯ โส จ เนสิ อสุภาสุจิปฏิกฺกุลาโว วณฺณโตปี
สณฺจานโตปี คนฺธโตปี อาสยโตปี โอกาสโตปีตี ปณฺจหากาเรหิ เวทิตฺตพฺโพฯ
เอว โลมาทินมฺปิติ อยเมตถ สงฺเขโป วิตุถาโร ปน วิสุทฺธิมคฺเค (๑)
วุตฺตนเยเนว เวทิตฺตพฺโพฯ อิติ ภควา เอกเมกสฺมี โกฏฺฐาเส ปณฺจปณฺจปฺปเกเทน
อนกปริยาเยน อสุภกถิ กเถติฯ

อสุภาย วณฺณิ ภาสตีตี อุตฺตมตกาทิวเสน อสุภมาติกิ นิกฺขิปีตฺวา
ปทภาชนิเยน ติ วิภชนฺโต วณฺณนฺโต อสุภาย วณฺณิ ภาสตีฯ อสุภาวนาย
วณฺณิ ภาสตีตี ยา อยิ เกสาทิสฺสุ วา อุตฺตมตกาทิสฺสุ วา อชฺฉตฺตพหิทฺธา
วตฺถุสฺสุ อสุภาการิ คเหตุวา ปวตฺตสฺส จิตฺตสฺส ภาวนา วาฏฺฐนา ผาติกมฺมํ
ตสฺสา อสุภาวนาย อานิสฺสํ ทสฺเสนฺโต วณฺณิ ภาสตี คณฺธิ ปริกิตฺเตติฯ
เสยฺยถิทิ อสุภาวนาภิชฺชุตฺโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ เกสาทิสฺสุ วา วตฺถุสฺสุ อุตฺตมตกาทิสฺสุ
วา ปณฺจจฺกวิปฺปหิณฺนิ ปณฺจจฺกสมนฺนาคติ ติวิชกฺลยาณิ ทสฺลกฺขณสมฺปนฺนํ
ปรมชฺชมานํ ปฏฺธิลลติฯ โส ติ ปรมชฺชมานสงฺขาติ จิตฺตมณฺชฺฐํ

๑. วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๑๖๕ ฯ

กมฺมิปาโก จ นาม น สกฺกา เกนจิ ปฏฺิพาหิตตํ เตสฺ จ ภิกฺขุสฺส ปุณฺชชนาป
อตุถิ โสตาปนฺนสกทาคามิอนาคามิฉิณาสวาปี ฯ ตตฺถ ฉิณาสวา อปฺปฏฺิสนฺธิกา
อิตรเ อริยสาวกา นียตคตฺติกา สุกฺคิปรายนา ปุณฺชชนานํ คตฺติ อนียตา ฯ

กถํ ภควา จินฺเตสิ อิเม อตฺตภาเว ฉนฺทราเคน มรณภยภีตา น
สฺกฺขิสฺสสนฺธิ คตฺติ วิโสเชตฺตุ หนฺท เนสิ ฉนฺทราคปฺปหานาย อสุภกถํ กเถมิ ฯ
ยํ(๑) สุตฺวา อตฺตภาเว วิคตฺจฉนฺทราคตฺตาย คตฺติวิโสชนํ กตฺวา สกฺเค ปฏฺิสนฺธิ
คณฺหิสฺสสนฺธิ เอวํ เตสํ มม สนฺติเก ปพฺพชฺชา สาทฺธิกา ภวิสฺสตีติ ฯ ตโต
เตสํ อนุคฺคหาย อสุภกถํ กเถสิ กมฺมภูจฺจานสีเสน โน มรณวณฺณตํวณฺณนาธิปฺปาเยน ฯ
กเถตฺวา จ ปนฺสสฺส เอตทโหสิ สเจ อิมํ อทฺตมมาสิ ภิกฺขุ ปสฺสิสฺสสนฺธิ
อชฺช เอโก ภิกฺขุ มโต อชฺช เทว ฯเป ฯ อชฺช ทสาตี อาคนฺตฺวา
อาโรเจสฺสสนฺธิ อยณฺจ กมฺมิปาโก น สกฺกา มยา วา อณฺเณน วา ปฏฺิพาหิตฺตุ
สฺวาทํ ตํ สุตฺวาปี ก็ กริสฺสสามิ ก็ เม อนตฺถเกน อนยพฺพยสเนน สฺเตน
หนฺทาทํ ภิกฺขุณฺํ อทฺสสนฺํ อฺปกจฺจามิติ ฯ ตสฺมา เอวมาท อิจฺฉามํ ภิกฺขเว
อทฺตมมาสิ ปฏฺิสลฺลียิตฺตุ นามฺหิ เกนจิ อฺปสงฺกมิตพฺโพ อณฺเณตฺร เอเกน
ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติ ฯ

๑. ม. ตํ ฯ

*เล่มที ๑๒ อานาปานสัพพัญญูนิทกัฏฐกถา หน้า ๔๔๖

อปเร ปนาหุ ปรุปรวาทวิพชชนตถึ เอว วตวา ปฏิสลุตีโนตี ฯ ปเร
กัร ภควนตถึ อูปวทิสสนตถึ อัย สพพญญ อหิ สทชมมวรกกวัตตติ
ปฏิชานมาโน อตตโนปี สวเก อญญมญญึ ฉาเตนเต นัวาเรตุ น สกโกตี
กัมญญึ สกขิสสตีตี ฯ ตตฺร ปญตติตา วกขนตถึ ภควา ปฏิสลุตานมญญุตโต น
อิมิ ปวตตี ชานาตี โกจีสุส อาโรจยิตาปี นตถึ สเจ ชานะยย อทฐา
นัวาเรยยาตี อิทํ ปน อัจฉามตถึ ปจมเมเวตถ การณึ ฯ นาสสุชาตี เอตถ
อสสุชาตี ปทปฺรณมตเต อวชารณตเต วา (๑) นิปาโต เนว โกจี ภควนตถึ
อุปสงกมิตี ฯ

อนะเกหิ วัฒนสนจนาทีหิ การณะหิ ไวกาโร อสุสาตี อนะกาการไวกาโร ฯ
อนะกาการไวกัณโณ อนะกาการะน สมนิสฺโสตี วุตตํ โหตี ฯ โโก โส
อสุภวานานุโยโค ตํ อนะกาการไวกาโร ฯ อสุภวานานุโยคมนุญฺจตา วิหรนตตีตี
ยุตตปฺปยุตฺตา วิหรนตถึ ฯ อญฺญัยมานาตี เตน กายะน อญฺญา ทุกขิตา โหนตถึ ฯ
หราชมานาตี ลชชมานา ฯ ชักฺขจฺจมานาตี ชักฺขจฺจํ อุปฺปาทยมานา ฯ สตถหารกํ
ปรีเยสนตตีตี ชีวิทหรรณกสตถึ ปรีเยสนตถึ ฯ น กะวลญจ เต สตถึ ปรีเยสิตฺวา
อตฺตนา วา (๒) อตฺตานํ ชีวิตา ไวโรเปนตติ มิคลญฺทิกมฺปิ ปน สมนกฺกุตถึ
อุปสงกมิตฺวา สาธุ โน อาวุโส ชีวิตา ไวโรเปหิตี วทนตถึ ฯ เอตถ

๑. สี. อวชารณตเต วา ฯ ๒. สี. อตฺตนา ว ฯ

อริยา เนว ปาณาติปาตํ กรีสุ น สมากเปสฺสึน สมนฺนุณา อหเสสฯ ปุณฺชชนา
ปน สพฺพมกัสนฺฯ

ปฏิสถลานา วุฏฺฐิตฺติ เตสํ ปณฺจณฺํ ภิกฺขุสทานํ ชีวิทกฺขยปฺปตฺตภาวํ
ณตฺวา ตโต เอกีภาวโต วุฏฺฐิตฺติ ชานนฺโตปิ อชานนฺโต วีย กถาสมฺภูจฺจาปนตฺถํ
อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสึฯ กิ นฺ โข อานนฺท ตนฺนุโต วีย ภิกฺขุสงฺโฆติ
อิโต อานนฺท ปุพฺเพ พหุ ภิกฺขุ เอกโต อุปฺภูจฺจัน อากจฺฉนฺติ อุตฺเทสํ
ปริปุจฺฉํ คณฺหนฺติ [๑] เอกปฺชฺไซโต วีย อาราโม ทิสฺสติฯ อิทานิ ปน
อทฺตมฺมาสตฺตสฺส อจฺเจน ตนฺนุโต วีย ตนฺนุโก มนฺโท อปฺปโก วิโร วิย
ชาโต ภิกฺขุสงฺโฆ กิ นฺ โข การณฺ กิ ทิสฺสาสุ ปกฺกนฺตา ภิกฺขุติฯ

อถายสฺมา อานนฺโท กมฺมวิปาเกน เตสํ ชีวิทกฺขยปฺปตฺตี อสฺลลฺกเขนฺโต
อสุภกมฺมจฺจานานฺโวยกปฺจฺจา ปน สลฺลกเขนฺโต ตถาหิ ปน ฆนฺเต ภควาติ
อาที วตฺวา ภิกฺขุณฺ อรหฺตฺตปฺปตฺติยา อณฺณํ กมฺมจฺจานํ ยาจฺนฺโต สาธุ ฆนฺเต
ภควาติอาทิมาทฯ ตสฺสตฺถิ สาธุ ฆนฺเต ภควา อณฺณํ การณฺ อจฺจิตฺต
เขน ภิกฺขุสงฺโฆ อรหฺตฺเต ปตฺติจฺเจเหยฯ มหาสมฺมทํ โอิโรหณฺติจฺจานิ (๒) วีย
อณฺณานิปี ทสฺสานฺตฺสทิสกสิณฺจจฺจวตฺถานพฺรหฺมวิหารอานาปานสฺสตีปเกทานิ
พหุณี นิพฺพาโนโรหณานิ

๑. ม. เขตฺถนฺตเร สชฺชฌายนฺตฺติ ทิสฺสติฯ ๒. ม. โอิโรหณฺติจฺจานิฯ

*เล่มที่ ๑๒ อานาปานสัพพัญญุตวณณนา หน้า ๔๔๕

พหู กมฺมฏฺฐานานิ สฺนฺติ ฯ เตสุ ภควา ภิกฺขุ สมฺมสุสาเสตฺวา อลฺยตฺร
กมฺมฏฺฐานํ อจฺจิกฺขตฺติ อธิปฺปาโย ฯ

อถ ภควา ตถากาตุกาโม เถริ อูโยเชนฺโต เตนหานนุทาทิอาทิมายา ฯ
ตตฺถ เวสาลี อฺปนฺนิสฺสายติ เวสาลี อฺปนฺนิสฺสาย (๑) สมฺนฺตา กาวฺเตปี
อจฺจฺมโยชเนปี ยาวติกา วิหรนฺติ เต สพฺเพ สฺนฺนิปาเตหิตี อตุโถ ฯ สพฺเพ
อฺปฺภูจฺจานสาลาอํ สฺนฺนิปาเตตฺวาติ อตฺตนา คนฺตุํ ยุตฺตฏฺฐานํ สยํ คนฺตฺวา
อลฺยตฺถ ทหรภิกฺขุ ปฺหิณฺตีวา มฺหุตฺเตเนว อนวเสเส ภิกฺขุ อฺปฺภูจฺจานสาลาอํ
สมฺมํ กตฺวา ฯ ยสฺสทานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มลฺลตีตี เอตถ ยมฺธิปฺปาโย
ภควา ภิกฺขุสงฺโฆ สฺนฺนิปฺตีโต เอส กาลิ ภิกฺขุณํ ชมฺมกถํ กาคฺุอนุสาสนี
กาคฺุ [๒] อิทานิ ยสฺส ตฺเมห กาลํ ชานาถ ตํ กาทพฺพนฺติ ฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อยมฺปี โข ภิกฺขเวติ อามนฺเตตฺวา
จ ปน ภิกฺขุณํ อรหตฺตปฺปตฺติยา ปฺพุเพ อจฺจิกฺขิตอสุภกมฺมฏฺฐานโต อลฺยํ
ปริยายํ อจฺจิกฺขนฺโต อานาปานสฺสตีสมาริตีอาทิมายา ฯ ตตฺถ อานาปานสฺสตีสมาริตี
อานาปานปริคฺคหิกาย สตียา สทฺธี สมฺปยุตฺโต สมาริ อานาปานสฺสตีอํ วา
สมาริ อานาปานสฺสตีสมาริ ฯ ภาวิตฺติ อฺปฺปาทิตฺติ วทฺธิตฺติ วา ฯ พหุสิทิตฺติ
ปฺนปฺปนํ กโต ฯ สนฺโต

๑. ส. เวสาลี นิสฺสาย ฯ ๒. ม. เอตถนฺตเร ทาคฺุณฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หน้า ๔๕๐

เจว ปณฺโฑ จาติ สนฺโฑ เจว ปณฺโฑ เจว ๑ อุภยตฺถ เอวสทฺเทน นิชฺโฆ
เวทิตฺตพฺโพ ๑ กิ วุคฺคํ โหติ อัยฺ หิ ยถา อสุภกมฺมฏฺฐานํ เกวลํ ปฏฺฐิเวทฺทวเสน
สนฺตญฺจ ปณฺโฑญฺจ โอปาริการมฺมณฺตตฺตา ปน ปฏฺฐิถฺถารมฺมณฺตตฺตา จ
อารมฺมณฺวเสน เนว สนฺตํ น ปณฺโฑ น เอวํ เกนจฺจ ปรียาเยน อสนฺโฑ วา
อปฺปณฺโฑ วา อถ(๑) โข อารมฺมณฺสนฺตตฺตายปี สนฺโฑ วุปฺสนฺโฑ นิชฺพฺโพโต
ปฏฺฐิเวทฺทสงฺขาตฺตาย องฺกสนฺตตฺตายปี อารมฺมณฺปฺปณฺโฑตฺตาย ปณฺโฑ อติตฺตติโร
องฺกปฺปณฺโฑตฺตายปีติ ๑ เตน วุคฺคํ สนฺโฑ เจว ปณฺโฑ จาติ ๑

อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโรติ เอตฺถ ปน นาสฺส เสจนนฺติ อเสจนโก
อนาสิตฺตโก อพฺโพทิกณฺโณ ปาฏฺฐิเยกโก อาเวณฺโณ นตฺถิ เอตฺถ ปรีกมฺเมน
วา อุปฺจารเณ วา สนฺตตฺตา อาทิสมนฺนาหารโต (๒) ปฏฺฐิ อตฺตโน สภาเวเนว
สนฺโฑ จ ปณฺโฑ จาติ อตฺถโธ ๑ เกจฺจ อเสจนโกติ อนาสิตฺตโก โอิชฺวานฺโฑ
สภาเวเนว มธฺโรติ วทฺนฺติ ๑ เอวมยฺ อเสจนโก จ อปฺปิตฺตปฺปิตฺตกฺขณฺ
กายิกเจตฺตสิกฺขปฺปฏฺฐิลาภาย วตฺตฺตนโต(๑) สุโข จ วิหาโร จาติ เวทิตฺตพฺโพ ๑

อุปฺปนฺนูปฺปนฺเนติ อวิกฺขมฺภิตฺเต ๑ ปาปเกติ ลามเก ๑ อกฺุสเส ฐมฺเมติ
อโกสฺลลสมฺภุเต ฐมฺเม ๑ จานโส อนฺตรธาเปตีติ ขณฺเนว

๑. ม. อปฺจ ๑ ๒. ม. อาทิสมนฺนาหารโต ๑ ๓. ม. สํวตฺตฺตนโต ๑

*เล่มที่ ๑๒ อานาปานสัยุดตวณณา หน้า ๔๕๑

อนุดรธาเปติ วิภขมเกติ ฯ วุปลเมตตีติ สุกฺกุ อุปสมเมติ นิพเพชภากิยตฺตา
 อุนฺนุพฺพเพน อริยมคฺควทฺธิปฺปโต สมนฺจนิทฺติ ปฏิปฺปสฺสมเกตตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ
 คิมุหํ ปจฺฉิเม มาเสติ อาสาพฺพหมาเส ฯ อุหํ รโชชฺลนฺติ อฏฺฐมาเส(๑)
 วาตาทปฺสฺกฺขาย โคมหีสาทิปาทปฺปหารสมฺภินฺนาย ปจฺวิยา อุทฺธํ หํ อุหํ
 อากาเส สมนฺจฺจิตฺติ รํชํ จ เรณณ จ ฯ มหาอกาลเมโฆติ สพฺพํ นํ
 อชฺโฆตฺตริตฺวา อฏฺฐจฺจิตฺโต อาสาพฺพหฺชฺนฺนหฺปกฺเข สกฺกํ อทฺตมมาถํ วสฺสนกเมโฆ ฯ
 โส หิ อสมฺปตฺเต วสฺสกาเล อุปฺปนฺนตฺตา อกาลเมโฆติ อิทฺ อธิปฺเปโต ฯ
 จานโส อนุดรธาเปติ วุปลเมตตีติ ขณฺเนนฺว อทฺสฺสนํ เนติ ปจฺวิยํ สมนฺนิสัีทาเปติ ฯ
 เอวเมว โขติ โอปมฺมณิทฺสฺสนเมตฺติ ฯ ตโต ปรี วุตฺตณฺยเมว ฯ

ทสมเม กิมิลายนฺติ (๒) เอวํนามเก นกเร ฯ เอตทโวจจาติ เถโร กิร
 จินฺเตสิ สยํ(๑) เทสนา น ขณฺณสนฺธิกา กตา ขณฺณสนฺธิ กมิสฺสามิติ
 เทสนานฺสนฺธิ ฆณฺเณโต เอตํ อโวจ ฯ กายณฺณตฺรณฺติ ปจฺวิอาทิสฺส กายสฺส อณฺณตฺร
 วทามิ วาโยกาญํ วทามิติ อตฺถโธ ฯ อถวา จกฺขุวายตฺนํ ฯเป ฯ กพฺพิกาโร อาหาโรติ
 ปณฺจวิสฺติ รูปโกฏฺฐจาสา รูปกาโย นาม เตสฺส อานาปานํ โฝฏฺฐพฺพายตเน
 สงฺกหิตตฺตา กายณฺณตฺรํ โหติ ตสฺมาปि เอวมาห ฯ ตสฺมา ติहाติ ขสฺมา จตฺตฺส

๑. ม. อฏฺฐมาเส ฯ ๒. สี. กิมิลายนฺติ ฯ ๓. ม. อยํ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๔๕๒

กาเยสุ อณฺณตรํ วาโยกายํ ปญฺจวีสติ โภจฺจาเส วา รูปกาเย อณฺณตรํ
อานาปานํ อณฺุปลสฺสติ ตสฺมา กาเย กายานุปลสฺสติ อตุโถ ๙ เอวํ สพฺพตถ
อตุโถ เวทิตพฺโพ ๙ เวทนาณฺณตรนฺติ ตีสฺสุ เวทนาสุ อณฺณตรํ สุขเวทน์
สนฺธาเยตี วุตฺตี ๙

สารุํกํ มนสิการนฺติ ปิตฺติปฏิสฺสเวทิตาทิวเสน อุปฺปนฺนํ (๑) สุนฺหริ
มนสิการํ ๙ ที ปน มนสิกาโร สุขา เวทนา โหตีตี น โหตีตี เทสนาสีตี
ปนฺเตตี ๙ ยเถว หิ อนิจฺจสณฺณภาวานานุโยคมนฺยุตฺตาคี (๒) เอตถ สณฺณานาเมน
ปญฺญา(๓) วุตฺตา เอวมิธาปี มนสิการนาเมน ฌานเวทนา วุตฺตาคี เวทิตพฺพา ๙
เอตสฺมี หิ จตุกฺเก ปจฺมปเท ปิตฺติเสสน เวทนา วุตฺตา ๙ ทุตฺติยปเท สุขนฺติ
สรุเปเนว วุตฺตา ๙ จิตฺตสงฺขารปททฺเวย สณฺญา จ เวทนา จ เจตสิกกา เอเต
ธมฺมา จิตฺตปฺปฏิพฺพธา จิตฺตสงฺขาราคี (๔) วจนโต วิตกฺกวิจาเร จเปตฺวา
สพฺเพปี จิตฺตสมฺปยุตฺตกา ธมฺมา จิตฺตสงฺขารे สงฺกหิตาคี วจนโต
จิตฺตสงฺขารนาเมน เวทนา วุตฺตา ๙ ตํ สพฺพํ มนสิการนาเมน สงฺกเหตุวา อิธ
สารุํกํ มนสิการนฺติ อาห ๙

เอวํ สนฺเตปี ยสฺมา เอสา เวทนา อารมฺมณํ น โหตี ตสฺมา
เวทนานุปลสฺสนา น ยุชฺชตีตี ๙ โน น ยุชฺชตี มหาสติปฺปฏิจฺานาทีสุปี หิ ตํ

๑. ม. อุปฺปนฺนุปฺปนฺนํ ๙ ๒. ม. อ. ๑๔/๒๘๖/๑๕๓ ๙

๓. ม. ปญฺญา ๙ ๔. พุ. ปฏฺิ. ๓๑/๔๑๑/๒๘๕ ๙

*เล่มที่ ๑๒ อานาปานสังยุตตวณณา หน้า ๔๕๓

ตัม สุขาทิวตถุอารมฺมณฺ(๑) กตฺวา เวทนา เวทยติ ตัม ปน เวทนา ปวตฺตี
 อุปาทาย อหํ เวทยามิติ โวหารมตฺตํ โหติ ตัม สนฺชาย สุขํ เวทณํ เวทยมาโน
 สุขํ เวทณํ เวทยามิติอาทิจ วุตฺตํ ฯ อปิจ ปิตฺติปฏิสํเวทิตฺวาทีนํ
 อตฺถวณฺณนายเมตฺตสฺส ปรีหาโร วุตฺโตเยว ฯ วุตฺตํ เหนฺติ วิสุทฺธิมกฺกเถ (๒)
 ทฺวิหากาเรหิ ปิตฺติ ปฏิสํวิทิตา โหติ อารมฺมณโต จ อสมฺโมหโต จ ฯ กถํ
 อารมฺมณโต ปิตฺติ ปฏิสํวิทิตา โหติ สปฺปิตฺติเก เทว ฌานเน สมาปชฺชติ ตสฺส
 สมาปตฺติกฺขณเณ ฌานปฏฺิลาเภเน อารมฺมณโต ปิตฺติ ปฏิสํวิทิตา โหติ
 อารมฺมณสฺส ปฏิสํวิทิตตฺตา ฯ กถํ อสมฺโมหโต ปิตฺติ ปฏิสํวิทิตา โหติ สปฺปิตฺติเก
 เทว ฌานเน สมาปชฺชติวรา วุจฺจาย ฌานสมฺปยุตฺตปิตฺติ ขยโต วยโต สมฺมสฺติ
 ตสฺส วิปฺสฺสนากฺขณเณ ลกฺขณปฺปฏิเวเชเน อสมฺโมหโต ปิตฺติ ปฏิสํวิทิตา โหติ ฯ
 วุตฺตญฺเหนฺติ ปฏิสมฺภิกายํ ทีฆํ อสฺสาสวเสเน จิตฺตสฺส เอกกฺกตํ อวิกฺเขปํ
 ปชานโต สติ อุปฏฺิจิตา โหติ ตาย สติยา เตเน ฌาเนเน สา ปิตฺติ ปฏิสํวิทิตา
 โหติ(๓) ฯ เอเตเนว เนเน อวเสสพทานิปี อตฺถโต เวทิตพฺพานิติ ฯ
 อิติ ขเถว ฌานปฏฺิลาเภเน อารมฺมณโต ปิตฺติสุขจิตฺตสงฺขารา ปฏิสํวิทิตา
 โหนฺติ เอวํ อิมินาปี ฌานสมฺปยุตฺเตเน

๑. ม. สุขาทินํ วตฺถุํ ฯ ๒. วิสุทฺธิมกฺก. ๒/๘๑ ฯ

๓. ขุ. ปฏฺิ. ๓๑/๔๐๘/๒๘๑ ฯ ม. โหติติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๕๔

เวทนาสงฺขาตมนสิการปฏิลาเภณ อารมฺมณโต เวทนา ปฏิสฺวิทิตา โหติ ฯ
ตสฺมา สุวุตฺตเมตฺต เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรตีติ ฯ

นาหิ อานนฺท มฺภูจฺจสฺสตีสฺส อสมฺปฺชานสฺสาติ เอตฺถ อโย
อธิปฺปาโยยสฺมา จิตฺตปฏิสฺสเวทิตฺติ อสฺสตีสฺสามิตฺติอาทิตฺติ นเยน ปวตฺโต ภิกฺขุ
กิลฺยาปปี อสฺสาสฺสปฺสฺสาสนิมิตฺตํ อารมฺมณํ กโรติ ตสฺส ปน จิตฺตสฺส
อารมฺมณํ สตีลฺลจ สมฺปชฺชณฺณจ อุปฺภูจฺจาเปตฺวา ปวตฺตณโต จิตฺเต
จิตฺตานุปฺสฺสีเยว นามสฺ โหติ ฯ น หิ มฺภูจฺจสฺสตีสฺส อสมฺปฺชานสฺส
อานาปานสฺสตีสมาทิกาวนา อตฺถิ ตสฺมา อารมฺมณโต จิตฺตปฏิสฺสวิตฺตวเสน
จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรตีติ ฯ

โส ยํ ตํ โหติ อภิขฺฌมาโทมนสฺसानํ ปหานํ ตํ ปญฺญา ยทิสฺวา สาธุกํ
อชฺฌเปกฺขิตา โหตีติ เอตฺถ อภิขฺฌมากามจฺจนฺทนีวฺรณเมว โทมนสฺสวเสน
พฺยาปาทนีวฺรณํ ทสฺสีติ ฯ อิทิ (๑) จตฺตุกํ วิปฺสฺสนาวเสนเนว วุตฺตํ
ธมฺมานุปฺสฺสนา จ นีวฺรณปฺพพาทิตฺวเสน ปญฺจธา โหติ ตสฺสา นีวฺรณปฺพพิ
อาทิตฺติ ตสฺสาปปี อิทิ นีวฺรณทฺวโย อาทิตฺติ ฯ อิติ ธมฺมานุปฺสฺสนาย อาทิตฺติ
ทสฺเสตฺถุอภิขฺฌมาโทมนสฺसानนฺติ อาห ฯ ปหานนฺติ อนิจฺจานุปฺสฺสนาย
นิจฺจสณฺณํ ปชฺหตีติ เอวํ ปหานกรณานํ อธิปฺเปตํ ฯ

๑. ม. อิทฺถุหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ อานาปานสํยตตวณณา หน้า ๔๕๕

ตํ ปณณาย ทิสฺวาติ ตํ อนิจฺจตฺวิราคฺนิโรธปฏฺิณิสฺสคฺคณณสงฺฆาตํ ปหฺนณณณํ
อปฺราย วิปฺสฺสนาปณณาย ตมฺปิ อปฺรายาติ เอวํ วิปฺสฺสนาปรมฺปรี ทสฺเสติ ฯ
อชฺฌเปกฺขิตา โหตีติ ยลฺลจฺสฺส ปถปฏฺิปนฺนํ อชฺฌเปกฺขติ ยลฺลจฺ เอกโต
อุปฏฺุจฺจํ อชฺฌเปกฺขิตีติ ทฺวิธา อชฺฌเปกฺขติ นาม ตตฺถ สหชาตานิ
อชฺฌเปกฺขติ(๑) อารมฺมณฺสฺสาปี อชฺฌเปกฺขนา ฯ อธิ อารมฺมณอชฺฌเปกฺขนา
อธิปฺเปตา ฯ ตสฺมา ติหฺนณฺทาทิ ยสฺมา อนิจฺจํนุปฺสฺสี อสฺสตีสฺสํมีติอาทินา
นยฺน ปวตฺโต น เกวลํ นีวฺรณาทิธมฺเม อภิขฺฌาโทมณฺสฺสํสีเสน ปน วุตฺตํ
ธมฺมานํ ปหฺนณกรณณณมฺปิ ปณณาย ทิสฺวา อชฺฌเปกฺขิตา โหติ ตสฺมา ธมฺเมสฺ
ธมฺมานุปฺสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรตีติ เวทิตฺพุโพ ฯ

เอวเมว โขติ เอตฺถ จตฺตมฺหาปโถ วิย น อายตฺนานิ ทฏฺุจฺพุพานิ ฯ ตสฺมี
ปฺสฺสุปฺลฺโย วิย นฺสฺ อายตฺเนสฺ กิเลสา ฯ จตฺุหิ ทิสฺาหิ อากจฺจณฺตา สกฏฺุรธา
วีย จตฺุสฺ อารมฺมณฺสฺ ปวตฺตา จตฺตาโร สติปฏฺุจฺจนา ฯ เอเตน สกฏฺุณ วา
รเถน วา ปฺสฺสุปฺลฺยชฺสฺส อุปหนฺนํ วิย กายานุปฺสฺสนาทีหิ ปาปกาณํ อกฺุสลานํ
ธมฺมานํ อุปมาโต เวทิตฺพุโพติ ฯ

เอกธมฺมวคฺโค ปจฺโม ฯ

๑. ม. อชฺฌเปกฺขนา โหติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๕๖

ทุดิยวคฺคสฺส ปจเม เอวํ พุยากรเยยยาถาติ กสฺมา อตฺตโน
 วิหารสมาปตฺตี อัจฉิขติ อุปรามภโมจฺจนตฺถํ ฯ สเจ หิ เต น ชานามาติ
 วทเยยฺย อถ เนลํ ติตฺติยา ตุมฺเห อสฺสกสมาปตฺติยา นาม โน สตุถา เตมาลํ
 วิหาสตีปี น ชานาถ อถ กสฺมา นํ อุปฏฺฐหนฺตา วิหรถาติ อุปรามภํ
 อารโเปยฺย(๑) โมจฺจนตฺถํ เอวมาห ฯ อถ กสฺมา ยถา อณฺณตฺถ สโตว อสฺสสตี
 ที่ฆํ วา อสฺสสนฺโตติ (๒) เอวํ วากาโร วุตฺโต เอวํ อิธ น วุตฺโตติ
 เอกนฺตสนฺตตฺตา ฯ อณฺณเสณฺหิ อสฺสาโส วา ปากโฏ โหติ ปสฺสาโส วา
 ภควโต อุกฺขํ เจตํ (๓) ปากฏเมว นิจฺจํ อุปฏฺฐิตสฺสตีตยาติ เอกนฺตสนฺตตฺตา
 น วุตฺโต ฯ อถ สิกฺขามิตี อวตฺวา กสฺมา อสฺสสามิตี เอตฺตกเมว วุตฺตฺนฺติ
 สิกฺขิตพฺพาภาวา ฯ สตฺต หิ เสขา สิกฺขิตพฺพาภาวา เสขา นาม ชีณาสวา
 อสิกฺขิตพฺพาภาวา อเสขา นาม ตถาคตา อสิกฺขิตพฺพา อเสขา นาม นคฺถิ
 เตลํ สิกฺขิตพฺพิกฺจนฺติ สิกฺขิตพฺพาภาวา น วุตฺตํ ฯ ทุดิยํ อุตฺตานเมว ฯ

ตฺติเย ปวิจฺจตีติ อนิจฺจาทิวเสน ปวิจฺจตี ฯ อิธริ ปททวํ
 เอตฺสฺเสว เววจันํ ฯ นีรามิสฺสตี นิกฺกิลเสสา ฯ

๑. ม. อารโเปยฺย ๑ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๗๔/๓๒๕ ๑

ม. ม. ๑๒/๑๓๓/๑๐๓ ๑ ๓. ม. อุกฺขมฺเปตี ๑

*เลมที่ ๑๒ อานาปานสํยตฺตวณณา หนา ๔๕๖

กายิกเจตสิกทรณปฏิปฺปสฺสทฺธิยา กาโยปี จิตฺตมฺปิ ปสฺสมภฺติ ฯ สมာธิยตีติ
สมฺมา จปฺยติ อปฺปนาจิตฺตํ วย โหติ ฯ อชฺฌเปกฺขิตา โหตีติ
สหาตอชฺฌเปกฺขนาย อชฺฌเปกฺขิตา โหติ ฯ

เอวํ จุทฺทสฺวิเรน กายปริกฺคาหกสฺส ภิกฺขุโน ตสฺมี กายเ (๑) สติ
สตีสมฺโพชฺฌงฺโก ตาย สตียา สมฺปยุตฺตถาณํ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโก ตํ
สมฺปยุตฺตเมว กายิกเจตสิกวีริยํ วีริยสมฺโพชฺฌงฺโก ปีติปสฺสทฺธิจิตฺเตกคฺคตา
ปฺตีปสฺสทฺธิสมာธิสมฺโพชฺฌงฺกา อิมํสํ ฌนฺนํ โพชฺฌงฺกานํ
อโนสฺสกนออนติวตฺตนสงฺขาโต มชฺฌตฺตกาโร อูเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโก ฯ ยถา
หิ สมฺปวตฺเตสฺส อสฺเสสฺส สารถิโน อัย โอลียตีติ ตฺทหนํ วา อัย อตีธาวตีติ
อากทฺธหนํ วา นตฺถิ เกวลํ ชวมานสฺส(๒) จิตากาโรว โหติ เอวเมว อิมํสํ
ฌนฺนํ โพชฺฌงฺกานํ อโนสฺสกนออนติวตฺตนสงฺขาโต มชฺฌตฺตกาโร
อูเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโก นาม โหติ ฯ เอตฺตาวตา ก็ กถิตํ เอกจิตฺตกฺขณิกา
นาม สลฺลกฺขณา วิปสฺสนา โพชฺฌงฺกา (๓) นาม กถิตา ฯ

วิเวกนิสฺสิตินฺธุตีอาทีนํ วุตฺตตฺถาเนว ฯ เอตฺถ ปน โสฬสฺกขตฺตูกา
อานาปานสฺสตี มิสฺสกา กถิตา อานาปานมฺูลกา สตีปฺญฺจานา ปุพฺพภากา เตสํ
มฺูลกฺขตา อานาปานสฺสตีปุพฺพภากา ฯ

- # ๑. ม. สมเย ฯ ๒. ม. ปสฺสมานสฺส ฯ ๓. ม. นานาสรสลกฺขณา
- # วิปสฺสนาโพชฺฌงฺกา ฯ

โพชฅงคมูลก(๑) สติปฐจนา ปุพพภคค เตปี โพชฅงคค ปุพพภคคจ(๒)
วิชชวิมุตติปุรคค ปน โพชฅงคค นิพพตติตลลคคตตรา วิชชวิมุตติโย
อริยผลสมปยุตตคค ๗ วิชชคค สมนปริจเจทน ๗ วา จตตถมคคสมปยุตตคค
วิมุตติผลสมปยุตตคคตติ ๗ จตตถปถจมจฐจจนิปี อิมินาว เสถี สพพตถ
อตุตถนเมวตติ ๗

อนนปนตั๋ยุตตคคคณณนา

๑. ม. โพชฅงคมูลก ๗ ๒. ม. ว ๗

โศดาปตติสังยุตตวณณา

โศดาปตติสังยุตตสฺส ปจเม กิณฺจาปีติ อนุคฺคหฺรหณฺเสฏฺฐ นิปาโต ฯ
จตุณฺนํ หิ มหาทีปํ อิสฺสรียาธิปจฺจํ รชฺชํ อนุคฺคหนฺโต จตุณฺนญฺจ อปายานํ
อปฺปหีนภาวํ ครหนฺโต สตุถา กิณฺจาปี กิณฺขเว ราชา จกฺกวตฺตีตฺติอาทิมหา ฯ
ตตฺถ จตุณฺนํ ทีปํ นนฺติ ทฺวิสหสฺสทีปปริวารานํ จตุณฺนํ มหาทีปํ ฯ
อิสฺสรียาธิปจฺจนฺติ อิสฺสรภาโว อิสฺสรียํ อธิปฺติภาโว อธิปจฺจํ อีสฺสรียํ อธิปจฺจํ
เอกสฺมี รชฺเช เมทนเมทนนฺติ อีสฺสรียาธิปจฺจํ ฯ การตฺวาติ เอวรूपํ รชฺชํ
ปวตฺตาเปตฺวา ฯ [๑] กิณฺจาปี กิณฺขเว อริยสวโกติ เอตฺถ อนุคฺคปสฺสํสาสุ
นิปาโต ฯ ปิณฺฑิยาโลเปน หิ ยาปนํ อนุคฺคหนฺโต จตุณฺนญฺจ อปายานํ ปหีนภาวํ
ปสฺสนฺโต สตุถา กิณฺจาปี กิณฺขเว อริยสวโกติอาทิมหา ฯ ตตฺถ นนฺตกานีติ
อนนฺตกานี ฯ เทรสहतฺโถปี หิ วตฺถสวภูโก ทสฺจเมทนโต ปฏฺจาย นนฺตกนฺเตว
สงฺขํ กจฺจติ ฯ

อเวจฺจปฺปสาเทนาติ อจฺลปฺปสาเทน ฯ โส ปนํยํ ปสาโทติ กิ เอโก
อนเโกติ เอโกว โส มคฺเคน อาคตฺปฺปสาโท ฯ เยสุ ปน วตฺถุสุ อปฺพุพฺพิ อจฺริมฺ
รฺหติ เตสํ วเสน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทนาติอาทินา นเยน ติธา วุตฺโต ฯ
ยสฺมา จ เอโก ตสฺมาว นินฺนํนากรโณ(๒) โหติ ฯ อริยสวกสฺส หิ พุทฺเธเยว
ปสาโท

- # ๑. ม. เอตฺถนฺตเร กิณฺจาปี กิณฺขเว อริยสวโกติ เอตฺถ อนุคฺคปสฺสํสาสุ นิปาโต ฯ
- # ปิณฺฑิยาโลเปน หิ ยาปนํ อนุคฺคหนฺโต จตุณฺนญฺจ อปายานํ ปหีนภาวํ ปสฺสนฺโต
- # สตุถาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ตสฺมาว นินฺนํนากรโณ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวรรคคุณณนา หน้ ๔๖๐

จ เปมี จ คารวํ จ มหนต์ น ชมเม วา สัเม วา ชมเมเยว วา มหนต์ น
พทุเช วา สัเม วา สัเมเยว วา มหนต์ น พทุเช วา ชมเม วาติ เอกั
นตุถิ ๑ อติปี โส ภควาติอาทีนิ วิสุทุธิมคฺเค วิตุถาริตาเนว ๑

อริยกนฺเตหีติ อริยานั กนฺเตหิเยว(๑) มนาเปหิ ๑ ปญจ หิ สีลानิ
ภวนฺตรคตา อริยา น โโกเปนฺติ เอวํ เตสมปิ ปิยานิ ๑ ตานิ สนฺธาเยว
วตุตฺ ๑ อชณฺเฑหีติอาทิ สทิสเมว(๒) วตุตฺ ๑ มุขวณฺณิเยมฺหิ ฉินฺเนกเทศา
ปาฎิขณฺฑาติ วุจฺจติ มชฺเฌ ภินฺนา ฉิทฺทาติ เอกสฺมี ปเทเส วิสภาคณฺณนา
ตา วิสพลาคิ(๓) นานาภินฺนิจิตฺตา (๔) กมฺมาสาติ เอวเมว ปฎิปาฎิยา
อาทิมฺหิ วา อนฺเต วา ภินฺนํ สีลํ ขณฺฑํ นาม ๑ มชฺเฌ ภินฺนํ ฉิทฺทํ ยตุถ
กตุถจิ ทฺวินฺนํ วา ตินฺณํ วา ปฎิปาฎิยา ภินฺนตุตา สพลํ เอกนฺตรํ ภินฺนํ
กมฺมาสํ ๑ เตสํ โทसानํ อภาวเณ อชณฺฑาติตา เวทิตพฺพา ๑ ภุชิสฺเสหีติ
ภุชิสฺสภาวการหิ ๑ วิญญฺสปสฺสเถหีติ พุทุธาทีหิ วิญญฺหิ ปัสสิเตหิ ๑
อปฺรามณฺเฑหีติ อิทํ นาม ตยา กตํ อิทํ วิตกฺกนฺติ(๕) เอวํ ปฺรามสิตุ
อสกฺกณฺเฑเยหิ ๑ สมาริสํวตฺตนิเกหีติ อปฺปนาสมาธี อฺปจารสมาธี วา
สํวตฺเตตุสมตฺเถหิ ๑

๑. ม. กนฺเตหิ ปิเยหิ ๑ ๒. ม. สทิสวเสน ๑ ๓. ม. คาวี สพลาคิ ๑

๔. ม. นานาภินฺนิจิตฺตา ๑ ๕. ม. วิตกฺกนฺตฺนติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปตฺตีสัณฺฑิตวณฺณา หน้า ๔๖๑

หุตฺติเย เยสํ สทฺธาติ ปเทน พุทฺเฐ ปสาโท คหิตฺโต ฯ สีนฺนติ ปเทน
อริยกนฺตานิ สีลานิ คหิตานิ ฯ ปสาโทติ ปเทน สัมเม ปสาโท คหิตฺโต ฯ
ธมฺมทสฺสนนฺติ ปเทน ธมฺเม ปสาโท คหิตฺติ เอวํ จตฺตาริ โสตาปตฺตियฺกานิ
วุตฺตานิ ฯ กาลเ ปจฺเจนฺตฺติ กาลน ปาปฺพนฺติ ฯ พุรหฺมจริโยคฺชํ สฺขนฺติ
พุรหฺมจริย โอคาคิตฺวา จิตฺตํ อูปริมคฺคตฺตยสมฺปยุตฺตํ สฺขํ ฯ โย ปเนส คากาย
อากโต ปสาโท โสปฺปสาโท กตร โหติ ฯ ติปิฏฺกจฺลลากยตฺเถโร
ตาวปสาโทติ(๑) อาก ติปิฏฺกจฺลลนาคตฺเถโร อากตมคฺคตฺส
ปจฺจเวกฺขณปฺปสาโทติ ฯ อุโกปิ เถรา ปณฺฑิตา พุทฺสฺสตา อุภินฺนํ สฺภาสิตํ ฯ
มิสฺสกปฺปสาโท เอโสติ ฯ

ตฺติเย ตสฺมาติ ยสฺมา จตฺสฺ โสตาปตฺตियฺเกสฺ สนฺทิสฺสตี ตสฺมา ฯ
วิขฺชาภากิเยติ วิขฺชาโกฏฺฐาสิเก ฯ สพฺพสงฺขารสฺสูติ สพฺพเพสฺ เตภฺมกสงฺขารสฺสุ ฯ
เอวมสฺส อูปริ ตินฺณํ มคฺคานํ วิปฺสฺสนา กถิตา ฯ วิฆาตฺนฺติ ทฺวกฺขํ ฯ
จตฺตถํ วุตฺตานเมว ฯ

ปญฺจเม โสตาปตฺตियฺกนฺติ โสตาปตฺตียา ปุพฺพภากปฺปฏิลาภํกํ ฯ
พุทฺเฐ อเวจฺจปฺปสาทาทย โปน ปฏฺิถทฺฐคฺคณา โสตาปนฺนสฺส องฺกา นาม เตปิ
ปน โสตาปตฺตियฺกนฺติ อากตา ฯ ตตฺรารํ ทฺวินฺนมฺปิ วจนฺตฺโต สปฺปฺริสเสวณฺโต
ภขณฺโต ปยฺรูปาสณฺโต ธมฺมํ สฺนฺนฺโต โยนิโสมนสิกโรนฺโต ธมฺมานุธมฺมํ
๑. ม. ตาว มคฺคปสาโทติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๔๖๒

บุพฺพภาคปฏิปทํ ปฏิปชฺชนุโต โสตาปตฺตํ ปฏิภตฺตีติ สปุริสสํเสวาทโย
โสตฺยาปตฺตํ อองฺคนฺติ โสตฺยาปตฺตํ [๑] อิตเร ปจฺจมคฺคสงฺฆาตฺยา
โสตฺยาปตฺตํ อองฺคนฺติปิ โสตฺยาปตฺตํ ปฏิวิทฺชโสตฺยาปตฺตํ
โสตฺยาปตฺตํ อองฺคนฺติปิ โสตฺยาปตฺตํ

ฉนฺนํ สาธุเก ปฏิวสนฺตีติ สาธุกนามเก อตฺตโน โภกคฺคาเม วสนฺตีติ ฯ
เตสุ อิติทโต สกทาคามิ ปุราโน โสตฺยาปนฺโน สทาสนฺตฺตฺวา ๗ มคฺเค
ปุริสํ จเปสนฺติ เตสํ กิร คามทฺวาเรน ภควโต คมนมคฺโค ตสฺมา ภควา
กาเล วา อกาเล วา อมหากํ สุตฺตํ วา ปมตฺตํ วา คจฺเจยฺย อถ
ปสฺสตีตฺตํ (๒) ลเกยฺยามาติ มคฺคมชฺเฒ ปุริสํ จเปสส ฯ

อนฺุพนฺธิสฺสูติ น ทฺวารโตว (๓) ปิฏฺฐจโตะ ปิฏฺฐจโตะ อนฺุพนฺธิสฺสู ภควา ปน
สกฏฺมคฺคสฺส มชฺเฒ ชงฺฆมคฺเคน อคฺมาสิ อิตเร อุโภสฺส ปสฺเสสฺส อนฺุคจฺจนฺตา
อคมฺสฺส ฯ มคฺคา โอกมฺมาติ พุทฺธานํ หิ เกนจิ สทฺธิ คจฺจนฺตานํเยว
ปฏิสฺนฺธารํ กาคุํ วญฺญติ เกนจิ สทฺธิ จิตฺกานํ เกนจิ สทฺธิ ทิวสภากํ นิสินฺนํ ฯ
ตสฺมา ภควา จินฺเตสิ อิมฺหิ (๔) สทฺธิ คจฺจนฺตฺสส ปฏิสฺนฺธารํ กาคุํ
จิตฺเกนปี กาคุํ น ยุตฺตํ อิม

๑. ม. เอตฺถนฺตเร นามาทิ ทิสฺสตีติ ๗ ๒. ม. น ๗ ๓. ม. ปุรฺกฺขโตว ๗
๔. ม. เม ๗

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปตติสัพพัญญุตวณณา หน้า ๔๖๓

หิ มยฺหิ สาสเน สามิโน อากตผลา อิมหิ สทฺธี นิสีทิตฺวาว ทิวสภาคํ
ปฏิสนฺธารํ กริสฺสามิตฺติ มคฺคา โอกกมฺม เยน อญฺญตรํ รุกฺขมฺลํ เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ
 ปญฺจคฺเต อาสเน นิสีทิตฺติ กีนฺ(๑) ฉตฺตฺปาหนํ กตรทณฺฑํ
ปาทพฺภยฺชนเตลานิ เจว อญฺญวិธฺยจฺ ปานกํ สรภปาทปฺลลฺงกญฺจ คาทาเปตฺวา
อคมํสุ อากตํ ปฺลลฺงกํ (๒) ปญฺจเปตฺวา อทฺสุ สตฺถา ตฺสฺมี นิสีทิตฺติ ฯ
เอกมนฺตํ นิสีทิตฺตฺติ เสสานิ ฉตฺตฺปาหนาทินิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส เทถาทิ วตฺวา
สยมฺปิ ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา เอมนฺตํ นิสีทิตฺตฺติ ฯ

สาวตฺถุติยา โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติอาทิ สพฺพํ มชฺฉิมปฺปเทสวเสเนว
วุตฺตํ ฯ กสฺมา นียตฺตฺตา ฯ ภควโต หิ จาริกาจรณมฺปิ อรฺहुญฺจาปนมฺปิ [๓]
มชฺฉิมปฺปเทสเยว จาริกํ จรติ มชฺฉิมเทเส อรฺहुณฺ อฺปญฺจเปตีติ นียตฺตฺตา
มชฺฉิมเทสวเสเนว วุตฺตํ ฯ อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติ เอตฺถ น เกวลํ
อาสนฺนตฺตาเยว เตสํ โสมนสฺสํ โหติ อถโข อิทานิ ทานํ ทาทฺตุ
คณฺฐมาลาทีหิ(๔) ปุชฺช กาคฺฐมฺมํ โสคฺคฺปญฺหํ ปุจฺฉิตฺตุลภิสฺสามิตฺติ เตสํ โสมนสฺสํ
โหติ ฯ

ตฺสฺมา ตีห คหปตโย (๕) สมฺพาโร ฆรราวาโสติ คหปตโย

๑. ม. เต กิริ ฯ ๒. ม. ปฺลลฺงกมฺปิ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร นียตฺตฺติ ทิสฺสตี ฯ

๔. ม. คณฺฐมาลาทีหิ ฯ ๕. สฺยา. ถปตโย ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคคุณณา หน้า ๔๖๔

ยสุมา คุมหากั มยิ ทูริภูเต อนปป์กั โทมนสุสั อาสนุเน อนปป์กั โสมนสุสั
 โหติ ตสุมาปี เวทิตพพเมตัง สมุพาโธ ฆราวาโสติฯ ฆราวาสสุส หิ โทเสน
 คุมหากั เอวั โหติฯ สเจ ปน ฆราวาสั ปหาย ปพพชิตา อถสุส(๑) เอวั
 โวั มยา สทุธิเยว คจจนุตานัง จ อากจจนุตานัง จ ตัง น ภเวยยาติ อิมมตถัง
 ทีเปนุโต เอวมาหฯ ตตถ สกิลจนสปลิโพธภูเจน สมุพาธตา เวทิตพพาฯ
 มหาวาเส วสนตสุสปี หิ สกิลจนสปลิโพธภูเจน ฆราวาโส สมุพาโธวฯ
 รัชปาโถติ รากโธสโมหราชัน อापโถ อากมนตถานนติ อตโถฯ อพุโกกาโส
 ปพพชชาติ ปพพชชา ปน อกิลจนอปลิโพธภูเจน อพุโกกาโสฯ จตุรตนิเกปี
 หิ คพเพ ทวินัน ภิภขุณัน ปลลลงเกน ปลลลงกั ฆณฺเฏตวา นิสินฺนานมปี
 อกิลจนอปลิโพธภูเจน ปพพชชา อพุโกกาโส นาม โหติฯ อถลจ ปน โวั
 ถปโตโย อปฺปมาทายาติ เอวั สมุพาธ ฆราวาเส วสนุตานัง คุมหากั
 อปฺปมาทเมว กาคุยฺยตฺตุนติ อตโถฯ

เอกั ปุโรโต เอกั ปจฺจโต นิสีทาเปมาติ เต กิร เทวปี ชนา
 สพฺพาลงการปฏิมณฺฑิตา(๒)เตสุ ทวีสุ นาคสุ ตา อิตถิโย เอวั นิสีทาเปตวา
 รญฺโธ นาคั มชฺเฌ กตฺวา อุโกสุ ปสฺเสสุ คจจนุตติ ตสุมา เอวมาหฺสุฯ
 นาโคปี รกฺขิตพฺโพติ ยถา กิลฺลิจิ วิเสวิตัง (๓) น กโรติ เอวั รกฺขิตพฺโพ
 # ๑. ม. อถฯ ๒. ม. ...ปฏิมณฺฑิตเตสุฯ ๓. ม. นิสเววิตังฯ

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปคตีสัยุดตวณณา หน้า ๔๖๕

โหติ ฯ ตาปี ภคินีโยติ (๑) ยถา ปมาทํ นาปชชนฺติ เอวํ รกฺขิตพฺพา โหณฺติ ฯ
อตฺตาศีติ สิตหสฺติถกฺกิตฺวิเปกฺขิตาทีนํ อกโรนฺเตหิ อตฺตาศี รกฺขิตพฺโพ โหติ ฯ(๒)
ตถา กโรนฺเตหิ (๓) สามิ ทฺพฺโก เอโสติ นิกฺคเหตุพฺโพ โหติ ฯ ตสฺมา ติห
ถปตโยติ ยสฺมา ตุมฺเห ราชา นิจฺจํ ราชภณฺทํ ปฏฺิจฺจาเปติ ตสฺมาปี สมฺพาโ
ฆรราวาโส ราชปโถ ฯ ยมฺมา ปน ปัสฺสูกฺกิกฺกํ เอวํ ปฏฺิจฺจาเปนฺโต นตฺถิ
ตสฺมา อพฺโปกาสो ปพฺพชฺชา ฯ เอวํ สพฺพตฺตาศี อลฺลจ ปน โว ถปตโย
อปฺปมาทาย อปฺปมาทเมว กโรธติ ทสฺเสติ ฯ มุตฺตจาโคติ วิสฺสฏฺฐจาโค ฯ
ปยตปานิติ อากตาคตานิ ทานตฺถาย ไรตฺตํ โธ ฯ โวสฺสคฺครโตติ
โนสฺสคฺคสงฺขาเต จาเค ไรโต ฯ ยาจโยโคติ ยาจิตพฺพกยฺตุโต ฯ ทานสํวิภากรโตติ
ทานเจว อปฺปมตฺตกมฺปิ กิณฺจิ ลทฺธ(๔) ตโตปี สํวิภาเค ไรโต ฯ (๕)
อปฺปฏฺิจฺจิตฺตฺตฺตํ อิทํ อมฺหากํ ภวิสฺสติ อิทํ กิณฺจุนนฺติ เอวํ อกตฺวิภาทํ สพฺพํ
ทาทพฺพเมว หุตฺวา จิตฺตํ อตฺถิ ฯ

สตฺตเม เวพฺพทวารนฺติ คามทฺวาเร ปเวณฺโณวคตฺสฺส เวพฺพคจฺจสฺส
อตฺถิตาย เอวํลทฺธนาโม[๖] ฯ อตฺตฺตฺตฺตฺตํ อตฺตนิ อฺปนฺตพฺพํ ฯ[๗]
สมฺพปฺปลาปกาเสนาติ สมฺพปฺปลาปสมฺภาเสน

- # ๑. ม. ตถา ตา ภคินีโยติ ฯ ๒. ม. เตหิ ตถา กโรนฺเตหิ น อตฺตาศี รกฺขิตพฺโพ
- # โหติ ฯ ๓. ม. กโรนฺโต หิ ฯ ๔. ม. ลทฺธา ฯ ๕. สารตถ. ๑/๔๗๑ ฯ
- # ๖. ม. เอตฺถนฺตเร คาโมติ ทิสฺสติ ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร สมฺพภาเสนาติ
- # อมฺนตฺตภาเสนาติ ทิสฺสติ ฯ

นิริตฺตเกน อณฺณณวจเนนาติ อตุโถ ๗

อฏฺฐเม ฌาติเกติ เอกํ ตพาคํ นิสฺสาย ทฺวินฺนํ จุลลปิติมหาปิติปฺตฺตานํ
เทว คามา เตสฺส เอกสฺมี คามเก ๗ กิณฺชกาวสเถติ อฏฺฐกามเย อาวสเถ ๗
โอรฺมภากิยานนฺติ เหฏฺฐภากิยานํ กามภเวเยว ปฏฺฐิสฺนฺธิคฺคาหาปกาณนฺติ
อตุโถ ๗ โอรนฺติ ลทฺธนาเมหิ วา ตีหิ มคฺเคหิ ปหาตพฺพานีติปิ โอรฺมภากิยานิ ๗
ตตฺถ กามจฺจนฺโท พฺยาปาโทติ อิมานิ เทว สฺมาปตฺติยา วา อวิกฺขมฺภิตานิ
มคฺเคน วา อสมฺมุจฺฉินฺนานิ นิพฺพตฺติวเสน อุทฺธํภาคํ (๑) รฺูปภวํ อรฺูปภวํ วา
คณฺตุํ น เทนฺติ ๗ สกฺกายทิกฺกุจฺจาทีนํ ตีณิ ตตฺถ นิพฺพตฺตมฺปิ อานตฺวา
ปฺน อิวฺ นิพฺพตฺตาเปนฺตีติ สพฺพานิปิ โอรฺมภากิยานเว ๗ อนาวตฺติธฺมโมติ
ปฏฺฐิสฺนฺธิวเสน อนาคมนสฺภาโว ๗

รากโทสโมหานํ ตนฺตุตฺตาติ เอกทาปิ อฺุปฺตฺติยา จ ปริยฺญฺจฺจานมนฺทคฺาย
จาติ เทวธาปิ ตนฺภาโว เวทิตพฺโพ ๗ สกฺทาคามิสฺส หิ ปฺนุชฺชนานํ วิย
อภินฺทํ รากาทโย น อฺุปฺปชฺชนฺติ กทาจิ กรหฺจิ อฺุปฺปชฺชนฺติ ๗ อฺุปฺปชฺชมานา[๒]
ปฺนุชฺชนานํ วิย พหลพหลา อฺุปฺปชฺชนฺติ มกฺขิกปตฺตํ วิย ตนฺกา อฺุปฺปชฺชนฺติ ๗
ทิกฺฆภานกตฺติปิฏกฺมหาสิวตฺเถโร ปนาห ยสฺมา สกฺทาคามิสฺส ปฺตฺตชฺชิตโร โหนฺติ
โอโรธา จ โหนฺติ

๑. ม. ลทฺธภาวํ ๗ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จ นาติ ทิสฺสตี ๗

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปตฺติสัพพัญญูนิทเท หน้า ๔๖๗

ตสฺมา พหฺลา กิเลสาฯ อิทํ ปน ภวฺวเสน(๑) กถิตนฺตฺติ ตํ อญฺจกถาย
โสตฺยาปนฺนสฺส สตฺต ภเว จเปตฺวา อญฺจเม ภเว ภวตฺนุกํ นตฺติ สกทาคามิสฺส
เทว ภเว จเปตฺวา ปญฺจสฺส ภเวสฺส ภวตฺนุกํ นตฺติ อนาคามิสฺส รุปรูปรกํ
จเปตฺวา กามภเว ภวตฺนุกํ นตฺติ ชีณาสวสฺส กิสฺมิญฺจิจิ ภเว ภวตฺนุกํ นตฺถิติ
วุตฺตตฺตา ปฏิกฺขิตฺตํ โหติ ฯ

อิมํ โลกนฺตฺติ อิมํ กามาวจรโลกํ สนฺชายน วุตฺตํ ฯ อयํ เหตุถ
อธิปฺปาโยสเจ หิ มนฺุสฺเสสฺส สกทาคามิสฺสํ ปตฺโต เทเวสฺส นินฺพพฺตเตตฺวา
อรหตฺตํ สจฺฉิกโรติ อิจฺเจตฺตํ กุสฺลํ ฯ อสฺกโกนฺโต ปน อวสฺสํ มนฺุสฺสโลกํ
อากนฺตฺวา สจฺฉิกโรติ ฯ เทเวสฺส สกทาคามิสฺสํ ปตฺโตปี สเจ มนฺุสฺเสสฺส
นินฺพพฺตเตตฺวา อรหตฺตํ สจฺฉิกโรติ อิจฺเจตฺตํ กุสฺลํ ฯ อสฺกโกนฺโต ปน อวสฺสํ
เทวโลกํ กนฺตฺวา สจฺฉิกโรตีติ ฯ วินิปตฺนํ วินิปาโต นาสฺส วินิปาโต ชฺมโมติ
อวินิปาตชฺมโม จตฺตฺส อปายฺสฺส อวินิปาตสฺภาโวติ อตฺถโถ ฯ นียโตติ ชฺมมนิยามน
นียโต ฯ สมฺโพธิปรายโณติ อฺปริมกฺคตฺตยสงฺฆาตา สมฺโพธิ ปรี อยฺนํ อสฺส
คฺติ ปฏิสฺรณํ อวสฺสํ ปตฺตพฺพาติ สมฺโพธิปรายโณ ฯ วิหเสวาเวสาติ เตสฺสํ เตสฺสํ
ฅานคฺตี ฅานฺุสฺสปตฺตี ฅานฺุสฺสปรายํ โอลเณตฺตสฺส กายกิลมโถว เอส
อานนฺท ตถาคตฺตสฺสาติ ทีเปติ ฯ จิตฺตวิหเสวา

๑. ม. ภวตฺนุกวเสน ฯ

*เล่มที ๑๒ มหาวารวคฺคณณา หน้า ๔๖๘

ปน พุทธานัน นตฺถิ ฯ

ธมฺมาทาสนฺตฺติ ธมฺมมยฺ อาทาสํ ฯ เยนาคี เยน ธมฺมาทาเสน
สมนฺนาคโต ฯ ชีณาปายทฺตฺตฺติวินิปาโตติ อิทํ นีรยาทีนฺเยว เวจจนวเสเนา(๑)
วตฺตํ ฯ นีรยาทโย หิ วทฺตฺติสงฺฆาตโต(๒) อเปตตฺตา อปาโย ทฺกฺขสฺส คตฺติ
ปฏฺฐิสรณนฺตฺติ ทฺกฺกตฺติ ทฺกฺกฏฺฏการิโน เอตฺถ วิวสา นิปตฺนตฺติติ วินิปาโต ฯ นวมนํ
อฺตฺตฺตานเมว ฯ

ทสเม ปโรปญฺญาสาตี อติเรกปญฺญาส ฯ สาธิกนวุตฺติติ อติเรกนวุตฺติ ฯ
ฉาตีเรกานีตฺติ ฉหิ อธิกานิ ฯ โส กิร คาโม กิณฺจาปี นาทิมหา อโหสิ
อริยสาวกา ปเนตฺถ พหุ ฯ ตตฺถ ตตฺถ อหิวาตโรเคน เอกปฺปหารเนว
จตุวีเสตีปณฺสทสทสฺสาณิ กาลมกํสุ เตสุ อริยสาวกา เอตฺตกา อหเสส ฯ
เสสํ สพฺพตฺถ อฺตฺตฺตานเมวาตี ฯ

เวพุทฺทวารวคฺโค ปจฺจโม ฯ

ทฺตฺติยสฺส ปจฺจเม ราชการาเมตี รณฺญา การิตตฺตา เอวํลทฺชานาเม
อาราเม กตฺตรณฺญา(๓) ฯ ปเสนทีโกสเลน กตฺติ ฯ ปจฺจมโพธิยํ กิร
ลาภคฺคยสฺสคฺคปตฺตํ สตฺถารํ ทิสฺวา ติตฺถิยา จินฺตยีสฺสุ สมณฺโณ โคตโม
ลาภคฺคยสฺสคฺคปตฺโต น โข ปเนส อณฺณํ กิณฺจิสฺสํ วา สมาริสิสฺส(๔)
เอวํ ลาภคฺคยสฺสคฺคปตฺโต ฯ

๑. ม. เวจจนวเสน ฯ ๒. ม. วทฺตฺติสงฺฆาตโต อยโต ฯ ๓. ม. ตํ รณฺญา ฯ

๔. ม. สมาริ วา นิสฺสาเย ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปคตีสัพพัญญวณณา หน้า ๔๖๕

ภูมิสีสสมฺปนฺนํ กหิตํ สเจ มยฺมปี เขตวนสมิเป อารามํ การตุ(๑)
สกกุณเยยาม ลากคฺคปฺตฺตา ภาเวยามาติฯ เต อตฺตโน อตฺตโน อปฺภูจฺจาเก
สมาทเปตฺวา สตสหัสสมตฺเต(๒) กหาปณฺเณ ลภิตฺวา เต อาทาย รมฺโห สนฺตํกํ
อคมํสุฯ ราชฯ กิเ อตฺตนฺติ ปุจฺฉิฯ มยฺ เขตวนสมิเป ติตฺถิยารามํ กโรมฺ สเจ
สมโณ โคตโม วา สมณฺสฺส โคตมฺสฺส สวกา วา อากฺนตฺวา วาเรสุสนฺติ
วาเรตุ มา อทตฺถาติ ลณฺจํ(๓) อํทํสุฯ ราชฯ ลณฺจํ คเหตุวา คจฺฉนฺท การเถาติ
อาหฯ

เต คนฺตฺวา อตฺตโน อปฺภูจฺจาเกหิ ทพฺพสมฺภาเร ออาหารเปตฺวา
ถมฺภุสฺสาปนาทีนํ กโรนฺตา อจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เอกโกลาหลํ อํทํสุฯ
สตุถา คนฺธกฺกุโถ นิกฺขมฺม ปมฺุเข จตฺวา เก ปนฺ เต อานนฺท อจฺจาสทฺทา
มหาสทฺทา เกวณฺณฺวา มณฺเณ มจฺฉวิโลเปติ ปุจฺฉิฯ ติตฺถิยา ภาเนเขตวนสมิเป
ติตฺถิยารามํ กโรนฺตฺติติฯ อานนฺท อิมํ สาสนน (๔) ปฏฺิวินฺทฺธา ภิกฺขุสงฺฆมฺสฺส
อผาสฺสูวิหารํ กริสฺสนฺติ รมฺโห อาโรเจตฺวา หาราเปหิ(๕)ฯ เถโร ภิกฺขุสํฆน
สทฺธี คนฺตฺวา ราชทฺวาเร อญฺจาสิฯ รมฺโห เถรา เทว อากตฺตาติ นิเวทฺยีสฺสุฯ
ราชฯ ลณฺชสฺส คหิตตฺตา น นิกฺขมิฯ เถรา คนฺตฺวา สตุถุ

๑. ม. การารเปตุฯ ๒. ม. สตสหัสสมตฺเตฯ ๓. ม. ลณฺจํฯ เอวมฺปฺริปีฯ
๔. ส. สาสนนฯ ๕. ม. วารารเปหิติฯ

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปตติสัพยุดตวณณา หน้า ๔๗๑

อคมंसุฯ เต ปุณ อากจณนตาปี อตตโน รุกขมูเตเยว นิสีทนต์ิฯ อทธาน
 คจณนเต เอโก รุกโข สุกชิต สุมมี สุกเช อากตา ตาปสา อัย รุกโข มหา
 อมหากมปิ เตสมปิ ปโหสสตีติ อิตเรส รุกขมูตสส เอกปเทเส นิสีทิสุฯ
 เต ปจจมา อากจณนตา รุกขมูถ์ อปวิสิตวา พหิ จิตาว กสุมมา ตุมเมห เอตถ
 นิสีทถาติ อ่าหंसุฯ อจาริยา อมหากั รุกโข สุกโข อัย รุกโข มหา ตุมเมหปิ
 ปวิสถ ตุมมหากมปิ อมหากมปิ ปโหสสตีติฯ เต น มยั ปวิสสาม (๑)
 นิกขมถ ตุมเมหติ กถั วฑฒตวา น ตุมเมห อตตโนว มเนน นิกขมิตสสถาติ
 หตถาทีสุ คเหตุวา นิกกฑฒ์สิสุฯ เต โหตุ สิขวาเปสสาม เนติ อิทฐิยา
 โสวณณมยานิ เทว จกุกานิ รัชตมยั จ อกขั มาเปตวา ปวตเตนตา
 ราชทวารั อคมंसุฯ รัชโย เอวรूपิ เทว ตาปสา ปณณาการิ คเหตุวา จิตาติ
 นิเวทียิสุฯ ราชชา ตุกุโจ ปกโกสถาติ เต ปกโกสาเปตวา มหากมมึ ตุมเมหิ
 กถั อตถิ โว กิณจิ มยา กตตพพุนติ อ่าหฯ อาม มหาราช อมหากั
 นิสินนฏจัน อเอกรุกขมูถ์ อตถิ ตั อณเเวหิ อีสีหิ กหิตั ตั โน ทาเปหิติฯ
 ราชชา ปุริเส เปเสตวา ตาปเส นิกกฑฒาเปสิฯ [๒] พหิ จิตา กิ นุ โข
 ทตวา ลภิสูติ โอลอยมานา อิทั นามาติ ทิสวา
 # ๑. สี. ปวิสสิสาม ๑ ๒. ม. เอตถนตเร เตติ ทิสตติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หน้า ๔๗๒

มยมปิ ลณฺขํ ทตฺวา ปุณฺ คณฺหิสฺสามาติ อิทฺธิยา โสวณฺณมยํ รตฺปนฺนชฺรํ
มาเปตฺวา อาทาย อคมฺสฺสุฯ ราชา ทิสฺวา ตฺวฺจฺโจ กิ ฆนฺเต กาทพฺพนฺติ อาหฯ
มหาราช อมฺหากํ รุกฺขมฺมฺลเ อณฺโณ อสิคฺโคณฺ นิสฺนฺโน ตํ [๑] รุกฺขมฺมฺลํ
ทาเปหิตีฯ ราชา ปุริเส เปเสตฺวา เต นิกฺกทฺตฺมาเปสิฯ ตาปฺสา อณฺณมณฺณํ
กลหํ กตฺวา อนนฺจฺจวิกิ อเมหฺหิ กตฺนฺติ วิปฺปฏิสฺริโน หุตฺวา ปพฺพตฺปาทเมว
อคมฺสฺสุฯ ตโต เทวตา อยํ ราชา ทฺวินฺนมฺปิ อสิคฺณานํ หตฺถโต ลณฺขํ
คเหตฺวา อณฺณมณฺณํ กลหํ การเสตีติ กุชฺฉิตฺวา มหาสมฺมทฺทํ อฺพพฺพณฺเฑตฺวา
ตสฺส รณฺโณ วิชิตํ โยชนสฺสทฺสมตฺตฺกฺจฺจํ สมฺมทฺทเมว อกํสุฯ

อิสินํ อนฺตรํ(๒) กตฺวา กุรฺราชาติ เม สฺตํ
อฺจฺฉินฺโน สห รณฺเจหิ ส ราชา วิภวํ คโตติ (๓) ฯ

เอวํ ภกฺวตา อิมสฺมี อติเต ทสฺสตีเต (๔) ยสฺมา พุทฺธานํ นาม กถา
โอกฺปฺปนิยา โหติ ตสฺมา ราชา อตฺตโน กิริยํ สลฺลกฺเขตฺวา อนฺปฺชาเรตฺวา
มยา อกตฺตพฺพิ กมฺมํ กตฺนฺติ คจฺจธ ฆณฺเ ติตฺถิเย นิกฺกทฺตฺมาเปตฺวา จินฺเตสิ
มยา การิโต วิหาโร นาม นตฺถิ ตสฺมีเยว จาเน วิหารํ การเสสฺสามิตี เตสํ
ทพฺพสมฺภาเรหิ อทตฺวา

๑. ม. เอตฺถนฺตเร โนติ ทิสฺสตี ฯ ๒. สฺยา. อิสินมฺนฺตรํ ฯ

๓. พุ. ชา. ๒๗/๒๗๕/๗๕ ฯ ๔. ม. อิมสฺมี กถิตเต ฯ

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปตติสัพพตตวณณา หน้า ๔๗๓

วิหารี การเรสี ฯ ตัม สนฺธาเยตัม วุตฺตัม ฯ

ทฺฐิตฺเต อุทฺทคามินินฺตฺติ อตฺตโน สมนฺเย วฑฺฒิตฺคามินี ฯ มรณํ

อากเมยฺยาสีตฺติ มรณํ อิจฺเจยฺยบสฺวารจฺ(๑) ตตฺถิยํ อุตฺตทานเมว ฯ

จตฺตเถ สพฺพทฺถุคฺคตฺถิภยํ สมตฺถิกถฺนุโถตฺติ มนฺุสฺสโทภคฺคํ ปฏฺิกุจฺจิตฺตํ ฯ

ปฺลยฺจเม สพฺพทฺถุคฺคตฺติวินิปาตภยํ สมตฺถิกถฺนุโถตฺติ มนฺุสฺสโทภคฺเคน

สทฺฐี จตฺตารโ อปายา ปฏฺิกุจฺจิตฺตา ฯ

ณฺภูเจ มิตฺตาทิ อณฺณมณฺณสฺส เกเห อามิสฺปริโกควเสน โวหารมิตฺตทา ฯ

อมจฺจาทิ อามนฺตนปฏฺิมนฺตนอิริยาปถาทิสฺสุ เอกโต ปวตฺตกฺิจจาทิ ฌาตฺติ

สสฺสฺสฺสฺสฺรปฏฺิกิภา(๒) ฯ สาลโหิตาทิ สมานโลหิตา ภาตฺติภคฺคินิมาคฺคฺลาทโย ฯ

สจฺตเม อณฺณถตฺตํ นาม ปสฺทาถณฺณถตฺตํ ภาวณฺณถตฺตํ คตฺติอณฺณถตฺตํ

ลภฺขณณฺณถตฺตํ วิปริณามณฺณถตฺตนฺตฺติ อนเกวิธํ ฯ ตตฺถ มหาญฺเจตฺสฺ ภาวณฺณถตฺตํ

อธิปฺเปตฺตํ ฯ สฺวณฺณาทิกฺภาเวน หิ ฆนฺสณฺณจฺิตาย ปจฺวีธาคฺชฺยา วิลฺลิตฺตฺวา อุทฺทภาวํ

อาปชฺชมานาย ปุริมภาโว วิคจฺจติ ภาวณฺณถตฺตํ ปณฺณายติ ฯ ลภฺขณํ ปน น

วิคจฺจติ กภฺขพฺลภฺขณาว โหติ ฯ อุจฺจฺรสาทิกฺภาเวน จ ยฺฐสาการสณฺณจฺิตาย

อาโปธาคฺชฺยา สฺสฺสฺสฺสฺร (๓) ฆนฺปจฺวีภาวํ อาปชฺชมานาย ปุริมภาโว วิคจฺจติ

ภาวณฺณถตฺตํ ปณฺณายติ ฯ

๑. ม. อิจฺเจยฺยาสี ปตฺถฺยฺยาสี วา ฯ ๒. ม. สสฺสฺสฺสฺรปฏฺิกิภา ฯ ๓. ม. ปจฺจิตฺวา ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๔๗๔

ลกฺขณํ ปน น วิคฺจนฺติ อาปนฺนลกฺขณาว โหติฯ ตฺตริทํ อณฺณตฺตฺตฺตํ
เอตฺต ปน คติอณฺณตฺตํ อธิปฺเปตํ ตณฺหิ อริยสาวกสฺส นตฺติ
ปสาทณฺณตฺตฺตมฺปิ นตฺติเยว อธิ ปน ปสาทผลํ ปกาเสตํ คติอณฺณตฺตฺตเมว
ทสฺสิตํฯ เสถิ สพฺพตฺต อุตฺตฺตานเมวาทิฯ

ราชการามวคฺโค ทฺติโยฯ

ตฺตียสฺส ปจฺเม อิทฺทฺตฺตํ เถลมธฺฆาณิตาที่หิ สมิทฺธํฯ ฝิตฺตฺตํ
หตฺตปคฺสิสฺสูปคฺสิวูปคฺทาเทอถฺการวเสน ปุปฺพิตํ(๑)ฯ อากิณฺณมนฺนสฺสนฺติ
นิรฺนตฺตมนฺนสฺสํฯ สมนฺพาทวิญฺหนฺติ พฺยูหา วุจฺจนฺติ อวินิพฺพิทฺตฺตจฺจฺญาโย
ยาสุ(๒) ปวิฏฺจฺมกฺเคเนว นิกจฺจนฺติ ตา สมนฺพาทา พฺยูหา (๓) พฺยูกา เอตฺตฺตํ
สมนฺพาทพฺยูหํฯ อิมินาปี นกรสฺส ฆนฺนवासเมว ทีเปติฯ กนฺนเตนปีติ อิตฺ
จิตฺ จ ปรีพฺภมฺนฺเตน อุตฺตปาริตฺตฺตา(๔)ฯ ทฺติยํ อุตฺตฺตานเมวฯ

ตฺตียเ ภควาว เอตํ ชานเยยฺย เอเตหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตํ วา
อสมฺนฺนาคตํ วาติ อิทํ โส สกฺโก เตหิ วา ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส ปุคฺคสฺส
โสตาปนฺนภาวํ จตฺตฺติ วา ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส โสตาปนฺนภาวํ ภควาว
ชานาตีติ อธิปฺปาเยน อาหฯ โกจิทฺเทว ฐมฺมสมฺปฺปาโท

๑. ม. สฺสูปฺพิตํฯ ๒. ม. ยาฯ ๓. ส. สมนฺพาทพฺยูหาฯ ๔. ม. ปรีพฺภมฺนฺเตน

อุตฺตจฺจารินาฯ

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปคตีสัพพัญญุตวณณา หน้า ๔๗๕

อุปปชเชยยาติ กิณฺจิทเวว การณํ อุปฺปชเชยฺย ๑ (๑) เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
ภิกฺขุสงฺโฆติ ยสฺมึ การณเ อุปฺปนฺเน ภควา ภิกฺขุสฺสเมเน นานาลทฺธิโก หุตฺวา
เอกวาริ(๒) วทฺนฺโต เอกโต อสฺส ภิกฺขุสงฺโฆปิ เอกํ วตฺเตนฺโต(๓) เอกโตติ
อตุโถ ๑ เตเนวาหนฺติ ยํ วาทํ ตฺเมห เวเท ตเมวาทํ คณฺหยฺนฺติ ๑ นนุ จ
อริยสาวกสฺส รตนตฺตये ปสาทนานตฺตํ นตฺถิ อถ กสฺมา เอวมาหาติ ภควโต
สพฺพญฺตฺตยา ๑ เอวณฺหิสฺส โหติ ภิกฺขุสงฺโฆ อตฺตโน อสพฺพญฺตฺตยา
อชานิตฺวาปิ กเถยฺย สตฺถุ ปน อญฺญาณํ นาม นตฺถิติ ๑ ตสฺมา เอวมาห ๑
อญฺจตฺร กฺลฺยาณา อญฺจตฺร กุสลาคิ กฺลฺยาณเมว กุสลเมว วทามิ น
กฺลฺยาณกุสลวิมุตฺตฺตฺตํ ๑ อปิจสฺส อนวชฺชนโทโส เอโสติ ๑

จตฺตฺเต ๑ อิธ มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโลติ อิํ น เภวลํ สรณานิ เอว
อปายโต มุตฺโต อิเมปิ ปุคฺคลา มุตฺตาคิ ทสฺเสตฺถุ อารทฺธิ ๑ มตฺตโส นิชฺฌานํ
มนฺตีติ ปมาณเณ จ โอลอกนํ ขมนฺติ ๑ อิมินา ชมฺมานุสาริมกฺกญฺจปุคฺคํ
ทสฺเสติ ๑ อคฺนฺตา นิรยฺนฺติ มกฺกญฺจปุคฺคโล หิ อปายโต ปริมุตฺโตติ วา
ปริมฺุจฺจิสฺสตีติ วา วตฺตํ น วญฺญติ ๑ ปริมฺุจฺจตีติ ปน วตฺตํ วญฺญติ ๑ ยสฺมา
จ ปริมฺุจฺจติ ตสฺมา กฺนฺตา นาม น โหตีติ อคฺนฺตาคิ

๑. ม. อุปฺปนฺนํ อุปฺปชเชยฺย ๑ ๒. ม. เอกํ วาทํ ๑ ๓. ม. วทฺนฺโต ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๗๖

วุดโต น กจฺจตฺติ อตุโธ ๑ สทฺทชามตฺตํ เปมมตฺตนฺติ อิมินา
สทฺทชานฺนสارิมคฺคกฺกุญฺจปฺกคฺคํ ทสฺเสตฺติ ๑ มหาสาลาติ สมิเป จิตฺเว จตฺตาโร
มหาสารรูกฺเข ทสฺเสนฺโต อาห ๑ มรณกาเล ลิกฺขํ สมาทียีติ มรณสมเย
ตีสฺส ลิกฺขาสฺส ปริปุริการี อโหสีติ ทสฺเสตฺติ ๑

ปลฺลจเม ๑ ทุกฺเขตฺตนฺติ วิสมเขตฺตํ ๑ ทุพฺพภูมฺนฺติ (๑) อีสฺรภูมฺิ (๒)
โลณฺอุปหตฺ ๑ ขณฺทานีติ ปริภินฺนานิ ๑ ปุตฺตีนีติ อุทเกน เตเมตฺวา ปุตฺติภาวํ
อาปนฺนานิ ๑ วาตาตปฺหตานิติ วาตาตเปน หตฺตฺตา นิโรชภาวํ คตานิ ๑
อสาราทานีติ อนาทินฺนสารานิ อคฺคิตฺสارانิ ๑ อสุขสยิตานีติ น โกฏฺจาทิสฺส
ปฏฺจิปิตฺวา สฺสฺสฺส จปิตานิ ๑ สฺขสยิตานีติ จปิตฺสฺสจฺจานโต (๓) จตฺตาโร
มาเส อจฺลิตานิ (๔) ๑

นฏฺเจ ๑ จานโส เวทนา ปฏฺิปปสฺสสมฺเภยฺยาติ ขณฺน เวทนา
ปฏฺิปปสฺสสมฺเภยฺยํ (๕) ๑ มิจฺจลาณาณนาติ มิจฺจลาปจฺจเวกฺขณฺน ๑
มิจฺจลาวิมฺตฺติยาติ อนิยฺยานิกวิมฺตฺติยา ๑ ตสฺมา สทฺทชฺชจ สีสฺลยฺจาติ กาธา
วุดตฺตฺตา เอว ๑ ยตฺร หิ นามาติ โย นาม ๑

สฺตตฺตเม สฺมปรายิกํ มรณภยฺนฺติ สฺมปรายเหตุกํ มรณภยํ ๑
คิหิสามีจิกานีติ คิหิํ อนฺนจฺจวิกานิ ๑ เสสํ

๑. ม. ทุพฺพภูมฺนฺติ ๑ ๒. สี. อสารภูมฺิ ๑ ๓. ม. วสฺสสิทฺทจฺจจฺจานโต ๑
๔. ม. อจฺลิตานิ ๑ ๕. ม. ปฏฺิปปสฺสสมฺเภยฺยาติ ขณฺน เวทนา ปฏฺิปปสฺสสมฺเภยฺยา ๑

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปคตีสัมมุตตวณณา หน้า ๔๗๗

สพพตถ อุตตทานตถเมวาทิ ฯ

สรณานิวคโค (๑) ตติโย ฯ

จตุตถสฺส ปจเม ฯ ปุณฺณภิสฺนุทา กุสลาภิสฺนุทาติ ปุณฺณทโย
กุสลาภทโย ฯ สุขสฺสอาหาราติ สุขสฺส ปจจยา ฯ

จตุตถเอ ฯ เทวปทานีติ เทวานํ ฌาณน เทวสฺส วา ฌาณน
อกกนตปทานิ ฯ วิสุทฺธิยาติ วิสุทฺถนตถาย ฯ ปรีโยทปนายาติ ปรีโยทปนตถาย
โชนตถาย ฯ อิมสฺมี สุตเต จตฺตาโรปี ผลกฺุจา ปุคฺคลา วิสุทฺถกฺุเจน เทวา
นาม ชาตา ฯ

อภฺุจเม ฯ ปารี คนฺตฺวาติ ปารี วุจฺจติ นิพฺพานํ ตํ ปตฺวาติ อตฺถโถ ฯ
อาสวานํ ขยาย สํวตฺตฺนตฺติติ น ปจมํ นิพฺพานํ คนฺตฺวา ปจฺญา สํวตฺตฺนตฺติ
กจฺจมานา เอว สํวตฺตฺนตฺติ ฯ เทสนา ปน เอวํ กตา ฯ

ทสเม ทิวา ปวีเวกาย รตฺตี ปฏิสลฺลานายาติ ทิวา ปวีเวกตถาย
รตฺตี ปฏิสลฺลานตถาย ฯ ฌมฺมา น ปาตุกฺวานตฺติติ สมถวิปฺสฺสนาฌมฺมา น
อุปฺปชฺชนตฺติ ฯ เสสํ สพพตถ อุตตทานตถเมวาทิ ฯ

ปุณฺณภิสฺนุทวคฺโค จตุตฺถโถ ฯ

ปญฺจมสฺส ปจเม อสงฺเขยฺยโยติ อาพฺุทกคณนาย อสงฺเขยฺยโย
โยชนวเสน ปนสฺส สงฺขา(๒) อตฺถิ ฯ พหุเกรวนฺตฺติ สฺวิณฺณาณกอวิณฺณาณกานํ

๑. ม. สรณานิวคโค ฯ ๒. ม. สงฺขยา ฯ

เถรวารมฺมณานิ วเสน พหุเถรวํ ๗ ปุณฺณติ พหุ ๗ สวณฺตีติ สนนฺทมานา ๗ อุปยณฺตีติ
อุปคจฺจนฺติ ๗

ทฺติเย ยตฺถิมา มหานทฺติโย สํสณฺทนฺติ สเมนฺตีติ ยสฺมี สมฺเภเท เอตา
มหานทฺติโย เอกัภวณฺติ นีรณฺตรา ภวณฺตีติ อตฺถโถ ๗

ตฺติเย ปุณฺณกาโมติ ปุณฺณตฺถิโก ๗ กุสเส ปตฺติฎฺฐิโตติ มคฺคกฺกุสเส
ปตฺติฎฺฐิโต ๗ ภาเวติ มคฺคํ อมตฺตสฺส ปตฺตียาติ นิพฺพานสฺส ปาปฺพนตฺถํ
อรหตฺตมคฺคํ ภาเวติ ๗ ฌมฺมสํสํราชิกโมติ ฌมฺมสํสํโร วุจฺจติ อริยผลฌมฺมสํสํโร [๑]
อชฺคโม อสฺสาติ ฌมฺมสํสํราชิกโม อชฺคตฺถโถติ อตฺถโถ ๗ ขเย รโตติ กิเลสฺกฺขเย
รโต ๗

จตฺตฺเถ อทฺโฆ มหทฺฐโนติ สตฺตฺวิเรน อริยธเนน อทฺโฆ เจว มหทฺฐโน
จ ๗ เตเนว โภเคน มหาโภโถ ๗ เสสิ สพฺพตฺถ อุตฺตํานเมวาติ ๗

สคาถกปุณฺณภิสณฺทวคฺโค ปณฺจโม ๗

นฏฺฐสฺส ทฺติเย อยมธิปฺปาโย โสตาปนฺโน ภิกฺขุ เอตฺตเกน โวสํนํ
อนาปชฺชิตฺวา ตาเนว อินฺทฺริยพลโพชฺฌงฺคานิ สโมธานตฺวา วิปฺสฺสนํ
วทฺเทตฺวา สกทาคามิมคฺคํ ปาปฺพนิสฺสติ สกทาคามิ อนาคามิมคฺคํ อนาคามิ
อรหตฺตมคฺคณฺติ อิมมตฺถํ สนนฺทาย ภควตา อิมสฺมี สุตฺเต สาสเน ตนฺติ
ปเวณิ กถิตาติ ๗

๑. สํ. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสติ ๗

*เล่มที่ ๑๒ โสตาปคตีสัยุดตวณณา หน้า ๔๗๕

ตติเย ชมมทินโนติ สตุตสุ ชเนสุ เอโก ๑ พุทธกาลสุมี หิ
 ชมมทินโน อุปาสโก วิสาโข อุปาสโก อุกุโค กหปติ จิตโต กหปติ
 หตุลโก อาพวโก จุลลอนาถปิณฺฑโก มหาอนาถปิณฺฑโกติ อิเม สตุต ชนา
 ปญจตอุปาสกปริวารา อเหตุ ๑ เตลฺ(๑) เอส อณฺตโร ๑ คมฺภีราติ
 ชมมคมฺภีรา สตุตสตุตาทโย ๑ คมฺภีรตุถาติ อตุถคมฺภีรา เจตนาสุตฺตุนฺตาทโย(๒)
 ๑ โลกุตฺตราติ โลกุตฺตรตุถที่ปกา อสงฺขตสัยุดตาทโย ๑ สุลฺลตปฏิสัยุดตาทิ
 สตุตสุลฺลตาทที่ปกา ขชฺชนิกสุตฺตุนฺตาทโย ๑ อุปสมฺปชช วิหริสฺสามาติ
 ปฏิลภิตฺวา วิหริสฺสาม ๑ เอวํ หิ โว ชมมทินฺน สิกฺขิตพฺพนฺติ เอวํ ตุมฺเหหิ
 จนฺโทปมปฏิปทํ รตฺวินิตปฏิปทํ โมนฺยฺยปฏิปทํ มหาอริยวสฺสปฏิปทํ ปุเรนฺเตหิ
 สิกฺขิตพฺพ ๑ อิติ สตุถา อิเมลฺ อุปาสกานํ อสยฺหการํ อาโรเจติ(๓) ๑
 กสฺมา เอเต กิร น อตุตโน ภูมียํ จตุวา โอวาทํ ยาจีสุ อวิเสเสน ปน
 สพฺพการํ อุกฺขิปิตฺตุ สมตฺถา วีย โอวทตุ โน ฆนฺเต ฆควาติปี (๔)
 ยาจีสุ ๑ เตน เตลฺ สตุถา อสยฺหการํ อาโรเปนฺโต(๕) เอวมอา ๑ น โข
 เนตฺนฺติ น โข เอตํ ๑ นกาโร ปเนตฺถ พุชฺชนสนฺธิมตฺตเมวาทิ เวทิตฺพุโป ๑
 ตสฺมาติ ยสฺมา อิทานิ อตุตโน ภูมียํ จตุวา โอวาทํ ยาจถ ตสฺมา ๑
 # ๑. ม. เอเตสุ ๑ ๒. ม. เจตนาสุตฺตุนฺตาทโย ๑ ๓. ม. อาโรเปสิ ๑
 # ๔. ม. ฆควาติ ๑ ๕. ม. อาโรเปนฺโต ๑

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๘๐

จตุตเถ น โข ปเนตฺตุนฺติ น โข อเมหฺหิ เอตํ ๑ สปลฺโย อุปาสโกติ
โสตฺยาปฺนโน อธิปฺเปโต ๑ อสฺสาสนิเยหิ ชฺมฺเมหิตี อสฺสาสกเรหิ ชฺมฺเมหิ ๑
อสฺสาสตาเยสฺมาตี อสฺสาสตฺ อายสฺมา ๑ มาริโสตฺติ มรณปฺฏิพฺทฺโธ ๑ มรณชฺมฺโมตี
มรณสฺภาโว ๑ อธิโมเจหิตี จเปหิ ๑ อธิโมจิตฺตุนฺติ จปีตํ ๑ เอวํ วิมุตฺตจิตฺตฺสฺสาตี(๑)
เอวํ อรหตฺตผลวิมุตฺตียา วิมุตฺตจิตฺตฺสฺส ๑ ยทิตํ วิมุตฺตียา วิมุตฺตุนฺติ ยํ อิทํ
วิมุตฺตี อารพฺก วิมุตฺตียา นานากรรมํ วตฺตพฺพิ ลียา ตํ น วทามิ ๑ ภิกฺขุสงฺฆสฺส
หิ เจตฺยงฺกณโพิชฺยงฺกณวตฺเตสฺส เจว อสตีทฺกขฺนฺชกวตฺเตสฺส จาตี อากมฺนียกฺุณฺเนสฺส
ปฺมาณํ นาม นตฺถิ ปฺฏิวิทฺเต ปน มกฺุเล วา ผลे วา อุปาสกานญจ ภิกฺขุญญจ
นานากรรมํ นตฺถิ ๑

นวมะ ปญฺญาปฏฺิลาภาย สํวตฺตุนฺตีตี เอตถ สตฺต เสกฺขา ปญฺญํ
ปฏฺิถนฺตา นาม จิณฺสาโว ปฏฺิถทฺชปฺลโย นามาตี เวทิตฺตฺโพ ๑ ปฺรโต
ปญฺญาพุทฺธิยาตีอาทิสฺสปี (๒) เอเสว นโย ๑ เสสฺส สพฺพตฺถ อุตฺตฺตานเมวาตี ๑

สปลฺโยวคฺโค นฺนุโ ๑

สตฺตเม มหาปญฺญตฺตาย สํวตฺตุนฺตีตีอาทิสฺส มหนฺเต อตฺเถ
ปฺริคฺคณฺหาตีตี มหาปญฺญาตีอาทินา ปฏฺิสมฺภิทายํ (๓)

๑. ม. วิมุตฺตจิตฺตฺสฺสาตี ๑ ๒. ม. ปญฺญาพุทฺธิยาตีอาทิสฺส ๑

๓. พุ. ปฏฺิ. ๓๑/๖๖๕/๕๗๐ ๑

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๔๘๒

ตติเย อภิสมยาชาติ อภิสมยตฺถาย ๑ สมณพฺรหฺมณาติ เจตฺถ
สํสํนาวจรา อธิปฺเปตา ๑ ตถา(๑) จตฺตฺเถ ปญฺจเม สุตฺเตน เต อภิสํเปน
พฺชณณกานํ ปน อชฺฌาสเยเนตานิ วุตฺตานิ(๑) ๑

ณฺฐเจ อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสนฺติ อภิสมฺพุทฺโธ อหนฺติ เอวํ อตฺตํ
อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสยํ ๑ อิมสฺมี หิ สุตฺเต สพฺพณฺณพฺุทฺธา จ สมณคฺคหณณ
คหิตา ๑

ทสมเ อนนฺทวิทฺตฺตํ อนนฺทวิธํ ๑ ติริจฺจํณกถนฺติ อนนฺทนิคตฺตา
สคฺคโมกขมคฺคกานํ ติริจฺจํณกถํ(๒) กถํ ๑ ราชกถนฺติอาทิสฺส ราชานํ อารพฺก
มหาสมฺมโต มนฺชํตา ชมฺมาโสโก เอวํ มหํณฺทวาติอาทินา นเยน
ปวตฺตกถา ราชกถา ๑ เอส นโย จิรกถาทิสฺส ๑ เตสฺ อมฺโก(๓) ราชํ อภิสฺสํ
ทสฺสนนฺติอาทินา นเยน เคหสิตฺกถา จ(๔) ติริจฺจํณกถา โหติ ๑ โสปี นาม
เอวํ มหํณฺทวาโว ขยํ คโต วยํ คโตติ เอวํ ปวตฺตา ปน กมฺมณฺจํณภาเว
ติฏฺฐติ ๑ จิเรสฺสปี มฺลเทโว เอวํ มหํณฺทวาโว เมฆมาโล เอวํ มหํณฺทวาโวติ [๕]
เตสํ กมฺมํ ปฏิจฺจ อโหสฺสุรา เคหสิตฺกถาว ติริจฺจํณกถา ๑ ยฺุทฺเช ยฺุทฺธาทิสฺส(๖)
อสฺสเกน อสฺสโก เอวํ มาริโต เอวํ วิทฺุทฺติ กามสฺสํทวเสเนว กถา

- # ๑. ม. ตถา จตฺตฺเถ ปญฺจเม สุตฺเตน เตน อภิสํเปน พฺชณณกานํ ปน
- # อชฺฌาสเยเนตานิ วุตฺตานิ ๑ ๒. ม. ติริจฺจํณกถํ ๑ ๓. ม. อสฺสโก ๑
- # ๔. ม. เคหสิตฺกถา ๑ ๕. ม. เคตฺถนฺตเร เมฆมาโล เอวํ มหํณฺทวาโวติ
- # ทิสฺสติ ๑ ๖. ม. ยฺุทฺเชปี ภาเรตฺยฺุทฺธาทิสฺส ๑

*เล่มที่ ๑๒ สัจสุตตวณณา หน้า ๔๘๓

ติรจฺจนาถา เตปี นาม ขยั คตาคี เอวํ ปวตฺตา ปน สพฺพตฺถ กมฺมญฺจานเมว
โหติ ฯ อปีจ อนฺนาทีสุ เอวํ วนฺณวนฺตํ คนฺธวณฺตํ รสวณฺตํ ผสฺสสมฺปนฺนํ
ขาทิมฺห ญฺจชฺมิห ปีวิมฺห ปรีญฺจชฺมิหาคี กามสฺสาทวเสน กเถตุํ น วจฺจติ ฯ
สาตฺถกํ ปน [๑] ปุพฺเพ เอวํ วนฺณาทีสมฺปนฺนํ อนฺนํ ปานํ วตฺถิ ยานํ (๒)
สยํ มาลํ คนฺธิ วิเลปนํ สีลวณฺตानํ อทฺมहा เจตฺติเย ปุञ्ช อกริมฺหาคี
กเถตุํวจฺจติ ฯ

ฌาติกถาทีสุปี อมฺหากํ ฌาตกา สุรา สมตฺถาคี วา ปุพฺเพ มยํ
เอวํ วิจฺเจเรหิ ยานเหิ วิจฺจิมฺหาคี วา อสฺสาทวเสน วตฺตุนํ วจฺจติ ฯ
สาตฺถกํ ปน กตฺวา เตปี โน ฌาตกา ขยั คตาคี วา ปุพฺเพ มยํ
เอวรฺูปา ยานานิ(๓) สงฺฆสฺส อทฺมहाคี วา กเถตฺตพฺพา ฯ กามกถาทีสุปี
สุนิวิญฺจทฺตุนิวิญฺจสุภิกขทฺตฺตฺกขาทิวเสน วา อสฺสกคามวาสีโน สุรา
สมตฺถาคี วา เอวํ อสฺสาทวเสน วตฺตุนํ วจฺจติ สาตฺถกํ ปน
กตฺวา สทฺธา ปสนฺนาคี วา ขยั คตา วยั คตาคี ตํ (๔) วตฺตฺววจฺจติ ฯ
นิคฺมนฺครชนปทกถาสูปี เอเสว นโย ฯ

อิคฺคิกถาปี วนฺณสนฺจนาทีนิ ปญฺจิจฺจ อสฺสาทวเสน วตฺตุนํ วจฺจติ
สทฺธา ปสนฺนา ขยั คตาคี เอวเมว วจฺจติ ฯ สุรกถาปี นนฺทิมิตฺโต นาม
โยโช สุโร อโหสีติ

๑. ม. เอตฺถนฺตเร กตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๓. ม. เอวรฺูปา อฺุปาหนา ฯ ๔. ม. ขยั คตาคี วา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺคณณนา หน้า ๔๘๔

อสุสาทวเสน วตฺตํ น วฏฺฏติ สทฺธโร ปสนฺโน อโหสิ ขยํ คโตติ เอวเมว
วฏฺฏติ ฯ สุรากถาติปี ปาโจ ฯ สาปี เจ(๑) สุรากถา เอวรูปา นาม สุรา ปีตา
รติชนนี โหตีติ อสุสาทวเสนว น วฏฺฏติ อาทีนวเสนว (๒) ปน
อุมมตฺตกสัฏฺฐนิกาทิอาทีนา นเยน วฏฺฏติ ฯ วิสิขากถาปี อสุกวิสิขา สุนิวิฏฺฐา
ทุนฺนิวิฏฺฐาติ วา อสุกวิสิขาย วาสิโน สุรา สมตฺถาติ วา อสุสาทวเสนว วตฺตํ
น วฏฺฏติ สทฺธรา ปสนฺนา ขยํ คตาติ อิจฺเจวํ วฏฺฏติ ฯ กุมภฏฺฐานกถาติ
กุมภฏฺฐานกถา (๓) อุทกตติตฺถกถา วุจฺจติ กุมภทาสิกถา วา ฯ สาปี ปาสาทิกา
นัจฺจิตฺถุ คายิตฺถุ เณกาติ อสุสาทวเสน น วฏฺฏติ สทฺธรา ปสนฺนาติอาทีนา
นเยเนว วฏฺฏติ ฯ

ปุพฺพเปตฺตกถาติ อตีตถาติกถา ฯ ตตฺถ วตฺตมานถาติกถาสทิสฺสว วินิจฺฉโย ฯ
นानตฺตกถาติ ปุริมปจฺฉิมกถาหิ วิมตฺตา อวเสสา นานาสภาวา นิรตฺถกถา ฯ
โลกกฺขาธิกาติ อัย โลโก เกน นิมฺมิโต อสุเกน นาม นิมฺมิโต กาโก
เสโต อฏฺฐินํ เสตตฺตา พลาภา รตฺตา โลहितสฺส รตฺตตฺตาติ เอวมาทิกา
โลกายตฺตวิตฺตทสฺสลาปกา ฯ สมฺมุตฺตกฺขาธิกา นาม กสฺมา สมฺมุตฺโต สมฺมุตฺโต (๔)
สาครเทเวน ขตฺตฺตา (๕) สาคโร ขโต

๑. ม. เจสา ฯ ๒. ม. อาทีนวเสน ฯ ๓. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๔. ม. สาคโร ฯ
๕. ม. ชนิตตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๒ สัจสุตตวณณา หน้า ๔๘๕

เมติ หตุตมุตทาย นิเวทิตตตทา สมุตโทติ เอวมาทิกา นิรตุตถสมุตททกขายิกกถาฯ
อิติ ภโว อิติ อภโวติ ยี วา ตั วา นิรตุตถการณั วตุวา ปวตุตติตถา
อิติภวาทกถาฯ เอตุถ จ ภโวติ สสุตตี อภโวติ อุจฺเจทฺติฯ ภโวติ วุฑฺฒิ อภโวติ
หานิฯ ภโวติ กามสุขั อภโวติ อตุตถกิลมโถฯ อิติ อิมาย ฉพุพิชาย
อิติภวาทกถาย สทฺธี พาทฺตี(๑) ตีรจฺจนากถา นาม โหนฺติฯ เสตี สพุพตุถ
อุตุตตานเมวาทิฯ

ปจโม วคฺโคฯ

ทุติยสุส ปจเม พาราณสิยฺนฺติ เอว์นามเก นคเรฯ อิติปฺตเน มิกทายเอติ
อิสินั ปตฺนุปฺตฺนวเสน เอวัลทฺรนามะ มิกานั อภยทานวเสน ทินฺนตฺตา
มิกทายสงฺขาเต อารามะฯ เอตุถ หิ อุปฺนฺนุปฺนฺนา สพุพฺลณฺุอิสโย ปตฺนฺติ
ธมฺมจกฺกปฺวตฺตตฺถํ นิสิตฺนฺตฺติ อตุโถฯ นนฺทมูลกปฺพุการโต สตุตทาหจฺเยน
นิโรธสมาปฺตฺติโต วุจฺจิตา อโนตุตทเห กตฺมุขโรชฺวนาทิกิจฺจา อากาเสน อากนฺตุวา
ปจฺเจกพุทฺธอิสโยเปตุถ โอสฺรณวเสน ปตฺนฺติ อุโปสฺถณฺจ อนุโปสฺถณฺจ(๒)
สนฺนิปตฺนฺติ คนฺธมาทนั ปฏิกจฺจนฺตาปี ตโตว อุปฺตฺนฺตฺติ อิมินา อีสินั
ปตฺนุปฺตฺนวเสน ตั อิติปตฺนฺนฺติ วุจฺจติฯ

อามนฺเตสิตี ทิปฺงฺกรปาทฺมูเล กตฺถานินฺหารโต ปฏฺจาย

๑. ม. พาทฺตี(๑) ๒. ม. อุโปสฺถณฺจ อนุโปสฺถณฺจฯ

ปารมิโย ปุเรนโต อนุปุพเพน (๑)ปจฺฉิมภเว กตาทินิกขมโน อนุปุพเพน (๑)
โพธิมณฑํ ปตฺวา ตตฺถ อปราชิตปลฺลงเก นิสินฺโน มารพลํ ภินฺทิตฺวา ปจฺมยाम
ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริตฺวา มชฺฉิมยाम ทิปฺพจกฺขํ วิโสเชตฺวา ปจฺฉิมยामาวसान
ทสฺสทสฺสีโลกธาคํ อุณฺนาเทนฺโต กมฺเปฺนโต (๒) สพฺพลฺลยฺตํ ปตฺวา สตฺต
สตฺตทานิ โพธิมณฑเต วิตินาเมตฺวา มหาพฺรหฺมณา อายาจิตฺถมฺมเทสโน
พฺพุทฺธจกฺขณา โลกํ โวลเเกตฺวา โลกานุกฺคเหน พาราณสี คนฺตฺวา ปลฺลจวคฺคิเย
สลฺลยาเปตฺวา ฆมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตฺกามา อามนฺเตสิ ฯ

เทวเม ภิกฺขเว อนุตฺตํ เทว อิม ภิกฺขเว ตามกโกฏฺฐาสา ฯ (๓) อิมสฺส
ปน ปทสฺส สห สมฺมทาหารน สมฺมทาหารนิกฺโขโส เหฏฺฐา อวิจฺจโต (๔) อุปริ
ภวคฺคิ ปตฺวา ทสฺสทสฺสีโลกธาคํ ปตฺถริตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ ตสฺมีเยว สมเย
อฏฺฐารสโกฏฺฐิสงฺขา พฺรหฺมาโน สมากจฺฉิสฺส ปจฺฉิมทิสาย สุริโย อตฺถงฺกเมติ (๕)
ปาจฺฉินทิสาย อาสาพฺพนกฺขตฺเตน ยุตฺโต ปุณฺณจฺนฺโท อุกฺคจฺฉติ ฯ ตสฺมี สมเย
ภควา อิม ฆมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสฺสฺตํ อารภฺนโต เทวเม ภิกฺขเว อนุตฺตํอาทิมาห ฯ

ตตฺถ ปพฺพชิตฺตนาติ คิหิสลฺยโลชนํ ภินฺทิตฺวา ปพฺพชฺชูปคเตน ฯ

๑. ม. ปจฺฉิมภเว ปจฺฉิมภวญจ ปตฺวา มหาภินิกขมเนน อนุปุพเพน ฯ

๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. โกฏฺฐาสา ฯ ๔. ม. อวิจฺจิ ฯ ๕. ม. อฏฺฐเมติ ฯ

*เล่มที ๑๒ สจจสัพพัญญุตวณณนา หน้า ๔๘๗

น เสวิตพพาตติ น วพณเขตพพาฯ โย จายั กามเมสุ กามสุขลลิกานุโยโคตติ โย
จ อัย วตถุกาเมสุ กิลเสกามสุขสฺส(๑) อนุโยโคฯ หีโนตติ ลามโกฯ กมโมตติ
คามวาสินั สนตโกฯ ปถุชชนโกตติ อนุชพาลชเนน (๒) อาจณฺโณฯ อนุริโยตติ
น อริโย น วิสุทฺโธ น อุตฺโตม น วา อரியานั สนตโกฯ อนุตถสพฺพหีโตตติ
น อตถตฺถีโตตติ หิตสุขาวหการณั อนุสฺสึโตตติ อตฺโถฯ อตถกิลมถานุโยโคตติ
อตฺตโน กิลมถสฺส อนุโยโค อตฺตโน ทุกฺขกรณนฺตติ อตฺโถฯ ทุกฺโขตติ
กณฺฏกาปสฺสยเสยยาทีหิ อตฺตมารณฺเหหิ ทุกฺขาวโหฯ ปณฺณาจกฺขุ กโรตฺตีตติ
จกฺขุกรณฺณิฯ ทุคฺคิยปทํ ตสฺเสว เววจนัฯ อุปสมายาตติ กิลเสอุปสมตฺถายฯ
อภิณฺณายาตติ จตฺตุนัน สจจจัน อภิขานนตฺถายฯ สมโพชฌายาตติ เตสฺสเยว
สมพฺพชฺฌนตฺถายฯ นิพฺพานายาตติ นิพฺพานสจจณิกิริยาเยวฯ เสสเมตฺถ ยั วตฺตพพั
ลียา ตั เหฏฐา ตตฺถ ตตฺถ วุตฺตเมวฯ สจจกถาปี สพฺพปฏกาเรเนว
วิสุทฺธิมคฺเค (๓) วิตฺถาริตาฯ

ติปริวณฺณนฺตติ สจจณณกิจจณณกตณณสจจขาทานั ตินณณั ปริวณฺณานัน
วเสน ติปริวณฺณุํฯ เอตฺถ หิ อิทํ ทุกฺขํ อริยสจจจํ อิทํ ทุกฺขสมุทฺถนฺตติ
เอวํ จตฺตสฺส สจจเจสฺส ยถาภูตํ ณาณั

๑. ม. วตถุกาเมสุ กิลเสกามสุขสฺสฯ ๒. ม. ปถุชชนนุชพาลชเนนฯ

๓. วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๗๖ฯ

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณณา หนา ๔๘๘

สจฺจณานิ นาม ๑ เตสฺยเยว ปริณฺเวยยํ ปหาตพฺพนฺติ เอวํ กตฺตพฺพกิจฺจชานนณานิ
กิจฺจณานิ นาม ๑ ปริณฺเวยยํ ปหีนฺนฺติ เอวํ ตสฺส ตสฺส กิจฺจสฺส
กตภาวชานนณานิ กตณานิ นาม ๑ ทฺวาทสาการนฺติ เตสฺยเยว เอเกกสฺมี สจฺเจ
ติณฺณํ ติณฺณํ อการานํ วเสน ทฺวาทสาการํ ๑ ณาณทสฺสนนฺติ เอเตสํ
ติปริวภูฏานํ ทฺวาทสนนํ อการานํ วเสน อุปฺปนฺนณณาสงฺขาตํ ทสฺสนํ ๑
ชฺมมจกฺขุณฺติ อณฺณตฺต ตโย มคฺคา ติณฺณํ จ ผลานิ ชฺมมจกฺขุ นาม โหนฺติ
อิธ ปจฺมมคฺโคว ๑

ชฺมมจกฺเกติ ปฏฺิเวชณาณ เจว เทสณาณาณ จ ๑ โโพธิปฺลลงฺเก นิสินฺนสฺส
หิ จคฺคสฺส สจฺเจสฺส อุปฺปนฺนํ ทฺวาทสาการํ ปฏฺิเวชณาณมฺปิ อิติปฺตเน นิสินฺนสฺส
ทฺวาทสาการาย สจฺเจเทสนาย ปวตฺตํ(๑) เทสณาณาณมฺปิ ชฺมมจกฺกํ นาม ๑
อุภยมฺปิ เหนํ ทสฺพลสฺส อุเร ปวตฺตณณเมว ๑ (๒) อิมาย เทสนาย
ปกาเสนฺเตน ภควตา ชฺมมจกฺกํ ปวตฺติตํ นาม ๑ ตํ ปเนตํ ชฺมมจกฺกํ ยาว
อณฺณาสิโกณฺณทฺถลตฺถโร อภูจจารสฺหิ พฺรหฺมโกภฺิหิ สทฺธิ โสตาปฺตติผล ปติภูจชาติ
ตาว นํ ภควตา ปวตฺตเตติ นาม ปติภูจจติเต จ ปวตฺติตํ นาม ๑ ตํ สนฺธาย
ปวตฺติตเต จ ปน ภควตา ชฺมมจกฺเก ภูมฺมา เทวา สทฺทมนฺนุสฺสาเวสนฺติอาทิ
วตฺตํ ๑

๑. ม. ปวตฺติตํ ๑ ๒. ม. อุทฺเทสปวตฺตลยณเมวเต ๑

*เลมที่ ๑๒ สจฺจสํยตฺตวณฺณา หนา ๔๘๕

ตตฺถ ภูมมาติ ภูมฺมภฺจกเทวตาฯ สทฺทมนฺุสสาเวสุนฺติ เอกปฺปหารเนว
สาธฺกัรํ ทตฺวา เอตํ ภควตาคิอาทินิ วทนฺตา อนุสาวยีสฺสุฯ โอิภาโสติ
สพฺพญฺญตฺตวาโนภาโสฯ โส หิ ตทา เทวานํ เทวานุภาวํ อติภฺกมิตฺวา
วิโรจิตฺตํฯ อลฺลวาสิ วต โภ โกณฺฑลฺโยติ อิมสฺสปี อุทานสฺส อุทาทารนิกฺโขโส
ทสฺสทสฺสิโลกธาตํผริตฺวา อภฺจาสิฯ

นวเม อปฺปริมาณา วณฺณาติ อปฺปมาณานิ อภฺจธา(๑) ฯ พฺยณฺชนาติ
เตสํเยว เววจนํ ฯ วณฺณานํ วา เอกเทโส(๒) ยทิตํ พฺยณฺชนํ(๓) นาม ฯ
สงฺกาสนาติ(๔) วิภตฺติโยฯ เอกเมกสฺมี หิ สจฺจเจ สพฺพากาเรน วิตุถาริยมาเน
วณฺณาทินํ อนุโต นาม นตฺถิฯ ตสฺมา เอวมาท ฯ

ทสเม สภาวาวิขหนฺญฺเจเน ตถํฯ ทฺกขํ หิ ทฺกขเมว วุตฺตํฯ สภาวสฺส
อโมฆตฺยา อวิตถํฯ น หิ ทฺกขํ อทฺกขํ นาม โหติฯ อลฺลภวานุปกเมน
อนลฺลถถํฯ น หิ ทฺกขํ สมฺทยาทิภาวํ อุปภฺจจฺจติฯ สมฺทยาทิสฺสปี เอเสว นโยติฯ
ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวคฺโค ทฺติโยฯ

ตติยสฺส ปจฺเม อนนฺุโพธาติ อนนฺุพฺพชฺฌเนน ฯ อปฺปภฺภิเวธาติ
อปฺปภฺภิวิชฺฌเนน ฯ

๑. ม. อปฺปมาณานิ อภฺจธาณิ ฯ ๒. ม. เอกเทสา ฯ ๓. ม. พฺยณฺชนา ฯ

๔. ม. สงฺกาสนาติ ฯ

ทฺติเย ๑ เจโตวิมุตฺติ ปญฺญาวิมุตฺตีติ ผลสมาปตฺติผลปญฺญานํ นามํ ๑
ตฺติเย ๑ ตสฺมา อริยานํ สจฺจจํานีติ ยสฺมา ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานิ
ตสฺมา อริยานํ สจฺจจํานีติ วุจฺจนฺติ ๑ น หิ วิถถานิ (๑) อริยา อริยสจฺจโต
ปฏฺวิวิษณฺนฺติ ๑

อภฺรุมเ ๑ ตถาคโต อริโย ตสฺมา อริยสจฺจจํานีติ ยสฺมา อริเยน
ตถาคเตน ปฏฺวิวิษตฺตา เทสิตตฺตา จ ตานิ อริยสนฺตถานิ โหนฺติ ตสฺมา
อริยสฺส สจฺจตฺตา อริยสจฺจจํานีติ อตฺโต ๑

ทสมเ ๑ สหญฺจนิกเถติ สหญฺจนियนฺนเร ๑ (๒) โย ภิกฺขเว ทฺกขํ ปสฺสตี
ทฺกขสมฺภมฺปิ โส ปสฺสตีติอาทิ เอกปฏฺเวทฺวเสน วุตฺตํ อิมสฺมี หิ สุตฺเต
เอกปฏฺเวทฺว กถิตํ ๑

โกภฺฐิกามวคฺโค ตติโย ๑

จตฺตตฺตสฺส ปจเม ยทิํ ๑ อฺปฺริตี ยานิ อิมานิ อฺปฺริ ๑ สีสปาวเนติ
สีสปารุกฺเข ๑

ทฺติเย ๑ อนภิสเมจฺจาติ ญาเนน อนภิสมาคฺคฺควา อปฺปวิษฺมิตฺวาติ
อตฺโต ๑

ตฺติเย ๑ อสฺมา โลกา ปฺริ โลกนฺติ อิมฺมหา มนุสฺสโลกา ปฺริ นิรยมฺปิ
ติรจฺจานโยนิมฺปิ เปตฺติวิสยมฺปิ มนุสฺสโลกมฺปิ เทวโลกมฺปิ

๑. สี. วิถถานิ อญฺญถานิ จ ๑ ๒. สี. สหญฺนियนฺนเร ๑

*เลมที่ ๑๒ สจฺจสํยตฺตวณฺณา หนา ๔๕๑

คจฺจนฺติ ปุณฺปุณฺํ วัฏฺฏสุมิเยว นิพฺพตฺตนฺตํติ อตฺโต ๑

ปญฺเจ ๑ เอวญฺเจติ ภิกฺขเว อสฺสาติ ภิกฺขเว เอวํ เจ เอตํ ภเวยฺย
นิรฺนตฺรํ สตฺติสเตหิ หนฺณมานสฺส(๑) ทฺกฺขโพนฺนสฺเสหิ สหเวส สจฺจาภิสฺมโย
ภเวยฺย เจติ อตฺโต ๑

นวเม ๑ มุขํ โอลเณตฺติ อชฺฌาสยํ โอลเณตฺติ ๑ อชฺฌาสโย อธิ
มุขนฺติ อธิปฺเปโต ๑

ทสเม ๑ สิลายูโปติ สิลานฺโม ๑ สฺพสฺกุกฺโกติ สฺพสฺหตฺโต ๑
สฺพสฺกุกฺกฺติปิ ปาโ ๑ เหฏฺฐา เนมฺกมาติ เหฏฺฐา อาวตํ ปวิฏฺฐา ๑
อฏฺฐ กุกฺก อฺปริเนมสฺสาติ อฏฺฐหตฺถา อาวตสฺส อฺปริ อุกฺกนฺตฺวา
จิตฺตา ภเวยฺย ๑ กฺสาติ พลวตี ๑ เสสํ สพฺพตฺถ อตฺตฺวานเมวตี ๑

สีสฺปาวนวกฺโก จตฺตฺโต ๑

ปญฺจเม สฺส ปจฺเม สฺมาคธาโย ปกฺขรณฺนิยาติ เอวํนามิกาย ปกฺขรณฺนิยา ๑
โลกจินฺตํ จินฺเตนฺโตติ เณ นฺ โข จินฺทิมสุริยา กตา เณ มหาปจฺวี เณ
มหาสมฺมุทฺโท เณ สตฺตฺตา อฺปฺปาติตา เณ ปพฺพตา เณ
อมฺพตฺตนาพิเกราทโยติ เอวรูปํ โลกจินฺตํ จินฺเตนฺโต นิสํสิ ๑ วิเจตฺติ(๒)
วิกตฺจิตฺโต วิกฺขิตฺจิตฺโต วา ๑ ภูตฺเยว อทฺทสาติ เต กิร อสุรา
สมฺพริมาณํ(๓) สมฺปฺริวตฺเตตฺวา ยถา เน สฺโส ปฺริสฺโส หตฺถิอฺสฺสาทิสฺสุ

๑. ม. สตฺติสเตหิ หนฺณมานสฺส ๑ ๒. ม. วิกตฺจิตฺโต ๑ ๓. ม. สมฺพริมาณํ ๑

*เลมที่ ๑๒ มหาวารวคคณณนา หนา ๔๙๒

อารุหนเต อุกขิปิตวา (๑) ภิสุมพาลจกิตุเทหิ ปวิสนเต ปสฺสติ เอวํ
อธิฎฐหีสฺ ๑ ตํ สนฺชาย สตถา ภูตฺเตยว อทฺทสาติ อาห ๑ เทวานํเยว
โมหยमानาติ เทวานํ จิตฺตํ โมหยนฺตา(๒) ๑ ตสฺมาติ ยสฺมา โลกจินฺตํ
จินฺเตนฺโต อุมมตฺตโกปี โหติ ตสฺมา ๑

ทฺติเย ปฏิกานุกฺโกติ เอโก มหนฺโต ปพฺพตฺสทิสฺ มรียาทปาสาโณ ๑
ตติเย อนิฎฐรฺูปนฺติ อนิฎฐสกาวิ ๑

จตฺตเถ เหนฺจิมํ ฆริ อกริตฺวาติ ฅมฺภกิตฺติปาทฺสสาปนาทินา ฆรตฺส
เหนฺจิมภาถํ อกตฺวา ๑

ปณฺจเม สณฺจาคาเรติ สิปฺปคฺคณฺหนสาลาเย ๑ อฺุปาสนํ กโรนฺเตติ
กณฺทขิปนฺสิปฺป (๓) กโรนฺเต ๑ อสนํ อติปาเตนฺเตติ(๔) กณฺทํ อติกฺกเมนฺเต ๑
โปงฺขานฺุโปงฺขนฺติ เอกํ กณฺทํ จิปิตฺวา ยถา อปรนฺตสฺส วิฆมฺติ อปริ โปงฺขํ
นาม ทฺติยสฺส โปงฺขํ ปฺน อปริ อนุโปงฺขํ พหุ ปฺน อปริ ตสฺส โปงฺขนฺติ(๕)
เอวํ อติปาเตนฺเต อทฺทส ๑ ยตฺร หิ นามาติ เย นาม ๑ ทฺุรภิสมฺภวตฺรนฺติ
ทฺุกรตฺร ๑ สตฺตธา (๖) ภินฺนสฺส วาลสฺส โภฎฺฐิยา โภฎฺฐิ ปฏฺวิฆเมยฺยาติ เอกํ
วาลํ สตฺตธา ภินฺทิตฺวา ตสฺส

- # ๑. สี. อฺุปฺปิตฺวา ๑ ๒. ม. โมหยนฺตา ๑ ๓. สี. กณฺทขิปนฺสิปฺปนํ ๑
- # ๔. สฺยา. อสนํ อติปาเตยฺย ๑ ๕. ม. ยถา อสฺสสฺสสฺส โปงฺขํ วิฆมฺติ อปริ อนุโปงฺขํ
- # นาม ทฺติยสฺส โปงฺขํ ปฺน อปริ ตสฺส โปงฺขนฺติ ๑ ๖. ม. สตฺธา ๑

*เลมที่ ๑๒ สจจสํยตตวณณา หนา ๔๕๓

เอกํ เกทํ คเหตุวา วาตี คณมชฺเฒ พนฺธิตฺวา อปรํ เกทํ กณฺทสฺส อคฺคโกฏฺยํ
พนฺธิตฺวา อฺสภมตฺเต จิโต กณฺทพทฺชาย โโกฏฺยา ตํ วาตี คณพทฺชโกฏฺยํ
ปฏฺวิชฺเฌยฺยาตี อตุโถ ๑ ตสฺมาตี ยสฺมา เอวํ ทุปฺปฏฺวิชฺเฌมานิ จตฺตารี สจฺจานิ
ตสฺมา ๑

สจฺจเม อณฺณมณฺณขาทิกาทิ อณฺณมณฺณํ ขาทนํ ๑ ทุพฺพลขาทิกาทิ
พลวณฺเตหิ มจฺจาทิหิ ทุพฺพลานํ มจฺจาทินํ ขาทนํ ๑

อฏฺฐเม มหาปจฺวีติ จกฺกวาพคพฺภนฺตฺรา(๑) มหาปจฺวี ๑ อธิจฺจมิทํ
ภนฺเตติ อิทํ อธิจฺจปฺตฺติกํ สจฺจ ตํ ยุตฺตํ(๒) น ปฺปติ ภเวยฺย สมฺมทฺเต อุกกํ
น สฺสเสยฺย โส จ กจฺจโป น มเรยฺย อปี นาม ยทิจฺจาวเสน สียาตี
อตุโถ ๑

เอวํ อธิจฺจมิทํ ภิกฺขเวติ เอตฺถ มหาสิวตฺเถโร จตฺตารี ยูกานิ
ทสฺเสสิปฺรตฺถิมจกฺกวาพมฺขวณฺณิยํ จิเตน ปฺริเสน ปกฺขิตฺตยฺกคฺคสฺส หิ นิกฺคเพน
ตสฺส อนฺชกจฺจปฺสฺส คีวาย ปเวสนํ วิย มนฺสฺสปฏฺฐลาโก อธิจฺจปฏฺฐลาภิ ๑
ทกฺขินจกฺกวาพมฺขวณฺณิยํ จิเตน ปกฺขิตฺตสฺส ปน ปฺริพภมณฺตสฺส ปฺริมยฺกํ
ปตฺวา นิกฺคเพน นิกฺคพํ ปฺริอารุพฺทสฺส(๓) นิกฺคเพน คีวปฺปเวสนํ

๑. ม. จกฺกวาพคพฺภนฺตฺรา ๑ ๒. ม. ยฺกํ ๑ ๓. ม. นิกฺคพฺปฺริ อารุพฺทสฺส ๑
#เอวมฺปฺริปี ๑

วีย ตถาคตฺปปาโท อธิจฺจตรสมภโว ๑ ปจฺฉิมจกฺกวาพมฺขวฏฺฐิยํ จิตฺน
ปกฺขิตฺตสฺส ปน ปริพฺภมฺนตฺสฺส ปุริมยฺยทฺทํ ปตฺวา นิกฺคเพน นิกฺคพฺปรี
อารุพฺพหฺสฺส นิกฺคเพน คีวปฺปเวสํ วีย ตถาคตฺปปเวทิตฺสฺส ฐมฺมวินยฺสฺส ทีปํ
อธิจฺจตรสมภโว ๑ อุตฺตรจกฺกวาพมฺขวฏฺฐิยํ จิตฺน ปกฺขิตฺตสฺส ปน ปริพฺภมฺนตฺสฺส
ปุริมยฺยทฺทํ ปตฺวา นิกฺคเพน นิกฺคพฺปรี อารุพฺพหฺสฺส นิกฺคเพน คีวปฺปเวสํ
วีย จตฺสจฺจปฏฺฐิเวโธ อตีวีย อธิจฺจตรสมภโว เวทิตฺตพฺโพ ๑ นวมาทีนํ
อภิสมยสํยตฺเต วุตฺตณยานเนาติ ๑

ปปาตวคฺโค ปณฺจโม ๑

อภิสมยวคฺโค นีทานวคฺเค อภิสมยสํยตฺเต วิตฺถาริโตว ๑
อามกฺรณฺณเปยฺยาเล อริเยน ปณฺณาจกฺขณาติ วิปฺสฺสนํ อาที กตฺวา
โลกิยโลกุตฺตเรณ ณาณจกฺขณา ๑ สุราเมรยมชฺชปฺปมาทญฺจานา ปฏฺฐิวิรฺตาคี เอตฺถ
สุรา นาม ปิฏฺฐสุรา โอทนฺสุรา ปฺฐสุรา กิณฺณปกฺขิตฺตา สมฺภารสํยตฺตาคี
ปณฺจวิธา ๑ เมรยํ นาม ปุปฺผาสโว ผลาสโวติ เอวํ วุตฺโต โย โกจิ อาสโว ๑
มชฺชนฺติ ตเทว อุกฺขํ ยํ วา ปนณฺณมฺปิ สุราสววินฺนิตฺตํ มทนียํ ๑ ยาย
เจตนาถ ตํ ปีนฺติ สา ปมาทสฺส การณฺตฺตา ปมาทญฺจานํ นาม ตโต
ปฏฺฐิวิรฺตาคี อตฺถโธ ๑

มตฺเตยฺยาคี(๑) มาตฺหิตา มาตฺริ สมฺมาปฏฺฐิปนฺนาติ อตฺถโธ ๑

๑. ม. มตฺเตยฺยาคี ๑ ๒. ม. สมฺมาปฏฺฐิปนฺนาติ ๑

*เล่มที่ ๑๒ สจจสัพพัญญุตวณณา หน้า ๔๕๕

เปตเตยยาทีสุ ปิตุหิตา เปตเตยยาฯ สามณฺณสุตฺตาทิวณณา
สมณานํ หิตา สามณฺณาฯ พุราหุมนานํ หิตา พุราหุมนณฺณาฯ เตสุ เตสุ
สมมาปฏิปนฺนानํเยเวตํ อธิวณฺํฯ

กุเล เชฏฺฐาปจายิโนติ กุเล เชฏฺฐานํ อปจายิโน นิจฺจุตฺติโนติ อตุโถฯ
พีชคามภูตคามสมารมฺภาติ มूलพีชํ ขนฺธพีชํ ผลพีชํ อคฺคพีชํ
พีชพีชนฺติ ปณฺจวิหสฺส พีชคามสฺส เจว ยสฺส กสฺสจि นีลตฺติณฺรูกฺขาทิกสฺส
ภูตคามสฺส จ สมารมฺภา เจทนปจนาทิกาวเณ วิโกปนา ปฏิวิริตฺตาติ อตุโถฯ
วิกาลโกชนาติ กาลาติกฺกนฺตโกชนา มชฺฌนฺติกาติกฺกมโต ปฏฺฐาย
ยาวกาลิกปริโถคาติ อตุโถฯ

มาลาทีสุ มาลาติ ยงฺกิลฺลิจิ ปุปฺผิฯ คนฺธนฺติ ยงฺกิลฺลิจิ คนฺธชาตํ
วิลปนฺนติ นวิราคกรณฺํฯ ตตฺถ ปิลนฺธนฺตา ชาเรนฺติ นาม อุนฺนุจฺจานํ ปุเรนฺตา
มณฺเฑนฺติ นาม คนฺธวเสน นวิราควเสน จ สาทิยนฺตา วิภูเสนฺติ นาม จานํ
วุจฺจติ การณฺํฯ ตสฺมา ยาย ทุสฺสีลฺยเจตนา ย ตานิ มาลาธารณาทีนิ มหาชน
กโรติ ตโต ปฏิวิริตฺตาติ อตุโถฯ

สาสนสฺส อนนฺุโลมตฺตา วิสุกํ ปฏฺฐาณิภูตํ ทสฺสนนฺติ วิสุกทสฺสนํฯ
อตฺตนา นจฺจนนฺจฺจาปนาทิวเสน นจฺจา จ กิตฺตา จ วาทิตา จ อนฺตมโส
มยฺอรนฺจฺจาทิวเสนาปี ปวตฺตานํ

นจจาทีนั วิสุกฏตา ทสสนา จาติ นจจคีตวาทิตวิสุกทสสนา ฯ

นจจาทีนั (๑) หิ อตตนา ปโยเชตุ วา ปเรหิ ปโยชาเปตุ วา

ปยุตตานิ ปสสิตุวา เนว ภิกขุณั น ภิกขุณัณั วฏฏณติ ฯ

อุจจาตยณั วุจจติ ปมาณาติกุกนตั ฯ มหาตยณั อกปปิยตถรณั
ตโต ปฏฏิวिरตาทิ อตโต ฯ

ชาตฐปนติ สุวณณั ฯ รชตณติ กหาปโณ โลหมาสโก ชตฐมาสโก
ทารุมาสโกติ [๒]เย โวหารั กจจณติ ตสส อุภยสสาปิ ปฏฏิคคหณา ปฏฏิวिरตา
เนว นั อุกคหนติ น อุกคณหาเปนติ น อุปนิกขิตตัสส สาทิยณติติ(๓) อตโต ฯ

อามกธลลปฏฏิคคหณาติ สาลิวีหิยวโณฐมกขุวรกกทฐสทสขชาติส
สตุตวิธสสาปิ อามกธลลสส ปฏฏิคคหณา ฯ น เกวลลจ เอเตสั ปฏฏิคคหณเมว
อามสนมปิ ภิกขุณั น วฏฏติเยว ฯ

อามกมัสปฏฏิคคหณาติ เอตถ อณณตฐร อุททิสส (๔) อนนุณณตาทา ฯ
อามกมัสสมจจจัน ปฏฏิคคหณเมว ภิกขุณั น วฏฏติ โน อามสนั ฯ

อิติถิกุมาริกปฏฏิคคหณาติ เอตถ อิติถิติ ปุริสนตฐรคตา อิตธา
กุมาริกา นาม ฯ ตาสั ปฏฏิคคหณมปิ อามสนมปิ อกปปิยเมว ฯ

๑. ม. นจจาทีนั ฯ ๒. ม. เอตถนตฐเร ทารุมาสโกติ ทิสสติ ฯ

๓. ม. สาทิยณติ ฯ ๔. ม. โอทิสส ฯ

*เล่มทึ ๑๒ สจยสํยตตวณณนย หน้ ๔๕๘

ทยสึทยสปฏึคคหณยติ เอตถ ทยสึทยสวเสเนว เตสํ ปฏึคคหณํ
น วณณตึ กปฏึยการกํ ทมมึ อยรยมึกํ ทมมึตึ เอวํ วุตเต ปน วณณตึ ๗
อเชพกยทึสु เขตตวตถุปรึยสยเนสु กปฏึยกปฏึยนโย วึนยวเสน
อปรึกขึตพุโพ ๗ ตตถ เขตตํ นยม ยสุมึ ปุพพณณํ รุหตึ ๗ วตถุ นยม
ยสุมึ ปุพพณณํ(๑) รุหตึ ๗ วตถุ นยม ยสุมึ อปรณณํ (๒) รุหตึ ๗ ยตถ วอ อุกย
รุหตึ ตํ เขตตํ ๗ ตทตถยย อกตถุมึภยคโค วตถุ ๗ เขตตวตถุสึเสน เจตถ
วยปิตพกยทึนึปี สจยคหึตยเนว ๗

กยวึกยยยติ กยย จ วึกยย จ ๗ ทุเตยยํ วุจยตึ ทุตกมมึ คึหึนึ
ปณณํ วอ สยสนึ วอ คเหตุวอ ตตถ ตตถ คมณึ ปหึณคมณึ วุจยตึ
ฆรยฆรึ เปสึตสส ขุททกคมณึ อนนุโยค นยม ตทกยกรณึ ๗ ตสุมย
ทุเตยยปหึณคมนนยโยคยติ เอวเมตถ อตถโถ เวทิตพุโพ ๗

ตลยภุจกยทึสु ภุจยนตึ วณณจณึ ๗ ตตถ ตลยภุจกึ ตยว รุปรภุจกึ องคภุจกึ
คหณภุจกึ ปฏึยจณณนภุจยนตึ จคยพึชึ โหตึ ๗ ตตถ รุปรภุจกึ นยม เทว ตลย
สมรฐปย กตวอ คณณนุโต มหตึยย คณณยทึ ททนุโต ขุททึกยย เทตึ ๗
องคภุจกึ นยม คณณนุโต ปจณณยภยค หตถณน ตถึ อกยคมตึ ททนุโต
ปุพพภยค ๗ คหณภุจกึ นยม คณณนุโต มุเต รชชึ คณณยทึ

๑. ม. ปุพพณณํ ๗ ๒. ม. อปรณณํ ๗

ททนุโต อคฺเคฯ ปฏิจฺจนฺนุญฺญํ นาม ตฺถํ สุสิริํ กตฺวา อนฺโต อยฺจฺฉณฺณํ
ปฏฺธิปิตฺวา คณฺหนุโต ตํ ปจฺจภาเก กโรติ ททนุโต อคฺคภาเกฯ (๑)

กัโส วุจฺจติ สุวณฺณปาติ ตาย วณฺจณํ กัสมฺมฺญํฯ กถํ เอกํ สุวณฺณปาตี
กตฺวา อณฺเวย เทวํ ติสฺโส โลหปาติโย สุวณฺณวณฺณา กโรนฺติฯ ตโต ชนปทํ
คณฺตฺวา กิณฺจิทฺเว อพฺตฺมกฺกํ ปวิสิตฺวา สุวณฺณภานานิ กิณฺถาติ วตฺวา อคฺเข
ปฺจฺจฺฉิตฺเต สมคฺฆตฺริ ทาทูกามา โหนฺติ ตโต เตหิ กถํ อิมํสุ สุวณฺณภาโว
ชานิตฺพฺโพติ วุตฺเต วิมฺสิตฺวา คณฺถาติ สุวณฺณปาตี ปาสาณํ ฆมฺสิตฺวา
สพฺพปาติโย ทตฺวา คจฺฉนฺติฯ

มานญฺญํ หทยเกทสิขาเกทฺรชฺชเกทวเสน ติวิธํ โหติฯ
ตตฺถ หทยเกโท สປປိเตลาทิมินนกาเล ลพฺภติฯ ตานิ หิ
คณฺหนุโต เภจฺจา นิทฺเทน มานเนน สณฺธิกํ อาสิณฺจาติ วตฺวา
อนฺโตภานเน พหุํ ปคฺฆราเปตฺวา คณฺหาติ ททนุโต ฉินฺทํ
ปิชาย สีมํ ปุริตฺวา เทติฯ สิขาเกโท ติลตตฺถลพฺภติ
ลพฺภติฯ ตานิ หิ คณฺหนุโต สณฺธิกํ สิมํ อุตฺสาเปตฺวา คณฺหาติ
ททนุโต เวเคน สิมํ ฆินฺทนุโต เทติฯ รชฺชเกโท เขตฺตวตฺถมินนกาเล
ลพฺภติฯ ลยฺชํ อลภฺนฺตา หิ เขตฺตํ อมฺหนฺตํ มหนฺตํ กตฺวา มินฺนฺติฯ
๑. สී. ปุพฺพภาเกฯ

*เล่มที่ ๑๒ สัจสัทธรรมนิคาชฎกถา หน้า ๔๕๕

อุกโกฏฐนาทีสุ อุกโกฏฐนุติ สามิเก อสสามิเก กาคู ลณชคคหณั ฯ
 วณจนนุติ เตหิ เตหิ อุปาเยหิ ปเรสั วณจัน ฯ ตตฺริทเมกั วตฺถุ ฯ เอโก กิร
 ลุทฺทโก มิคณจ มิคโปตกณจ คเหตุวา อากจฺจติ ฯ ตเมโก ชฺชุตโต ก็ โภ มิโค
 อคฺขติ ก็ มิคโปตโกติ อห ฯ มิโค เทว กหาปณเ มิคโปตโก เอกนุติ
 จ วุตฺเต กหาปณั ทตฺวา มิคโปตกั คเหตุวา โถกั คนฺตฺวา นีวตฺโต น เม
 โภ มิคโปตเคน อตฺโต มิคั เม เทหิติ อห ฯ เตนหิ เทว กหาปณเ เทหิติ ฯ
 นนุ โภ มยา ปจฺมึ เอโก กหาปณเ ทินฺโนติ ฯ อาม ทินฺโนติ ฯ อิมมปิ
 มิคโปตกั คณฺห เอว โส จ กหาปณเ อยณจ กหาปณคฺขณโก มิคโปตโกติ
 เทว กหาปณา ภวิสฺสนุติติ ฯ โส การณั วทตฺติ สลฺลกฺเขตฺวา มิคโปตกั
 คเหตุวา มิคั อทาสิติ ฯ

นิกตฺติ โยควเสน วา มายาวเสน วา อปามงฺกั ปามงฺกนุติ อมณิ
 มณินุติ อสุวณณั สุวณณนุติ กตฺวา ปติรูปเคน วณจัน ฯ สาจิโยโคติ
 กุฏฺฐิโยโค เอเตสฺเสว อุกโกฏฐนาทินเมตํ นามิ ฯ ตสฺมา อุกโกฏฐนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
 วณจนฺน
 อณณั ทสฺเสตฺวา อณณสฺส ปรีวตฺตณั สาจิโยโคติ วทนฺติ ตํ ปน
 วณจนเนเนว สจฺกหิติ ฯ

*เล่มที่ ๑๒ มหาวารวคฺควณฺณา หน้า ๕๐๐

เจตนาทีสุ เจตนาหฺนติ หตฺถจฺเจตนาทีฯ วโรติ มารณฺ ๑
พนฺโรติ รชฺชพนฺธนาทีหิ พนฺธนฺ ๑ วิปฺราโมโสติ หิมวิปฺราโมโส
คฺมุพฺวิปฺราโมโสติ ทฺวิโรฯ ยํ หิมปฺตสมเย หิเมน ปฺฏิจฺจนฺนา
หฺตฺวา มคฺคปฺฏิปฺนฺนํ ชนฺ มุสฺนติ อยํ หิมวิปฺราโมโสฯ ยํ
คฺมุพฺพาทีปฺฏิจฺจนฺนา มุสฺนติ อยํ คฺมุพฺวิปฺราโมโสฯ

อาโลโป วุจฺจติ คามนิกมาทีนํ วิโลปกรณฺ ๑ สหฺสากาโรติ
สาหฺสกริยา เกหํ ปวิสิตฺวา มนุสฺसानํ อฺเร สตฺถํ จเปตฺวา
อิจฺฉิตภณฺฑคฺคหณฺ ๑ เอวเมว ตสฺมา เจตนาหฺนตฺตวิปฺราโมส-
อาโลปสหฺสาการา ปฺฏิวิริตาฯ เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตานตฺถเมวาทิฯ

อามกรลฺลเปยฺยาลวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

สจฺจสัพฺตตฺตวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

อิติ สารตฺถปฺกาสินีฯ สัพฺตนิคายภูจฺกถาย

มหาวารวคฺควณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

นิกมนกถ

เอตตวตทหิ

พหุการศส ยตีน วิปศสนาจารนิปฺณพุทธิ
ลัษฏตวรนิคยศส อตถสัณณัน กาคต ๑
ศทุขมมศส จิรภูจิติ มาสีสมาเนน ยา มยา
นิปฺณา อภุจกถ อารทฐา ศารตถปคาสินี นาม ๑
ศท หิ มหาอภุจกถาย ศารมาทาย นิภูจिता เอสา
อภุจศตตติมตตตาย ปาพิยา ภณวารเห ๑
เอณฺสภูจิมตฺโต วิสุทฺธิมคฺโคปี ภณวารเห
อตถปคาสนตถาย อากมานัน กโต ยสฺมา ๑
ตสฺมา เตน สหัย อภุจกถา ภณวารคณนาย
โถเกน อปริปุริ สตตตีศสตี โหติ ๑
ศตตตีศสติกสตปริมาณัน ภณวารโต เอว
สมัย ปกาสยนตี มหาวิหาราธิวาสินัน ๑
มุลภุจกถาศาริ อาทาย มยา อิมิ กโรนฺเตส
ย ปุณฺณมฺปจิติ เตน โหตุ สพฺโพ สฺฐิ โลโก ๑
เอติศสา กรณตฺถิ เถเรน ภทฺนตฺโตชฺติปาเลน
สฺฐิตีเลน สฺฐาสิตศส ปกาสยนตถาเนน ๑
ศาสนวิภูติกาเมน ยาจมาเนน มิมิ สฺฐกฺุณเณ
ย สมธิคตี ปุณฺณ เตนปี ชโน สฺฐิ ภวตฺติ ๑

